This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Surge Ref.
CT
1143
K78

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

XXVII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE DEEL.

R — S.

MET KAARTEN, PLAATEN en FOURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

Reference
CT
1143
.K78

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

SCH.

SCHOUT-BY-NACHT. Deezen titel voert, onder de Nederlandſche Zeemagt, een Bevelhebber, die den rang heeft, onmiddelijk boven de Kapiteinen. Behalven de algemeene pligten, welke op alle de Hoofdbevelhebbers van Schepen, in dienst van den Staat, rusten, brengt zijn post mede, en is hij bijzonderlijk gelastigd, op het gedrag der Kapiteinen agt te geeven in het ſtuk van Soldaat- en Zeemanſchap, de nalaatigen tot hunnen pligt te vermaanen, en van derzelven pligtverzuim aan den Gezagvoerder der Vloote naauwkeurig kennis te geeven.

SCHOUTEN, (WILLEM KORNELISZOON) een ſtout en kundig Zeeman, gebóoren in Noordholland, in de Stad *Hoorn*, in het laatſte gedeelte der Zestiende Eeuwe. In de hoedanigheid van Stuurman, Schipper of Koopman deedt hij verſcheiden togten na de *Oostindien*, en hadt, door zijne opmerkzaamheid, zo van de Zeevaartkunde, als van de geſteldheid der Landen, eene grondige kennis bekoomen. In het Noordhollandsch Dorp *Egmond* woonde, in het begin der Zeventiende Eeuwe, de bekende ISAAC LE MAIRE, een vermaard Koopman van *Amſterdam*. Om zijnen handel verder uit te breiden, vooral om voordeel te doen met den handel op de *Oostindien*, koesterde deeze een ernſtig verlangen. Doch daar tegen ſtondt hem in den weg, het Oktrooi der Verééniġde Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappije, verbiedende allen Ingezeetenen der Nederlanden den vaart op de *Oostindien*, Oostwaarts voorbij de Kaap *de Goede Hoop*, en Westwaarts door de *Magellaanſche Straat*. LE MAIRE hadt kennis aan onzen

SCHOUTEN, en gaf hem, meermaalen, in bedenkinge, of 'er geene mogelijkheid zijn zoude, zónder letterlijk inbreuk te maaken op het Oktrooi der Maatschappije, zijnen wensch te verzadigen. SCHOUTEN, wien het hart na nieuwe landontdekkingen en het doen van langduurige scheepstogten jeukte, de geopperde bedenking in aanmerking genomen hebbende, verklaarde, eerlang, van verstand te zijn, dat 'er, behalven de *Magellaansche Straat*, nog een andere doortogt na de Zuid-Zee moest loopen, en wel ten Zuiden van de gemelde Straat. Verscheiden waarneemingen, door SCHOUTEN gedaan, benamen hem bijkans allen twijfel omtrent het daadelijk aanweezen van zulk eenen doortogt. Zo men dien vondt, oordeelde men, zonder schennis van het Oktrooi der Algemeene Staaten, den scheepvaart en handel op de *Oostindien*, langs dien weg, te mogen voortzetten.

Door zulke en soortgelijke redekavelingen maakte men elkander het ontwerp dermaate smaakelijk, dat men te raade wierdt, hetzelve daadelijk ten uitvoer te brengen. Diensvolgens wierdt men het eens, dat LE MAIRE de eene helft der kosten zoude draagen. Om de andere helft te vinden, zoude SCHOUTEN zijne vrienden aanspreeken. Deeze vondt hij onder eenige Regeeringsleden van *Hoorn*, die, deels uit hunne eigen beurzen, deels uit die van anderen, de verlangde somme zamenbragten. Thans rustten zij, te *Hoorn*, een groot Schip uit, *de Eendragt* genaamd, groot honderdtachtig lasten, bemand met zesënzestig Koppen, en met een goed getal Gotelingen en Steenstukjes gewapend. SCHOUTEN voerde hier op het bevel als Schipper. LE MAIRE bevondt zich aan boord van een Jagt, insgelijks tot den togt bestemd. Het oogmerk der uitrustinge was een diep geheim, aan geene anderen dan aan de geldschieters, zelf niet aan de matroozen en verdere scheepelingen bekend.

Op den veertienden Junij des Jaars 1615 staken de beide Schepen in Zee. Onder het voortzeilen tot op bijkans vier en een halven graad Noorder breedte gevorderd zijnde, hoorde SCHOUTEN, terwijl hij in zijne Kajuit zat, op zekeren dag, een vervaarlijk gedruis in het Schip; hij meende dat iemand van het bootsvolk in Zee was gevallen. Op het dek getreeden

den zijnde, zag hij, tot zijne uiterſte verwondering, het water, tot op eenigen afſtand van het Schip, met bloed geverfd. De oorzaak van dit verſchijnzel bleef onbekend, tot dat men, naderhand, het Schip, in zekere haven, kielhaalende, vernam, dat een groot gehoornd Zeeſchepzel met zo veel geweld tegen het Schip was gezwommen, dat de hoorn was afgebroken. Bijkans zeven voeten onder water, was dezelve, door den dubbelen huid van het Schip, doorgedrongen in den zwaren inhout, alwaar de hoorn was afgebroken, en het ſtuk nu nog vast zat. Op den vijfentwintigſten der laatstgenoemde maand paſſeerde SCHOUTEN de Linie. Thans gaf hij opening van het oogmerk des togts aan het Scheepsvolk; 't welk, in de hoop op eenig aandeel aan de voordeelen der gezogte ontdekkinge, daar over zijne welvoldaanheid betuigde.

Door den ſnellen voortgang bevondt zich onze Zeeman, in het begin van December, op ruim zevenënveertig Graaden Zuider Breedte. Hier deedt hij *Porto Deſirado* aan, om eenige ververſchingen te zoeken, en zijn Schip nevens het Jagt te kalfateren. Terwijl het volk met deezen arbeid bezig was, ſloeg, onder het branden van het onderſchip van het Jagt, de vlam na boven, en verteerde het genoegzaam geheel en al. Met het Schip *de Eendragt* moest men dan den togt voortzetten. Op de Breedte van vierënvijftig Graaden en zesënveertig Minuten ontdekte men, 's daags vóór Kerstijd, land aan wederzijden. In de hoop op eenen doortogt, deedt SCHOUTEN na de onderſtelde opening ſtuuren, tot op den vijfentwintigſten Januarij des Jaars 1616, wanneer hij de Oostkust was genaderd. Allengskens begon zich het water blaauw te vertoonen; een bewijs, meende men, van het vinden van den gezogten doortogt, en dat men nu reeds tot in de Groote Zuid-Zee was gevorderd. De waarheid deezer gisſinge wierdt, eerlang, bevestigd. Na lang zeilen, zag men geen Land meer. De doortogt, ten Zuiden van de *Magellaanſche Straat*, lag op zevenënvijfstig Graaden achtënveertig Minuten Zuider Breedte. Met algemeen overleg gaf men 'er den naam aan van *Straat le Maire*; de naam van *Willem-Schoutens-Straat* zou beter gevoegd hebben, als hebbende die Zeeman

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

XXVII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE DEEL.

R — S.

MET KAARTEN, PLAATEN en FOURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

de plaats laat. *Schouwen* mag onder de vrugtbaare Eilanden van *Zeeland* geteld worden. Tot allerlei Graangewas is de grond, op zommige plaatzen, zeer geſchikt, terwijl men elders vrugtbaare Weilanden aantreft. Men roemt de vette Paling, welke, aan verſchillende oorden, in diepe Weelen of Putten wordt gevangen. Langs den Duinkant ontmoet men rijklijk geboomte, 't welk 'er zeer weelig tiert. Zo bekwaam is aldaar de grond, tot het voeden van Houtgewas, dat men 'er, volgens geloofwaardige aantekeningen, eertijds Eikenboomen vondt, die voor honderd en nog meer Gulders verkogt wierden. In de oorden, ten platten Lande, alwaar men geen of weinig geboomte vindt, en het Land niet behoeft gemest te worden, hebben de Opgezeetenen de gewoonte, van de Mest van hun Vee zich tot brandſtoffe te bedienen. Zij vormen dezelve, door affteeken, in de gedaante van Turven, en ſtapelen ze op luchtige hoopen om te droogen. Van ouds plagt het Eiland *Schouwen* in zes deelen verdeeld te worden. In gevolge der herhaalde affpoelingen, telt men 'er tegenwoordig niet meer dan vier deelen: *Post-Ambagt*; het *Zuider-Vierdedeel*, ook wel *Kerkwerve* genaamd; het *Ooster-Vierdedeel*; het *Wester-Vierdedeel*. Men heeft 'er niet meer dan twee Steden, *Brouwershaven* en *Zierikzee*. De Dorpen zijn de volgende: *Zuidland*, *Reigerskerk*, *Onze Vrouw op Zee*, *Dutvendijk*, *Welland*, *Seroskerke*, *Haamſtede*, *Burgt* en *Burgtſluis*, 't Huis *Kraijeſtein*, *Renesſe* en 't Huis *Mourmont*, *Oudendijk*, *Leliëndaal*, *Ellemeer*, *Elkerzee*, *Vrijedorp*, *Armoeder-Heek*, *Klaus Kinderenkerk*, *Westerſchouwen*, *Dreijſchoor*, *Zonnemeer*, *Noordgouwe*, *Kapelle* en 't Huis *Zwaanenburg*, *Nieuwerkerk*, *Ouderkerk*, *Vianen*, *Oosterland*, en 't Slot *Oosterſtein*, *Heer-Jansland*, *Bruinesſe* of *Oost-Duiveland*. De meeste van deeze Dorpen worden op bijzondere Artikelen, in ons *Woordenboek*, beſchreeven. Wij merken hier nog aan, dat *Schouwen* met *Duiveland* thans zo nauw is verbonden, dat zij, ſchoon oorſpronklijk afzonderlijke Eilanden, ſlegts één Eiland ſchijnen uit te maaken.

Zie HALMA, en *Tegenw. Staat van Zeeland*.

SCHOU-

SCHOUWENBURG, (*Graaf* JOOST VAN) was Bevelhebber, onder Prins WILLEM DEN I, ten tijde als Graaf LODEWYK, 's Prinſen broeder, in den Jaare 1568, een gevegt hieldt met den Graave VAN AREMBERG, bij het Klooster *Heiligerlee*, in de Provincie van *Groningen*. Derwaarts zondt zijne Doorluchtigheid den Graaf VAN SCHOUWENBURG, met eene verſterking van Hoogduitſche Knegten en Ruiterije. Vier jaaren laater kwam de Graaf andermaal over in Groningerland, derwaarts gezonden door Prins WILLEM, om het Stadhouderſchap over dat Gewest, en over de Provincie *Friesland* te bekleeden. Eene aanmerkelijke verandering maakte SCHOUWENBURG in het laatstgenoemde Gewest. De gewoone verblijfplaats van het Hooge Geregtshof was de Stad *Leeuwarden*. Doch, hoewel een aanzienlijk, en wel het grootſte gedeelte des Lands den Prinſe was toegevallen, hieldt deeze Stad het nog met Spanje. Ten einde nu de Steden en Diſtrikten van zijnen aanhang, door gebrek aan regtsoeffeninge, geen nadeel mogten lijden, ſtelde de Graaf VAN SCHOUWENBURG een nieuw Geregtshof in, en gaf aan hetzelve de Stad *Franeker* ter verblijfplaatze. Van geen langen duur, nogthans, was 's Graaven Landvoogdij en verblijf in *Friesland*. Nog in het boven genoemde Jaar 1572 begonnen 's Prinſen zaaken aldaar merkelijk agterwaarts te loopen. KASPAR ROBLES, *Heer van Billy*, hadt, bij *Stavoren*, zesduizend man Naſſauſche Troepen geſlagen. Dit deedt den ſchrik overſlaan tot de meeste Prinsgezinde Steden; die voorts haare poorten voor den Spanjaard hadden moeten openen. SCHOUWENBURG, om het gevaar, zo lang mogelijk was, te ontwijken, was na den Zeekant afgezakt, en hadt in het Vlek *Makkum* eenen Schans doen opwerpen. Hij bedoelde daar mede een tweevoudig oogmerk: deels om uit zijne Sterkte den vijand het hoofd te bieden; deels om in allen gevalle eene agterdeur open te houden om Zee te kiezen en na Holland te kunnen vlugten. Doch de Schans kwam niet tot volkomenheid; SCHOUWENBURG verliet denzelven, eer hij nog voltooid was, uit vreeze voor de aannadering van den zegevierenden Heere VAN BILLY, en ruimde met een het Gewest. Wat 'er, zedert, van hem geworden zij, in ons niet gebleeken.

Zie BOR en HOOFT.

SCHRAARD, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Wonseradeel*. De Vaart, tusschen de Steden *Franeker* en *Workum*, loopt door dit Dorp. Het getal der Huizen is niet zeer groot; ook telt men 'er niet meer dan dertien Stemdraagende Zaten of Boerderijen. Nogthans heeft *Schraard* zijnen eigen Leeraar, die onder het Klasfis van *Bolswerd* en *Workum* behoort. Aan den Kap van een oud Gestoelte, wel eer toebehoord hebbende aan het Geslagt van AYLVA, leest men de volgende dichtregels

„ In patria Bacchus puerili ætate triumphum
„ Ducit, et ex hederâ ferta virente gerit.
„ Nec portatus equis, sed onus murresque virique,
„ Dum subeunt, late tympana runca sonant."

Welke de bedoeling zij van dit zonderling Opschrift aan een Kerkgestoelte, bekennen wij niet te vatten. Van ouds ontmoette men te *Schraard* een Stins of Slot, *Aylva-State* genaamd. In den Jaare 1500 woonde op dezelve Jonkheer SJOERD AYLVA, die, benevens eenige andere Edelen, voorstanders der Friesche vrijheid, het bevel voerde over het Leger voor *Franeker*, ten tijde als de Hertog van *Saxen* daar binnen belegerd wierdt.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SCHREVELIUS, (THEODORUS) gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1572, hadt, in die Stad, eenigen tijd, den post van Raad in de Vroedschap bekleed, wanneer hij, bij de verandering der tijden, in den Jaare 1618, van deeze waardigheid wierdt verlaaten. Dewijl hij een man van meer dan gemeene geleerdheid was, en vooral in de Taalen zeer ervaren, belette deeze afzetting niet, dat hij den post als Rektor van het Latijnsche School, welken hij reeds lang bekleed hadt, bleef behouden. Niet lang, evenwel, bleef hij in het Schoolbewind. De wijze, op welke hij hetzelve verloor, wordt, door hem zelven, aldus verhaald.

Onder

Onder andere veranderingen, welke, aan het eindigen en vaststellen van het Dordrechtsche Sijnode, voorvielen, was ook de hervorming of verbetering der Schoolen. Aan de broederen van het Klasfis was deeze, door de Afgevaardigden van het Sijnode, aanbevolen. Zij hadden dien last niet ontvangen, of, te gader met de Ouderlingen der Haarlemsche Kerke, vervoegden zij zich bij Burgemeesteren om verlof, tot het bij een roepen van de Schoolmeesters, en om onderzoek te doen omtrent derzelver regtzinnigheid, aangaande de vastgestelde leerbegrippen. 't Leedt niet lang, of Heeren Burgemeesteren van *Haarlem* zonden, op den eerëntwintigsten Januarij des Jaars 1620, door eenen Stads Bode, aan SCHREVELIUS, mitgaders aan de overige Leermeesters van het Latijnsche School, eene dagvaarding, bij welke zij voor het Klasfis, op het Prinsenhof vergaderd, ontbooden wierden. Binnen gestaan zijnde, las men hem voor, de Akte van Toestemminge of Verbintenisse, behelzende eene erkentenis en aanneeming der Leerbegrippen, zo als dezelve, onlangs, op het Dordrechtsche Sijnode, waren vastgesteld. Het Voorzittend Lid hadt niet volëindigd met leezen, of hij vraagde „ of de Rektor en zijne Amptgenooten de voorgeleezen Akte „ met een goed geweeten en vrijen onbedwongenen wille „ konden ondertekenen?" De Akte behelsde, onder andere, eene betuiging, dat men de Kanons der Dordrechtsche Kerkvergaderinge goedkeurde, en voorts beloofde, dezelve te verdeedigen en der Jeugd te zullen inprenten. Doch voor zo veel, aan den Rektor SCHREVELIUS, geen affchrift der Kanons ter leezinge was ter hand gestelt, verzogt hij eenigen tijd om zich te mogen beraden. Eenigermaate reden van zijn verzoek gaf hij door de Verklaaring, welke hij thans deedt, „ dat men, zijns oordeels, de Verborgenheden der „ Voorbeschikkinge van alle Eeuwigheid, met den aankleeve „ van dien, veel liever hadt in eere te houden, dan dezelve nieuwsgierigelijk te doorsnoffelen, of met ongewasschene „ handen aan te tasten; als mede, dat eene nederige onwee„ tendheid beter was dan eene roekelooze weetenschap." Zulk een antwoord en verzoek, als geenzins vallende in den smaak der tijden, in welke men eene onvoorwaardelijk Verklaa-

klaaring vorderde, deedt terſtond, aangaande zijne regtzinnigheid in de Leere, eenig vermoeden opvatten. De agting, evenwel, welke veelen den Schoolleeraar toedroegen, gepaard met de redelijkheid van zijn verzoek, waren oorzaak, dat hem zes weeken, om zich te beraaden, wierden toegeſtaan. Dien tijd verſtreeken zijnde, verſchreen SCHREVELIUS, van nieuws, voor het Klasſis, en toonde zich bereidvaardig om rekenſchap van zijn geloof te willen geeven, met nevensgevoegde aanbieding om de Sijnodaale Kanons te ondertekenen. Geene andere verwagting voedde hij, of deeze aanbieding zou van de daadelijke aanneeming agtervolgd worden. Doch de zaak viel anders uit. De Leden van het Klasſis, om redenen, welke, in 't vervolg, eenigermaate, zullen blijken, voedden eenigen agterdogt, en waren vervuld met vreeze, dat hier een Slang onder het gras verborgen lag. Immers zij weigerden de aangeboodene Ondertekening te aanvaarden, en bevolen de zaak aan den Haarlemſchen Kerkenraad. Een harde ſchok was deeze voor het gemoed van SCHREVELIUS. Ligt doorzag hij de gevolgen deezer weigeringe, en hoe dezelve op de verlaating van zijn Ampt konde uitloopen. Uit liefde voor zijne leerlingen, voor zijne kinderen en voor zijne Geboorteſtad deedt hij al wat mogelijk was, beſtaanbaar met een goed Geweeten, om dien gedugten ſlag te weeren. Hij zelve beriep zich op zijne onſchuld en op voorheen gedaane dienſten. Zijne vrienden, met 's mans lot begaan, ſpraken voor hem een woord ten beste. Alles even vrugteloos. Drie dagen beſteedde de Kerkenraad aan overleggingen en raadpleegingen, om de zaak ten bedoelden einde te doen uitloopen, en bragt dezelve, naa verloop van dien tijd, voor Burgemeesteren; welke, eerlang, SCHREVELIUS op het Stadshuis ontbooden, en, door den mond van het Voorzittend Lid, het volgende Vonnis deeden aanzeggen: „ Dewijl de Kerkenraad over u niet „ voldaan is; dewijl gij den burgeren niet zeer aangenaam, „ en bij zommige Ledemaaten der Kerke verdagt zijt, en ook „ aan de Stad weinig nut kunt doen: daarom verlaaten wij „ u van uw ampt, en beveelen u te vertrekken, werwaarts „ gij wilt."

Naa

Naa het ſchoolbewind den tijd van bijkans vierëntwintig jaaren, met grooten lof, bekleed te hebben, wierdt SCHREVELIUS aldus, onverhoeds, van zijne bedieninge afgezet. Om aan deeze behandelinge eenen glimp te geeven, ſtrooide men uit, dat de Rektor, op zekeren tijd na *Brabant* gereisd zijnde, waar toe elk, geduurende het Beſtand, vrijheid hadt, tot de vijanden was overgeloopen, en met de Jeſuiten heimelijke gemeenſchap hieldt, tot nadeel van Kerk en Staat. Daarenboven beſchuldigde men hem van ketterij, van ſchijnheiligheid, van afval van de waare Leere. Zommigen ſtrooiden uit, dat hij zich uiterlijk als een Hervormde aanſtelde, doch in zijn hart het Pausdom was toegedaan. Doch SCHREVELIUS zelve en de Remonſtranten van dien tijd meenden de waare oorzaak van den opgevatten haat te moeten zoeken in 's Mans gemaatigdheid. Uit de boven gemelde Verklaaringe is reeds gebleeken, dat hij een vijand was van ſtoutmoedige bepaalingen omtrent duistere leerbegrippen. Nog Vroedſchap zijnde, was hij, bij de ijverige Contraremonſtranten, in verdenking geraakt, om zijne gemeenzaamheid met eenigen, die bij hen verdagt waren van onregtzinnigheid. Daarenboven hadt hij, in de gemelde hoedanigheid, zich gevoegd bij die gemaatigde Regenten, welken de ſcheuring in de Kerk te *Haarlem* en elders tegen den borst ſtondt, en die, aan de Beſluiten der Hooge Overheid, tot rust en vrede der Kerke, de kragt van eene Wet zogten te geeven. Dit, meenden zij, was de waare reden, om welke zijne vijanden hem thans den voet dwars zetteden, en zijn verderf bewerkten.

Naa dat het Vonnis der afzettinge over SCHREVELIUS geveld was, liet men hem nog vijf maanden in het ſchoolbewind, tot dat men eenen anderen in zijne plaats verkoozen hadt. Thans vertrok hij met 'er woon na *Leiden*. Hier maakte hij zijn werk van het onderwijzen der Zoonen van de Heeren van OBDAM en SCHAGEN, en van eenige andere aanzienlijke Hollandſche Edelen en voornaame Leidenſche burgers. Op verzoek der Ouderen, woonden de Jongelingen bij hem in huis. Intuſſchen kwamen de Haarlemſche Predikanten tot gunſtiger gedagten omtrent SCHREVELIUS, en toonden zich genegen, om met hem te verzoenen; die zich, van zijnen kant, daar-

toe

toe insgelijks gereed betoonde. Thans boodt de Wethouderschap van *Leiden* aan onzen SCHREVELIUS het Rektorschap aan, in het School van haare Stad; 't welk hij gewillig aannam, en voorts bekleedde tot in den Jaare 1642. Thans den ouderdom van zeventig jaaren bereikt hebbende, verzogt hij zijn ontslag, en met een om van zijnen Zoone, CORNELIUS SCHREVELIUS, te worden opgevolgd; 't welk hem wierdt toegestaan. Hoewel 't zich, ten eenigen tijde, dus gunstig niet liet aanzien, eindigde onze Grijzaart zijne dagen in rust en vrede.

Zie THEOD. SCHREVELII *Harlemum*, en *Diatribe Scholastica*; BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

SCHRIVERIUS, (PETRUS) volgens zommigen, met weglaating van de letter H, SCRIVERIUS, hoewel, onzes agtens, de eerste spelding voor de echte moet gehouden worden, als zijnde zijn Doopnaam geweest PIETER SCHRYVER. Hij wierdt geboren te *Haarlem*, in den Jaare 1576; zijn Vader was HENDRIK SCHRYVER, Amsterdammer, van geen onaanzienlijk geslagt. Deeze, kort naa dat zijn Zoon zich aan de Letteroefeningen, tot welke hij, van de kindschheid af, een brandenden lust gevoelde, hadt toegewijd, met der woon na *Amsterdam* wedergekeerd, liet hem over aan de zorge van den broeder zijner Huisvrouwe, die geene kinderen hadt. Zo ras de Jongeling de noodige vorderingen hadt gemaakt, om van hooger onderwijs te kunnen voordeel trekken, zondt hem zijn Oom na 't Hoogeschool te *Leiden*. Zijn plan bleidt in, om hem zich op de Regtsgeleerdheid te doen toeleggen. Doch de jonge SCHRIVERIUS voedde eene andere neiging. De Dichtkunde en de Geleerde Taalen trokken dermaate zijne aandagt, dat hij zich meest geheel aan dezelve overgaf; maakende voorts weinig werks van de beoeffening der Regten. Van hier dat hij ook den Trap van 't Meesterschap niet heeft beklommen. Welke de reden zij, waarom hij geen Hoogleeraarsgestoelte heeft bezeeren, hoewel hij daar toe de noodige bevoegdheid bezat, is ons niet gebleeken. Misschien wierdt zulks hem

niet

niet aangebooden; en dan kan de reden daar van geweest zijn, 's Mans verknogtheid aan DE GROOT, HOGERBEETS en andere Voorſtanders van den tegenprinsgezinden Aanhang. Van deeze verknogtheid gaf hij eene doorſlaande proeve, door een zeer geestigen inval, wel waardig hier verhaald te worden.

Terwijl de twee gemelde Staatsmannen, in *'s Graavenhage*, gevangen zaten, woonde SCHRIVERIUS te *Leiden*, alwaar hij een ampteloos leeven leidde, zijnen tijd ſlijtende met het vervaardigen van Oorſpronklijke Werken, of met het uitgeeven van oude of latere Schrijvers. Gedaurende het gemelde tijdſtip hieldt hij zich onledig met het vervaardigen van eene uitgave der Dichtwerken van den vermaarden JANUS SECUNDUS. Al lang was hij op middelen bedagt geweest, om den gevangenen, van 't geen thans in *Holland* omging, eenig narigt te doen toekoomen. Thans verzon hij het volgende middel. Onder het drukken deedt hij, in de Proefbladen, eenige regels van zijnen Dichter wegvallen, en vulde de ledige plaats met dichtregels van zijn eigen maakzel, bevattende de zaaken, welke hij zijnen vrienden wilde mededeelen. Voorts deedt hij de Bladen, welke het geheim bevatteden, in zulkervoege innaaien, dat ze, onder het afſnijden, niet geraakt wierden, maar geſlooten bleeven. Aan HOGERBEETS en DE GROOT zondt hij ieder dusdanig een Afdrukzel. De bedoelde Dichtregels waren de volgende:

„ Neſtoris examen tardum eſt, longumque gubernat;
„ Limen ad offenſum ſubſtitit icta nave.
„ Seria Liligeri juvat indignatio Regis,
„ Et facit hue aliquid motus in urbe tua.
„ Spernitur interpres ſacter hic, Gradivus amatur;
„ Et terquinque duces, ſi numerentur, erunt,
„ Hæc retro quosdam ſua vertere lumina cogunt.
„ Si qua fides dictis, jam cito finis erit.
„ Talia legati Hectoridum reſponſa tulere.
„ Quos pronos cauſæ ſcito favere tuæ.
„ Conventum patriæ mox noſtra Batavia cernet,
„ Quindecimum dederis tu modó Jane diem.
„ Tunc de judicibus certum eſt diſponere Veſtris."

De

De zin deezer Diehtregelen kwam, hoofdzaakelijk, hier op neder „ dat het ondervraagen van den Advokaat JOHAN VAN „ OLDENBARNEVELD traagelijk voortging; dat men nog iets „ goeds hoopte van het misnoegen des Konings van Frank„ rijk, wiens Gezanten de zaak der Gevangenen ijverig wa„ ren toegedaan, en die tot antwoord hadden bekoomen, dat „ men schielijk met de zaak voortgang en aan dezelve een „ einde zoude maaken; dat de Staaten van Holland op den „ vijftiendeu Januarij zouden vergaderen, en alsdan gewisse„ lijk Regters over de Gevangenen zouden benoemd worden; „ dat de Predikanten te *Leiden* veragt wierden; dat men „ sterk van Oorlog sprak, en het getal der Legerhoofden be„ paald was; dat de beroerte, onlangs te *Rotterdam* voor„ gevallen, eenig nut zoude uitwerken."

DE GROOT, welken de leeslust zelf in den Kerker was gevolgd, hadt het Boek niet ontvangen, of hij nam het bij de hand, las het, en ontdekte het geheim. SCHRIVERIUS hadt hem, en zijnen lotgenoot, tevens eenige middelen aan de hand gegeeven, om nieuwe berigten te ontvangen. Van deeze bediende zich DE GROOT. Doch HOGERBEETS, hooger bejaard en niet zo luchtig van geest, leidde het Boek ter zijde: weshalven SCHRIVERIUS hem eens en andermaal liet vraagen, of hij het Boek hadt geleezen, en hem daar toe ernstig deedt aanspooren. Doch dit verwekte agterdogt, en was oorzaak dat hem het Dichtwerk wierdt afgevorderd; waar op, bij aandagtige leezing, de welbeleide vond ontdekt wierdt. Geen leed, nogthans, wedervoer deswegen SCHRIVERIUS, maar wel, wanneer hij, eenigen tijd daar naa, onder het afbeeldzel van HOGERBEETS een Latijnsch Bijschrift gesteld hebbende, vermeldende, in 't kort, 's Mans daaden, in den laatsten dichtregel vraagde, „ waar nu het loon van zo veele verdiensten blee„ ve?" Hij wierdt deswegen in eene Geldboete van tweehonderd Guldens beslagen, welke hij zich bij Panding of Executie liet afhaalen; laatende zo veele van zijne Boeken verkoopen, als de gemelde somme bedroeg. Boertende zeide hij „ dat zijne Boeken de schuld hadden, en daarom ook „ moesten lijden." SCHRIVERIUS verloor het gebruik van zijn gezigt, eenige jaaren voor zijnen dood, welke voorviel in

den

den Jaare 1660, het vierëntachtigſte van zijnen ouderdom. In zijne *Hiſtoriſche Beſchrijving*, te vinden agter het *Oud Batavia*, ontmoeten wij de volgende aanmerking, door hem gemaakt, ter gelegenheid van de veroordeelinge der Remonſtranten; waar uit 's Mans denkwijze over de Kerkelijke Vergaderingen duidelijk genoeg kan worden afgeleid: „ Ik weet „ voorwaar niet", dus ſchrijft hij, „ hoe het magh bijkomen, dat alle, die de Sijnoden hebben beroepen, en beleidt, altijd hebben getriumpheert, en de beroepenen hebben moeten onderleggen. Maer Godt weet alle dingen." Behalven de Aantekeningen op Oude Schrijvers, heeft SCHRIVERIUS veel geſchreeven, tot opheldering van de Vaderlandſche Oudheden.

Zie ZWEERTII *Athenæ Belgicæ*.

SCHRYVER, (KORNELIS) eerſt Kapitein, naderhand Luitenant Admiraal van Holland en Weſtfriesland, wordt, in 's Lands Geſchiedenisſen, met lof vermeld, van wegens verſcheiden kloeke daaden tegen de Barbarijſche Roovers, in de Middellandſche Zee verrigt. Hij volvoerde dezelve in de eerſtgemelde hoedanigheid; zedert zijne bevordering, naa het ſluiten van den Vrede, om welken te bewerken hij door 's Lands Staaten wierdt gebruikt, hadt hij minder gelegenheid om zijne Krijgsdapperheid te oeffenen. Van wegen de aanhoudende Kaaperijen der *Algierſijnen*, en de daar uit ontſtaande belemmering van den Nederlandſchen Scheepvaart, zonden 's Lands Staaten, in den Jaare 1724, den Schout bij nacht GODIN, met eenige Oorlogſchepen derwaarts, om over den Vrede te handelen. Als Kapitein voerde KORNELIS SCHRYVER het bevel op een der Schepen. Doch vermids de Vredehandeling geenen voortgang hadt, beſlooten de onzen tot wederwraak op de roofzieke handelſtoorders. SCHRYVER, in de maand Junij, op de hoogte van Kaap *S. Vincent*, een Algierſchen Kaaper van zesendertig Stukken Geſchut ontmoetende, taſte het aan, en maakte 'er zich meester van. Nog in dat zelfde jaar, in de maand October, eenen anderen Kaaper ontdekt hebbende, maakte hij 'er jagt op. Doch deeze ontkwam hem door hard zei-

zeilen, in zulkervoege, nogthans, dat hij 't bij *Tetuan* moest op ſtrand zetten, alwaar hij den brand in zijn eigen ſchip ſtak. Twee jaaren daar naa wierdt de Vrede met *Algiers* geſlooten. Geduurende den Oorlog hadden de Roovers een goed aantal matroozen en andere ſchepelingen van de Nederlandſche ſchepen genomen, en tot ſlaaven gemaakt. 't Liep aan tot in den Jaare 1729, eer 's Lands Staaten middelen te werk ſtelden, om deeze ongelukkigen te losſen. Aan den Heere SCHRYVER wierdt dit werk toevertrouwd, en hij, met drie Oorlogſchepen, derwaarts gezonden. Ter beſtemde plaatze zijnde aangekoomen, maakte hij ſtraks eenen aanvang met de onderhandeling. Geduurende dezelve zag de Heer SCHRYVER, in de maand Junij des gemelden Jaars, op zekeren dag, twee Nederlandſche Oostindiſche Schepen de Ree van *Algiers* naderen, geleid door vier Kaperſchepen van die Stad. Het waren uitgaande Schepen, en bleeken hem, bij nader onderzoek, genomen en opgebragt te zijn, onder het voorwendzel dat de Bevelhebbers geen Algierſche Paſſen hadden kunnen toonen. Verontwaardigd over deeze handelwijze, vervoegde zich de Heer SCHRYVER bij den Divan of Raad, om de onbilijkheid der bemagtiginge te betoogen, en de loslaating te bewerken; hij vertoonde, onder andere redenen, dat de Oostindiſche Schepen, geen bijzonderen eigendom zijnde, maar aan den Staat behoorende, geene vrijpaſſen noodig hadden. Te vet, intuſſchen, was de buit, thans binnen gefleept, dan dat de Divan zich met zulke redenen zoude laaten afzetten. Spreekende op een hoogen toon, ſloeg dezelve geene mindere dreigementen uit, dan de Schepen, nevens derzelven laadingen, te zullen verbeurd verklaaren. Veele moeite kostte het den Kapitein SCHRYVER, om de Leden van den Raad eenigzins te doen aan de hand koomen. Eindelijk, naa lang en verdrietig onderhandelen, gelukte het hem, het ontſlag te bewerken, voor de helft van het gemunt geld, welk zij binnen boord hadden; dit bedroeg eene ſomme van honderdzevenëndertigduizend Guldens. Naa de bedongene penningen te hebben afgeleverd, vervolgden de Oostindiſche Schepen hunne reize, en keerde de Kapitein SCHRYVER, met de vrijgekogte Slaaven, eerlang na het Vaderland te rug.

Naa-

Na het ſluiten van den Vrede met *Algiers*, hadden 's Lands Staaten den Oorlog met den Koning van *Marokko* nog om handen. De Kapitein SCHRYVER, in het volgende Jaar 1730, van nieuws, bij en in de Middelandſche Zee kruizende, hadt nu wederom het geluk, een aanmerkelijk voordeel te behaalen. Hij ontmoette, naamelijk, een *Saleeſchen* Kaaper, onder de Vlag hebbende een Hollandſch Fluitſchip, met zout geladen, welk hij genomen hadt, en waar mede hij thans koers zette na de Barbarijſche Kust. Zo ras onze moedige Kapitein den Roover onder het bereik van zijn Geſchut hadt, geeft hij hem de laag, en noodzaakt hem te ſtrijken; doende voorts het Kaaperſchip te *Kadix* opbrengen. Verſcheiden zijner landgenooten, die reeds de ſlaavernij voor oogen hadden, wierden dus wederom in vrijheid geſteld. In 't volgende Jaar 1731 deedt de Kapitein SCHRYVER, andermaal, eenen togt na *Algiers*, zijnde derwaarts gezonden door 's Lands Staaten, deels om Slaaven, welke 'er nog gevangen wierden gehouden, te losſen; deels, om den Vrede, in den Jaare 1726, door hem met den voorgaanden Deij geſlooten, thans met den Deij ABDY BASCHA te vernieuwen en te bekragtigen. Zints dien tijd deedt de Heer SCHRYVER nog verſcheiden andere togten, klom, allengskens, op tot hooger rang, en, eindelijk, tot de aanzienlijke waardigheid van Luitenant-Admiraal van Holland en Weſtfriesland. De Heer SCHRYVER heeft eene Dogter nagelaaten, gehuwd aan den Heere J. F. D'ORVILLE, Schepen en Raad van *Amſterdam*.

SCHUDDEBEURS; zie SIMONSHAVEN.

SCHUDDEBEURS, eene Buurt of Gehugt, van eenige weinige Huizen, op het Zeeuwſche Eiland *Schouwen*, een groot half uur gaans, ten Noorden van de Stad *Zierikzee*, in geen onvermaaklijken oord gelegen. De Kermis, welke 'er jaarlijks wordt gehouden, lokt derwaarts zeer veele jonge lieden uit het omliggende land.

SCHUILENBURG, een oud Adelijk Huis of Kaſteel, in *Gelderland*, onder het Kwartier van *Zutfen*, meer bepaaldelijk

in de *Hoogheid en Bannerij van Wisch.* De grond, op welken het Geſtigt legt, is op eene hoogte, aan de Riviet *de Yſel.* Naast het gebouw, welk zeer oud is, ſtaat een dikke vierkante Toren. Een Rentmeester, die het ampt van Rigter over de onderhoorige Landen bekleedt, van wegen de Rekenkamer des Kwartiers, houdt aldaar zijn verblijf. Even als de meeste andere Adelijke Geſtigten, ten platten Lande, heeft ook *Schuilenburg* voor vijandelijke aanvallen bloot geſtaan. Van wegen den Spaanſchen Koning maakte 'er zich de Admirant VAN ARRAGON meester van, in het heetſte van den Spaanſchen Oorlog, in den Jaare 1598. DIDERIK VAN DORT lag toen, met een Vaandel Knegten, binnen het Slot in bezetting.

SCHUILENBURG, (JOAN) gebooren in Groningerland, en, van wegen dat Gewest, Afgevaardigde tot Vergaderinge van de Algemeene Staaten, ten tijde wanneer men, in den Jaare 1661, over het voortzetten van den Oorlog of het ſluiten van den Vrede met *Portugal*, in onderhandeling was. Volgens beſluit der Staaten van *Stad en Lande*, en den last, diensvolgens, hem opgedraagen, was hij gehouden, ter Hooge Staatsvergaderinge, tegen het ſluiten van den Vrede te ſtemmen. Nogthans overtradt hij dien last, en voegde zich bij de Provincien *Holland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Overijſſel*, die zich voor den Vrede verklaarden: weshalven dezelve, in de maand Augustus, geſlooten en getekend wierdt. Groot misnoegen behaalde hier door SCHUILENBURG bij zijne Lastgevers; tegen wier vervolgingen hij zich evenwel, een tijd lang, wist te dekken, met het gezag van Holland. 't Welk, evenwel, niet beletten konde, dat hij, naa verloop van eenigen tijd, van zijne Ampten wierdt verlaaten. Onrustig van inborst en heerschzuchtig van aart zijnde, wist SCHUILENBURG zich kwaalijk te ſchikken tot het bedrijvelooze leeven. Ter gelegenheid van een geſchil, tuſſchen de Heeren van de Ommelanden en die van de Stad, waren de gemoederen thans eenigzins opgezet, en, uit dien hoofde, voor het afgezette Staatslid, de tijden niet ongunſtig tot het aanwenden van poogingen tot herſtel. Eerst vervoegde zich SCHUILENBURG bij ver-

verſcheiden Burgemeesters en Raaden der Stad, met beloften en geſchenken, dezelven tragtende over te haalen om zijne herſtelling te bevorderen. Niet zeer gelukkig ſlaagde hij hier in zijne onderneeming: weshalven hij de toevlugt nam tot de Bouwmeesters en Oldermans of Overlieden der Gilden. Naa alvoorens, bij deeze, zijn beklag gedaan te hebben, over het onregt, tegen hem gepleegd, in de ontneeming van zijne Ampten en Waardigheden, begon hij breed uit te meeten verſcheiden misbruiken, in de Regeering ingeſloopen, ſtrijdig met de Grondwetten, en de Vrijheden en Voorregten der Burgeren, en die, gevolglijk, herſtelling noodig hadden. Deeze opſtooking hadt de bedoelde uitwerking. De Burgerij, van de aangevoerde redenen de lucht gekreegen hebbende, en tot de vereischte hoogte zijnde opgewonden, liep eerlang te wapen, en vervoegde zich, met Verzoekſchriften, bij de Regeering; die, van wegen de zwakheid der Krijgsbezettinge, in vergelijking der gewapende Burgers, zich genoodzaakt vondt te bukken, en de begeerde herſtelling in te willigen. Doch, daar het SCHUILENBURG voornaamelijk om te doen was, de Gemeente liet zich niet te vrede ſtellen, voor dat de Akte, bij welke hij tot de Regeering onbekwaam was verklaard, zo veel de Stad aanging, was ingetrokken. Dit deedt hem de hoop opvatten, in zijne waardigheden, eerlang, te zullen herſteld worden. Doch in deeze verwagting wierdt hij te leur geſteld. Zints het bedaaren der jongſte opſchuddingen hadt de Regeering der Stad haar gezag hervat, en SCHUILENBURG, welken zij verdagt hieldt van een ontwerp tot nieuwe beweegingen, door twee Soldaaten, in zijn huis doen bewaaren. Volgens den eisch der Ommelander Heeren, die op den kwaadſtooker fel gebeeten waren, zoude de Raad der Stad nu hebben moeten overgaan tot het ſtellen van Regters, om zijne zaak nader te onderzoeken, en hem ter ſtraffe te vorderen. Doch de Wethouderſchap, weetende dat SCHUILENBURG een talrijken aanhang hadt, en, uit dien hoofde, voor nieuwe opſchuddingen vreezende, wierdt hier door van ſtrenger maatregelen te rug gehouden.

Onder dit alles hadt men zeer heimelijk aan de verſterking der Bezettinge gearbeid, met kennisſe van Prinſe WILLEM VAN

NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*. Naa dat Zijne Doorluchtigheid in de Stad was gekoomen, en zich aan 't hoofd der gewoone Bezettinge hadt geſteld, zag men, onverwagt, een goed getal Knegten en Ruiters de Stad binnen trekken, en zich van de voornaame Posten en Wagthuizen meester maaken. Duidelijk begreep nu SCHUILENBURG het gevaar, welk hem boven 't hoofd hing. Den Stadhouder hadt hij niet op zijne zijde, en, van dit veelvermogend ſteunzel ontbloot, zag hij zijnen naderenden val. Zijn verblijf in de Stad dus niet veilig oordeelende, ſtak hij zich in Vrouwengewaat, ontliep zijne Wagters, en verliet met een de Stad. Eerst begaf hij zich na *Bremen*, en van daar na *Munſter*; welks Biſchop hem vervolgens zijne beſcherming toezeide en in dienst nam.

Ter goeder uure, tot zijne lijfsbehoudenisſe, was SCHUILENBURG uit *Groningen* geweeken. Zo ras eenige noodige verrigtingen, welke vooraf moesten gaan, zulks geheugden, wierden over hem achttien Gedeligeerde of Gemagtigde Regters, uit de Stad en de Ommelanden, aangeſteld, welke, ten overſtaan van den Stadhouder van het Gewest, de zaak der Gevlugten zouden onderzoeken, en daar over uitſpraak doen. 't Liep aan tot den dertigſten December des Jaars 1663, eer het Vonnis over hem geveld wierdt. Verſcheiden misdaaden wierden hem in hetzelve ten laste geleid, onder andere, „ dat „ hij oorzaak was geweest van den oploop, de plonderingen „ en de onwettige Regeeringsveranderinge in den Jaare 1657, „ en daar voor eene groote ſomme gelds hadt getrokken; „ dat hij 's Lands penningen verkort, en, tegen zijnen Eed, „ giften en gaaven hadt ontvangen; dat hij, in de onderhan„ deling met *Portugal*, aangegaan was tegen zijnen last, ten „ nadeele van den Staat en van de Weſtindiſche Maatſchappij, „ en dat hij, door zijne drift om den Vrede te ſluiten, niet„ tegenſtaande 'er twee aanzienlijke Provincien tegen ſtemden, „ zo veel in hem was, den heilzaamen eendragt van den Staat „ gezogt hadt te verbreeken; dat hij het voorſtel van Hol„ land, raakende de onderhandeling met *Portugal*, hadt doen „ drukken en verſpreiden, en de Staaten van *Stad en Lande*, „ zijne Meesters en Lastgeevers, in zekere zijne gedrukte

„ Ver-

„ Verhandeling, ſchamperlijk hadt doorgeſtreeken; dat hij, „ laatſtelijk, met de Bouwmeesters en eenige Gemagtigden „ uit de Gilden, hadt zamengeſpannen, en, door oproer, „ den Raad gedwongen om hem te herſtellen, bij welke ge„ legenheid hij tevens hadt geſnoeid, dat hij het leeven van „ eenige Heeren uit de Regeering in zijne handen hadt." Om alle deeze misdaaden wierdt SCHUILENBURG, bij Vonnis der Regteren, veroordeeld om onthalsd te worden, zo dra men hem in handen zoude bekoomen. Bij mangel hier van, maakte men, met het ander gedeelte van zijn Vonnis, inhoudende Verbeurdverklaaring van alle zijne goederen, terſtond eenen aanvang. SCHUILENBURG bleef, zedert, in dienst des Biſchops van *Munſter*, trekkende zijnen haat zo verre, dat hij een vijand des Vaderlands wierdt, en zijnen nieuwen Meester, toen deeze aan den Staat den Oorlog hadt verklaard, de hand boodt tot het veroveren van verſcheiden Plaatzen en Sterkten, ja zelf hem eenen aanſlag op de Stad *Groningen* aanraadde; die, egter, geenen voortgang hadt.

Zie AITZEMA.

SCHULTETUS, (ABRAHAM) gebooren te *Grunberg*, in *Silefie*, op den vierëntwintigſten Augustus des Jaars 1566, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Heidelberg*, vordert alleen in zo verre eene plaats in ons *Woordenboek*, om dat hij, van wegen den Keurvorst van de *Paltz*, wierdt afgevaardigd op het *Dordrechtſche Sijnode*, in de Jaaren 1618 en 1619, en in de onderhandelingen, aldaar voorgevallen, geen klein aandeel hadt. Veel goeds beloofden zich, in 't eerst, de Remonſtranten van deezen Godgeleerde, als die niet ſlegts, door zijne geleerdheid en naarſtigheid, een grooten roem behaald hadt, maar om dat hem ook de naam maging van gematigdheid en verdraagzaamheid in godsdienſtige geſchilſtukken. Hunne verwagting wierdt bevestigd, om dat hij, onder zijne minder zagtzinnige broeders, dikmaals van vrede ſprak, zelf niet zeer lang na het openen der Kerkvergaderinge, in dezelve eene Redevoering hadt gehouden, be-

helzende eéne ernſtige vermaaning tot Kerkelijken vrede, Doch SCHULTETUS ſchijnt geen Man geweest te zijn, die zo vast in zijne beginzelen ſtondt, dat hij, door tegenſpreeken of omſtandigheden, zich niet liet omzetten. Hij zelve erkent zulks, in zijn berigt wegens zijn eigen leeven, daar hij verklaart, in 't eerst te hebben gearbeid, om de Contraremonſtranten en Remonſtranten met elkander te bevredigen, doch hier toe geenen kans ziende, het rechtzinnig gevoelen, uit alle zijne vermogens te hebben verdeedigd.

En, inderdaad, meer dan eens hoorde men hem, met groote hevigheid, zijn gevoelen tegen de Remonſtranten uitbrengen. „ Zij waren", verklaarde hij in de tiende zitting, zints hij den bovengemelden Vredezang gezongen hadden, „ niet „ waardig, dat het Sijnode met hun in onderhandeling tradt. „ Men behoorde hen niet te verzoeken, om door hunne te„ genwoordigheid deeze handeling ten einde te helpen bren„ gen, maar hen veeleer uit het Sijnode te werpen, als be„ ſchimpers en lasteraars van die heilige Zielen (de Leeraars), „ die den Kerken zo groote dienſten hadden gedaan." In de hevigheid van zijnen ijver ging hij dus voort: „ Wij zijn „ gewisſelijk wel arme Zondaars, die t'allen uuren, ja alle „ oogenblikken, de hulp der Godlijke Genade noodig hebben. „ Maar in die luiden (de Remonſtranten), heb ik, van den „ tijd af, dat ze hier gedagvaard en verſcheenen zijn, noch „ in hunne woorden, noch in hunne werken, noch in hun „ gelaat, den minſten druppel van godzaligheid kunnen mer„ ken. Met hoedanig een gemoed zij handelen, blijkt daar „ uit, dat ze, hoewel van den Voorzitter daar toe vermaand, „ de naamen der Godgeleerden, welke zij zo onbeſchaamde„ lijk doorhaalen, niet willen openbaaren. Zij oordeelen met „ geen goed, maar met een kwaad, ja met een verdorven „ geweeten. Daarom heeft men ze aan het oordeel Gods „ over te geeven, en aan 't believen der Hooge Overheden: „ Op dat die met hun handelen, gelijk hunne onbuigzaame „ hardnekkigheid verdient." In den zelfden zin ſprak SCHULTETUS op een anderen tijd, hen betigtende, „ dat ze, door „ hunne hardnekkigheid, moedwil en ongehoorzaamheid, het „ geduld der Heeren Politiken en van het Sijnode misbruik-

„ ten

„ ten. Zij konden, zeide hij, de beſluiten der Heeren Staa-
„ ten, hunner Afgevaardigden en van het Sijnode met een
„ goed geweeten gehoorzaamen." Hier naa een kort verſlag gedaan hebbende van het gedrag der Remonſtranten, zints den aanvang der Kerkvergaderinge, beſloot hij met te zeggen, „ dat ze zich niet dan met leugenen, bedriegerijen, uitvlug-
„ ten en wederſpoorigheden hadden beholpen; dat ze de be-
„ ſluiten en bevelen hunner wettige Overheden en van het
„ Sijnode hadden verſmaad; dat het niet dienſtig zijn zoude
„ dat het Sijnode hun verder te gemoet ging." Op een anderen tijd, ſpreekende van de zekerheid der Verkiezinge, beweerde hij de noodzaaklijkheid voor ieder mensch, om zekerheid te hebben van zijne zaligheid, doch eene andere zekerheid, dan, zeide hij, ARMINIUS verdieht hadt; vermaanende, voor 't overige, de Heeren ernſtelijk, om toe te zien, dat de gruwelen der Remonſtranten geene plaats greepen in hunne landen. Onder dit alles kreeg SCHULTETUS eenig geſchil in het Sijnode, met de Godgeleerden, van *Bremen* in de Kerkvergadering gezonden; en liet zich, ten hunnen opzigte, eenige ſcherpe uitdrukkingen ontvallen; waar over hij, egter, naderhand zijn leedweezen betuigde, verklaarende dat hij hen hieldt voor opregte en godzalige Leeraars. Toen het Sijnode op het einde begon te loopen, wierdt SCHULTETUS, nevens eenige andere Godgeleerden, gelastigd, om met den Voorzitter en de Aſſeſſooren de Kanons van het Sijnode te ſtellen, en voorts aan de afzonderlijke Kollegiën rond te zenden. SCHULTETUS overleedt te *Embden*, werwaarts hij, ter gelegenheid van het beleg van *Heidelberg*, de vlugt hadt genomen, en alwaar hij, zederd, tot Leeraar was aangeſteld, op den vierëntwintigſten October des Jaars 1625, het negenënvijftigſte zijns ouderdoms. Onder eene menigte Schriften, door hem naagelaaten, wordt zijne *Medulla Patrum*, of Merg van de Schriften der Kerkvaderen, meest geroemd.

Zie WITTE *Diarium*; BAYLE *Dictionnaire.*

SCHULTINGIUS, (KORNELIUS) geboóren te *Steenwijk*, in de Provincie van *Overijsfel*, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, naa zich, volgens den ſmaak zijner tijden, in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te hebben geoeffend, bekom den trap van Licentiaat in de laatgenoemde Weetenſchap, en wierdt vervolgens aangeſteld tot Regent van S. Laurens-Kollegie, en daar naa tot Kanunnik in de S. Andrieskerk te *Keulen*. SCHULTINGIUS was, in zijnen tijd, een der ijverigſte Voorvegters van de Leere der Roomsch-Katholijke Kerk. De Protestanten, vooral de Hervormden, ging hij te keer met alle de wapenen, welke zijne bedrevenheid in de Geſchilvoerende Godgeleerdheid hem aan de hand gaf. Met JOANNES CALVINUS en PETRUS MARTYR tradt hij, vooral, in het ſtrijdperk. De vrugt daar van was zijn vermaard Werk, 't welk tot titel voert *Bibliotheca Catholica et Orthodoxa contra Summam totius Theologicæ Calvinianæ, in Inſtitutionibus Jo. Calvini et Locis Communibus Patri Martyris Comprehenſæ.* Een ander Werk van hem, dienende ter verklaaringe van de voornaamſte Leeringen zijner Kerke, is voorhanden, onder den titel van *Bibliotheca Eccleſiaſtica, ſive Commentariorum Sacrorum de expoſitione Michaïs et Brevicus Tomi* IV. SCHULTINGIUS overleedt op den twintigſten April des Jaars 1604. Een broeder van hem, insgelijks te *Steenwijk* geboóren, PETRUS SCHULTINGIUS genaamd, bekleedde het Hoogleeraarampt in het Kerkelijk en Waereldlijk Regt, en was tevens Penſionaris te *Keulen*.

Zie SWEERTII *Athenæ*; VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*.

SCHUPPEN, (SIGISMUND) was een Bevelhebber in dienst der Nederlandſche Weſtindiſche Maatſchappij, vermaard om zijne verrigtingen op *Brazil*. Naa dat hij reeds voorheen eenen togt derwaarts gedaan, en, op de *Portugeezen*, verſcheiden voordeelen hadt behaald, zonden hem de Bewindhebbers, andermaal, na dat Eiland, in den Jaare 1646, in gezelſchap van vijf bekwaame en aanzienlijke mannen, welken het bewind van

van Regeeringe was aanbevolen; SCHUPPEN moest het bewind over Krijgszaaken voeren. Deernisswaardig was, ten dien tijde, de toeſtand der Nederlanderen in het Recif, alwaar de *Portugeezen* hen deerlijk benaauwden, en zij, hoewel in een elendigen ſtaat, nog eenigen tegenſtand booden. De aankomst der Vloot bragt aldaar den overvloed van Mond- en Krijgsnoodwendigheden. Om de afvallige *Portugeezen* tot hunnen pligt te brengen, ontving SCHUPPEN ſtraks bevel, om met eenige benden tegen hen op te trekken. Verſcheiden maalen raakte hij met den vijand handgemeen, doch met weinig voordeel, alzo zijn volk geenen ſtand wilde houden, maar, op den geringſten tegenſtand, te rug deinsde. Met ſpijt vervuld, en om aan anderen een affchrikkend voorbeeld te geeven, velde SCHUPPEN, met eigen hand, eenen Vaandrig en verſcheidene Soldaaten. Vervolgens ontving onze Veldheer last, om, met tweeduizend man, het land rondom het Recif plat te ſcheeren, en, door dit middel, het zernestelen aan den vijand aldaar te beletten. Doch hier in ontmoette hij zo veel tegenſtands, dat hij, ten zelfden oogmerke, na het Eiland *Tapaſipa* wierdt gezonden. Beter ſlaagde hij hier in zijne onderneeming. Alles wierdt aldaar verwoest en verdelgd, en tweeduizend Opgezeetenen over den kling gejaagd. Doch hij vondt zich, eerlang, genoodzaakt, dat Eiland te verlaaten, en te rug te keeren na het Recif, 't welk, uit eenen opgeworpen Schans, door de *Portugeezen*, heevig beſchooten en deerlijk wierdt gehavend. Uit 's Lands Geſchiedenisſen is bekend, hoe het Eiland *Brazil*, eenige jaaren laater, te weeten, in den Jaare 1654, aan de *Portugeezen* overgegeeven, en door de Hollanders geheel ontruimd wierdt. Nevens WALTER VAN SCHOONENBURG en HENRIK HAAKS, hadt SCHUPPEN, ten dien tijde, het voornaamſte bewind in handen, zo in zaaken van Regeeringe als van Oorlog. Bij hunne aankomst in Holland ſtondt tegen hen eene menigte van klaagers op. Zij wierdde beſchuldigd, hun gedrag niet te kunnen verantwoorden, zelf niet voor de redenen, welke zij aanvoerden, om welke zij het Recif en de andere verſterkte plaatzen hadden overgegeeven, geene voldoende bewijzen te kunnen bij brengen. Even als de anderen, wierdt, dienſvolgens, SCHUPPEN

in

in hegtenis genomen. Veel viel 'er te doen, wie de anderen moest vonnisſen. SCHUPPEN, als zijnde een Krijgsman, wierdt te regt geſteld voor den Krijgsraad in *'s Graavenhage*. Deeze, geenen grond vindende om hem van lafhartigheid, veel minder nog van verraad, te beſchuldigen, ſtelde hem, naa eenige maanden zittens, op vrije voeten, met geene andere ſtraffe, indien het dien naam moge voeren, dan met verlies van zijne Wedde, zints den tijd dat hij het Recif hadt verlaaten.

Zie MONTANUS *Braſil.*

SCHURRICHMAN, (FRANCISCUS) een deerlijk ſlagtoffer van zo genaamden Godsdienſtigen ijver, zo ſtrijdig met den verdraagenden Geest der Leere des Euangeliums, en een ſchandvlek der menſchelijke natuure. Hij bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Deventer*, in *Overijsſel*, in den Jaare 1599, en liet zich, nu en dan, een hard woord ontvallen, tegen de Roomſche Kerk en derzelver Geestelijkheid. Dit gekoomen zijnde ter ooren van zekeren Roomschgezinden burger, HENDRIK VAN ACHTERVELT genaamd, ontſtak deeze dermaate tegen hem in dolle woede, dat hij het moorddaadig beſluit nam, om hem zulks betaald te zetten. Hij volvoerde het ſnood opzet, op Zondag, den eenëntwintigſten Januarij des gemelden Jaars 1599. Terwijl SCHURRICHMAN, op dien dag, naa het eindigen der Leerrede, van twee zijner vrienden verzeld, na zijne Wooning wilde wederkeeren, wierdt hij, van den moordzieken ACHTERVELT, van agteren onverhoeds aangevallen, en, met een tweeſnijdend mes, in den nek dermaate gegriefd, dat het moordgeweer, de *tong* aantaakende, ten monde uitkwam. De Leeraar viel ſtraks ter aarde, en overleedt, niet lang daar naa, aan zijne wonde. De moordenaar nam ſtraks de vlugt; doch de Dienaars van het Geregt, hem te paerd volgende, agterhaalden en namen hem gevangen. Vergeefs zogt men, door pijniging, hem te noodzaaken om zijne opſtookers tot het gruweſtuk te noemen. Hij bleef 'er bij, uit eigen beweeging en buiten iemands kennis het feit gepleegd te hebben, om geene andere reden, dan

dan om dat de Leeraar tegen den Paus hadt geſproken; noemende voorts zijn bedrijf een werk van verdienſte. Dit niettegenſtaande verwees het Gerecht den moordenaar tot doodſtraffe.

Zie BOR en REID.

SCHUURMAN, (ANNA MARIA) is eene der beroemdſte Juffers van de Zeventiende Eeuw geweest, zo wel door de veelvuldige en verſchillende takken van geleerdheid en fraalje konſten, waar in zij uitgemunt, als door de ongemeene zedigheid, welke zij altoos behouden heeft, in 't midden der openbaare toejuichingen, welke zij van alle kanten ontving. Zij was uit eene edele familie, zo wel van Vaders als Moeders zijde, geſprooten. Haar Grootvader FREDRIK SCHUURMAN was getrouwd in de familie der Graven VAN LUMEY, en week, ten tijde des Hertogen VAN ALBA, na *Antwerpen*. Zijn Zoon, insgelijks FREDERIK genaamd, zettede zig neder in het Land van *Neuburg*, en huwde in den Jaare 1602, met de Dogter van een Edelman van het Land van *Keulen*, DE HARF genaamd; hij was door zijne Vrouw overgehaald om den Hervormden Godsdient te omhelzen, waar in zij zelve onderweezen was door BUCER, die de Hervorming in het Land van *Keulen* predikte, onder het gezag van den Aartsbiſchop HERMAN, in den Jaare 1543.

Uit dit huwelijk van FREDRIK SCHUURMAN, en van EVA VAN HARF, wierdt ANNA MARIA SCHUURMAN, den vijfden November 1607, te *Keulen*, gebooren. Zij gaf al zeer vroege blijken van een zonderlingen geest, en ongemeene talenten, welke zig met de jaaren ſteeds duidelijker ontwikkelden, en zig allengs zo ſchitterende vertoonden, dat men haar het wonder haarer Eeuw genoemd heeft. Toen zij drie jaaren oud was, konde zij verſtaanbaar en onderſcheidenlijk leezen, zonder dat 'er eene meer dan gemeene vlijt aan haar onderwijs was te kost gelegd.

Op haare zes jaaren konde ANNA MARIA SCHUURMAN met de Schaar en het Pennemes allerhande voorwerpen, en zelfs tekenſtukjes, ſnijden. Met haare jaaren groeiden haar begrip en

en talenten, in dezelfde evenredigheid als dezelve zig vroeger dan naa gewoonte vertoond hadden. Zij toonde welhaast eene overheerſchende zugt om alles te leeren, en al wat konstig is uit te voeren, en men hadt nooit een voorbeeld gezien van eene Leerlinge, die zo gelukkig ſlaagde in alles, wat men haar voorleide, of wat zij zelve goedvondt te onderneemen. Haar begrip was ten uiterſten vaardig, en haar geheugen verwonderlijk vast en getrouw, om het geen zij gehoord hadt te bewaaren; waar bij haare handen en vingers zig naa alle verrigtingen ſcheenen te willen voegen, die zij goedvondt dezelve af te vergen.

Al vroeg hadt zij eenige behandeling van het Penceel gekreegen, en ſchilderde welhaast allerhande ſoorten van bloemen, van dieren, van ſlangen, hagedisſchen, rupſen en kapellen, ſchoon zij deze oeffening op geene andere tijden, en tot geen ander oogmerk voortzettede, dan wanneer haare geest, door te veele boekoeffening uitgeput, voor geene langere inſpanninge vatbaar was, maar rust noodig hadt.

Bijaldien zij goedgevonden hadt zig op deze of op eenige andere konst, men mag bijna zeggen, welke zij wilde, een weinig toe te leggen, zoude zij, waarſchijnlijk, boven allen daar in uitgemunt hebben. Ten getuige of blijk hier van ſtrekke, dat zij enkel met een mes, zonder eenig ander beeldhouwers gereedſchap te gebruiken, Portretten van Palmhout ſneedt, die eene volmaakte gelijkheid met de Origineelen hadden. Zij heeft dus haars Moeders, Broeders, en haar eigen Portret, op de gemelde wijze, zo konſtig en juist geſneeden, dat men ze niet konde zien, zonder die te herkennen. Men verhaalt zelfs, dat de Konſtſchilder HONTHORST het Portret van haaren Broeder inzonderheid op 1000 Guldens heeft geſchat. Van haar eigen beeltenis, halverlijf in wasch geboetzeerd, zullen wij in het vervolg nader ſpreeken.

Op haar zevende jaar leerde zij het borduuren binnen drie uuren tijds, waar op zij wel ras de Zang- en Toonkonst liet volgen.

Haar ſchrift in allerhande taalen was onvergelijklijk fraai, zo dat hetzelve bij veelen als konſtſtukken, of als zeldzaamheden in de Kabinetten, opgehangen en bewaard is.

MUN-

MUNSTER verhaalt, dat zij met de punt van een diamant verſcheiden Portretten zeer nauwkeurig op glas geſneeden heeft.

Maar ik heb ſtraks beloofd van haar eigen geboetzeerd afbeeldzel te zullen ſpreeken; dit doet zien, dat zij in het boetzeeren niet minder dan in alle de andere gemelde konsten uitmuntte. Zij heeft inderdaad haar eigen afbeeldzel ten halver lijve, voor een Spiegel, in wasch geboetzeerd, met zulk eene allerniterſte nauwkeurigheid, dat daar niets dan het leven aan ſcheen te ontbreeken; en zij heeft dat wasſen hoofd, paarlen, insgelijks van wasch gemaakt, in de ooren gehangen, die zo volmaakt natuurlijk vertoonden, dat de omſtanders zig niet anders overreeden konden, of het waren egte paarlen: zo dat zij ten laatſten verpligt was hen, door daar een ſpeld in te ſteeken, van het tegendeel te overtuigen.

Haare verſtandelijke vermogens waren niet minder verwonderlijk. Op haar elfde jaar luisterde zij haare Broeders, wanneer deze wegens hunne vorderingen in 't Latijn onderzogt wierden, en in hunne antwoorden haperden, reeds in, wat zij zeggen moesten, ſchoon zij, tot dien tijd toe, geheel geen werk van de ſtudiën gemaakt, en blootelijk onthouden hadt, het geen zij als in het voorbijgaan hoorde, als haare Broeders het leerden. Haar Vader ondertuſſchen zulke zonderlinge gaven en zulk eene geſchiktheid voor de geleerdheid gadeſlaande, ſpoorde haar tot de letter-oefeningen aan, en gaf haar al vroeg SENEKA te leezen. Zij brágt het vervolgens zo verre, dat zij niet alleen de Latijnſche, Griekſche, Hebreeuwſche, Sijriſche, Chaldeeuwſche, Arabiſche en Ethiopiſche taalen verſtondt, maar ook de drie eerſte, nevens de Franſche, Engelſche en Italiaanſche, volkoomen kon ſpreeken. Ook was zij in de Land- en Wereldbeſchrijving, de Sterrekunde, de Natuurkunde, en andere deelen van de Wijsgeerte, en takken van de Weetenſchappen in het algemeen, zo wel bedreeven, dat zij over alle dezelve met de meesters dier Weetenſchappen, elk in het bijzonder, bondig redeneeren konde.

Gelijk dit alles ondertuſſchen nog te klein en te gering ſcheen voor haaren verheven geest, zo leidde zij zig met een bij-

bijzonderen ijver op de beoefening der H. Schrift en de Godgeleerdheid toe, waar in het te beklaagen is, dat zij geen beteren redeneertrant gevolgd heeft, om veilig te zijn voor de Geestdrijverijen van LABBADIE, daar zij naderhand toe vervallen is, gelijk wij op zijn plaats melden zullen. — Wij hebben haar tot hier toe van den kant haarer gaven, geleerdheid, en konsten beschouwd; wij moeten ook iets van haaren levensloop zeggen.

Zij was nog maar een kind, toen haar Vader zig met zijn gantsche Huisgezin na *Utrecht* begaf, om zijnen Zoon aldaar onder AMESIUS te laaten studeeren, alwaar hij ook in 't Jaar 1623 stierf.

Zij was nog geen veertien jaaren oud, toen zij door den Heer J. CATS, Raadpensionaris van Holland, ten Huwelijk wierdt aangezogt; welke onderhandeling, egter, schoon dezelve al vrij verre gevorderd schijnt geweest te zijn, ik weet niet om welke redenen, is afgebrooken; en Juffrouw SCHUURMAN heeft naa dien tijd niet tot het huwelijk kunnen besluiten, maar is tot haaren dood ongetrouwd gebleeven.

Gelijk eene groote zedigheid haare onderscheidende verdienste was, in zo verre dat zij zelve nauwelijks scheen te weeten, dat zij in geleerdheid en zo veele andere talenten uitmuntede, zo was zij, niettegenstaande haare meerderheid van geest, zeer geschikt en genegen om over allerhande vrouwelijke bezigheden of tijdkortingen, met haare vriendinnen, bij alle voorkomende gelegenheden, mede te praaten; en men zoude haar, in een kring haarer gezellinnen gezeeten, even weinig voor eene *Scavante* genoomen hebben, als men naderhand de luisterrijke verdiensten en Superieure talenten van eene onzer eerste Dichteressen in eene gelijksoortige gelegenheid vermoeden zoude.

Door deze zedigheid van onze Dame, en haare weinige zugt tot onderscheiding, zou men weinig van haare Weetenschappen en verdiensten geweeten hebben, zo niet de vermaarde Mannen, RIVETUS, VOSSIUS, SPANHEIM, SALMASIUS, BEVERWYK en HUIGENS, haar, bijna tegen haaren dank, op het toneel der waereld gebragt hadden. Dezen rekenden het zig tot eene eer, briefwisseling met haar te houden, haare ant-

antwoorden aan anderen te kunnen vertoonen, en haaren lof bij alle gelegenheid te verbreiden; het welk andere Geleerden opwekte om na die zelfde eer te ſtaan, en BALZAK, GASSENDI, Vader MARSENNE, BOCHART, CONRART, en verſcheiden andere beroemde Mannen van den eerſten rang in de geleerde waereld, aanſpoorde om haar insgelijks te ſchrijven. Dus wierdt haar naam allerwegen zo roemrijk bekend, dat Perſoonen van den hoogſten ſtaat, Prinſeſſen en anderen begeerig wierden haar te zien en te ſpreeken. De Prinſes MARIA GONZAGA, als des Konings Bruid na *Polen* gaande, en de Hertogin VAN LONGEVILLE, die, bij gelegenheid van den Munſterſchen Vrede, te *Munſter* gekoomen was, verëerden haar met haar bezoek. De Prinſes van *Boheme*, door DESCARTES zo geroemd, beminde haar hartelijk; en de Kardinaal DE RICHELIEU gaf haar blijken van zijne bijzondere hoogagting. Toen CHRISTINA, Koningin van *Zweden*, haar op zekeren tijd een bezoek gaf, ontwierp zij, terwijl zij met die Vorſtin ſprak, haar afbeeldzel zo nauwkeurig, dat dezelve deswegen in verwondering opgetoogen was. Ter zelfder tijd redentwiſtte zij met de Jeſuiten, die in het gezelſchap der Koninginne, en daar bij tegenwoordig waren, zo fijn en bondig, dat men haar naa gaf, dat zij met den Duivel moest omgaan, om zo veel bekwaamheid en vernuft in twee zulke verſchillende onderwerpen te kunnen toonen.

Het eerſte dat zij liet drukken, was een gedigt op de ſtigting van het Hooge School te *Utrecht* in het Jaar 1636. BEVERWYK gaf, in den Jaare 1639, de antwoorden van veele geleerde Mannen, aangaande het vraagpunt, *de Termino vitæ*, of het tijdpunt des levens, in het licht, waar onder ook een van Juffrouw SCHUURMAN was.

In het Jaar 1641 kwamen haare Latijnſche Redevoeringen, over de vraag, of het vrouwelijk geſlagt ook mag ſtudeeren, nevens eenige van haare Brieven, met RIVETUS daar over gewisſeld, in druk uit. Eenige jaaren daarnaa, bragt de beroemde FREDERIK SPANHEIM, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden*, hoewel met groote moeite, te weeg, dat zij hem beloofde eene verzameling van verſcheide werkjes, welke zij in rijm en onrijm, in het Hebreeuwsch,

Grieksch, Latijn en Fransch gemaakt hadt, onder den tijtel van *Annæ Mariæ a Schuurman Opuscula*, in 't licht te zullen geeven, het welk in het Jaar 1648, geſchiedde.

Naa het Jaar 1656 kwam 'er groote verandering in haaren ſtaat, door dien zij tot nog toe, zelfs naa haar Moeders dood, zig met geene huisſelijke zaaken hadt behoeven te bemoeien, dewijl haare Moeien dezelve waarnamen; maar nademaal deze nu zwak en blind wierden, viel de zorg daar van ten eenemaal op haar.

Toen zij naa het Jaar 1653, nevens deze twee vriendinnen, na *Keulen* moest reizen, en aldaar twee jaaren vertoeven, ontſtondt in den beginne te *Utrecht*, en daar naa op andere plaatzen, het gerugt, dat zij tot den Roomſchen Godsdienst was overgegaan; de ſchuld hier van wierdt aan eenige Predikanten gegeeven, welker Predikatien zij niet mogt hooren. Zeker is het evenwel ook, dat zij daar zelve veel aanleiding toe gaf, met den openbaaren Godsdienst in dien tijd geheel of bijna geheel te verwaarloozen.

Naa haare te rug komst te *Utrecht* verkoos zij het eenzaam landleven; in het welke zij volhardde haare Godsdienstoeffening afzonderlijk en buiten de kerken waar te neemen. Sedert langen tijd namelijk hadt zij iets van die Godsdienstigheid gehad, welke zomtijds met den naam van Fijnheid wordt beſtempeld, en die van alle Geestdrijverij moogelijk niet geheel was vrij te pleiten. Het geen hier bij mede werkte, om haar den openbaaren Godsdienst te doen verwaarloozen, was een hevig verſchil, 't welk te *Utrecht* ontſtondt, over de kerkelijke goederen. Twee Predikanten, die van haaren ſmaak waren, en de voorregten der Kerkelijken tegen de Overheden te geweldig verdedigden, wierden gebannen; dit mishaagde haar ten uiterſten, en zij week met haare Moeien, een Broeder, en twee Meiden na *Lexmond*, een Dorp bij *Vianen*, alwaar zij zeer afgezonderd leefde, en haaren Godsdienst binnen haar huis bepaalde. De dood haarer beide Moeien, en het vertrek van haaren Broeder, die uit een Godsdienstigen ijver eene reis na *Duitschland* en *Zwitſerland* ondernam, ſchoon hij reeds meer dan vijftig jaaren oud was, verpligteden haar na *Utrecht* te rug te keeren, 't welk omtrent twee jaaren

daar

daar naa gebeurde. Ondertusschen hadt haar Broeder op zijne reize LABBADIE te *Geneve* leeren kennen, en deszelfs gaven en vroomheid zo voordeelig aan haar afgemaald, dat zij hem, toen hij te *Middelburg* was gekoomen, en zij hem zelve hadt leeren kennen, standvastig, ook naa dat hij van zijnen dienst afgezet was, en eene elgen Gemeente hadt opgeregt, heeft aangeklecfd.

Zij was reeds vrij oud, toen zij zig tot hem na *Amsterdam* begaf. Toen hij naderhand met zijne Aanhangers zig na *Herfort*, in *Westphalen*, en van daar eindelijk na *Altona* begaf, is zij hem ook derwaards gevolgd, en heeft aldaar het eerste deel van haar Traktaat, genaamd Ἐυκλήρια, of de verkiezing van het beste deel, opgesteld, waar in zij de geschiedenis van LABBADIE en zijne afgezonderde Kerke, nevens haar leven, heeft beschreeven, en haare tegenstreevers geantwoord, en dit boek in het Jaar 1673 in het licht gegeeven. Dus sprak zij in zeker gezelschap, daar de vermaarde WILLIAM PENN tegenwoordig was, en volgens deszelfs berigt, over LABBADIE en zijne Leer; „ Zij sprak ons, zegt hij in zijne „ Reize door *Holland* en *Duitschland*, van haar voorgaande „ leeven, van haare zugt voor de studien, van haare ver- „ knogtheid aan den Godsdienst, waar in zij opgevoed was, „ erkennende, dat zij al den vorigen tijd GOD of JESUS „ CHRISTUS niet regt gekend hadt; dat, schoon GOD zig aan „ haar, van haare jeugd af, op veelerhande wijzen hadt ont- „ dekt, zij egter zijne genade nooit zo kragtig gevoeld hadt, „ dan door den dienst van J. DE LABBADIE; dat zij, sints „ dien tijd, hadt bemerkt, dat alle haare weetenschap slegts „ ijdelheid was, en dat haare Godsdienst slegts gelijk was „ aan een dood Lighaam; dat zij beslooten hadt de schande „ te veragten, af te staan van haare oude levenswijze, en „ alle andere verbintenisfen te verbreeken, om zig te voe- „ gen bij dat kleine hoopje, 't welk de waereld verlaaten „ hadt, en waar in zij wenschte eene levendige offerhande „ te zijn, geheellijk toegewijd aan den dienst des Heeren. „ Zij sprak met eene houding en toon, die niet slegts ernstig „ waren, maar waar uit ook bleek, dat zij ten uitersten ge- „ troffen was, zo dat zij onder het spreeken eenigzins beefde."

Naa den dood van LABBADIE vertrok zij met de andere Labbadisten na *Wiewert*, een Dorp in *Friesland* bij *Leeuwarden* gelegen, alwaar zij het ander deel van het genoemde Traktaat, weinig dagen vóór haaren dood, voltooide, het welk te *Amſterdam* in het Jaar 1685 is uitgekoomen.

Zij ſtierf aldaar, naa dat zij alle haare bedienden hadt afgeſchaft, en GOD in CHRISTUS haare ziel bevolen, in 't Jaar 1678, het tweeënzeventigſte jaar haars ouderdoms.

Haare zinſpreuk waren de woorden van IGNATIUS: *Amor meus crucifixus eſt*; „ Mijne liefde is gekruisſigd." Men zegt, dat zij van voorneemen is geweest een groot Letterkundig en Philologisch Woordenboek uit te geeven, waar van men egter tot nog toe niets gezien heeft.

Men vindt in het Supplement van den Heer CHAUFEPIED, op het bekende Dictionaire van BAYLE, deze bijzonderheid van haar aangetekend, dat zij een groot Liefhebſter was van Spinnekoppen te eeten.

SCHWARTENZENBERG, is een aanzienlijk oudadelijk Geſlagt, nog heden ten dage in *Friesland* bekend, en in het bezit van hooge waardigheden, hoewel de Leden van hetzelve thans, op verre na, niet zo talrijk zijn als voorheen. De Stamvader des Geſlagts, voor zo verre het zich, in de gemelde Provincie, beroemd heeft gemaakt, was JOHANNES ONUPHRIUS, *Vrijheer van Schwartzenberg en Hohenlansberg*, een Edelman uit *Frankenland*, alwaar het, onder den naam van *Scinsheim* of *Sauwesheim*, reeds eeuwen lang bekend geweest was, en aldaar geboren in den Jaare 1513. Al vroeg, volgens de gewoonte dier tijden, begaf deeze zich in den Krijgsdienst, en volgde Keizer KAREL DEN V na *Italie*, toen deeze Vorst, in dat Gewest, tegen FRANÇOIS DEN I, Koning van Frankrijk, den Oorlog voerde. Niet hooger dan den ouderdom van twintig jaaren hadt hij bereikt, toen hij, in de hoedanigheid van Kolonel, over eene bende van duizend paerden het bevel voerde. In *Frankenland* leefde, ten dien tijde, een Edelman, FRITS of FREDERIK VAN GROMBACH geheeten. Deezen zondt Keizer KAREL na de Nederlanden, met naame na *Friesland*, alwaar hij zijnen Meester zo getrouwelijk diende, dat

hij

hij tot Drost van *Harlingen* wierdt aangesteld, toenmaals een zeer gewigtig ampt, alzo de gemelde Stad van een sterk Blokhuis of Kasteel voorzien, en, aan dien oord, de sleutel van het Gewest was. Geduurende zijn verblijf in *Friesland*, kwam de Heer VAN GROMBACH in kennis en gemeenzaame verkeering, en wierdt vervolgens in den echt verbonden met LUCIA, Dogter van Jonkheere HESSEL VAN MARTENA, van *Beetgum*, Ridder en Geheimen Raad des Hertogs van *Saxen*. De Heer VAN GROMBACH verwekte bij zijne Echtgenoote vier kinderen, MARIA, SIXTUS, KAREL en HESSEL, overleedt op *Martena-State*, een fraai Slot, nog heden, in het Dorp *Beetgum* in weezen, en wierdt in de Kerk begraaven, alwaar men nog tegenwoordig, op het Familiegraf, de volgende Latijnsche dichtregels leest:

„ JANUS ego Illustris, qui Schwartzenbergius Heros
„ Ante fui ex Francis natus in Imperio,
„ Mortuus hic recubo, et mecum mea blandula conjux,
„ Ex Grombachiaca nobilitate, jacet.
„ Cum vixi, arma tuli, et cum Cæsare castra secutus
„ Carolo, in Italia digna Trophæa tuli.
„ Nunc me huc fata vocant, ac commoda funera condunt,
„ In Betegum cum spe, cumque quiete, fide."

Na het overlijden van den Heere VAN GROMBACH, besloot zijne Weduw, nevens haare Dogter MARIA, eenen keer te doen na *Frankenland*, om haare Zoonen, welke zich aldaar op de Vaderlijke Goederen onthielden, te bezoeken. Intusschen was de Vrijheer VAN SCHWARTZENBERG uit *Italie* te rug gekeerd. De gemeenzaame verkeering, welke hij met de drie bovengemelde Broeders hieldt, bragt hem in kennis met de Zuster Jonkvrouwe MARIA, die, welhaast, in wederzijdsche genegenheid, en voorts in een huwelijk veranderde. De echtverbintenis wierdt geslooten, op voorwaarde dat de Heer VAN SCHWARTZENBERG zijne Echtgenoote en Moeder na *Friesland* verzellen, en aldaar zijn vast verblijf zoude neemen. Dit viel voór in den Jaare 1545. Hij bereikte een hoogen ouderdom, zijnde overleeden op den zevenëntwintigsten Maart des Jaars

1584, het eenënzeventigſte zijns leeftijds. Sints dien tijd, tot heden toe, is 's Mans naageſlagt, in eene rechte lijn, voortgeplant, zijnde daar uit voortgekoomen Jonkheer GEORG FREDERIK, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*, in leeven Grietman van *Menaldumadeel*, Meesterknaap van het Jagtgerigt, en Kurator van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*; een Edelman van meer dan gemeene kunde en ervarenheid in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen. Getuigenis hier van kan draagen, de nuttige Verzameling, met ongemeene moeite bij een gebragt, bekend onder den tijtel van *Charterboek van Friesland*. Zijn Hoogedele, door een onverhoedſchen dood, in den bloei des leevens, aan het Vaderland ontrukt, heeft eenen Zoon, en tot Opvolger in de waardigheid van Grietman over *Menaldumadeel*, naagelaaten, Jonkheer GEORG WOLFGANG KAREL DUKO, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*. Behalven de reeds gemelden, heeft dit Geſlagt verſcheiden Leden uitgeleverd, welke, in de Provincie *Friesland*, aanzienlijke waardigheden bekleed hebben. Een derzelven, een Krijgsman van hoogen rang, was tevens Bevelhebber van *Namen*, ten tijde als de Algemeene Staaten, in het Kaſteel dier Stad, Krijgsbezetting hielden. Een der Zoonen, door hem naagelaaten, is, terwijl wij dit ſchrijven, Grietman over *Wonseradeel*.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*.

SEBASTIAAN EGBERTSZOON, was de Zoon van EGBERT MEINERSZ, van wiens leevensloop en lotgevallen wij, elders, in het Dertiende Deel deezes Woordenboeks, op een afzonderlijk Artikel, verſlag gedaan hebben. In zijne jeugd leide hij zich toe op de beoefening der Geneeskunde, en beklom, eerlang, in die Weetenſchap den trap van het Meesterſchap. Na zijne bevordering zette hij zich neder in zijne Geboorteſtad *Amſterdam*, om 'er de Geneeskunde te oeffenen, ten beste zijner kranke medeburgers. Zijne aanzienlijke afkomst, gepaard met zijne bedreevenheid, ook in zaaken, het algemeene welzijn betreffende, maakten hem geregtigd tot het bekle-

kleeden van de hoogſte waardigheden in zijne Vaderſtad. In den Jaare 1593 beklom hij, voor de eerſte maal, het Schepensgeſtoelte, en zat, vervolgens, in hetzelve, in de Jaaren 1594, 1597, 1598, 1600, 1601, 1603 en 1604, zijnde, inmiddels, in den Jaare 1604, tot Raad in de Vroedſchap aangeſteld, om, vervolgens, in den Jaare 1606, den Grootagtbaaren Zetel der Burgemeesterlijke waardigheid te vervullen. Niet meer dan eenmaal, egter, behalven de eerſte reize, te weeten in den Jaare 1603, bekleedde hij dien gewigtigen post. Gedurende de drie daar aan volgende jaaren hadt hij zitting, van wegens zijne Geboorteſtad, in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Onder alle deeze zorgen van het Stads en Staatebewind, verloor Dr. SEBASTIAAN EGBERTSZOON, zo als hij gemeenlijk wierdt genoemd, en zijn naam op de Regeeringslijsten wordt vermeld, de beoefening der Geneeskunde niet uit het oog. In een zeer gewigtig deel dier Weetenſchap, te weeten de Ontleedkunde, meer dan gemeene ervarenheid bezittende, verledigde hij zich, om over dezelve openbaare Leſſen te houden, in de Gehoorzaal, boven de kleine Vleeschhal, in de Nes; welke, zedert de jongſte vertimmering van dat Gebouw, niet meer in weezen is.

In de onrustige tijden, uit Godgeleerde zintwistingen ontſtaan, welke Dr. SEBASTIAAN beleefde, ſchijnt hij tot die gemaatigde Regenten behoord te hebben, welke de verwijdering der gemoederen wenschten te voorkoomen, of, daar dezelve reeds ontſtaan was, tot elkander te brengen. 'Er zijn nog Brieven voorhanden, uit welke blijkt, dat hij geenzins een vijand van ARMINIUS geweest is, en in welke deeze zijn gemoed uitſtortte bij den Burgemeester, onder de beſchuldigingen, met welke de Hoogleeraar wierdt aangetast. Terwijl hij in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden zat, liet hij zich meer dan eens te werk ſtellen, om de Predikanten en Klaſſen over te haalen ter berustinge in de maatregelen, door de Heeren Staaten, tot rust en vrede der Kerke, beraamd. Na verloop zijner driejaarige zittinge, in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden, ontmoeten wij den Heer EGBERTSZOON in geene openbaare bedieningen, behalven die van Raad der

Stad. Bij de buitengewoone verandering der Regeeringe, te *Amſterdam*, door Prins MAURITS, in den Jaare 1618, wierdt hij, nevens eenige anderen, van dien post verlaaten, en dus buiten allen bewind geſteld. Volgens zommigen zou hij drie jaaren daar naa overleeden zijn, hoewel anderen zijnen ſterftijd, eenige jaaren laater, naamelijk op den achtſten Augustus des Jaars 1628, ſtellen.

SECLUSIE. (*Akte van*) Bij deezen naam, is, in onze Vaderlandſche Geſchiedenisſen, bekend, een zeer vermaard Beſluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, 't welk tot zeer veel twistens aanleiding heeft gegeeven, en, onder andere, wel voornaamelijk eene der aanleidende oorzaaken is geweest tot het akelig treurtooneel, in den Jaare 1672, in *'s Graavenhage*, geopend. Van het voorgevallene, ter gelegenheid des altoos gedenkwaardigen Beſluits, verwagt, met regt, de Leezer eenig verſlag in ons *Woordenboek*.

In het Verbond van Vrede, in den Jaare 1654, tuſſchen den Engelſchen Protektor OLIVIER KROMWEL en de Algemeene Staaten geſlooten, las men een Artikel, betreffende den jongen Prins *van Oranje*, naderhand onder den naam van WILLEM DEN III vermaard geworden. Bij hetzelve begeerde de Protektor, dat de Prins VAN ORANJE, voor altoos, van de Ampten en Waardigheden zijner Voorzaaten zoude worden uitgeſlooten, zo wel in zaaken van Krijgsbewind als van Regeeringe. De zaak, gebragt zijnde in de Vergadering der Staaten van Holland, gaf ſtoffe tot ernſtige raadpleegingen. Wel dra, nogthans, liet het zich in diervoegen aanzien, dat de eisch des Engelschmans geringen tegenſtand zoude vinden. Reeds bij de eerſte rondvraaging, verklaarden zich verſcheiden voornaame Steden, onder andere *Dordrecht*, *Amſterdam* en *Gouda*, voor de uitſluiting; andere zouden haar gevoelen nader melden. Dit geſchiedde in 't begin van Maij, wanneer, de Leden van nieuws beſchreeven zijnde, ter beſlisſende afdoeninge de ſtemmen wierden opgenomen. Thans bleek het dat de meerderheid der Edelen, en verre de meeste Steden voor de Uitſluiting ſtemden; zijnde de Steden *Haarlem*, *Leiden*, *Enkhuizen* en *Edam* alleenlijk daar van uitgezonderd.

Alk-

Alkmaar hadt zich niet verder verklaard, dan dat het in de Uitſluiting zoude bewilligen, mids dezelve met eenpaarigheid wierdt vastgeſteld. Veele moeite deedt de Raadpenſionaris JOAN DE WITT, om deeze Eenpaarigheid te bewerken; en, toen hem zulks niet gelukte, deedt hij den voorſlag, om met de meerderheid te beſluiten. Hier tegén verklaarden zich *Haarlem* en *Leiden*, beweerende dat, in deeze zaak, geene Overſtemming mogt plaats hebben; nogthans gedoogden zij, dat de zaak, zonder verdere omvraag, zoude worden opgemaakt. Nu vraagde de Raadpenſionaris DE WITT verlof, om zich eenige oogenblikken te mogen afzónderen, tot het opſtellen der Akte, in welke de meeste Leden bewilligd hadden. Dit verlof bekoomen hebbende, begaf hij zich in de Vertrekkamer, en ontworp aldaar, in allerijſt, de beſaamde *Akte van Sekluſie* of Uitſluitinge, bij welke Hun Edele Groot Mogenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verklaarden, „ den Prins *van Oranje*, of iemand van deszelfs naakoome„ lingen, nimmer te zullen verkiezen tot Stadhouder of Ad„ miraal hunner Provincie; noch ook, zo veel de ſtem hun„ ner Provincie aanging, te zullen gedoogen, dat hij ooit „ wierdt aangeſteld tot Kapitein Generaal van de Krijgsmagt „ der Algemeene Staaten." Naa het vastſtellen deezer Akte, op de bovengemelde wijze, wierdt, egter, beſlooten, bij het overzenden van dezelve, aan de Heeren BEVERNINGH en NIEUWPOORT, Staatſche Gezanten in *Engeland*, te belasten, de Akte niet over te leveren, zonder alvoorens getragt te hebben, den Protektor te beweegen ter berustinge in het geen, in het ſlot des Vredeverdrags, ten aanzien der toekoomende Stadhouders en Kapiteinen-Generaal, was vastgeſteld, volgens 't welk dezelve zouden gehouden zijn, het Verdrag te beëedigen. De bovengemelde Steden verzuimden niet, tegen de vastſtelling haare Aantekeningen te laaten doen. *Haarlem* verklaarde, dat de Akte inſloot eene kwetzing van de eere en vrijheid van den Staat, die door de Voorouders van den tegenwoordigen Prinſe *van Oranje*, onder des Hemels Zegen, gegrondvest was. *Alkmaar* deedt aantekenen, dat de Secluſie van den Prins de vrije beſchikking van Holland bepaalde, en onluſt tuſſchen de Gewesten en onder 't Volk

zou kunnen veroorzaaken. Niettegenſtaande dit alles, wierdt de Akte, reeds des anderendaags, den vijfden van Maij des gemelden Jaars 1654, na *Engeland* gezonden.

Het merkwaardig beſluit kon niet lang verholen blijven. Het kwam, onder andere, ter ooren van de Prinſeſſen Moeder en Grootmoeder van Prinſe WILLEM; die ſtraks, zo ter Vergaderinge der Algemeene Staaten als van die van Holland, een Geſchrift deeden inleveren, waarbij zij zich over het genomen Beſluit ten ernſtigſte beklaagden, en Hun Edele Groot Mogende verzogten, dat zij het niet ten uitvoer wilden brengen. Doch hier op volgde geene andere gunst, dan dat de Staatſche Gezanten gelastigd wierden, de overlevering der Akte, zo lang mogelijk was, te verſchuiven. Zij kweeten zich van dien last, eenige dagen laater, wanneer KROMWEL hun de Akte hebbende doen afvorderen, zij het ontvangen van dezelve bewimpelden: tot dat zij, eindelijk, naa herhaalde afvraagingen, van de Staaten van Holland alvoorens daar toe last ontvangen hebbende, op den twaalfden Junij, het veel gerugtmaakende Geſchrift aan den Protektor overgaven.

Ligt was het te verwagten, zo ras het gerugt van het Hollandsch Beſluit zich verſpreid hadt, dat de overige Gewesten niet zouden ſtil zitten. De meesten toonden zich zeer misnoegd over den afzonderlijken handel, en beſchuldigden Holland van ſchennisſe van het Verbond der Utrechtſche Vereeniginge. *Friesland* en *Zeeland*, in 't bijzonder, deeden hier over zeer ſcherpe Vertoogen inleveren. Op den achttienden van Maij, en dus meer dan drie weeken voor dat de Akte wierdt overgegeeven, deeden de Afgevaardigden van het eerstgenoemde Gewest, ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, eene zeer ſterke Verklaaring. Zij behelsde, onder andere, „ dat „ Holland hadt gehandeld tegen de algemeene Unie, tegen die „ met Zeeland, en tegen eene Verklaaring, onlangs gedaan, „ volgens welke de benoeming tot het Kapitein-Generaalſchap „ ſlegts verſchooven, en over dezelve niet dan door alle de „ Gewesten moest beſlooten worden; en eindelijk tegen het „ eenpaarig gevoelen van alle Gewesten, Holland ingeſlooten, „ volgens 't welk het Artikel, waar bij de Uitſluiting wierdt „ begeerd, volſtrekt moest verworpen worden; dat de Akte

„ niet

„ niet het werk was van alle Leden van Holland, maar van „ eenige drifuige Regenten, onder voorwendzel van een be„ driegelijken nood. Dat hier mede een blijk was gegeeven „ van de hoogfte ondankbaarheid tegen het loffelijk Huis *van* „ *Oranje*, welk zo veel bloeds geftort, zo veel goeds ver„ rigt hadt, ten dienfte van het Vaderland; dat het onredelijk „ en onbarmhartig was, eene onnozele fpruit, die niemand „ beleedigd hadt, met zijne ongeboorene naakoomelingen, te „ veroordeelen en te bederven. En gefchiedde dit *aan het* „ *groene hout*, aan den jongen Prinfe, welken men, als Ge„ vaders, ten Doop geheven hadt, wat zoude *aan het dorre* „ gefchieden? aan de andere Gewesten, over welke men „ zich eene foort van opperfte magt fcheen te willen aanma„ tigen, om 's Lands Vrijheid over te geeven aan den Protek„ tor, dien men, op gelijken grond, daar naa 's Lands opper„ fte magt zoude mogen willen afftaan. Dat de Prins *van* „ *Oranje* ook begreepen was in de Unie, die door zijnen „ Over-Grootvader bezworen was, en waar mede deeze „ Uitfluiting ftreedt; dat de beenderen van deezen Vader des „ Vaderlands, deeze oorzaak van 's Lands Vrijheid en wel„ vaart, uit zijn Graf, te *Delft*, wegens zulk eene ondank„ baarheid, wraak zouden roepen over het Land, maar voor„ al over hun, die 'er oorzaak van waren, en dat God ons „ of onze naakoomelingen, gewisfelijk deswegen ftraffen zou„ de." Wat laater, op de vernietiging der *Akte van Secluſie*, van nieuws, hebbende aangedrongen, begeerden de Afgevaardigden van *Friesland*, daarenboven, „ dat de Prins *van* „ *Oranje*, van nu af, tot Kapitein en Admiraal-Generaal be„ noemd wierdt; dat de Algemeene Staaten bijzondere zorge „ zouden draagen voor zijne opvoeding, en dat de Heeren „ VAN BEVERNINGH EN NIEUWPOORT, die de Akte, in *Enge*„ *land*, hadden overgeleverd, uit alle Generaliteits Kollegiën „ zouden geflooten worden." Op de eerfte Verklaaring hadden de Hollandfche Afgevaardigden ter Generaliteit doen aantekenen „ dat zij de Verklaaring der Friefche Afgevaardigden „ hielden te zijn vol onwaaragtige ftellingen, hoonende fcheld„ woorden, onbefchaamde lasteringen en onchristelijke vloek„ wenfchen, en dat zij zich niet genoeg konden verwonde„ ren, „

„ ren, hoe men de Provincie van Holland, in deeze door-
„ luchtige Vergadering, hadt durven bejegenen met eene taal,
„ die beſchaafde lieden, ook in geene bijzondere bijeenkom-
„ ſten, gewoon waren tegen elkander te gebruiken; dat zij
„ zich hierom met de Afgevaardigden van *Friesland* niet ver-
„ der wilden inlaaten, maar wel ten overvloede verklaaren,
„ dat zij niet wisten, dat Holland in eenige onderhandeling
„ met den Protektor getreeden was, die de Algemeene Staa-
„ ten betrof, en dat zij het tegendeel wel volmondig beves-
„ tigen konden, gelijk zij deeden." Wat de Staaten van Holland antwoorden op de beſchuldiging van ondankbaarheid tegen het Huis *van Oranje*, zal ſtraks verhaald worden.

Eene niet minder ernſtige, doch meer beſchaafde taal ſpraken de Afgevaardigden van *Zeeland*, in een Vertoog, ter zaake van de *Akte van Secluſie*, omtrent dien zelfden tijd ingeleverd. „ De Uitſluiting, beweerden ze, door Holland ge-
„ ſchied, om de vrugten van den Vrede te bekoomen, konde
„ niet geſchied zijn zonder eene voorafgaande handeling tus-
„ ſchen den Protektor en de Staaten van Holland; doch zulk
„ eene handeling ſtreedt met de Unie, waar bij het handelen
„ over Vrede aan de Generaliteit verbleeven, en het maaken
„ van Verbonden met uitheemſche Mogendheden aan de bij-
„ zondere Gewesten ontzegd was. Eene handeling, die ook
„ de andere Gewesten betrof, moest niet zonder kennis der
„ Bondgenooten geſchied zijn; Holland was hier mede aange-
„ gaan tegen verſcheiden Verklaaringen, onlangs gedaan, in
„ welke ſlegts uitſtel der bevorderinge van den Prinſe *van*
„ *Oranje* onderſteld was. Het verleenen der Akte liep ook
„ aan tegen de Verklaaring van Holland ter Generaliteit, bij
„ welke de verwerping van den eisch, raakende de Uitſlui-
„ ting, eenpaariglijk geſtemd was. 't Scheen ook onredelijk,
„ een jongen, onnozelen Prins, buiten nood, enkel op be-
„ geeren eener uitheemſche Mogendheid, onlangs met ons
„ verzoend, uit te ſluiten van de waardigheden, tot welke
„ hij door zijne hooge geboorte en aanzienlijke goederen,
„ meer dan iemand was bevoegd: zo dat ook Holland, vol-
„ gens de Unie, meest door zijnen Overgrootvader bewerkt,
„ gehouden was, hem in dezelve te handhaven. Holland,

„ in

„ in 't bijzonder, was altoos van verſtand geweest, dat de „ Staat niet in rust en vrede kon blijven, zonder Heeren van „ aanzien; onder welke de Vorſten uit het Huis *van Oranje* „ 't naast in aanmerking kwamen. De Heeren BEVERNINGH „ en NIEUWPOORT, hoewel Onderzaaten van Holland, zo lang „ zij in den eed der Generaliteit waren, konden zich niet „ wettiglijk laaten gebruiken tot het uitvoeren van eenen last, „ ſtrijdig met het oogmerk der Algemeene Staaten. De nood „ tot de Uitſluiting was 'er niet geweest, vermids het Ver- „ drag van Vrede reeds getekend was, eer 'er door Holland „ toe beſlooten wierdt. Was vooraf hier omtrent eenig ver- „ band gemaakt met den Protektor, 't moest buiten de Bond- „ genooten niet geſchied zijn. Dat 'er zulk een verband niet „ was, bleek, om dat anders die van Holland, zo lang naa „ het beſluit tot de *Akte van Seclusie*, niet zouden hebben „ aangehouden, dat de Protektor zich met de verzagting ge- „ liefde te vergenoegen. Om den ſtap, thans gedaan, uit „ ontzag voor den Protektor, zou men hem in zaaken van „ minder gewigt, te ligter believen, waar uit ſchande en „ veragting buiten en binnens lands, en oneenigheid onder de „ Leden van Regeeringe te wagten was. Het voorwendzel, „ als of de verzagting in het Verdrag door de Engelſche Re- „ geering eerst begeerd was, bleek, van agteren, ongegrond „ te zijn: waarom men Holland van eenigen ſlinkſchen handel „ mogt verdagt houden. De naauwe Vereeniging, welke „ eertijds, tusſchen *Holland* en *Zeeland*, hadt plaats gehad, „ gedoogde ook niet, dat eene zo gewigtige zaak buiten ken- „ nis van *Zeeland* ondernomen wierdt; vooral, daar die van „ *Holland*, onlangs, op de Zeeuwſche Staaten zo ernſtig be- „ geerd hadden, van de benoemiug van eenen Kapitein Ge- „ neraal vooraf kennis te mogen hebben."

Onder een zo veel gerugts maakend geſchil, tusſchen eenige Provincien, valt het ligt te denken, dat het niet aan poogingen zal gehaperd hebben om dezelve te bevredigen. De Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijsſel* deeden den voorſlag, dat de wederzijdſche ſcherpe Geſchriften en Aanteekeningen uit de openbaare Registers geligt, en vervolgens ingetrokken moesten worden. Het zelfde zogt men te bewerken,

ken, ten aanzien der vijf boven genoemde Hollandſche Steden, welke tegen de *Akte van Seclufie* geſtemd hadden. In een Geſchrift, welk thans in 't licht kwam, wierdt, als een middel om de Uitſluiting te doen intrekken, aan de hand gegeeven, dat de Staaten der bijzondere Gewesten, eerst afzonderlijk, en indien zulks geene baate deedt, gezamentlijk zich moesten vervoegen in de Vergadering van Holland, om hun misnoegen over het gehandelde te verklaaren. Indien dit van geene uitwerking ware, moesten de Gewesten overleggen, om den Prins, van nu af, te benoemen tot Kapitein Generaal, met eenen Luitenant onder hem; dat men hier van den Protektor moest kennis geeven, met verzekering, dat de Staaten en de Prins zich aan het geſlooten Verdrag heiliglijk zouden houden. Zelf ſchreef de Protektor CROMWEL aan de Staaten van *Zeeland*, om hun de nadeelige gevolgen van de verdeeldheid der Gewesten onder 't oog te brengen: alzo een nieuwe Vredebreuk den reeds kwijnenden handel ten eenemaale bederven, en voor de Vrijheid en den Godsdienst der twee Volken ten uitersten verderflijk zijn zoude.

De Staaten van *Holland*, intusſchen, dus openlijk aangetast en beſchuldigd, oordeelden niet te mogen zwijgen, maar zich verpligt, om hun gedrag, raakende de zaak der *Seclufie*, of Uitſluitinge, openlijk te moeten verdeedigen. 't Was uit dien hoofde, dat men, eerlang, een uitvoerig Geſchrift, onder den tijtel van *Deductie*, zag in 't licht koomen. De Raadpenſionaris JOAN DE WITT wierdt voor den voornaamſten Opſteller daar van gehouden. Zommigen beſchouwen dit Geſchrift als een der merkwaardigſte Stukken, welke, van Staatswegen, ooit in de Verééenigde Nederlanden zijn in 't licht gegeeven. Dewijl het met het onderwerp van het tegenwoordige Artikel in een onmiddelijk verband ſtaat, oordeelen wij, met het plaatzen van den hoofdzaakelijken inhoud, aan veelen onzer Leezeren, geenen ondienst te zullen doen.

De *Deductie* was in twee *Deelen* onderſcheiden, en ieder Deel wederom in eenige *Hoofdſtukken* geſmaldeeld. In het Eerſte Deel zogten de Hollandſche Staaten *voorereſt* aan te toonen, dat de Provincie van Holland, uit kragt haarer Souvereiniteit, het regt hadt om de *Akte van Seclufie*, ten aanzien

van

van den Prins VAN ORANJE, te mogen maaken; deels, uit kragt des gezags, bij de Unie van *Utrecht*, aan ieder Provincie voorbehouden en opgedraagen; deels, in gevolge van verſcheiden voorbeelden, in 's Lands Geſchiedenisſen voorhanden. *Vervolgens*, dat zij op de Groote Vergadering, in den Jaare 1651 gehouden, geenerlei Verklaaringen, met dusdanig eene Uitſluiting ſtrijdig, gedaan hadden. Ten *derde* wordt onderzogt, in hoe verre en in welke zaaken, de Unie tusſchen *Holland* en *Zeeland* de beide Provincien verpligtte, om *Communicatis Conſiliis*, met wederzijdſche raadpleegingen, en niet afzonderlijk te mogen beſluiten, en beweert men, dat de *Akte van Seclusie* tegen deeze Veréeniging niet ſtrijdig was. De Staaten van *Zeeland* hadden hier van een voorbeeld gegeeven, door hunne Verklaaring ter Generaliteit, in den Jaare 1652, dat men den jongen Prins, van toen af, behoorde te benoemen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, zonder, vooraf, Holland deswegen gekend te hebben. Die van Holland hadden, gevolglijk, een even gelijk regt ten aanzien van de Uitſluitinge, zonder vooraf deswegen met *Zeeland* geraadpleegd te hebben. Het onderwerp van het *vierde* Hoofdſtuk was, een onderzoek, in hoe verre ieder Provincie afzonderlijk vermogt in geſprek te treeden, of te handelen met eene uitlandſche Mogendheid: en voorts een betoog dat Holland, op verzoek van den Protektor, de *Akte van Seclusie* hadt mogen maaken, en aan hem doen overleveren, zonder daar mede de Unie eenigzins te ſchenden. Volgens het Tiende Artikel der Unie vermogt geene der Provincien eenige Confederatien of Verbonden met eenige Nabuuren of Landen aan te gaan, zonder toeſtemming der Veréénigde Provincien en Bondgenooten. Doch men merkte hier op aan, dat Confederatien of Verbonden geheel iet anders waren dan onderlinge geſprekken, naakte Verklaaringen of beloften, en gemeene Verbintenisſen. Maar van den aart der laatstgemelden was de *Akte van Seclusie*. Het *vijfde* Hoofdſtuk wees aan, dat ieder Provincie ongehouden is, aan de Bondgenooten kennis te geeven van bijzondere geſprekken of handelingen met bijzondere Koningen, Prinſen of Staaten; en dat Holland, over zulks zonder kennis geeving aan de overige Provincien, de Akte

met den Protektor hadt mogen maaken: ja, dat, om verſcheiden redenen, daar van geene kennis behoorde gegeeven te worden. De beſchuldiging, als of de Gezanten der Algemeene Staaten niet hadden mogen gebruikt worden tot het overleveren van eene Akte eener bijzondere Provincie, wederleiden ze daar mede, dat de Gezanten verpligt waren, volgens hunnen last, ook de bijzondere verzoeken, aan hun gedaan, aan te neemen, en vervolgens aan de geenen, welke ze betroffen, over te ſchrijven. De Staatſche Gezanten hadden dit altoos gedaan, niet alleen ten aanzien van de Provincien, maar ook van bijzondere Steden. In het *zevende* Hoofdſtuk wierdt aangeweezen, dat het aan ieder Provincie vrij ſtaat, ter bevorderinge van den Vrede, iets toe te brengen, buiten kennis der Bondgenooten; en dat het verleenen der Akte van Uitſluitinge niet ſtreedt met het Negende Artikel der Unie, inhoudende dat men geen Traktaat van Beſtand of van Vrede zou mogen maaken, dan met gemeen advijs en toeſtemming der Provincien: vermids het aan ieder Provincie vrij ſtondt, iets te mogen toebrengen om tot een beſluit te koomen; even gelijk Prins WILLEM DE II, bij het ſluiten van den Munſterſchen Vrede, een Verdrag hadt aangegaan, buiten kennis der Staaten, alzo het tot den Vrede diende. Het laatſte Hoofdſtuk des Eerſten Deels bevatte een betoog, dat de *Akte van Seclusie* niet ſtrijdig was tegen eenige voorgaande Beſluiten der Algemeene Staaten, bijzonderlijk niet tegen het geheim Beſluit van den negentienden Februarij des Jaars 1654, doelende op den boven gemelden middelweg ten aanzien van den Prinſe VAN ORANJE, aan KROMWEL voorgeſlagen. Tegen dit Beſluit hadden de Staaten van Holland geenen last gegeeven, maar veeleer daarop, zo lang doenlijk was, aangedrongen.

In het *Tweede Deel* der *Deductie* wierdt, vooreerst, deeze ſtelling beweerd, dat in een vrij Geenebest, niemand door geboorte eenig regt heeft tot de hooge Ampten en Waardigheden; en dat de Uitſluiting van den Prinſe VAN ORANJE niet ſtrijdig was met deeze Vrijheid. Holland hadt zich zelve wel de magt, of, indien men wilde, de vrijheid benomen om den Prins VAN ORANJE te bevorderen; maar het was om den Oorlog, die ook, in veele opzigten, de Vrijheid benadeelde, te

wee-

weeren. De thans klaagende Gewesten, dat *Holland* zich dus aan eenen band gelegd hadt, hadden, in den Jaare 1635, soortgelijke verbindende Verdragen met *Frankrijk* aangegaan: om te zwijgen, dat het dringen op de bevordering van den Prins VAN ORANJE, terwijl hij nog een kind was, met de Vrijheid veel meer onbestaanbaar was. Op de aantijging, als of de *Akte van Seclusie* eenige lafhartigheid insloot, wierdt vervolgens aangemerkt, dat verscheiden Rijken, Staaten en Landen, zonder oneere voor dezelve, veele zaaken hebben toegestaan, tot hunne beveiliginge en gerustheid; en dat de Akte geene de minste onderwerping of lafhartigheid insloot, om welke de Staat, bij andere Mogendheden, minder zoude geagt worden; dat 'er tijden en gelegenheden konden zijn, welke het inwilligen van dingen noodzaaklijk maakten, welke men, buiten dezelve, niet zoude toegeeven. Dus hadt de Stad *Amsterdam* aan WILLEM DEN II toegestaan dat eenige Leden der Regeeringe van hunne Ampten wierden verlaaten, hoewel zij zulks niet verdiend hadden, alleen om een einde te maaken aan de oneenigheden. Op de klagte, als of de Provincien onder elkander oneenig waren geworden door de *Akte van Seclusie*, wierdt aangemerkt, dat de schuld deezer oneenigheid veeleer bij de Hoofden moest gezogt worden; en vervolgens, dat zonder het verleenen van de *Akte van Seclusie* door *Holland*, de Oorlog met *Engeland* zoude hebben moeten blijven voortduuren. Zonder deeze bewilligingh zoude men den Protektor dermaate verbitterd hebben, dat aan denzelven geene bevrediging zoude geweest zijn, indien men, volgens den wensch van zommigen, den Prins VAN ORANJE hadde bevorderd. In het Vijfde Hoofdstuk toonden de Staaten, dat door de *Akte van Seclusie* niemand van eenige Voorregten wierdt ontzet; en dat in eene vrije Regeering, alwaar de Ampten aan de waardigsten moeten worden opgedraagen, niemand, door geboorte, eenigzins regt bekoomt tot eenige waardigheden en bedieningen. Op de beschuldiging, eindelijk, van ondankbaarheid tegen het Huis VAN ORANJE, aan welke de Staaten van Holland, door de *Akte van Seclusie*, zich schuldig maakten, wierdt, in het Zesde en laatste Hoofdstuk, onderzogt, welke dankbaarheid het Huis

VAN ORANJE aan den Staat, en de Staat aan dat Huis verſchuldigd was; voorts, welke dankbaarheid alle de Provincie aan *Holland* en *Zeeland*, voornaamelijk aan de eerſte ſchuldig waren; en eindelijk aangetoond, dat door het verleenen van de Akte van Uitſluitinge geene ondankbaarheid tegen het gemelde Huis gepleegd was. WILLEM DE I hadt, inderdaad, groote dienſten gedaan, en de grondſlagen der Republiek gelegd. Maar, alles wel ingezien zijnde, hadt die Prins geene minder verpligting aan de Staaten van die Provincien, dewijl hij aldaar eene verzekerde verblijfplaats hadt, welke hij nergens hadt kunnen vinden; dat hij, geduurende zijn leeven, groote eer en waardigheden genooten, en *Holland* en *Zeeland* hem het Graaflijk bewind hadden toegelegd, hoewel hij, door een ontijdigen dood, in het genot daar van niet geſteld was. Ook waren de naakoomelingen van Prinſe WILLEM, zo binnens- als buitenslands, in groote eere en aanzien geweest; welk aanzien voornaamelijk ontſtondt uit de hooge Ampten en Waardigheden, welke zij in de Nederlanden bekleed hadden. Een aanmerkelijk gedeelte der Vaderlijke goederen, door de Spanjaards aangehouden, was, inderdaad, door Prins MAURITS heroverd; doch zulks was geſchied met de Krijgsmagt der Staaten; die 'er, vervolgens, ten hunnen koste, Bezettingen gelegd hadden. De gewoone Jaarwedden, Penſioenen, Buitgelden, en de gewoonlijke giften van den Staat in 't gemeen, en van de Provincie van *Holland* en *Westfriesland* in 't bijzonder, bedroegen, geduurende de tijden van MAURITS, FREDERIK HENRIK EN WILLEM DEN II, boven de buitengewoone giften van de Oost- en Weſtindiſche Maatſchappijen deezer Landen, boven de vereeringen van eenige bijzondere Provincien en Steden, boven de voordeelen van de Veldtogten, die niet te berekenen zijn en zeer groote ſommen zouden uitmaaken, en boven nog meer andere voordeelen, eene ſomme van omtrent tweemaalhonderd Tonnen Gouds, of twintig Millioenen Guldens; om nu nog niet in aanmerking te neemen, den vrijdom voor de Prinſen van de gewoone 's Lands Imposten en buitengewoone belastingen. Op de beſchuldiging van ondankbaarheid tegen de nagedagtenis van WILLEM DEN I, door de Staaten van *Friesland* inzonderheid aan-

aangevoerd, merkten die van *Holland* aan, dat zij zelven, indien hunne aantijging nu gegrond ware, zich daar aan hadden ſchuldig gemaakt. Naauwlijks was Prins WILLEM DE I overleeden, of de Frieſche Staaten verkooren tot hunnen Stadhouder Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, met uitſluiting van Prinſe MAURITS, die toen reeds een bekwaame ouderdom bereikt hadt, zonder te vreezen dat ze voor ondankbaaren zouden gehouden worden; niettegenſtaande zij den Neef boven den Zoon begunſtigd hadden. Konde men dus, zonder ondankbaarheid, ten aanzien van MAURITS handelen, zo gaven de Staaten in bedenking, of zij van ondankbaarheid konden beſchuldigd worden omtrent een kind van drie jaaren, geboo-ren van eenen Vader, die den Staat in zulke deerlijke verwarringen hadt gebragt, door het gevangen neemen van Gemagtigden hunner Provincie, en door 't beleg van *Amſterdam*. WILLEM DE I, was, daarenboven, geen Stadhouder en Kapitein-Generaal geweest van alle de bijzondere Provincien. Nog onlangs hadt de Provincie *Groningen* het voorbeeld gegeeven van ſoortgelijk eene Uitſluitinge, door het voorbijgaan van den jongen WILLEM, en het Stadhouderſchap aan Graave WILLEM FREDERIK op te draagen. De Staaten beſlooten hunne Deductie met eene optelling van de dienſten van *Holland*, en de aanwijzing der daar uit volgende verpligtinge der overige Provincien tot dankbaarheid. *Holland* hadt voorzigtiglijk verhinderd, dat de Landen niet onderworpen waren aan den Hertog VAN ANJOU; *Holland* hadt de ontworpene overheerſching des Graaven VAN LEICESTER verijdeld; *Holland* hadt meer dan de helft der kosten van den Spaanſchen Krijg gedraagen, en bovendien, aan de overige Gewesten, verſcheiden Millioenen opgeſchooten; even eens hadt *Holland* in den jongſten Engelſchen Oorlog gehandeld. *Holland*, derhalven, beſchouwde het als eene groote ondankbaarheid aan God, indien men, naa zo veele gunſten, nog bleeve morren.

Zo ras deeze *Deductie*, ter Vergaderinge van *Holland*, was goedgekeurd, wierdt dezelve, door de Leden, in volle getale, overgebragt in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden. Doch, hoe zeer hunne Edele Groot Mogenden van de kragt der aangevoerde bedenkingen, zich overtuigd hielden,

't was, egter, verre van daar, dat de Staaten der andere Gewesten, vooral van de drie Provincien, die tegen de *Akte van Seclusie* meest geijverd hadden, zich daar door tot zwijgen lieten brengen. Volgens *Gelderland* ſtreedt de *Akte* met de *Unie van Utrecht*, en met het beſluit der Algemeene Staaten, raakende de verzegting, bij het Verdrag met KROMWELL beraamd; en moest de Jonge Prins VAN ORANJE, van nu af aan, tot Kapitein- en Admiraal-Generaal worden voorgeſchikt. *Zeeland* was van het zelfde gevoelen. *Friesland* beſchouwde de *Deductie* als een Geſchrift, vol van gevaarlijke inboezemingen en grondregels, ſtrijdig met de Grondwetten van den Staat, welks ondergang daar uit te dugten was. 'Er wierden, zeide men, verſcheiden ſtrijdigheden in gevonden, als mede hoonende beſchuldigingen, door welke, vooral de Staaten van *Friesland*, zeer beleedigd wierden; dat men de doorluchtige daaden van hun, die de grondſlagen van den Staat gelegd hadden, in een averechtsch licht plaatſte, en aan derzelver goede oogmerken een verkeerden draai gaf, om aan de *Akte van Seclusie* eenigen glimp te vinden; dat men, eindelijk, niet zonder verontwaardiging hadt kunnen zien de ongehoorde ondankbaarheid tegen de gedagtenis van Prinſe WILLEM DEN I, die den Staat verlost hadt van ondraaglijke ſlaavernij, waar mede dezelve wierdt gedreigd, en die, tot deszelfs behoudenisſe, zijne goederen geſpild, zijne eere in de waagſchaal geſteld en zijn leeven hadt opgeofferd. Een gunſtiger oordeel, doch door zijne bekende onpartijdigheid gemaatigd, velde naderhand de vermaarde Preſident VAN BYNKERSHOEK over het Hollandſche Staatsbeſluit. Hij beweert, dat wat de Uitſluiting van den Prinſe VAN ORANJE, in hun eigen Gewest, aanging, de Staaten van *Holland* hier omtrent gehandeld hadden, uit kragt van het Regt en de Vrijheid, welke hun, als Souvereine Magten in hun eigen Land, onbetwistbaar toebehoorden; doch dat zij, van den anderen kant, zich zelven onder verbintenis gelegd hebbende, om ook ter Algemeene Vergadering voor de Uitſluiting te zullen ſtemmen, een weinig onheusch, en niet zeer vriendelijk gehandeld hadden: alzo het aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal de Provincie *Holland* niet alleen, maar alle de Bondgenooten betrof,

en

en het regt van Broederſchap tuſſchen de Bondgenoo·en plaats heeft', niet ſcheen te gedoogen, dat een Bondgenoot, zonder zijne Bondgenooten te hooren, afſtand deedt van zijne ſtem, in eene zaak, die het Bondgenootſchap betrof.

Van geen langen duur, intuſſchen, was de berugte Akte, over welke, in de Gewesten, zo veel oneenigheids ontſtaan was. Naa den dood des Protektors en met de herſtelling van KAREL DEN II op den throon van *Groot-Britannie*, namen de zaaken, zo in het gemelde Rijk, als hier te Lande, eene andere gedaante aan. Koning KAREL beval den jongen Prins ernſtelijk zo aan de Algemeene Staaten, als bijzonderlijk aan die van *Holland*. De twee Prinſeſſen, Moeder en Grootmoeder van Prinſe WILLEM vervoegde zich bij de laatstgemelden, met verzoek, dat hunne Edele Groot Mogenden zich de zorge van deszelfs Opvoedinge gelieſden aan te trekken. Zo zeer waren de gemoederen thans veranderd, dat men, eerlang, het beſluit nam, om 's Prinſen Opvoeding te aanvaarden, ten einde, zo als in het Beſluit uitdrukkelijk gemeld wierdt, hij bekwaam mogt worden tot het bedienen der Ampten, bij zijne Voorzaaten bekleed. Naa dusdanig een Beſluit konde de *Akte van Seclufie* geenen ſtand houden. Dezelve wierdt voor dood en vernietigd verklaard, op den negenëntwintigſten November des Jaars 1662, ruim acht jaaren, naa dat zij, door de Staaten van *Holland*, was vastgeſteld. Sedert deedt men verſcheiden poogingen, om de Akte uit *Engeland* te rug te bekoomen; doch zij was onder de papieren van KROMWEL niet te vinden. Vrugteloos hieldt insgelijks de Raadpenſionaris DE WITT bij KAREL DEN II aan, om eene Verklaaring, hoe Zijner Majeſteit was geblecken, dat de *Akte van Seclufie* niet door *Holland* aangebooden, maar door KROMWEL gevorderd was. Men antwoordde, dat de Koning geene genoegzaame kennis hadt van 't geen omtrent de Akte was voorgevallen, om deswegen eene ſtellige Verklaaring te kunnen geeven.

Zie AITZEMA; DE WITT's *Brieven*; *Reſolutien van Holland*, enz.

SECUNDUS; (JANUS) zie JOANNES SECUNDUS, Deel XXI. bladz. 192.

SEGERS, (DANIEL) gebooren te *Antwerpen*, in het begin der jongstvoorgaande Eeuwe, was een der meest vermaarde Kunstschilders van zijnen tijd. De beroemde JAN BREUGEL was zijn Leermeester. Toen hij een voegzaamen ouderdom bereikt hadt, namen hem de Jesuiten, in zijne Geboorteſtad, aan als Leekebroeder in hun Klooster. Volgens eene algemeene erkende waarneeming bezat de Orde, door alle tijden, eene ongemeene geschiktheid, om de stemme der Natuur, in Jongelingen van meer dan gemeene begaafdheden, op te merken, en de opvoeding overeenkomstig daar mede in te rigten. Dit wierdt bewaarheid ten aanzien van den jongen SEGERS. De Kloostervoogd de natuurlijke geschiktheid tot de Schilderkunst in den Leekebroeder hebbende opgemerkt, zondt hem na *Brussel*, om de reeds gemaakte vorderingen nog verder voort te zetten. Hier schilderde hij, onder andere, de Landschapjes, welke men in de Kerk der Jesuiten, boven de Biegtstoelen, ziet, en die eenige lotgevallen of verrigtingen der Maatschappije verbeelden. Naa eenigen tijd vertoevens te *Brussel*, deedt SEGERS eenen keer na *Rome*. Al wat zich, in de Paleizen en Lusthoven der Grooten, fraai en der naabootzinge waardig was, wierdt hier het werk van zijn onvermoeid Penseel. Buitenslands zijnen zat hebbende bekoomen, keerde hij weder na zijne Geboorteſtad. Sedert praalde de Kerk van het Genootschap met uitmuntende voortbrengzels zijner kunst. De Keizer van het Duitsche Rijk en de Koning van *Spanje* stelden hem insgelijks te werk, om hunne heerlijke Kunstverzamelingen te verrijken. Voor FREDRIK HENRIK, Prinse van Oranje, schilderde hij eenen Bloempot. Zo wel voldaan was Zijne Doorluchtigheid over het Kunststuk, dat hij aan de Vaders Jesuiten daar voor ten geschenke zondt eenen Paternoster van fijn Goud, van welken de Kraalen zeer groot, en in de gedaante van Oranjeappelen gewrogt waren. De Kunstschilder zelve ontving een Verfplank, nevens eenige Penselen, alles van fijn Goud zeer fraai gewerkt. Voor de Prinsesse VAN ORANJE insgelijks eenen Bloempot geschilderd hebbende, ontvingen de Jesuiten voor hetzelve ten geschenke, een Gouden Kruis, 't welk meer dan een pond zwaar was. De sterftijd en ouderdom van SEGERS is ons niet gebleeken.

Al-

Alleenlijk vinden wij aangtekend, dat hij, in den Jaare 1646, den ouderdom van vijfenveertig jaaren hadt bereikt.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGERS, (GERARD) waarſchijnlijk een broeder des ſtraks gemelden, als zijnde insgelijks van *Antwerpen*, en in het einde der Zestiende Eeuwe aldaar gebooren. De beroemde ABRAHAM JANSZEN was zijn eerſte Leermeester in de Schilderkunst. Zucht na meerdere vorderingen, zo ras hij eenen bekwaamen ouderdom bereikt hadt, dreef hem na het kunstrijk *Italie*, en bepaaldelijk na *Rome*. Hier leschte hij zijnen bijkans onverzaadelijken ſchilderdorst, met het naabootzen van de vermaardſte Kunstſtukken der meest beroemde Meesters, welke hij 'er aantrof. Aldus verzamelde hij eene menigte Kopijen, zommige van welke met de Origineelen bijkans in één rang geplaatst wierden. Onder dit alles was SEGERS bekend geworden bij den Kardinaal ZAPATA, Afgezant van den Koning van *Spanje* aan het Roomſche Hof. Op ſterk aanhouden van deezen, begaf zich onze Kunstſchilder, onder het gevolg van zijne Eminentie, na *Madrid*. Deeze boodt hem den Koning aan; die hem, voorts, te werk ſtelde tot het ſchilderen van eenige uitgebreide Stukken voor het Koninklijk Paleis, als mede voor eenige Kerken en andere openbaare plaatzen. Tot erkentenisſe verhief hem Zijne Majeſteit tot den Adelſtand, ſchonk hem een aanzienlijk Jaargeld op het Kaſteel te *Antwerpen*, en gaf hem voorts verlof, om na zijn Vaderland te rug te keeren. Den roem, reeds buitenlands behaald, vergrootte hij nog, zedert zijne wederkomst. Zijne Schilderij, verbeeldende den gekruisten PETRUS, met het hoofd nederwaarts hangende, wordt zeer geroemd; gelijk ook de Tafel van het Groote Altaar in de Kerk der Jeſuiten te *Antwerpen*, verbeeldende eene Kruisverheffing, en een werk van zijne vindingen. Voor den Hertog VAN NIEUWBURG ſchilderde hij eene H. MAAGD. Boven den prijs, op welken het Stuk geſchat was, ontving hij daar voor ten geſchenke, een Gouden Penning, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Wij-

ders gaan in prent uit verſcheiden fraaie Nachtgezigten, gevolgd naar tekeningen van zijne hand. Door zo veele Kunſtſtukken, en den aanzienlijken prijs, welke voor dezelve wierdt betaald, hadt SEGERS een aanmerkelijk vermogen bij een gebragt, en was hij door hetzelve in ſtaat geſteld, om een pragtig Huis te doen bouwen; 't welk hij voorts met eene menigte van de kunſtigſte Schilderijen verſierde. GERARD SEGERS overleedt in den Jaare 1651, in den ouderdom van zestig jaaren. Hij moet, derhalven, in den Jaaren 1591 geboozen zijn.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGVELD, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*. Aan drie zijden, naamelijk ten Noorden, Westen en Zuiden paalt de Heerlijkheid aan het grondgebied van de Provincie Holland, bij de Dorpen *Nieuwkoop*, *Bodegrave* en *Achttienhoven*. Haare uitgebreidheid wordt op zeventienhonderd en zeventig Morgens begroot. Het Kapittel van *S. Marie* te *Utrecht* is 'er eigenaaresſe van. Het Dorp van dien naam heeft een goed aanzien, door een vrij groot getal Huizen. De Kerk is niet groot, maar pronkt met een net Koepeltorentje op den Voorgevel.

SEISJESBERG. Bij deezen naam is, bij de liefhebbers van fraaie Gezigten, bekend, een der voornaamſte Hoogten of Heuvelen, in het *Gooiland*, niet verre van het Dorp *Huizen*. Over het omliggende Land, en over de nabuurige Zuiderzee, benevens de Dorpen, aan geene zijde van dezelve gelegen, heeft men, van *Seisjesberg*, een allerverrukkendst gezigt.

SELLES, (*Baron van*) Een onverdraaglijk Heer, voor onze Vooronderen, was PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, en Graaf van Holland. Zijne ſchennis van 's Lands Vrijheden en Voorregten ging alle maat en perk te boven. Eene andere ondeugd paarde zich daar nevens: 't was de geveinsdheid, Zints de Nederlanders de Wapens tegen den Koning hadden op-

opgevat, geliet deeze zich, meer dan eens, als of hij niet afkeerig ware, om den peis te treffen; doch wanneer het aankwam op de voorwaarden, vertoonden deeze geene onduistere blijke, dat het hem geenzins ernst konde weezen. Het gedrag van den Baron VAN SELLES kan hier van ten bewijze dienen. Behalven zijne inwendige ongezindheid omtrent de zaak der Nederlanderen, behelsde zijn Lastbrief zodanige voorſlagen, als van de Staaten nimmer aangenomen of goedgekeurd konden worden. De Algemeene Staaten, naamelijk, in den Jaare 1577, eenige voorſlagen tot bevrediginge, aan zijne Majeſteit gezonden hebbende, gegrond, onder andere, op de Gendſche Vredehandeling, vervoegde zich de Baron VAN SELLES, in het volgende jaar, bij de Staaten, medebrengende eenen Brief des Konings, welks hoofdzaakelijke inhoud hier op neder kwam, dat zijne eenige eisch en begeerte op de Nederlanden hier in beſtondt: de Roomſche Godsdienst en de gehoorzaamheid t'hemwaarts moesten geſteld worden op denzelſden voet, op welken dezelve onder zijnen Vader Keizer KAREL DEN V geſtaan hadden. Zo dit geſchiedde, wilde hij, met bijſtand der goeden, de kwaaden tot reden, het Land tot rust brengen, de voorgaande beroerten in vergeetelheid ſtellen, en hun een genadig en toegeevend Heer zijn. Met andere woorden, PHILIPS wilde den Vrede maaken, mids de Landzaaten, voor het opgaand licht van verbeterde Godsdienstkennisſe de oogen ſlooten, het ſchenden van Vrijheden en Voorregten geduldig droegen, en alzo de kluisteren van een Ziel en Lichaam prangend juk vrijwillig aantrokken. Vreemd klonk deeze taal in de ooren der Staaten; en nog vreemder die van den Baron, wanneer hij, in zijn mondeling Vertoog in de Vergadering, de onderſtelling invlogt, dat de Staaten, tot zulk een onderhouden van Godsdienst en gehoorzaamheid, zich verbonden hadden. Ligt is 't te giſſen, hoedanig een antwoord de Staaten hierop te gemoete voerde. Zonder den Koning van geveinsdheid of ſpotlust te beſchuldigen, ontkenden ze ronduit de gemelde verbintenis, doch voegden 'er nevens, dat de Brieven van den Heere VAN SELLES tot openbaare verbreeking van de Gendſche Bevrediginge en van het Eeuwig Edikt ſtrekten, en tot nieuwen invoer der wreede

vervolgingen en van de Inquiſitie ſtrekten: Kunnende, derhalven, des Konings aanbieding, zonder openbaare en in 't oogloopende meineedigheid, gedaan noch aangenomen worden. VAN SELLES vertrok, diensvolgens, zo als hij zelve, en ook de Koning, voorshands ligt hadt kunnen giſſen, zonder een enkelen ſtap tot den Vrede te zijn genaderd.

Twee jaaren naa het afleggen van deeze boodſchap, kwam de Baron VAN SELLES, andermaal, in de Nederlanden, doch thans onder een geheel andere gedaante. De Baron, naamelijk, het oog hebbende op *Bouchain*, hadt in den arm genomen zekeren Onder-Hopman, die daar binnen het bevel voerde, en deeze, door loon en beloften, overgehaald, om door verraad hem de Stad te leveren. Ten dien einde zou de Staatſche Krijgsman bewerken, om het werk dies te gemaklijker te maaken, dat, in den vroegen morgen, een gedeelte der Bezettinge, op buit of eenigen anderen aanſlag, na buiten zoude trekken. Naa deeze afſpraak keerde de Hopman voorts na binnen, doch gaf 'er ſtraks kennis van aan JOOST DE ZOETE, *Heere van Villers*, die 'er het bevel voerde. Ten beſtemden dage en uure deedt de Stedevoogd eenige Ruiters en Knegten ter Stede uit trekken, en, als een blijk van geen kwaad vermoeden te koesteren, de Poort agter dezelve open ſtaan. De Baron VAN SELLES, hier van verwittigd, deedt zijne benden aanrukken, en voorts de open ſtaande Poort binnen trekken. Intuſſchen hadt de Stadvoogd bevel gegeeven, zo ras het vijandelijke volk zoude binnen zijn, de Poort te ſluiten, voorts uit de hinderlaagen ten voorſchijn te koomen, en 'er op in te vallen. Recht van pas wierdt dit naagekoomen, en met een het grof geſchut gelost van de Wallen, om te dienen tot een zein voor de uitgetrokkenen, om te rug te keeren, en op de vijanden, die zij buiten aantroffen, aan te vallen. Veele van deeze wierden geſlagen of gevangen genomen, anderen op de vlugt gedreeven. Gelijke nederlaag leedt de Heer VAN SELLES binnen de Stad. Naa dat veelen van zijn volk geſneuveld waren, gaf hij zelve, nevens veele andere aanzienlijke Krijgsoverſten, zich gevangen. Men voerde hem na *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, alwaar hij, op het Kaſteel *Rammekens*, in bewaaring wierdt geſteld. Hij

zat

zat aldaar drie jaaren, naa verloop van welke hij, ondanks het goed onthaal, welk hij 'er genoot, meestal, meent men, van ongeduld en hartzeer ſtierf, veroorzaakt door de weigering des Spanjaards, om den Heer LA NOUE tegen hem uit te wisſelen. Tot aan zijnen jongſten adem voer hij hevig uit tegen de ondankbaarheid des Konings, dat zijne en zijner Voorzaaten getrouwe dienſten aldus vergeeten wierden.

Zie BOR en HOOFT.

SEM, (SIEUWERT PIETERSZOON) een vermogend Amſterdamsch Koopman, en een der eerſte oprigters en Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappije; als hebbende hij, nevens eenige andere aanzienlijke Stadgenooten de kosten gedraagen van den eerſten Scheepstogt, door KORNELIS HOUTMAN, langs den Zuidlijken Uithoek van *Afrika*, zedert de *Kaap de Goede Hoop* genoemd, ondernomen en volvoerd. Van 's Mans weldaadige Godsvrugt, en die zijner Echtgenoote, MARRETJE AREND BOUWERS *dogter*, is nog heden ten dage een bewijs voorhanden, in een Hofje, naar den naam der laatstgemelde, *Bouwers-huisjes* genaamd. Zij zijn vijf in getal, en ſtaan in de Wijde Steeg, bij de Bloemmarkt, aan de Zuidzijde, vier aan de Straat, en het vijfde in een Gangetje of Slopje. De letters S. S. en onder dezelve M. A. B. welke men in den Voorgevel leest, verbeelden de naamen van den Stigter en de Stigteresſe. De Bezorgers van het Roomsch-Katholijke-Armen-Comptoir hebben 'er het opzigt over.

SENGUERDIUS, (ARNOLDUS) een geleerd Man der jongstvoorgaande Eeuwe, wierdt te *Amſterdam* gebooren, in den Jaare 1610. Naa het ſtof der laagere Schoolen, al vroeg, te hebben afgeſchud, vertrok hij na het Hoogeſchool te *Leiden*. De Wijsbegeerte, volgens de begrippen van ARISTOTELES, was hier zijne hoofdbeoeffening, de beroemde BURGERSDYK in dezelve zijn Leermeester, en maakte hij, op diens voetſpoor, zo ſnelle vorderingen, dat hij, reeds in zijn negentiende jaar, den trap van het Meesterſchap beklom. Uit een zijner uitgegee-

geevene Werken mag men beſluiten, dat hij zich tevens op de beoeffeninge der Geneeskunde zal hebben toegeleid. Sedert zijne bevordering tot het Meesterſchap, verkoos hij de Godgeleerdheid ter zijner beoeffeninge, eerst aan het boven gemelde Hoogeſchool, en naderhand te *Franeker*; de vermaardheid der beroemde Hoogleeraaren AMESIUS en MACCOVIUS hadt hem na *Friesland* gelokt. In de Wijsbegeerte, nogthans, ſchijnt SENGUERDIUS voornaamelijk uitgemunt, en in 't beoeffenen van dezelve zijn hoofdbedrijf geſteld te hebben. Dit mogen wij afleiden uit het beſluit der Bezorgeren van het Hoogeſchool te *Utrecht*, als die, in den Jaare 1638, hem tot Buitengewoone Hoogleeraar in de Natuur- en Overnatuurkunde aanſtelden, en in 't volgende jaar de waardigheid van het gewoone Hoogleeraarampt opdroegen. Eenigen tijd daar naa, doch onzeker in welk jaar, deedt de Stadhouder Prins FREDRIK HENRIK aanzoek bij onzen SENGUERDIUS, om onderwijs te geeven in de Wijsbegeerte, aan het Doorluchtig School te *Breda*; doch hij wees dien voorſlag van de hand, maar geenzins dien der Burgemeesteren van zijne Geboorteſtad, toen dezelve, in den Jaare 1648, hem verzogten, om den openſtaanden Hoogleeraarsſtoel van den beroemden CASPAR BARLÆUS, aan hun Doorluchtig School, te vervullen. In de maand Maij des gemelden jaars deedt hij zijne Intrede, met eene Redevoering *over de waare Wijsbegeerte*, welke hij zedert in het licht gaf. Eenigen tijd daar naa benoemden hem Hun Edele Groot Agtbaarheden tot Opziener der Openbaare Boekerije en tot Medebeſtuurder van het Latijnſche School. SENGUERDIUS overleedt in den Jaare 1667, in den ouderdom van ruim zesënvijftig jaaren. 's Mans meest bekende Schriften zijn *Introductio ad Phyſicam*; *Exercitationes Phyſicæ*; *Oſteologia Corporis humani*. Bij zijne Huisvrouw CORNELIA WEBBER verwekte hij, nog Hoogleeraar zijnde te *Utrecht*, eenen Zoon, WOLPHERDUS SENGUERDIUS genaamd. Deeze zich op de Regtsgeleerdheid en Wijsbegeerte toegeleid, en in beide Weetenſchap verkreegen hebbende, wierdt, zedert, Hoogleeraar in de laatstgemelde Weetenſchap, en Opziener der Boekerije, aan 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*, alwaar hij in den

Jaare

Jaare 1724 overleeden is. Men heeft van hem verſcheiden Werken, de Natuurkunde betreffende.

Zie SOERMANS *Akadem. Regiſter*; *Biblioth. Belgica.*

SENNEWYN, is de naam van een klein Dorpje, in *Gelderland*, meer bepaaldelijk in de *Tielerwaard*, zeer nabij het van ouds vermaarde *Waalwijk*. Alzo 'er geene Kerk is, moeten de Ingezeetenen in een der nabuurige Dorpen hunnen openbaaren Godsdienst verrigten. Anderen noemen het Dorp *Sendwenen*; onder deezen naam vindt men bij HALMA daar van gewag gemaakt.

SEPPEREN, een der zo genaamde elf *Dingbanken* van *S. Servaas*, te *Maaſtricht*, en behoorende tot de Dorpen van Redemptie, over welke de Algemeene Staaten de opperheerſchappij oeffenen. *Sepperen* legt rondom in Luikerland beſlooten, een half uur gaans ten Oosten van het in de Geſchiedenisſen zeer vermaarde Dorp *S. Truijen*. Het is een zeer groot Dorp, voorzien van een rijklijk begiftigd Klooter van de Orde van den H. FRANCISCUS. Voor Redempten of Afkoopgeld, moeten de Dorpelingen, jaarlijks, duizend guldens in de Kas der Algemeene Staaten opbrengen.

SEROOSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, beiden van merkelijke grootte en uitgeſtrektheid. Bekend is het Zeeuwſche Geſlagt VAN TUYL, van 't welk een tak, van deeze Heerlijkheid, den toenaam van SEROOSKERKE ontleende. Het Dorp, 't welk een uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg* legt, is van eene goede Kerk voorzien, en heeft zijnen eigen Leeraar. Binnen de Heerlijkheid, in het West-Zuid-West-en van het Dorp, legt het aloude Klooster, nu het Hof *Zoetendaal*, weleer door Koning WILLEM, Graaf van Holland, ten dienſte van Nonnen van de Premonſtratenſer Orde geſtigt, doch zedert de verandering van Godsdienst hier te Lande waereldlijk verklaard,

klaard; en naderhand in eene vermaaklijke Lustplaats veranderd.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland.*

SEROOSKERKE, een ander Dorp en Heerlijkheid, insgelijks in *Zeeland*, doch op het Eiland *Schouwen* gelegen, ten Noordwesten van de Stad *Zierikee*. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, welke beiden uit de eigen Kerkelijke goederen onderhouden worden. Volgens zommigen zou de Armenkas deezer Plaatze voor de meest vermogende van het geheele Eiland moeten gehouden worden. Toen de Spanjaards, in den Jaare 1575, het beleg om de Stad *Zierikzee* hadden geslagen, staken de Staatschen dit Dorp in brand, om dezelven het vernestelen in hetzelve te beletten. Naderhand heeft men het wederom, en veel fraaier, opgebouwd. Volgens zommigen zou het onder het voorgaande Artikel vermelde Geslagt, eigenlijk van dit Dorp, en niet van het *Walcherſche*, zijnen naam ontleend hebben. Doch, bij mangel aan de vereischte aantekeningen, kunnen wij dit geschil niet beslissen.

SEWEL, (WILLEM) behalven door andere Schriften, door zijn *Engelsch en Nederduitsch Woordenboek*, en door zijne *Spraakkunst*, hier te Lande genoeg bekend, wierdt, in den Jaare 1654, te *Amſterdam* gebooren. Hij voerde dien naam naar zijnen Grootvader, welke, omtrent het einde der Zestiende Eeuwe, met de vermaarde *Brownisten* of *Bruinisten*, uit *Engeland*, herwaarts was gekoomen, en zich te *Utrecht* hadt nedergezet, alwaar de Vader van onzen WILLEM ter waereld kwam. Wat deezen bewoogen hebben, zijnen toenaam te veranderen, en zich JAN WILLEMSZOON ZEEWEL of ZEEWEL te schrijven, is ons niet geblecken; dit wel, dat hij met der woon na *Amſterdam* vertrokken zijnde, aldaar, nevens zijne Huisvrouw JUDITH ZIMPENNING, Lidmaat was van de Gemeente, welke men *Vlaamſche Doopsgezinden* noemt; doch dat zij beiden, omtrent het Jaar 1657, overgingen tot de Gezinte der *Quakers*, welke, omtrent dien tijd, in de gemelde Stad,

Stad, merkelijken opgang maakten. Lieden van gering vermogen moeten SEWELS Ouderen geweest zijn, vermids zij hunnen Zoon op een handwerk beſteedden. Doch zijne zucht tot Taalkennisſe en andere oeffeningen werkte zo ſterk op hem, dat hij, in de uuren van uitſpanninge, in 't een en ander genoegzaame vorderingen maakte, om zijn Handwerk te laaten vaaren, en in het ſchrijven voor de Boekverkoopers een eerlijk beſtaan te vinden. Behalven de *Franſche*, *Engelſche* en *Hoogduitſche* taalen, was hij ook in het *Latijn* merkelijk gevorderd; als ook in 't *Grieksch* niet geheel onbedreeven. In 't begin deezer Eeuwe ſchreef SEWEL, eenige jaaren, aan de Amſterdamſche Nederduitſche Courant. Van zijne *Spraakkunst* en *Woordenboek* hebben wij reeds gewag gemaakt. Verſcheiden Vertaalingen van meer of minder uitgebreide Werken zijn van hem voorhanden; de voornaamſte van deeze zijn die van de *Hiſtorie des Ouden en Nieuwe Testaments*, en van de *Joodſche Hiſtorien van* FLAVIUS JOSEPHUS. Niet blootelijk met vertaalen hieldt SEWEL zich onledig; hij verhefte zich tot den rang van Oorſpronklijk Schrijver, door het zamenſtellen van zijn beroemd Werk, de *Hiſtorie der Quakers*; een arbeid van vijfentwintig jaaren, en die, zedert, den roem van Hiſtoriekenners altoos heeft weggedraagen. Het Werk kwam, in den Jaare 1717, in het licht. Tot een ander ſoortgelijk Geſchrift, onder den tijtel van *Hiſtoria* QUAKERIANA, door GERARD CROESE, reeds in den Jaare 1695, in 't Latijn uitgegeeven, hadt SEWEL, volgens zijn eigen zeggen, de beste ſtukken verſchaft. De arbeidzaame, en, gelijk algemeen getuigd wordt, godvrugtige Man, overleedt op den dertienden Maart des Jaars 1720. Bij zijne Echtgenoote, JACOMINA BOEKENHOGEN, hadt hij vier kinderen, eenen Zoon en drie Dogters, verwekt; doch die allen ongehuwd overleeden zijn. Van zijne vroegſte jeugd tot op zijn overlijden, heeft SEWEL tot de Gezinte der *Quakers* behoord.

SEXBIERUM, of, volgens anderen, *Sixhierum*, is een aanzienlijk Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en geen half uur van de Zui-

Zuiderzee gelegen. *Sexbierum* is een zeer fraai Dorp, zo om zijne legging, in 't midden van vrugtbaare Koornakkers, die allerlei ſoorten van graan voortbrengen, als om de geregelde ſchikking en ſtand der Huizen, onder welke men eenigen aantreft, die een zindelijk voorkoomen hebben. Voormaals telde het Dorp onder zijn inwooners lieden van geen gering aanzien en vermogen. Nog heden ziet men 'er twee Huizen, in de voornaamſte Straat, welke ieder een in ſteen gehouwen Oorlogſchip in hunne Gevels voeren. Voornaame Bevelhebbers, in dienst van den Staat ter Zee, plagten 'er eigenaars en bewooners van te weezen. De Kerk, hoewel nog tamelijk ruim, plagt eertijds veel grooter uitgeſtrektheid te bevatten, toen dezelve nog een Kruisgebouw was. Het Noordelijk Kruispand is zints langen tijd niet meer in weezen. Toen, in of omtrent het Jaar 1774, het Zuidlijke gedeelte wierdt weggenomen, vondt men, in een digt gemetzelde Nis, het beeld van den H. SIXTUS, Patroon van het Dorp. Zints den tijd der Kerkhervorminge, en om tegen de vernielende handen der Beeldeſtormeren behoed te worden, meent men, zoude het aldaar verborgen geweest zijn. Van binnen pronkt de Kerk met een fraai Orgel, nevens een Predikſtoel en Doophek, voor niet zeer veele jaaren geſtigt. Ten blijke van de aanzienlijke bewooners, welke in en bij dit Dorp, weleer, hun verblijf plagten te houden, kan, onder andere, dienen, de menigte van zeer oude Grafſteenen, met Latijnſche Opſchriften; zommige van welke bijkans uitgeſleeten, immers, door verloop des tijds, onleesbaar zijn geworden. Het oud adelijk Geſlagt ADELEN, van Koninklijken bloede, uit het welk ST. FREDERIK, achtſte Biſchop van *Utrecht* geſprooten, en in dit Dorp gebooren was, ſchijnt hier zijnen Zetel of hoofdverblijf gehad te hebben. Dit mag men afleiden uit het volgende Graffchrift, welk men op eene der Begraafplaatzen leest:

„ Serapius Genitor, proles Nicolaus Adelæ,
„ Hic recubat, ſtirpis Regia nobilitas."

De

De Toren der Kerke, hoewel met eenen eenigzins hagen ſpits gedekt, is zeer zwaar, en evenredig aan de aloude grootte van het Kerkgebouw. Op den meer dan gemeen zwaaren Klok leest men de vier volgende dichtregels:

„ Aſtra tenentis ope grandiſono ſum tibi Sixte
„ Decori in Bierum, diva Maria vocor.
„ Convoco Chriſticolas, Jovis horrida fata revolvo,
„ Fulmina (quid pergam) diffugo ignivoma."

Tot onvergankelijken roem van *Sexbierum*, mogen wij niet naalaaten, hier te vermelden, dat in het zelve, uit geringe Ouderen, gebooren wierdt, op den zesden Augustus des Jaars 1622, de dappere Frieſche Admiraal TJERK HIDDESZ DE VRIES, in een gevegt tegen de Engelſchen, in den Jaare 1666, voor de eere en de vrijheid des Vaderlands ſtrijdende, op het bed van eere geſtorven, en, op kosten van 's Lands Staaten, te *Harlingen* met eene openbaare ſtaatelijke begraavenis vereerd.

Onder *Sexbierum* lagen, wel eer, verſcheiden zeer aanzienlijke Staten of adelijke Huizen, die thans vernietigd, of in Boerderijen zijn veranderd. *Eelsma-State* is, in de gedaante van een fraai Landhuis, nog in weezen. *Martena*, of, onder welken namen het thans nog bekend is, *Liaukama-State*, heeft alleen zijne aloude gedaante behouden. Het is een hoog en zwaar gebouw, ſtaande ten Westen van het Dorp, met zeer dikke muuren en ruime overwelfde Kelders, alles van uitgeſtrekte Hovingen of beplantingen omringd. Geen gebouw in het Gewest kan een evenrediger denkbeeld geeven van de aloude Stinzen of Kaſteelen, binnen welke de Frieſche Edelen, eertijds, zich opſlooten, om uit dezelve, in de veelvuldige burger- of liever adeltwisten, hunne vijanden te beſtooken, of daar binnen gewelddige aanvallen door te ſtaan. *Liaukama-State*, welks eigenaar, als zijnde, indien wij ons niet bedriegen, een Vlaamsch of Brabandsch Edelman, aldaar nimmer zijn verblijf houdt, is thans in merkelijk verval: tot groote ſmarte van alle minnaars van Vaderlandſche Oudheden,

welke gaarne wenschten dat zulk een eerwaardig overblijfzel en gedenkteken der aloude Frieſche Bouwkunde, in ſtand mogt gehouden worden. Ligtgeloovigheid en harsſenſchimmige vreeze dreigden, in den Jaare 1672, dit Geſtigt met eene deerlijke plondering. Wij ontmoeten een verhaal daar van bij den vermaarden BALTHAZAR BEKKER, ten dien tijde Leeraar onder de Hervormden te *Franeker*, in zijn Boek, getijteld *Onderzoek over de betekening der Komeeten.* Zie hier het verhaal, in 's Mans eigen woorden: „ Het gebeurde, „ dat bloodhertige menſchen twee ſcheepjes met ſtroo gela„ den, daar pas derdehalf man op was, op de Wadden on„ der *Sixhierum*, voor een deel der Engelſche Vloot aanſa„ gen, die daar wellicht moght willen landen. Daar over de „ Klok getrokken in. 't een Dorp braght aanſtonds meer Kle„ pels aan boord. Men geloofde met een dat op 't Huis te „ Liankema tot *Sixhierum*, bij den Here van der Laan en „ Marchten, als Roomsgeſind, kraght van Krijgsvoorraad op „ ſolder, en van gewapende mannen in bedekte kelders on„ der tuin en boomgaard verborgen waren. 's Avonds liep „ elk een te *Franeker*, ſonder last of ordre, na 't geweer, „ en daar met na de poort en vesten: 's anderendaags (ver„ volgt hij) vond ik 't voornoemde Huis met menigte van „ volk, mans, vrouwen en kinderen gewapend en ongewa„ pend rondom beſet, de poort, om de ſekerheid van binnen „ digt geſloten, en de valbrug opgehaald. De Heer verne„ mende wie ik was, deed mij met een ſchuitje over de „ graft binnen haalen (dus gaat BEKKER voort) en neffens „ anderen die ik daar vond, alles ten nauwſten bezightigen. „ Daar was nauwelijx lijſtoght voor ſijn eigen Huisgeſin, en „ voor onderaardſche kelders, de minſte gelegentheid niet: hij „ hadde ſelf, gelijk een ander, ſijn beste goed in de Steden „ gebergd. Wij teekenden zamen een geſchrift van deſe waar„ heid, en dat liet hij door den druk 't geheele land over„ gaan, dat geſchapen ſtond door ſulk een bloot ijdel ge„ rugt, plotſeling 't onderſte boven te keeren."

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SIBRANDABUUREN, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Rauwerderhem*, niet verre van den Rijdweg, welke van *Leeuwarden* na *Sneek* loopt. Het Dorp beſtaat uit ſlegts eenige weinige Huizen. Veertien Stemmen brengt het uit in de algemeene zaaken der Grietenije. De oude ſtompe en tamelijk zwaare Kloktoren is, zedert, in een klein ſpits Torentje veranderd.

SIBRANDAHUIS, een Dorp, gelegen in het Frieſche Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Dantumadeel*. Men telt 'er ſlegts veertien Stemdraagende Huizen. De Kerk heeft geen Toren; zijnde, voor 't overige, het getal der Huizen zeer gering. Van ouds lag hier het Huis *Sterkenburg*; een hooge *Wier*, of klein Heuveltje, hoedanigen men, eertijds, zeer veele in het Gewest aantrof, is 'er het eenige overblijfzel van. De *Wieren*, om dit ter loops aan te merken, dienden, volgens de waarſchijnlijkſte gisſingen, tot eene toevlugt, in de tijden, als de Provincie nog met geene Zeedijken was omringd, om, bij zwaare Overſtroomingen, met de beste tilhaare Have, op dezelve eene wijkplaats te vinden.

SIBRANDUS, gebooren in *Friesland*, doch onzeker op welke plaats, zo niet in het laatst der Twaalfde, althans reeds vroeg in den aanvang der Dertiende Eeuwe. Hij was een man van eenige geleerdheid, en vooral zeer vermaard om den reuk zijner Heiligheid en Godsvrugt. 't Een en ander was oorzaak, dat hij tot Abt van de Orde der Premonſtratenſen wierdt verkoozen. Dit viel voor in den Jaare 1230. Doch hij bekleedde dien post niet lang, niet meer dan acht jaaren; hij overleedt in den Jaare 1238, daalende met den reuk van Heiligheid ten grave. Hij heeft geſchreeven het leeven van S. SIARD en S. FREDERIK, beiden zijne Landgenooten, en van welken de laatſte op den Biſchoplijken Stoel van *Utrecht* heeft gezeeten.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

SIBRANDUS LUBBERTUS; zie LUBBERTUS (SIBRANDUS), Deel XXII. bladz. 166.

SIBILLE, (GYSBERT) was Burgemeester te *Weesp*, en een zeer vermaard Kunstſchilder, hoewel 's Mans naam in de bekende Schilderboeken, of Leevensbeſchrijvingen der Schilders, niet vermeld wordt. Van hier dat zijn geboorte- en ſterfdag ons niet gebleeken zijn. SIBILLE ſtelde, onder andere, zijn kunstvermogen te werk tot het verſieren van het deftige Stadshuis zijner geboorteplaatze. SALOMONS eerſte Geregt, vertoond in eene fraaie Schilderij, hangende boven de Zitplaats der Schepenen, in den Vierſchaar, is eene vrugt van zijn Penſeel; als mede eene andere uitvoerige Schilderij, hangende in de Kamer van Schepenen, in het zelfde Stadshuis. De Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen, zo als dezelve, in den Jaare 1652 beſtondt, is aldaar naar het leeven afgebeeld. SIBILLE moet, derhalven, omtrent dien tijd geleefd hebben. Daarenboven ontmoet men in de Raadkamer, Burgemeesterskamer en in eenige andere Vertrekken van het gemelde Stadshuis, eenige Schilderſtukken van den zelfden Kunſtenaar.

Zie *Tegenw. Staat van Holland.*

SIDNEI, (PHILIPS) Ridder, hoewel een gebooren Engelsman, verdient door ons vermeld te worden, om zijn aandeel in het bewind van zaaken, in het gevaarlijkst tijdperk van het opkoomende Gemeenebest. Hij was zeer nabij vermaagſchapt aan den berugten ROBERT DUDLEY, *Graave van Leicester*, als hebbende deszelfs eigen Zuster tot Moeder gehad. Bij de Koningin ELIZABETH ſtondt hij in blaakende gunst. Bij het vertrek van zijnen Oom uit *Engeland*, verzelde hij denzelven na de Nederlanden, met een wijder ſtrekkend oogmerk dan om ſlegts het Land te bezigtigen. 't Is bekend, hoe de Steden *Brielle* en *Vliſſingen*, met het Kaſteel *Rammekens*, aan de gemelde Koninginne, in den Jaare 1585, verpand zijnde, door de Staaten, tot het bekoomen van onderſtand tegen *Spanje*, vervolgens, naar inhoud van het Verdrag, door *Engel-*

PHILIP SIDNEI,
Ridder, Gouverneur van
Vlissingen.

gelſche troepen moesten bezet worden. Met deeze troepen ſtak SIDNEI na de Nederlanden over, en aanvaardde aldaar, volgens den wil van Haare Majeſteit, het bevel over *Vliſſingen* en *Rammekens*. De Stad- en Slotvoogdij hadt hij naauwlijks aanvaard, of het hart jeukte hem na hooger aanzien. Aan Prinſe MAURITS was, ten deezen tijde, het Stadhouderſchap over *Zeeland* opgedraagen. Deswegen liet SIDNEI zijn misnoegen blijken, als op welke hooge waardigheid hij nu reeds zijnen mond gezet hadt. Ook toonde hij zich gebelgd, dat 's Lands Staaten zijnen Oom LEICESTER aan Berigtſchriften en bepaalingen wilden onderwerpen, zo 't heette, om dat dezelve met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die hij bekleedde, ſtrijdig waren, doch, veelligt, inderdaad, om dat de kans tot magtvermeerderinge, daar door, hem zelven minder ſchoon ſtondt. Niet weinig, intusſchen, zag hij zijne eerzucht gevleid, toen hem, in 't volgende jaar, door zijnen Oom, hoewel ſtrijdig met 's Lands gebruik, een Regiment Knegten wierdt opgedraagen, over 't welk de Heer VAN HAUTAIN, onlangs geſneuveld, het bevel gevoerd hadt. Niet zonder vrugt, evenwel, bekleedde SIDNEI dit hooge Krijgsbewind. Terwijl de Hertog VAN PARMA, in den Jaare 1586, de Stad *Nuis* belegerd hieldt, beval de Graaf VAN LEICESTER, met oogmerk om hem van daar te lokken, aan Prinſe MAURITS en aan zijnen Neeve, met drieduizend Paerden en Knegten, eenen inval te doen in *Vlaanderen*. In den Schans *ter Neuze* hadden ze naauwlijks voet aan land gezet, of zij bemagtigden *Axel*, en vervolgens eenige Blokhuizen in dien oord. Thans liet SIDNEI het oog vallen op *Grevelingen*. Met eenigen der Bezettinge, die zich hielden, alsof zij over de kwaade betaaling haarer ſoldije onvoldaan waren, hadt hij, door bemiddeling van een Walſchen Soldaat, eenen bedekten handel aangegaan, en uit hun de belofte verworven, om de Plaats in zijne handen te leveren. SIDNEI bevondt zich thans te *Vliſſingen*. Tegen den zevenëntwintigſten Julij des boven genoemden Jaars 1586, dag tot de uitvoeringe beſtemd, ſtak hij over het water, met eenige uitgeleezene manſchappen, in platgebodemde Vaartuigen gelaaden. Doch men was binnen de Plaats op zijne hoede, en SIDNEI misleid door dubbelhartige beloovers. Van

„ ſtuk niet te gebieden. Weshalven zij, om de Gemeente, „ die nu herderloos was, voor ſchade te behoeden, t'haarer „ begeerte, in hunnen dienst volhardden. Het gebod, van „ niet te vergaderen, konden ze niet gehoorzaamen, zonder „ Gode ongehoorzaam te zijn. Zij hadden Vergaderingen be„ leid, en doen prediken, om de verſtrooijing der Gemeente „ voor te koomen." Als hier op de Burgemeesters inbragten, dat de Kerk voor eenen ieder, en ook voor de Remonſtranten open ſtondt, en 'er goede Herders waren, om de Kudde met goede leeringen te leiden, was het wederwoord van FONGER: „ Indien men bij de Contraremonſtranten het ſtuk „ der Predestinatie niet zo raauwelijk leerde, en het Ketter„ dooden niet ongeſtraft konde drijven, men zoude alsdan „ hunne gemeenſchap niet mijden." Toen voerde hem een der Burgemeesteren te gemoete dat *de Remonſtranten hunne Leere van menſchen hadden ontvangen, en zich derhalven aan het oordeel van het Sijnode behoorden te onderwerpen.* Waar op FONGER, eenigzins uitvoerig, zich aldus liet hooren: „ Als wij redenen van menſchen en menſchen tegen malkan„ deren overweegen, dan oordeelen wij de redenen der men„ ſchen aan onze zijde die van de andere zijde verre te over„ treffen, zelfs naar het getuigenis der H. Schriftuure: in„ zonderheid als men den aart Gods en zijne liefde jegens 't „ menſchelijk geſlagt ſtelt tegen de Predestinatie der Contra„ remonſtranten; en de liefde, die de menſchen malkanderen „ ſchuldig zijn, ſtelt tegen het Ketterdooden. Daar is immers „ uitdrukkelijk gebooden, dat men eenen anderen doen moet, „ 't geen men wil dat ons zelven geſchiede. Ach waren ſlegts „ de hooge en laage Overheden deezer Landen van die haat„ ſte dwaaling verlost, en dat ze den Remonſtranten de oef„ fening van hunnen Godsdienst wilden toelaaten, gelijk aan „ andere Gezintheden, de rust en vrede ware haast herſteld! „ Men behoort te bedenken, wat die dwaaling voor deezen „ in de Christenheid heeft veroorzaakt. Wat is daar meê ge„ wonnen? Veele duizenden tot Martelaaren gemaakt, of zo „ veele duizenden verdoolde Schaapen van CHRISTUS ſchaapſtal „ vermoord, en dat met verderf van nog meer duizenden „ zielen der Regteren, die zo veel bloeds hebben vergooten,

„ en,

„ en, Gode meenende dienst te doen, zonder berouw zijn
„ geſtorven. Wat de Sijnode aangaat," (dus ging hij voort)
„ die is alzo weinig bekwaam om het vervallene te richten
„ en 't geſcheurde te vereenigen, als alle de andere Sijnoden
„ (die van de Apostelen uitgezonderd) die ooit onder de
„ Christenen zijn gehouden. Want (zeide hij) die hebben
„ meest altijd beſtaan uit partijen, en de eene partij maakte,
„ gelijk reden is, zwaarigheid om zich de andere partij te
„ onderwerpen. Dies hebben de Sijnoden de dwaalingen
„ meestal geſtijſt, en de zwaarigheden vermeerderd. Hadt
„ men dan," (dus beſloot FONGER uit het boven gezegde)
„ ziende dat men niet langer in rust te zamen konde woo-
„ nen, niet liever elkanderen, zonder Sijnode, Gode mogen
„ beveelen, en elk met zijne eigen ſchaapen, even als ABRA-
„ HAM en LOT deeden, in zijne eigen ſchaapkooi laaten ge-
„ worden? Want nooit heeft men de Christenheid in rust ge-
„ bragt, door 't weeren van ſcheuringen met Sijnoden en
„ waereldlijke magt, maar met de ſcheuringen, als 't niet
„ anders weezen wilde, te dulden, en zo allengskens te hee-
„ len. Doch" (met dit beklag eindigde hij zijne rede) „ daar
„ toe kwam men niet, voor dat men door de droevige on-
„ dervinding, die ook der dwaazen leermeester is, naa veel
„ bloedſtortens, zonder nogthans elkanderen te kunnen onder-
„ drukken, terwijl de waarheid zich altijd wil opheffen, eerst
„ was wijs geworden, dat het beter was van zulken vergeef-
„ ſchen en ſchadelijken arbeid te rusten; blijvende ondertus-
„ ſchen, 't geen te verwonderen is, die onchristelijke dwaa-
„ ling, dat men elkanderen om Zaaken van Godsdienst moet
„ dringen of drukken, nog altijd, zo dikwijls 'er nieuwe
„ verſchillen in het Kerkelijke opkwamen, in haar geheel."

Naa deeze redewisſelingen wierdt FONGER ondervraagd naar den naam van eenen Leeraar, welke onlangs, in eene heime-lijke Vergadering, voor de Remonſtranten hadt gepredikt. Doch als hij hier omtrent zijne onkunde beleedt; en in zijne Verklaaring hooger weigerde te gaan dan het eenvoudig Ja of Neen, dreigden hem de Heeren, die hem op eenen Eed wilden dringen, zijne hardnekkigheid, zo in dit als andere opzigten, aan de Heeren Gecommitteerde Raaden te zullen

„ ook ons, al ware 't dat de Sijnode de vijf Artikelen ver-
„ oordeelde, van gelijken dulde: daar zal dan terſtond rust
„ zijn." Op welk laatſte zeggen, de Raadsheer GELEYN VAN ALEMAN, een der Gelastigden uit *'s Hage*, met een vriendelijk gelaat, hem te gemoete voerde: *Geloof het vrij, de Heeren Staaten en zijne Excellentie* (Prins MAURITS) *zullen op alles, tot 's Lands rust en eens iegelijks genoegen, met beſcheidenheid letten.* Thans gaven de Heeren aan FONGER verlof om na huis te mogen keeren, zeggende dat zij, ziende zijne opregtheid en ronde verklaaringen, de zaak in *'s Graavenhage* gunſtiglijk zouden voordraagen. Nogthans wierdt hij, 's anderendaags, nogmaals ten Stadshuize ontbooden, en hem door de Gelastigden aangezeid, indien 'er eenige brief onder de Leden van den Kerkenraad berustte, bij welken hun de bijeenkomst te *Rotterdam* wierdt aangekondigd, dat zij dan denzelven aan de Heeren zouden ter hand ſtellen, als zullende dit grootlijks tot hunne ontlastinge dienen. FONGER hier op geantwoord hebbende, van zulk eenen brief niet te weeten, vervoegde voorts zich bij zijne geweezene medebroeders; bij welke hij denzelven insgelijks niet vondt; geevende daar van kennis aan de Heeren, die 't hier bij lieten berusten. In deeze laatſte zamenkomst vernieuwde FONGER nogmaals zijn verzoek om vrijheid van openbaare Godsdienstoeffening: waar op hem de Heeren bij handtasting beloofden, *op hun verzoek te zullen letten, en daar aan zekerlijk de goede hand houden, mits de Remonſtranten ſlegts voor een weinig tijds geduld oeffenden.* Dit niettegenſtaande deeden de Gelastigden, terſtond daar naa, eene afkondiging, bij welke den Remonſtranten het houden van Godsdienſtige zamenkomſten verbooden wierdt. In den naamiddag van dien zelfden dag verſcheen FONGER, met de overige Leden van den Remonſtrantſchen Kerkenraad, nogmaals voor de Heeren, die hen niet ſlegts, andermaal, van hunnen dienst ontſloegen, maar ook een geſchrift ter ondertekeninge voorleiden, bij 't welk zij zouden belooven, zich van alle Kerkelijke dienſten en bijeenkomſten te zullen onthouden, tot nader order, te ſtellen bij de Staaten. Op deeze aankondiging ſtonden de Gedaagden een weinig buiten, en te zamen beraadſlaagd hebbende, be-

loof-

loofden ze aan de Heeren, zich voor eenen tijd van het prediken te zullen onthouden. Ook bij deeze gelegenheid konde FONGER zijnen Vrijheidsijver niet beteugelen; het woord hebbende opgevat, begon hij, van nieuws, te beweeren, dat men hun het verlof tot onbelemmerde openbaare Godsdienstoeffeninge behoorde toe te ſtaan. Waar op hem de Raadsheer VAN ALEMAN, met groote vriendlijkheid, te gemoete voerde: „ Gij weet, wat ik u gezegd heb. Houd u ſlegts gerust: „ het zal voorzeker in korten tijd wel zijn."

Tot hier toe loopen de uitſtaande berigten, wegens het aandeel, 't geen de wakkere FONGER SIERKSZOON heeft gehad in de bewerking van vrijheid van openlijke Godsdienstoeffeninge voor de Remonſtranten, in den bangen tijd, die hun met eenen volſlagenen ondergang dreigde, doch welken zij, door veranderingen van omſtandigheden, volgens hunnen wensch, te boven kwamen.

*Zie *Fonger Sierksz. Brieven aan Phil. Pijnakker, van 24 tot 28 April 1619*; en BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SIGERSWOLDE, een Dorp, in het Kwartier der Provincie *Friesland*, de *Zevenwouden* genaamd, meer bepaaldelijk in de Grietenij *Opſterland* of *Upſterland* gelegen. Het legt onmiddelijk op de grenzen van het Gewest en die der Provincie van *Stad en Lande van Groningen.* Tot een kenmerk van afſcheidinge dient de Schans, *de Frieſche Paalen* genaamd, van welken de eene helft op Groninger, de andere op Frieſchen bodem legt. Men vindt hier ook, in het Oosten van het Dorp, een Buurtje, *het Voorwerk* genaamd. Behalven verſcheiden andere zeer uitgeſtrekte Veenen, behoort ook onder *Sigerswolde*, de Buurt *Bakkaveen.* Weleer was dit een Uithof van het Klooter *Mariengaard.* 'Er ſtondt eene Kapel, door den Abt SJAARDUS DEN V geſtigt. Deeze is voor lang verdweenen, maar het Kerkhof, welk daar nevens lag, nog in weezen. *Bakkaveen*, met deszelfs onderhoorigheden, wierdt vervolgens de eigendom van het edel Geſlagt VAN AYLVA,

VA, en naderhand van dat van BURMANIA. Niet zeer veele jaaren geleeden, wierden, door koop, bezitters daar van, eenige vermogende Ingezeetenen van *Friesland* en *Groningen*, die eene maatſchappij hebben aangegaan, om 'er voor gezamentlijke rekening Turf te doen graaven; en waar toe zij de noodige waterleidingen gegraaven en andere dienſtige ſchikkingen beraamd hebben.

SIGERSWOLDE, weleer een Dorp, en naderhand een Klooster van dien naam, onderſcheiden van het laatstgemelde, als zijnde in een gantsch anderen oord van *Friesland* gelegen, te weeten in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Tietjerkſteradeel*, en wel met naame in of omtrent het Dorp *Garijp*. Aangaande 't een en ander vinden wij het volgende aangetekend. Geduurende den tweeſpalt tusſchen de Hoekſchen en Kabeljaauwſchen, welke de Hollandſche Steden, ook in het einde der Vijftiende Eeuwe, jammerlijk ontrustten, was in de Stad *Hoorn*, in den Jaare 1482, de kans gekeerd ten nadeele van de eerstgenoemden, en, bij de verovering der Stad, door den Kabeljaauwsgezinden Stadhouder Graaf VAN LALAING, onder dezelven eene ſchrikbaarende ſlagting aangerigt. Veelen van den overwonnenen aanhang namen hier op de vlugt na *Friesland*. Onder de uitgeweekenen bevonden zich vijf Geeſtelijke Vrouwen, van de Orde der zo genaamde *Witte Zusters*. Naa veel omzwervens in het genoemde Gewest, om hier en daar den kost te zoeken, kwamen ze, eindelijk, in de nabuurſchap van het gemelde Dorp *Garijp*. Hier vonden zij de Overblijfzels van een Dorp, welke nog den naam van *Sigerswolde* voerden. Huizen ſtonden 'er niet meer overeinde, en van de Kerk alleen de muuren; zijnde het Dak daar van ingeſtort. Het deerlijk overſchot van het gewijde geſtigt trok, nogthans, de aandagt der zwervende Maagden. Met haare zwakke handen vervaardigden zij, op het muurwerk, eene foort van Dak, en bereidden 'er zich aldus, tegen de ongemaatigdheden van wind en weder, eene elendige ſchuilplaats. De reuk van de heiligheid der Zusterſchap, als mede het gerugt van haaren armoedigen beſtand, verſpreidde zich, wel haast, door het gantſche Gewest.

west. Dit opende de harten der milddaadigen, en deedt dezelve diep in hunne beurzen tasten. Spoedig zag men het Kerkgebouw eene betere gedaante aanneemen. Ook voorzag men de Zusters van eene voegzaame wooning, welke, vervolgens, met toestemming van 's Lands Staaten, en door de bekragtiging van den Utrechtschen Bisschop, tot een Nonnenklooster wierdt verheven. Door eenvoudigheid van zeden en strengheid van leevenswijze maakten de bewooneressen eenen naam door het gantsche Land, en onderscheidden zich van de meeste overige Geestlijkheid, welker domheid, en lasbandigheid, bij veelen der Landzaaten, begon in 't oog te loopen. Intusschen schijnt dit Klooster geenen langen stand te hebben gehouden, waarschijnlijk, onder andere, om dat de rijklijke begiftiging der vroegere dagen van dusdanige Gestigten eenigzins in onbruik was gekoomen: als mede ter oorzaake der Kerkhervorminge, waar van het licht eerlang begon door te breeken.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SIGFRID, bij anderen SIKKO genaamd, was de tweede Zoon van ARNOUD, Graave van Holland, en broeder van DIRK DEN III, welke zijnen Vader, in de aanzienlijke waardigheid, opvolgde. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Tiende Eeuwe. Van hem vinden wij de volgende bijzonderheden aangetekend. Reeds bij het leeven van Graave ARNOUD, leefde SIGFRID met zijnen broeder DIRK in groote oneenigheid, waarschijnlijk uit jaloersheid, om dat deeze den Vader in het Graaflijk bewind moest opvolgen. Daarenboven raakte hij in geschil met eenen van zijns Vaders Hovelingen of Dienaaren, en leide hem, in een tweegevegt, ter neder. Dugtende voor 's Vaders misnoegen, nam hij thans de vlugt; doch werwaarts hij zich begeeven hebbe, zijn de berigten der Historieschrijvers niet eenerlei. Volgens WINSEMIUS begaf hij zich over Zee, na *Friesland*, en zogt aldaar eene schuilplaats, bij GOSSE LUDIGMAN, toenmaals Potestaat, dat is, hoogste Overheid van dat Gewest, en te *Staveren* woonagtig. Doch volgens anderen

zou

ren week SIGFRID na *Kennemerland*, en verſchool aldaar onder de vleugelen van eenen GOZEWYN, die uit *Friesland*, waar door men hier *Westfriesland* verſtaat, te *Kastrikum* was koomen woonen. Zijn huiswaard, 't zij dan GOSSE of GOZEWYN genaamd, hadt eene dogter, TET, TETTA of TIETBURG geheeten, eene jonkvrouw van uitneemende ſchoonheid. Gelokt door haare bekoorlijkheden, tradt SIGFRID met dezelve in het huwelijk. Deeze echtverbintenis, welke DIRK als vernederende voor zijn Geſlagt beſchouwde, ontſtak nog meer zijnen haat tegen SIGFRID; wiens afgunst tegen zijnen broeder, die nu reeds met de Graaflijke waardigheid praalde, tot die hoogte rees, dat hij op deszelfs leeven eenen aanſlag beraamde. Gelukkig voor beiden wierdt de twist bijgeleid, door een minnelijk verdrag, bij 't welk SIGFRID, om zijne heerschzucht eenigermaate te verzadigen, het bewind over *Kennemerland* en *Westfriesland* bekwam. Sedert bouwde hij, in de nabuurſchap van *Haarlem*, een Huis of Slot, 't welk hij, vervolgens, het Huis te *Brederode* noemde, om dat, meenen zommigen, de grond daar van en van deszelfs onderhoorigheden, hem met *breede Roeden* was toegemeeten. SIGFRID was aldus de Stamvader van het doorluchtig Geſlagt der BREDERODEN, waar van zijn oudſte Zoon DIRK den eerſten titel voerde. Indien zijne Huisvrouw TET eene Dogter van den Frieſchen Potestaat geweest is, zouden, volgens het bovenſtaande verhaal, de BREDERODEN, aan Moeders zijde, uit *Friesland* afkomſtig zijn. SIGFRID overleedt, in den Zomer des Jaars 1030, en wierdt te *Egmond* begraaven, welke Abtdij hij en zijne huisvrouw rijklijk begiftigd hadden. Behalven den boven gemelden Zoon DIRK, die den titel van *Heer van Brederode en Zevenbergen* voerde, liet hij nog eenen Zoon naa, GODEFRID genaamd, *Heer van Luxemberg*.

SIKKAMA, (SIBRANDUS) gebooren in *Friesland*, waarſchijnlijk in de Stad *Bolsward*, was een voornaam Regtsgeleerde en naauwkeurig kenner van de Wetten en Oudheden van zijn Vaderland, in de Zestiende Eeuw. In de gemelde Stad bekleedde hij den post van Advokaat, en tevens het Ampt van Sekretaris. Onder dit alles ſchreef hij eenige Werken,

de

de Regtsgeleerdheid en de Oudheidkunde betreffende. De voornaamste zijn, eene Verhandeling de *Judiciis Centumviralibus*; *Antiquæ Frisiorum Leges*; en *Calendarium Fastorum*.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibliot. Belgica*.

SILLA, (NICASIUS VAN) of DE SILLE, hoewel geen gebooren Nederlander, verdient hier vermeld te worden, om dat hij zijnen meesten leeftijd te *Amsterdam* gesleeten, en in verscheiden gewigtige Staatshandelingen een aanzienlijk aandeel heeft gehad. Zijne geboorteplaats was *Mechelen*, en hij aldaar, op den derden Augustus des Jaars 1543, ter waereld gekoomen. Vervolgingen om den Godsdienst, zullen, volgens de aanneemelijkste gissing, de grond zijns verlaatens van het Vaderland geweest zijn, en om elders eene veiliger verblijfplaats te zoeken. Dit mogen wij hier uit besluiten, om dat hij, naa de afzweering der Veréénigde Gewesten van den Koning van *Spanje*, aldaar met aanzienlijke eereposten wierdt begiftigd. Gedurende de regeering van den Aardshertog MATTHIAS hadt hij het ampt van Sekretaris van den Raad van Staaten waargenomen. Doch, zedert de verandering der Regeeringe van *Amsterdam*, was hij de eerste, welke tot Pensionaris dier Stad wierdt verkoozen. Dit viel voor in den Jaare 1584. Al vroeg moet VAN SILLA het vertrouwen, niet slegts van zijne aanstellers, maar ook van 's Lands Hooge Regeeringe gewonnen hebben. Dit besluiten wij uit den gewigtigen last, welke, slegts twee jaaren, zints hij in den dienst van *Amsterdam* was getreeden, aan hem wierdt opgedraagen. 't Is bekend, hoe de Graaf VAN LEICESTER, al vroeg naa zijne overkomst, zich een eigendunkelijk gezag zogt aan te maatigen. De Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in een uitvoerig Vertoog, verscheiden bezwaarnissen hebbende ingebragt, begeerde hij, met Gemagtigden der Staaten, daar over in onderhandeling te treeden. NIKASIUS VAN SILLA wierdt daar toe benoemd, benevens de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, REINIER KROMHOUT, GASPAR VAN VOSBERGEN en VITUS VAN KAMMINGA. Tot de veelvuldige onderhandelingen,

welke, zedert, met den *Engelſchen* Landvoogd gehouden wierden, heeft men hem meermaalen te werk geſteld. In het volgende Jaar 1587, liet hij, naa merkelijke tegenkanting, zich overhaalen tot het aanvaarden van den last van een buitengewoon Gezantſchap na *Engeland*, om met de Koningin van dat Rijk, over de Opdragt der Opperheerſchappij der Verééenigde Nederlanden, in onderhandeling te treeden. De Heeren WILLEM VAN ZUILEN VAN NYVELD, Heer van *'s Heeren Arendsberge*, Drosſaart van Muiden en Baljuw van Gooiland, JOOST VAN MENGEN, Penſionaris van *Dordrecht*, JAKOB VALKE, Raadsman van Staate, en VITUS VAN KAMMINGA, Ridder, waren zijne Amptgenooten. Driemaalen bekleedde hij, vervolgens, de waardigheid van een Gezantſchap na *Deenemarke*, onder andere in den Jaare 1596, ter gelegenheid der Meerderjaarigheid van Koning CHRISTIAAN DEN IV, om zijne Majeſteit met de komst tot den troon geluk te wenſchen, en de aloude verbintenisſen, tuſchen dat Koninkrijk en de Verééenigde Gewesten, te vernieuwen. Door de bewerking van VAN SILLA, wierden de voorregten, welke de Amſterdammers, van ouds, in *Deenemarke* genooten, door den Koning bevestigd. Doch het aanzoek, ten zelfden oogmerke, ten behoeve der Ingezeetenen der Steden *Enkhuizen* en *Schiedam* gedaan, wierdt thans van de hand geweezen. Men vermoedt, dat VAN SILLA, heimelijk, deeze vertraaging bij den Koning hadt weeten te bewerken. In de maand November des gemelden jaars keerde de Gezant in het Vaderland te rug, begiftigd, door den Koning, met eenen gouden Keten. Al vroeger hadt VAN SILLA een Gezantſchap in Duitschland bekleed. Daarenboven blijkt het uit de Registers der Generaliteit, dat hij, zints het jaar zijner aanſtellinge tot Penſionaris van *Amſterdam*, tot zijnen dood toe, plaats gehad heeft onder de Afgevaardigden der Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, ja dat hij 'er, eenige maalen, den Stoel des Voorzitters heeft bezeeten. Eindelijk heeft hij tweemaalen den gewigtigen post van Afgevaardigde te Velde waargenomen: eerst in den Jaare 1595, en andermaal in het laatſte jaar zijns leevens 1600. Hij overleedt op den tweeëntwintigſten Augustus diens jaars, en wierdt, te *Amſterdam*, in het Koor der Oude Kerk begra-

graaven. Men heeft op hem het volgende tweeregelig Graffchrift geſteld:

„ Publicitus vario in terris bene munere functus,
„ Defunctus Coeli munera, SILLE, capis."

Zie j. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie*; en *Beſchrijving van Amſterdam*.

SILO, (ADAM) was een Man van vlug vernuft, tot verſcheiden Kunstoeffeningen geſchikt, en dit, misſchien, de oorzaak, dat hij, meer dan eens, van bedrijf veranderde. Hij wierdt geboóren te *Amſterdam*, in den Jaare 1670. Zijn eerſte beroep was dat van Gouddraadtrekker. Van hier deedt hij den zonderlingen ſtap tot het ſcheepstimmeren. Daar na maakte hij zijn werk van het tekenen en ſchilderen, waar toe hem zijne laatstgemelde handteering merkelijk te ſtade kwam, alzo hij op het ſchilderen van Schepen en Zeegezigten voornaamelijk zich toeleide. In 't einde van zijn leeven leidde hij zich toe op het ſlijpen en opmaaken van Brandſpiegels, Vergrootglazen en andere Gezigtkundige Werktuigen. Ook vervaardigde hij eenige kunſtige boetſeerzels in wasch. SILO bereikte eenen hoogen ouderdom, dien van meer dan tachtig jaaren. Hij overleedt in zijn Geboorteſtad.

Zie VAN GOOL.

SILOWERT, gemeenlijk *Selwert* genaamd, was, van oúds, een klein afzonderlijk Regtsgebied, tusſchen de Landen, om en bij de Stad *Groningen* gelegen, en den ouden loop van de Rivier *Hunſe*. In deeze Landſtreek lag een Kaſteel van den zelfden naam, ſterker, meent men, dan eenig ander foortgelijk Geſtigt, tusſchen de rivieren de *Eems* en de *Lauwers* gelegen. Naar dat Kaſteel liet zich een Geſlagt noemen, 't welk, in dien oord, de oppermagt bekleedde, en hadt het regt om 'er eenen Richter aan te ſtellen. Van vroege her-

komſte moet dit regt geweest zijn, naardien men vindt aangetekend, dat, volgens beſluit eener algemeene Vergaderinge, gehouden te *Groningen*, op den vierëntwintigſten September des Jaars 1283, de Heeren VAN SILOWERT, om het verbreeken van den Landsvrede, van het gemelde regt vervallen verklaard wierden. Volgens keur der Gedaagden zelve, ging het vervolgens op het Graafſchap van *Drenterwolde* over. Misſchien geſchiedde zulks met een heimelijk uitzigt, van aldus, eerlang, van nieuws, in het bezit te zullen geraaken, zo als ook gebeurde. De Heeren VAN SILOWERT waren de naaſte bloedvrienden der GROENENBERGERS, welke, naa hunnen afſtand, het Rigterampt bekoomen hadden, en tevens *Drenterwolde* bezaten. Zints het uitſterven van dat Geſlagt, erfden zij de beide Rigterampten, welke zij vervolgens met den gemeenen naam van *'t Gerigt van Silowert* doopten. Naa verloop van tijd, was ook van dit Geſlagt niet meer dan eene éénige Erfdogter overgebleeven. Van deeze kogten de Heeren van *Groningen* en *Hunſingo* het Huis of Kaſteel te *Silowert*, en deeden het voorts, om dat zij het met geene goede oogen konden aanzien, tot den grond toe ſlegten.

In het boven genoemde Gerigt ſtondt, van ouds, een Nonnenklooster, van de Orde der *Benediktijnen*. Het voerde den naam van *S. Mariaansklooster te Siloe*. Zekere Priester uit *Groningen*, THEODORUS genaamd, was daar van de ſtigter, kort naa het begin der Dertiende Eeuwe. De Zusters hielden 'er haar verblijf tot omtrent het midden der Vijſtiende Eeuwe. Toen, te weeten in den Jaare 1444, deedt men de Nonnen van daar verhuizen, en veranderde het Geſtigt in een Kloosster van Monniken, die de Orde van den H. AUGUSTINUS volgden.

Zie ALTING *Notit. German. Inferioris*; UBBO EMMIUS, *Hiſt. Frſiæ*; *Oudheden en Geſtigten van Groningen.*

SIMON

SIMON LUCASZOON BYSTERUS, Remonſtrantſch Predikant, eerſt van zijn Ampt verlaaten, en vervolgens, nevens andere Leeraaren van zijnen aanhang, ter eeuwige gevangenisſe verweezen. Zie hier, wat, volgens geloofwaardige beſcheiden, tot het een en ander aanleiding gegeeven hebbe.

SIMON BYSTERUS bediende het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Ingen*, een Dorp in *Gelderland*, in de *Nederbetuwe*. Naa de vaſtſtelling van het Dordrechtſche Sijnode, wierden, ook in dat Gewest, verſcheiden Predikanten van hunne posten afgezet. BRANDT begroot het getal op zesëntwintig. Niet eenerlei was de grond deezer behandelinge. Zommigen, en wel de meesten, moesten hunne Gemeenten verlaaten om de misdaad van Onregtzinnigheid. Eene misdaad van eene andere natuur, waar mede hij betigt wierdt, die van Echtbreuk of Onkuischheid, berokkende BYSTERUS deezen ramp. Aldus wordt de zaak verhaald. Aan eene Dienstmaagd, welke bij hem inwoonde, hadt hij den dienst opgezegd, om dat zij van een losſen en wulpſchen aart was, en hij woorden met haar hadt gekreegen, doordien zij geen verlof konde bekoomen, om op Zondagavonden, in de herberg, met het jonge volk te ſpeelen en te danzen. Hier op vertrok BYSTERUS met zijne Huisvrouw na Holland, om hunne vrienden te bezoeken. Geduurende zijne afweezigheid, verſpreidde zijne Dienstmaagd, die voor de waare reden haarer aanſtaande verhuizinge niet wilde bekend ſtaan, dat de Leeraar haar tot onkuischheid aangezogt, en getragt hadt haar te beſlaapen. De Leeraar was niet lang thuis geweest, of hij vernam het loopende gerugt. Straks ſprak hij de Dienstmaagd daar over aan; doch deeze ontkende, met hooge woorden, immer iet diergelijks gezegd te hebben. Zij gaf daar van een ſchriftelijk beſcheid, door haar zelve onderteekend, en herhaalde naderhand haare verklaaring van 's Mans onſchuld, in de tegenwoordigheid van twee getuigen. Den dienst van haaren Heer hadt zij niet verlaaten, of de Dienstmaagd vernieuwde haare betigting, en gaf daar van kennis aan den Amptman. Aldus kwam de zaak voor de Klasſis. Deeze was thans in twee aanhangen geſcheurd; de eene hieldt het met de Remonſtranten, de andere met de Contraremonſtran-

ſtranten. De eerstgenoemden lieten den beſchuldigden ongemoeid; doch de anderen, ijverig voortſlaande, ſchorsten hem in zijnen dienst, zonder hem gehoord te hebben. Thans keerde zich SIMON, met een ſchriftelijk Vertoog, tot het Geregt, met aanbieding van zich openlijk te willen zuiveren. Toen op dit Vertoog geene agt wierdt geſlagen, vervoegde hij zich bij eenige Landjonkers, allen Leden van den Regtbank, om te verneemen na de redenen, waarom op zijne aanbieding niet gelet wierdt. Doch van deeze ontving hij geen ander beſcheid, dan dat de Amptman hem tegen was, en dat alle zijne redenen, bewijzen, moeite en poogingen geene baate zouden voortbrengen. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, hoe van deezen Amptman wordt verhaald, dat hij een ijverig tegenſtander was van allen, die onder de verdenking van Remonſtrantsgezindheid lagen, dat de ſcheuring der Klasſis voornaamelijk op zijn aandrijven en voortzetten was geſchied, en dat hij de Contraremonſtranten, in alles wat zij opwerpen, zogt voort te helpen. De Predikant, nogthans, geene middelen, ten betooge van zijne onſchuld, onbeproefd willende laaten, daagde zijne beſchuldigſter voor het Geregt. Doch zij verſcheen niet; zelf hadt zij zich te zoek gemaakt, zonder dat iemand de plaats wist aan te wijzen, waar zij zich onthieldt. De Leeraar moest zich dan de ſchorzing van zijnen dienst getroosten. Intusſchen vergaderde het Sijnode van de Provincie van *Gelderland* te *Arnhem*. Het afgezonderde of Contraremonſtrantsch gedeelte, zich de hoedanigheid en de magt der geheele Klasſis aanmatigende, dagvaarde BYSTERUS voor deeze Vergadering; die voorts de ſchorzing goedkeurde, en de verdere behandeling der zaake aan de Sijnodaale Afgevaardigden beval. Bij deeze vervoegde hij zich met de boven gemelde bewijzen van zijne onſchuld; om welke nader aan te dringen, hij zich beriep op het voorbeeld van verſcheiden andere Predikanten, die insgelijks, op losſe gronden, met verſcheiden haatlijkheden betigt wierden. Doch hier op floeg men geene agt, maar wees den klaager van de hand, met *dat gaat u niet aan? Wij weeten wat wij te doen hebben.* 't Leedt nu niet lang, of de dienstſchorzing wierdt in eene volkomene afzetting veranderd. Hoewel

's Mans

's Mans Remonſtrantsgezindheid voor de waare oorzaak van zijnen ramp, bij veelen, wierdt aangezien, maakt men, egter, des geen gewag in het Vonnis, 't welk over hem wierdt uitgeſproken.

SIMON BYSTERUS, dus van zijn Ampt verlaaten, hieldt zich, zedert dien tijd, bezig met het heimelijk bedienen der Remonſtrantſche Vergaderingen. Dikmaals ontmoette hij, in dit werk, groote zwaarigheden, doch ontkwam telkens het gevaar der Gevangenisſe. Twee jaaren volhardde hij in de heimelijke bediening, doch vondt, ten laatſten, den eindpaal te *Rotterdam*, in den Jaare 1621. Buiten de Stad, bij *Kroosvijk*, hadt hij voor eene aanzienlijke Vergadering gepredikt. Men ſcheidde zonder eenige ſtoornis. Elk ging zijnen weg, en de Leeraar insgelijks na de Stad, in den waan van een veiligen doortogt, onder zo veele menſchen, als thans in- en uitgingen. Doch hij was verraaden, zonder te weeten, door wien. De Wethouderſchap (om dit hier in 't voorbijgaan aan te merken) hadt thans verſcheiden verſpieders in dienst, wier naamen en perſoonen zorgvuldig bedekt wierden gehouden, vermits anderzins hun dienst te onbruik zou gemaakt worden. De meesten hunner, gelijk naderhand is gebleeken, gaven zich uit voor Remonſtranten, en lieten zich dikmaals in hunne Vergaderingen vinden. Thans viel, inzonderheid, het vermoeden op eenen Soldaat, die, om en bij de Vergaderplaats, zich bezig houdende met hengelen, den Leeraar aandagtig beſchouwde, en, nog vóór het opbreeken der Vergaderinge, Stadwaarts ging. Hoe 't hier mede ook zij. Naa dat de Predikant SIMON BYSTERUS zijn werk verrigt hadt, en, van eenige weinigen verzeld, op zijnen wedertogt na *Rotterdam*, tot digt bij de Oostpoort was genaderd, zondt hij twee mannen vooruit, om te verneemen, of 'er onraad ware. De voorſte hoorde eenig gemompel in het Wagthuis, waar uit hij konde bemerken, dat men op den Leeraar toeleide; doch eer hij zijnen makker, die kort agter hem was, en deeze den Leeraar, welke hen op de hielen volgde, konde waarſchuwen, kwam de Portier uit het Wagthuis, liep den voorſten burger voorbij, gevolgd van eenen Dienaar des Dijkgraafs, welken hij toeriep: *dien ſchelm zonder Mantel moeten wij heb-*

hebben! Straks ſchoot de Dienaar toe, en met de eene hand BYSTERUS aangrijpende, met de andere eenen ponjaart opheffende, *Geef u gevangen*, riep hij, *of dat gaat 'er door!* De Portier ſloeg insgelijks de handen aan den Predikant, die met een van eenige Soldaaten omſingeld, en in het Wagthuis wierdt getrokken.

Onder dit alles gaf de boven gemelde burger, van de gevangenisſe des Leeraars, kennis aan de Remonſtranten, die daar omſtreeks zich bevonden; waar door het gerugt zich ſpoedig door de gantſche Stad verſpreidde. Straks vloogen veele ingezeetenen, en onder deeze verſcheiden matroozen, den Remonſtranten toegedaan, na de Oostpoost, met oogmerk, ware 't mogelijk, om den gevangene te ontzetten. Doch de Soldaaten zogten hun het naderen te beletten, en zonden aan den Dijkgraave om hulp, hoewel de Leeraar op het grondgebied der Stad gevat was. Maar de Soldaaten vreesden, meent men, dat de Schout of Baljuw niet zo vaardig zijn zoude met het zenden van hulp als de Dijkgraaf. Intusſchen zag men ginds en elders ſteenen vliegen, en drongen de burgers zo ſterk aan, dat zij de Wagt op de vlugt dreeven, en, meent men, den Leeraar zouden ontzet hebben, zo niet de Dijkgraaf, met een hoop gewapende manſchap, ware toegekoomen. Vermids het volgende treurtooneel, met de gevangenneeming van den Remonſtrantſchen Leeraar, in een onmiddelijk verband ſtaat, moeten wij daar van een kort verhaal mededeelen.

De Dijkgraaf dan, met zijne manſchap genaderd, vraagde, met een verſtoord gelaat, aan de vlugtende wagt, *wat volk zij waren?* *Soldaaten*, was het antwoord, en 't zijne daar op: *Toont dan dat gij Soldaaten zijt, en ſchiet 'er in.* Onder het aanrukken, hadt men hem, tot de manſchap, die hem verzelde, hooren zeggen: *Koomen u de burgers te na, verſchoont ze niet; ſchiet 'er onder, al zoudt gij vijfentwintzig met éénen ſchoot treffen.* Het woord was 'er naauwlijks uit, of men zag, aan alle kanten, vuur geeven op de burgers: te meer, zints de Soldaaten nog meer wierden aangehitst, door het geroep van zommige burgers: *Schiet 'er vrij onder. Weert u nu als Mannen.* En, *zijn 'er nu geene*

Sol-

Soldaaten, om de Arminiaanen van kant te helpen? 't Gevolg hier van was, dat een merkelijk getal Remonſtranten deerlijk wierdt gekwetst, en zommigen hunnen ijver met den dood moesten bekoopen. Verſcheiden onſchuldige aanſchouwers ontvingen insgelijks zwaare wonden, of lieten 'er het leeven. Een Romeinsch ſtuk, en 't geen, veelligt, den voortgang van den moord niet weinig ſtuitte, vindt men, bij deeze gelegenheid, aangetekend, beſtaan door ADRIAAN VAN DYK, weleer Sekretaris van *Bleiswijk*. Zonder 't gevaar te ontzien, drong deeze onder de Soldaaten, en rukte, van gelid tot gelid loopende, de brandende Lonten van de Haanen der Musketten, met zulk eene ſnelle behendigheid, dat hij met 'er haast zo veele Lonten bekwam, als hij op zijnen arm konde draagen; daar hij voorts mede ter Stad in liep en die ergens in een huis nederworp. Van verwondering bedremmeld, over 's Mans ſtout beſtaan, ſtonden de Soldaaten roereloos, zonder iets tegen hem te onderneemen. De Remonſtranten, wijkende voor de overmagt, zogten, eindelijk, om een goed heen koomen, en de Stad kwam wederom in rust.

Midlerwijl hadt men den Predikant geworpen in een akelig Dievengat, alwaar hij zat tot den volgenden nacht, wanneer de Dijkgraaf hem daar uit deedt haalen, om hem voots na *'s Graavenhage* te vervoeren. Doch den gevangene, uit vreeze voor nieuwe beweegingen, niet door de Stad durvende leiden, liet hij hem, langs den Buitenſingel, brengen na de Delfſche Schuit, zo vast gevleugeld en gebonden, dat hij, buiten de Stad gekoomen zijnde, zeer deemoedigljk om eenige verligting badt. Onder weg moest hij insgelijks verſcheiden ſmaadheden en mishandelingen verduuren. In *'s Hage* ſloot men BYSTERUS, op de Voorpoort, in de zo genaamde ijzeren Kamer, een zeer benaauwde Kerker. Hier zat hij eenigen tijd, eer men hem verhoorde. Eerlang geſchiedde zulks verſcheiden maalen, nu eens voor eenige Leden van het Hof, zomtijds voor den vollen Raad. Om den Leezer eenig denkbeeld te geeven van de geſteldheid dier tijden, zullen wij hier eenige vraagen en antwoorden melden.

. Langs allerlei wegen, zelf door zwaare bedreigingen, zogt men uit den Gevangene te verneemen, waar hij te *Rotterdam* hadt thuis gelegen, en met welke lieden hij verkeerd hadt. Doch hij bleef volſtandig bij de weigering om iemand te bezwaaren. Op de vraag, of hij de tegenwoordige Heeren en Magiſtraaten niet voor wettig erkende, was zijn antwoord: „ dat hij zich daar over niet bekommerde, en hen wel voor „ zodanig hadt te houden." *Waarom*, viel daar op de vraag, *zijt gij dan, tegen hun gebod, in het Land koomen predikken*? en het antwoord: „ Om der Conſcientie wille, die ver„ der dan op menſchen ziet." Op de vraag, op wiens verzoek hij zulks gedaan hadt, bekende hij, eene Akte van verzoek, om zich ten dien einde te laaten gebruiken, door UITENBOGAARD en anderen getekend, gehad te hebben. Als thans hem de Raaden vraagden, of dan UITENBOGAARD en anderen magt hadden, Predikanten herwaarts te zenden, hernam hij, „ dat zij zich geene magt aanmatigden, maar zulks deeden „ op verzoek der Gemeenten" Nu begon men BYSTERUS van nieuws te ondervraagen, over de lieden, bij welke hij gehuisvest was geweest, eerst door dreigementen, en naderhand door zagte redenen, met belofte zelf van die luiden geheim te zullen houden, en niet bezwaaren. Doch de Gevangene verklaarde zulks kwalijk te kunnen gelooven, en verſtoutte zich, naar de reden der nieuwsgierigheid te vraagen. 't Antwoord der Heeren was, men wilde die luiden door zagtmoedigheid beweegen, om zich wederom bij de Kerk te voegen, ten einde zij in de regeering mogten geſteld worden; waar op BYSTERUS den Raaden te gemoete voerde, „ dat hij die lui„ den voor de zodanigen hieldt, dat ze na geene regeering „ ſtonden, en om hen wederom in de Kerk te brengen, zij „ met redenen moesten overtuigd worden." Naa herhaalde ondervraagingen, over het zelfde onderwerp, welke door den Gevangene even eens beantwoord wierden, deedt men hem buiten ſtaan, en, wederom binnen geroepen zijnde, aanzeggen, dat de Heeren niet voldaan waren, en wilden weeten, waar bij hadt thuis gelegen. Niettemin bleef de Leeraar volſtandig bij zijne weigering om iemand te willen noemen. Waar op hij na zijnen Kerker wierdt te rug geleid.

Ter-

Terwijl SIMON BYSTERUS op de Voorpoort zat, verzogt hij dikmaals om ſchrijfgereedſchap, en zijne huisvrouw, ISABELLA VAN HATTEM, om tot hem te worden toegelaaten; doch beiden te vergeefs. Ten tijde als de Leeraar gevangen wierdt genomen, was hij in een geleend gewaat geſtoken, om hem te vermommen. Dewijl dit gewaat aan zijnen ſtand niet voegde, en daarenboven, in het guure herfstweder, geen behoorlijk dekzel gaf, wilde zijne Echtgenoote hem de gewoonlijke zwarte klederen toezenden, om dezelve tegen de geleende te verwisſelen. Ook dit verzoek wierdt afgeſlagen. Doch alzo zij, met haar Mans klederen, zich dikwijls aan de deur vertoonde, door welke de Heeren moesten na binnen gaan, en telkens haar verzoek herhaalde, bewilligde men eindelijk, om alle verdere moeilijkheid en opſpraak te ontgaan. De Cipier, intusſchen, geenen last hebbende om den gevangene zijne klederen te geeven, leide die ter zijde. Beter ſlaagde de Huisvrouw om haaren Man aan ſchrijfgereedſchap te helpen, en brieven met hem te wisſelen. Daar toe was haar behulpzaam de Dienaar van zekeren Graave, die boven haar Mans hoofd in gijzeling zat.

Drie weeken hadt de Leeraar gezeeten, toen de Huisvrouw, naa lang bidden, verlof kreeg om haaren Man te mogen ſpreeken, doch in 't bijzijn van den Prokureur-Generaal. Naderhand wierdt hem toegeſtaan, dat zijn Dogtertje, een kind van zes of zeven jaaren, hem een dag gezelſchap hieldt, en vervolgens om zijne Huisvrouw alleen, in de zo genaamde ijzeren Kamer, te mogen ſpreeken.

Omtrent deezen tijd ontving men, in *'s Hage*, de tijding van de heimelijke ontkooming van twee gevangene Remonſtrantſche Predikanten uit hunne gevangenis. De Staaten van Holland, op het voorſtel van eenige Leden, „ dat 'er diende „ gelet te worden" (dus luidt de Reſolutie) „ waar men „ dat volk voortaan zoude leggen, ten einde zij mogten wor„ den bewaard en de authoriteit van het Land mogt behouden „ blijven, en met deeze zaak, tot ſpot der Regeeringe, zo „ niet mogt worden geſpeeld", de zaak overwoogen hebbende, namen, op den drieëntwintigſten September, het beſluit, dat de gevangene Remonſtrantſche Predikanten, voortaan, zon-

zouden gevoerd worden na het Kasteel van *Loevestein*, en aldaar zorgvuldig bewaard worden, zonder eenigen toegang, ten minsten koste van den Lande. Op den zesden van October wierdt dit besluit aan BYSTERUS bekend gemaakt, en hij, diensvolgens, ter eeuwige gevangenisse op *Loevestein* verweezen, om reeds 's anderendaags derwaarts gevoerd te worden.

Niet vroeger, intusschen, dan in den avond van dien volgenden dag, ontving de Huisvrouw berigt, dat haar man in den nacht zoude vervoerd worden. Dies vervoegde zij zich bij den President KROMHOUT, met ootmoedige bede om haaren Man nog eens te mogen spreeken. Doch deeze wees zulks van de hand. Nogthans vervoegde zij zich, met nog drie Vrouwen en den Zwager van den Cipier, bij de Gevangenpoort, om op het uitbrengen te wagten. Ten twee uure naa middernacht zag zij den Prokureur-Generaal met zijne Dienaaren koomen; met deeze drong zij na binnen, zonder dat men haar weerde, misschien uit medelijden met haare hoogzwangerheid. De andere moesten buiten blijven. De bitter bedroefde ISABELLA, haaren Man in 't oog krijgende, vraagde hem, werwaarts hij zoude vervoerd worden? en 't antwoord was, *na Loevestein*. Zeer kwalijk wierdt dit bij den Prokureur-Generaal opgenoomen. De Vrouw, ziende dat men met haaren Man voortging, riep: „Laat ik hem wat geld geeven"; doch de andere daar op: „Hij heeft geen geld van doen". Haar toestand, die den gang zeer bezwaarlijk maakte, belette hem te volgen. Voorts hieldt men haar op de Gevangenpoort, tot den volgenden dag, wanneer men haar na haare herberg liet wederkeeren, alwaar nu ook de Cipier de klederen van haaren Man bragt, welke hij dus lang in bewaaring hadt gehouden.

Intusschen was SIMON BYSTERUS te water na *Loevestein* vervoerd, alwaar hij den achtsten October des Jaars 1621 aankwam. In 't eerst ontving hij eene vrij goede behandeling, waarschijnlijk door het mededogen van de huisvrouw van den Slotvoogd. Zeker is het, dat, naa haar overlijden, ruim vijf weeken naa 's Leeraars komst in de Vesting voorgevallen, de kans ten kwaade keerde. Zoo slegt was, zedert, zijn onthaal, dat zelf eenige Soldaaten deernis met hem hadden, en zijner

zijner Huisvrouwe, te *Gorinchem*, alwaar zij, om de nabijheid, bij voorraad, haar verblijf hadt genomen, aandienden, dat haar Man niet genoeg kreeg, immers geene bekwaame spijze om van te leeven, en dat zij wel zoude doen met hem zomwijlen iets toe te zenden.

En, inderdaad, des middags moest hij zijnen maaltijd houden met twee gebakken haringen, die, om haare garstigheid, naauwlijks konden geëeten worden, en daar bij een schotel met zo genaamde Erwtesoep, in welke naauwlijks eenige erwten te vinden waren. 's Avonds moest hij zich behelpen met eenen ongereezen Boekweitenkoek, zonder boter, waarin men zwoert en beentjes van spek hadt gebraaden. In één woord, zo slegt was de kost, met welken de Slotvoogd den Gevangene voedde, dat de Soldaaten van het overschot weigerden te eeten, zelf een Exter, welken deeze op de Zaal van het Slot voedden.

Onder dit alles was de Huisvrouw van den gevangenen Kerkleeraar in het Kraambedde bevallen. Naa haare herstelling ('t was omstreeks van Kerstijd) besloot zij tot eene reize na *'s Graavenhage*, met oogmerk om toegang tot haaren Man te verwerven. Zij nam haaren weg voorbij *Loevestein*, en vondt middel om den Gevangene van haar voorneemen kennis te doen toekoomen. Haar verzoek was, om nevens haare kinderen, bij haaren Echtgenoot, binnen de Sterkte te worden opgeslooten. Men wees zulks van de hand. Doch dit schrikte haar niet af, om haar verzoek, van tijd tot tijd, aan te dringen. 't Gevolg daar van was, dat, in de Maand Maart des volgenden Jaars 1622, de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verlof gaven, om, geduurende den tijd van zes maanden, haaren Man eens ter weeke te mogen bezoeken. Naderhand wierdt dit verlof verder uitgebreid, en haar toegestaan, om zich nevens haare kinderen, bij aanhoudenheid, in 't gezelschap van haaren geliefden Echtgenoot, binnen de Staatsgevangenis te laaten opsluiten. SIMON BYSTERUS zat in deezen Kerker, te gader met zijne getrouwe Echtgenoote, tot omtrent het midden der maand Julij des Jaars 1631, wanneer hij, nevens eenige andere medegevangene Remonstrantsche Predikanten, zijne vrijheid bekwam door de vlugt. Van

de

de wijze en omſtandigheden der ontkooming, hebben wij reeds elders een verhaal gegeeven: te weeten op het Artikel van eenen van 's Mans lotgenooten NIELLIUS (KAREL). Zie Deel XXIII. bladz. 162 enz.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SIMONSHAVEN *en* SCHUDDEBEURS, te gader één Ambagtsheerlijkheid, in het Zuidlijk gedeelte van de Provincie van Holland, het *Land van Putten* genaamd. Nogthans ſtaan zij ieder afzonderlijk in de Verpondingslijſten aangeſchreeven. Volgens dezelve zou *Simonshaven* bevatten elfhonderd drieënzeventig Gemeten en zestien Roeden, *Schuddebeurs* niet meer dan achthonderd achtëntwintig Gemeten en eenentachtig Roeden. De laatstgenoemde plaats kan geen hooger naam, dan dien van gehugt draagen; 'er ſtaan ſlegts weinige Huizen. *Simonshaven*, daarentegen, is een vrij goed Dorp, hoewel 'er, bij de jongſte opneeming, niet meer dan negenëndertig Huizen ſtonden. De Kerk is een zindelijk gebouw.

SIMONIDES, (SIMON) een Godgeleerde, en ijverig Voorſtander van het Huis *van Oranje*, waar van hij, in de onrustige tijden, welke hij beleefde, doorſlaande proeven gaf. Eerst bekleedde hij het Leeraarampt, onder de Hervormden, te *Rotterdam*, en vervolgens in *'s Graavenhage*. Toen men, in den Jaare *1665*, ginds en elders, in de Provincie van *Holland*, eenigen trek beſpeurde, om PRINS WILLEM DEN III tot de Stadhouderlijke waardigheid te verheffen, voer hij uit, van den Predikſtoel, tegen zommige Regenten, die geoordeeld wierden het werk tegen te houden, hen beſchuldigende van ondankbaarheid tegen het Huis *van Oranje*. Niet minder ijverig, voor de belangen van dat doorluchtig Huis, gedroeg hij zich in den Jaare 1672. Men vondt toen, hier en daar, Predikanten, die openlijk ſtaande hielden, en het volk in het denkbeeld zogten te brengen of te voeden, dat veele Leden van Regeeringe, zo niet aan verraad ſchuldig, althans der

Lan-

Lande niet zeer getrouw waren; als mede, dat de reden van den ſnellen voortgang der *Franſche* Wapenen, en van den zeer nadeeligen en kwaadſpellenden toeſtand van 's Lands zaaken, in geene andere oorzaak moest gezogt worden, dan om dat men den Prinſe VAN ORANJE te weinig gezags gaf. Wanneer, niet lang daar naa, de gebroeders JOHAN en KORNELIS DE WITT het ſlagtoffer wierden van de moorddadige woede van 't *'s Graavenhaagſche* Graauw, zag men ook, nevens andere lieden van eenig aanzien, den Predikant SIMONIDES onder de aanſchouwers van het ſchrikwekkend treurtooneel. Ook ſtondt hij nabij genoeg hetzelve, dat een der beulen, die de hand geleend hadden tot het hangen der deerlijk geknotte Lijken, hem vraagde, *of ze hoog genoeg hingen?* Thans, egter, ſcheen de Kerkleeraar het afſchuwelijk gezigt niet langer te kunnen verdraagen, maar begaf hij zich in de herberg, naast de Gevangenpoort, bij eenige Leden der Regeeringe van *'s Graavenhage*, welke, van daar, het gruwelſtuk, van verre, aanſchouwden. Wijders vindt men aangetekend, dat SIMONIDES, 's anderendaags, predikende in de Nieuwe Kerk, van het voorgevallene op den voorgaanden dag, opzettelijke melding maakte. Den moord, aan het Broederpaar gepleegd, noemde hij *eene wraake Gods.* Hij voegde 'er nevens, dat de handdaadigen aan denzelven niet geſtraft, maar veeleer beloond zouden worden. Met dit alles was SIMONIDES een vlijtig beoeffenaar der gewijde Schriften, en moet veel gedagt hebben over de Christelijke Godzaligheid. Dit mag men afneemen uit zijne uitgegeevene Werken, onder welke men genoemd vindt twee *Verhandelingen over het Avondmaal*; de *Gekruiste Christus*; de *Hemelſche Ziel*; *Oeffenſchool der Godzaligheid*; *Noodige Boete*, en andere. Hij overleedt in goeden ouderdom, in den Jaare 1675.

SIMONS, (MENNO) grondlegger en hoofd eener gezinte, welke zich, in den beginne, naar hem Mennoniten heeft genoemd, (doch waar van de voornaamſte gemeenten naderhand die benaaming, als meer een menſchelijk, dan Christelijk geloof ſchijnende aan te duiden, verworpen, en zich Doopsgezin-

zinden genaamd hebben,) wierdt in 1496 geboren in het Frieſche Dorp *Witmaarſum* bij *Bolsward*, en bezat, volgens de aanmerking van den Kardinaal HOSIUS, meer geleerdheid, dan, zegt hij, „ de Doopsgezinden gemeenlijk gewoon zijn." Wij zullen evenwel ſtraks zien, dat deeze aanmerking met oordeel verſtaan moet worden.

MENNO SIMONS was eerst Prieſter te *Pinningum*, *Pingjum*, of *Pijnjongen*, predikte de Leer van de Roomſche Kerk met veel ijver, en kantede zich tegen de oproerige Predik- en handelwijze der Munſterſche Wederdooperen. Naderhand verliet hij den Roomſchen Godsdienſt, en wierdt door eenen Herdooper, UBBO PHILIPS, andermaal gedoopt. Verſcheiden van deeze Wederdoopers, die ondernamen het Koninkrijk van den Meſſias te *Amſterdam*, te *Munſter*, en ook in *Friesland* weder op te rechten, waren onnozele zielen en eenvoudige lieden, die door eenige weinige volſlagen Dweepers of Guiten, of moogelijk beiden, misleid wierden. Schoon MENNO SIMONS met hen daar in één was, dat hij den Herdoop aandrong, moet men hem egter geenzins met deeze Wederdoopers gelijk ſtellen, als welker handelingen en voorwendzels hij hooglijk afkeurde.

Door zijne Schriften, die in een bondel te *Amſterdam* in 1651, en naderhand op nieuw in 1681, zijn uitgegeeven, kreeg hij groote agting bij zijne geloofsgenooten, welke ook lang heeft ſtand gehouden, doch, gelijk wij ſtraks zien zullen, thans bij veelen zeer verminderd, ja genoegzaam verlooren is.

Gelijk hij zijne gedagten zeer net en vaardig verklaaren konde, bekwam hij te deezer oorzaake insgelijks veele aanhangers en leerlingen, in *Friesland*, te *Groningen*, en *Emden*; in *Westphalen*, in *Gelderland*, *Holland*, *Braband*, aan de Oostzee en elders.

MENNO onderwees zijne Discipelen met veel zorg, en vermaande hen tot verdraagzaamheid: maar men beſchuldigt hem, en misſchien met reden, dat hij naderhand hier omtrent tegen zijn eigen gevoelen aanging, hevig uitvaarende tegen de geenen, die het Pausdom verlaatende zich niet bij hem vervoegden. Hij maakte, in zijne drift, de Lutherſchen voor Vrij-

gees-

MENNO SIMONS.

zelde: „ Gij hoort uit aller mond, Vrienden, dat MENNO „ SIMONS niet in het gezelfchap is." Waar mede men den wagen liet voortrijden. Dit, naderhand rugtbaar geworden, zoude aanleiding gegeeven hebben tot het bekende fpreekwoord: zich van eene Menniste ftreek bedienen.

Na een onvermoeiden ijver, en veele omzwervingen, is hij, in den Jaare 1561, den 13 Januarij, in het zesënzestigfte jaar zijns ouderdoms, omtrent een uur van *Oldeſloe*, tusfchen *Hamburg* en *Lubek*, geftorven. Alle zijne Theologifche Werken zijn in Folio bij elkander gedrukt.

Onder de voornaamften van zijne aanhangers, en die, naar MENNOS leer, Mennoniten genaamd zijn, worden geteld ADAM PASTOR, anders RUDOLPH MARTINI genaamd, HENDRIK VAN URNEN, ANTONY VAN KEULEN, GILLIS VAN AKEN, en anderen, die deeze Leere verder hebben uitgebreid. Egter is 'er onder deeze Gezindheid eene groote fcheuring ontftaan. Namelijk in 1555 dreef een LEONARD BRAUWENSZ., dat de ban, of de afzondering van de Gemeente, zich niet alleen uitftrekte tot het Geeftelijke, maar ook tot het Waereldlijke: dat is, dat door den ban de Ouders van de Kinderen, en echte lieden van malkander zich onthouden moesten; welk hard gevoelen mishaagde.

Die geenen, die het met BRAUWENSZ hielden, noemden zich de regte Mennoniten, en wierden ook de Vlamingen genaamd, gelijk ook Harde Banners, wegens hunne hardheid in den ban. Van deeze foort waren de geenen, die zich op de bijeenkomften te *Leeuwaarden* en *Embden*, in de Jaaren 1578 en 1598, bevonden.

De anderen, die zich tegen deezen aankanteden, wierden de Friezen, Franekers, of Waterlanders genaamd, en moesten ook wel de Schimpnaamen van Hamaxfaaren, Barboniten, enz. voeren.

Wederom waren 'er anderen, die tusfchen deeze twee partijen vrede wilden maaken, waar uit weder eene nieuwe Sekte rees: en om dat zij het met geen van beiden hielden, wierden zij Neutralisten genoemd, hoewel ook de beide voorige Sekten, zo wel de Vlamingen als Friezen, wederom in veele andere nieuwe Sekten verdeeld zijn, naardien onder hen zo wel

wel wegens de kerkelijke tugt, als wegens zekere geloofsſtukken, tweeſpalt is ontſtaan.

Onder deeze nieuwen noemde men voormaals de Galeniſten, naa één hunner bekende Leeraars GALENUS ABRAHAMS te *Amſterdam*. Vermits men hem te laat leide, dat hij niet vreemd was van het gevoelen der Sociniaanen, die de waare Godheid van CHRISTUS en den H. Geest lochenen, en zich al te toegeevende toonde in het Avondmaal uit te deelen aan de zulken, die nog niet, naa de gewoonte der Mennoniten, wedergedoopt waren, kantede zich, onder anderen, SAMUEL APOSTOOL tegen hem aan; maar door dien GALENUS ABRAHAMS in grooter agting was en veel aanhang hadt, ſcheurden deeze twee partijen zich van malkander, en rigteden ieder bijzondere zamenkomſten aan.

Verder worden de zogenaamde Waterlanders, die ook, naa hunnen voornaamſten Leeraar JOHANNES DE RIES, wel Johannisten genaamd zijn, voor de regtzinnigſten gehouden: gelijk zulks uit de Geloofsbelijdenis van JOHANNES DE RIES, met de uitlegging van PIETER JANSZ van *Wormerveer*, te zien is.

Van deeze ſoort is ook ENGEL ARENTS VAN DOOREGEEST geweest, die met FREDRIK SPANHEIM zich in Strijdſchriften heeft ingelaaten, en in zijne brieven aan denzelven de waare Leere der zogenaamde Doopsgezinden getoond, zich zuiverende van veele zwaare beſchuldigingen, daar de Mennoniten mede belaſt wierden; waar uit blijkt, dat het zeer zwaar is van de Leerſtukken der Mennoniten of Doopsgezinden in het algemeen iets te melden, door dien zo veele verſchillende takken uit deezen boom gegroeid zijn. Men vindt een zeer groote onderſcheid in hunne geloofsbelijdenisſen, boven gemeld, met anderen welke van andere Gemeenten of Vergaderingen voor handen zijn.

Men vindt egter een zamenhang van eenige hunner Geloofsbelijdenisſen te *Amſterdam* in den Jaare 1665 gedrukt, en eene voorſtelling van de voornaamſte Artikelen des Chriſtelijken geloofs, welke te *Dordrecht* in eene algemeene vergadering der Mennonitiſche Gemeenten goedgekeurd wierdt, en welke door HENDRIK RUDOLF BENTHEIM, in zijn Hollandſchen Kerk- en School ſtaat mede ingelascht is, waar in veele ſtel-

lingen geheel anders gevonden worden, dan eene onbandige bitterheid hunner Partijen hen dikwils te last gelegd heeft. In het ſtuk raakende het ampt der hooge Overigheid vindt men geen woord, dat het een Christen niet betaamen zoude dat ampt te bekleeden; ook worden 'er meer andere geloofſtukken niet in gevonden: waarom zij zich ook beklaagen, dat zij ten onregte door NOORDBEEK, CLOPPENBURG, HORNIUS en OTTIUS, beſchuldigd worden van ſtellingen, welke zij niet gevoelen. Dergelijke klagten ſtort ook GALENUS ABRAHAMS uit, in zijne verdediging der Protestanten wegens het gevoelen, dat men alleen die geenen doopen moet, die reeds tot het regte gebruik van hun verſtand gekoomen zijn; die zo wel in de Franſche als Hollandſche taal gedrukt is, te *Amſterdam* in den Jaare 1704. In dit verweerſchrift dringt hij aan, dat de regte Mennoniten geenzins de gevoelens der Sociniaanen omhelzen: zo dat men te onregt het oude ſpreek- of liever ſchendwoord gebruikt, namelijk, dat een Mennoniet een bedekte Sociniaan is. Verder ſpreekt HENRIK RUDOLPH BENTHEIM in zeer nadruklijke bewoordingen van hun zedelijk karakter en gedrag, waar in zij zich gewisſelijk boven de meeste Christenen een langen tijd onderſcheiden hebben, bijzonderlijk uitmuntende in eene voorbeeldelijke liefdaadigheid jegens noodlijdenden. Door al het welk hunne vijanden zelve meermaalen hebben moeten erkennen, dat zij als een zeer nuttig en eerwaardig lighaam in ons Gemeenebest beſchouwd moeten worden, ſchoon hunne zeden en levenswijze ſedert eenige jaaren zeer merkelijk verbasterd zijn.

De geweezen Profeſſor der Waterlandſche Doopsgezinden te *Amſterdam*, H. OOSTERBAAN, een man van erkende geleerdheid en verdienſten, heeft in den Jaare 1771 een Latijnſchen brief aan de uitgeevers van het *Dictionaire Encyclopedique* te *Yverdon* geſchreeven en in druk gegeeven, bij gelegenheid van een gebrekkig berigt, dat in de Parijſche uitgave van dat Werk, wegens de Mennoniten, geplaats was. Gelijk deeze brief eene ſoort van Geloofsbelijdenis van de meeste Leden der voornaamſte Doopsgezinde Kerk bevat, gelijk dezelve met eene zonderlinge juistheid en gemaatigdheid is geſchreeven, en geheel nieuw is, zo meene ik mijnen Leezer een bijzon-

der

der vermaak en dienst te zullen doen, met denzelven hoofdzaakelijk in 't Neêrduitsch mede te deelen; en schoon dit aan zommigen een weinig buiten ons bestek mogte schijnen, ben ik egter gerust, dat men het mij in het algemeen dank zal weeten.

„ Wij houden", (hier vatten wij het uittrekzel van des Hoogleeraars brief aan,) „ met alle andere Protestanten, de „ H. Schrift voor het eenigst rigtsnoer van ons Geloof en „ Leven, met verwerping van alle Gezag van menschelijke „ traditien en opstellen. Uit deeze overtuiging vloeit bij ons „ voort.

„ 1. Dat geene formulieren, of besluiten van Concilien en „ Sijnoden, nog als een eerste, nog als een tweede rigtsnoer, „ eenig verbindend regt kunnen hebben, dewijl alle die be„ paalingen, door ons zo wel als derzelver opstellieren, eenig„ lijk aan Gods woord getoetst moeten worden.

„ 2. Een tweede gevolg, dat met het eerste ten naauw„ sten verbonden is, koomt hier op uit, dat 'er geen Stede„ houder des Zaligmaakers op deeze waereld is, welken wij „ met een ingewikkeld vertrouwen gelooven moeten. Al wie „ een ander wetten van geloof durft voorschrijven, schendt „ Gods gezag, door zich dat geene aan te maatigen, 't welk „ Gode alleen toekoomt.

„ 3. Uit dit beginzel vloeit van zelfs, in de derde plaats, „ dat wij alle de zulken verdraagen, en voor onze Broeders „ erkennen, die de H. Schrift met ons voor den eenigen re„ gel van hun Geloof en Leeven aanneemen. Hij die andere „ Christenen, om dat zij zommige plaatsen der H. Schrift „ anders verstaan, uit de Kerk meent te moeten werpen, of „ straffen, die houdt niet langer de H. Schrift voor het ge„ meene rigtsnoer van alle Christenen, maar stelt zijne uit„ leggingen en gevoelens daar voor in de plaats. De onder„ vinding van alle Eeuwen heeft geleerd, dat 'er nooit Ge„ loofsformulieren in Sijnoden of Concilien ontworpen zijn, „ waarin niet verscheiden geloofsstukken en voorschriften als „ verbindende worden voorgesteld, daar de H. Schrift niet „ een woord van meldt. De Zaligmaaker, en zijne Aposte„ len, hebben nooit meer van hunne leerlingen gevorderd,

„ dan dat zij geloofden, dat JESUS CHRISTUS de Zoon van
„ God de waare Messias is, op aarde gezonden, om het
„ volk Zalig te maaken van hunne zonden; dat Hij een wree-
„ den dood voor het menschdom ondergaan heeft, ten derden
„ dage weder in het leven verreezen, en naderhand door zij-
„ nen Vader ten hemel opgenoomen is, om heerschappij te
„ voeren over alles, van waar Hij zal weder koomen om
„ allen te oordeelen, om den vroomen een eeuwig geluk te
„ schenken, den boozen de billijke straffen hunner ongereg-
„ tigheid te doen lijden. Deeze stukken alleen koomen ons
„ als noodzaaklijke waarheden voor. Op deeze zelfde gron-
„ den hebben ook andere Protestanten, wanneer zij zich te-
„ gen de Roomschgezinden verdedigen moesten, geredeka-
„ veld; en, naardien de waarheid maar één, en onverander-
„ lijk is, moeten zij derhalven, om bestaanbaar met zich zel-
„ ven te zijn, dezelfde verdraagzaamheid als wij oeffenen.

„ 4. Dewijl wij de H. Schrift alleen voor het rigtsnoer
„ van ons Geloof aanneemen, oordeelen wij ons in die stuk-
„ ken, welken wij enkelijk door de Openbaaring van God
„ moeten leeren kennen, stiptelijk aan de woorden der H.
„ Schrift te moeten houden; en wij willen in deeze stukken
„ niet verder gaan, of nadere bepaalingen maaken, dan het
„ Gode behaagd heeft ons aan te wijzen.

„ Uit dit alles begrijpt men, dat allen, die tot onze ge-
„ zinte behooren, niet dezelfde begrippen over verscheiden
„ leerstellingen hebben. De meesten onzer egter verwerpen
„ de gevoelens, welke wegens de Prædestinatie met den aan-
„ kleeve van dien, op de Dordrechtsche Sijnode, zijn vast-
„ gesteld.

„ Het H. Avondmaal oordeelen wij door den Zaligmaaker
„ ingesteld, om de gedagtenis zijns doods in onzen geest te
„ vernieuwen en ons tot deugd op te leiden. Elk, derhalven,
„ die JESUS CHRISTUS voor zijn Heer en Zaligmaaker erkent,
„ en gereed is om met ons des Zaligmaakers lessen en voor-
„ beeld te willen volgen, wordt bij ons tot het H. Avond-
„ maal toegelaaten; het verschil van gevoelens strekt hier in
„ tot geen beletzel.

„ Ten

„ Ten onregte geeft men ons den naam van Wederdoopers, „ daar wij alleenlijk den bejaarden Doop voor den Christelij- „ ken Doop houden; die van Mennoniten behaagt ons, die „ alle menſchelijk gezag verbannen, mede niet. Zo de bloote „ benaaming van Christenen niet genoeg is, dat men ons dan „ Bejaarde-Doopers noeme.

„ De Dweeperij van den Graaf VAN ZINZENDORF heeft ook „ bij eenigen van onze Gemeente, zo wel als bij andere ge- „ zindheden, ingang gevonden; maar hoe zeer dezelve met „ onze denkwijze ſtrijdt, kan onder anderen blijken uit de „ waarſchouwing, die de Eerw. J. STINSTRA tegen dit kwaad, „ met zo gelukkigen uitſlag, in druk heeft uitgegeeven.

„ Men heeft ons niet zelden beſchuldigd dat wij vijanden „ van de Geleerdheid, van de Wijsgeerte, en fraaie letteren „ waren. Hier van kunnen onze partijen ons, ten minſten „ voor tegenwoordig, niet beſchuldigen. Wij beminnen de „ Weetenſchappen en fraaie konſten; en niet ſlegts zijn die „ geenen onder ons, die zich op den Koophandel toeleggen, „ niet beneden anderen in kennis van waereldſche en Godge- „ leerde zaaken, maar ook leggen niet weinige jongelingen „ op de Academien onzes Vaderlands zich geheel op de „ Weetenſchappen toe, 't zij dezelve zich in de Geneeskunde „ oeffenen, 't zij ze de voorbereidende Studien tot de God- „ geleerdheid behartigen, om tot den H. Dienst bekwaam te „ worden. Tot welk laatſte onze grootſte Gemeente, te *Am- „ ſterdam*, ſedert den Jaare 1735 eenen Profeſſor in de God- „ geleerdheid en Wijsgeerte op eene eerlijke bezolding heeft „ aangeſteld; en voor eenige jaaren hebben eenige Leden „ onzer Kerke zelfs een vrij aanzienlijken voorraad ſaamge- „ bragt van gereedſchappen om Natuurkundige proeven te „ doen, en hebben denzelven aan onze kweekſchool ten ge- „ ſchenk gegeeven, om tot dat einde te dienen.

„ Tot deeze kweekſchool koomen veelen der geenen, die „ na de H. bediening ſtaan, ſchoon alle Kerken een volkoo- „ men regt en vrijheid behouden, om hunne Leeraars uit „ onze kweekſchool of van elders te zoeken, nademaal alle „ onze Kerken haare eigen zaaken beſtieren, en de vermo- „ genden geen gebied over de min vermogenden voeren.

„ De jonge Lieden, welke zich, na de Latijnſche Schoo-
„ len doorgegaan te hebben, onmiddellijk na onze kweek-
„ ſchool begeeven, worden, behalven in de Redeneer-, Na-
„ tuur- en Meetkundige weetenſchappen onder ons, daaren-
„ boven bij de Remonſtranten in de Kerkelijke Hiſtorien on-
„ derweezen, en zij, die lust hebben om de fraaie letteren
„ te beoffenen, vinden in deeze Stad gunſtige gelegenheid om
„ dat verlangen te voldoen.

„ Wij houden de gemaatigde Godgeleerden, welken de En-
„ gelſche en Zwitzerſche Kerken verdraagen hebben, in groote
„ agting, gelijk DE CLARKE'S, DE TILLOTSON, DE SHARPE'S,
„ DE WERENFELSEN, DE TURRETIN'S, en anderen, en wij prij-
„ zen die der jeugd aan om te leezen, en in de meeste din-
„ gen na te volgen."

Ik herhaale het; ik heb gedagt, dat dit kort uittrekzel, het welk de laatſte berigten van de Doopsgezinden bevat, hier niet kwalijk paſſen zoude.

SIMULTANEUM. Bij deezen naam is, onder de Kerkelijken, bekend, eene gewoonte, welke men, op verſcheiden Plaatzen, in het *Staats Land van Overmaaze*, heeft ingevoerd. Volgens dezelve dient het zelfde Kerkgebouw ter onderhouding van de Openbaare Godsdienſtoeffeninge, voor de Hervormden en de Roomſchgezinden. Wanneer de eerstgenoemden openbaare Vergadering houden, wordt voor het Altaar en andere tekens van den Roomſchen Eerdienst een Gordijn geſchooven, of hetzelve, op eenige andere wijze, voor de Gereformeerden onzigtbaar gemaakt. Nergens, in het Gebied der Algemeene Staaten, dan in het gemelde Gewest, heeft, naar men ons berigt, deeze gewoonte plaats.

Zie *Kerkelijk Plakaatboek*, Deel II.

SINOUTSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, te zamen met nog twee Heerlijkheden, *Baarsdorp* en *'s Heer-Abtskerke*, uitmaakende een Diſtrikt, aan de Zuidwestzijde even buiten de Stad *Goes* gelegen,

gen, bij den naam van *de Poel* bekend; een zeer vermaaklijke oord, beſtaande uit grasrijke doch laage Weilanden. De Heerlijkheid *Sinoutskerke* wordt begroot op elfhonderdnegenëenveertig Gemeten en honderdzevenëntwintig Roeden. De boven gemelde Dorpen leggen niet verre van elkander, en allen bijkans even verre van de Stad *Gees*. Het Dorp heeft weinig aanziens, doch, evenwel, eene vrij goede Kerk en Toren. Met die van *'s Heer-Abtskerke* wordt de Gemeente aldaar door eenen zelfden Leeraar bediend.

Zie Tegenw. Staat van Zeeland.

S. ANDRIES-SCHANS, anders ook het *Fort S. Andries* genaamd, is een Schans of Sterkte in het Hertogdom *Gelder*, op een klein Eiland, tuſſchen de *Maas* en de *Waal*, in de *Bommelerwaard*, een weinig boven het Dorp *Roſſem*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1599, *Don* FRANCISCO DE MENDOZA, *Admirant van Arragon*. De reden der benaaminge was, om dat de Sterkte, geduurende het bewind van den Kardinaal ANDREAS VAN OOSTENRYK aangeleid, en in dezelve eene Kerk, aan S. ANDRIES gewijd, gebouwd wierdt. De reden, welke den Admirant bewoog, om aldaar eenen Schans op te werpen, was, om dat hij van daar de beide boven gemelde Rivieren konde beſtrijken, en alzo den toevoer van Krijgs- en andere noodwendigheden, te water, na het Staatſche Leger, affnijden. In den Jaare 1600 ſloeg Prins MAURITS het beleg om de Veſting. Veele moeite koſtte den Veldheere de verovering. Rondom dezelve deedt hij niet minder dan zes Schanzen opwerpen. Dewijl het beleg al vroeg in het Voorjaar was aangevangen, belette het hooge water der Rivieren het graaven. Naa het zakken van den Stroom, zette men het werk voort bij donkere nachten. Dus vorderde men tot aan den bedekten weg. De Bezetting, meeſtal zieklijk, en gebrek lijdende aan verſcheiden noodwendigheden, tradt nu in onderhandeling met Prins MAURITS, en verkogt aan hem de Sterkte voor honderdvijfentwintigduizend Guldens, zijnde een gedeelte der Soldije, welke de Spanjaard haar ſchuldig was.

Behalven het voordeel, door de bemagtiging van den Schans behaald, (om dit in 't voorbijgaan aan te merken) won MAURITS hier door, voor den Lande, twaalfhonderd dappere Soldaaten. De Bezetting, naamelijk, nam dienst onder de Staaten, en, vermids zij, door de Spanjaards, voor verraaders des Vaderlands verklaard wierdt, bewees zij, naderhand, uit weerwraak en verbittering op haare oude Meesters, aan de Algemeene Staaten zeer treffelijke dienſten. De Markgraaf VAN ASPREMONT, Franſche Bevelhebber, in den Jaare 1672, in de Betuwe zijnde doorgedrongen, maakte zich, met kleine moeite, meester van de Sterkte, alzo dezelve zeer ſlegt voorzien was van de meest onontbeerlijke noodwendigheden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie.*

S. ANNA-POLDER EN SCHAAPEN-GORS, één Polder, in het gedeelte van *Zuidholland*, het *Land van Voorn* genaamd. Tot in den Jaare 1724 behoorde dezelve aan de Graaflijkheid van Holland; doch toen wierdt dezelve uit de dus genaamde Graaflijkheids-Domeinen, door verkoop, aan een bijzonderen eigenaar afgeſtaan. De geheele uitgeſtrektheid wordt op iets minder dan negenhonderd tweeënzestig Gemeten begroot. Men vindt 'er geene Kerk, en naauwlijks zo veele Huizen, dat zij den naam van Dorp kunnen draagen.

S. ANTONIS-POLDER, een Ambagt, in het Zuidlijk gedeelte der Provincie van *Holland*, het *Land van Strijen* genaamd. Meer dan Vierdehalf Eeuwe geleeden, ontmoette men, in deezen oord, zeer uitgeſtrekte vrugtbaare Landerijen. De geduchte Watervloed van den Jaare 1421 deedt dezelve eenen prooi der Golven worden. *S. Antonis-Polder* is het eenige Diſtrikt, welk den verwoestenden ramp ontkwam, en tot heden toe is overgebleeven. Volgens de Verpondingslijsten beſlaat het, in zijnen omvang, vierhonderd zeveneënveertig Morgens en vierhonderdvijf Roeden Lands. Bij de opneeming der Huizen, in den Jaare 1732, was derzelver getal, in het tijdverloop van eene Eeuwe, vijfentwintig vermeerderd, en van eenenvijfstig tot zesënzeventig aangegroeid.

6. EU-

S. EUSTATIUS, een der dus genaamde *Voor-Eilanden*, in *Amerika*, aan de Nederlandsche Westindische Maatschappij, of, zedert derzelver vernietiging, onlangs voorgevallen, aan de Algemeene Staaten der Verëënigde Nederlanden toebehoorende. Gedurende de onlusten van den Staat met de Koninkrijken *Frankrijk* en *Engeland*, veranderde het, dikmaals, van eigenaaren. De verovering daar van, door de *Engelschen*, was een der vijandelijke bedrijven buiten Europa, welke, in den Jaare 1664, den Oorlog aankondigden. Sedert maakten 'er zich de *Franschen* meester van; welke het, bij de Vredehandeling van den Jaare 1667, aan de onzen wederom afstonden. In den Jaare 1689 ontnamen zij het wederom aan de Staaten, om het, evenwel, niet langer te behouden, dan tot in het volgende jaar, wanneer de Engelschen hetzelve aan hun ontweldigden, om het, eerlang, te stellen in de handen van zijne oude eigenaars. Nog in versch geheugen legt de jongste verovering van *S. Eustatius*, in den laatst gevoerden Oorlog met *Engeland*, door den Admiraal RODNEY, en de herovering door de *Franschen*, welke het aan zijne wettige bezitters, edelmoediglijk, te rug gaven. Het Eiland *S. Eustatius* is eigenlijk niet anders dan een Berg, welks voetstuk op den bodem der Zee rust, en waar van het toppunt zich, onder de gedaante van een Suikerbrood, verheft. Op zijn meest kan het niet meer dan vijf mijlen in zijnen omtrek haalen. De Maatschappij heeft 'er eene Sterkte aangeleid. Ook is 'er eene Gereformeerde Kerk, die door éénen Leeraar wordt bediend. Suiker en Tabak zijn de voornaamste voortbrengzels. Daarenboven worden 'er gedroogde Hulden van daan gehaald.

S. GEORGE DEL MINA, eene Sterkte, insgelijks voorheen de eigendom der Nederlandsche Westindische Maatschappije, op de Guineesche Goudkust, in *Afrika*. De Sterkte legt op eenen rots, en wordt van twee Graften omringd, die met regenwater gevuld zijn.

S. JANS STEEN, anders ook wel *S. Jan ten Steen* genaamd, eene Baronnij en Vrije Heerlijkheid, in *Staats Vlaanderen*, aan

aan *Hulſter-Ambagt* grenzende, doch daar van onafhankelijk. Haare gantſche uitgeſtrektheid wordt op dertienhonderd achtënzeventig Gemeten en honderdvierënveertig Roeden begroot; een goed getal van welke, zo niet onder het water bedekt, althans veelal dras legt. Het drooge en bruikbaare gedeelte beſtaat, meestal, uit vrij goede Bouwlanden. Voor zo veel, evenwel, de grond, doorgaans, ligt en zandagtig is, wordt 'er meest Rogge en Boekweit geplant. Het Dorp is, meestendeels, nieuw, als zijnde gebouwd na het Jaar 1747, wanneer het voorgaande Dorp, geduurende het beleg van *Hulst*, op bevel van deszelfs Kommandeur, in koolen wierdt geleid, om alzo den vijand het vernestelen in hetzelve te beletten. De Heer of Baron heeft aldaar eene vrij aanzienlijke wooning. Voor 't overige telt men 'er ruim vijftig Huizen, allen in twee rijen gebouwd, midden langs welke eene breede Straat loopt, ter wederzijden met fraaie en hooge Lindebooomen beplant. Daarenboven is 'er eene Kerk ten dienſte der Hervormden; die hier wel eenen eigen Kerkenraad, maar geenen Leeraar hebben. De Leeraars van *Hulst*, ſlegts een half uur van daar gelegen, koomen 'er, beurtelings, den predikdienst waarneemen.

De Opperheerſchappij van *S. Jans Steen* ſtaat aan de Algemeene Staaten; die 'er, egter, geene andere voordeelen van trekken, dan één derde der Tienden, ten behoeve van den Raad van Staate; de twee overige derden koomen aan de Abdij van *Baudeloo*, te *Gend*; welke, daarentegen, verpligt is, de Kerk en Toren van *S. Jans Steen* te onderhouden, en, des noods, te vernieuwen. Voorts bezit de Baron zeer uitgebreide Voorregten. De voornaamſte van deeze zijn de volgende. Vóór het uitſpreeken van eenig Vonnis, heeft hij het regt van *Abolitie* of Uitwisſching van alle, hoe genaamde, misdaaden. Aan hem ſtaat de goedkeuring of bekragtiging van Vonnisſen over Leeven en Dood; als mede het verleenen van Vergiffenisſe, naa dat de Vonnisſen zijn uitgeſproken. De Opgezeetenen moeten hem met een Wagen met vier paerden en met eenige lieden te voet ten dienſte ſtaan, wanneer hij, met zijnen Leenheer, te velde trekt. Wijders moeten ze hem, telkens, honderd Nobelen opbrengen, als hij beëedigd wordt,

wordt, als hij tot Ridder wordt geslagen, en als hij in het huwelijk treedt. Boven dit alles heeft de Baron de aanstelling van de Regeering der Baronnije; bestaande uit Baljuw, één Burgemeester en zes Schepenen; als mede ook van den Dijkgraave en nog eenige andere mindere Amptenaaren.

Zie *Tegenw. Staat van Staats Vlaanderen.*

S. JOHN. (OLIVIER) Naa den dood van Prinse WILLEM DEN II, welk voorval het Engelsche Parlement hoop deedt scheppen, om *Engeland* met de Algemeene Staaten naauwer te zullen kunnen verbinden, wierdt men aldaar te raade, ten dien einde, een Gezantschap na *'s Graavenhage* te zenden. OLIVIER S. JOHN bekleedde hetzelve, nevens WALTER STRIKLAND, welke reeds vroeger dien post bekleed hadt. In de maand Maart des Jaars 1651 kwamen zij in *'s Hage*. Van wegen de gunstige gezindheid der Regeeringe omtrent de toenmaalige Constitutie van *Engeland*, wierden de Gezanten met uitbondige staatelijkheid ingehaald en ten openbaare gehoor geleid. Alleenlijk vindt men aangetekend, dat eenige jongens hun den scheldnaam van *Koningsmoorders* na het hoofd worpen; zinspeelende op het bedrijf der *Engelschen*, welke, gelijk bekend is, in den aanvang des Jaars 1649, hunnen Koning KAREL DEN I, op het Schavot, het hoofd voor de voeten geleid hadden. Volgens een loopend gerugt, in dien tijd, zoude dit schelden geschied zijn door opstookende omkooping van eenen Paadje der Koninklijke Prinsesse, dogter van KAREL DEN I, en Weduwe van den jongstoverleeden Stadhouder. De last der Gezanten hieldt in, het sluiten van een naauwer Verbond, dan ooit te vooren tusschen de twee Staaten was aangegaan. Gedurende hun verblijf in *'s Hage*, wedervoeren Heer S. JOHN, nevens zijnen amptgenoot, dagelijks, veelerhande onaangename ontmoetingen. Niet slegts van 't grauw, maar ook van lieden van aanzien, wierden hun, telkens, de hoonendste scheldnaamen toegeroepen. Prins EDUARD, Zoon van den Paltsgraave FREDERIK, verdreeven Ko-

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT.

SIX. (*Het Geſlagt van*) Ook dit oud Vaderlandsch Geſlagt verdient eene plaats in ons *Woordenboek*; voor 't welk wij het, van den anderen kant, als een vereerend Artikel aanmerken, de nagedagtenis van doorluchtige Mannen in ons Vaderland, door middel van hetzelve, te kunnen voortplanten. Uit de echte bronnen, uit welke wij onze berigten ontleenen, blijkt, dat het genoemde Geſlagt reeds voor meer dan zevenhonderd jaaren bekend was in *Frankrijk*, alwaar het zijnen oorſprong heeft genomen. Van daar verſpreidde het zich naderhand ginds en elders, ook in de Nederlanden, met naame in Holland, alwaar een tak van hetzelve zich nederzette te *Amſterdam*; op de lijst van wiens Regeeringsleden wij den naam van SIX, zedert meer dan honderdveertig jaaren, aantreffen. Hoewel dus niet gelijk in oudheid aan eenige andere, verdient het, egter, eenen naam onder de aanzienlijke dus genaamde Patriciſche Geſlagten.

Het Landſchap *Cambreſis* is het oorſpronklijk Vaderland der SIXEN. Hun Stamvader was

LANDRY SIX, Ridder. Volgens eenen openen Brief, moet hij, in of omtrent het Jaar 1080, den gewigtigen post van Slotvoogd van het Kaſteel van *Kamerijk* bekleed hebben. Hij hadt ter Echtgenoote genomen CLOSINDE TURPIN, Zuster van den Ridder Watier Turpin, en verwekte bij haar eenen Zoon,

HUGUES of HUGO SIX, *Heer van Cunroy*. In of omtrent het Jaar 1132 tradt deeze in 't huwelijk, met EVERARDINE, Dogter van den Heer van Villers-Cagnicourt, en wierdt, bij haar, Vader van vier kinderen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. *Hugues* of *Hugo Six*.
3. *Alelaije* of *Adelheit Six*.
4. *Aliſende Six*.

SIMON SIX, boven genoemd, tradt in den echt met CLOSERENDE DE LONSART, en verwekte bij haar vier Zoonen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. *Hugues* of *Hugo Six*, getrouwd met *Anna du Peage*, bij haar Vader van

6. *Roger*

a. *Roger Six*, getrouwd met *Alix* of *Alida Brasfart*.

b. *Gery Six*, getrouwd met *N. N. Pillette*.

3. *Watier Six*, Ridder.

4. *Thierry* of *Diderik Six*, Ridder.

SIMON SIX, *de Tweede*, Ridder, nam ter Vrouwe *Josine de Premont*, beiden overleeden, en in de Abtdij van St. Andries begraaven, in den Jaare 1209. Eén Zoon en ééne Dogter wierden in deeze echt gebooren:

1. JAN SIX, die volgt, en

2. *Jeanne* of *Johanna Six*, Vrouwe van Frouvy, getrouwd aan *Raoul van Estourael*, genaamd *Creton*, welken zij eenen Zoon baarde,

Gerard van Estourael.

JEAN SIX, ſtraks genoemd, tradt in 't huwelijk met COLETTE DE HORDAING, Dogter van den Landvoogd of Drosſaart van Oſtrevant of Oostervant. Jan Six bekleedde den aanzienlijken post van Baljuw van Cambreſis, welke, in den Jaare 1260, aan hem wierdt opgedraagen. Hij liet niet meer dan ééne Zoon na,

ALEXANDER SIX, Schildknaap, Provoost van Crevecoeur, getrouwd met MACHTELT VAN WASNES, en bij haar Vader van

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, die volgt, en

2. *Baudouin Six*, getrouwd met *Adelescende Floucquier*, Vrouw van Ligny, bij welke hij verwekte

a. *Guillaume Six*, gehuwd aan *Jeanne* of *Johanna de Dury*, en

b. *Baudouin Six*, die ter Vrouwe nam *Sophia de Bruille*.

GUILLAUME of WILLEM SIX, boven genoemd, tradt in 't huwelijk met ALIX, Dogter van den Heer van Marquette, in het Graafſchap Oſtrevant, en wierdt Vader van

JEAN SIX, *den Tweeden*, Heere in Thuw, getrouwd met COLLE DE LIGNY, zijne Nicht, eene Dogter van zijnen broeder Baudouin. Hij liet na:

1. JEAN SIX, die volgt.

2. *Isabeau* of *Isabella Six*, die de Echtgenoote wierdt van *Enguevrand de Marque*, Ridder.

3. *N. N. Six*, getrouwd met *Collard de Ramillies*, Schildknaap, bijgenaamd *le Dragon*.

JEAN SIX, *de Derde*, Heer in Thuw, en, van wegens zijne Echtgenoote ALIX, ook van Caulerij, was Schepen der Stad Kamerijk, alwaar hij, in den Jaare 1379, overleedt, nalaatende twee Zoonen en eene Dogter:

1. JEAN SIX, die volgt.

2. *Guillaume Six*, getrouwd met *Alix van Abancourt*.

3. *Maria Six*, Echtgenoote van *Jean de Noijers*, Schildknaap.

JEAN SIX, *de Vierde*, van wegens zijne Heerlijkheid betiteld met den bijnaam *de Caulerij*, tradt, in den Jaare 1379, in het huwelijk met COLLE DE HAUSSE, en wierdt Vader van

1. ALEXANDER SIX, die volgt.

2. *Gillis Six*, gehuwd met *Marie d'Anneux*, en in den Jaare 1400 overleeden.

3. *Philippe* of *Philips Six*, getrouwd met *Helene de Bullecourt*.

ALEXANDER SIX, *de Tweede*, was een Krijgsman, en, als zodanig, tegenwoordig, in den Jaare 1415, bij den vermaarden Slag van Azincourt, alwaar hij, na wonderen van dapperheid verrigt te hebben, nogthans het ongeluk hadt van gevangen genomen te worden. Tweemaalen is hij gehuwd geweest, eerst met *Jeanne* of *Johanne Broesart*, gebijnaamd *de St. Hilaire*, vervolgens met *Jeanne* of *Johanne de Baſoches*, gezegd *de Lattre*. Hij overleedt in den Jaare 1418, en wierdt begraaven in de Abtdij van Cantimpré, alwaar men vindt aangetekend dat zijn broeder *Willem* Monnik was, hoewel wij deezen op 's Mans Geſlagtlijst niet vermeld vinden. Onzeker uit de eerſten, of uit de tweeden Echt, liet hij ſlegts éénen Zoon na,

JEAN SIX, *den Vijfden*, gehuwd, voor de eerſte maal, met ALIX DE CANGE, Vrouw van Montignij, en, na haar overlijden, hertrouwd met *Guillemette Claicquin*. Ter gelegenheid van zijn eerſte huwelijk, veranderde deeze zijn Voorouderlijk Geſlagtwapen. Dit beſtondt uit een Schild op een blaauw Veld, met drie Zilveren Starren, twee boven en één beneden. In de plaats daar van verkoos hij twee Halve Maanen in het hoofd van het Schild. Ter gedagtenisſe van zijne afkomſte, behieldt hij ſlegts ééne Star, in de punt van het Schild. Heer

JEAN

JEAN DE VYFDE, hadt, waarschijnlijk bij zijne eerste Echtgenoote, de volgende kinderen verwekt.

1. ALEXANDER SIX, die volgt.

2. *Jean Six*, gezegd *Hannotin de Graincourt*, van wegens zijne Echtgenoote, uit dat Geslagt gesprooten, en Heer in Isnel.

3. *Adam Six*, getrouwd met *Marie le Prevost*.

4. *Paul Six*, in den Jaare 1489, Opperrentmeester van Kamerijk.

5. *Mehaut* of *Machtelt Six*, gehuwd aan *N. de Frasnes*

ALEXANDER SIX, *de Derde*, nam ter Huisvrouwe, eene Dogter van den Heere de *Creton-Mauville*, en verwekte bij dezelve, éénen Zoon en ééne Dogter:

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, van wien straks nader, en

2. *Guillemette Six*, gehuwd aan *Daniel de Bullecourt*, gezegd *le Fievre*.

GUILLAUME of WILLEM SIX, *de Tweede*, was, in den Jaare 1489, Baljuw van Wallincourt, en verwekte, bij zijne Echtgenoote MARIA LE FUZELIER, drie Zoonen:

1. JEAN SIX, die volgen zal.

2. *Gillis Six*, getrouwd met *Pasque de Buissy*.

3. *Michel Six*, Heere van Ilant, getrouwd met *Marguerite Pollet*, van Valenchijn, in den Jaare 1512.

JEAN SIX, *de Zesde*, Schildknaap. Tot op deezen toe, hadt het Geslagt zijn verblijf gehouden in het oorspronklijk Vaderland. Doch, tot zijn leedweezen, bespeurende, dat de Adel aldaar, van tijd tot tijd, in deszelfs aloude Voorregten wierdt besnoeid, en daar door veel van zijnen luister en aanzien hadt verlooren, wierdt hij, nevens zijne Echtgenoote, JEANNE LE LEU, gezegd *de Bantousel*, te raade, zich met der woon na Vlaanderen te begeeven. Dit viel voor in den Jaare 1511. Hij liet niet meer dan éénen Zoon nae,

GUILLAUME of WILLEM SIX, *den Derden* van dien naam. Hij woonde eerst te Armentieres, en naderhand te Rijssel. Hij hadt een vrij talrijk Huisgezin, vier Zoonen en drie Dogteren, uit zijne Echtgenoote JAQUELINE of JAKOBA GEMART gebooren.

1. *Jacques Six.*
2. CHARLES SIX, die volgt.
3. *Guillaume* of *Willem Six.*
4. *Marten Six.*
5. *Catharine Six.*
6. *Marie Six.*
7. *Claire Six.*

CHARLES of KAREL SIX, nam zijn verblijf te *St. Omer*, en was de eerſte van dit Geſlagt, die zich op den Koophandel toeleide. Deeze was de Stamvader der takken, die zich, zedert, in de Nederlanden verſpreid, ook te Amſterdam wortels geſchooten, vervolgens gebloeid, en, tot op deezen dag, vrugten gedraagen hebben. CHARLES SIX, naamelijk, was getrouwd met ALIX DE ZATTRE, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Christina Six*, getrouwd met NICOLAAS MULERIUS, geboozen te Brugge, in den Jaare 1564, een treffelijk Geneesheer en Wiskunſtenaar, en, in beide hoedanigheden, Hoogleeraar te *Groningen*, alwaar hij, in den Jaare 1630, overleedt, hebbende geſchreeven Tafelen over den loop der Zonne en der Maane; twee Boeken van Starrekundige Stellingen; een Werk over de Joodſche en Turkſche Tijdrekening; en een Roomſchen Almanach. Bij gemelde zijne Echtgenoote *Christina Six* hadt hij eenen Zoon verwekt, *Pieter* genaamd, geboóren in Friesland, te Harlingen, in den Jaare 1599. Hij volgde zijnen Vader op, in den post van Hoogleeraar in de Geneeskunde, waar mede hij vervolgens het onderwijs in de Kruidkunde paarde, en overleedt te Groningen, in den Jaare 1647. In 't einde van zijn leeven, hadt hij de waardigheid van Bewindhebber der Weſtindiſche Maatſchappije bekleed. *Pieter* of *Petrus Mulerius*, de Zoon van *Christine Six*, is gehuwd geweest met *Machtelt Beth*, en verwekte bij dezelve drie kinderen:

1. NICOLAAS MULERIUS, van wien ſtraks nader.
2. *Christina Mulerius*, gehuwd aan *Gerrit Ruitsch*, Burgemeester van Woerden, doch kinderloos geſtorven.
3. *Johanna Mulertus.*

NICOLAAS MULERIUS bediende het predikampt onder de Hervormden, eerst in de Zijp, in Noordholland, vervolgens te

te Harderwijk, en heeft eenige geleerde Werken nagelaaten. Zijne Echtgenoote was *Maria van Exel*, en hij, bij haar, Vader van de volgende kinderen.

1. *Petrus Mulerius*, Doktor in de Geneeskunde, gehuwd met *Maria Kieft*, bij welke hij twee dogters verwekte

a. *Maria Mulerius.*

b. *Christina Mulerius.*

2. *Salomon Mulerius*, Regtsgeleerde, getrouwd met *Wijnanda Schrijver*, en bij haar Vader van

a. *Nikolaas Mulerius.*

b. *Wijnand Jan Mulerius.*

c. *N. N.*

d. *N. N.* beide Dogters.

3. *Nicolaas Mulerius*, ongehuwd gestorven.

4. *Johannes Mulerius*, gehuwd aan *Johanna de Loot*, doch verwekte geene kinderen.

5. *Machtelt Mulerius*, gehuwd aan *Henrik Balk*, Leeraar onder de Hervormden te Schellinghout, een Dorp bij Hoorn, welken zij twee Zoonen baarde; wier naamen wij, egter, niet vermeld vinden.

6. *Judith Mulerius*, ongehuwd overleeden.

7. *Catharina Mulerius*, in 't huwelijk getreeden met *Gualtherus Holtius*, Leeraar onder de Hervormden, te Koudekerk, in Zeeland, op het Eiland Schouwen. Van den Zoon en de drie Dogteren, in deezen echt gebooren, vinden wij insgelijks de naamen niet opgetekend.

8. *Christina Mulerius*, die de echtgenoote wierdt van *Leonard Goudappel*, overleedt zonder kinderen gebaard te hebben.

II. *Alix Six*, was eerst de Echtgenoote van *Nicolaas Bonnenpuit*, en vervolgens van *Jacques Bahler*. Uit geen van beide huwelijken vinden wij kinderen genoemd.

III. GUILLAUME of WILLEM SIX; zie beneden.

IV. JEAN SIX; van deezen zal hier naa gesproken worden.

V. ADRIAAN SIX; deeze zal insgelijks volgen.

GUILLAUME of WILLEM SIX, *de Vierde*, nam in huwelijk JOHANNA WYMER, en verwekte bij haar,

1. KAREL SIX, die volgt.

2. *Willem Six*, zonder kinderen gestorven,

3. *Maria Six*, insgelijks kinderloos overleeden.

4. WILLEM SIX, van welken hier na zal gesproken worden,

5. *Alida Six*, getrouwd met *Adriaan Kromhout*, Schepen van Amsterdam, wiens Vader, Barchout Kromhout, aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed hadt. Uit deezen echt wierden gebooren:

1. *Ida Kromhout*, getrouwd met Jonkheere *Jan van der Nieuwburg*.

2. *Willem Kromhout*,

3. *Wijntje Kromhout*. — Alle deeze zijn zonder kinderen overleeden.

KAREL SIX, straks genoemd, tradt, in den Jaare 1638, voor de eerste maal, in 't huwelijk met MARGARETA VAN WAVEREN, Dogter van Antonij van Waveren, Ridder, Heere van Waveren, Boshol en Ruigewilnis, Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam, en verwekte bij haar

1. JOHANNA SIX, getrouwd met PIETER SIX, Zoone van Jan Six, en van Anna van Wijmer, wier nakoomelingen, hier na, onder PIETER SIX, zullen vermeld worden.

2. *Frans Six*, en

3. *Alida Six*, beiden ongehuwd overleeden.

Na het overlijden zijner eerste Echtgenoote, hertrouwde KAREL SIX met ADRIANA SPIEGEL, en wierdt, bij haar, Vader van nog drie kinderen.

4. WILLEM SIX, die aanstonds volgt.

5. *Karel Six*, getrouwd met *Margareta Commerstein*, welke hem vier kinderen baarde:

1. *Adriana Six*, getrouwd met *Ludovicus de Dieu*, Doctor in de Geneeskunde, welken zij de volgende kinderen ter waereld bragt:

(1) *Daniel de Dieu*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, Buitengewoon Afgezant van wegen de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden aan het Hof van Rusland, getrouwd met *Gesina Wilhelmina van Horn*.

(2) *Ludovicus de Dieu*, de Jonge, ongehuwd overleeden.

(3) *Hen-*

(3) *Henrik Amelis de Dieu.*

(4) *Karel de Dieu*, Sekretaris van de Beemster, getrouwd met *Anna Brigitta de la Croix.*

(5) *Willem de Dieu.*

(6) *Johannes de Dieu.*

b. *Anna Six*, ongehuwd overleeden.

c. *Jan Karel Six*, getrouwd met *Johanna Apollonie Loten*, welke hem Vader maakte van

(1) *Margareta Six*, en

(2) *Wilhelma Adriana Six.*

d. *Dorothea Six*, getrouwd met *Henrik van der Mercr*, uit welken echt geboren wierden

(1) *Jakob van der Mercr*, en

(2) *Margareta van der Mercr.*

6. *Geertruid Six*, de Echtgenoote van *Jacob Bicker Roelofszoon*, Commissaris der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van

a. *Agatha Bicker*, getrouwd met Mr. *Jakob Jan de Backer*, die bij haar verwekte,

(1) *Johanna Maria de Backer*, ongehuwd overleeden, en

(2) *Jan de Backer*, in Nederlands Indiën kinderloos gestorven.

b. *Adriana Bicker*, gehuwd aan *Pieter Marees*, welke haar Moeder maakte van

(1) *Johanna Machtelena de Marees*, gehuwd aan *Adrianus Johannes Elzevier*, Zoone van Petrus Elzevier, Leeraar onder de Hervormden te 's Graaveland; uit welk huwelijk, onder andere, zijn geboren,

(a) *Pieter Jan Elzevier*, en

(b) *Anna Adriana Elzevier.*

(2) *Jan Gerard de Marees.*

c. *Anna Bicker*, getrouwd, eerst met *Matheus Backer Molshoek*, en vervolgens met Mr. *Gerbrand Kloos du Fay*, Commissaris van Amsterdam, doch, in beide huwelijken, kinderloos.

WILLEM SIX, als de oudste Zoon van KAREL SIX, uit deszelfs tweede huwelijk, boven op N. 4 vermeld, nam tot

Echtgenoote EVA STILTE, en overleedt op den zevenden December des Jaars 1676, naalaatende de volgende kinderen:

1. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Jan Hulshout*, Sekretaris van Rhijnland, en bij hem Moeder van

Anna Hulsthout, de Echtgenoote geworden van Mr. *Dirk de Raat*, Schepen en Raad der Stad Leiden, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer van Amſterdam. Uit dit huwelijk wierdt gebooren eene éénige Dogter,

Elizabeth Theodora de Raat.

2. *Adriana Six*, zonder kinderen geſtorven,

3. WILLEM SIX, van welken ſtraks zal geſproken worden,

4. *Frans Six*, ongehuwd overleeden.

WILLEM SIX, zo aanſtonds vermeld, was Raad in de Vroedſchap en Preſident Commisſaris der Stad Haarlem. Zijne Huisvrouw was DOROTHEA VAN ASSENDELFT, en hij bij haar Vader van de volgende drie Zoonen;

I. Mr. WILLEM SIX, Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Haarlem, Lid van het Kollegie der Gekommitteerde Raaden der Staaten van Holland in 's Graavenhage, en Hoogheemraad van Rhijnland. Zijne Echtgenoote was HELENA WILHELMA FABRICIUS, Dogter van Albert Fabricius, Heere van Almkerk, Sekretaris van Hun Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, bij welke hij verwekte,

1. *Willem Six*, jong geſtorven.

2. *Willem Fabritius Six*, gebooren den drieëntwintigſten Augustus des Jaars 1725.

3. *Henrietta Eva Six*, gebooren den dertigſten Julij 1726.

4. *Dorothea Albertina Six*, geboooren den derden April des Jaars 1728.

5. *Barbara Nikoletta Six*, geboooren den zeventienden Februarij des Jaars 1729.

6. *Helena Wilhelma Six*, geboooren den zevenëntwintigſten Januarij des Jaars 1730.

7. *Meindert Karel Six*, geboooren den zestienden Januarij 1731.

II. NIKO-

II. NIKOLAAS SIX, was Licentiaat in de beide Regten, Schepen der Stad Haarlem, en Rentmeester van het Heemraadſchap van Rhijnland. Hij hadt in huwelijk genomen ADRIANA CONSTANTIA BEEKMAN, Dogter van Kornelis Beekman, Schout bij nacht onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam, en verwekte bij dezelve,

1. *Iſaak Kornelis Engelbert Beekman Six*, gebooren den vijfden Julij des Jaars 1726, doch jong geſtorven.

2. *Dorothea Conſtantijn Six*, insgelijks jong overleeden.

3. *Margareta Eva Nikolaſia Six*, gebooren den vierden Maart des Jaars 1729.

III. CHRISTOFFEL SIX, Licentiaat in de beide Regten, Heer van Oosterleek, Raad in de Vroedſchap, als mede Schepen der Stad Alkmaar, Baljuw en Houtvester van Wimmenum, Meesterknaap van den Lande van de Helder en Huisduinen, Hoogheemraad en Schepen van de Zijp en Wieringerwaart. Hij is tweemaal gehuwd geweest: eerst met Vrouwe *Anna Jakoba van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Gerard van Vladderacken, Raad in de Vroedſchap en Preſident Schepen der Stad Alkmaar; en vervolgens met Vrouwe *Ida Johanna van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Geldolf van Vladderacken, Voorzittend Schepen der Stad Alkmaar.

WILLEM SIX, boven genaamd, als de vierde Zoon van WILLEM SIX, *den Vierden*, en van *Johanna Wijmer*, op de Regeeringslijst van Amſterdam, in den Jaare 1650, als Raad dier Stad vermeld, nam ter Vrouwe CATHALINA HINLOPEN, van Moeders zijde Kleindogter van den Amſterdamſchen Burgemeester Anthonij van Waveren, en overleedt op den veertienden Julij des Jaars 1652, hebbende verwekt:

1. *Frans Six*, getrouwd met *Maria Hinlopen Vermaas*, bij welke hij verwekte:

a. *Willem Six*, ongehuwd geſtorven.

b. *Jacobus Six*, insgelijks niet gehuwd geweest.

c. *Catharina Six*, getrouwd aan *Anthonij Valckenier*. Een kind, uit deezen echt gebooren, overleedt in zijne vroege jeugd.

2. *Cornelia Six*, ongehuwd aan de Kaap de Goede Hoop geſtorven.

3. *Willem Six Willemszoon*, getrouwd met *Agatha Guldewagen*, Dogter van Kornelis Guldewagen, Raad en Burgemeester der Stad Haarlem, en van wegen dezelve Afgevaardigde in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staten der Verëënigde Nederlanden. Zij was Weduw van Johan Daniel d'Ablaing, Heere van Offain, doch bij denzelven geene Moeder geworden. In deezen echt baarde zij,

a. *Agatha Six*, getrouwd, voor de eerste maal, met Jan Jakob Does, welken zij Vader maakte van

Johanna Jakoba Does, ongehuwd overleeden.

Naderhand hertrouwde zij met *Barnardus Muijkens*, Domheer in het Domkapittel te Utrecht.

b. *Willem Six Willemszoon*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Oud-Gouverneur van Malakka. Te Batavia tradt hij in den echt met *Geertruid Elizabeth de Bitter*, en verwekte bij dezelve eene Dogter,

Rijke Six, die vervolgens zich met der woon na Holland begaf, en aldaar ongehuwd overleedt.

4. *Johanna Jakoba Six*, getrouwd met *Simon van der Stel*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Hij hadt bij haar de volgende naakoomelingen:

a. *Willem Adriaan van der Stel*, Heer in Oud- en Nieuw-Vosmeer, Schepen der Stad Amsterdam, Oud-Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Bij zijne Echtgenoote *Maria de Hase*, die op den eersten Julij des Jaars 1723 overleedt, was hij Vader geworden van

(1) *Cornelia van der Stel*, getrouwd met *Marcus van Weert*, welken zij twee Zoonen baarde.

(a) *Willem Adriaan van Weert*, en

(b) *Marcus Kornelis van Weert.*

(2) *Jacoba Catharina van der Stel.*

(3) *Simon van der Stel*, Commissaris der Stad Amsterdam.

(4) *Maria van der Stel.*

(5) *Willem Adriaan van der Stel*, ongehuwd overleeden.

b. *Adriaan*

b. *Adriaan van der Stel*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van Amboina en de omliggende Eilanden, nam ter Vrouwe *Hillegonda Cronendonk*, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

(1) Mr. *Simon van der Stel*, getrouwd, voor de eerste maal, met *Anna Jakoba van Cingelshoek*, Dogter van Mak van Cingelshoek, Veertig in den Raad der Stad Leiden, en bij haar Vader van

Barbara Hillegonda van der Stel.

Naderhand hertrouwde hij met *Aletta Antonia van Rouverry*, en verwekte bij dezelve,

(a) *Adriaan van der Stel*, en

(b) *Johan van der Stel.*

(2) *Justus van der Stel*, jong gestorven.

(3) *Johan van der Stel.*

c. *Cathalina van der Stel*, getrouwd met *Pieter van Rhijn*, in den Jare 1717, zonder kinderen overleeden.

d. *Frans van der Stel*, gehuwd met *Johanna Wessels*, in den Jare 1717 overleeden, na dat hij, alvoorens, Vader was geworden van

Johanna Jakoba van der Stel, ongetrouwd overleeden.

e. *Henrik van der Stel*, Landdrost der Batavische Ommelanden op het Eiland Java, in den Jare 1732 overleeden.

f. *Kornelis van der Stel*, op Zee verongelukt.

g. *Alida Six*, voor de eerste maal in den echt getreeden met *Johan de Vry*, Burgemeester en Raad der Stad Gouda, en bij hem Moeder geworden van

Jakob de Vry, Schepen en Raad der Stad Gouda, gehuwd aan *Willemina Albertina van Wartensleben*, uit welk huwelijk voortkwam,

Jakob Willem de Vry, ongehuwd gestorven.

Naa het overlijden van haaren eersten Man, hertrouwde *Alida Six* met *Willem Kerkman*, en wierdt bij haar Moeder van

a. *Willem Kerkman*, getrouwd met N. N. bij Sluijpwijk, welke bij haar eenen Zoon verwekte.

b. *Gerrit Kerkman.*

Ook

Ook deezen tweeden Man overleevende, tradt zij in een derde huwelijk met *Samuel Munkerus*, Rektor van het Latijnſche School te Gouda, doch baarde deezen geene kinderen.

JAN SIX, boven, onder de kinderen van KARL SIX en *Alix de Lattre*, die zich te St. Omer met der woon nederzetten, onder N. IV vermeld, nam ter echtgenoote ANNA WYMER, Dogter van Pieter Wijmer, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Karel Six*, op eene reize na Geneve, zonder kinderen, overleeden.

II. PIETER SIX, die volgt.

III. JAN SIX, die insgelijks zal volgen.

PIETER SIX hadt tot echtgenoote zijne bloedverwante JOHANNA SIX, boven genoemd, Dogter van *Karel Six*, en bij haar de volgende kinderen:

1. *Margareta Six*, voor de eerſte maal gehuwd aan *Willem Schrijver*, en bij hem Moeder van

Willem Schrijver, jong geſtorven.

Zij tradt in een tweede huwelijk met *Johan de Vries*, Burgemeester en Raad der Stad Amſterdam, als mede Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit aldaar, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije, welke, bij haar, Vader wierdt van

Frederik de Vries, insgelijks vroeg overleeden.

2. Mr. PIETER SIX, in de Jaaren 1689, 1690 en 1691, Commisſaris van kleine zaaken, en in de Jaaren 1692 en 1699 Schepen der Stad Amſterdam, was gehuwd aan EMERENTIA DEYMAN, Dogter van Jan Deijman en Maria Bas, en verwekte bij dezelve,

a. *Pieter Six.*
b. *Jan Six.*
c. *Johanna Six.*
d. *Johanna Six.*
e. *Maria Six.*
f. *Nicolaas Six.*
g. *Margareta Six.* Alle deeze zijn in hunne vroegſte jeugd geſtorven.

h. Mr.

h. Mr. *Pieter Six*, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer van Amſterdam, in den Jaare 1719 Schepen der Stad, in den Jaare 1720 Raad in de Vroedſchap geworden, wederom Schepen in de Jaaren 1724, 1734 en 1735, en eindelijk, in den Jaare 1744, Burgemeester, en vervolgens in de Jaaren 1749, 1750, 1753 en 1754. Hij hadt in huwelijk *Geertruid van der Lijn*, Dogter van Anthonij van der Lijn, Schepen en Raad der Stad Alkmaar; doch heeft bij dezelve geene kinderen naagelaaten.

3. *Willem Six*, Commisſaris der Stad Amſterdam in den Jaare 1689, Schepen in den Jaare 1693, en Burgemeester in de Jaaren 1723, 1725 en 1729. Hij is nooit gehuwd geweest.

JAN SIX, boven vermeld, als de jongſte Zoon van *Jan Six* en *Anna Wijmer*, in 't vervolg Heer van Wimmenum en Vromade, wierdt gebooren in den Jaare 1618. Hij was een Man, vermaard, zo wel om zijne geleerdheid en ervarenis in verſcheiden takken van fraaie letteren, voorsl in de Dichtkunde, als om de aanzienlijke posten, door hem bekleed. Al vroeg gaf hij blijken van zijne zucht voor de Latijnſche en Nederduitſche Dichtkunde, en maakte in beiden meer dan gemeene vorderingen. Hij ſchreef eenige Dichtſtukken, onder welke zijn Treurſpel *Medea* 't meest bekend is. In den Jaare 1655 tradt hij in het huwelijk met MARGARETA TULP, Dogter van Nicolaas Tulp, Burgemeester en Raad der Stad Amſterdam, en van wegen dezelve zitting hebbende in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland. In het volgende jaar wierdt hij Commisſaris der Stad. VONDEL, met welken SIX eenige verkeering hieldt, ſchreef, omtrent deezen tijd, op 's Mans afbeelding, dit Bijſchrift:

„ Zoo maelt men SIX, in 't bloeiensl van zijn jeught,
„ Verlieft op kunst, en wetenſchap en deught,
„ Die ſchooner blinkt dan iemants pen kan ſchrijven,
„ De verf vergaet: de deught zal eeuwigh blijven."

In den Jaare 1667 nam hij zitting in Schepensbank, en wederom

derom in de Jaaren 1688 en 1689, zijnde, inmiddels, in den Jaare 1679, Raad geworden, om vervolgens, in eenen bijkans grijzen ouderdom van drieënzeventig jaaren, de Burgemeesterlijke waardigheid te aanvaarden; welke hij evenwel niet meer dan eenmaal heeft bekleed. Dit viel voor in den Jaare 1691. Nog negen jaaren leefde hij daar na, en overleedt op den achttienden Maij des Jaars 1700, in den ouderdom van tweeëntachtig jaaren. Bij gemelde zijne Echtgenoote had hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Anna Six.*

2. *Jan Six.*

3. *Nicolaas Six* — allen jong gestorven.

4. NICOLAAS SIX, Heer van Wimmenum, Schepen der Stad Amsterdam, in den Jaare 1690, en voorts in de Jaaren 1706 en 1707, als mede Kolonel der Burgerije. In den Jaare 1691 trad hij in 't huwelijk, met *Emerentia Valckenier*, Dogter van Wouter Valckenier, Raad in de Vroedschap te Amsterdam, en van wegens die Stad zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in het Noorderkwartier. Hij verwekte bij haar eenen Zoon

Jan Six, gebooren in den Jaare 1692, doch reeds vroeg gestorven.

5. *Jan Six.*

6. *Anna Six*, beiden in de kindsheid overleeden.

7. *Margareta Six*, ongehuwd gestorven, in den Jaare 1718.

8. Mr. JAN SIX, Heer van Hillegom en Vromade, in den Jaare 1691 Commissaris, in den Jaare 1701 tot Raad in de Vroedschap verkoozen, vervolgens Schepen in de Jaaren 1705, 1709 en 1710, en vervolgens zestienmaalen Burgemeester, te weeten, in de Jaaren 1719, 1722, 1724, 1726, 1728, 1730, 1733, 1736, 1737, 1739, 1740, 1742, 1743, 1745, 1746, 1748. Bij de buitengewoone Verandering der Regeeringe, in het laatstgenoemde jaar, wierdt hij, nevens zijne Amptgenooten, van de Burgemeesterlijke waardigheid verlaaten. Driemaalen is de Heer JAN SIX getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote wierdt, in den Jaare 1691, AGATHA DECQUER, Dogter van Henrik Decquer, Bewindhebber der Oostindische

Maat-

Maatschappij ter Kamer Amsterdam, welke hem ter waereld bragt,

a. *Jan Six*, Commissaris der Stad Amsterdam, in den Jaare 1713 ongehuwd overleeden.

b. *Maria Jakoba Six*, getrouwd met Mr. *Jacobus Trip*, Sekretaris, en naderhand Schepen der Stad Amsterdam, Zoon van den Burgemeester Jan Trip, in den Jaare 1716 kinderloos gestorven.

Voor de tweede maal tradt de Heer JAN SIX in 't huwelijk, in den Jaare 1705, met *Maria Calkoen*, Dogter van Cornelis Calkoen, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, welke hem baarde,

a. *Nikolaas Six*, en

b. *Jan Six*, beiden jong gestorven.

Eindelijk tradt de Burgemeester, in den Jaare 1728, in een derde huwelijk met ANNA ELIZABETH VAN DEN BEMBDEN, Dogter van *Jan van den Bembden*, Schepen en Raad van Amsterdam, welke hem ter waereld bragt,

JAN SIX, gebooren den veertienden Augustus des Jaars 1730, naderhand Heer van Hillegom en Vromade, van welken, indien wij ons niet bedriegen, twee Zoonen nog heden in leeven zijn.

9 *Maria Six*, getrouwd, in den Jaare 1695, met Mr. *Daniel Jean Bernard*, Heer van Rattenbroek en de Uiterdijken van Mastwijk, Schepen der Stad Amsterdam, en, bij hem, Moeder van

a. Mr. *Jan Bernard*, Schepen der Stad Amsterdam, Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland, gehuwd, in den Jaare 1727, met *Baltina van Hemert*, Dogter van Gillis van Hemert, Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappije ter Kamer Amsterdam, bij welke hij heeft verwekt eene Dogter,

Maria Bernard, gebooren in den Jaare 1730.

b. *Anna Bernard*, jong gestorven.

c. *Margareta Catharina Bernard*, gehuwd, in den Jaare 1721, aan Mr. *Reinier Bouwens*, Schepen der Stad Amsterdam, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter

Kamer

Kamer van gemelde Stad, wiens Moeder was Catharina Pels. Uit dit huwelijk wierden drie kinderen gebooren:

(1) *Jan Bouwens*, jong gestorven.

(2) *Daniel Bouwens*, gebooren in den Jaare 1723.

(3) *Maria Bouwens*, gebooren in den Jaare 1724.

10. *Christina Six*, jong gestorven.

11. *Dirk Six*, op eene reize na Wenen, ongehuwd, overleeden.

ADRIAAN SIX, het vijfde kind, en de derde Zoon van CHARLES of KAREL SIX, boven vermeld, die zich te S. Omer hadt nedergezet, tradt in 't huwelijk met ANNA KERMT, welker Grootvader, in den Jaare 1565, den post van Houtvester van Brabant bekleedde. Uit het gemelde huwelijk wierdt gebooren,

JAN SIX, die tweemaalen gehuwd geweest is: eerst met *Elizabeth van Goch*, vervolgens met *Johanna de Smit*. Het laatste huwelijk was kinderloos; doch in het eerste wierden de volgende kinderen verwekt:

1. ADRIAAN SIX; zie beneden.

2. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Adriaan Karreman*; en bij hem Moeder van

Adriaan Karreman.

3. JAN SIX JANSZOON, van welken straks zal gesproken worden.

ADRIAAN SIX, straks genoemd, tradt in den echt met *Maria van Tareling*, eene bloedverwante van den Luitenant Admiraal en Burgemeester van Rotterdam Willem Bastiaanszoon Schepers, van welken wij, voorheen, in een afzonderlijk Artikel, gesproken hebben. ADRIAAN SIX overleedt op den zesden December des Jaars 1700, hebbende, bij gemelde zijne Huisvrouw, die op den vijfden Maart des Jaars 1715 haare dagen eindigde, verwekt de volgende kinderen:

1. PIETER SIX, getrouwd met *Anna Margareta Storm*, te Koningsbergen, en bij haar Vader van,

a. *Jan Willem Six.*

b. *Adriaan Six.*

c. *Catharina Elizabeth Six.*

2. *Jan Six Adriaansz*, getrouwd met *Petronella Heeres*, doch bij welke hij geene kinderen heeft verwekt.

3. *Eliza-*

3. *Elizabeth Six*, ongehuwd overleeden.

4. *Catharina Six*, getrouwd met *Lucas Bardon*, welken zij twee kinderen baarde:

a. *Brigitta Bardon*, en

b. *Adam Adriaan Bardon*.

JAN SIX JANSZOON, boven vermeld, was getrouwd met MARIA DENYS, en verwekte bij haar eene Dogter,

Agatha Six, naderhand de Huisvrouw van *Louis Geerlag*, Schepen der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappij ter Kamer aldaar. Hij overleedt, op den eenentwintigſten Augustus des Jaars 1729, zijnde Vader geworden van de volgende kinderen:

a. *Henricus Johan Geerlach*, Kiesheer der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappij ter Kamer aldaar.

b. *Petrus Jacobus Geerlag*.

c. *Johanna Geertruid Geerlag*, getrouwd met J. van Steeland.

d. *Maria Geerlag*, in den echt getreeden met Mr. David Radæus, Schepen der Stad Middelburg.

Aldus hebben wij, van het aanzienlijk Geſlagt van SIX, voor zo veel ons doenlijk was, een uitvoerig verſlag gegeeven, ten aanzien van de afkomst en vermaagſchappingen der Leden. Behalven de reeds genoémden, vinden wij nog eenige perſoonen vermeld, die den naam van SIX gevoerd hebben, en, hoogwaarſchijnlijk, uit het zelfde Geſlagt zullen zijn voortgeſprooten; van welke wij, egter, bij gebrek aan de vereischte aantekeningen, de Ouders of verdere bloedverwanten niet kunnen aanwijzen. De bedoelde perſoonen zijn de volgende:

GILLIS SIX, Groot-Provoost van Kamerijk, in den Jaare 1147.

MATTHEU of MATTHYS SIX, Houtvester, (waarſchijnlijk van Braband) in den Jaare 1357.

ANSELMUS SIX, Gouverneur van Arleux, in het Graafſchap Artois, in den Jaare 1404.

JAN SIX, waarſchijnlijk een broeder van CHARLES of KAREL SIX, welke, zo als wij, ter zijner plaatze, vermeld hebben,

zich, om koophandel te drijven, te S. Omer, hadt nedergezet, begaf zich in den Geeſtelijken ſtaat, wierdt Biſſchop in de gemelde Stad, en eindigde zijne dagen, in den Jaare 1586. Zijn overlijden viel voor, te Rijſſel, op zijne reize na Bergen in Henegouwen, tot het bijwoonen van eene Provinciaale Kerkvergadering, welke aldaar zoude gehouden worden. Drie jaaren vóór zijn overlijden hadt de Biſſchop zelve, in de hoofdſtad van zijn Geeſtlijk Regtsgebied, eene diergelijke Vergadering gehouden, welker Beſluiten door hem zelven waren beſchreeven en door den druk gemeen gemaakt. Biſſchop SIX hadt eenen Neef, JAKOB VAN WILLANT genaamd; hij ſtelde op hem het volgende Graffſchrift:

JUDICIUM COGITA.

1590.

JOHANNES SIX.

Episcopus Audomaropolitanus II. antea Paſtor Eccleſiæ Parochialis S. Stephani hujus Oppidi, Patriæ ſuæ frequentioribus Cleri, et populi Orationibus deſiderans eſſe commendatior, hunc ſibi vivens ſepulturæ locum elegit, qui dum iter faceret Montes Hann. ad Concilium Epp. Prov. apud hanc Eccleſiam obdormivit, ætatis ſuæ Ao. LIII. Episcopatus VI. Salutis humanæ CIↃIↃLXXXVI. IV Idus VIII bris.

JUDICIUM COGITA.

Nog eenen anderen JAN SIX, van onbeſchreevene afkomst en maagſchap, vinden wij vermeld. Deeze was Abt van Vlooge, in het Bosch van St. Amand, twee mijlen van Valenchijn gelegen.

Bij alle de bovenſtaanden voegen wij nog eenen perſoon, uit het zelfde Geſlagt voortgeſprooten, en, met naame, vermaagſchapt, doch in welk eenen graad, is ons niet gebleeken, aan den Heere JAN SIX, welke, zo als wij op 's Mans Artikel heb-

hebben aangetekend, de Nederduitsche Dichtkunde beoeffende, en, aan het einde der jongstvoorgaande Eeuwe, de Burgemeesterlijke waardigheid te Amsterdam bekleedde. De persoon door ons bedoeld, was

JAN of JOAN SIX VAN CHANDELIER, gebooren te Amsterdam, in of omtrent het Jaar 1610. Zijns Vaders naam was JAKOB SIX, die van zijne Moeder N. N. JULIENS, en hij zelve de oudste van tien kinderen, zes Zoonen en vier Dogteren. Volgens de bestemming zijner Ouderen, leide hij zich toe op den Koophandel, met naame in Droogerijen. Om zich, van het dagelijksch bedrijf, in zijne snippeluuren, te verpoozen, verschafte hem zijne zucht tot de Nederduitsche Dichtkunde overvloedige gelegenheid. Door naarstige oeffening maakte hij hier in genoegzaame vorderingen, om, onder de goede Dichters zijner Eeuwe, eener plaatze niet onwaardig te mogen geoordeeld worden. Op den ouderdom van dertig jaaren wierdt hij van eene hardnekkige Mildzucht aangetast; om van welke verlost te worden, hem het gebruik der wateren te *Spaa* wierdt aangepreezen. Zo veel baat vondt SIX, bij het opvolgen van dien raad, dat hij, zedert, in zijne Gedichten, den lof dier wateren, meermaalen, heeft bezongen. Naa zijne herstelling deedt hij, onder andere en wel voornaamelijk, ter voortzettinge van zijnen Koophandel, eene reize door *Frankrijk*, *Spanje* en *Italie*. Meer dan tien jaaren duurde deeze reize. Op zijnen doortogt van het laatstgemelde Gewest, schreef hij een dichtstukje, welk hij met den naam van *'s Amsterdammers Winter* doopte. Kenners houden dit voor het geestigste Werkje, welk uit 's Mans pen gevloeid is. Tot het zelfde oogmerk, het voortzetten van den Koophandel, als de nu gemelde reize, deedt hij, kort naa het afloopen van dezelve, eenen keer na Engeland. Onder dit alles hadt hij, van tijd tot tijd gearbeid aan het vermeerderen en beschaaven zijner dichtstukken. In éénen bondel gaf hij dezelve, in den Jaare 1657, onder den titel van *Poëzy*, in 't licht. SIX VAN CHANDELIER is nooit getrouwd geweest. Hij was een man van geen gering vermogen: van hier, dat hij zijne laatste leevensjaaren, meestal in stilte, doorbragt op een Lustplaats, in het Diemermeir, hem van zijne Grootmoeder CATHARINA JEHEU aange-

ſtorven. Hier bearbeidde en voltooide hij eene nieuwe berijming der Pſalmen, welke hij, in den Jaare 1674, in 't licht gaf. De tijd van 's Mans afſterven is ons niet gebleeken.

SJAARDEMA, (SIKKE) een Friesch Edelman, om zijne ongemeene zucht voor 's Lands Vrijheid en grootmoedige belangeloosheid, zeer vermaard in de aloude Geſchiedenisſen. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Twaalfde, of het begin der Dertiende Eeuwe. Dit leiden wij daar uit af, dat hij, omtrent het Jaar 1240, tot *Potestaat* van Friesland wierdt verkoozen; welke waardigheid, gelijk wij, op een bijzonder Artikel, vermeld hebben, niet dan aan Mannen van beproefde ervarenisſe wierdt opgedraagen. Van zijne zucht voor den welvaart van 't gemeene Land getuigt de voorſpoed, welken het Gewest, onder zijne Regeering, genoot. Van de opgemelde hoedanigheden, Vrijheidsliefde en Belangeloosheid, kan het volgende ten voldingenden bewijze dienen. Tot geluk der Frieſche Landzaaten, hadt het gezag, welk zich de Hollandſche Graaven over hen hadden weeten aan te matigen, in den leeftijd van SJAARDEMA, een einde genomen. Om die onafhanklijkheid te handhaaven, hadt men, voornaamelijk, aan hem het Potestaatſchap opgedraagen. Intusſchen bekleedde Koning WILLEM, onder de aloude Hollandſche Graaven, bij den naam van WILLEM DEN II bekend, de Graaflijke waardigheid over Holland. Heerschzuchtig van aart, en alles te werk ſtellende om zijn vermogen uit te breiden, gevoelde hij eenen heimelijken ſpijt, dat het gezag, welk zommigen zijner Voorzaaten, over *Friesland*, hadden geoeffend, op hem niet was afgedaald. Om deeze ſchade te beteren, zogt hij zich, op eene listige wijze, te wikkelen in de gunst van verſcheiden Grooten. Onder andere ſchonk hij aanzienlijke giften aan de Abten en Prelaaten, om hen alzo te beweegen tot aanneeminge van hem voor Heer van *Friesland*, gelijk zij zommigen zijner Voorzaaren daar voor erkend hadden. Zij aanvaardden de gunstbewijzen, doch droegen een te edel hart in hunnen boezem, om daar voor 's Lands Vrijheid en Onafhankelijkheid te verkoopen. Om evenwel den Koning niet plotſeling voor het hoofd te ſtooten, en met een het uitzigt op verdere gunst-

be-

bewijzen af te ſnijden, gaven ze een dubbelzinnig antwoord, en weezen hem tot 's Lands Potestaat SIKKE SJAARDEMA, als zonder wiens toeſtemming en medewerking de Graaf nimmer zijn doelwit zoude kunnen bereiken. Straks wendde zich Koning WILLEM met eenen brief tot den Potestaat, vol van aanbiedingen van weldaaden en gunstbetooningen, indien hij hem, ter bekoominge van den begeerden titel en het daar aan verknogte gezag, de behulpzaame hand wilde leenen. Maar hoe groot was des Konings te leurſtelling, wanneer hij, van den Vrijheidminnenden en Grootmoedigen Fries, eenen brief ontving, van den volgenden inhoud:

„ *Grootmagtige Koning!*

„ Wil u niet te vergeefs vermoeien. Meent Gij, dat ik, „ om mij en mijn Geſlagt te verheffen, een Verraader wil „ zijn, en de naakomelingen van die Vrijheid berooven, wel„ ke onze Voorvaders boven alle goederen geſchat hebben? „ Verre zij van mij een geldgierig en oneerlijk hart! Vaar „ wel, en wil mij met uwe brieven niet meer begroeten in „ diervoegen: want ik wil naa deezen geene van U ontvan„ gen. Uit onzen huize Sjaardema."

Om zijnen afkeer van den aan hem gedaanen voorſlag nog duidelijker te doen openbaar worden, vindt men aangetekend, dat SJAARDEMA, tot ſpijt van den Hollandſchen Graave, gouden penningen liet ſlaan, op de eene zijde van welke men deeze woorden las: SIXTUS SJAARDEMA, POTESTAS FRISIÆ; en op den anderen kant eenen Man verbeeld zag, die geld uit zijne hand liet vallen, zinſpeelende op SJAARDEMA's afwijzing van de Graaflijke aanbiedinge, met het Randſchrift: LIBERTAS PRÆVALET AURO; „ De Vrijheid is meer waardig dan het Goud."

SLATIUS. (HENRICUS) Hoedanig eener denkwijze, raakende de geſchillen tusſchen de Remonſtranten en Contraremonſtranten, welke vóór en naa de Jaaren 1618 en 1619 gevoerd wierden, men ook moge toegedaan zijn, de onpartijdigheid, nogthans, gebiedt eenen iegelijk te erkennen, dat zommige Leeraars van den eerstgenoemden Aanhang, door hunne gemaatigd-

heid en beſcheidenheid, zich der hoogagtinge van het naageſlagt hebben aanbevolen. Op deeze lijst, evenwel, mogen wij niet aanſchrijven, den naam des Mans, wiens bedrijven en lotgevallen wij, in het tegenwoordige Artikel, zullen verhaalen. Hij was een ſchandvlek voor het Genootſchap; op hetwelk, evenwel, deswegen, geene weezenlijke oneer kan nederdaalen, als hebbende herzelve de bedrijven en ſhoodheden des doldriftigen, zo genaamden, Yveraars, meer dan eens, afgekeurd en openlijk veroordeeld. Doch laaten wij ter zaake treeden.

HENRICUS SLATIUS, gebooren op het Zeeuwſche Eiland *Duiveland*, in het Dorp *Oosterland*, gelijk bekend is, bekleedde het predikampt. Uit zekeren Brief van HUGO DE GROOT mogen wij afleiden, dat zijne eerſte ſtandplaats het een of ander Dorp, doch onzeker hoe genaamd, in 't Sticht van *Utrecht*, hoewel men aldaar, verkeerdelijk, *Gelderland* leest, moet geweest zijn. De geleerde Man verhaalt, hoe de vermaarde GREVINKHOVEN, beſchuldigd zijnde, onzen SLATIUS, hoewel dezelve van Socinianerij verdagt was, tot den Kerkendienst hadt aangepreezen, deeze aantijging, onder andere, daar mede wederlegd was, om dat SLATIUS, *door het Hof van Gelderland*, van die ſchuld was vrijgeſproken. Uit den zelfden brief leeren wij, dat hoewel hij, misſchien, in zijne Jonkheid tot die begrippen hadt overgeheld, naderhand zijne gedagten daar omtrent veranderd waren. Sedert bekleedde hij het predikampt in Zuidholland, te *Bleiswijk*, bij *Rotterdam*. Het eerſte, 't geen wij, van zijne verrigtingen, ter dier plaatze, vinden aangetekend, was, dat hij, nevens twee andere Predikanten der Klaſſis van *Rotterdam*, de hand hadt in het ſchrijven en verſpreiden van een boekje tegen JOANNES CALVINUS, meer met gal dan met inkt geſchreeven, in 't welk denzelven veelerlei verwijtingen van hevigheid, meesteragtigheid en dwingelandije gedaan wierden. Niet alleen in dit, maar ook in andere ſchriften, dikmaals ook bij monde, ſpoog hij zo veel gals uit, zonder ontzien van vriend of vijand, dat zelf de ijverigſte voorſtanders van de zaak der Remonſtranten daar over hun misnoegen lieten blijken.

Tot

Tot meer gerugt maakende daadelijkheden floeg, eerlang, SLATIUS over. Gelijk elders, dus hadden ook te *Bleiswijk* de Contraremonstranten zich afgescheiden, laatende de Kerk aan de Remonstranten, en moesten zich behelpen met afzonderlijke Vergaderingen, op plaatzen, niet tot den predikdienst geschikt. Te *Bleiswijk* gebruikten ze daar toe een Timmerschuur. SLATIUS hadt eenige Artikelen doen drukken, bevattende 't geen hij de Leere der Contraremonstranten noemde, doch in een zeer haatlijk licht geplaatst. Deeze Artikelen hadt hij allerwege, ook aan den Timmerschuur, doen aanplakken, en voorts den Leeraar der afgezonderden tot een openbaar twistgeding uitgedaagd. Deeze was de vermaarde JOANNES KLOPPENBURG, weleer Predikant, onder andere, te *Amsterdam*, en naderhand Hoogleeraar te *Harderwijk* en *Franeker*. Doch men wees 's Mans uitdaaging van de hand, overal van zich laatende gaan, dat SLATIUS den Contraremonstranten gruwelleeringen opdrong, welke zij niet geloofden. Dit hem ter ooren zijnde gekoomen, deedt zijne woede dermaate ontsteeken, dat hij, gevolgd van eenige anderen, op Zondag, den tienden September des Jaars 1617, 's morgens omtrent acht uure, zich voor den Timmerschuur vervoegde, alwaar thans, voor de afgezonderden, het Avondmaal zoude bediend worden. Hier daagde hij den Leeraar uit tot een twistgeding, en om de Contraremonstranten, van 't geen hun, in de aangeplakte Artikelen, wierdt te laste gelegd, te zuiveren. Het antwoord was, dat de Leeraar zich zoude verantwoorden, doch niet voor dat zij hunnen Godsdienst zouden verrigt hebben. „ Indien gij mij kunt overtuigen", was het wederwoord van „ SLATIUS, van de nagegeevene leugens en lasteringen, zo zult „ gij daar mede meer verrigten dan met honderd predikanten: „ want gij zult ontallijke menschen, die nu afkeerig zijn van „ uwe Leere, tot u trekken. Ook zal ik, zo men mij overtuigt, niet wagten tot dat mij de Heeren afzetten, maar „ terstond van zelf uit den dienst schelden, en openbaar erkennen de geene te zijn, daar men mij voor scheldt. Laat „ ons dan tot het dispuit koomen: want ik zal niet van hier „ gaan, noch u met vrede laaten predikèn, voor dat gij mij „ eerst voldoet." Meer dan anderhalf uur stondt SLATIUS buiten den Schuur.

Inmiddels ſchreef KLOPPENBURG eenen brief aan den Kerkenraad van *Bleiswijk*, in welken hij SLATIUS van Sociniarerij beſchuldigde, met nevensgaanden eisch, om zich daar van te zuiveren, eer hij met hem een twistgeding wilde aanvangen. De andere liet deezen brief, door den Sekretaris van het Dorp, openlijk aan het volk voorleezen, en deedt vervolgens zijn beklag over 't ongelijk, welk hij zelde, hem daar in te worden aangedaan. Driemaalen, verklaarde hij, hadt hij zich van die lasteringe gezuiverd: eerst, voor de Heeren Staaten der Provincie en de Afgevaardigden van het Sijnode van *Utrecht*, toen hij de oplegging der handen ontving; vervolgens, voor de Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappij te *Middelburg*, in de tegenwoordigheid van drie Predikanten; en laatſtelijk voor de Magiſtraat van *Rotterdam*, op aanklagte van den Leeraar SMOYTIUS; biedende thans aan, tegen de beſchuldiging van KLOPPENBURG, zich nogmaals te willen zuiveren voor zijnen wettigen Regter. Ten laatſte kwam KLOPPENBURG ten voorſchijn; doch alzo hij weigerde, op ſtraat te redetwisten, nam men gezamentlijk gang na de Kerk, verzeld, onder andere, van twee lieden, welke, van het geſprokene, aantekening zouden houden. Lang wierdt hier over en wedergeſproken, over eenige Artikelen, zonder dat, gelijk het gemeenlijk gaat, de een den anderen konde overtuigen; terwijl ieder zich de overwinning toeſchreef. Om van de verdere Artikelen, door SLATIUS, den Contraremonſtranten ten laste geleid, te handelen, wierdt insgelijks dag geſteld; doch deeze verſcheen niet, vermids KLOPPENBURG de aantijging van Socinianerij herhaalde, met den eisch dat zijn tegenſtreever zich vooraf daar van moest zuiveren. Thans bevonden zich te *Bleiswijk* eenigen der Wethouderen van *Rotterdam*, Ambagtsheeren van dat Dorp, en thans nog Remonſtrantsgezind. Op de bovengemelde aantijging verklaarden deeze, dat de beſchuldiging tegen SLATIUS ook hen zelven betrof, als welke, op deezen grond, moesten onderſteld worden, Sociniaanſche Leeraars in hunne Gemeenten te gedoogen. Weshalven zij eischten, dat KLOPPENBURG zijne aantijging, op een bepaalden dag, op het Stadshuis te *Rotterdam* zou koomen bewijzen; beloovende voorts, indien hij daar in ſlaagde, SLATIUS terſtond uit den dienst te

zul-

zullen zetten. KLOPPENBURG, daarentegen, beweerde, dat SLATIUS zich te *Bleiswijk* voor den Kerkenraad moest zuiveren; waarop de Heeren verklaarden, dat de Gemeente aldaar, over dat ſtuk, nimmer klagtig was gevallen. Elk bleef aldus op zijne meening ſtaan, en men ſcheidde, zonder iets verrigt te hebben.

Naa dit voorval maakte zich SLATIUS, telkens, ſchuldig aan herhaalde buitenſpoorigheden: zo dat de Heer HUGO DE GROOT, ten dien tijde Penſionaris van *Rotterdam*, aan de Wethouderſchap dier Stad den raad gaf, om den woelzieken Leeraar van zijnen post te verlaaten. Doch het Zuidhollandſche Sijnode voorkwam hier in de Ambagtsheeren. De Kerkvergadering, in den Jaare 1618, te *Delft* gehouden, ontſloeg hem, nevens eenige andere Predikanten, uit zijnen dienst; 't welk SLATIUS zo euvel opnam, dat hij verſcheiden dreigementen uitſloeg, en de Gemeente opruide tegen den Leeraar, welke zijne plaats zoude vervangen: zo dat men, van hooger hand, zich genoodzaakt vondt, ter bewaaringe van rust en orde, eenige behoedmiddelen in 't werk te ſtellen. Zelf ontving SLATIUS aanſchrijven van 's Lands Staaten, bij 't welk hij, met ernſtige bedreigingen, tot ſtilte wierdt vermaand.

Sints deezen tijd wedervoer aan SLATIUS het zelfde, als aan verſcheiden andere Remonſtrantſche Predikanten. Nu eens heimelijk, dan meer openlijk bediende hij de Vergaderingen dier Gezinte, tot dat deeze, in het *Dordrechtſche Sijnode*, veroordeeld, en hij zelve, op zijne weigering om de Kanons der Kerkvergaderinge, of de Akte van Stilſtand van den predikdienst te ondertekenen, uit het Land wierdt gebannen. Naa dit Vonnis ſchijnt hij zich buitenslands te hebben begeeven. Zijne onrustige geaartheid volgde hem derwaarts: in zo verre dat hij van het misnoegen der Remonſtrantſche broederſchap een voorwerp wierdt, en veelen zwaarigheid vonden, hem als een Lid van dezelve te behandelen of te erkennen. Dit mogen wij afleiden uit een beſluit, in eene Vergadering van Remonſtranten, op den zeventienden Augustus des Jaars 1619, te *Waalwijk* genomen, alwaar veelen, zints hunne ballingſchap, zich eene wijle tijds onthielden. SLATIUS, naamelijk, verzogt hebbende, om even als de andere Leden der broeder-

ſchap behandeld te worden, ten aanzien van het genot van penningen en de bedieninge der Gemeenten, kwam men tot het volgende beſluit: „ De broeders verſtaan, dat men SLATIUS „ zal handelen nevens anderen, voor zo veel de middelen „ zullen kunnen ſtrekken; doch zien niet, dat ze zijnen „ dienst, voor het tegenwoordige, zonder aanſtoot en erger„ niſſe, zouden kunnen gebruiken, dewijl hij vast, bij al„ len, die hem kennen, gehouden wordt zeer onhandelbaar „ te zijn; wenſchende dat hij zich zelven daar in breeke, op „ dat hij de Kerken moge dienst doen." In eene Vergadering, kort daar naa gehouden, wierdt dit beſluit bekragtigd, met deeze aanmerkelijke bijvoeging, „ dat men te *Antwer„ pen*" (hier zou, binnen kort, eene andere zamenkomst gehouden worden) „ eerst met de broeders, die aldaar wa„ ren, in 't bijzonder zoude ſpreeken van het algemeene mis„ noegen, 't welk de broeders doorgaans hadden in zijne on„ handelbaarheid en eenige andere onbillijke zeden, om te „ zien, hoe tot de meeste rust van de algemeene Vergade„ ringe, alle zwaarigheden van te vooren mogten weggeno„ men worden; en zo hetzelve niet gevoegelijk zoude kun„ nen geſchieden, verſtondt de Vergadering, dat men den voor„ ſchreeven SLATIUS, over verſchelden zaaken, wel ernſtig „ zoude vermaanen, met belofte van beteringe van hem te „ eiſchen, en, in zulk een gevalle, hem nevens andere in de „ Societeit houden: mits dat het eenen iegelijk zoude vrij„ ſtaan, met hem alzo te handelen, gelijk hij, naar zijne „ beſcheidenheid, veiligst zoude oordeelen."

De Vergadering te *Antwerpen*, boven bedoeld, zijnde de eerſte algemeene zamenkomst der gebannen Remonſtrantſche Predikanten, wierdt gehouden, kort naa het gemelde beſluit, in het begin van December des Jaars 1619. SLATIUS was geen Lid der Vergaderinge, maar verzogt, ſchriftelijk, in dezelve te mogen gehoord worden. Men bewilligde zijn verzoek, en, naa hem gehoord te hebben, wierdt hij, met ernſtige vermaaning, bij de meerderheid, onder de Broederſchap aangenomen. Want veele leden, die eenen tegenzin hadden in zijnen ongezelligen en onrekkelijken aart, verklaarden zich daar tegen, en wisten te bewerken, dat hij nooit in eenigen Ker-

Kerkelijken dienst, bezoeking der Kerken, inzameling van penningen, of iet diergelijks gebruikt wierdt. Nogthans liet men hem, nevens de andere Predikanten, zijn onderhoud behouden.

In ſchijn bleef aldus SLATIUS in de gemeenſchap der Remonſtranten. Doch eene zaak, welke eerlang voorviel, was de oorzaak, dat veelen, die hem gedraagen hadden, zich insgelijks tegen hem aankantten. Om SLATIUS eenig wederwerk te geeven, hadt men hem het toezigt over het drukken en uitgeeven van de Remonſtrantſche Schriften opgedraagen. Niet lang na de uitgave der Kanons van het *Dordrechtſche Sijnode*, zag men ten voorſchijn koomen, eene Wederlegging van dezelve, onder den titel van *'t Hemelsch Sijnodus en 't rechtmaatig oordeel gehouden tot Sion, tegen 't aardſche Sijnodus Nationaal gehouden te Dordrecht.* De Drukproeven deezes Geſchrifts gingen door de handen van SLATIUS. Doch in de uitvoering daar van gedroeg hij zich zeer ongetrouw. In ſtede van het Oorſpronklijke naauwkeurig te volgen, voegde hij, buiten wil en weeten des Schrijvers, geheele bladzijden van zijn eigen maakzel, in de Voorrede, en elders in het Werk. Hier uit ontſtonden hooge woorden, tuſchen SLATIUS en den Schrijver ARNOLDUS NEOMAGUS, weleer Predikant te *Bergambagt*, die weigerde, het Werk, om de ingelaschte ſtukken, die zeer bitter en ſcherp waren, voor het zijne te erkennen. Met eenige andere leden der Broederſchap wierdt SLATIUS, hier door, meer en meer oneenig. Dit, en eenige andere zaaken, als mede dat men hem buiten dienst hieldt, deedt, eerlang, het misnoegen van SLATIUS tot die hoogte rijzen, dat hij, op den negenden Julij des Jaars 1621, zich aan de Direkteuren der Broederſchap, te *Antwerpen*, met een ſchriftlijk Vertoog, vervoegde, waar bij hij, onder het uitſtorten van veele klagten, verzogt „ van „ zijne verbintenisſe aan de broederſchap der Remonſtranten „ ontſlagen te worden, en getuigenis van zijn leeven en be„ kwaamheid; 't en ware hem de Direkteurs wilden verkla„ren, nut en bekwaam te zijn, om, nevens de gezamentlij„ke broeders, de goede zaak te helpen handhaaven, en dat „ men hem, daar nevens, in korten tijd, wilde aanwijzen en

„ ge-

„ geeven bekwaamen last of bediening, 't zij in het Vaderland, „ of daar buiten, waar mede hij dienst zoude kunnen doen." Direkteuren, dit voorſtel in overweeging hebbende genomen, vonden niet geraaden, zijn verzoek in te willigen, om reden, meent men, dat zij, den man kennende, bedugt waren, dat hij, indien ze hem zijn affcheid gaven, de Akte van Stilſtand zou tekenen, en, in 't Land koomende, door het misnoegen, bij hem opgevat, veel onrust onder de Gemeenten zou veroorzaaken. Nogthans gaf men een ander antwoord, hoofdzaaklijk inhoudende, „ dat de Broeders oordeelden, dat de „ redenen, door hem bijgebragt, om zich van de Broeder„ ſchap te ſcheiden, niet van dien aart waren, dat de Broe„ ders hem daar op konden ontſlaan; dat ze ook niet geraa„ den vonden, om 't gevaar, 't welk voor hem te vreezen „ ſtondt, hem op commisſie, tot de bedieninge der Kerken „ in het Vaderland, of elders, nit te zenden." SLATIUS hadt insgelijks geklaagd over de ſchade, bij hem geleeden, van de kwaade betaaling der boeken, door hem in 't Land gezonden; en dat de Broeders, na 't Vaderland gezonden, bij de goede Gemeenten de vrije kost hadden, 't welk hij tot nog toe hadt moeten derven. Om den woelzieken man, ook hier omtrent, genoegen te geeven, beſlooten de Direkteurs, boven zijne wedde, hem in eens toe te leggen, een geſchenk van tachtig guldens. Tot het zelfde oogmerk, om hem binnen de paalen van zijnen pligt te houden, hadt men hem, voorheen, uit mededogen met zijne Vrouw en Kinderen, die in grooten nood zaten, nog tachtig guldens kwijtgeſcholden, welke hem uit de gemeene kas waren opgeſchooten.

Nogthans liet zich de onrustige man hier door niet ter nederzetten. Om de ontrouw, in 't uitgeeven van zeker Geſchrift, gepleegd, gelijk wij boven gemeld hebben, en meer andere van diergelijken aart, hadt men hem het bewind, over het drukken, en de voordeelen, daar aan vast, ontnomen. Dit ſtak hem vast in den krop. Hier bij kwam het verlies van eenige boeken, onlangs te *Leiden* opgehaald, waar omtrent hij vergoeding eischte, uit de gemeene middelen der Broederſchap, hoewel deeze aan de uitgave geen deel gehad hadt, en SLATIUS dezelve voor zijne eigen rekening hadt laaten

zen drukken. Uit verſcheidenbrieven, door en aan hem geſchreeven, is af te leiden, langs welke trappen hij van kwaad tot erger voortſloeg. In de maand October des Jaars 1621 ſchreef hij aan EPISCOPIUS en UITENBOGAART, „ dat men hem „ uit den zadel van het drukken hadt geligt; dat men hem „ hieldt als den veragtſten; dat hij genoeg hadt geklaagd, „ doch voortaan zou zwijgen, en doen wat in hem was." — „ Ik hoop niet" (ſchreef hij elders) „ dat men mij zal „ dwingen te doen, 't geen van mij ongaarne zal geſchieden." Naderhand gaf hij, in eenen brief aan UITENBOGAART, te „ kennen, „ dat hij wel zag, dat men hem niet konde helpen, zo als men voorgaf, en daarom genoodzaakt was, „ zelve in 't Land te trekken, om hand aan de ploeg te ſlaan; „ dat hij meer niet zeide, en ten vollen gereſolveerd was zich „ met den eerſten in 't Land te begeeven." Nog klaarder drukte hij zich uit, in eenen brief van den tienden Maart des Jaars 1622: „ Ik gaa naar 't Landt, (dus ſchreef hij) weet „ niet wat doen, bevinde mij ſoo geprangt, dat ik ſal moeten „ tot landtwinning en onderteekening koomen. Soo dat geſchiedt, ſal 't quaelijk afloopen. Doch daer ſynde, ſal ik „ ſien wat Godt verleenen ſal. Want ſoo ik daartoe genoodtſaekt werde, ſal men moeten denken, dat men mij tot het „ hoogſte leedt, ſpijt, affront, hoon, en verachting heeft gebraght. Om geen bloemen meer om de kant te plukken, „ dat is de ſpil daer 't al op draeit. Niet dat ik ſulks ſoude „ doen of uit wraekgierigheit, of uit afkeer van de goed ſaek, „ maer (dat kenne Godt) uit enkele noodt, om mijn ſchulden „ te betaelen en Vrouw en Kinderen de kost te winnen. Men „ heeft mij (dus vervolgt hij) ſoo veel ſpijts aen alle kanten „ aengedaen, en 't middel ontrokken, daer mede ik een ſtuiver hadt konnen winnen, ja men heeft mij etlijke honderdt „ guldens ſchaede gedaen van boeken, die noch onder mij „ ſyn. — Het ſchijnt nu of 'er in 't Landt niet een rijk man „ of twee ſoude te vinden ſyn, die d'Exemplaeren ſoude aanneemen. Syn ſeeker de ſaeken ſoo desperaet, 't is dan tijdt „ dat ik 'er uitſcheide: te meer, om dat ik 'er niet meer „ toe kan doen, en niemant mijnen dienst begeert. Dan men „ gedenke, dat ik bereidt ben geweest wat te lijden, te doen;

„ en uit te ſtaen voor de ſaeken, daer ik nu de ſpae ſal moe-
„ ten ſteeken, 't welk mij ten hooghſten ſpijt."

SLATIUS, welken zijne ſchuldeiſchers merkelijk laſtig begonnen te vallen, en met gevangenisſe dreigden, vertrok uit *Antwerpen*, na *Holland*, op den vierëntwintigſten Maart des Jaars 1622. In eenen brief van den Predikant GREVINKHOVEN aan DE GROOT, behelzende, onder andere, een berigt van 's Mans vertrek, leest men, aangaande zijn karakter en handelwijze, deeze woorden: „ Hij (SLATIUS) heeft noch beſchei-
„ denheit, noch beleeftheit. d'Ontrouwigheit en ondankbaar-
„ heit van dien man tegens ſyne beste vrienden is ſulks, dat
„ hij ſich des behoorde te ſchaemen. Hij is nu in 't Lande
„ (Holland), Godt geve, dat niemant door hem in ſwaerig-
„ heit koome."

In *Holland* hield hij, eenigen tijd, zijn verblijf, te *Delft*, ten huize van een eerlijken burger. Met het bereiden en verkoopen van ſijne Wateren zogt hij hier den kost te winnen. Doch zijn Huiswaard kreeg wel haast verdriet in deezen Gast. Vooral verdroot hem het gedurig ſchelden en ſmaalen op de Direkteurs en verſcheiden leden der Remonſtrantſche broederſchap. Des hij op middelen bedagt wierdt, om zich van hem te ontſlaan; waar omtrent hij, evenwel, bezwaarlijk tot een beſluit kwam, uit vreeze van den Man te zullen vertoornen, en door hem beſchadigd worden.

In de maand Julij des gemelden jaars zondt SLATIUS eenen brief aan de Binnendirekteuren, zijnde de perſoonen, welke de zaaken der Remonſtranten binnenslands waarnamen. Met ſchampere woorden voer hij uit tegen hunne heerſchappij, en begeerde een onverwijld antwoord, of zij hem bij monde zijne zaak wilden hooren voorſtellen of niet, aangaande de ſchade, door de praktijk van eenige leden, en door de onagtzaamheid der Direkteuren, zeide hij, bij hem geleeden. De Binnendirekteuren, hem geantwoord hebbende, dat deeze zaak hun niet aanging, als kunnende door hen niet worden afgedaan, ſchreeven vervolgens aan de Buitendirekteuren, dat SLATIUS met geweld hen wilde ſpreeken, maar dat de geenen, die hem kenden, hem geenen toegang wilden geeven in hunne huizen; dat zij zelven zwaarigheid maakten, zich omtrent hem:

te betrouwen, of hunne beste vrienden waagen aan eenen man, in welken zij zo weinige tekenen van menschlijkheid of vroomheid beſpeurden. Naa verſcheiden onaangenaame ontmoetingen, kwam SLATIUS met den Predikant BORRIUS, eenen der Binnendirekteuren, te *Leiden* in geſprek. In zijn ſchelden, raazen en dreigen hieldt hij hier maat noch regel, zeggende, onder andere, *dat men hem zoude brengen tot de uiterſte extremiteiten.* Nogthans wist BORRIUS, door het toonen van goed gelaat, en door kragt van redenen, hem tot bedaaren te brengen. In eene volgende zamenkomst, gehouden te *Amſterdam*, met de twee andere Binnendirekteuren, NIELLIUS en POPPIUS, deedt hij, van nieuws, zijn beklag over het niet naakoomen van beloften, welke, zeide hij, hem gedaan waren; eiſchende, voorts, eene ſomme van vierhonderd guldens, voor vierhonderd Exemplaaren van zeker Geſchrift, onder den titel van *Vrijmoedig Onderzoek der Plakaaten*, door hem opgeſteld en in de waereld gezonden. Op de betuiging van hun onvermogen, ter voldoeninge van zijnen eisch, verklaarde SLATIUS, ten laatſte, dat hij dan de Gemeenten zoude moeten aanſpreeken, om geholpen te worden. Van toen af aan vierde hij zijnen euvelmoed den ruimen teugel. Hij ſpoog niets dan vuur en vlam, zo op de gantſche Broederſchap, als met naame op de Direkteuren, hooglijk klaagende over het ongelijk, welk, zeide hij, hem was aangedaan. Armoede en toorn, twee gevaarlijke raadslieden, vervoerden hem, eindelijk, tot medepligtigheid in eenen aanſlag, in welken hij van zijn onrustig en woelziek leeven den eindpaal vondt.

Overbekend, uit 's Lands Geſchiedenisſen, is de toeleg, in den jaare 1623, door eenige vertwijfelden en misleiden, gemaakt op het leeven van Prinſe MAURITS. Een verhaal van het gantſche beloop dier zaake behoort niet tot ons tegenwoordig plan. Veelligt zullen wij elders daar van uitvoeriger verſlag doen; en hier daar van alleen in zo verre gewaagen, als SLATIUS in dezelve betrokken was.

't Is niet zeker, uit wien SLATIUS de eerſte opening van den voorgenomen Prinſenmoord bekoomen hebbe. Zommigen noemen eenen KORNELIS GERRITSZOON VAN WORKDEN, Schrijn-

wer-

werken te *Rotterdam*, alwaar SLATIUS thans woonde, en die eene Zuster van SLATIUS ter huisvrouwe hadt. Eenigen houden voor den eersten aanzoeker ADRIAAN ADRIAANSZOON VAN DYK, geweezen Sekretaris van *Bleiswijk*; anderen wederom den Heer VAN STOUTENBURG, Zoon van den onthoofden 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Hoe 't zij, uit het voorgemelde is gereedelijk af te leiden, dat SLATIUS slegts behoefde aangezogt te worden, om tot het ontwerpen gruwelstuk met 'er daad de hand te leenen. Reeds in den Jaare 1622 hadt men daar toe in hem eene voegzaame geschiktheid bespeurd, zints de uitgave van zijn boekje, de *Klaarlichtende Fakkel* genaamd, bevattende verscheiden beschuldigingen tegen Prins MAURITS, onder andere, dat hij den opstand, te *Utrecht*, in den Jaare 1610, gestookt en gestijfd hadt. Voorts behelsde het Geschrift veele muitzuchtige opstookingen, zelf eene vermaaning aan 's Lands Ingezeetenen, met naame aan de Remonstranten, om *door hunne handen*, en door de *verschrikkelijke wapenen van hunne handen*, zich van den *dwingeland*, en van den *godloozen hoop* der tegenwoordige Regenten te verlossen. Het boekje was te *Gouda* gedrukt, en, in een half vat, den Schrijver, te *Rotterdam*, alwaar hij thans woonde, thuis gezonden, doch nog niet gestrooid. 't Zou, meent men, gediend hebben, om onder het volk gestrooid te worden, indien de toeleg van STOUTENBURG, om den Prins, op zijnen jongsten veldtogt, buiten het Land te houden, of hem te *Rotterdam* van kant te helpen, gelukt ware.

Naa eenige duistere uitslagen, door deezen en geenen aan SLATIUS gedaan, kwam de geweezen Sekretaris VAN DYK 't eerst ter zaake, met eene aankondiging, dat *het den Prinse op zijn dak zoude waaien*, waar toe reeds eenige duizenden van penningen waren bij een gebragt, en vervolgens met eene openlijke verklaaring van het genomen besluit, *om den Prins te dooden*; ten welken einde hij verzogt, van het Agterhuis van SLATIUS te mogen gebruik maaken, om de Pistolen, tot den aanslag dienstig, daar in te brengen, als mede tot het maaken van de noodige toebereidzelen. In dit alles bewilligde SLATIUS, te gereeder, meent men, om dat hij nu eene gele-

gen-

genheid oordeelde gevonden te hebben, om zich op de Remonstrantsche broederschap te wreeken. Ten zelfden tijde deedt hij zijn best, om drie Matroozen, welke zijn Zwager KORNELIS GERRITSZOON. tot den aanslag hadt gehuurd, verder over te haalen en in het opzet te versterken. Hij verklaarde aan hun, „ dat de zaak, welke geschieden zoude, niet door „ hen, maar door anderen zou volvoerd worden; dat zij „ niets te doen hadden, dan, des noods, de anderen te be„ schermen." Hij beloofde hun, „ dat ze straks honderd„ vijfentwintig guldens ontvangen zouden, en indien iemand „ van hun, in den aanslag, omkwam, diens vrouw en kinde„ ren eerlijk zouden onderhouden worden; dat de geenen, „ die in 't leeven zouden blijven, eene goede somme gelds „ daar boven genieten, en wijders met bedieningen, naar elks „ gelegenheid, zouden voorzien worden." Hij voegde 'er nevens, „ dat de aanslag ook strekken zoude tot herstellinge „ van de gemeene zaak, daar zij zo lang na verlangd hadden; „ dat men voor 't gemeen iets moest waagen, gelijk het ook „ van hem veel gewaagd was dat hij hen daar over aansprak; „ dat in de zaak geen gevaar was; dat zij het te gelijk ont„ loopen konden; dat hij niet anders konde verstaan, of het „ zou ligt te doen zijn, en het daar voor hieldt, dat in den „ Hage terstond zulke orde zou worden gesteld, en zulk een „ toeloop zoude vallen, dat men geen tijd of gelegenheid „ zoude hebben om hen te agtervolgen." Met zulke en soortgelijke redenen de eenvoudige en behoeftige lieden hebbende overgehaald, stelde hij hun de beloofde somme ter hand, welke zij, bij voorraad, ontvangen zouden. Op aanraaden van VAN DYK, nam SLATIUS nog vier andere Matroozen in dienst, voor gelijke handgift en toezeggingen voor het toekoomende.

Dus een genoegzaam aantal medepligtigen verzameld hebbende, beval SLATIUS, aan drie der omgekogte Matroozen, eenen Wagen te huuren, en zich daar mede na *'s Graavenhage* te begeeven: Zij vertrokken op de vierden Februarij des Jaars 1623, door SLATIUS, belast met eenen Koffer, inhoudende eenige geweeren, welke tot de volvoeringe van den aanslag moesten dienen, met last om dezelve af te geeven in

zekeren Herberg, alwaar VAN DYK gewoonlijk zijnen intrek hadt. Nog dien zelfden avond rigtte SLATIUS, ten zijnen huize, eenen maaltijd aan, op welken hij, met eenige vrienden, zich vrolijk maakte, en, op den goeden uitslag der onderneeminge, den voorgenomenen Prinsemoord, den beker rijklijk deedt rondgaan. Hoedanig het, voor 't overige, met deeze zamenzweering is afgeloopen, staat ons hier niet te verhaalen. 't Is bekend, hoe eenige der omgekogte Matroozen den Prinse kennis hebbende gegeeven van den aanslag, eenige der medepligtigen gevat wierden, anderen hun heil in de vlugt zogten. Onder de laatsten bevondt zich SLATIUS, doch met een ongelukkigen uitslag voor hem zelven, gelijk wij nu nog zullen melden.

Zeven dagen, zints de ontdekking der zamenzweeringe, liet SLATIUS verloopen, eer hij de vlugt nam. Thans in eene grove boerenpije verkleed, en zijn hoofd gedekt hebbende met eenen breeden nederhangenden hoed, welken hij digt in de oogen trok, begaf hij zich na *Amsterdam*, voer van daar na *Harlingen*, en vervolgens, over *Leeuwarden*, na *Groningen*, met oogmerk om van daar zijnen weg op *Lingen* te neemen. Te voet nu zijnen weg vervolgende, en gevorderd tot in het Dorp *Rolde*, niet verre van *Koevorden*, tradt hij aldaar in den Herberg en eischte eenen kan bier. Hij vondt aldaar den Wagtmeester WILLEM BLAAUW, met eenige Soldaaten, wagtende op een geleide met geld, 't welk van *Groningen* aldaar verwagt wierdt. Hier bij het vuur zittende, spraken de Soldaaten van het Konvooi, 't welk, dagten ze, te lang agter bleef. Eenigen waren van verstand, dat het door den vijand konde opgeligt, anderen dat het door een Verspieder konde ontdekt zijn. Door het aanhooren van dit gesprek, en kennende zijne eigen gelegenheid, wierdt SLATIUS, door het prikkelen van zijn Geweeten, dermaate van angst en benaauwdheid aangegreepen, dat hij besloot, zo dra mogelijk, zich van daar te maaken. Terwijl de Wagtmeester en de Soldaaten zich buiten het Vertrek hadden begeeven, om na het geleide te verneemen, rees hij spoedig op, betaalde zijn gelag, en ging ten huize uit, laatende den kan met bier staan. De Wagtmeester wederom binnen koomende, mist den man

met

met de pij, en ziet zijnen kan nog vol staan. Dit, als mede dat hij zijn geld betaald hadt, wekte zijnen agterdogt, en deedt hem Vermoeden, of hij niet, veelligt, een verspieder ware. Hem dan met twee Soldaaten naa loopende, wierdt hij spoedig agterhaald, hebbende een roggen brood, daar eenig geld in verborgen was, in een vuilen doek bewonden, onder den arm. Gevraagd zijnde na de reden van zijn schielijk vertrek, en waar hij heen wilde, antwoordde hij, met eene bedeesthеid, die den agterdogt vermeerderde: weshalven hem de Wagtmeester dwong, na den Herberg te rug te keeren. Thans gaf hij zich uit voor eenen Oogmeester, en noemde zich zelven Meester JAN HERMANSZ; biddende voorts ootmoediglijk, men wilde hem loslaaten, vermids hij, omtrent *Amsterdam*, eene nederlage hadt gedaan. Doch de Wagtmeester hier op geantwoord hebbende: *Indien gij een doodslager zijt, moet gij te meer mijn gevangene blijven; ik wil geene doodslagers laaten loopen*, bragt hem na *Koevorden*, bij den Gouverneur, die hem voorts in hegtenis liet zetten. Dewijl deeze, op zijne ondervraagingen, zeer obvolkomene antwoorden bekwam, besloot hij te schrijven aan het Geregt van *Amsterdam*, om te verneemen, of zeker Oogmeester, JAN HERMANSZ genaamd, daar of daar omtrent eenen doodslag hadt gedaan. Het antwoord, dat men aldaar van zulk een man geene kennis hadt, bragt den Gouverneur op den inval, daar het gantsche Land van de zamenzweering tegen Prins MAURITS gewaagde, of hij niet veelligt STATIUS mogt weezen, op wiens lijf men onlangs vierduizend guldens hadt gezet. Men besloot, derhalven, hem na Holland te voeren. Met een geleide van Ruiters bragt hem de Wagtmeester BLAAUW eerst na *Zwol*, daar hij zich straks, alzo hij ziekelijk was, te bedde leide, met het aangezigt na den muur, zonder van iemand te willen gezien worden. Wie hem aansprak, gaf hij geen of kwaad bescheid. Als aanzienlijke personen hem het een of ander vraagden, was zijn antwoord: „ Wat hebt gij mij te „ vraagen, of wat behoeve ik u te antwoorden? Gij zijt „ mijn competente Regter niet. Als ik in Holland koome, „ daar zal men mij al te wel kennen." Van *Zwol* voerde men hem te scheep na *Amsterdam*, alwaar hij den twaalfden

van Maart aankwam. Nog dien zelfden dag wierdt hij aldaar in zijn boerengewaat uitgetekend, alzo men hem terſtond herkende. De tekening, in het koper geëtst zijnde, wierdt de Print, door KLAAS JANSZOON VISSCHER, in 't licht gegeeven, met een Bijſchrift, waar in de Remonſtranten ſchamperlijk gehekeld worden, als ware de zamenzweering uit hunnen boezem voortgekoomen. 's Anderendaags voerde men hem na *'s Hage*, alwaar, zo wel als te *Amſterdam*, veelen hem herkenden. Het verloopen van zijn bier bragt SLATIUS in deeze zwaarigheid; 't welk, zedert, aanleiding heeft gegeeven tot een ſpreekwoord onder de drinkebroeders, die node hun gelag willende verloopen, daarom gewoon zijn te zeggen: *Ik wil* SLATIUS *niet ſlagten, en mijn bier verlooper.* Kort naa zijne komst op de Gevangenpoort, ſtortte SLATIUS in eene gevaarlijke ziekte. Veelen waren in het vermoeden, dat hij vergif hadt ingenomen. Doch, met het wijken der ziekte, verdween dit vermoeden.

Het misnoegen, bij SLATIUS tegen de Remonſtranten opgevat, volgde hem tot in den Kerker. Over de zamenzweering ondervraagd zijnde, bekende hij niet ſlegts alles, 't geen daar omtrent door hem verrigt was, maar wendde ook alles aan, 't geen dienen konde om de Regters te behaagen; voorgeevende, veele verborgenheden, de Remonſtranten betreffende, te zullen aan den dag brengen, indien men zijn leeven wilde ſpaaren. Hij verkreeg daar op papier, pen en inkt, en zette zich neder om tegen de Remonſtranten te ſchrijven; waar toe hij te meer wierdt aangezet, door de hoop op pardon, welke men hem in de oogen liet flikkeren, indien hij het Land tegen de Remonſtranten eenen goeden dienst wilde doen. Tot zulk een oogmerk ſtelde hij nu in geſchrift zijne *Klaar Vertoogh*, waar in hij de Remonſtranten met vuile verwen afmaalde, hun veelerlei kwaad te last leide, en elk eenen vermaande, van hun te wijken. Hier mede zogt hij de gunst zijner Regteren te winnen, van welke hij zich ze volkomen verzekerd hieldt, dat hij, in het uitzigt op een ſpoedig ontſlag, aan zijne Huisvrouw om andere klederen en ſchoon lijwaat zondt, om eerlijk te mogen thuis koomen. Zo ſtijf en ſterk ſprak hij daar van aan zijne Huisvrouwe, toen deeze ver-

verlof verworven hadt om hem te mogen bezoeken, dat zij twijfelde, of zijne veelvuldige kwellingen hem het verſtand gekrenkt hadden. Ook vindt men aangetekend, dat de Voorzitter KROMHOUT de Huisvrouw van SLATIUS hardelijk bekeeven en ſcherpelijk hadt overgehaald, om dat zij haaren man de hoop ten leeven zogt te beneemen, door hem te verzekeren dat 'er geene waarſchijnlijkheid was om den dood te kunnen ontgaan.

De gegrondheid deezer vreeze bleek naa weinige dagen, op den vierden Maij, toen SLATIUS, nevens nog drie gevangenen, de dood aangekondigd, en hij tot voorbereiding tot denzelven wierdt vermaand: eene tijding, die hem te harder viel, naar gelange dezelve onverwagt was. De Predikanten, bij hem op de Voorpoort gezonden, om hem te troosten en te ſterken, wierden met veel fierheid en ſchamperheid van hem bejegend. Als zij met hem wilden ſpreeken over de belijdenis van zonden en de bekeering, wees hij hen van de hand, zeggende, „ dat hij zelve die dingen wel wist, en „ mogelijk beter dan zij; dat zij de luiden niet waren om „ hem zulks te zeggen, aangezien God, volgens huune leere, „ wilde dat de menſchen kwaad deeden, ja hen daar toe „ dwong. Wilden ze van andere zaaken met hem ſpreeken, „ hij was gereed." Den gantſchen nacht zogt hij met de Predikanten over de Godlijke Voorbeſchikking, Gods Regeering over het kwaad, met den aankleeve van dien, te redentwisten. Zelf zogt hij ſtaande te houden, dat het geoorloft is, eenen Dwingeland te dooden.

Intusſchen ſcheen bij SLATIUS alle aandoening des Geweetens niet ten eenemaale verſtompt te zijn. Nog vóór zijnen dood ſtelde hij in geſchrift, eene wederroeping van 't geen hij den Remonſtranten hadt ten laste geleid. Hij bergde het ſchrift, op een klein ſtukje papiers geſchreeven, in eenen penneſchagt, en deezen vervolgens in zijnen mond, van waar hij, zullende na de Rolle gaan, zijner Huisvrouwe, als zij afſcheid van hem nam (zijnde zijne beide handen gebonden) onder het kuſſen, dien uit zijnen mond in den haaren bragt. De Huisvrouw, den penneſchagt gewaar wordende, wist dien, met haaren neusdoek, denzelven aan haare oogen,

en, in 't afwisschen van haare traanen, aan den mond brengende, daar uit te krijgen en behendig weg te stoppen. De vermaarde Remonstrantsche Predikant PASSCHIER DE FYNE zag en las het Geschrift nog dien zelfden avond. De Historieschrijver GERARD BRANDT verhaalt, uit den mond van den Predikant BARTHOLOMÆUS PREVOSTIUS te hebben gehoord, hoe deeze het Schrift meermaalen gezien, en, door vergelijking met andere brieven van SLATIUS, de volkomene overeenkomst van schrift, van letter tot letter, hadt bevonden. Wij kunnen niet naalaaten, het aanmerkelijk schrijven hier in te lasschen. Van woord tot woord luide het aldus:

„ Ik ondergeschreven bekenne in mijne gevangkennisse ge„ stelt en geschreven te hebben sekere geschriften tegens de „ Societeit der Remonstranten en de gantsche Remonstrantsche „ saeke, doch verklaere oprechtelijk, sulks van mij gedaen „ te syn alleen uit vreese van quaedt tractement en pijnigen: „ ook om dat ik door sulke middelen soude bespeuren en „ sien, of ook bij de tegenwoordige Regenten eenige com„ passie, mededoogenheit, beleeftheit en bermhertigheit ware, „ en of sy als goede Medicijns meer de siekten als de on„ noosele menschen soeken weg te neemen. Edoch ik heb „ deselve bevonden vol bedrogh, schalkheit, boosheit en tij„ rannie, jae voor luiden, op welke gantsch niet te vertrou„ wen is: alsoo dat ik voor gewis houde dat sy luiden, soo „ door haar onverstandt als door haar boosheit, niet anders „ als in strengheit sullen procedeeren, eerst tegens de Remon„ stranten, en daer na tegens alle andere Secten. Wil derhal„ ven een ijder gebeden hebben sich bij tijdts te versien en „ uit dese Landen te vertrekken. Ik bidde ook eenen ijgelij„ ken, hooge en laege, bij de welke men mijne voorschreve „ Schriften soude willen gebruiken tegens de Remonstranten, „ deselve niet aen te neemen, dan voor Schriften die tegens „ de waerheit, om redenen als vooren, van mijn syn gestelt: „ als gelovende dat het geoorlooft sy wrede Tijrannen, of „ met redenen van haeren strengen cours te diverteeren, of „ te verabuseeren. Dit hebbe ik vrijwillig en uit mij selven „ geschreven, biddende alle Remonstranten, 't selve mijn doen „ ten besten te duiden, naementlijk als sulks gedaen hebben„ de,

„ de, om aen mijn exempel (die nooit ſich heeft konnen in-
„ beelden eenige behouding van leeven) te doen blijken, dat
„ de boosheit bij deeſe Regenten ſoo groot is, dat 'er gantsch
„ geen goedt van is te verhoopen of te verwachten. In
„ 's Gravenhage op de gevangenpoort, deſen twede Mey.
„ MDCXXIII.

„ HENRICUS SLATIUS."

Toen SLATIUS op de Rolle van het Hof kwam, om het Vonnis des doods te hooren leezen, verſcheen hij aldaar met een gelaat, meer grommig en verſtoort, dan bedeest of neerſlagtig; met een ſtuursch gezigt zag hij den Raadsheer aan. Onder het leezen van het Vonnis, hoorde men hem, met luider ſtemme, nu eens zeggen: *Dat's niet waar, ik heb dat niet bekend*; dan wederom: *Dat heb ik zo niet bekend; de Heeren doen 'er af en toe naar hunnen zin; 't is geen juſtitie, maar tijrannie.* Sints eenigen tijd hadt zich een gerugt verſpreid, dat KORNELIS GEESTERANUS en GERARDUS VELSIUS, twee gebannen Remonſtrantſche Predikanten, op den maaltijd, ten huize van SLATIUS, boven vermeld, tegenwoordig geweest waren, en op den goeden uitſlag van den Prinſenmoord beſcheid gedaan hadden. Hunne naamen, als zodanigen, ſtonden in het Vonnis van SLATIUS: Doch als hij dezelve hoorde leezen, *Dat is onwaaragtig*, riep hij uit, met een ontſteld gemoed: *Ik heb dat niet bekend; ook zijn se 'er niet ſchuldig aan. Zij hebben 't niet geweeten.* Bij andere plaatzen hoorde men hem zeggen, met opzigt tot het Vonnis: *Daar ſtaat veel in dat niet waar is.* Naa dat SLATIUS zijn Vonnis was voorgeleezen, wierdt zijn boekje, boven vermeld, *de Klaarlichtende Fakkel* betiteld, *als een eerroovend en oproerig Lasterſchrift*, voor zijne oogen verſcheurd.

Straks hier naa, op den vijfden Maij, bragt men SLATIUS na het Schavot, met twee Dienaars hand aan hand geſlooten, zijne handen gebonden, en met het touw tuſschen de beenen door gehouden en verzekerd, uitgedoscht in een donker Gaazegroen gewaat, hebbende het hoofd met eenen hoed gedekt, en een Bef om den hals. Met zulk een onverzaagd gelaat

en houding trádt hij ten voorſchijn, alsof hij alle vreeze des doods hadde afgeleid. Zich wendende tot de omſtanders, ſprak hij dezelven aan in deeze woorden: „ Eerlijke vroome „ burgers, hier ziet gij dien HENRICUS SLATIUS, over welken „ men dus lang geroepen heeft, dien men zo heeft naage„ tragt, zo vervolgd, na wiens bloed men zo heeft gedorst. „ Al ziet gij mij in dit Spaansch gewaat" (doelende op zijne kleeding) „ ik ben daarom nooit Spaansch noch Jeſuitsch in „ 't hart geweest. Ik ben zo ſnood een man nooit geweest, „ gelijk uit mijn Vonnis zal blijken. Ik heb altijd na gemaa„ tigdheid getragt, en de geenen, die Middelaars behoorden „ te zijn, hebben u misleid. 't Is waar (ging hij voort) „ dat ik in deeze zaak ben gekoopen en ingewikkeld, en 't „ geen ik daar in misdaan heb, dat, hoop ik, zal de goede „ God mij vergeeven. Doch, zijt verzekerd, en gedenkt „ 'er mij bij, dit Land hangt een groote plaag en ſtraffe over „ 't hoofd." Op deeze woorden hoorde men zommigen uit het volk roepen: *Wij hoopen neen*; anderen, *Men behoorde u in vier ſtukken te houwen.* Den Predikant LAMOTIUS, aangebooden hebbende om op het Schavot voor hem het Gebed te doen, wees hij van de hand, met te zeggen, *Ik zal zelf bidden.* Doch, voor zo veel men niets, dat naar bidden geleek, aan hem konde merken of hooren, beſlooten zommigen hier uit, dat hij, zonder aanroeping van den Almagtigen, de Eeuwigheid is ingetreeden. Na het zand gaande, en zijnen hoed en bef hebbende weggeworpen, haalde hij uit zijnen zak een vuilen neusdoek, om daar mede geblind te worden. Doch als de Scherpregter hem eenen anderen, die ſchooner was, aanboodt, ſtak hij den zijnen wederom op, en bondt den anderen voor zijne oogen. Daar op knielde hij; en als hij zijne beide handen een weinig opbeurde, met oogmerk om den doek, die hem een weinig over den mond hing, om hoog te ſchuiven, deedt de Scherpregter zijnen ſlag, en hieuw hem, te gelijk met het hoofd, de rechterhand af, en ook bijkans de ſlinker, als die ſlegts aan een lap vels bleef hangen.

Zodanig een einde hadt HENRICUS SLATIUS; „ een man, „ (ſchrijft BRANDT) dien 't aen geen verſtandt en andere goe„ de gaven ontbrak: ſchrander van geest, gladt van tong,

„ ſoedig

„ ſnedig van ſtijl, niet ongeleerdt in 't ſtuk der Religie en „ andere ſaeken: maar in al dit goedt mengde ſich meer „ quaedts dat d'overhandt nam, ſynde ſeer brusk, wreveleh- „ tig, krakkeelſiek, vinnig en wreedt van aerdt, gebreeken, „ die hem dikwils ten monde en ter penne uitborſten." 't Geen de Hiſtorieſchrijver verder meldt aangaande deezen man, zullen wij, met zijne eigen woorden, hier verder inlaſſchen. „ Hij ſtondt de haet veel meer ten dienst dan de liefde, en „ ſcheen meer bequaem om te twisten, en vijandtſchap te „ maeken en te voeden, dan om vrede of eendraght te quee- „ ken, waer door hij niet alleen de Contraremonſtranten mee- „ nighmael met al te groote bitterheit van enkel gal en roedt „ bejegende, maer ook eindelijk met de Remonſtranten over „ hoop raekte, en van een lidt tot een doorn wierdt in 't „ lichaem der gemeene broederſchap, die hij ten laaste door „ de Conſpiratie, haer 't onrecht toegeſchreeven, naer 't „ herte ſtak, en ſwaerlijk verwonde. 't Hadt (dus vervolgt „ BRANDT) te vooren aen geen goede raedtsluiden ontbroo- „ ken, die hem tot lijdtſaemheit en het afleggen van ſommige „ gebreeken, in goeden ernst en tot meermaelen, hadden „ vermaent. Ook ſoude hij nooit in 't Landt ſyn wederge- „ keert, hadt hij niet liever ſyn eigen ſin (doch door noodt „ van armoede, ſoo hij verklaerde, geperst ſynde) willen „ volgen, dan den raedt van ſommige Remonſtranten. Dus „ dien bandt der Ordre losbreekende, ſloeg hij verkeerde „ weegen in, en raekte ten vullen val." Met het volgende berigt van 's Mans Schriften beſluit de Hiſtorieſchrijver de Karakterſchets. „ Men hieldt hem niet alleen maeker te ſyn „ van den *Gepredestineerden Brief*, en van 't *Welbiddens „ Onderwijs*, maer ook van andere ſchriften, die naer oproer „ ſmaekten, en buiten kennisſe der Remonſtranten in 't hei- „ melijk gedrukt ſynde, van hun ſoo haest als ſe die ſiegen, „ ſyn verſoeit en tegengeſprooken. Van die ſoorte was de „ *Kristallijne Spiegel*, de *Morgenwekker*, en de *Klaerlich- „ tende Fakkel*, alle pijlen uit ſyn koker voortgekoomen."

Het Lijk van SLATIUS wierdt, buiten *'s Graavenhage*, digt bij de Galg, op een Rad geleid, zijn hoofd op een Staak geſteld, en zijne afgehouwen hand aan het Rad vastgenageld.

Hier lag het tot in den nacht tusschen den elfden en twaalfden Maij, wanneer zijne Weduw, niet kunnende verdraagen, dat haars Mans lichaam op Rad en Staak ten toon ſtaan en vergaan zoude, geholpen van eenige vrienden, met meer dan vrouwelijke kloekhartigheid, zijn lichaam met haare eigen handen van het Rad en't hoofd van den Staak nam, en 't een en ander in een Kist van vuuren hout geleid hebbende, digt bij den Geestbrug begroef, omtrent een ſpit diep onder de aarde. Een Landman, vier dagen daar naa, dien akker ploegende, zonk zijn eene voet, terwijl hij een weinig ter zijde van den Ploeg tradt, in de aarde, en beſpeurde hij dat de grond aldaar was omgewroet. In den waan dat hier veelligt eenig geſtolen goed verholen lag, begon hij te graaven; doch vondt, in ſtede van 't geen hij zogt, den geknotten romp. Van ſchrik bevangen, loopt hij ſtraks de Hofplaatze in, en geeft 'er kennis van zijn wedervaaren. Het Geregt zondt hier op ſtraks den Scherpregter na de aangeweezene plaats, doet het Lijk van daar haalen, en na het Galgeveld op zijne voorgaande plaats brengen. Met dit alles was der Weduwe de moed nog niet ontzonken. De donkerheid van eenen nacht te baate neemende, ſteit zij haare handen nogmaals te werk, rukt de rottende overblijfzels van haaren Man, ten tweedemaale, van Rad en Staak, legt ze neder in eenen Schuit, en voert ze, ondanks den geweldigen ſtank, welken ze uitwaasſemden, door *Leiden* na *Warmond*, en begroef ze voorts in eenen Boomgaart, agter een groot huis, alwaar ze bleeven leggen, zonder ooit gevonden of agterhaald te zijn.

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*, en de Echte Stukken, bij hem aangehaald.

SLEEN, een Schoutampt en Dorp, in het Landſchap *Drenthe*, onder het Dingſpil *Zuidervelt*. De Officier of Schout daar van droeg, van ouds, den naam van *Banner-Schultet*. Het Dorp legt ruim eene mijl, ten Noorden, van *Koevorden*. De Kerk en Predikant behooren onder de Klaſſis van *Zuidervelt*.

SLEE-

SLEEWYK, bij anderen *Sleewijk* genaamd, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, bij den naam van het *Land van Altena* bekend. Het Regtsgebied, 't welk op eenige Roeden boven de vierhonderdachtennegentig Morgens wordt begroot, ſtrekt zich uit langs den Noordlijken oever van *de Merve*, ſchuins tegenover de Stad *Gorinchem*. Voor ruim anderhalve Eeuw moet dit Diſtrikt zeer ſchaars bewoond geweest zijn; men telde 'er toen ſlegts negen Huizen. Eene Eeuw daar naa waren ze tot eenenzestig aangegroeid. De meeste deezer Huizen ſtaan hier en daar verſpreid. Van hier dat het Dorp zeer gering is. Het heeft eene Kerk, welke rondom in digt geboomte ſtaat, en, zo min als de Toren, van buiten niet kan gezien worden. Ruim een vierendeel uurs gaans hooger op, legt het Veer over de Rivier; welke aldaar tamelijk breed is. De overtogt van Rijtuigen en paerden geſchiedt met een Zeilpont. Eene Sterkte, *de Muggeſchans* genaamd, welke, in den Spaanſchen Oorlog, hier plagt te leggen, is niet meer in weezen.

SLICHTENHORST, (AREND VAN) een vermaard Hiſtorieknndige en Regtsgeleerde der voorgaande Eeuwe, den beoefenaaren der Vaderlandſche Geſchiedenisſen genoeg bekend, door zijne vertaaling en vermeerdering der Hiſtorie van Gelderland van den geleerden JOHANNES ISAACUS PONTANUS. De natuur en bedoeling van 's Mans arbeid aan dit Werk, 't welk in den Jaare 1653, te *Arnhem*, in folio gedrukt wierdt, kan uit den volgenden Nederduitſchen titel genoeg worden afgeleid. Dus luidt dezelve: *Vierentwintig boeken van de Gelderſe Geſchiedenisſen, van 't begin af vervolgt tot aan de afzwering des Konings van Spanje; waar van 't eerſte Deel verhandelt de land-beſchrijving. Getrokken meerendeels uit de Latijnſche werken van den Heer Joh. Iſacus Pontanus; doch doorgaans verandert, verbetert, en met meer dan driehondert nieuwe Hoofdſtukken en andere nodige bijvoegſels allezins vergroot.*

SLINGE-

SLINGELAND, eene Hooge Heerlijkheid in de *Alblasserwaard*, bevattende, na genoeg, tweehonderdvijftig Morgens Lands, met ongeveer twintig Huizen. Men vindt 'er geen Kerkdorp, maar flegts een Gehugt of Buurt, reeds in den aanvang der Elfde Eeuwe, door Heer JAN VAN ARKEL geftigt. Hij voegde daar nevens eene Kapel; die, egter, zedert bijkans anderhalve Eeuw, niet meer in weezen is. De Opgezeetenen gaan in het nabuurig Dorp *Giesfen-Nieuwkerk* hunnen openbaaren Godsdienst oeffenen. Men heeft hier merkelijken doortogt, van wegen het Veer, welk men 'er op *Gorinchem* aantreft.

SLINGELAND, (GOVERD VAN) uit het vermaarde Dordrechtfche Geflagt van dien naam, bekleedde den post van Penfionaris in zijne Geboorteftad, en wierdt, meermaalen, tot zeer gewigtige Staatshandelingen gebruikt. Toen, in den Jaare 1653, zeer hooggaande twisten en oneenigheden de Stad *Enkhuizen* beroerden, diende hij als middelaar, en bragt zeer veel toe ter herftelling van de algemeene rust. Daarenboven bekleedde hij meer dan één Gezantfchap na het Noorden, als, in den Jaare 1655, in *Zweeden*, en, in den Jaare 1659, in *Zweeden* en *Deenemarken*. In 't einde zijner dagen wierdt hij tot het gewigtig Ampt van Sekretaris van den Raad van Staate bevorderd. De Heer VAN SLINGELAND overleedt in merkelijk gevorderden ouderdom.

SLINGELAND, (PIETER VAN) een vermaard Nederlandsch Kunstfchilder, gebooren te *Leiden*, op den twintigften October des Jaars 1640. Zijns Vaders naam was KORNELIS PIETERSZOON VAN SLINGELAND, en die van zijne Moeder TRYNTJE VAN POLANEN. GERARD DOU was zijn Leermeester, welken hij zo vlijtig naaftreefde, dat, eerlang, van hem het gerugt uitging, dat hij denzelven niet flegts in de verkiezing van ftukken, maar zelf in de netheid van uitvoeringe bijkans evenaarde. Zelf waren zommigen van oordeel, dat SLINGELAND, in eenige opzigten, zijnen Meester boven 't hoofd was gewasfen. Intusfchen zogt men, van deeze meerderheid, de reden in het onbegrijpelijk geduld, welk hij aan zijne Kunst-

Kunststukken te koste leide. Men vindt aangetekend, dat hij aan een enkel familiestuk drie jaaren bezig is geweest. Van hier, dat van zijn penseel niet zeer veele gewrogten voor handen zijn. Onze Kunstenaar was van een stillen aart en dengdzaamen wandel. Met den roem daar van daalde hij ten grave, in den ouderdom van ruim eenenvijftig jaaren, op den zevenden November des Jaars 1691.

SLINGELAND, (SIMON VAN) bekleedde den aanzienlijken post van Thesaurier Generaal, of Algemeenen Schatbewaarder van de Verééngde Nederlanden. Hij was geboren in of omtrent het Jaar 1663. Den ouderdom van vierënzestig jaaren hadt hij reeds bereikt, wanneer het Raadpensionarisampt van Holland, opengevallen door het overlijden van den Heere ISAAK VAN HOORNBEEK, aan hem wierdt opgedraagen. Als eene bijzonderheid vindt men, wegens den Heer VAN SLINGELAND, aangetekend, dat de dag zijner beëediginge de eerste maal was dat hij in de Vergadering van Holland verscheen, welke hij voorheen nimmer hadt bijgewoond. Niet langer dan negen jaaren bekleedde de Heer VAN SLINGELAND dit gewigtig Ampt. Een onverwagte dood rukte hem uit dit leeven, op den eersten December des Jaars 1736, in den goeden ouderdom van bijkans drieënzeventig jaaren. Hij was een man van uitsteekende bekwaamheid tot de onderscheidene verrigtingen zijner bedieninge, vooral tot de onderhandelingen met uitheemsche Staatsdienaaren. Daarenboven muntte hij uit in de kennis van de belangen en bedoelingen der vreemde Mogendheden. De Heer Raadpensionaris liet eenen Zoon naa, GOVERD VAN SLINGELAND, die het ampt van Algemeenen Ontvanger over de Provincie van Holland bekleedde.

SLOCHTEREN, een Dorp van de Provincie van *Stad en Lande*, in de *Ommelanden*, meer bepaaldelijk in het Kwartier van *Fivelingo* gelegen. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, onder de Klasis van *Appingadam* behoorende.

SLOOT,

SLOOT, (VOLKERT) *tot Velkenhove*, Afgevaardigde van wegen de Provincie *Overijssel* ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Verëénigde Nederlanden, was een der vierëntwintig Staatsleden, welke, in den Jaare 1619, zich tot Regters over de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ROMBOUT HOOGERBEETS en HUGO DE GROOT lieten gebruiken.

SLOTEN, in rang de achtſte onder de Steden van *Friesland*, in omtrek de kleinſte onder de elf Steden, welke men in dat Gewest telt, doch treffelijker dan verſcheiden andere, door haare neringrijkheid en welvaart, de gevolgen van den veelvuldigen doortogt van ginds en herwaarts vaarende Schepen. *Sloten*, de eenige Stad, welke men in 't Kwartier der *Zevenwouden* aantreft, legt in het Zuidwestlijk gedeelte der Provincie, niet verre van de Zuiderzee. In den omtrek der Stad vindt men zeer veele laage landen. In voorgaande tijden waren dezelve van geringe waarde; zedert het aanleggen van Polders en het ontlasten van 't overtollige water, heeft men ze merkelijk verbeterd, en in vrugtbaare Weilanden veranderd. Voorts heeft men nog veel water, in de nabuurſchap der Stad, vooral ten Noorden van dezelve het vermaarde *Slotermeir*. Uit hetzelve loopt een water, de *Ee* genaamd, 't welk door en rondom de Stad loopt, en zich, bij de zo genaamde *Taekezijl*, in de Zuiderzee ontlast.

Het hiſtorisch gedeelte van de beſchrijvinge deezer Stad levert weinige bijzonderheden uit. Een tak van het aloud Friesch adelijk Geſlagt van HARINGSMA plagt hier het hoofd, bewind te voeren; van waar het zich, in onderſcheiding van een anderen tak, HARINGSMA TOT SLOTEN liet noemen. Een Bastion, aan de Noordzijde der Stad, *Haringsma-Schans* genaamd, is een overblijfzel der Sterkte of van het Kaſteel, welk het gemelde Geſlagt hier bezat, en uit welk het, als aan het hoofd der *Schieringers* geplaatst, de aanvallen der *Vetkoopers* te keer ging. Want aan den ongelukkigen tweespalt deezer beide aanhangen, en de onlusten, welke daar door het Gewest ſchokten en beroerden, heeft onze Stad rijklijk haar deel gehad. Gedurende de oneenigheden tusſchen de

Get-

Gelderſchen, *Saxiſchen* en *Bourgondiſchen*, hieldt *Sloten* de zijde der eerstgenoemden, en diende voor dezelven, langer dan eenige andere Stad van het Gewest, tot eene ſchuilplaatze. Eindelijk moest de Stad zich overgeeven aan de *Bourgondiers*, die dezelve geheel ontmantelden. Zij bleef in dien toeſtand, tot in den Jaare 158*x*, wanneer zij, op bevel van 's Lands Staaten, van nieuws, verſterkt wierdt. Zes jaaren daar naa ware de Stad, door verraad, bijkans wederom in 's vijands handen gevallen. Zekere DOTTE SIBLES, van *Grouw*, hadt het ontwerp geſmeed, om een Schip met Soldaaten in de Stad te brengen. Om zijnen toeleg te verbergen, waren dezelve gedooken in een Schip, welk eenen bovenlast van ledige vaten voerde. Hij hadt tot medepligtige eenen PIER LUPKES, van *Tjerkgaast*. Het plan hieldt in, dat terwijl SIBLES de Soldaaten uit den ſchuilhoek deedt ten voorſchijn treeden, en in den nacht op de burgers aanvallen, zijn makker, aan verſcheiden oorden der Stad, zoude brand ſtigten. De nacht van den dertienden Maij was tot de volvoering van dit verraaderlijk bedrijf geſchikt. Het ſpoedig opſteeken van een zwaaren ſtorm verijdelde dit ontwerp. PIER LUPKES wierdt gevat, en naa dat hem het hoofd voor de voeten was geleid, hetzelve, op het Noorder Bolwerk, op een Staak ten toon geſteld.

De gedaante van *Sloten* is genoegzaam eijrond, hebbende zijnen grootſten middellijn Zuid- en Noordwaarts. Rondom de Stad loopt een aarden Wal of Bolwerk, met fraaie Lindeboomen beplant, en kunnende tevens tot een vermaaklijken wandelweg dienen. Op het nabuurig boomrijk *Gaasterland*, en op de menigvuldige geduurig af- en aanvaarende Schepen, heeft men, van daar, een zeer aangenaam gezigt. De Stad heeft vier Poorten, twee en twee bijkans recht tegen elkander over gelegen: twee Rijpoorten, de *Koepoort* en de *Wijckelerpoort*, en twee Waterpoorten, de *Sneekerpoort* en de *Lemſterpoort*. Eene breede Straat, loopende van de eene na de andere der twee eerstgemelde Poorten, wordt van eene breede Graft, tuſschen de beide Waterpoorten, bijkans rechthoekig doorſneeden. Geene Openbaare Gebouwen ſtaan 'er, behalven het *Stadshuis* en de *Kerk*. Het eerſte is een klein,

doch

doch zindelijk gebouw; het wierdt, in den Jaare 1757, bijkans geheel vernieuwd. In overoude tijden hadt *Sloten* geene Parochiekerk, maar flegts eene Kapel, onderhoorig aan twee nabuurige Dorpen, *Wijckel* en *Tjerkgaast*. CUNERUS PETRI, eerfte en eenige Bisfchop van *Leeuwarden*, verhefte, in den afloop der Zestiende Eeuwe, deeze Kapel tot eene Parochiekerk, en ftelde 'er eenen Paftoor aan. De Kerk wierdt aan JOANNES DEN DOOPER toegewijd. Volgens zommigen zouden ook de Augustijner Monniken hier een Kerkje gehad hebben. Ook fchijnt 'er, weleer, een Kommandeurfchap van de Duitfche Orde geweest te zijn. De tegenwoordige Kerk, welke door éénen Leeraar wordt bedient, die tevens Rektor van het Latijnfche School is, wierdt gebouwd in den Jaare 1647. De Toren ftaat boven op de Kerk, een weinig binnen den Westlijken Gevel. Voorts praalt de Kerk, van binnen, met een Orgel, en met de Wapenfchilden van verfcheiden perfoonen, uit aanzienlijke Geflagten, welke hier begraaven leggen. Behalven die der Hervormden, heeft men ook hier eene kleine Gemeente van Doopsgezinden, als mede eene Statie van Roomsch-Katholijken, in gemeenfchap met die van *Balk*, een Dorp in de nabuurfchap gelegen. Volgens Oktrooi van Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Verééniged Nederlanden, van den Jaare 1637, naderhand door de Heeren Staaten van het Gewest bekragtigd, beftaat de Regeering der Stad, zo als de eigen woorden van het Oktrooi luiden, „ uit vier Burgemeesteren ende daar en boven twalef „ perfonen als Gemeensluiden ofte Vroedfchappen, te weten „ de vier Burgemeesteren nu in dienst zijnde, ende de vier „ Raadsperfonen ende de agt perfonen uit de Burgerije voor „ deefen gekoren, fullen 't famen maken de twalef Gemeens„ luiden of Vroedfchappen."

Sloten, gelijk wij boven, in 't voorbijgaan, aanteekenden, ontvangt merkelijken bloei van den geftadigen doortogt van Schepen, uit verfcheiden oorden der Provincie, als mede uit Groningerland, welke deezen, als den kortften weg, kiezen, om door *de Lemmer* hunne reize na *Overijsfel*, *Gelderland* en *Holland* te volvoeren. Voeg daar nevens den geftadigen doorvaart van Veerfchepen, van verfcheiden Frieſche plaatzen

na

in het ſtraks genoemde Dorp *de Lemmer*, en men zal niet te veel rekenen, indien men het getal der Vaartuigen, welke, in de drukſte tijden, zo door als om de Stad ſchieten, zomtijds, op een enkelen dag, op honderd begroote. Behalven den bloei, welken deeze doortogt aanbrengt, hebben ook verſcheiden Ingezeetenen hun beſtaan van den Vischvangst, waar toe het nabij gelegen Slotermeir en andere wateren, overvloedige gelegenheid aan de hand geeven.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*, en ROOGSTRATEN, *Woordenboek.*

SLOTEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Amſtelland*, ten Westen van de Stad *Amſterdam*, en niet verre van het Haarlemmermeir gelegen. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de gemelde Stad, van welke het Dorp een groot uur gaans ten Zuidwesten legt, in geen ongevalligen oord, midden in het geboomte, aan den Sloter-Weg, en aan het einde eener Vaart, de *Kerkvaart* genaamd, die met den Ringſloot van het Sloterdijkermeir gemeenſchap heeft. Het Dorp is zekerlijk een der oudſten in dit diſtrikt. Reeds omtrent het midden der Elfde Eeuwe moet het in weezen geweest zijn, maardien men, op het Jaar 1063, van deszelfs Kapelle vindt gewag gemaakt. De tegenwoordige Kerk plagt toegewijd te zijn aan den H. PANCRAS, wiens hoofd, als een kostbaar gewijd Overblijfzel, men voorgaf, aldaar in bewaaring te hebben. Men verhaalt, dat de Priester, op den feestdag van S. PANCRAS, invallende op den twaalfden Maij, den volke een doodshoofd plagt te vertoonen, 't welk hij zeide dat van den H. PANCRAS te zijn, die gehouden wordt, ten tijde van den Roomſchen Keizer DIOCLETIANUS, den Marteldood te hebben geleeden. Om de echtheid des gewijden Overblijfzels te ſtaven, was hij gewoon, met luider ſtemme en eene vertrouwelijke houding, de volgende woorden uit te roepen: „ 't en „ is gheen Osſenhooft, 't en is gheen Paerdenhooft, maer 't „ is het heylighe hooft van Sinte Pancras." De tegenwoordige Kerk van *Sloten*, hoewel ruim genoeg voor de Kerk-

EN KERKMEESTERS

JAN KLAASZOON VAN DYK

EN

MAARTEN PIETERSZOON LYST.

JAN VAN NOORT

HEEFT DEN EERSTEN STEEN GELEGD.

IN 'T JAAR DES HEEREN MDCLXIV.

Op het Kerkhof, 't welk gedeeltelijk met blaauwe Zarkfteenen is gevloerd, ziet men, buiten aan het Kerkgebouw, acht Graftomben; eenige van deeze behooren aan Amſterdamſche Burgers. In een Opſchrift van eene deezer Begraafplaatzen, bevattende de Overblijfzels van JAN KLAASZOON VAN DYK, wordt deeze de *Stigter der Kerke* genoemd: waarſchijnlijk om dat hij, ten tijde der vernieuwinge, volgens het boven aangehaalde verduitſchte Opſchrift, een der Kerkmeesteren was. Eindelijk tekenen wij hier nog aan, dat men te *Sloterdijk* een Regthuis heeft, 't welk tevens tot eenen Herberg dient; het ſtaat aan den Haarlemmer Trekvaart, tegenover het Tolhek.

SLOTERDYKERMEIR, ook wel *Slotermeir* genaamd, weleer een zeer vischrijk Meirtje, tuſſchen de twee laatst beſchreevene Dorpen, *Sloten* en *Sloterdijk*, ten Zuiden van den Haarlemmer Trekvaart. De Viſcherij in dit Meirtje plagt, bij ouds, aan zommigen der bewoonders van gemelde Dorpen, een goed beſtaan te geeven. Sints de vermindering daar van, en op het voorbeeld van andere oorden, wierdt men te raade, den Waterplas in Land te veranderen. Men wierdt daar toe aangemoedigd door de voegzaame gelegenheid, om daar mede te voldoen aan den wensch van Amſterdamſche welvaarende Burgers, veele van welke nu, in de nabuurſchap der Stad, buitenverblijven zogten. De eerſte Indijking geſchiedde in den Jaare 1644. Wel haast zag men den droog gemaakten grond

met

met Buitenplaatzen, Tuinen en Boerenwoningen bedekt, en elders het Rundvee in vrugtbaare Velden graazen. Meer dan eens ondervondt men hier doorbraaken; doch verdreef telkens het overgevloeide water. Sints een geruimen tijd heeft men, van zulk eenen ramp, geen lezel gehad. Het *Sloterdijkermeir* heeft zijn eigen beſtuur, beſtaande uit eenen Dijkgraaf en twee Heemraaden. Hun post is, den Ringdijk, Wegen en Wateren te ſchouwen, en voor de goede orde en veiligheid van 't een en ander de vereischte zorge te draagen.

SLUIPWYK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van *Holland*, *Rhijnland* genaamd, en grenzende aan het Waterſchap van *Woerden*. Het Ambagt bevat eene uitgeſtrektheid van duizendvierënzeventig Morgens en vijfhonderd Roeden gronds. Voor anderhalve Eeuw telde men hier ſlegts drieëndertig Huizen. Tegenwoordig wordt het getal op meer dan honderd begroot. Men vindt de reden deezer vermeerderinge in de Veenderijen, welke men hier heeft aangeleid.

SLUIS, eene Stad in *Staats Vlaanderen*, omtrent drie uuren van *Brugge*, aan een Water, het *Zwin* genaamd, welk haar tot eene Haven verſtrekt en zich in de Noordzee ontlast. Het dient tevens tot eene ſcheiding van het naast gelegen *Land van Kadzand*. Bij ouds was de Stad bekend bij den naam van *Lamminks-Vliet*; zij voerde dien nog in den Jaare 1331, wanneer zij de eigendom was der Graaven VAN NEMOURS, uit GUIDO *van Vlaanderen* geſprooten. Haaren tegenwoordigen naam ontleende zij van de *Sluis*, hier aangeleid, ter ontlastinge van het binnenwater, 't welk, van tijd tot tijd, geweldige overſtroomingen en ſchade veroorzaakte.

Sluis was van ouds eene zeer vermaarde Koopſtad, veel vermaarder dan *Middelburg* of *Vliſſingen*, welker welvaart en bloei zints het verval van *Sluis* eenen aanvang genomen hebben. Haare lange en breede Haven, gevoegd bij de hoedanigheid van derzelver legginge aan de Noordzee, was 'er de oorzaak van. Men wil, dat zij, ten tijde van haaren bloei, wel vijfhonderd Schepen konde bergen. Waarſchijnlijk zal

deeze welvaart de reden geweest zijn, waarom de Engelſchen, altoos nijdig tegen den bloei van andere Gewesten, behalven hun eigen, reeds in den Jaare 1405, het beleg dier Stad ondernamen. Een vergiftige Pijl, uit de Stad geſchooten, welke den Admiraal, die het bevel over de belegering voerde, eene doodlijke wonde toebragt, joagde den belegeraaren zulk eenen ſchrik aan, dat zij van hunne onderneeming afzagen, en in eene ſchandelijke vlugt hun behoud zogten. Sedert begon de Koophandel eenigzins te verloopen, zo door de rampen des Oorlogs, als inzonderheid ook, naa dat de *Sluizenaars*, in of omtrent het Jaar 1436, in een geweldigen Oproer, vernielende handen hadden geſlagen aan verſcheiden Pakhuizen in hunne Stad, toebehoorende aan Oosterlingſche Kooplieden, welke in dezelve veele kostbaare goederen hadden opgeſlagen, doch, zedert de ſchade, door de plondering geleeden, hunnen handel na elders verleiden. Omtrent dien zelfden tijd, doch een weinig vroeger, hadden die van *Sluis* eenen inval in *Zeeland* gedaan, met naame op het Eiland *Walcheren*. *Vliſſingen*, 't welk toen niet meer dan een Dorp was, wierdt door hen uitgeplonderd, en voorts in brand geſtoken. Voorts hunnen ſtroopenden en vernielenden togt vervolgende, ſtaken zij over na *Holland*, plonderden en verwoestten verſchelden Hollandſche Dorpen, langs het ſtrand van de Noordzee gelegen; doch ontmoetten, eindelijk, bij *Wijk op Zee* een zo kloeken tegenſtand, dat zij zich genoodzaakt vonden, het verder voortzetten des optogts te ſtaaken, en na de plaats hunner wooninge te rug te keeren. Men wil dat zij, bij die gelegenheid, een aanzienlijken buit van ſchepen, met goederen en gevangenen beladen, te *Sluis* binnen ſleepten. Gedurende de oneenigheden der *Hoekſchen* en *Kabeljaauwſchen*, hieldt *Sluis* de zijde der eerstgenoemden, en was de eenige Stad, in dien oord, welke voor eenige voornaame hoofden en leden diens aanhangs tot eene ſchuilplaatze diende. In den Jaare 1492 haalde dit haar eene belegering op den halze, door Hertog ALBREGT VAN SAXEN. De Stad wierdt te lande en te water ingeſlooten en benaauwd. Het Leger ſtondt onder het bevel van den Hertog zelven, als die, in eigen perſoon, het beleg van het begin tot het einde

einde bijwoonde. PHILIPS VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren* en Admiraal der Nederlanden, voerde het bevel over de Vloot. Deeze was in *Zeeland* verzameld, en beſtondt uit drieënveertig Oorlogſchepen, dertig platgebodemde Vaartuigen en dertien Hulken. HENDRIK DE VII, Koning van *Engeland*, hadt de Zeemagt met twaalf van zijne Schepen vermeerderd. De gantſche magt beſtondt alzo uit eenentachtig, deels groote, deels kleine ſchepen. PHILIPS, broeder des Hertogs van *Kleeve*, voerde het bevel binnen de Stad. Drie jaaren geleeden hadt hij, in 't vooruitzigt van een waarſchijnlijk beleg, dezelve merkelijk verſterkt. Hevig wierdt de Stad beſchooten, zo wel van de waterzijde als van den landkant. De Stadvoogd bleef, van zijnen kant, niet ſchuldig, omtrent het bieden van blocken tegenſtand; zo gelukkig ſlaagde hij, in zijne poogingen ter afbreuke van den vijand, dat hij, in menigen aanval, denzelven zeer gevoelige neepen toebragt. Dit deedt zijnen moed zo hoog rijzen, dat hij aan geenerhande voorſlagen tot verdrag het oor wilde leenen, zelf niet aan de vermaaningen van zijnen Vader ADOLF, die, met voordagt, uit Zeeland was overgekoomen, om zijnen Zoon tot overgave te beweegen. Door een ongelukkig toeval, onzeker of het door de bewerking der belegeraaren, of door de onvoorzigtigheid der belegerden veroorzaakt ware, ſloeg, in de maand September des bovengenoemden jaars, binnen de Stad, de brand in het Buskruid. Hier door ontſtondt zo aanmerkelijke ſchade, aan de Gebouwen en Veſtingwerken, dat de Stadvoogd, geenen kans ziende tot verdere verdeedigingen, zich genoodzaakt vondt, met den vijand in onderhandeling te treeden. Voor zich zelven en voor de zijnen bedong hij een eerlijken uittogt. Na een beleg van twee maanden, ging de Stad op den dertiendden October over. *Sluis* hieldt de Spaanſche zijde, tot in den Jaare 1584, wanneer het zich, in 't nijpen van den nood, voor de Algemeene Staaten verklaarde. Van zo veel aangelegenheids, intuſſchen, was onze Stad, dan dat de Spanjaards het verlies daar van met onverſchilligе oogen konden aanzien. De Hertog VAN PARMA bevondt zich, in den Jaare 1587, met een Leger, in deezen oord. In de maand Junij ſloeg hij het beleg aan de Stad. Jonkheer ARENDT

VAN GROENEVELD voerde het bewind binnen dezelve, en deedt, in meenig kloeken uitval, groot nadeel aan den vijand. Intusschen waaide het gerugt der belegeringe na *Engeland* over, en kwam ter ooren van den Graave VAN LEICESTER; die, in aanmerking neemende het gewigt der Stad, en dat PARMA, in eigen persoon, het bevel voerde over het beleg, den Stadvoogd de belofte zondt van een onverwijlden onderstand. Ten zelfden oogmerke, en om den Hertog voor *Sluis* te doen opbreeken, deeden Prins MAURITS en de Graaf VAN HOHENLO eenen inval in *Brabant*; doch alzo hunne tegenwoordigheid elders wierdt vereischt, mislukte hun deeze toeleg. Terwijl de Hertog VAN PARMA het beleg ijverig voortzette, kwam de Graaf VAN LEICESTER, uit *Engeland*, in *Zeeland* aan. Zijn eerste werk was, het maaken van toestel om de Stad te ontzetten; midlerwijl, met schoone beloften, de belegerden opbeurende, welke nu, door het geweldig schieten en het naderen des vijands, in geene geringe benaauwdheid gebragt waren. Eindelijk vertoonde zich de Graaf VAN LEICESTER, met zestig schepen, voor het *Sluische Gat*. Doch al deeze omslag was loutere geveinsdheid, en het den Engelsman geen ernst, om der benaauwde Vestinge met der daad te hulpe te koomen. Want, naa een kort vertoeven, na *Oostende* gezeild zijnde, deedt hij aldaar zijne troepen aan land stappen, en trok 'er mede na *Blankenberg*, van waar PARMA hem na *Oostende* deedt te rug wijken; van waar hij, eerlang, na *Zeeland* wederkeerde, zonder iet zaakelijks verrigt te hebben: terwijl hij, daarenboven, de schuld der mislukte onderneeminge schoof op de Algemeene Staaten, als welke, naar zijn voorgeeven, hem van volk en geld onvoorzien gelaaten hadden. De Hertog VAN PARMA, intusschen, zette het beleg van *Sluis* zo ijverig voort, dat hij, in 't begin van de maand Augustus, een stuk van den Wal bemagtigde. Dit verspreidde zo veel schriks door de Stad, dat de belegerden, op den vijfden der maand, met den Spaanschen Veldheer in onderhandeling traden, een eerlijk verdrag met hem slooten, en de Stad aan hem overgaven. Ondanks zijn straks gemeld gedrag, deedt LEICESTER, naaderhand, de Bevelhebbers der Bezettinge tot verantwoordinge oproepen. Deeze viel hun gemaklijk,

en

en liep uit tot oneere der Vlootvoogden, welke zij, van hunnen kant, beſchuldigden, van wegen wind en ſtroom, welke beiden hun gunſtig waren, het ontzet der Stad verzuimd te hebben. *Sluis* bleef in de magt der Spanjaarden, tot in het begin der Zeventiende Eeuwe. Te weeten, Prins MAURITS, in den Jaare 1604, eenen inval in het *Land van Kadzand* gedaan, en aldaar eenige voordeelen behaald hebbende, wierdt nu te raade, ook op de Stad *Sluis* eenen kans te waagen. Ten dien einde verzekerde hij zich, vooraf, van twee Vaarten, de *Zoute Vaart*, en de *Zoete Vaart*, welke derwaarts loopen. De Spaanſche Veldheer VELASCO, die zich op den weg na deeze Vaarten hadt verſchanst, zogt MAURITS in zijnen loop te ſtuiten; doch hij wierdt geſlagen, met verlies van achthonderd man. Daarenboven verdreef MAURITS den vijand uit verſcheiden verſchanzingen, ten westen van het *Sluiſche Gat* gelegen, en ſloeg zich, vervolgens, tuſschen het Strand en de Stad, op drie plaatzen, neder. Uit een aantal Roeijers, van den Markgraave AMBROSIUS SPINOLA, welke, uit de Stad, tot den Staatſchen Veldheer overliepen, ontving deeze berigt omtrent de inwendige gelegenheid van *Sluis*, onder andere, dat 'er de leeftogt zeer ſchaars omkwam. Dit deedt MAURITS beſluiten, om, door gebrek en uithongering, de Plaats tot overgave te noodzaaken. Om, evenwel, den ſchijn te vertoonen van het te werk ſtellen van geweldddaadige middelen, gaf MAURITS bevel tot het houden van eene Vasten- en Bededag in het Leger; 't welk, volgens zijne gewoonte, altoos een voorbode van gevaarlijke aanſlagen was. Onder dit alles kreeg ALBERTUS, Aartshertog van Oostenrijk, de handen een weinig ruimer, en zondt, diensvolgens, eene verſterking van manſchap aan den Markgraave VAN SPINOLA, wiens neef, AURELIO SPINOLA, binnen de Stad het bevel voerde, met last om het ontzet van *Sluis* te onderneemen. De twee grootſte Veldheeren der Eeuwe beproefden nu over en weder, hunne kragten, doch met een ongelukkigen uitſlag voor den Spanjaard, die, door de dapperheid der Staatſche Knegten en het beleid van MAURITS, hier eene aanmerkelijke nederlage leedt. Geduurende dit alles was *Sluis*, door gebrek aan de meest dringende leevensmiddelen, in de uiterſte engte gebragt. Bij

het leeven fieten. De bezettelingen der omleggende Schanzen, door het gerugt gewekt, deeden, daarenbóven, een goed gedeelte der aftrekkende vijanden, in den aftogt, fneuvelen. Om voor diergelijke onverhoedfche aanvallen niet meer bloot te ftaan, deedt men, zedert, voor de Poort van *Sluis*, eene Halve Maan leggen. Tweemaalen deeden, zedert, de Spanjaarden eenen aanval op onze Stad, te weeten, in de Jaaren 1621 en 1626; doch telkens zonder de bedoelde uitwerking. Van eenen verraaderlijken toeleg, in den Jaare 1690 gefmeed, door eenen JAKOB MARTINET, Oud-Schepen van *Sluis*, om de Stad aan den vijand over te leveren, doch bij tijds ontdekt, en naar verdienfte geftraft, hebben wij op 's Mans Artikel, Deel XXII. bladz. 282, gewag gemaakt. Hoewel dus de Stad *Sluis*, aan herhaalde onderneemingen, het hoofd hadt gebooden en onverwinnelijk was gebleeven, te magtig was voor haar de Franfche magt, in den Jaare 1747, om dezelve te kunnen buiten houden. Siegt voorzien zijnde van manfchap, en van alles, 't geen verder ter verdeedigingé van eene Stad vereischt wordt, gaf zij zich over, op den vijfden dag, naa dat de vijand zich voor haare muuren hadt vertoond, en zonder dat 'er een eenige fchoot gedaan was. Volgens het Verdrag bleef de Bezetting krijgsgevangen, en wierdt, eerlang, na *Frankrijk* gevoerd. Naa het fluiten van den Vrede kwam de Stad wederom aan de Algemeene Staaten, welke dezelve, tot heden toe, bezitten.

Op dit hiftorisch berigt, zullen wij nu eene nadere befchrijving der Stad laaten volgen. Overeenkomftig met de aangelegenheid der Plaatze, is *Sluis* van aanzienlijke Vestingwerken omringd. Ten Westen van de Haven, tegenover de Stad, leggen twee Werken, die, langs eene Linie, gemeenfchap hebben met elkander. Het Noordlijkfte wordt *Klein-Pas*, het Zuidlijkfte *Groot-Pas* genaamd. Het eerfte is een Hoornwerk, van eene dubbele Graft en Bedekten Weg omringd. Op den hoek, bij de zamenkomst van den Zeedijk met den Bedekten Weg, heeft men een Reduit opgeworpen. Het *Groot-Pas* is een Kroonwerk, 't welk door twee Halve Maanen gedekt wordt. De Linie van gemeenfchap, tusfchen deeze twee Werken, is met een Bolwerk en twee Ravelijnen ver-

verſterkt. De Buitenwerken van het *Groote-Pas* zijn van groote uitgebreidheid; zij beſlaan ongeveer zesëntwintig Morgens Lands. Voorts heeft het *Groote-Pas*, langs eene Linie, gemeenſchap met het Fort *S. Donaas*. Op den weg na *Aardenburg* legt de Schans de *Kruisdijk*, zonder Bolwerken, doch van eene Graft omringd. De Vestingwerken, meer onmiddelijk aan en om de Stad gelegen, zijn de volgende. Aan de Landzijde heeft men acht, en aan het Water *de Zoute* vijf Bolwerken. In de breede Graften, aan de Landzijde, zijn zeven Ravelijnen, naar de zeven Provincien genaamd, eene Halve Maan en drie *Couvre faces*. Aan de Zuidpoort is eene dubbele Contreſcharp. Voor een der Bolwerken, de *West-Batterij* genaamd, legt een Werk, *Bekaf* genaamd, met een Reduit daar in, en wat verder nog een ander Werkje, 't welk de Sluis van eenen Polder dekt. Een Werk, *Kokelet* genaamd, dekt de Oostſluis der Stad. Voorts kan *Sluis*, door middel van het water, ongenaakbaar gemaakt worden, vooral aan den Zuidkant. Daarenboven wordt de Haven beſchermd door een zwaar Kaſteel, aan 't welk men, eertijds, zestien hooge en dikke Torens telde, doch die, op één na, tot op zekere hoogte, zijn afgebroken, zo dat ze nu voor Rondeelen doorgaan. Het Huis van den Gouverneur is tegen den overgebleevenen Toren aan gebouwd, op het Binnenplein van het Kaſteel. Uit eene der Kamers in den Toren heeft men een fraai uitzigt over 't *Zwin* en in de Noordzee. Onder de Torens heeft men uitmuntende overwelfde Kelders. Midden op het Plein vindt men eene kunſtig gebouwden Regenbak, na welken, door middel van Buizen, het water van de Gebouwen wordt afgeleid. Voor 't overige is dit Plein zeer ruim, en met geboomte fraai beplant.

Zonder de Vestingwerken, is *Sluis*, op zich zelve, klein van omtrek. De gedaante is langwerpig, gelijkende, eenigzins, na eene Halve Maan. De grootſte lengte wordt op driehonderdvijftig, de breedte op tweehonderd Roeden geſchat. Met dit alles beſlaat de Wal bijkans een uur gaans in zijnen omtrek. Binnen deezen legt zo veel Weiland beſlooten, dat 'er meer dan honderd Runderbeesten voedzel kunnen vinden. Men heeft 'er drie Poorten: de Waterpoort, de Zuid-

poort

poort en de Ketenpoort. Het getal der Huizen vinden wij op omtrent vierhonderd, dat der Inwooneren, buiten de Bezetting, op ongeveer twaalfhonderd begroot.

Onder de Openbaare Gebouwen verdienen de volgende onze opmerking. Het Stadshuis, naar den smaak des tijds, in welken het gesticht wierdt, een sierlijk Gebouw, staat aan de Markt. De Toren is van een zonderling maakzel; uit het Dak van hetzelve rijzen verscheiden kleine Torentjes. Onder het Stadshuis is de Vleeschhal, en agter hetzelve staat een voormaame Herberg. Het Landshuis, een groot Gebouw, staat een weinig binnen de rooijing der andere Huizen in de Vrijstraat, en heeft, van vooren, een ruim Plein, 't welk met boomen is beplant. De Kelders, onder het Gebouw, dienen tot Gevangenissen. Men heeft 'er verscheiden Magazijnen, welke deels tot bewaarplaatzen van Buskruid, deels van andere Krijgsnoodwendigheden dienen; zij staan op verscheiden plaatzen door de Stad verspreid. Twee *Kerken*, ten dienste der Hervormden, hadt men voormaals te *Sluis*. De eene is al voor lang afgebroken; de andere, van ouds aan den H. JOANNES gewijd, wordt door twee Predikanten bediend. Binnen dezelve, een taamelijk ruim Gebouw, ziet men eene menigte Rouwwapens, en ook verscheiden fraaie Begraafplaatzen van aanzienlijke personaadjen. Behalven de Nederduitsche, hebben 'er ook de Fransche Gereformeerden eenen Leeraar; hij verrigt den predikdienst in een der Vertrekken van het Gasthuis, op hoogen last tot eene Godsdienstige Vergaderplaatze bekwaam gemaakt. Wijders heeft men 'er eene Statie van Roomschgezinden. Drie Kloosters telde men te *Sluis*, vóór de invoering van den meer gezuiverden Godsdienst. Zij zijn zedert vernietigd, en tot Magazijnen en een Gasthuis bekwaam gemaakt. Eindelijk heeft men 'er ook een Burger-Weeshuis; in hetwelk, egter, ook kinderen van Krijgslieden, en van zulke Ouders, die geene burgers geweest zijn, worden opgevoed, doch op kosten van de Armen-Diakonie.

Van den eertijds bloeienden Koophandel van *Sluis* hebben wij reeds gesproken. De oorzaak van deszelfs verval moet gezogt worden, deels in den naijver van andere Nederlandsche Steden, deels ook in het verval en de opdooging van de Ha-

ven,

ven, door veelvuldige aanslibbering veroorzaakt: zo dat 'er thans geene andere dan kleine binnenlands varende schepen kunnen binnen koomen. Voor het oog heeft de Haven een treffelijk aanzien, beslaande haare lengte eene uitgestrektheid van vijfhonderd, en haare breedte die van ongeveer tweehonderdvijftig voeten. Tegenwoordig bepaalt zich de handel der Stad, genoegzaam, tot verschen en zouten Visch, welke laatstgemelde zeer vermaard is. Ook gaat 'er eenige handel om in Brandewijn, Genever en Granen.

De Regeering der Stad bestaat uit Baljuw, die door de Algemeene Staaten, voor zijn geheele leeven, midsgaders uit twee Burgemeesteren, die jaarlijks door de Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden worden aangesteld, als mede uit zeven Schepenen, die ingelijks jaarlijks, door de zelfde Afgevaardigden, vernieuwd of in hunne Ampten bevestigd worden. Allen deeze is een Griffier, midsgaders eenen Thesaurier, toegevoegd. De Raad van Staate houdt te *Sluis* een Ontvanger des Gemeene-Lands Middelen, over de Stad en het Land van den *Vrije*, die te gelijk Ontvanger van den Veertigsten penning en van het Kollateraal is; voorts eenen Ontvanger van de Verpondingen, die te gelijk Ontvanger is van de vier Grooten van ieder Gemet Lands, voor den Raad van *Vlaanderen*; en nog eenige andere bedienden. Daarenboven houdt 'er het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* eenen Ontvanger en Kontrarolleur van de inkoomende en uitgaande Regten, nevens eenige Kommiezen ter Recherche.

SLYDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Alblasserwaard*. De Heerlijkheid is in drie Ambagten onderscheiden, het eigenlijk *Slijdrecht*, *Naaldwijk* en *Lekhorst*; ieder van welke zijnen bijzonderen Ambagtsheer heeft. *Slijdrecht* is het middenste der drie Ambagten. In overoude tijden lag 'er nog een *Slijdrecht*, in de Groote Waard, recht tegenover het tegenwoordige Dorp. De Kerk van het oude Dorp stondt ter plaatze, alwaar thans het Merwer-Diep is, en wordt nog het Kerkhof genoemd. Volgens eene aloude Overlevering zouden twee Zusters deeze Kerken gebouwd hebben, waar van de eene veel pragtiger was dan

de

de andere. Die de pragtigſte Kerk hadt gebouwd, ſmaalde gedurig op de geringheid van haars Zusters Kerk, welke, naar men wil, door den geest der Voorzegginge gedreeven, plagt te zeggen: *Mijn Kerk zal ſtaan, en uwe Kerk zal vergaan.* In den gedugten Watervloed van den Jaare 1421, zou deeze Voorzegging haare vervulling gekreegen hebben. Reeds in eenen Brief van Keizer HENDRIK DEN IV, van den Jaare 1064, vindt men van het tegenwoordige *Slijdrecht* gewag gemaakt. De uitgeſtrektheid van ons Ambagt vinden wij niet afzonderlijk, maar wel die der drie gemelden te zamen begroot: te weeten, op twaalfhonderd negenëndertig Morgens en vijftig Roeden, in de Quohieren der Verpondingen; hoewel het, in den Omſlag van den Hoogendijk, voor veertien Morgens minder draagt. In eene aloude Lijst vinden wij het getal der Huizen op tweehonderdvijfentachtig begroot. In den Jaare 1632 ſtonden 'er ſleghs honderdvier Huizen. Het tegenwoordige getal is ons niet gebleeken. Het Dorp *Slijdrecht*, aan den Hoogendijk gelegen, is vrij wel betimmerd, met tamelijk goede Boerenhuizen. Kerk en Toren zijn zeer oud. De meeste inwooners hebben hun beſtaan van het ſnijden en droogen van Biezen, welke tot Matten van Stoelen gebruikt worden.

S. MAARTENSPOLDER, gelegen in het Markgraafſchap van *Bergen op den Zoom*, niet verre van het aanzienlijk Vlek den *Oudenbosch*, beſtaat eene uitgeſtrektheid van zevenhonderdëndvijftig Morgens Lands. Men vindt 'er geen Dorp, en ook geene Kerk: weshalven de Opgezeeten, deels in het ſtraks genoemde Vlek, deels in de *Hoeve*, hunnen openbaaren Goddienst moeten verrigten. Ook ſtaan de polderbewooners, in lijfſtraffelijke misdaaden, onder de Geregten der twee genoemde Plaatzen. In burgerlijke zaaken, egter, hebben zij hunne eigen regtsoeffening; zij wordt gehandhaafd door den Schout van *S. Bernard*, en door vijf Schepenen, die, door de Ingelanden, uit de Polderlingen verkooren worden, en, gewoonlijk, hun leeven lang, dien post bekleeden. Voorts draagt *S. Maartenspolder* zestienhonderdënvier Guldens en vier Stuivers in de jaarlijkſche Verpondingen.

SMAL-

SMALLEN-EESTER-KONVENT; in het Frieſche Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Smallingerland*, ten Noorden van het aanzienlijk Dorp *Bornbergum*, ontleende zijnen naam van de Rivier de *Ee*, welke hier zeer ſmal was; of ſlegts eene geringe breedte hadt. Van ouds was het eene Abtdij van Nonnen, die naar de Orde van den H. BENEDIKTUS leefden. De gewijde Maagden ſtonden onder haare eigen Prioors, die haar, uit naam der Abten, beſtuurden, met de magt om haar *het Wiel*, dat wil zeggen, den Nonnenſluijer, op te zetten. Voorts is *Smallen-Eester-Konvent* vermaard door eene zamenkomst, welke, geduurende de oneenigheden der *Schierings* en *Vetkoopers*, tuſſchen eenige Gemagtigden van de Provincien *Friesland* en *Groningen*, aldaar gehouden wierde, om over de gemeene belangen te raadpleegen.

SMALLINGERLAND, eene Grietenij in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in rang de negende onder de Grietenijen van dat Diſtrikt. Omtrent den oorſprong der benaaminge is men het niet eens, gelijk het veelal gaat, ten aanzien der benaamingen van landen en plaatzen, welke reeds van overoude tijden bekend geweest zijn. Toen de Turfgraaverij nog niet bekend was, immers niet zo algemeen als heden ten dage in zwang ging, vondt men, in het Noordlijk en Oostlijk gedeelte der Grietenije, veele hooge moerasſige Veengronden. De landen, daarentegen, aan den West- en Zuidkant, waren, veelal, laag. Dit hadt ten gevolge, dat dezelve, door het afloopende Veenwater, meestal dras lagen, en dus, even min als de niet ontgonnene Veenen, van weinig of geen nut waren. Sints den tijd dat men, ook in deezen oord, zich op het turfgraaven heeft toegeleid, heeft de Grietenij eene veel gunſtiger gedaante aangenomen. Door het afgraaven der hooge Veengronden, en aan het water een geregelden loop te geeven, heeft men niet ſlegts van de verzending van den Turf aanmerkelijke voordeelen getrokken, maar ook de laage gronden in voortreffelijke Bouw- en Weilanden veranderd. Het land, intuſſchen, is 'er niet zeer zwaar; van hier dat men 'er genoegzaam geen ander Graan, dan Rogge, Haver en Boekweit plant. Ook wordt 'er nog heden ten dage, gints en elders

in de Grietenij, Turf gegraaven. Vischrijke wateren zijn 'er vrij talrijk. Ook wordt 'er veel hout geplant, waarom de Rijdwegen, langs en onder den lommer van het Geboomte, hier zeer vermaaklijk zijn. Geduurende de oneenigheden tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, was *Smallingerland* een hoofdtooneel der vernielende burgertwisten. Zeven Dorpen telt men in deeze Grietenij: *Oudega*, *Nijega*, *Opeinde*, *Noorderdrachten*, *Zuiderdrachten*, *Kortehem* en *Bornbergum*. Behalven de Hervormden, vindt men ook hier een goed getal Doopsgezinden.

SMALLEGANGE, een vervallen Huis, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, niet verre van het Dorp *Kloetinge*. In den Jaare 1560 wierdt het, door een zwaaren brand, genoegzaam geheel vernield. Hoewel men het, zedert, wederom heeft opgebouwd, is het thans geheel vervallen, en genoegzaam verdweenen. Het Huis behoorde aan het Geslagt van den vermaarden Kronijkschrijver van *Zeeland*, onzeker, egter, of hetzelve den naam daar van ontleend, of het Geslagt naar zijnen naam genoemd hebbe.

SMETIUS, (JOANNES) gebooren te *Nijmegen*, in den Jaare 1596, was een der geleerdste mannen van zijnen tijd, als zijnde grondig bedreeven in verscheiden takken van menschelijke Weetenschappen, Wijsbegeerte, Godgeleerdheid, Historiekunde in 't algemeen, en de Vaderlandsche Oudheden in 't bijzonder. Daarenboven hadt hij zo veel werks gemaakt van de beoefeninge van vreemde taalen, dat van hem getuigd wordt, dat hij tien onderscheidene spraaken genoegzaam magtig was, om, zo niet in het spreeken, althans in het leezen van boeken, van dezelve zich te kunnen bedienen. Behalven het Leeraarampt, onder de Hervormden, welk hij, in zijne Geboortestad, bekleedde, was hem ook aldaar de post van Hoogleeraar opgedraagen. Onder andere Werken, bij 's Mans leevens in 't licht gegeeven, zijn vooral vermaard zijne *Antiquitates Noviomagenses*, ook onder den titel van *Thesaurus Antiquarius Smetianus*, *sive Pinacotheca* den Historiekundigen bekend. SMETIUS overleedt in den Jaare 1651, naalatende

eenen

eenen Zoon, insgelijks JOANNES genaamd; welke vervolgens door den druk heeft gemeen gemaakt, een kleine Kronijk van *Nijmegen*, voor het meerendeelte door zijnen Vader opgesteld, doch vervolgens door hem zelven in orde gebragt en voltooid, onder den titel: *Chronijk van de oude Stadt der Batavieren, waar in (nevens de Beschrijving van Nijmegen) de eerste oorspronk van deze landen, de achtbaare oudheit van deze Stadt, de voortreflijkheit van hare privilegiën, en de voornaamste geschiedenissen van de verige eeuwen kortelijk vertoont worden.*

Zie WITTE, *Diarium.*

SMELT. Bij deezen naam is bekend, vooral in de Provincie *Zeeland*, een klein dun Vischje, veelal dor en niet zeer smaaklijk, en 't welk, gevolglijk, geringe opmerking zoude verdienen, indien het niet ware, om de zonderlinge wijze, op welke het gevangen wordt. Dit geschiedt niet in het water, gelijk ten aanzien van alle andere soorten van Visschen plaats heeft, maar in het drooge Strandzand. Men heeft naamelijk, vooral op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, de gewoonte, om in den Naazomer de droog gelooopene Stranden te spitten met eene spade, of ook wel van eenen Ploeg zich daar toe te bedienen. Straks ziet men eene zo groote menigte van de gemelde Vischjes ten voorschijn koomen, dat 'er eene menigte handen noodig is om dezelve bij een te zamelen. Is men daar mede niet spoedig genoeg gereed, de kleine diertjes weeten, met hunne scherpe kopjes, wel haast wederom in het zand te kruipen, en zich voorts onzigtbaar te maaken. Deeze zonderlinge Visscherij wordt met reden aangemerkt als niet een van de minste van Zeelands landvermaaken. Het volgende Klinkdicht, welk wij in het *Walcherens Arcadia* van den Heere MATTHEUS GARGON aantreffen, op deeze bijzonderheid staande, zal, vertrouwen wij, den leezer niet onaangenaam zijn.

S. MICHIEL, een Fort, in Staats *Opper-Gelderland*, tegenover het Eilandje *de Waard*, omtrent honderdvijftig Roeden

van de Stad *Venlo*, aan de overzijde der *Maaze*. Het Fort is 'er zeer klein, als zijnde flegts van eene enkele Graft omringd, en bevattende niet meer dan drie Woonhuizen, behalven het Wagthuis en eenige weinige Kazernen. Het heeft geene afzonderlijke Krijgsbezetting. Uit *Venlo* trekt dagelijks derwaarts eenige manfchap, onder het bevel van eenen Onderofficier. De Kommandeur van ftraks genoemde Veftinge voert ook hier het opperbevel.

„ Zwijg oude beuzeleeuw van zeven wonderheden,
„ Stil Memfis; roem niet meer, grootfpreekend Griekenland:
„ 'k Zie duizend wonderen aan Walchrens Dijk en Strand;
„ Het Land wordt hier tot Zee, de Zee tot fchoone Steden.

„ De Vreemdling ftaat verrukt, waar dat hij richt zijn fchreden,
„ Men vangt hier Visch te paard, men grijpt die met de hand:
„ 't Ploegijzer is ons net; men vischt hier in het land;
„ De fpaê verrast den Smelt, die wegfchiet na beneden.

„ Waar ziet men wonderen zo wonderlijk als dit?
„ Men zet geen netten uit, maar ploegt en graaft en fpit;
„ Zoo haalt men Visfchen uit den droogen grond van onder.

„ Spaait Landman, ploegt en werpt het Kooren in de Voor;
„ De Smelt fpringt voor ons op in 't zandig kouter-fpoor.
„ Zoo baart een kleine Visch 't vermaaklijkst wereld-wonder."

Zie M. GARGON., *Walch. Arkadia.*

SMID, (JAN JANSZOON) was een der agtenswaardige aanzienlijke Amfterdamfche burgers, die goederen, vrijheid en leeven in de waagfchaal ftelden, om, naar de infpraak van hun Geweeten, den Allerhoogften te dienen, naar de regelmaat der meer gezuiverde leerbegrippen, aangaande de waarheden des Christlijken Godsdiensts. Elders hebben wij reeds verflag gedaan van de verrigtingen van REINIER KANT en LAURENS JAKOBSZOON REAAL, om het openbaar prediken der Hervormden

te

te bewerken. JAN JANSZOON SMID was, hier in, hun medeſtander, en vinden wij zijnen naam vermeld, nevens die van KORNELIS WILLEMSZOON HOOFT en deszelfs Dogter AAGT of AAGJE KORNELIS HOOFT, onder de zulken, welke, op Zondag, den eenentwintigſten Julij des Jaars 1566, bij het Huis te Kleef, even buiten *Haarlem*, onder het gebied des Heeren VAN BREDERODE, de openbaare prediking hebben bijgewoond, zijnde de tweede, welke, tot dien tijd toe, in Holland gehouden was.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſt.*

SMIDS, (LUDOLF) door zijne *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden*, den landzaaten 't over bekend, was geboortig te *Groningen*, alwaar hij, op den dertienden Julij des Jaars 1649, het eerſte leevenslicht aanſchouwde. Tot de beoeffening der Weetenſchappen, door zijne Ouders, zijnde opgeleid, bepaalde hij zich tot de Geneeskunde. Om hier in de noodige vorderingen te verkrijgen, hoorde hij eerst de Hoogleeraars in zijne Geboorteſtad, en bezogt, vervolgens, de Hoogeſchoolen van *Franeker* en *Leiden*. Aldus beklom hij den trap van het Meeſterſchap, en om nuttig te zijn voor hem zelven en voor zijne natuurgenooten, zette hij zich neder in zijne Vaderſtad. Geduurende den tijd, in welken SMIDS de werkdaadige Geneeskunde oeffende, veranderde hij van Godsdienſtige belijdenisſe; van de Gezinte der Roomschgezinden, onder welke hij gebooren en opgevoed was, ging hij tot de Gemeenſchap der Hervormden over. Dit viel voor in den Jaare 1682. Niet lang daar naa, 't zij dan in den Jaare 1684, of in 1685, veranderde SMIDS van woonplaatze; hij vertrok na *Amſterdam*, met oogmerk om 'er insgelijks de Geneeskunde te oeffenen, zo als hij ook, tot zijnen dood toe, heeft gedaan. Reeds van zijne vroege jeugd hadt SMIDS blijken vertoond van zijne zucht en geſchiktheid tot de Dichtkunde. In zijnen opgroeienden ouderdom, en terwijl hij zijne kundigheden ten beste zijner kranke medemenſchen aanwendde, gaf hij 'er, van tijd tot tijd, eenige proeven van. De omgang met Kunstbroederen, te *Amſterdam*, wekte deeze zucht, en

begon hij, zints hij, in die Stad, zijn verblijf hadt gevestigd, zich op de Dichtkunde meer en meer toe te leggen. De vrugt daar van waren verscheiden Tooneelstukken; onder welke een der meest bekenden is zijn *Konradijn*, als hetwelk, zeer veele maalen, ten Amsterdamschen Tooneele wierdt gevoerd. Daarenboven schreef SMIDS, in Nederduitsch Onrijm, een *Chronijk van het Oorlogend Europa*, en vervaardigde eene uitgave van VALENTYNS *Vertaaling der Werken van Ovidius*, met uitvoerige aantekeningen door hem verrijkt. Als Schrijver van de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* hebben wij onzen Dichtkundigen Artz reeds doen kennen. Behalven dit alles zijn ook nog eenige Latijnsche Werkjes van hem voorhanden. LUDOLF SMIDS overleedt, te *Amsterdam*, op den zevenden Maij des Jaars 1720. Zo veel ons bekend is, heeft hij, bij zijne twee Huisvrouwen, MARIA MARGARETA ALTINGA en ANNA DE GROOT, geene kinderen verwekt, immers niets naagelaaten.

SMOUTIUS, (ADRIAAN JORISZOON) was een dier onrustige Kerkleeraaren, welke, door hunne onverdraagzaamheid en bemoeizucht met zaaken van Staat en Regeeringe, hunnen gewijden post ontluisteren, en daar door, bij de onbedagtzaamen, de Orde zelve tot oneere verstrekken. Wegens 's Mans geboorte en opvoeding bezitten wij geen vast bescheid. Alleen is ons gebleeken, dat hij, vóór het Jaar 1612, het Leeraarampt onder de Hervormden heeft bekleed, in het Dorp *Roon*, in Zuidholland. Niet zeer lang schijnt hij aldaar het predikampt bedlend te hebben. Althans, onzeker om welke reden, hadt hij die standplaats verlaaten, en was hij, zedert, in geenen vasten dienst zijnde, door den vermaarden Rotterdamschen Leeraar CORNELIUS GESELIUS, die zo wel de Fransche als de Nederduitsche Gemeente bediende, ter zijner hulpe aangenomen. In het gemelde jaar vertoonde hij aldaar een blijk van zijne afkeerigheid van de Remonstranten, in zijne weigering, om, op bevel van de Overheid der Stad, met den Predikant NIKOLAAS GREVINKHOVEN in een gesprek te treeden, tot bevorderinge van goed verstand en ter vereffeninge der uitstaande oneenigheden. Volmaakt overeenkomstig, met

's Mans

's Mans doorgaande handelwijze, was deeze weigering, maardien hij, in ſtede van de Kerkbreuk, in die tijden, te heelen, de ſcheuring uit alle zijne vermogens zogt te verwijden; waar toe hij zich in verſcheiden afgezonderde Vergaderingen van Contraremonſtranten liet gebruiken, om dezelven tegen de andersdenkenden op te zetten.

Onder dit alles hieldt zich SMOUTIUS niet te vreden, met zijnen ijver alleen bij monde bot te vieren. Hij ſtelde in Geſchrift zeker Werk, 't geen hij, vervolgens, met eenen Opdragt aan 's Lands Staaten, door den druk gemeen maakte. Zeer kwalijk, evenwel, bekwam hem dit ſchrijven. Hoedanig 's Lands Hooge Magten over de natuur en ſtrekking des bedoelden Werks oordeelden, en wat den Schrijver deswegen wedervoer, vinden wij vermeld in een Beſluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, ter gelegenheid van hetzelve genomen, op den twintigſten Julij des Jaars 1613. Om meer dan eene reden vinden wij geraaden, dit Beſluit hier in te laſchen. Van woord tot woord luidt het aldus: „ Opening gedaen weſende, dat eenen Adriaen Jorisſoon „ Smout hem onderſtaen hadt te maeken en aen de Heeren „ Staeten van Hollandt en Weſtvrieslandt te dediceren ſeker „ boek, geintituleert SCHRIFTUURLYK JA, *of de Leerpunten, „ die huiden ten dage in geſchil getrokken worden, het fondament der ſaetigheit raeken, of niet*, ende dat ſoo wel „ in de dedicatie als in veele plaetſen bij het voorſeide boek, „ directelijk tegens verſcheide reſolutien van de Heeren „ Staeten, brieven van haere Ed. Mog. Gecommitteerde Raeden, ook met kennelijke onwaerheit, ja tot ſeditie en oproerigheit gearbeidt wordt: ook dat het ſelve boek uitgegeven is, niet tegenſtaende den autheur van dien bij Burgemeesteren en Regeerderen van Rotterdam (daar hij woont) „ 't ſelve verboden was. Is in deliberatie geleit, wat dienſtelijk voor den lande en de ruste van dien in de voorſeide „ ſaeke behoorde gedaen te worden, waerop gedelibereert „ ſynde is verſtaen, dat de voorſchreve Adriaen Smout beſchreven ſoude worden tegens Saterdagh, den twintigſten „ der maendt, op dat deſelve in de volle Vergadering gehoort ſynde, daer nae in de ſaeke gedaen moght worden

„ fulks als voor den dienst der landen bevonden ſoude wor-
„ den te behooren. Dienvolgende den voorſchreven Adriaen
„ Smout beſchreven en in de Vergadering gehoort ſynde, is
„ na deliberatie gereſolveert, hem in de Vergadering te ver-
„ klaeren, dat de Heeren Staeten met ſyne voorgeſtelde rede-
„ nen tegens de contraventie van haere reſolutie, en het be-
„ vel van Burgemeesteren van Rotterdam, aen hem dien con-
„ form gedaen, niet en ſyn gecontenteert, dat niettemin de
„ Reſolutie ten principaalen is uitgeſtelt, tot de naeſte Verga-
„ dering, en geordonneert, dat hij bij proviſie binnen vier
„ daegen eerstkomende hem ſal inſtellen binnen de ſtede van
„ 's Graveſande, en uit de vrijheit van deſelve ſtede hem niet
„ te mogen begeven, voor dat in de naeſte Vergaderinge op
„ ſyne ſieke ſal weſen gedisponeert; alles op arbitrale cor-
„ rectie, ter dispoſitie van de Gecommitteerde Raeden; die
„ daer toe, en op 't naekomen van deſe Reſolutie, ernſte-
„ lijk zijn gelast." Zijn verblijf te *'s Graveſande*, in het bo-vengemelde Beſluit van 's Lands Staaten, bij voorraad aange-weezen, wierdt, zedert, in eene ſoort van ballingſchap ver-anderd, en hem het vertrekken van daar ſtrengelijk verboo-den. De vermaarde Amſterdamſche Burgemeester KORNELIS PIETERSZOON HOOFT, op het boven gemelde Geſchrift van SMOUTIUS doelende, vraagt ergens, *Of men wel eenigen Schrijver zoude kunnen aanwijzen, die in lasteren en ſchel-den bij hem zou konnen haalen?*

Ondanks het ſtreng verbod, om de Vrijheid van *'s Grave-ſande* niet te mogen verlaaten, ſchijnt SMOUTIUS hetzelve niet zeer lang ontzien te hebben. Waarſchijnlijk roeiden zommige Predikanten van *Amſterdam* hier onder. Deeze, hem aan-merkende als een man, die voor de zuiverheid der Hervorm-de leere ijverde en waakte, bragten hem, nu en dan, op den Predikſtoel, in de gemelde Stad, alwaar het getal der Re-monſtrantsgezinden thans geenzins gering was, en, diensvol-gens, een man als SMOUTIUS, om dezelve te beſtrijden, van veelen vuuriglijk verlangd wierdt.

Omtrent den zelfden tijd, 't was in den Jaare 1617, raakte SMOUTIUS in geſchil met den boven gemelden NIKOLAAS GRE-VINKHOVEN, Predikant te *Rotterdam*, en de gevoelens der Re-

Remonſtranten toegedaan. SMOUTIUS gaf tegen hem een boekje in 't licht, in de Latijnſche taal geſchreeven, waar in hij GREVINKHOVEN zo ſchamper overhaalde, en zo zwaare beſchuldigingen te laste leide, dat de Kerkenraad zich de zaak zijns Leeraars aantrok, en den beſchuldiger bij 's Lands Staaten aanklaagde; die voorts het beſluit namen, den Advokaat Fiskaal te gelasten, „ het boeksken van Smoutius op te ſoe„ken, daer uit te trekken 't geen hij vinden ſoude argerlijk, „ en ten laste van Niclaes te weſen geſtelt, 't ſelve hier (ter „ Vergaderinge van Holland) te vertoonen, om daer naer, „ daer op naerder gelet ſynde, gedaen te werden naer be„ hooren." Doch dit beſluit hadt geen gevolg. Want SMOUTIUS, die zich, zo als boven gezegd is, thans te *Amſterdam* onthieldt, hadt zo veel gunst gevonden bij de Regeering, dat deeze hem het burgerregt ſchonk, en voorts weigerde toe te laaten, dat de Fiskaal, in haare Stad, iets tegen hem zoude onderneemen, of hem voor eenen anderen Regtbank trekken. Hierom verdeedigde zich GREVINKHOVEN, in een Latijnsch Verweerſchrift, tegen SMOUTIUS, waar in hij hem verſcheiden zaaken te laste leide, onder anderen zijne meesteragtige en willekeurige handelwijze, gebleeken in het onderzoek van zekeren aankoomenden Leeraar te *Schiedam*, welken hij, behalven de zevenëndertig Artikelen der Nederlandſche Confeſſie, nog zeventien Artikelen, op eigen gezag, voorleide, met last om dezelve toe te ſtemmen en te ondertekenen, onder bedreiging, om, bij weigering, van den predikſtoel te zullen geweerd worden. De meeste deezer Artikelen handelden over de Godlijke Voorbeſchikking, met den aankleeve van dien; in een van welke Artikelen hij zich aldus uitdrukte: „ Alle „ bewegingen en deeden, of werken der menſchelijke wille, „ en alle ſaeken, fyn door een eeuwigen en onveranderlijken „ raedt of beſluit Godts, te vooren ſoo verordineert en be„ paelt om te geſchieden, gelijk ſe nu in der tijdt geſchie„ den." Behalven deeze ontmoette men 'er drie Artikelen, uit welke men mag afleiden, welke hoogvliegende gedagten SMOUTIUS, aangaande het regt der Kerke en der Kerkelijken, voede. Zij waren van deezen inhoud:

„ Het regt om de Kerkdienaars te beroepen koomt aan de „ Kerk toe.

„ Het uiterſte oordeel, om Kerkelijke zaaken of verſchil„ len, voornaamelijk de Leere betreffende, te bepaalen, koomt „ der Kerke toe; en de ordre vereischt, dat de geenen, die „ dit oordeel zullen ontwerpen en uitſpreeken, van de Kerk „ behoorlijk daar toe worden verkooren.

„ De Kerk heeft magt om buiten toeſtemming der Magi„ ſtraat de Kerkelijke tucht te oeffenen in alle graaden, zelf „ ook over de Magiſtraaten."

Hoewel, gelijk wij boven hebben aangemerkt, de Predikant SMOUTIUS, ondanks het bevel van 's Lands Hooge Magten, zijn verblijf te *'s Graveſande* ontloopen, en, door de Regeering van *Amſterdam*, tegen de regtsvervolgingen elders in ſchut en ſcherm was genomen, hadt hij, evenwel, den moed niet, om, zonder voorafgaand verlof, te rug te keeren na *Rotterdam*, waar uit hij zo goed als gebannen was. In de laatstgemelde Stad woonde, in den Jaare 1618, de Moeder van SMOUTIUS, hoog van jaaren, en aangetast van eene verzwakking, welke een aanſtaand einde des leevens dreigde. Hierom wenschte hij haar te bezoeken en in haar uiterſte bij te ſtaan. Om daar toe verlof te bekoomen, vervoegde hij zich, in de maand Augustus des gemelden jaars, met een Verzoekſchrift aan 's Lands Staaten, in de niet ongegronde onderſtelling op een gunſtig antwoord, vermits hem niet onbekend was, dat de zulken, welke in de begrippen van SMOUTIUS ſtonden, het oor der Hooge Vergaderinge hadden, ten minſte beter dan voor etlijke jaaren aldaar gezien waren. Zijn verwagting was niet ijdel. De Staaten van Holland, naa alvoorens de Heeren van *Rotterdam* gehoord te hebben, ſchonken hem verlof, zich geduurende den tijd van veertien dagen, in gemelde Stad, te mogen ophouden, om zijne oude en zwakke Moeder te bezoeken, en in haare zwakheid te vertroosten; mits van zijne aankomst kennis geevende aan Heeren Burgemeesteren, en dezelve beloovende, zich, in hunne Stad, ſtil, zedig en gerust te zullen gedraagen, zonder, in eenigerlei opzigt, iets te doen of te onderneemen, 't geen tot ſtoornisſe van de rust der Stad zoude kunnen dienen. Verder

be-

behelsde het Besluit en Vorlof van 's Lands Staaten, dat ingevalle SMOUTIUS, om de aanhoudende krankheid zijner Moeder, langer dan de toegezeide veertien dagen, binnen *Rotterdam* zoude moeten vertoeven, hij, om een langer verblijf, aan Heeren Burgemeesteren zoude moeten verzoeken; welken het wierdt aanbevolen, daar omtrent zodanig te handelen, als zij met de rust en goede orde, en alzo met het belang hunner Stad, meest overeenkomstig zouden oordeelen.

Aangemoedigd door zulk een besluit, wierdt SMOUTIUS, eerlang, te raade, nog eenen verderen stap te wagen. Terwijl hem het bovenstaande was vergund, was de Regeering van *Rotterdam*, althans voor het meerengedeelte, nog op de zijde der Remonstranten. Bij de verandering der Wethouderschap, die kort daar naa voorviel, kwamen 'er anders denkenden op het Kussen. Van deeze gunstige gelegenheid van zaaken oordeelde SMOUTIUS zich te moeten bedienen, om ontheven te worden van het Verbod, waar onder hij lag, om op het grondgebied van *Schieland*, zo min als binnen de Steden *Rotterdam* en *Utrecht*, geenen voet te mogen zetten, zonder verlof der Staaten en der Regeeringen van de gemelde Steden. Bij een Verzoekschrift, in de maand November des Jaars 1618, ter Vergaderinge van *Holland* ingeleverd, verkreeg hij ontslag van dit verbod. Hij verkreeg nog meer. Daar het schrijven en uitgeeven van boeken, ter oorzaake van zijn boven vermeld *Schriftuurlijk Ja*, hem verbooden was, wierdt ook dit besluit ingetrokken, onder voorwaarde nogthans, dat zijne Schriften moesten gesteld worden in eene zedige orde, en overeenkomstig met de Plakaaten, op het schrijven en verspreiden van boeken uitgegeeven. Ook maakte SMOUTIUS, in het Verzoekschrift, welk hij, ter deezer gelegenheid, inleverde, gewag van zekeren voorslag, welken hij, op het aanstaande Nationaale Sijnode, voorneemens was te doen, tot heil der Kerke, en verzogt, deswegen, bij voorraad, om eenige belooning. Doch, hoewel hem brieven van voorschrijvinge, aan de Politijke en Kerkelijke Afgevaardigden van *Holland* op het Sijnode, verleend wierden, om met dezelve, over zijnen voorslag, te handelen, zijn verzoek om vergelding wierdt in bedenking gehouden, tot dat men zoude

ver-

verſtaan hebben, welke vrugt zijn voordragt op het Sijnode zoude hebben uitgewerkt. Van hoedanigen aart, intusſchen, deeze voorſlag ware, of wat dezelve behelsde, is ons niet gebleeken.

Van nu af aan namen de zaaken van SMOUTIUS een gunſtiger keer. Niet alleen mogt hij nu, door het gantſche Land, reizen en trekken, werwaarts hij wilde, maar hij wierdt, daarenboven, in de maand September des Jaars 1620, tot vasten Predikant te *Amſterdam* beroepen. Nu meende hij, aan zijnen ijver en bemoeizucht, den losſen teugel te mogen vieren. Van 's Mans wijze van doen en prediken zullen wij eenige voorbeelden aanhaalen, en het aan den Leezer overlaaten, om zijn Karakter te beoordeelen.

't Is bekend, hoe men te *Amſterdam*, naa het houden van het *Dordrechtſche Sijnode*, eerlang tot gemaatigdheid begon over te heilen, en lieden in de Regeering gebragt wierden, die eenen afkeer hadden van geweetensdwang, maar, daarentegen, eene uitgebreide verdraagzaamheid aanmerkten, behalven derzelver overeenkomst met de leere des Euangeliums, als eene hoofdvereischte tot den bloei en welvaart van hunne Stad. In den Jaare 1622 hadt men drie Raaden verkoozen, twee van welke, de Heeren GEURT DIRKSZOON VAN BEUNINGEN en ANDRIES BICKER, der gemaatigdheid openlijk waren toegedaan. Alle de vier Burgemeesteren waren mannen van bekende beſcheidenheid. Ook vondt men 'er eenigen in Schepensbank, welken de zelfde naam maging. Bij veelen onder de Burgerij en Gemeente baarde dit een algemeen genoegen. Doch verſcheiden Stads Predikanten dagten 'er anders over; met veel ijvers voeren ze uit, van den predikſtoel, tegen de opgaande gemaatigdheid en de denkwijze der Regenten. SMOUTIUS munte inzonderheid hier in uit. Niet lang naa de aanſtelling der boven gemelde Regenten, verſtoutte hij zich, om openlijk van den Kanzel zich in deeze bewoordingen te laaten hooren: „ 't Is beklaagelijk (dus ſprak hij) dat men in „ zaaken van zulk een gewigt, als het verkiezen van Magi„ ſtraaten, zo blindeling toetast, en daar zo ligtelijk over „ heen loopt, zonder den mond des Heeren" (hier mede bedoelde hij de Predikanten) „ eens raad te vraagen. Een „ goed

„ goed Magiſtraat" (dus ging hij voort) „ moet drie deug-
„ den hebben; wijsheid, kloekmoedigheid om iets door te
„ dringen, en godvrugtigheid. BARNEVELD" (dus luidde
's Mans oordeel) „ was wel wijs genoeg, maar hij was niet
„ doordringende: hij was te ſlap, en liet zich ligtelijk ver-
„ hinderen, door tusſchenkoomende zaaken, en zag te zeer
„ hier of daar op. SPINOLA" (de Spaanſche Veldheer) „ is
„ ſcherpzinnig en doordringende genoeg; maar het ontbreekt
„ hem aan Godvreezendheid. Maar" (dus beſloot hij) „ in
„ zijne Doorluchtigheid, Prins MAURITS, zijn deeze drie zaa-
„ ken bij een, en zo moeten alle Magiſtraaten zijn; daar be-
„ hooren de Kiezers op te letten."

Van wegen de geſteldheid der tijden, liet men den Leeraar thans ongemoeid; gelijk ook, toen hij, in zekere Leerrede, in de maand Januarij des Jaars 1626, de oorzaak van 's Lands plaagen hadt toegeſchreeven aan het dringen van lieden in de Regeering, welke, zeide hij, het Pausdom waren toegedaan, en tevens de Staaten beſchuldigd, om dat zij Schepen na *Rochelle* hadden gezonden, tot onderdrukkinge, zo als hij zeide, van de waare Gereformeerde Religie. Met het laatſte hadt de Prediker het oog op de Zeemagt, volgens een Verdrag, aan LODEWYK DEN XIII ter hulpe gezonden, welke voorts gebruikt wierdt tot het beleg van *Rochelle*, welke Stad thans nog in de handen der Hugenooten of Franſche Gereformeerden was.

Op een anderen tijd, ter gelegenheid van eenen Biddag, welke gehouden wierdt op den eerſten Augustus des Jaars 1629, moest SMOUTIUS den dienst verrigten in de Oude Kerk. Thans den Kanzel beklommen hebbende, maakte de Prediker zich ſchuldig aan onverdraagelijke onbeſcheidenheden. Zie hier daar van eenige ſtaalen. Met het aangezigt gewend na Burgemeesters geſtoelte, in 't welk thans zaten de Schout Dr. JAN TEN GROOTENHUIS, en de Burgemeesteren JAN KORNELISZOON GEELVINK, ABRAHAM BOOM, ANTONY OETGENS VAN WAVEREN en Dr. ANDRIES BICKER GERRITSZOON, en zijne ſtemme verheffende, ſprak hij dezelve in deezer voege aan: „ Gij
„ zijt de oorzaak met uwe proceduren (maatregels en hande-
„ lingen) dat God almagtig den vijand op de Veluwe heeft
„ doen

„ doen koomen. — Men legt den luiden misdaad te last; „ maar mogten zij eens, als beschuldigers en beschuldigden, „ tegen elkander gehoord worden, dan zou men bevinden, „ wie eigenlijk schuld hadt. — Gij agt ons te klein en te „ gering, dan dat gij met ons Correspondentie zoudt houden „ (ons raadpleegen). — Men houdt ons voor Kootjongens. — „ Gij houdt zo veel van u zelven, als of gij alleen iets te „ zeggen hadt. Men leent zijne ooren veel liever aan een „ hoop Poëeten, Orateurs (Redenaars), Juristen (Regtsge- „ leerden), Politijken (Staatkundigen) dan aan ons. Dit is „ verkeerd. Zij haalen hunne dingen uit Redevoeringen, uit „ de Keizerlijke Regten, enz. Wij zeggen blootelijk, *de „ Heere zegt het.* Wij hebben Gods Woord: hoort, der- „ halven, wat wij u zeggen. Wij zijn uwe Herders; wij „ zullen u anders niet zeggen dan de waarheid. *Wee den „ afvalligen, die zonder mij raadslaagen, Jesaia* XXX. — „ Herstelt dan de geenen, die ons zo trouw geweest zijn; „ herstelt de geenen, die gij ontschutterd hebt. Volgt niet „ na de voetstappen van REHABEAM, die den jongsten Raad „ stelde boven den ouden." Voorts zich wendende tot de Vergadering in 't algemeen, voer hij uit, onder andere, in de volgende bestraffingen: „ Wij (Predikanten) belgen 't ons, „ dat gij ons niet gekend hebt. Ik voor mij belge mij, dat „ gij mij niet gekend hebt. Gij hebt, met uw klaagen in „ den Hage, uwe Heeren getergd, zo dat zij zich tegen u „ gesteld hebben. Ik weet wel (ging hij voort) dat u al „ wat veel gevergd is; maar gij moest tot ons gekoomen „ zijn: wij zouden bij uwe Wethouders gegaan, en hun hun- „ ne misslagen aangeweezen hebben." Voorts verklaarde hij, „ dat de Predikanten menig Vertoog aan Burgemeesteren ge- „ daan hadden; gelijk ook aan den Prinse, toen zijne Door- „ luchtigheid, laatstelijk, zich binnen Amsterdam bevondt. „ Maar (voegde hij 'er nevens) wat was het? Men agtte het „ niet. Men sloeg het in den wind." De Prediker besloot zijne bestraffende redevoering met de woorden: *Kortom, zij hebben allen tegen ons* (Kerkleeraars) *gezondigd, van den minsten tot den meesten toe.*

Behalven de onbeſchaamdheid, welke in dusdanig prediken doorſtraalde, was het, bovendien, van eene zeer gevaarlijke ſtrekkinge, en konde, ligtelijk, opſtand onder de Gemeente, tegen haare Stads Regeering, ten gevolge hebben. Reden genoeg voorwaar, voor Burgemeesteren, om den Kerkleeraar, in zijnen hollenden loop, te beteugelen. SMOUTIUS wierdt dan ten Stadshuize ontbooden, en hem door de Heeren aangezegd „ dat zij eenige aantekeningen gehouden hadden van zijne „ laatſte Biddags-predikatie, welke hun grootlijks mishaagd „ hadden; doch voor zo veel zij hem niet onverhoord wil„den veroordeelen, op hem begeerden, dat hij hun zijne „ Predikatie, zo na mogelijk opgeſteld, gelijk hij dezelve „ hadt uitgeſproken, aan hun zoude overleveren, om door „ vergelijking van hunne aantekeningen met zijn Opſtel, te „ verneemen, of zij zijne woorden ook in eenen anderen „ zin, dan door hem bedoeld was, hadden opgevat." In 't eerst ſcheen SMOUTIUS in twijfel te hangen, omtrent het geen hem te doen ſtondt. Eindelijk weigerde hij regelrecht om aan de begeerte der Heeren te voldoen. Zijne reden was „ dat hij de Heeren niet konde believen, zonder vooraf des„ wegen kennis te hebben gegeeven aan den Kerkenraad; „ welken hij, dienſvolgens, verzogt te mogen verwittigen „ van 't geen hem wedervaaren was." Hier toe verlof bekoomen hebbende, verſcheen SMOUTIUS, na verloop van eenige dagen, wederom voor de Heeren, welken hij nu verklaarde, „ dat hoewel de Kerkenraad het overleveren van de „ gevorderde Leerrede niet dienſtig hadt geoordeeld, hij het, „ evenwel, doen zoude, mids men hem eene maand uitſtels „ vergunde." Dit verzoek wierdt hem ingewilligd. Doch de Kerkleeraar liet den geſtelden tijd verloopen, zonder zich van zijne belofte te kwijten. Van nieuws ontbooden hem derhalven Heeren Burgemeesteren op het Stadshuis, om hem zijn gegeeven woord indagtig te maaken, en op de vervulling daar van te dringen. In ſtede van daar aan te voldoen, was hij onbeſchaamd genoeg, om zich onkundig te houden, iet diergelijks beloofd te hebben, en zich te dekken met het verbod des Kerkenraads.

Thans

Thans wendden het de Heeren over een anderen boeg. Zich beroepende op hunne gehoudene aantekeningen van de bewuste Biddags-predikatie, vraagden ze den Leeraar, wie hij bedoeld hadt met de woorden: *Gij zijt de oorzaak met uwe proceduren*, enz. *Herſtelt de geenen, die gij ontſchutterd hebt?* In 't eerst aarzelde SMOUTIUS in zijne antwoorden, doch verklaarde, eindelijk, ronduit, zo wel de Magiſtraat als de Gemeente daar mede bedoeld te hebben. Het zelfde beleedt hij ook ten aanzien van verſcheiden andere uitdrukkingen, als door hem aangaande de Wethouderſchap gebezigd. Ja, tot zulk eene hoogte klom 's Mans onbeſcheid, dat hij geene zwaarigheid maakte, de Burgemeesteren in deezervoege aan te ſpreeken: „ Mijne Heeren, valt God nog te voet, en „ bidt hem om vergiffenis. Staat van uwe begonnen proce„ duren af: want anders zult gij u zelve en uwe kinderen „ om hals brengen." Als Burgemeesteren hem te gemoete voerde, „ dat indien hij alzo over de Heeren dagt, hij hen „ afzonderlijk moest aangeſproken hebben, zonder zijne be„ ſchuldigingen op den predikſtoel te brengen", was zijn antwoord „ dat de ergernis openlijk gegeeven zijnde, ook open„ lijk moest beſtraft worden." Op de vraag, wie hij op het oog hadt met de woorden „ den ouden Raad", was zijn antwoord *Burgemeester* PAUW *en de zijnen.* Wederom gevraagd zijnde, of de Heeren verpligt waren, het gevoelen en den raad van Burgemeester PAUW te volgen, ook wanneer zijne redenen hun niet voldeeden, hernam hij, „ dat men in „ den Raad kwam met bekuipte ſtemmen, en in zulkervoege „ de beſluiten doordreef." Als men hem hier op te gemoete voerde, „ hoe hij wist wat 'er in den Raad omging", gaf hij het koen beſcheid „ dat de dingen niet zo geheim bleeven, of zij lekten wel eens uit." Eindelijk braken Burgemeesteren deeze onderhandeling af, en lieten den Prediker gaan, niet, evenwel, zonder eene ernſtige aanzegging „ dat „ Burgemeesteren, volgens hunnen eed, niet zouden kunnen „ nalaaten, omtrent het voorgevallene zodanige voorziening te „ doen, als zij, tot behoudenisſe en handhaavinge van de „ ruſt der Stad, en van den Godsdienst, zouden oordeelen te „ behooren"; vermaanende hem wijders „ dat hij zich ver-

„ der

„ der hadt te gedraagen, zo als een goed en eerlijk Predikant „ betaamde."

Naa zulk eene aankondiging en vermaaning, door Burgemeesterlijk gezag en agtbaarheid geschraagd, zoude men natuurlijk verwagt hebben, dat de Leeraar, in zijnen, dus genoemden, ijver zoude gestuit zijn. 't Viel anders uit. Op den eenëntwintigsten November des Jaars 1629 voor de beurt staande, hadt hij tot zijnen text verkoozen de woorden des Zaligmaakers, geboekt door MATTHEUS, Hoofdst. VII: 5. *Gij geveinsden, werpt eerst den Balk uit uw oog, en dan zult gij beziên, om den Splinter uit uws broeders oog uit te doen.* Van 's Mans Leerrede over deeze woorden hadden zommige lieden van aanzien, die onder het gehoor geweest waren, eenige aantekeningen gehouden, en, volgens dezelve, den Prediker, onder andere, hooren zeggen „ dat de zodanigen de *Geveinsden* waren, die de ijveraars voor den Godsdienst, in deeze Stad, hadden ontschutterd"; (dit zag op het afzetten van eenige Schutters, in den Jaare 1628, die verscheiden nieuwigheden, als mede verandering in de Regeering zogten) „ dat hij voorheen algemeene uitdrukkingen hadt gebruikt, maar nu bijzonderlijk zou gaan, al zoude het hem nog zo kwalijk genomen worden; dat hier ter Stede vervolgd wierden de zulken, die voor Gods Woord ijverden, zo als, God betere 't, dit jaar nog geblceken was; dat men hier erger was te werk gegaan, met Inquisitie, Persecutie en Vervolging, dan de Koning van Spanje ooit in Spanje hadt gedaan; dat men zelfs de Dienaars van Gods Woord vervolgd hadt; dat hij de personen niet noemde, maar dat elk wel verstaan konde, wie hij meende."

Dusdanig prediken hadt eene klaarblijkelijke strekking tot het verwekken van minagting voor de Regeering en openbaare Oproerigheid. Van hier dat Burgemeesteren hetzelve niet ongemerkt door de vingeren konden zien. SMOUTIUS wierdt dan, van nieuws, ten Stadshuize ontbooden, en hem het geschreeven opstel van zijne Leerrede afgevraagd. Hij weigerde daar aan te voldoen; en als men hem vervolgens de gehouden Aantekeningen voorleide, ontkende hij, de woorden *inquisi-*

ſitie en *Perſecutie* gebruikt te hebben; 'er nevens voegende, indien men hem uitſtel geliefde te vergunnen, omtrent de overige uitdrukkingen en gezegden, opheldering en voldoening te zullen geeven. Doch Burgemeesteren ſcheenen, tot het verleenen van dit uitſtel, thans kleine gezindheid te betoonen. Althans SMOUTIUS, een vermoeden hebbende, dat de Heeren den weg van gezag tegen hem zouden inſlaan, vervoegde zich bij den Kerkenraad, op welken hij wist te bewerken, dat dezelve, nog dien zelfden dag, het beſluit nam tot het zenden van twee Predikanten en twee Ouderlingen aan Burgemeesteren, met last, om aan de Heeren „ de bewijzen „ af te vraagen, welke zij, omtrent de Leerrede van „ SMOUTIUS, hadden ingewonnen." Doch tot deezen eisch des Kerkenraads weigerden Burgemeesteren ronduit hunne bewilliging, maar ontbooden, van nieuws, SMOUTIUS op het Stadshuis, alwaar zij hem thans ernſtig aanzeiden, aangaande de jongſte Leerrede, de begeerde voldoening te moeten geeven. Ook ditmaal bleef de Leeraar weigerachtig; hij behielp zich met de uitvlugt „ dat zijne medebroeders hem gelast „ hadden, de Preek in geſchrift te ſtellen, en dezelve den „ Kerkenraad over te leveren." Wanneer daar op Burgemeesteren mondelinge opheldering en onderrigting van hem vorderden, verklaarde SMOUTIUS „ ook hier in de Heeren niet „ ten wille te kunnen zijn, buiten bewilliging van den Ker„ kenraad."

Door dit alles liep eindelijk het geduld van Burgemeesteren ten einde. Nog eene laatſte pooging beſlooten zij te doen, en wat een uitſtel van vier of vijf weeken, zo op den Leeraar als op den Kerkenraad, zoude uitwerken. Geen van beiden beantwoordde aan den wensch van hunne Edele Grootagtbaarheden. De Prediker ging voort in zijn dóldriftig opſtookend prediken; en de Kerkenraad deedt geenerhande poogingen, om hem te beteugelen. Hierom beſlooten Burgemeesteren, tegen den zevenden Januarij des Jaars 1630, Vroedſchap te beleggen, en den toedragt der zaake aldaar in 't midden te brengen. De Raad dan, op den gemelden dag, bij een gekoomen zijnde, gaven de Heeren aan denzelven kennis „ van de menigvuldige poogingen, zedert eenigen tijd,

„ door

„ door hen aangewend, om den Predikant ADRIAAN SMOUT te
„ houden binnen de paalen van zijn beroep, en te doen af-
„ staan van zijn oproerig prediken; waar in hij dagelijks de
„ bedrijven der Wethouderen deezer Stad, in zaaken van
„ Regeeringe en Regtsoefeninge, veroordeelde; dat zij hier
„ in niets op hem hadden kunnen verwinnen, maar dat hij,
„ van tijd tot tijd, op gelijken voet was voortgegaan, gelijk
„ blijken konde uit zijne Preeken, op verscheiden tijden ge-
„ daan, die in den Raad geleezen en hem voorgehouden wa-
„ ren; dat zij hierom niet langer konden uitstellen, zich daar
„ over gevoelig te toonen, en, oordeelende dat het, zo
„ voor zijnen persoon als voor den Predikdienst, de minste
„ kwetzing geeven zoude, indien de zaak politikelijk, of bui-
„ ten form van regtspleeginge, afgedaan wierdt, waren zij
„ van meening, hem te belasten, binnen zekeren korten tijd,
„ de Stad te ruimen: over welke meening zij den raad en
„ het gevoelen der Vroedschap verzogten." Bij omvraag
bleek het, dat verre de meeste Leden met Burgemeesteren
instemden: eenigen verklaarden zelf van gevoelen te zijn, dat
„ Burgemeesteren, *ex propria authoritate*, op eigen gezag,
„ volstrektelijk, en bij zich zelven, zonder den raad der
„ Vroedschap daar op te verzoeken, hier in zodanig zouden
„ mogen handelen, als zij zouden goedvinden."

Spoedig was nu het Vonnis van SMOUTIUS geveld. Nog dien zelfden dag deeden Burgemeesteren eene Akte in geschrift stellen, en zonden dezelve aan den onrustigen Leeraar thuis, woordelijk en letterlijk van den volgenden inhoud:

„ Burgermeesters ende Regheerders der Stadt Amsterdam
„ belasten D. ADRIAEN SMOUT, om redenen, op morghen
„ voor 't ondergaen van de Sonne de Stadt ende de Vrijheijdt
„ van dien te ruimen, sonder daer weder in te komen, op
„ pene indien hij voor de voorsz. tijdt niet en vertreckt,
„ van door der Heeren Officier daer wtgeleit te worden.
„ Actum den sevenden Januarij 1630.

„ Ter ord. van haer E. E.

„ D. MOSTART."

SMOUTIUS thans ziende, hoe zeer het de Heeren Burgemeesteren ernst ware, vondt niet geraaden, derzelver verder misnoegen te tarten. Reeds in den eerſten nacht, naa dat hem het bevel was ter hand gekoomen, vertrok hij ter Stad uit, met een Schuit, hem, ten dien einde, door Burgemeesteren toegeſchikt. Bij zijn vertrek was 'er eene groote menigte volks voor zijne deur verzameld, uit nieuwsgierigheid om hem te zien vertrekken, of uit genegenheid om hem een ſtuk wegs uitgeleide te doen. De Dichter VONDEL, op dit voorval doelende, en op de vredelievende gezindheid der Amſterdamſche Regeeringe, ſchreef, onder andere, de volgende regels:

„ Geen Paep, geen ſtokebrand mag hier den wervel draeien;
„ De tochtſchuit leit gereet, voor al die oproer kraeien,
„ Als SMOUT."

Wat vervolgens van SMOUTIUS geworden zij, is ons niet gebleeken. Zo men aan den ſtraks genoemden Dichter moge geloof ſlaan, heeft hij meer naams gemaakt door zijn onrustig ijveren, dan uitmuntendheids bezeeten door kuischheid en ingetogenheid van wandel en gedrag.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*; J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*.

SNEEK, eene fraaie en zeer welvaarende Stad, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, bijkans midden in de Provincie, hoewel een weinig meer na den Zuidkant gelegen, in een zeer vermaaklijken en vrugtbaaren oord, van wegen de vette Weilanden, die de Stad allerwege omringen. In rang heeft zij de vierde ſtem, ten Algemeenen Landsdage van het Gewest. In den omtrek der Stad vindt men, meestal, laage gronden; waar door zij tot den Akkerbouw onbekwaam zijn.

Dock,

Doch, zints men aan het water, door bepoldering en het ſtigten van verſcheiden Watermolens, en geregelde togtſlooten, een voegzaamen afloop heeft bezorgd, heeft men den voormaals drasſigen grond uitgedroogd, en eene groote uitgeſtrektheid van veele vrugten draagende Weilanden bekoomen. Met HAMCONIUS den oorſprong der benaaminge te willen zoeken in het woord *Sneïn*, 't welk, in de Frieſche landtaal, *Zondag*, betekent, om dat, zegt hij, de Zon hier voormaals godsdienſtiglijk plagt vereerd te worden, oordeelen wij op de lijst der verdichtzelen te moeten plaatzen.

Wat den oorſprong der Stad betreft, deeze legt, met dien van veele andere, in de duisterheid begraaven. Zo veel is bekend, dat reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe een gedeelte van den grond bebouwd was. Op het Jaar 1268 vindt men *Sneek* vermeld, doch onder de benaaming van een Dorp. Niet lang daar naa begon het, in bloei en welvaart, dermaate toe te neemen, dat het in eene Stad veranderd en met Voorregten en Geregtigheden begiftigd wierdt: zo dat men, in of omtrent het Jaar 1294, beſloot, de Stad binnen eenen Wal te beſluiten, en met Poorten te verzekeren. Een zwaare brand, in 't volgende jaar uitgebroken, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, zo dat 'er niet meer dan twee Huizen onbeſchadigd bleeven. In deezen brand wierdt ook een prooi der vlammen, een Hospitaaler Klooster van de Orde der Johanniten, door de Ridders van *Malta* geſtigt. Volgens de aloude aantekeningen zou dit Klooster reeds in den aanvang der Dertiende Eeuwe, gevolglijk toen *Sneek* nog een zeer gering Dorp was, geſtigt zijn. Nevens de Stad, wierdt het Geestlijk Geſtigt, kort naa den voorgaanden ramp, herbouwd. Dergelijk een ongeval rigtte, in den Jaare 1417, van nieuws, groote verwoestingen aan; welke, egter, de Stad niet zo zwaar ſcheenen getroffen te hebben, of zij vondt zich, tien jaaren laater, in ſtaat om eene Staatsvergadering, van de aanzienlijkſte hoofden van den Aanhang der *Schieringers*, binnen haare Wallen te ontvangen. Zij hadt toen reeds eene Waag, nevens het hoogſte regtsgebied, in burgerlijke en lijfſtraffelijke zaaken. Eene nieuwe ondervinding, van de vernielende kragt der vlammen, hadt *Sneek* in den Jaare 1457,

in den ondergang van een gedeelte der Stad. Het toeneemend vermogen der ingezeetenen kwam dien ramp ſpoedig te boven. Immers was dezelve, zeven jaaren daar naa, tot dien trap van aanzien geklommen, dat zij met het regt der Munte wierdt begiftigd. Ten tijde van den Kronijkſchrijver WINSEMIUS was 'er nog geld in weezen, in den Jaare 1478, in onze Stad geſlagen. Als eene der redenen van den toeneemenden bloei en welvaart van *Sneek*, vinden wij vermeld, de drukkende belemmeringen, met welke de boeren en bouwlieden, te *Leeuwarden*, bezwaard wierden; 't welk dezelven bewoog, hun zuivel en andere voortbrengzels van den Landbouw te *Sneek* ter Markt te brengen. Aan de onlusten, welke *Friesland*, naa het midden der Zestiende Eeuwe, beroerden, hadt *Sneek* insgelijks zijn aandeel. Naa het opgaan van het licht der Kerkhervorminge, oeffende ook hier de vernielende hand haare kragt aan de Beelden der Heiligen. De komst van den Stadhouder SEGER VAN GROSBEEK ſtelde paal en perk aan den blinden ijver. Nevens de andere Frieſche Steden, de eene vroeger, de andere laater, ombelsde ook, eindelijk, onze Stad de belangen des Prinſen VAN ORANJE. Volgens eene oude overlevering, in eenige deftige geſlagten, zou de Zoon van den onthoofden Koning KAREL DEN I, van *Engeland*, in zijne vlugt na de Nederlanden, zich eenigen tijd in *Sneek* onthouden hebben, ten huize van KORNELIS HAUBOIS, Burgemeester der Stad, en wegens *Friesland* Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten; voor welken dienst de vlugteling, naa zijne verheffing op den throon zijns Vaders, den Frieſchen Staatsman tot Ridder zou geſlagen hebben. Eindelijk tekenen wij hier nog aan, dat ter gelegenheid eener verregaande oneenigheid tusſchen de Staaten van het Gewest, in den Jaare 1672 voorgevallen, eenige Volmagten ten Landsdage zich na *Sneek* begaven, en 'er eene afzonderlijke Staatsvergadering, in tegenoverſtelling van die van *Leeuwarden*, hielden.

Dus veel aangaande de Hiſtorie vermeld hebbende, gaan wij tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad over. De gedaante van *Sneek* gelijkt eenigzins naar die van een Hart. Het legt binnen een aarden Wal beſlooten, die met boomen be-

beplant is, en op de omliggende landen en menigvuldige Dorpen, gelijk ook op en over het nabuurig *Sneekermeir*, een bevallig uitzigt heeft. Den omtrek van den Wal vinden wij op tweeduizend achthonderdëntien schreden begroot. Men vindt 'er in alles negen Poorten: vier Rijd- en vijf Waterpoorten, welke men hier *Pijpen*, of, volgens den Friesschen tongslag, *Piepen* noemt. De eerste zijn: de Noorderpoort, de Nieuwepoort, de Oosterpoort, en de Hoogeindsterpoort. De Waterpoorten zijn, behalven twee, die geene bijzondere naamen hebben, de Kleinzandsterpijp, de Kleinpaalenspijp, en de Hoogeindsterpijp.

In vroegere dagen ontmoette men te *Sneek* verscheiden aanzienlijke Gebouwen, die nu meestal verdweenen zijn, of van hunne aloude gedaante geringe overblijfzels vertoonen. Het huis, staande op den Zuidoosthoek van de kleine Kerkstraat, en 't welk thans tot eenen der aanzienlijkste Herbergen dient, *de Witte Arend* genaamd, was van ouds een adelijk gestigt, bewoond wordende van eenen Edelman SIKKINGA. De voornaamste, zo Geestlijke als Waereldlijke Gebouwen, zijn de volgende. Het *Stadshuis* staat aan de Noordzijde van de Marktstraat. De tijd van deszelfs eerste stigtinge is niet bekend. Toen het, in den Jaare 1730, en al vroeger, door ouderdom, vervallen was, heeft men het merkelijk verbeterd, en maderhand, in en na het Jaar 1760, het geheele gebouw, in den hedendaagschen smaak, fraai vertimmerd. Men ontmoet in hetzelve verscheiden ruime en zindelijke Vertrekken. Onder deeze munt de Raadkamer uit. In het fraaie Snijwerk, waar mede de Schoorsteen pronkt, leest men een Latijnsch Opschrift, doelende op de doorluchtige HENRIETTE KATHARINA, *Prinsesse van Oranje*, Gemaalin van JOHAN GEORG, *Prinse van Anhalt*, welke, in den Jaare 1696, met het Burgerregt van *Sneek* begiftigd wierdt, en, in erkentenisse daar van, aan de Regeering der Stad, twee fraai gewerkte Zilveren vergulde Bekers schonk. De grootste kan drie flesschen vogts bevatten. De Sekretaris der Stad heeft dezelve in bewaaring. Zij worden, gemeenlijk, op Nieuwjaarsavond, en somtijds ook bij buitengewoone gelegenheden, ten Stadshuize gebruikt. De *Waag*, staande op den hoek van de Marktstraat en Kroonen-

burg, is een oud gestigt, doch zeer hegt en sterk. Volgens eenigen zou het reeds in den Jaare 1427 gestigt zijn. Voor het Gebouw is een groote vooruitsteekende Luifel, welke op negentien pilaaren rust. Hij dient, om onder denzelven de Boter, die hier in groote menigte wordt ter markt gebragt, tegen de hitte der Zonne te behoeden. Boven de Waag heeft men de Wagtkamer der Burgerwagt, als mede de Hoofdwagt der Krijgsbezettinge, wanneer 'er eenig Krijgsvolk in de Stad bezetting houdt; 't geen niet altoos plaats heeft. Twee Kerken, ten dienste der Hervormden, heeft men te *Sneek*, de Groote Kerk, en de Kleine of de Broere-Kerk. De tijd der stigtinge van de Groote Kerk, die wel eer aan den H. MARTINUS was toegewijd, is onbekend. Dit weet men, dat zij, in den Jaare 1503, met een Koor vergroot wierdt. Het is een zeer groot gebouw, haalende in de lengte tweehonderdveertien; in de breedte zevenëntachtig, en in de hoogte vijfennegentig voeten. In vroegere dagen stondt bij deeze Kerk een Toren, van evenredige dikte en hoogte; om zijne bouwvalligheid wierdt dezelve, in den Jaare 1682, weggenomen. Tegenwoordig rijst ten Kerkdake uit, een fraai Koepeltorentje, met een bevallig Speelwerk voorzien. Binnen de Kerk ziet men een fraai Orgel, nevens een goed aantal kunstig geschilderde Glazen, zommige van welke, door Prinses VAN ORANJE, ten geschenke gegeeven wierden. De vermaarde GROOTE PIER legt binnen deeze Kerk begraaven. Aan den Zuidkant van het Gebouw staat een Klokhuis, waar in twee zwaare Klokken hangen, waarschijnlijk, uit den afgebroken Toren derwaarts overgebragt. De Kleine- of Broere-Kerk, waarschijnlijk onder dan de voorgaande, als zijnde reeds voor het Jaar 1390 bekend geweest, was eertijds aan den H. ANTONIUS gewijd. Naderhand wierdt zij de eigendom der Kruisbroederen, van waar zij haaren naam ontleend heeft. Door ouderdom geheel vervallen zijnde, besloot men, in den Jaare 1756, het Gestigt te herbouwen, zo als ook met 'er daad geschied is. Twee Predikanten verrigten hier den Predikdienst. — De *Doopsgezinden* hebben 'er insgelijks twee Vergaderplaatzen: de eene van de Gezinte der dus genaamde vereenigde Vlaamschen en Waterlanders, de andere van Oude Vlamingen.

De

De eerstgemelde, welke reeds omtrent het midden der voorgaande Eeuwe, wierdt gebouwd, is tamelijk ruim, en, zedert de vertimmering van den Jaare 1764, merkelijk verfraaid. Voor weinige jaaren heeft men 'er insgelijks een Orgel geplaatst. De andere Kerk of Vergaderplaats wordt gehouden in een Vertrek van een Burgerhuis, eerst zedert het Jaar 1746 tot een godsdienstig gebruik bekwaam gemaakt. — De Kerk der *Roomschgezinden* is een nieuw en fraai gestigt, gebouwd in den Jaare 1766, op den grond eener voorgaande Kerke van die Gezintheid. Omtrent deeze Kerk moeten wij aanmerken, dat het Dekenschap van alle Roomsche Kerken der geheele Provincie aan dezelve is verknogt; 't welk den Priester in den tijd geen klein gezag bijzet. — Het *Latijnsche School*, eertijds zeer vermaard, doch thans van weinig naams, staat aan het Westeinde van het Kerkhof. Weleer behoorde aan dit School een aanzienlijke voorraad van Latijnsche, Griekschе en Hebreeuwsche boeken, die, in een afzonderlijk vertrek, naar de gewoonte des tijds, aan Ketens geklonken, bewaard wierden. Bij gelegenheid van het verbouwen der Schoolen, deedt men ze na het Stadshuis overbrengen, alwaar ze een tijd lang bewaard wierden, tot dat de Magistraat dezelve, om hunnen ouderdom, voor Scheurpapier deedt verkoopen. — Het *Burger-Weeshuis*, weleer het Kruisbroederen Klooster, wierdt, in den Jaare 1580, tot zijn tegenwoordig oogmerk aangewend. Dit Gestigt is een der rijkſten, in zijne soort, in het geheele Gewest. Het uitwendig aanzien des gebouws, het onderhoud der kinderen in hetzelve, het uitzet, welk zij, bij hunnen uitgang, ontvangen: alles draagt getuigenis van deezen rijkdom. Bij de jongste vertimmeting van dit Huis, vondt men, in den grond, eene groote en zwaare Kas, van een bijzonder maakzel, en in dezelve eenige kunstige Schilderijen, welke, zedert, in de Groote Zaal zijn ten toon gehangen. — Het *Diakonie-Weeshuis* of *Armenhuis*, staande aan den Zuidkant van het Kerkhof, wierdt in den Jaare 1675 gebouwd, op den grond van eenige Diakonie-Kamers, reeds in den Jaare 1616 vervaardigd. — Het *Gasthuis* plagt hier ter Stede zeer vermaard te zijn. Ongeveer vijftig inwooners hadden 'er een aangenaam verblijf, van we-

geene de fraaiheid en luchtigheid des geſtigts. Doch vermits de Stad 'er haare rekening niet bij vondt, worden 'er, volgens beſluit der Regeeringe, geene Proveniers meer aangenomen, maar de openvallende Kamertjes, ten voordeele van Stads Kas, verhuurd. — Vijftig jaaren omtrent geleeden, bouwde men, bij het boven gemelde Diakonie-Weeshuis, een *Stads-Spinhuis*, met het loflijk oogmerk, om de behoeftige Stadsarmen, die nog iets konden verdienen, aan werk te helpen, als mede om bedelaars en ſtraatloopers in hetzelve op te neemen. Ongelukkiglijk is deeze heilzame ſtigting te niete geloopen. Toen, in den Jaare 1784, te *Sneek*, zo wel als elders, de Burger-Wapenhandeling merkelijken opgang maakte, verzogt en verkreeg het Genootſchap, van de Regeering der Stad, de vrijheid om het ledig ſtaande gebouw tot eene plaats ter oefeninge te mogen aanwenden. Men verſierde het gebouw van buiten met twee fraaie Lantaarnen, en maakte van binnen de noodige ſchikkingen, tot den bedoelden aanleg dienſtig. Zedert de Omwenteling van den Jaare 1787, heeft het gebouw wederom ledig geſtaan.

De *Regeering* van *Sneek* beſtaat uit vier Burgemeeſteren, vier Schepenen en twee Bouwmeeſteren, welke één jaar dienen, van den eenen Nieuwjaarsdag tot den anderen, en uit zeſentwintig Gemeensluiden of Vroedſchappen, welke hun leeven lang hunnen poſt waarneemen.

Een der hoofdtakken van den Koophandel, welke te *Sneek* wordt gedreeven, beſtaat in den Boterhandel. In geene Stad, van het gantſche Gewest, wordt zo veel van dit zuivel ter Markt gebragt. Niet ongewoon is het, dat, in den drukſten tijd van het jaar, op elken Marktdag, welke hier op Dingsdag wordt gehouden, elf of twaalfhonderd Vierendeelen Boter in de Waag gewoogen en verkogt worden. Nu en dan heeft men dit getal wel eens tot veertienhonderd zien klimmen. Daarenboven heeft men 'er eene bloeiende Markt van Grove Kaas; men ziet 'er, menigmaalen, tuſſchen de twee en driehonderd Schipponden ter Waage brengen. Behalven het vertier, welk dit aan veelerhande Winkelneeringen geeft, drijft men 'er eenigen handel in Graanen. Ook heeft men 'er eenige Boezel- en Bontreederijen, verſcheiden Oliemolens,

en

en andere Neeringen. Om alle 't welk de Stad voor eene der meest bloeiende Steden der Provincie van *Friesland* moet gehouden worden.

Voor het overige heeft *Sneek* verscheiden Geleerde en Voornaame Mannen voortgebragt, of ter woonplaatze gediend. Onder andere verdienen de volgende hier genoemd te worden. ALVINUS FRISIUS, omtrent het jaar 1400 Schoolvoogd in zijne Geboortestad, naderhand Geheimschrijver van het Gewest. Hij was in de Geschiedenis van zijn Vaderland grondig, en in de Dichtkunde naar den smaak der Eeuwe bedreeven. Van 't een en ander gaf hij eene proeve in een kort begrip der Historie van *Friesland*, zints de vroegste tijden tot op KAREL DEN GROOTEN, in Friesche Verzen. VOLKERUS SIMONIS, insgelijks eerst Schoolvoogd, naderhand Burgemeester in zijne Geboortestad, bloeide omtrent het Jaar 1496. Hij schreef een Kronijk van *Friesland*, in de Latijnsche taal, van 't welk, naar men wil, hier en daar nog eenige Afschriften bewaard worden. Van JOACHIMUS HOPPERUS, op den elfden November des jaars 1523, binnen onze Stad geboóren, en op den vijftiendien December des Jaars 1576, te *Madrid* overleeden, hebben wij, op een afzonderlijk Artikel in ons *Woordenboek*, gehandeld. ALBERTUS HERO, te *Sneek* geboóren, was een der eerste Kweekelingen van het Kollegie, door zijnen geleerden Landgenoot VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AYTA te *Leuven* gesticht, wierdt vervolgens Licentiaat in de Godgeleerdheid te *Keulen*, hield daar ten voorleezingen in het St. Laurens-Kollegie in de zelfde Stad, en bekleedde eindelijk het Pastoorsampt te *Dusseldorp*, alwaar hij, in den Jaare 1589, zijne dagen eindigde. Van hem zijn verscheiden kleine Werkjes voorhanden. REGNERUS BRUITSMA, zeer bedreeven in de Geneeskunde, en óók in de Latijnsche Poëzij niet onervaren, wierdt Geneesheer van de Heerlijkheid *Mechelen*. Een blijk van zijne kunde in de gemelde weetenschap, en tevens van zijne zucht voor de ingezeetenen van *Mechelen*, vertoonde hij in een Werk, in den Jaare 1617 gedrukt, waar aan hij den titel gaf van *Votum Patricium in publicæ salutis et Medicinæ sanctioris tutelam ad S. P. Q. M.* Van zijne dichtkundige bekwaamheden gaf hij eene proeve in de vermeer-

SNEL *en* MIDDELLAND, eene Landſtreek of Diſtrikt, aan het regtsgebied der Poorterije van de Stad *Weerden* onderhoorig. Het bevat, in zijne uitgeſtrektheid, driehonderd vijfenveertig Morgens en drieënzestig Roeden Lands. Een getal van ruim twintig Huizen ſtaat hier en daar verſpreid.

SNELLIUS, (RUDOLPHUS) van *Oudewater*, en dus een Stadgenoot van den vermaarden JAKOBUS ARMINIUS, wierdt aldaar gebooren in den Jaare 1546. De eerſte gronden van Taalkennisſe en van geleerde Weetenſchappen leide hij te *Utrecht*. Zo ras hij in 't een en ander, en ook in jaaren, genoegzaame vorderingen hadt verkreegen, ondernam hij, naar de gewoonte der Eeuwe, eene buitenlandſche reize. De beoefening der Oosterſche taalen was zijne hoofdbedoeling. Na dat deeze hem, eenigen tijd, te *Keulen* hadt bezig gehouden, vertrok hij na het Hoogeſchool van *Heidelberg*, om 'er den vermaarden TREMELLIUS te hooren. Eene vernielende peſtziekte, van welke deeze Stad bezogt wierdt, was oorzaak, dat hij dezelve ontijdig, en vroeger dan hij wenschte, moest verlaaten. *Marpurg* wierdt nu zijne verblijfplaats. Hier maakte hij zo veel naams, met zijne Taalgeleerdheid en andere voorbereidende Weetenſchappen, dat het onderwijs der Jeugd, in de Latijnſche en Griekſche taalen, hem wierdt toevertrouwd. Van hier ook, dat hij 'er een aanmerkelijken tijd vertoefde.

Veertien jaaren hadt nu SNELLIUS in *Duitschland* doorgebragt, wanneer hem de lust bekroop, om ook *Italie* te bezoeken. Twee jaaren onthieldt hij zich te *Piſa*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Vervolgens bezogt hij *Rome*, en vertoefde 'er eenigen tijd. Eindelijk nam hij, in den Jaare 1578, de terugreize aan na het Vaderland. Hier woonde hij eerst een korten tijd in zijne Geboorteſtad, doch verhuisde, eerlang, na *Leiden*. Thans beving SNELLIUS de zucht, om zich in het huwelijk te begeeven. Hij verkreeg zijnen wensch, in de echtverbintenis met eene Vrouw van onbekrompene omſtandigheden. Dit ſtelde hem in ſtaat, om op zijne huislijke inrigting zodanige ſchikkingen te beraamen, als noodig waren ter voldoeninge van zijne natuurlijke zucht, te weeten, om Jongelingen van goeden huize in den kost te neemen, en

in

in de gronden der Talen en van andere voorbereidende Weetenſchappen te onderwijzen. Naar wensch en tot algemeen genoegen ſlaagde hij in dien toeleg. Intusſchen zagen de Bezorgers van het onlangs opgerigte Hoogeſchool te *Leiden* uit na bekwaame mannen, om der nieuwe ſtigtinge eer, aanzien en luister bij te zetten. Op SNELLIUS viel, onder andere, hun oog, en booden zij hem, in den Jaare 1579, een Hoogleeraarsgeſtoelte, eerst in de Hebreeuwſche taal, en vervolgens ook in de Wiskunde aan.

Geduurende zijne uitlandigheid hadt SNELLIUS met MAURITS, Landgraave van *Heſſen*, een gemeenzaamen omgang gehouden. Ondanks de langduurende afweezigheid was de hoogagting des eerstgenoemden voor onzen Hoogleeraar niet uitgeſleeten. Door een eigenhandigen brief nodigde zijne Doorluchtigheid, in den Jaare 1600, zijnen vriend tot een bezoek. SNELLIUS voldeedt aan de begeerte des Landgraafs, en keerde, eerlang, te rug, met treffelijke geſchenken overladen.

Onder dit alles zukkelde onze Hoogleeraar aan eenen benaauwden borst. Met het klimmen der jaaren verergerde de kwaale, en maakte, ten laatſte, een einde aan zijn leeven, in den Jaare 1613, het zevenënzestigſte zijns ouderdoms, nadat hij, geduurende den tijd van vierëndertig jaaren, met veel ijver en getrouwheid, zijnen post hadt waargenomen. Hij liet eenen Zoon na, van welken wij, in een volgend Artikel, zullen ſpreeken. Verſcheiden Werken heeft hij geſchreeven, voornaamelijk over de Redenkunde handelende; waar omtrent hij de begrippen en leerwijze van den vermaarden PETRUS RAMUS volgde.

Zie *Vitæ Profeſſorum Leidenſium.*

SNELLIUS, (WILLEBRORDUS) Zoon van den zo even vermelden RUDOLFUS, wierdt gebooren te *Leiden*, terwijl zijn Vader aldaar op de Hoogleeraarsſtoel zat, in den Jaare 1591. De Regtsgeleerdheid was de weetenſchap, tot de kenniſſe en beoeffeninge van welke hem zijn Vader zogt op te leiden. Doch de roeping der Natuure zegepraalde over deeze beſtemming. Zo ſterk werkte in den Jongeling de zucht tot de beoeffe-

oefening der Wiskunde, dat geenerhande bedenkingen in staat waren, om hem van dezelve te rug te houden. Zijn Vader dan der heerschende neiginge van zijnen Zoon bot vierende, maakte deeze zo ongemeene en spoedige vorderingen, dat hem, reeds op het negentiende jaar zijns ouderdoms, op buitengewoone dagen, op welke geene andere lessen gegeeven wierden, het doen van Openbaare Voorleezingen, over het zamenstelzel van PTOLEMEUS, wierdt opgedragen. Inmiddels kreeg de jonge Wiskunstenaar de lucht van eene heimelijke bedoeling, met dit vroegrijdig blijk van vertrouwen en eerbetooninge. Men wilde, naamelijk, den jongen SNELLIUS aan het *Leidsche* Hoogeschool voor altoos bankvast maaken. Doch hier mede was niet bestaanbaar zijne heimelijke zucht, om vreemde landen te bezoeken. Hier omtrent deedt hij den eenen voorslag aan zijne Ouderen, en verkreeg van hun verlof, om door Duitschland eene reize te ondernemen. In zijne uitlandigheid maakte hij zijn werk, om de vermaardste Wiskunstenaars van dien tijd te bezoeken en te hooren. Zijne reize heel tot *Praag* hebbende voortgezet, maakte hij aldaar kennis en vriendschap met TYCHO BRAHÉ en KEPLERUS, gelijk ook te *Tubingen* met MOESTLINUS. Naa zijnen reislust door het Duitsche Rijk voldaan te hebben, deedt hij eenen keer door *Frankrijk*; waar naa hij in zijn Vaderland te rug keerde. Hier volgde hij, eerlang, zijnen Vader op in het Onderwijs in de Wiskunde. Doch zijn leeven was van geen langen duur. Hij overleedt in den Jaare 1626, het vijfendartigste zijns ouderdoms.

't Is bekend, hoe, in den Jaare 1618, een ongemeen helder schijnende Komeet zich, onder andere, ook aan de Nederlanden vertoonde. Het ongewoon verschijnzel gaf aanleiding tot veelerhande gissingen en bedenkingen. Zommigen wierden 'er van vreeze en angst door bevangen, en beschouwden het als een voorbode van veele dreigende rampen. Meer dan éénen Geleerde zag men dit, in openbaaren geschrifte, beweeren. Het *post hoc ergo propter hoc, daar naa, derhalven daarom*, was eene gevolgtrekking, welke toenmaals nog te veel goldt. SNELLIUS rangschikte zich zelven onder de Schrijvers, die het verschijnen van zwaare of

veel

veel lichts geevende Staartſtarren als eene aankondiging van Godlijke Oordeelen aanmerkten. In den jaare 1619 liet hij eene Latijnſche Verhandeling drukken, onder den titel *Deſcriptio Cometæ anni* 1618. Om eene proef te geeven van 's Mans denkwijze, en manier van redekavelinge over dit onderwerp, agten wij niet ondienſtig, den Lezer het volgende onder het oog te brengen, uit het ſlot der boven gemelde Verhandelinge, en 't welk dus als een kort begrip en de waare bedoeling zijner meeninge kan beſchouwd worden. „ De wonderlijke veranderingen (dus ſchrijft hij) in *Spanje*, *Bohemen* „ en elders voorgevallen, zullen, misſchien, nu veelen ontzetten. Maar gij, o Natuurkundigen, weet immers wel, „ dat niemand door het geval getroffen wordt, vóór den tijd „ van 't geval. Die dingen zijn geſchied, voor dat de Staartſtar begon te ſchijnen; wij moeten de uitkomst, die volgen „ zal, afwagten. Ik meen dat wij allen te zamen daar op „ wat nader agt geeven, dan wel voorheen plagt te geſchieden. Men kan ligtelijk zien 't geen voorhanden is. Ik „ wil niet dat men alles geestiglijk opvatte, doch ik wil ook „ niet dat men alles zal veragten. Ik laat elk zijne vrijheid, „ en ik agte dat men ook mij de mijne behoort te laaten. „ Ook worde ik in mijn gevoelen verſterkt, door dien Arabier „ HALY BAN-RHODAN. Deeze verhaalt, dat hij, nog heel jong „ zijnde, en zich oeffenende in de Starrekunde, in het tweeënnegentigſte jaar naar de Mahometaanſche Tijkrekening, „ eene Staartſtar hadt gezien, die eerst in den vijftienden „ Graad van den Schorpioen begon te ſchijnen, en in eene „ plaats, ſtaande tegen de Zon en de Maan over, driemaal „ grooter dan de Star VENUS, met zulk eene helderheid als „ de Maan, zeven dagen oud zijnde, van zich geeft, en die „ voortliep tegen de Orde der Hemelstekenen, en van dag „ tot dag haaren opgang begon te vervroegen, tot dat zij tot „ den vijftienden Graad van het Teken der *Maagd* was gekoomen; in welke plaats zij eindelijk verdween. En dat „ daar op, in Mauritanie, oorlogen, nederlagen, veranderingen van regeeringe, verwoestingen van landen, zijn gevolgd, ook droogte, dure tijd, en eindelijk de pest, die „ veele duizenden menſchen aantaste, en uit het leeven ruk-

„ te. Omtrent onze Komeet (dus vervolgt SNELLIUS) be-
„ weeren mij de overeenkomst van de plaats van haaren
„ oorſprong, en van haaren loop, en voorts de geheele ge-
„ lijkenis met die andere Komeet, om ook het kwaads te
„ duchten, en dat dies te meer, om dat zij helder ſchijnende
„ in 't begin niet weinig toenam. En eindelijk, om dat zij
„ in de laatſte dagen van haar ſchijnen, toen ze, om het
„ verminderen van hare helderheid, in eenigen tijd naauw-
„ lijks was gezien, nogthans een helderen glans van haare
„ hairen, als willende in haar uiterſte haar afſcheid neemen,
„ uitſchoot en uitwierp. En, 't geen bij mij van 't meeſte
„ gewigt is, om dat SATURNUS, met zijne vijandelijke en te-
„ genoverſtaande ſtraalen, haaren opgang ontmoette, en haar
„ met zijnen kwaadaartigen aart beſmette. Daarom vreeze ik,
„ dat het ſchijnen deezer Staartſtarre van een Saturniſche en
„ dat zeer kragtige uitwerking zijn zal. Welk kwaad de goe-
„ de en almagtige God van de Kerk en van onze halzen ge-
„ radiglijk afwende, daar ik hem deemoedig om bidde, om
„ dat hij dat alleen kan verhoeden."

Zie FREHERI *Theatrum*.

SNIKZWAAG, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Zeven-wouden*, onder de Grietenij van *Haskerland*, ten Noordwesten van het aangenaame en welvaarende Vlek *de Joure*, aan den dus genaamden *Slagtedijk*. Men vindt 'er geene Kerk. Het getal der Stemgeregtigde Landen vinden wij op negentien begroot.

SNOYUS, (REINIER) geboren te *Gouda*, vertoonde, in zijne aankoomende Jongelingſchap, geene de minſte blijken, maar veel meer het tegendeel, van 't geen hij naderhand geworden is. Van hem wordt, naamelijk, verhaald, dat hij, op den ouderdom, in welken men eenen aanvang maakte, om hem eenig onderwijs toe te dienen, dermaate ſtomp van begrip was, dat hij, in 't algemeen, voor eenen Botterik en Domoor wierdt gehouden. Onverwagt namen zijne verſtande-

lijke

lijke vermogens eenen sprong, en begonnen zich zo spoedig te ontwikkelen, dat hij, omtrent alles, 't geen hij bij de hand nam, zijne medeleerlingen voorbij streefde. Naa dat de leerlust eenmaal bij hem gevat, en hij in de voorbereidende oeffeningen gepaste vorderingen hadt gemaakt, wierdt hij te raade, eenen keer te doen na *Italie*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Tot dat oogmerk viel zijne keuze op het Hoogeschool van *Bologne*, alwaar hij voorts den trap van Leeraar in die Weetenschap beklom. Van zijne uitlandigheid in het Vaderland te rug gekeerd, onthieldt hij zich, in 't eerst, een geruimen tijd, bij ADOLF VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren en Vere*, Admiraal van Zeeland. Zedert gebruikte hem Keizer KAREL DE V als zijnen Gezant, eerst bij JAKOBUS DEN IV, Koning van Schotland, en vervolgens bij CHRISTIAAN DEN II, Koning van Denemarke. Naa al dit reizen en trekken, nam hij, in 't einde van zijn leeven, een vast verblijf in zijne Geboorteстad, alwaar hem de Burgemeesterlijke waardigheid wierdt opgedraagen. Hij overleedt, in goeden ouderdom, naalaatende verscheiden Werken, van verschillenden inhoud, doch geene, die over de Geneeskunde handelen. Hij schreef, onder andere, eene *Uitbreiding van Davids Psalmen*, eene *Verhandeling over de Christelijke Vrijheid*, over het *Weeken*, *de Magt en de Lijdingen der Ziele*, als mede eene Verzameling van meestal gewijde Gedichten.

Zie SWEERTII, *Athenæ Belgicæ*.

SNYDER, (HENRIK HENRIKSZOON) was een dier verbijsterde Dweepers, bekend bij den naam van Amsterdamsche Naaktloopers, van welker harsenlooze buitenspoorigheden wij, elders in ons *Woordenboek*, reeds uitvoerig verslag gedaan hebben. De Historieschrijver GERARD BRANDT noemt hem, verkeerdelijk, DIRK SNYDER. De Heer J. WAGENAAR, heeft, uit de *Sententieboeken* der Stad *Amsterdam*, dien misslag verbeterd.

SNYERS, (FRANÇOIS) een Nederlandsch Kunstschilder, wierdt gebooren te *Antwerpen*, in den jaare 1579. De eerste gronden der Kunst leerde hij van HENRIK VAN BALEN. Met de verandering van zijnen smaak koos hij ook andere Leermeesters. Naa dat hij, naamelijk, zich eenigen tijd op het fruitschilderen hadt toegelegd, viel hij op het schilderen van dieren, inzonderheid in het rijk der viervoetigen. Zo gelukkig slaagde hij daar in, dat hij, onder zijne tijdgenooten, geenen weergaê vondt. Van hier dat Koningen en Vorsten hem te werk stelden, om de wanden van Gaanderijen en Zaalen, in hunne Lusthoven en Paleizen, met Jagtvertooningen te beschilderen. SNYERS was niet slegts een vriend van den beroemden RUBBENS, maar hij leende hem ook, zomwijlen, zijne hand, gelijk hij zelve, van den anderen kant, het penseel zijns vriends te baate hadt: zo dat men, van kenners, getuigd vindt, dat zulke Stukken meest geagt wierden, in welke men de hand der beide Kunstenaaren opmerkte. Den sterfdag van onzen Schilder vinden wij niet opgetekend.

SNYERS, (PIETER) waarschijnlijk een bloedverwant des straks genoemden, doch in welken graad, is ons niet gebleeken, kwam, in den Jaare 1593, insgelijks te *Antwerpen*, ter waereld, en was mede vermaard door eene fiksche behandeling van het wonderdoende Kunstpenseel. Zijne kragt bestondt in het schilderen van Landschappen, doch wel voornaamelijk in het afbeelden van Veldslagen, met alle de schrikwekkende omstandigheden, welke daar mede gaan gepaard. De Aartshertogen ALBERT en ISABELLA, gelijk ook de Kardinaal-Infant van *Spanje*, gebruikten hem als hunnen Hofschilder. De tijd zijns overlijdens is ons niet gebleeken. Alleen weeten wij, dat hij, in den Jaare 1622, te *Brussel* nog leefde.

SOLLENBURG. Bij deezen naam was, nu ongeveer vijfendertig jaaren geleeden, bekend, eene Kruidmaakerij, staande aan den Overtoomschen Weg, buiten de Leidsche Poort der Stad *Amsterdam*, recht tegenover eene Laan, welke, aan de overzijde der Vaart, den toegang na het Pesthuis geeft. Wij maaken 'er gewag van, om een ongeluk te verhaalen, welk

dit

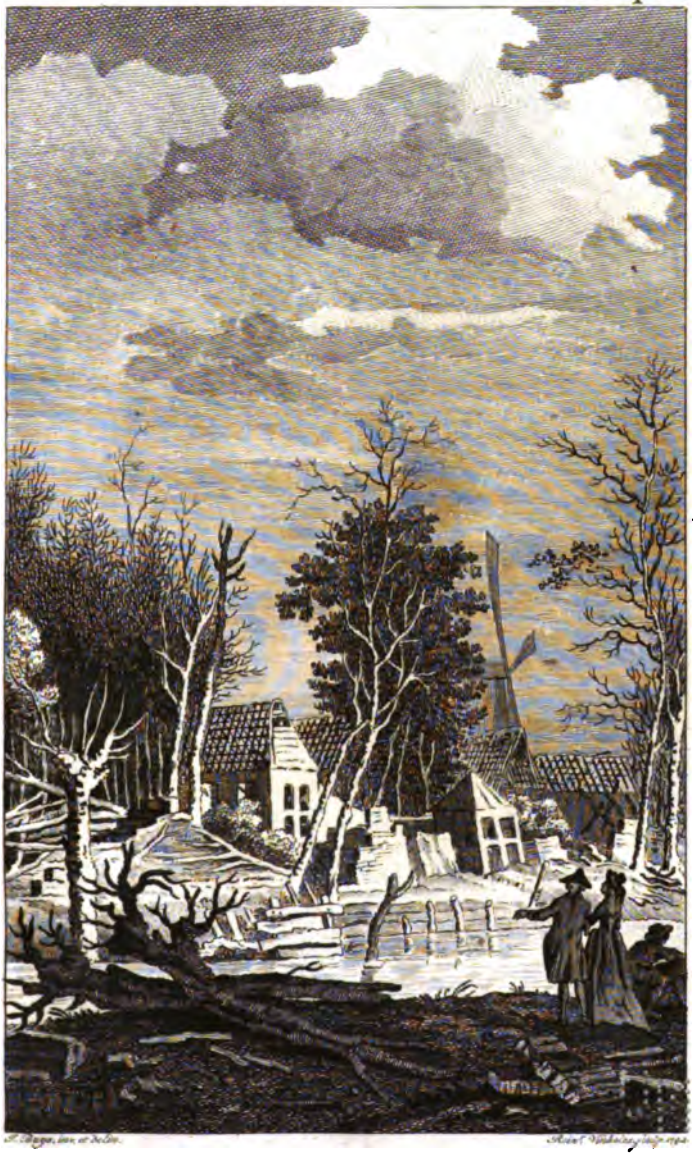

RUÏNE VAN DEN KRUIDMOLEN SOLLENBURG, AAN DEN OVERTOOMSCHEN WEG, BUITEN AMSTERDAM.

dit Gebouw wedervoer, en aanleiding gaf om een zo gevaarlijk bedrijf uit de nabuurſchap der Stad te weeren. Te weeten, in den vroegen morgen van den veertienden Augustus des Jaars 1758 vloog het Gebouw, nevens deszelfs aanhoorigheden, in de lucht, onder een ſchrikwekkend gedruis; de volgende omſtandigheden vinden wij vermeld, als bij het akelig voorval hebbende plaats gehad.

Het Woonhuis van den Opziener der Kruidmakerije ſtondt aan den Overtoomſchen Weg. Naast hetzelve lag een Tuin, terwijl wederom naast deezen het zo genaamde Korrelhuis ſtondt. Agter den Tuin hadt men den Paerdeſtal. Agter het Woonhuis en agter het Korrelhuis zag men twee Pakhuizen, beiden rondom met boomen beplant. Het eene was de Stoof, waar in het Kruid gedroogd wierdt, het ander een Magazijn, om 'er het bereide Buspoeder, tot nadere verzending, te bewaaren. 's Morgens tusſchen vijf en half zes uure, van den gemelden veertienden Augustus, vatte het Kruid vuur, in een der gemelde Pakhuizen, door een toeval, welk alleen zoude hebben kunnen verhaald worden, door de ongelukkigen, die, op eene rampzalige wijze, aan hun einde kwamen. Straks hoorde men eenen ſlag, gelijk aan dat van het losſen van een ſtuk zwaar Geſchut. Het Magazijn, insgelijks hebbende vuur gevat, ſprong ſtraks in de lucht, met een gedruis, nog ongelijk ſterker dan dat van het eerst ontſtoken Gebouw. Drie Arbeidslieden wierden deerlijk vernield. De geknotte ledemaaten, door de lucht gevlogen, vielen ginds en elders neder. Een half lichaam vondt men in den Kolfbaan van een naast bijſtaanden Herberg; een ander lichaam, zonder hoofd en onkenbaar gehavend, kwam neder, dertien huizen van de Kruidmakerij. Handen en andere geknotte ledemaaten vondt men hier en daar verſpreid. Alle de omſtaande gebouwen, tweehonderd ſchreden in het rond, waren zwaar beſchadigd. De grond der Pakhuizen was in eenen poel veranderd; veele boomen waren ontworteld; ſtukken van balken der huizen tot op een merkelijken afſtand geſmeeten. Het water zelf was dermaate geperst over de naastgelegene Landen, dat zij in eenen Moeras veranderd ſcheenen. Vreemd is het, dat de Paerden, die in den Stal ſtonden, niet beſcha-

digd waren, hoewel de Ruiven en Krebben waren weggeslagen. Een akelig aanzien vertoonden de naastgelegene Huizen en Tuinen: de meeste Huizen van hunne Pannen, zommigen van de Daken geheel beroofd; de muuren gescheurd; deuren en vensters in stukken geslagen; de boomen, zo verre de vlammen gereikt hadden, gezengd, bast- en bladerloos, eenigen onder den voet gehaald, allen van hunne vrugten ontbloot. Zelf hadden eenige Huizen binnen de Stad, in den omtrek der Leidsche Poort, merkelijk geleeden. Dewijl nog vroeg in den morgen dit onheil voorviel, zag men veelen, door den schrik gewekt, half naakt ten huize uitgeloopen, in eene verbijsterde houding en de uiterste verlegenheid, langs den weg herwaarts en derwaarts loopen. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat eene Vrouw, met de Kaag van *Leiden* gekoomen, houdende een Jongetje aan de hand, de Kruidmaakerij reeds verscheiden huizen voorbij zijnde, terwijl de uitbarsting voorviel, met haar kind verscheiden voeten boven den grond wierdt opgeheven, en te zamen zo geweldig nedervielen, dat het verlegene kind uitriep: *Moeder, wij moeten hier sterven.* Sedert verstondt men, dat men niet slegts op het Haarlemmermeir, maar heel te *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam* den schok gevoeld hadt. Geene andere gedagte hadt men, aldaar en elders, of 'er ware eene Aardbeeving voorgevallen.

Zie *Nederl. Jaarboeken.*

SOMMELSDYK, eene Heerlijkheid en Dorp, welke beiden dit bijzonders hebben, dat zij, hoewel gelegen op het grondgebied van Holland, nogthans aan de Oppermagt der Staaten van Zeeland onderhoorig zijn. *Sommelsdijk*, naamelijk, legt op het Eiland *Over-Flakké*, tusschen het Zeeuwsche Eiland *Duiveland* en het Distrikt van Holland, bij den naam van Land van *Voorn en Putten* bekend. Met de landerijen, niet onmiddelijk binnen de Heerlijkheid beslooten, maar op eenigen afstand van daar gelegen, wordt de uitgebreidheid van *Sommelsdijk* begroot op eenendertighonderd Gemeten en honderdnegen

negen Roeden. Met zommigen den oorſprong der benaaminge te zoeken, in de uitdrukking der aloude Landzaaten *Somtijds dijk en somtijds geen*, te kennen gevende, dat de landſtreek den Zomers een dijk, maar niet des Winters was; dunkt ons te beuzelagtig, om 'er eenige agt op te geeven. *Sommelsdijk*, toen men nog aan geene bedijking dagt, was reeds bekend in den Jaare 1417. Nogthans ſchijnt men, niet lang daar naa, met het bedijken eenen aanvang gemaakt te hebben.

Volgens ſchikking en overeenkomst met de Staaten van Holland, wordt het hooge regtsgebied, over *Sommelsdijk*, geoefend door Baljuw en 's Graavenmannen van *Zeeland* Beoosten Schelde, te 's Graavenſteín binnen *Zierikzee*. Diensvolgens ſtaan de In- en Opgezeetenen dez Heerlijkheid onder de Regten en Keuren van *Zeeland*; met uitzondering, nogthans, van de zulke, welke de Ambagtsheer geregtigd is te maaken en te ſtellen. Want de Voorregten van den Ambagtsheer, welke, zedert een zeer langen tijd, geweest is een Heer uit het Geſlagt VAN AERSEN, zijn zeer uitgebreid. Aan hem behoort, onder andere, het regt van Tienden, Vogelerijen, Viſcherijen, Veeren, Excijnzen, Giften van Kerken en meer anders. Buiten zijne toeſtemming mag niemand, binnen de Heerlijkheid, jagen of Patrijzen vangen. Alle vaste goederen, 't zij dezelve in 't openbaar of uit de hand, binnen de Heerlijkheid, verkogt worden, kan hij naasten. Voorts ſtaat aan hem de aanſtelling van Amptenaaren en mindere Bedienden. De Regeering beſtaat uit Baljuw en zeven Schepenen, die over burgerlijke zaaken te regt zitten. Een Dijkgraaf en vijf Gezworenen voeren het bewind over de Polderzaaken. Hoewel deeze twee Kollegien, in de gemelde opzigten, van elkander onderſcheiden zijn, maaken ze, in eene andere hoedanigheid, ſlegts één Kollegie uit, dat van de Magiſtraat genoemd, het bewind voerende over zaaken, de burgerlijke zamenleeving en de Ingezeetenen in 't algemeen betreffende, als mede over de Kerk en het Kerkbeſtuur.

Wat het Dorp *Sommelsdijk* op zich zelf aangaat, in veelerhande opzigten heeft dit het voorkoomen van eene bloeiende en welvaarende opene Stad; als zijnde voorzien van eene goede Haven, en wordende doorſneeden van verſcheiden bree-

de en luchtige Straaten, van weerkanten met Huizen bebouwd, die, door hunne zindelijkheid en netheid, de onbekrompenheid der bewooneren aankondigen. De meeste Neeringen van bloeiende en welvaarende Steden worden hier geoeffend. Marktschepen varen 'er, van tijd tot tijd, af en aan, op en van verschelden Plaatzen van *Holland*, *Zeeland* en *Braband*. Het getal der Ingezeetenen, een goed aantal van welke zich met den Landbouw en den aankleere van dien geneert, wordt op ongeveer dertienhonderd, dat der Huizen op ongeveer tweehonderdzeventig begroot. Onder deeze munte uit de Hervormde Kerk, staande midden in het Dorp, aan het einde van de Voorstraat. Het is een Kruisgebouw, gestigt aan het einde der Vijfstiende Eeuwe. De Toren stondt, weleer, op het Kruis der Kerke. Deezen, nevens het Dak der Kerke, zijnde afgebrand, bouwde men den tegenwoordigen Toren, aan den Westelijken Gevel. Van binnen is de Kerk merkelijk versierd door een fraaien Predikstoel, zindelijke Gestoelten, fraai beschilderde Glazen, keurlijke Wapens van de Geslagten der Heeren en Vrouwen VAN SOMMELSDYK, die hier hunne begraafplaats hebben. Vooral pronkt het Koor met eene heerlijke Praaltombe, welke, buiten de Kerk, door middel van een Portaal, haaren ingang heeft. Men ziet op de Tombe twee Beelden van wit Marmer, in eene knielende houding. Zij verbeelden den Heer FRANÇOIS VAN ARRSEN VAN SOMMELSDYK en zijne Gemaalin Vrouwe PETRONELLA VAN BORRE. Volgens een Opschrift, hadt de gemelde Heer bekleed drie Gezantschappen in *Frankrijk*, vijf in *Engeland*, één aan het Gemeenebest van *Venetie*, om nu niet te spreeken van andere hooge waardigheden, hier vermeld, en was op den zesëntwintigsten December des Jaars 1641 overleeden. Het Kerkhof, met schoone Ypenboomen beplant, en rondom binnen eene wijde Graft beslooten, maakt eene aanzienlijke vertooning. — Voormaals hadt men te *Sommelsdijk* eene vrij aanzienlijke Vergadering van *Doopsgezinden*; welke, egter, tot op eenige weinige leden is gedund. De Leeraar heeft zijne wooning in het nabuurig Dorp *Middelharnis*. Het Raadshuis, 't welk met een klein Torentje pronkt, is voorzien van de noodige Vertrekken, voor de onderscheidene Ver-

gade-

gaderingen, die aldaar gehouden worden. Voorts heeft men 'er eene Waag en Gasthuis, en, tot het waarneemen van Togten en Wagten, even als in de Steden, twee Kompagniën, ieder van welke wederom in acht Rotten verdeeld is.

SOMMELSDYK, (FRANÇOIS VAN AERSSEN, *Heer van*) de Zoon van KORNELIS VAN AERSSEN, Griffier der Algemeene Staaten, de eerste Heer der boven vermelde Heerlijkheid, diende den Algemeene Staaten, bij verscheiden gewigtige gelegenheden. Hij was de eerste Agent, aan het Fransche Hof, van wegen de Algemeene Staaten, zints deeze, met Koning HENRIK DEN IV, eene naauwer gemeenschap getroffen, en van zijne Majesteit kragtdaadiger ondersland genooten hadden. Niet lang daar na met den titel van Gewoon' Afgezant begiftigd, groeide ook, alleengskens, zijn gezag, en won hij tot zo verre het vertrouwen van Koning HENRIK, dat wanneer de Gezant, in de maand Februarij des Jaars 1606, eenen keer na den *Haage* deedt, zijne Majesteit hem belaste met de drie volgende Vraagen, ten einde om bij zijne wederkomst te *Parijs*, het antwoord zijner Meesteren op dezelve te rug te brengen. De bedoelde Vraagen, drie in getal, waren van den volgenden inhoud: 1. „ Of de Algemeene Staaten, met be„ hulp hunner naburen, zich konden handhaaven in den „ toestand, in welken zij toen zich bevonden? 2. Hoedanig „ zij geneigd waren tot den Vrede? Welke middelen zij had„ den, om dien te bekoomen; en of zij, tot verkrijging en „ verzekering van denzelven, de tusschenkomst des Koninga „ noodig hadden. 3. Welke voordeelen zij den Koning dag„ ten toe te voegen, in gevalle hij den oorlog aan Spanje „ verklaarde? en of zij, zich wapende in de armen van zijne „ Majesteit, de vrije oeffening van den Roomschen Gods„ dienst zouden willen gedoogen?" Bij zijne wederkomst te *Parijs*, bragt AERSSEN geen ander bescheid, dan dat hij, over de gemelde Vraagen, noch met de Staaten, noch met de voornaamste Leden van Regeeringe afzonderlijk, hadt durven handelen: te minder nog, om dat de Koning van Engeland voordeelige aanbiedingen hadt gedaan. Niet lang daar na verspreidde zich het gerugt in Frankrijk, dat de Al-

gemeene Staaten, zonder zijne Majeſteit te kennen, met de Aartshertogen eene afzonderlijke Vredehandeling ondernomen hadden. AERSSEN, hier over zich ten hoogſten verwonderd houdende, boodt nu den Koning aan, nogmaal eenen keer na *den Haage* te willen doen, deels om te bewerken, dat 'er, buiten 's Konings bewilliging, geen Verdrag geſlooten wierdt; deels om de vragen te doen, welke hij onlangs niet hadt durven voorſtellen. De Koning, in 't een en ander bewilligd hebbende, kwam de Gezant, in de maand januarij des Jaars 1607, wederom in Holland. Door de ſchikkingen, bij 's Lands Staaten, ten aanzien van den Spanjaard, zedert, gemaakt, hadt deeze reize niet de bedoelde uitwerking.

Hoe lang daar na de Heer AERSSEN zijn Gezantſchap in *Frankrijk* nog bekleed hebbe, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, van daar wierdt te rug ontbooden. En voor zo veel hij zelve 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD als den voornaamſten aanraader en drijver der ontzettinge van dien aanzienlijken post beſchouwde, baarde dit, aan zijnen kant, eenen haat tegen den grijzen Staatsman, welke bij meer dan eene gelegenheid openbaar wierdt. Reeds in den Jaare 1614 hadt men den Heer AERSSEN hooren zeggen, het oog hebbende inzonderheid op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, *dat zommiger gezag zo niet gevestigd was, of het konde wel ter neder geworpen worden.* Nederhand, toen de Advokaat, bij zekere lieden, meer en meer begon in 't oog te loopen, wendde ook de Heer AERSSEN zijne poogingen aan, om den toeneemenden haat nog feiler te doen branden. Op de lijst der Schotſchriften, welke in den Jaare 1618, tegen den veegen Staatsman, geſtroold wierden, las men de titels van *Praktijk van den Spaanſchen Raad*, en *Noodwendig Discours.* In het eerſte wierdt de Advokaat vertoond, als hadde hij geld van *Spanje* vertrokken; het ander drong op eene geweldige verandering in de Regeering. Van beide deeze Geſchriften ging de Heer AERSSEN, bij zommigen, voor den Opſteller. Daarenboven kwam, een weinig laater, in 't licht, zeker Geſchrift, onder zijnen eigen naam, *Remonſtrantie van François Aarſen* betiteld. Zo veel ongenoegen baarde dit Geſchrift, dat, in de maand junij des Jaars 1618,

ter

ter Vergaderinge van Holland, welke nu den Advokaat in haare bijzondere beſchermíng hadt genomen, in beraad geleid wierdt, om het Geſchrift op te haalen, en den Opſteller het verder ſchrijven te verbieden.

Omtrent deezen tijd wierdt de Heer VAN AERSSEN, door koop, eigenaar van de Heerlijkheid van *Sommelsdijk*, met welken naam wij hem vervolgens zullen noemen. Het leedt niet lang, of men vernam het oogmerk van deezen aankoop. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD zat thans in den Kerker. Uit den geheelen handel van Prinſe MAURITS blijkt overduidelijk, dat deeze het op de veroordeeling van den Grijzaart hadt toegeleid. Een grooten ſtap zoude hij, ter bereikinge van zijn oogmerk, gevorderd zijn, indien hij de Ridderſchap van *Holland* op zijne zijde hadde. Met vijf Hollandſche Edelen hadt zijne Doorluchtigheid, onlangs, dit Lid vermeerderd. Thans wendde hij zijne poogingen aan, om ook den Heer VAN SOMMELSDYK daar in te brengen. Veel viel hier over te doen, naardemaal de meeste Edelen niet konden gedoogen, dat iemand, als de Heer VAN SOMMELSDYK, die niet binnen de Provincie van Holland was geboóren, tegen de Voorregten en Wetten der Orde, in hun Lichaam zoude worden aangenomen. De zwaarigheid, wegens de geboorte buiten het Gewest van Holland, wierdt vooreerst weggenomen, door den Heer VAN SOMMELSDYK te naturaliſeeren, of het regt van inboorlingſchap te ſchenken. De tegenſtand van zulke Edelen, welke niet van de hand van Prinſe MAURITS vloogen, wierdt door herhaalde betuigingen van de ernſtige begeerte zijner Doorluchtigheid overwonnen. Eene ſchriftelijke Verklaaring, of *Akte van non prejuditie*, welke het Lid der Ridderſchap, bij deeze gelegenheid, deedt aanteekenen, toonde, evenwel, niet onduidelijk de gezintheid der Orde omtrent deeze bevordering. Zij verklaarden in deeze Akte „ dat alzo, volgens de Oude Privilegien, Regten, Vrij„heden en loflijke obſervantien deezer Landen, niemand het „ regt hadt, om onder de Ridderſchap en Edelen van Hol„land en Weſtfriesland beſchreeven te worden, dan alleen de „ geenen, die gebooren Hollanders zijn, van oude adelijke „ en Ridderlijke Hollandſche ſtammen, bezittende heerlijke of

„ ade-

„ adelijke ſtamgoederen, in den zelfden Lande, en mkadien
„ te regt onderſteld wierdt, dat de Heer FRANÇOIS AERSSEN,
„ *Heer van Sommelsdijk*, buiten *Holland* gebooren zijnde,
„ tot den voornoemden ſtaat niet toegelaaten konde worden,
„ uit aanmerking, nogthans, van de ernſtige begeerte van den
„ Prinſe VAN ORANJE, dat men den Heer VAN SOMMELSDYK
„ mede onder de Ridderſchap en Edelen zoude willen be-
„ ſchrijven, met vaste toezegging dat zulks niet in gevolge
„ zoude getrokken worden, zij Ridderſchappen en Edelen
„ daarom noodig geoordeeld hadden, daar van te maaken
„ eene *Akte van non prejuditie*, bij welke zij elkanderen,
„ bij adelijke trouwe, eer en vroomigheid, beloofden, voor
„ hun zelven en voor hunne erven en naakomelingen, de
„ oude Privilegien, Regten en Vrijheden, voortaan, naauw-
„ keurig te zullen onderhouden, zonder eenigen inbreuk op
„ dezelve te gedoogen, regelrecht of van ter zijden; waar
„ toe zij gemelde zijne Doorluchtigheid, eindelijk, verzog-
„ ten, deeze Akte mede te bekragtigen en te onderteekenen,
„ *ad perpetuam rei geſtæ memoriam*, ter altoosduurende
„ gedagtenisſe van het gebeurde." Het geſchrift hadt tot dag-
tekening den eenentwintigſten Januarij des Jaars 1619.

Reeds op den volgenden dag verſcheen de Heer VAN SOM-
MELSDYK in de Vergadering van *Holland*, alwaar men thans
bezig was met raadpleegen over het ſtellen van Regters over
's Lands Advokaat en de twee andere gevangenen, HOOGER-
BEETS en DE GROOT. In 't oogloopende, inderdaad, was de
onbillijkheid, dat iemand, welke voorheen zich openlijk tot
partij van den Advokaat geſteld hadt, nu zitting nam in eene
Vergadering, aan welke de beſlisſing van het lot des gevange-
nen, in groote maate, was overgelaaten. Bij mangel aan de
gepaste opmerkzaamheid, omtrent dit gewigtig onderwerp,
aan de zijde der Staaten, bragten de Huisvrouw en Kinderen
van den Heere VAN OLDENBARNEVELD dezelven onder het oog,
„ dat vermits de Heer VAN SOMMELSDYK den Advokaat en die
„ van zijnen huize, eenige jaaren herwaarts, een vijandelijk
„ hart toegedraagen, en zulks nog onlangs, bij gedrukte
„ boekjes, hadt bekend gemaakt, zij diensvolgens begeerden,
„ dat de Heer VAN SOMMELSDYK, welken zij voor beſchuldi-
„ ger

„ ger en partij van den Advokaat hielden, zich zelven kes-
„ de, en uit de Vergadering bleef, terwijl de zaak des Ad-
„ vokaats overwogen wierdt." De Staaten van Holland het hier op in de beſcheidenheid van den Heere VAN SOMMELSDYK geſteld hebbende, of hij blijven of vertrekken wilde, ſtondt hij op en verliet de Vergadering. Hoewel dus de nieuwe Ridder niet openlijk de veroordeeling van den Advokaat hielp bevorderen, meent men, egter, dat hij, door heimelijke poogingen, daar toe niet weinig heeft toegebragt.

SOMMELSDYK behieldt de gunst van Prinſe MAURITS, geduurende het overſchot der leevensdagen van zijne Doorluchtigheid. Van hier, dat wanneer, in den Jaare 1624, een Gezantſchap na *Engeland* wierdt benoemd, om een Verbond te ſluiten, tot eene nauwe verbintenisſe en tot zekerheid der wederzijdſche Rijken en Staaten, aan den Heer VAN SOMMELSDYK, onder andere, die aanzienlijke laſt wierdt opgedragen.

Meer dan eens hadt onze Gezant, bij het leeven van den Heere VAN OLDENBARNEVELD, zijn misnoegen laaten blijken tegen *Frankrijk*, om dat hetzelve den Advokaat droeg, en op deszelfs loslaating ijverig aandrong. Zo hoog waren, bij wijlen, 's Mans uitdrukkingen, tegen het Franſche Hof, geloopen, dat dezelve, aldaar bekend geworden zijnde, de gevoeligheid des Franſchen Konings gaande maakten, en, meer dan eens, bij de Staaten van Holland deeden aanhouden, om zijne vermetelheid te ſtraffen. Sints het overlijden van Koning HENRIK DEN IV, ſchijnt de Heer VAN SOMMELSDYK, ten aanzien van het Franſche Hof, van denkwijze te zijn veranderd, en men den opgevatten wrok aldaar tegen hem te hebben afgelegd. Zeker is het, dat hij, na zijn Gezantſchap in Engeland volbragt te hebben, in het volgende Jaar 1625, in de zelfde hoedanigheid, na *Frankrijk* verwok, en 'er met bijzondere tekenen van agtinge wierdt ontvangen. Hij hadt hier verſcheiden zeer netelige zaaken om handen, en vertoonde, bij meer dan één gelegenheid, blijken van zijne bevoegdheid tot den poſt, waar toe men hem hadt te werk geſteld. In de maand April des Jaars 1626 keerde hij van *Partijs* in *'s Hage* te rug. Andermaal begaf zich de Heer VAN SOMMELSDYK, in de zelfde hoedanigheid, na dat Koninkrijk, in deze aan-

zellen, door den Prins hem naagezonden. Ten half tien uure bereikten ze den *Overtoom*, alwaar zij vernacht hebbende, zaten zij 's anderendaags morgens ten half vijf uure wederom op, en reeden, door de Leidsche Poort, binnen *Amsterdam*. Zij hielden zich niet op, dan een oogenblik op de Reguliers-Breestraat, alwaar SOMMELSDYK van den Onderschout VAN BUUREN ontmoet en aangesproken wierdt. Van *Amsterdam* reeden zij over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Loenen*, *Vreeland*, *Kortenhoef*, *Hilversom*, *Zoest* en *Leusden*, op *Scherpenzeel*, alwaar SOMMELSDYK 's naamiddags ten vijf uure aankwam. Hier wagtte hij op de Ruiterij, die door den Graaf VAN DONA geleid wierdt, en 'er niet eerder dan vierëntwintig uuren naa hem aankwam. Terstond sloeg SOMMELSDYK op weg, met oogmerk, om, volgens zijne rekening, ten vijf uure in den morgen van den dertigsten Julij voor *Amsterdam* te zijn. Een, dus genaamd, toevel was oorzaak van zijne misrekeninge.

Te weeten, de Optogt ging voorspoedig, tot op de Goolsche Heide, voorbij *Hilversom*. Hier wierden de troepen overvallen van een zwaar onweder, 't welk dezelve na het gemelde Dorp deedt wederkeeren, om 'er eene poos te vertoeven. Het onweder eenigzins bedaard schijnende, vertrokken ze van nieuws. Doch naauwlijks waren ze een stuk wegs gevorderd, of de Donder stak van nieuws op, en wierdt de lucht zo donker, dat alleen de Heer VAN SOMMELSDYK, aan het hoofd van vier Kompagniën, den rechten weg vondt, en de tien overige, naa lang dwaalen, te *Hilversom* te rug keerden. Onder het voorttrekken vernam de Heer VAN SOMMELSDYK, niet vroeger dan te *Vreeland*, dit afdwaalen. Hij zelve kwam, met zijne manschap, ten bestemden tijde, te weeten, ten half vijf uure, in den morgen van den dertigsten Julij, voor *Amsterdam*. Graaf WILLEM was 'er reeds; en alzo hij vol vuur was, deedt hij den voorslag, of men, met de manschap, welke men bij de hand hadt, 's Prinsen last niet behoorde te volvoeren, en den togt, zonder uitstel, voortzetten? De meeste Bevelhebbers waren daar toe genegen. Doch SOMMELSDYK, bedaarder van geest, en het stuk dieper inziende, verklaarde van oordeel te zijn, „ dat men de agtergebleevene

„ vene manschap behoorde in te wagten, alzo zijne Hoogheid „ uitdrukkelijk gewild hadt, dat, om alle wanorde te voor„ koomen, de aanslag met veel volks ondernomen zoude wor„ den, en het te dugten stondt, dat de Stads-Bezetting en „ Burgerij aangemoedigd zouden worden tot het bieden van „ tegenstand, indien men met weinig volks ter Stad inviel; „ 't welk gelegenheid zoude geeven tot daadelijkheden, wel„ ke zijne Hoogheid, zo veel mogelijk was, voorkoomen „ wilde, hebben." Deeze raad wierdt gevolgd. De afgedwaalde manschap kwam eerst ten half acht uure te *Abkoude*. Toen zette men den togt voort, doch volbragt dien niet verder, dan tot aan de nog heden bekende Hofstede *Welna*, eenige honderden Roeden van de Stad, aan de Westzijde van den Amstel, buiten de Utrechtsche Poort gelegen. Wat den verderen voortgang verhinderde, en hoe de gantsche Krijgstogt, eerlang, onverrigter zaake, afliep, is uit 's Lands Geschiedenissen, bijzonderlijk uit die van *Amsterdam*, algemeen bekend.

Prins WILLEM DE II overleefde niet lang deeze onbezonnene onderneeming. Sedert namen de zaaken ter Vergaderinge van Holland eenen keer, welke, onder andere, den Heere VAN SOMMELSDYK geenzins gunstig was. Men leide 'er bijzonderlijk in beraad, om het gedrag der zulken, welke deel gehad hadden in den aanslag op *Amsterdam*, te onderzoeken. Dit gold insgelijks den Heer VAN SOMMELSDYK. En voor zo veel hij nu van zijnen stoom, in den Prinse VAN ORANJE, was ontbloot, vondt hij geraaden, het hoofd in den schoot te leggen, en aantebieden om aan Gemagtigden, welke men mogt goedvinden daar toe te benoemen, de opening van zaaken te geeven. Dit onderzoek viel voor in de maand Julij des Jaars 1651. Drie zaaken, voornaamelijk, hadt men ten laste van den Heere VAN SOMMELSDYK: *Ten eerste*, dat hij, in den Eed van Holland zijnde, kwalijk gedaan hadt aan het leiden van Krijgsvolk na *Amsterdam*, op bevel van zijne Hoogheid. — *Ten tweede*, dat hij de Wallen van *Amsterdam* hadt bespied. *Ten derde*, en eindelijk, dat hij verspreider was van het gerugt, als of de Stad *Amsterdam* een Verdrag hadt geslooten met het Parlement van *Engeland*. Op deeze punten van bezwaar begeer-

de men zijne antwoorden. Op het *eerſte* punt van beſchuldiginge bragt SOMMELSDYK in 't midden „ dat hij, als Kolonel, „ ook onder zijnen Kapitein-Generaal ſtondt, die hem, in„ dien hij gehoorzaamheid geweigerd hadde, wegens het ſchen„ den van den Krijgsſtaet, zou hebben kunnen ſtraffen; behal„ ven dat zijne Hoogheid ook groot gezag hadt in zaken „ van Regeeringe, en, in *Amſterdam*, alleenlijk begeerde „ gehoord te worden over zaken, den dienst der Landen „ betreffende." — Op de *tweede* bezwaarnis merkte hij aan „ dat hij, op 's Prinſen bevel, uit *den Haage* gereeden was „ na *Amſterdam*, inkoomende door de Leidſche Poort, en „ wederom uitrijdende door de Reguliers- of Utrechtſche „ Poort, en voorts over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Leenen*, „ *Vreeland*, *Kortenhoef*, *Hilverſom*, *Leusden* en *Zoest*, na „ *Scherpenzeel*, met geen ander oogmerk, dan om den tijd „ af te meeten, welken de Ruiterij, die hij van *Scherpenzeel* „ na *Amſterdam* geleiden moest, tot deezen togt zoude noo„ dig hebben, zonder dat hij eenige gedagten gehad hadt, om „ de wallen van *Amſterdam* te beſpieden." — Op de *derde* beſchuldiging erkende hij, „ op 't Huis *ter Hart*, tegen de „ Heeren van *Haarlem*, gezegd te hebben, dat het goed „ zoude zijn, dat 'er wat minder gemeenſchap was, tuſſchen „ de Stad *Amſterdam* en het Parlement van *Engeland*, ver„ mits, voegde hij 'er nevens, de Prins hem onlangs ver„ haald hadt, eenen brief gezien te hebben, te *Londen* ge„ ſchreeven, inhoudende, dat het Parlement beſlooten hadt, „ *Amſterdam* met tienduizend man te zullen bijſtaan." Op deeze verdeedigiug volgde geene uitſpraak. Een ander middel behoedde den Heer VAN SOMMELSDYK voor de onaangenaamheden, die, veelligt, hem konden wedervaaren zijn. Hij beriep zich, naamelijk, op Graaf WILLEM FREDRIK, als die van den aanſlag op *Amſterdam* het voornaame beleid gevoerd hadt. Dit maakte de Staaten van *Friesland* wakker, en, om hunnen Stadhouder voor alle aanſpraak te behoeden, deedt hun den voorſlag doen tot het afkondigen van eene Algemeene Vergiffenis. In 't eerst vonden de Staaten van *Holland* geen genoegen in dit ontwerp, en ſtondt bijzonderlijk de Stad *Amſterdam* 'er zeer ſterk op, dat de zaak van den Heere VAN

SOM-

SOMMELSDYK voor het Hof van *Holland* zoude getrokken worden. Midlerwijl wierdt 'er een Ontwerp eener Algemeene Vergiffenisse gemaakt, en kwam de Heer VAN SOMMELSDYK zo veel aan de hand, dat hij in zo verre zich schuldig erkende, dat hij onder de Algemeene Vergiffenis verzogt begreepen te worden. Veele moeite kostte het, eer de Regeering van *Amsterdam* daar toe haare toestemming wilde geeven; zij beweerde, dat men hem daar van behoorde uit te sluiten. Eindelijk bewilligde zij in het verzoek, mids de Heer VAN SOMMELSDYK zich verbondt, van alle Ampten van Regeeringe in Holland zich te zullen onthouden. Met zulk eene belofte ontkwam hij het dreigende gevaar van verdere zwaarigheden.

Hoewel dus, door 's Lands Staaten, van eene, naar het oordeel van zommigen, wel verdiende straffe vrijgesproken, schijnt, egter, de Heer VAN SOMMELSDYK daar door niet van begrippen te zijn veranderd, of aangespoord geworden ter begunstiginge der heerschende Inzigten. Immers hieldt hij eene naauwe gemeenschap met den Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP, die geoordeeld wierdt, meer de belangen van den jongen Prinse VAN ORANJE, dan de thans aangenomene maatregelen der Staaten van Holland te zijn toegedaan. Een blijk hier van meende men te bespeuren in een bedrijf van den Heere VAN SOMMELSDYK, in den Jaare 1666. Bekend is het Zeegevegt, welk, in het begin van de maand Augustus dien jaars, tusschen de Engelsche en Nederlandsche Vlooten, voorviel: Zeegevegt, zo ongelukkig aan de eene zijde, als eerzaambrengende aan den anderen kant, voor den Heer MICHIEL DE RUITER, welke hier het opperbevel voerde. Men weet, daarenboven, het vreemd gedrag, door den Heer TROMP, bij deeze gelegenheid, gehouden, als welke, terwijl de Opperbevelhebber, met den vijand, in een hevig gevegt was ingewikkeld, op eenen afstand van twee mijlen, met opgegijpte zeilen, even alsof hem het werk in 't geheel niet aanging, onbeweegelijk bleef leggen. In den vroegen morgen van den dag, op welken het Gevegt voorviel, was de Heer VAN SOMMELSDYK in 's Lands Vloot gekoomen. DE RUITER, als Oppergezagvoerder, hadt dien Heer genodigd, zijn eigen Schip ter verblijfplaatze te neemen. Doch SOMMELSDYK weêr

deeze uitnodiging van de hand, en begaf zich bij den Heer TROMP aan boord. Sedert ontſtondt, bij veelen, het vermoeden, in gevolge van het boven vermelde gedrag des Luitenant-Admiraals, dat SOMMELSDYK hem eenen raad hadt gegeeven, die met 's Lands dienst en oirbaar niet beſtaanbaar was. Waar in, bepaaldelijk, deeze onderſtelde kwaade raad zou gelegen geweest zijn, vinden wij niet aangetekend.

Naa dat, in den Jaare 1668, de Heer VAN SOMMELSDYK zijne Heerlijkheid van dien naam van de Staaten van *Zeeland* hadt verheven, als bij welke hij beter dan bij Hun Edele Groot Mogende was gezien, wierdt hij, in den Jaare 1682, eigenaar van een derde gedeelte der Volkplantinge van *Suriname*. Tot in het gemelde jaar hadt de Volkplanting onder het bewind der Staaten van *Zeeland* geſtaan. Thans wierdt dezelve opgedraagen aan de Weſtindiſche Maatſchappij, voor eene ſomme van tweehonderdzeſtigduizend guldens. Voor een derde gedeelte van deeze ſomme verkreeg de Heer VAN SOMMELSDYK het bovengemelde aandeel; het tweede derde deel wierdt de eigendom der Stad *Amſterdam*; de Maatſchappij zelve bleef eigenaares van het overige. In het volgende jaar, door de Algemeene Staaten, tot' Gouverneur zijnde aangeſteld, vertrok de Heer VAN SOMMELSDYK na de Volkplanting; in het beſtuur van welke hij zich, egter, geenzins naar het genoegen der In- en Opgezeetenen ſchijnt gekweeten te hebben. Reeds in het eerſte jaar van zijn bewind, wierden, tegen en over hetzelve, verſcheiden klagten ingebragt bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, dezelve niet dugtig of bepaald genoeg moeten geoordeeld hebben, om den Landvoogd deswegen in regten te betrekken. Alſhans is ons niet gebleeken, dat hem daar over eenige onaangenaamheden wedervaaren zijn. De Heer VAN SOMMELSDYK bleef dan in het bewind, tot in den Jaare 1688, wanneer hij op eene jammerlijke wijze aan zijn einde kwam. Bij gebrek aan toevoer van mond- en andere noodwendigheden uit het Vaderland, was, in de Volkplanting, een zo groot gebrek ontſtaan, dat men het Krijgsvolk op een minder rantſoen, dan gewoonlijk, hadt moeten ſtellen. Dit bragt de gemoederen aan het morren. Een goed aantal Soldaaten, door het nijpen van den nood geperst, verſtoutte

ſtoutte zich, aan den Landvoogd zelven hunne klagten in te brengen. In ſtede van de misnoegde menigte met zagte woorden te paalen, of met beſcheidenheid toe te ſpreeken, beging SOMMELSDYK de onvoorzigtigheid om de klaagers met ſtokſlagen af te wijzen. Zulk eene behandeling deedt het ſmeulend vuur, eensklaps, in lichten laaije vlamme, ten dake uitſlaan. Men loopt te wapen, keert te rug na des Landvoogds wooning, valt op hem aan, en berooft hem, op eene jammerlijke wijze, van het leeven. Dit viel voor in de maand Julij des bovengenoemden Jaars 1688. De Overſte VERBOOM, toeſchietende om den Heer VAN SOMMELSDYK te ontzetten, ontving eene zo gevaarlijke kwetzuure in den buik, dat hij, negen dagen daar naa, insgelijks overleedt.

SONDEL, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Gaasterland*, in welke het, in rang het tweede, tweeënveertig ſtemmen uitbrengt. Het legt aan den Rijdweg, welke na het nabuurig welvaarend Dorp *de Lemmer* loopt. Op den grond van de zeer groote Kerk en den zwaaren Toren, welke eertijds te *Sondel* ſtonden, ziet men thans een klein Kerkje met een ſpits Torentje. De huizen ſtaan eenigzins verſpreid, en zijn weinig in getal.

SONNEGA, een Friesch Dorp, in de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, onder het Kwartier der *Zevenwouden*. Het legt niet verre van *Wolvega*, weleer de verblijfplaats van den vermaarden Frieſchen Edelman, Jonkheere ONNO ZWIER VAN HAREN. *Sonnega* legt zeer vermaaklijk in het geboomte, 't welk, in dit gedeelte van het Gewest, zo welig als in eenigen anderen oord der Verééenigde Gewesten, tiert, en blijken vertoont van de geſchiktheid van den grond tot het draagen van houtgewas. Men vindt hier geene Kerk, maar alleenlijk de overblijfzels van het gewijd geſtigt, welk 'er eertijds plagt te ſtaan, in het Klokhuis en den Kerkhof. Voor het overige brengt het Dorp, in de algemeene aangelegenheden der Grietenije, achtëndertig ſtemmen uit.

SONOI, (DIDERIK) een Edelman, zeer vermaard in 's Lands Geſchiedenisſen, ten tijde der eerſte worſtelingen tot het afſchudden van het Lijfs- en Zielenjuk der Spaanſche Overheerſchinge, en, om zijne veelvuldige verrigtingen, 't zij dan tot lof of tot laster, overwaardig om bij de naakoomelingſchap herdagt te worden. De eerſte beſcheiden, welke wij van hem aantreffen, klimmen op tot den Jaare 1565, wanneer hij niet ſlegts het vermaarde Verbond der zamenveeenigde Edelen onderteekende, maar ook zijnen vlijt aanwendde, om tot de veel gerugts maakende onderneeminge deelgenooten te winnen. Ten blijke van zijne Gezindheid omtrent godsdienſtige Geloofsbegrippen, vinden wij, in het volgende Jaar 1566, zijnen naam vermeld onder die der zulken, welke, buiten *'s Graavenhage*, bij den Hoornbrug, op eene plaats, de *Ruiterkamp* genaamd, zamenvloeiden, om 'er den Leeraar PIETER GABRIEL, in den ſmaak en naar de denkwijze der Hervormden, te hooren prediken. Toen de Landvoogdes, van wegen den Koning van *Spanje*, 's jaars daar aan, van alle Edelen, Amptenaars en Wethouders, een nieuwen eed vorderde, bij welken zij zich moesten verbinden, het Roomſche geloof te zullen handhaven, de Beeldſtormers ſtraffen en de Ketters uitrooien, hield SONOI, op het voetſpoor van Prinſe WILLEM VAN ORANJE, en nevens verſcheiden andere Edelen, de koenheid om het doen van dien Eed te weigeren. Eene andere proeve van zijne gezindheid omtrent de zaak der Vrijheid gaf SONOI, nog in dat zelfde jaar, door zijne beloſte tot het opbrengen van eene zekere ſomme gelds, tot het onderſteunen van het Verbond der zamengezworene Edelen. Hij verbondt zich zelven voor vierhonderd guldens *Brabantsch*: eene ſomme, met welke, naar gelange van de ſchaarsheid van geld, in dien tijden, vrij veel konde worden uitgeregt. Daarenboven vergeldde hij, in dat zelfde jaar, den Prins VAN ORANJE in zijnen beſaamden overtogt van de rivier *de Maaze*.

In geene geringe maate moet, reeds nu, Jonkheer SONOI in 's Prinſen vertrouwen gedeeld hebben. Een blijk hier van kunnen wij vinden in de ſchriftelijke volmagt, welke zijne Doorluchtigheid, beſlooten hebbende, om, bij de welgezinden, in de Nederlanden, eene geldverzameling te doen, onder ande-

andere aan SONOI verleende. Deeze nam verſcheiden Predikanten, zo in *Holland* als in het Sticht van *Utrecht*, in den arm, om heimelijk hunne Ledemaaten te ondersteunen en tot handreiking tot den algemeenen nood aan te ſpooren. Eerlijker was dit middel, en ſlaagde tevens gelukkiger dan een ander, welk SONOI, in den Jaare 1570, bij de hand nam, om eenige penningen magtig te worden. Te *Antwerpen* lag thans zekere Schipper JAN GILLISZOON, hebbende zijn ſchip met eenen kostbaare vragt beladen, na *Italie* beſtemd. SONOI was hier van verwittigd. Verlekkerd op zo een vetten buit, kreeg hij den inval om denzelven zijnen eigenaaren te ontvoeren, en voor den Prinſe VAN ORANJE te verzekeren. Ter bereikinge van zijn oogmerk bedient hij zich van twee Amſterdammers, JAN BETH JANSZOON en JAN KOENENSZOON, den eerſten een' Koopman, den anderen een Notaris, in naame van SONOI, doch niet zonder medeweeten van zijne Doorluchtigheid, treeden deeze met den Schipper in onderhandeling, en worden 't eens, voor eene ſomme van tweeduizend guldens, dat deeze met zijne te werkſtellers zal zamenſpannen, om zijnen Reederen of bevragteren hunnen eigendom te ontvoeren. Zo gedaan als gezegd. JAN GILLISZOON, op zijne reize, tot op de hoogte van *Rochelle* gevorderd zijnde, loopt in die haven binnen, alwaar Graaf LODEWYK VAN NASSAU, 's Prinſen broeder, zich thans bevondt, en die, volgens afſpraak, de helft van den buit zou genieten. Voor de halve waarde, dat wil zeggen, voor ruim tweehonderdtwintigduizend guldens, wierdt de lading in de gemelde Stad verkogt. Na aftrek van de eene helft voor den Graave, en van de onkosten, welke 'er op de andere helft liepen, droop 'er voors zo veel van het overſchot door de vingeren, dat SONOI niet meer dan zeshondenddrievijftig guldens, in zuiver overſchot, ontving. Een toeleg, om *Utrecht* te doen omvallen na de Staatſche zijde, door SONOI, geſterkt met ALBERT VAN HUGTENBROEK, in den Jaare 1571, beraamd, liep insgelijks te niete, voornaamelijk om dat de tegenwoordige Slotvoogd van *Vredenburg*, beter dan zijn onlangs overleeden Voorzaat, den Spanjaard was toegedaan.

Terwijl, in de Nederlanden, de zaaken, voor de belangen der Vrijheid, zich een weinig gunſtiger begonnen te vertoonen,

peu, hadt zijne Doorluchtigheid SONOI gezonden na *Bremen* en *Hamburg*, deels tot het werven van tien Vaandelen Duitsche Knegten, deels om, onder de gevlugte Nederlanders, eenig geld te verzamelen. Terwijl hij in de eerstgenoemde Stad zich bevondt, ontving hij de tijding van het omslaan van *Enkhuizen*. In allerijl begaf hij zich derwaarts, kwam 'er met geene kleine moeite binnen, en wierdt 'er met tekenen van groote blijdschap ontvangen. SONOI, naamelijk, was reeds vóór het omslaan dier Stad, doch terwijl alles zich daar toe schikte, door zijne Doorluchtigheid tot zijnen *Luitenant* en *Gouverneur* van het Noorderkwartier benoemd. Bij zijne komst binnen *Enkhuizen*, zijnen Lastbrief vertoond hebbende, wierdt hij straks in zijne waardigheid erkend, en maakte, van het oeffenen daar van, eenen aanvang. Volgens zijn Berigtschrift, moest SONOI de Steden van *Westfriesland* en *Waterland* herstellen in haare Vrijheden, aldaar den gezuiverden Godsdienst doen oeffenen, nauwe wagt doen houden, toezigt op de Vestingwerken hebben, de ballingen wederom inroepen, de In- en Opgezeetenen van beiderlei Godsdienst voor overlast bewaaren, de Wethouders, den Prinse toegedaan, in dienst houden, de anderen afzetten, en, eindelijk, de Kerkraaden doen optekenen en de Koninklijke inkomsten doen ontvangen, door iemand, bij hem, met goedvinden van de Wet, daar toe aangesteld, tot dat, bij mijnen Heer den Prins, daar op nader zoude worden gelet.

SONOI dan in zijne aanzienlijke waardigheid erkend zijnde, zo was hij, op de bewaaring van *Enkhuizen*, de noodige bevelen hadt gesteld, begon straks op middelen bedagt te zijn, om ook de andere Steden van het Noorderkwartier den Spanjaard af, en den Prinse VAN ORANJE te doen toevallen. *Medeublik* lag 't eerst aan de beurt. Ter gemaklijke bemagtiging verdeelde de Stadhouder hem de kans schoon te staan, doordien men eenige *Waalen*, door den Hertog VAN ALVA, eenigen tijd geleeden, derwaarts geschikt, aldaar niet hadt willen binnen laaten. Hierom zondt SONOI de Hoplieden RUIKHAVER, KABELJAAUW en BROUWER na die Stad, om met de Wethouderschap in onderhandeling te treeden. Doch de Slotvoogd, Jonkheer KORNELIS VAN RYSWYK, stondt in andere begrippen,

en

en wist, onder allerlei voorwendzels, het toetreeden tot de onderhandeling, nu onder 't een, dan onder het ander voorwendzel, van de hand te ſchuiven en draalende te houden. Om dan te verhoeden, dat, onder het marren, de Stad, van elders, verſterking zoude ontvangen, beſloot SONOI den weg der geweldaadigheid in te ſlaan. Benevens de gemelde Hoplieden en hun volk, zondt hij twee Vaandelen *Enkhuizers*, onder KLAAS KROES en JAKOB IN 'T HOF, om de Stad van twee kanten te overvallen. Thans namen de meeste burgers hunne toevlugt tot het Kaſteel, laatende hunne Vrouwen en Kinders in de Stad, welke nu in de magt der aanvallers viel. Om ook het Slot magtig te worden, bedienden zij zich van een zonderling middel. De Vrouwen en Kinderen der gevlugten plaatſten zij in de ſpits, om hun tot eene borſtweering te dienen, en trokken aldus op de Sterkte aan; in de vaste onderſtelling dat het gezigt van de dierbaare panden den opgeſlootenen den luſt tot het bieden van wederſtand zoude beneemen. Dit middel deedt de bedoelde uitwerking, en *Medenblik* koos de zijde van ORANJE, in het begin van de maand Junij des Jaars 1572. Toen wendde SONOI het oog na *Hoorn*, op welks bemagtiging die van de overige Steden van het Noorderkwartier, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerend*, ſpoedig volgde. In ieder deezer Steden ſtelde SONOI Overſten of Stadvoogden aan.

Omtrent den zelfden tijd begon men in *Friesland*, zo wel als elders, eenige Vrijheidgezinde beweegingen te beſpeuren. Die 't werk aldaar aanzetteden, waren de Edelen DUCO MARTENA, SYDS BOTNIA, TIETE HETTINGA, SJERP GALAMA en PIETER KAMMINGA. Van deeze ſchreef de eerstgemelde aan SONOI, om vier of vijf Vaandelen Knegten. Doch, voor zo veel de Stadhouder van *Noordholland*, in dien oord, eene menigte Plaatzen moest bezetten, waar toe veel volks vereiſcht wierdt, konde hij niet meer dan één Vaandel miſſen. Welke hulp, hoe gering ook in zich zelve, nogthans merkelijken dienst deedt, om het Slot van *Staveren* te bemagtigen.

Amſterdam bleef, onder dit alles, nog Spaanschgezind. De Admiraal BOSHUIZEN, met de Vloot dier Stad geſterkt, hadt de Enkhuizenaars merkelijk gekweld en benaauwd, en

buiten de Noordpoort verscheiden Huizen en Wooningen afgebrand. Om hem dit betaald te zetten, en *Amsterdam* te benaauwen, deedt SONOI den Waterlandschen Dijk, tegenover den Stad gelegen, bezetten, de Zaandammer Sluizen, *Nieuwendam* en eenige andere Dorpen beschanzen. Men zogt hem dit, van de andere zijde, door middel van eenige groote en kleine Schepen, te beletten. Doch SONOI, uit de Steden *Hoorn*, *Edam* en *Monnikendam* eenige Galeien hebbende bij een gebragt, noodzaakte dezelven, van hun voorneemen af te zien, en hem ongemoeid zijn werk te laaten voortzetten. Hier door rees den Stadhouder en den Noordhollanderen de moed zo hoog, dat zij hunne gedagten lieten gaan over het vermeesteren der Zuiderzee, en eenige Schepen en Galeien uitrustten, met oogmerk om de Amsterdammers van den voordeeligen Oostersehen handel en scheepvaart te versteeken.

Ondanks deezen voorspoed, mishaagde den Staaten, in zommige opzigten, het gedrag van SONOI; voornaamelijk, naar het schijnt, met opzigt tot de maatregelen, welke hij, in het voeren van den Oorlog, volgde. Althans vonden zij geraaden, in de maand October des meer gemelden jaars, Jonkheer JAN VAN VLIET en REINIER KANT na het Noorderkwartier te zenden, om, nevens den Stadhouder, het bewind der zaaken van Oorlog, in dien oord, in handen te hebben.

De Stad *Haarlem*, omtrent deezen tijd, door den Spanjaard, jammerlijk benaauwd, vorderde hulp van allen, welke, in deezen oord, 'er eenige konden toebrengen. Om den vijand afbreuk te doen, en den toevoer te beletten, hadt SONOI den raad gegeeven, om op Halfwegen tusschen de genoemde Stad en *Amsterdam*, bij het Huis *ter Hart*, een gat in den Haarlemmerdijk te graaven, en voorts te beschanzen. Gewisselijk ware dit zo veel geweest, als den vijand op een Eiland zetten. Doch de Prins vondt dien voorslag niet geraaden, onder andere, om dat hij geen nut konde aanbrengen, zo men geen meester te water ware. Daarentegen zondt zijne Doorluchtigheid, in de maand Maart des jaars 1573, bevel aan zijnen Stadhouder, om zich te verschanzen op den Diemerdijk, te *Jaaphannes*, eene geweezene Buurt, ter plaatze alwaar thans het Gemeene Landshuis van gemel-

den

den Dijk Quae, tusschen de Steden *Amsterdam* en *Muiden*. Hij hadt aldaar aan de eene zijde het Y, en aan de andere het toen nog niet droog gemaakte Diemermeir, 't welk, voorbij *Amsterdam*, tot in den Amstel en aan den Utrechtschen Wagenweg strekte. Eene zeer geschikte plaats, gevolgelijk, om den toevoer van boven na het Leger, zo wel te water als te lande, te beletten. In gevolge des ontvangenen bevels, sonoi, in den aanvang van Maart, uit Noordholland, met achthonderd Soldaaten, en een goed aantal Delvers, zijnde overgestoken, bemagtigde hij, op den twaalfden dier maand, den Dijk, sloot voorts eene Sluis aan stukken, maakt, wat verder, eene opening met de spade, en verschanst zich tusschen beiden: 't werk verrigt hebbende, deedt hij zelve eenen keer na *Edam*, om van daar den Schans van nooddruft te voorzien. Binnen *Amsterdam* hadt men van dit alles de tijding niet ontvangen, of men zondt ruim twintig gewapende Waterschepen derwaarts, die het den bootsgezellen van sonoi zo bang maakten, dat zij, met agterlating van twee Galeien, onder het geschut van den Schans moesten wijken. Van vier kanten deeden nu de Amsterdammers eenen aanval op de Sterkte; die, egter, zich zo dapper weerden, dat zij de aanvallers op eenen afstand hielden, tot dat zij, op de komst van sonoi, met veertig schepen, op de vlugt gedreeven wierden. Doch de kans keerde, zedert de Stedelingen eenige Raazeils hadden bij een gekregen. Op hunne beurt wierden nu de Noordhollanders op de vlugt gedreeven, en ontkwam de Stadhouder zelve ter nauwernood het dreigende gevaar, om in 's vijands magt te vallen. De Bezetting ontruimde nu ook den Schans, en bergde zich binnen *Hoorn*. In de maand Maij hervatte sonoi zijnen toeleg op den Diemerdijk; doch een uitgeleezen getal Amsterdammers, na buiten getrokken zijnde, verjaagde hem van zijnen post, en bragt hem, bij die gelegenheid, geene kleine schade toe. Sonoi was dit maal doorgedrongen tot aan den Amstelsdijk, buiten de Utrechtsche Poort, en hadt bij de nog heden bekende Hofstede *Meerhuizen*, slegts weinige honderden Roeden buiten de tegenwoordige Muuren der Stad, eene Sterkte opgeworpen. Eene derde pooging deedt sonoi in de maand Junij, in welke hij wel eenige voordeelen be-

behaalde, doch, in het bereiken zijner hoofdbedoelinge, wierdt te leur gestelt.

Naa de bemagtiging van *Haarlem*, sloeg de Spanjaard het beleg om *Alkmaar*. In de Stad was men schaars van volk voorzien, en zonde men, uit dien hoofde, aan SONOI verzoek om spoedigen onderstand; met sevens gaande melding, hoe men het doorsnijden der Zeedijken voor dienstig hieldt, om 's vijands dieper inval in het Land te beteugelen. Gedienstiglijk schreef de Stadhouder tot antwoord, dat zijn zorgen, zweet en bloed ten beste der Stad was; dat hij den Prins reeds om hulp gemaand, de Sluizen geopend hadt, en, zo de nood aan den man ging, de Zeedijken niet verschoonen zoude. SONOI liet het niet bij woorden. Om des vijands voortgang te weeren, deedt hij, op vier onderscheidene plaatzen, even zo veele sterke Schanzen opwerpen, en elk derzelven, bij nacht en dag, boven het Krijgsvolk, door twee of driehonderd boeren bewaaken. Aan die van *Otterlijk*, welke met den vijand heimelijk geheuld hadden, stelde hij een voorbeeld voor anderen, door hun Dorp in brand te steeken. Van geene geringe baate waren deeze Sterkten voor de belegerde Stad, om den vijand van voor dezelve te doen opbreeken.

In den Zomer des Jaars 1574 raakte SONOI in geschil met de Staaten van het Noorderkwartier, 't welk geschapen stondt, in den toenmaaligen stand van zaaken, zeer nadeelige uitwerkzels te zullen hebben. Over en weder was men misnoegd op elkander, en verloor alzo den gemeenen nood uit het oog. De Staaten klaagden over des Stadhouders eigendunkelijke willekeurigheid in het bewind van zaaken, en dat hij, zonder hen te kennen of te raadpleegen, zijn eigen hoofd volgde; terwijl hij, met dit alles, wanneer zijne onderneemingen niet naar genoegen slaagden, op hun de schuld der mislukkinge leide. Van zijnen kant leide SONOI de Staaten ten laste, dat men 'er onder hen vondt, die het niet wel meenden met den Godsdienst; als mede, dat zij zijn gezag ondermijnden, door hem bij het gemeen in veragtinge te brengen. Zelf sprak hij van zijn Ampt te willen nederleggen; 't welk eenigen onder de Staaten niet ongaarne hoorden. Eer het, egter,

egter, hier toe kwam, bragt men de zaak ter ooren van den Prinſe; die, kort daar na, tot antwoord ſchreef, dat hij niet ongenegen was om SONOI van zijn Ampt te ontſlaan, en vervolgens den Graaf VAN DEN BERGE in deszelfs plaats wilde ſtellen. De Graaf VAN DEN BERGE was 's Prinſen Zwager, en, van wegen zijn karakter en gedrag, bij de Landzaaten, veelal, gehaat. Zo ras dan hadden de Staaten 's Graaven naam, als hunnen aanſtaanden Stadhouder, niet hooren noemen, of zij verzoenden zich met SONOI; die voorts, met 's Prinſen goedvinden, zijne waardigheid behieldt.

Sints de bemagtiging van *Haarlem*, door de *Spanjaards*, was men, aan de zijde der Staatſchen, meermaalen bedagt om eene zo gewigtige Stad den vijand wederom af handig te maaken. In den Jaare 1575 nam men het ſtuk met ernſt bij de hand. Het plan, indien 't gelukken wilde, hieldt in, de gemelde Stad, door het belemmeren van den toevoer van noodwendige leevens- en andere behoeften, uit te hongeren, en alzo te noodzaaken om van partij te wisſelen. SONOI moest daar toe de hand leenen. Terwijl de Zuidhollanders zich van den Schans, op Halfwegen tusſchen *Amſterdam* en *Haarlem*, bij het Huis *ter Hart*, zouden tragten meester te maaken, zou de Stadhouder van het Noorderkwartier het zo genaamde *Barndegat*, eenen Inham van het Y, tegenover *Amſterdam* gelegen, tragten te bemagtigen. Indien men dit tweevoudig doelwit bereikte, zou de toevoer, na *Haarlem*, zo wel langs het Y als over het Haarlemmermeir, geheel zijn afgeſneeden. Reeds in den aanvang van de maand Maart, des genoemden jaars maakte SONOI aanſtal tot het volvoeren van zijn aandeel in het volwigtig werk. Binnen weinige dagen bemagtigde hij het *Barndegat*, wierp 'er terſtond eenen Schans op; en voorts in den Waterlandſchen Dijk een Gat hebbende doen graaven, bragt hij, door hetzelve, de Noordhollandſche Galeien in het Y. Thans zondt hij bevel aan die van *Hoorn*, om hem met magt van ſchepen te hulp te koomen. Doch vermids men, aan dien kant, niet zeer voortvaarende was, en, daarenboven, de Amſterdammers hem, bij nacht en dag, te water en te lande, zeer veel werks verſchaften, vondt SONOI zich genoodzaakt, zijne Sterkte wederom te verlaaten, zeventien dagen na dat hij dezelve bemagtigd hadt.

Thans

rampzaligen het zweet uit de leden, zo dat het op den Zolder droop. Aldus gemarteld, en onmagtig om de pijn langer te verdraagen, ontboodt hij de Regters; die, egter, eerst een half uur daar naa, met dronkene hoofden, wederkeerden. Toen verzogt hij ontspannen te worden, beloovende te zullen openbaaren, al wat zij op hem begeeren zouden. Nu belooft men hem vergiffenis en een Dienaarsplaats onder den Geweldigen Provoost, indien hij de dus genaamde waarheid zeide; waarop hij insgelijks de boven gemelde persoonen noemde.

Inmiddels hadt men deeze, op de aanklagte van DRIEMUNTS medgezellen, reeds in verzekering genomen. Het brandverraad, hun, door de gevangenen, in 't aangezigt aangezegd, wierdt ronduit ontkend, en verklaard, daar van geene de minste kennis te hebben. Ook herriepen de landloopers, zedert, hunne beschuldiging. Want, ten vuure verweezen zijnde, wederriepen zij in hun uiterste, en eenigen met den wurgstrop aan de keel, al wat hun, wegens het brandstigten, en tot beschuldiging der huislieden, door pijn en schoone beloften was afgewrongen: van welke herroepinge, naderhand, uit de geregtelijke getuigenissen van Scherpregteren, Schoutsdienaaren, Predikanten en anderen, de waarheid gebleeken is.

Dit niettegenstaande maakten nu de Regters eenen aanvang met de hevigste folteringen aan de gevangenen, van welke weinige Geschiedenissen gewaagen. KOPPE KORNELISZOON was het eerste voorwerp hunner woede. Acht kannen brandewijn wierden 'er verbruikt, tot het nat maaken van lijnwaat, 't welk men in brand stak, om hem het lichaam, van boven tot beneden, te blakeren, vooral ook onder de zolen der voeten: zo dat 'er de Zenuwen geheel bloot lagen. Acht of negen dagen, onder zijne standvastige betuiging van onschuld, en van die der verdere beschuldigden, hadt men hier mede aangehouden, wanneer men hem, in den naamiddag, naa dat hij des morgens zeer heftig was aangetast, in de Kamer bragt, alwaar de Regters zaten. Aldaar gekoomen zijnde, viel hij van zwakheid met de handen op den tafel neder, en voorts gevraagd hebbende, wat hun begeeren ware, voegde hij 'er nevens: *Ik weet u niets te zeggen.* Met een valt hij in zwijm, zijgt neder op de grond, en sterft voor de voeten

zijner

zijner Regteren; die, in 't eerst, daar over van schrik bevangen, vervolgens, hij onderlinge afspraak, het gerugt deeden loopen, „ dat de Duivel den Schelm den hals gebroken, „ en hem voorts ter helle hadt gevoerd." Om hunnen moed aan 't Lijk te koelen, deeden zij het heimelijk vierendeelen.

Naa dat KOPPE KORNELISZOON dus rampzalig aan zijn einde was gekoomen, deeden de Regters zijnen Zoon NANNING uit den Kerker haalen, door eenen Dienaar, die hem vondt leggen in zijn hembd, met de handen tusschen de beenen aan eenen bank gebonden. Het geloof gaan bijkans te boven de folteringen van allerleien aart, welke aan dien rampzaligen wierden te werk gestelt. „ Hij" ('t is de Ridder HOOFT, die thans spreekt) „ sterker van gestaltenis dan de ouwde „ man, geweest was, wert tot twee- oft drieëntwintigh maalen ooverfellijk gepijnight, niet alleen naa gewoonte met „ geesselen en spannen, maar met de vinnighste quellaadjen, „ zoo van weedom als walghe, die d'alderdartelste en scherp„ zinnigste wreedtheid wist te verzieren. Scheldende zijn „ geduldt voor duivelsspel, schoor men hem met een scheer„ mes al 't hair van den lijve; en verbeezighde daarop twee „ mengelen brandewijns: zulx het van de keel af ter naavel „ toe, heel rauw en velleloos was. Men barnde, met zwaa„ vel, en een half pondt kaarsen teffens, zijn naakte oxelen „ en zoolen, der wijze, dat hij, niet kunnende op de voeten staan, zes weeken lang gedwongen was op de knien te „ kruipen. Zoo zeerigh een lichaam kneide en rekte men „ dan noch met folterzeelen. Naa dit ellendigh martelen, „ deeden zij hem etlijke nachten, zonder yets onder oft „ oover te hebben, op de vloer leggen, en met waater en „ roeden de slaap afkeeren. In vijf of zes etmaalen, werd „ hem niet dan peekelhaaring en andre gezoute spijs t'eeten, „ noch, hoe deerlijk hij daarom jankte, eene teugh drinkens „ gegeeven. Eén beul was niet genoegh, men stelde den „ tweeden te werk. Deez nam torren, uit d'aarde gegraa„ ven, en plantez' hem op de naavel, daar een angel uitge„ tooghen werd, zoo lang als een lidt van een vinger. — „ Op eene steene stolp, eighentlijk ten dien einde gebakken, „ leide men geglomme koolen, en stelde daar onder op zijnen

„ buik, een ratte, die, benauwt door de hitte, en nergheus „ anders te graaven vindende, hem, met bijten en krabben, „ naa 't ingewant dolf. Men beſmeerde zijn' manlijkheit met „ room, en deed ze trekken van een zoghkalf. 'T zelfde „ lidt deeden zij opblaazen, door een riet, dan booven toe„ binden, en hem met ſtoxkens in zijne liezen ſlaan. Men „ ſnerpte hem, booven dien, 't lichaam, met gloeijende „ droppen ſpex, die gaaten als ſtuivers etſten."... Maar het hart wordt mij week, onder het uitſchrijven van alle deeze barbaarsheden. De elendeling, ten laatſte, ten einde zijner kragten, en gemoedigd door de belofte zijner Regteren van goed en bloed te zullen behouden, zeide toen alles wat men begeerde dat hij zeggen zoude. Bij alle de overige ſchenddaaden, voegde men nu nog die van trouwloosheid. In naame van SONOI velde de Bloedraad een Vonnis over NANNING, op zijne gewaande misdrijven gegrond, volgens 't welk men hem verwees, om leevende opengeſneeden, het hart uit zijnen borst gehaald, en hem in 't aangezigt geſmakt, voorts het lichaam gevierendeeld, de ſtukken aan de Poorten van *Hoorn* gehangen, en het hoofd te *Wognum* ten Kerktoren te worden uitgeſtoken. Te *Hoorn*, hoewel met grooten tegenzin der Weduwe, wierdt dit Vonnis volvoerd. De rampzalige lijder, deeze ſchendige woordbreeking zijner Regteren verſtaan hebbende, herriep alle zijne voorgaande bekenteniſſen, ook toen hij ter ſtraſplaatze wierdt geleid, niettegenſtaande men, om hem te bedwelmen, hem dronken hadt gemaakt. Der optekeninge niet onwaardig is het, dat als de Leeraar JURIAAN EPESZOON, die den lijder in zijn uiterſte verzelde, hem, zo dikmaals hij van zijne onſchuld ſprak, in de reden viel, NANNING hem binnen drie dagen voor het jongſte Gerigt van den Opperſten Regter daagde; 't welk op den Leeraar zo diepen indruk maakte, dat hij misroostig van de Geregtsplaats na huis ging, en binnen of kort naa den beſlemden tijd overleedt.

Het ſlagtoffer der wreedheid, welk nu volgde, was de reeds genoemde PIETER NANNINGSZOON, een deftig en vermogend Huisman van *Benningbroek*. Nog heviger, indien het mogelijk ware, dan zijne lotgenooten, wierdt deeze gefolterd. Men

Men deedt hem gaten, daar twee vingers in leggen konden, onder de oxelen branden. Men kneide zijn lichaam met zeven koorden teffens, en wrong ze toe, met zulk een geweld, dat ze kneepen in den bank sneeden, en, door huid en vleesch kervende, het naakte been ontdekten. Dit maakte hem de handen t'onbruik: zo dat men hem, zeven weeken lang, als een jonggebooren kind moest voeden. Vlammend spek, in brandewijn gedoopt, wierdt op zijn hoofd geplaatst, en door eene menigte torren hem de buik doorboord. Door middel van een werktuig, een loopend windas genaamd, rekte men zijn lichaam uit elkander. HUIKESLOOT, een der Regteren, hadt de onmenschelijkheid, van, bij wijlen, den afgematten beul te vervangen. SONOI zondt met voordagt Ratten van *Alkmaar* na *Schagen*, om hier ten zelfden oogmerke, als aan den voorgaanden elendeling, te dienen. Als de Rat den hartkoik raauw gewroet en geknaagd hadt, leide men gloeiende koolen in de verſche wonde, en schroeide de gemartelde ledemaaten. Onverduldig, in 't einde, en onmagtig om verdere folteringen te verdraagen, kwam PIETER HANNINGSZOON insgelijks tot bekentenisse, beschuldigende niet slegts zekeren PIET EL, en eenen JAN JEROENSZOON, aanzienlijken Roomschgezinden burger van *Hoorn*, maar ook een groot getal huis- en steelieden, zelf de geheele Schoutambagten van *Zijbekarspel* en *Benningbroek*, als meewustigen van het verraad. Men wilde nu ook den gemelden JEROENSZOON ter scherpe proeve brengen, en, ten dien einde, uit zijne geboorteſtad na 't Huis *te Schagen* overvoeren. De Regeering van *Hoorn*, hebbende reeds een kwaad oog op den wreeden handel gekreegen, verzette zich tegen het vervoeren van haaren burger; doch zij bezweek voor het scherp aanschrijven van SONOI, mids, egter, dat de Schout en twee Schepenen der Stad bij de ondervraagingen zouden tegenwoordig zijn. Men hieldt zich evenwel niet aan deeze voorwaarde, maar plinigde JEROENSZOON viermaalen, in den tijd van twee dagen, bij afweezen der Hoornsche Gemagtigden. Hier uit reezen klagten, en voorts oneenigheden tusschen de Regeering van *Hoorn* en den Overſte SONOI; die, zijns onregts bewust, de eerstgemelde tot zwijgen zogt te brengen, door haar te hinder-

rieken, alsof hij dezelve voor medepligtig aan het gewaand verraad hieldt. De Heeren, zich daar aan niet kreunende, vervoegden zich daar op bij Prins WILLEM, met een Smeekschrift, in naame van JAN JEROENSZOON; 't welk zo veel ingangs vondt, dat zijne Doorluchtigheid verboodt, met het onderzoek voort te gaan, buiten bijzijn van twee zijner Gemagtigden. Tegen deeze uitspraak verzette zich SONOI, en beveelt den Regteren, het gestaakte werk te hervatten; die, egter, het hart niet hadden, om 's Prinsen gebod te overtreeden: welke, voorts, aan SONOI uitdrukkelijk bevel zondt, om, tot nader order, het stuk te staaken.

Intusschen deedt men herhaalde aanzoeken, om lieden te vinden, die, in naam zijner Doorluchtigheid, de verdere ondervraagingen der Gevangenen zouden bijwoonen. Men stootte overal het hoofd, ook bij Mr. JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, thans Advokaat der Staaten voor het Hof van Holland. Aldus bleef het werk hangen, en wierdt men, eerlang, te raade, de gevangenen te ontslaan, zo als ook, ten aanzien van zommigen, geschiedde. JAN JEROENSZOON en PIETER MANNINGSZOON bleeven in hegtenis tot na de Gendsche Bevrediging, die in de maand November des Jaars 1576 gesloten wierdt. Uit kragt der Vredepunten wilde men hen toen op vrije voeten stellen; doch zij begeerden regt. De Staaten van Holland belastten hen te ontslaan onder handtasting. Doch SONOI sloeg het in den wind, begeerende dat zij, in gevolge van den Vrede, zouden uitgaan. Thans kwam de zaak aan het Hof, die zijnen Prokureur na *Schagen* zondt, alwaar hij den Slotbewaarder niet vindende, de gevangenis met geweld deedt openen, en voorts de gevangenen na *Delft* voerde. Zij zaten hier niet lang, maar wierden door het Hof, bij 's Prinse goeddunken, onder handtasting, losgelaaten. Straks naa hunne thuiskomt, ligtten JAN JEROENSZOON en PIETER MANNINGSZOON een *Mandement van purge* of Daagbrief van zuiveringe, en riepen SONOI, de Regters, en elk, die iets op hen te zeggen hadt, voor het Hof. SONOI kreunde zich niet daar aan, drijvende dat de zaak, met de Gendsche Bevrediging, moest geïmoord worden. De gestaakten, van hunnen kant, verneemende dat de meeste Noordhollandsche Steden, welke

van

van SONOIS hand vlooogen, hun tegen waren, en dat zij, langs den weg van regten, een langzaam einde zouden vinden, lieten, door hunne Advokaaten, zich beweegen, om ſtil te zitten: te meer, alzo zij, ter verdeedigínge van hunnen goeden naam, zich nu genoeg gekweeten hadden. Zulk eenen afloop nam dit werk, door Hollanders, ja, volvoerd, maar door SONOI, eenen uitlander; begonnen en gedreeven; en 't welk, meent men, ten voornaamen oogmerke hadt, om den Roomschgezinden op verandering van Regeeringe eens voor altoos den moed te beneemen.

Thans hervatten wij het Verhaal van SONOIS verdere verrigtingen.

In den aanvang der maand Maij des Jaars 1576 vertrok hij, met etlijke ſchepen, van *Edam*, koers zettende na de Vegt, met oogmerk om op *Muiden* eenen kans te waagen. Hoewel het Kaſteel dier Stad toen nog geene aarden Wallen, en eene Bezetting van ſlegts twintig man binnen hadt, zag hij, nogthans, geenen kans, om hetzelve, zonder het geweld van grof geſchut, ſpoedig genoeg te dwingen. Derhalven ſchreef hij om twee Kartouwen na Noordholland; voorts om meer Oorlogſchepen, om ze bij *Amſterdam* voor de wrakken te leggen, als mede om Schansgraavers en mondbehoeften. Terwijl SONOI na 't een en ander wagtte, veroverde hij den Schans bij *Diemerdam*, op den Muiderdijk. Eer nog de gevraagde verſterking aankwam, wierdt hij van daar verdreeven, en in zijn oogmerk op *Muiden* te leur geſteld. Want een deel Amſterdammers te water, en eenig Spaansch Krijgsvolk te lande zijnde aangerukt, wierdt hij van zulk eenen ſchrik bevangen, dat hij in allerijl de vlugt nam in zijne ſchepen, met verlies van tweehonderd man; hoewel een Schuitevoerder hem naderhand in 't aangezigt verweet, dat hij zelve de oorzaak van den ſchrik, en het gevaar bij lange na niet zo groot als die geweest was.

Gelukkiger was SONOI, 's jaars te vooren, geſlaagd, in eene onderneeming in *Friesland*. Honderdëntwintig Soldaaten en dertig Vrijbuiters derwaarts gezonden hebbende, namen deeze gang na het Dorp *Balk*, 't welk zij deerlijk plonderden; zendende voorts den buit, bij hen op vijſentwintigduizend

guldens geſchat, in ſchuiten en onder goede bewaaring, na den Zeekant, om voorts nog eenige ſteenen huizen te bemagtigen, op welke de meeste rijkdom was gevlugt. Intusſchen was het gerugt der plonderinge gekoomen ter ooren van eenig Krijgsvolg van BILLY, Stadhouder van 't Gewest, 't welk in de *Lemmer* bezetting hielde. Geſterkt met eenige Huislieden, bemagtigen zij den Dijk, om de Sonoiſchen den weg na de ſchepen af te ſnijden. Deeze, hoewel ſlegts één tegen zes, hun verlies voor zeker houdende, zonder eenen ongemeenen ſlag van kloekmoedigheid, vielen zulks op de Spaansgezinden aan, dat zij dezelven ſpoedig op de vlugt dreeven. Zonder verlies van een enkelen man, bereikten zij voorts hunne ſchepen, en keerden met de veroverde goederen gelukkiglijk in Noordholland, van waar zij waren afgeſtoken.

Tot eene zeer gewigtige onderneeming wierdt SONOI, in het einde des Jaars 1577, te werk geſteld. *Amſterdam* was toen nog Spaanschgezind. Om deeze gewigtige Stad, voor de Staatsſchen, te winnen, zogt men nu, alle dienſtige middelen te werk te ſtellen. Zo wel aan de zijde van het Y als aan den Landkant, hielde men de Stad zo goed als ingeſlooten. Om haar nog meer te benauwen, en aan de reeds aangevangene onderhandeling kragt te geeven, zonden de Staaten bevel aan SONOI, om *Amſterdam* zo naauw in te ſluiten, dat 'er, zonder zijne kennis of toeſtemming, niets uit of binnen mogt. Met eenige Vaandelen knegten uit het Noorderkwartier aangerukt, ſloeg hij zich in het Karthuizer-Klooſter, in 't Leproozenhuis en op verſcheiden paden en buitenwegen neder. Op de ſchriftelijke vraage der Regenten, wie hem tot deeze onderneeming hadt aangeſpoord, zondt hij een beleefd antwoord, dat zulks geſchied was op last der Staaten, en om te verhoeden, dat de algemeene vijand iets ten nadeele der Stad zoude onderneemen; beloovende voorts veilig geleide aan de boden, welke zij na *Delft* wilden zenden. Dit niettegenſtaande hielde men, nu en dan, over en weder, ſchutgevaarte, en wierdt 'er eenig bloed geſtort. Intusſchen waren de Regenten der Stad met zijne Doorluchtigheid, over de Voldoening, in onderhandeling, en deeze, in het laatst van de maand December, op zo een goeden voet gebragt, dat de Sekre-

Sekretaris HILLEBRAND BENNINK daar van berigt zondt aan SONOI, met verzoek om, uit dien hoofde, alle vijandlijkheden te ſtaaken. 't Lust ons, van 's mans antwoord, een letterlijk afſchrift hier nevens te voegen, om hem, zo als in zijne daaden, ook in zijnen ſchrijftraut te leeren kennen.

„ *Inſonders goude frundt.*

„ U. L. brief heb ych met blytſchap ferſtan dat dy ſaeken „ vop eyn gouden hop ſtan, dar ych byt got ſynnen ſegen „ fordts to te willen geffen, ſan dat ych myn follich ſal wyl- „ len halden ſan ymans te beſchadige kont U. L. ſych uyt „ allen ferſekeren van ewen husman dan ſan alle dy onder „ Stat wonen off dy wtter Stat ſollen wyllen komen, al wol- „ lenze gelt vp hor hoft dragen, ende es ook eyn offaek dar „ van dat ych ſellefs met dy knechten bin gekomen vom „ ſuolcxs ende dergelicke vor te komen. hyr met wyl ych „ V. L. den heer befellen, ferwachtende hyer ewe kompſte „ bynne het Katuſer Kloster. Den lesten December Anno „ 77."

(Was get.)

V. L. goude frunt

DIERDRICH SONOY.

Van elders is bekend, hoe de Stad, in de maand Februarij des Jaars 1576, zich met de Staaten en zijne Doorluchtigheid verdroeg. SONOI, thans zijn werk verrigt hebbende, brak, eerlang, op met zijne troepen.

Gedurende de volgende jaaren leende SONOI de hand tot het bemagtigen van eenige ſteden, in onderſcheidene Gewesten, onder andere *Kampen*, *Deventer*, *Vollenhoven* en *Stavereu*. In zijnen togt na *Friesland*, drong hij door tot heel in het Noordlijk gedeelte van het Gewest, alwaar hij eenen veldſlag leverde aan de Rennenbergſchen, en dezelve noodzaakte, met zwaar verlies, in de Provincie van *Stad en Lande* de wijk te neemen.

Onder dit alles kwam Prins WILLEM DE I, op de bekende wijze, aan zijn ontijdig einde. De Graaf VAN LEICESTER, zedert, uit *Engeland* herwaarts gekoomen, om het bewind van zaaken te voeren, meenende in SONOI eenen man naar zijn hart te befpeuren, vleide en ftreelde hem op allerlei wijze; bevestigende hem niet flegts in zijn voorgaand bewind, maar zijne magt, daarenboven, in verfcheiden opzigten, merkelijk vergrootende. Om den band der verbintenisfe te vaster toe te haalen, leide SONOI aan den Engelfchen Landvoogd den eed van getrouwheid af. Intusfchen gaf deeze vermeerdering van magt, den Overfte SONOI verleend, eerlang, ftoffe tot misnoegen tusfchen 's Lands Staaten en LEICESTER. Men viel klagtig over de uitgebreidheid van den Lastbrief, welke, in 't eerst, flegts ten voorwerpe gehad hebbende, het bewind der zaaken van Oorlog, nu ook tot de burgerlijke Regeering van het Noorderkwartier was uitgeftrekt. 't Zij de Engelsman begreep, dat de Staaten de waarheid en het regt aan hunne zijde hadden, of om andere redenen, hij ftelde althans de magt van SONOI in hunne befcheidenheid; fchrijvende, in de maand November des Jaars 1587, in eenen brief aan de Staaten van Holland, dat indien zij den Lastbrief van SONOI, in 't een of ander, nadeelig vonden te zijn aan Graave MAURITS, of aan de Voorregten der Steden, zij daarop nader orde mogten ftellen.

LEICESTER hief op na *Engeland* vertrokken zijnde, ontbooden de Staaten den Overfte SONOI in *'s Graavenhage*. Hier vraagde men hem zijnen Lastbrief af, om eenen anderen te neemen van Prinfe MAURITS, en om aan denzelven zijnen eed te doen. Doch SONOI hadt hier geene ooren na; hij weigerde het een en ander, onder voorwendzel van den eed, door hem aan den Graave VAN LEICESTER gezworen. Geduurende deeze onderhandeling, ontving men de tijding van het verraad, door de Engelfche Overften STANLEI en JORK, te *Deventer* en *Zutfen* gepleegd. Zonder de zaak in gefchil thans verder te roeren, maar dezelve in ftaate laatende, belastten de Staaten aan SONOI, zich na *Noordholland*, en van daar na *Overijsfel* en *Gelderland* te fpoeden, om op de bewaaring van Steden en Sterkten te paslen, en voor de veiligheid der grenzen te

zor-

zorgen. Terwijl hij deezen last verrigtte, vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, het Vaandel van Jonkheere ARENT VAN DUIVENVOORDE na *Medenblik* te zenden, met order dat het aldaar bezetting hadt te houden, ter afloſſinge van een Vaandel van SONOI, 't welk onlangs uit *Kampen* daar binnen was gekoomen, doch nu verdeeld en na verſcheiden Plaatzen moest gezonden worden. Maar SONOIS Stedehouder, die thans in de Stad het gebied voerde, weigerde het opgeëischte Vaandel van daar te laaten trekken, en DUIVENVOORDE binnen te laaten, zonder last van zijnen Overſte. Deeze, bij zijne wederkomst, verſtaan hebbende, wat 'er, in zijn afweezen, was voorgevallen, toonde zich daar over zeer gebelgd, en ontveinsde zijn misnoegen niet, toen, kort daar op, een Afgevaardigde uit *'s Hage* kwam. Want als deeze hem eenen Lastbrief aanbood, bij welken hij, van wegen Prinſe MAURITS, in zijn bewind over het Noorderkwartier wierdt bevestigd, mids hij aan dien Prinſe en aan de Staaten van Holland zijnen eed vernieuwde, en nog eenen anderen Lastbrief, die hem de Slotvoogdij van *Medemblik* opdroeg, in de plaats van den onlangs overleedenen Jonkheere KORNELIS VAN RYSWYK, weigerde hij zo wel den eenen als den anderen aan te neemen en te bezweeren, zonder eerst ontſlagen te zijn uit den eed, welken hij aan den Graave VAN LEICESTER hadt gedaan; zendende voorts aan Prinſe MAURITS zijne ſchriftelijke ontſchuldiging, en dat hem de gegeevene reden ten beste mogt genomen worden. Thans nam men het beſluit, dat Prins MAURITS, in eigen perſoon, verzeld, onder andere, van den Graave VAN HOHENLO, na *Medemblik* zoude reizen, om SONOI in den eed te neemen, of, indien hij daar toe niet konde beſluiten, andere orde te ſtellen. SONOI, hier van verwittigd, vondt zich in geene kleine verlegenheid, of hij de Heeren binnen laaten, of buiten moest houden. Na de zaak bij hem zelven en met zijne vertrouwelingen overleid te hebben, de gunst van den Engelſche Koninginne en van den Graave VAN LEICESTER boven die der Staaten en van den Prinſe ſtellende, wierdt hij te raade, twee Afgevaardigden aan den Prins te zenden, met verzoek dat het zijner Doorluchtigheid mogt behaagen, voor deeze reize niet binnen *Medem-*

blik te koomen. Hij hadt dit beſluit niet genomen, of hij ontving berigt, dat de Heeren geen half uur meer van de Stad waren. Nu moest het buigen of berſten. SONOI koos het laatſte, en zendt de twee mannen uit om zijne verſchooning te maaken bij zijne Doorluchtigheid; bezettende voorts de Poorten der Stad, en dezelve ſluitende voor Prins MAURITS en diens gevolg; welke hierop, over *Enkhuizen*, zijnen weg na *Hoorn* nam. Hier kwam WILLEM MOSTART, uit SONOIS naam, den Prins ſpreeken; die daarop eenige Gemagtigden na *Medemblik* zondt; zonder dat deeze, egter, iets op SONOI konden verwinnen: weshalven zijne Doorluchtigheid, onverrigter zaake, na *'sGraavenhage* moest wederkeeren. Niet lang daar naa zonden de Staaten van Holland, aan den Overſte, andere Gemagtigden, die in geſchrift en bij monde met hem handelden, doch insgelijks zonder vrugt, dewijl hij zich hieldt aan het antwoord, uit *Engeland* te verwagten, en het ongeraaden hieldt, met inneemen van nieuw Krijgsvolk, zijn leeven in gevaar te ſtellen. Daarenboven, even als LEICESTER, zijn hof maakende bij de Predikanten, wist hij eenigen derzelven te beweegen tot eene ſchriftlijke verklaaring, volgens welke „ SONOI, met zijne weigering van den eed aan de Staaten en aan zijne Doorluchtigheid, niets onbillijks dreef, „ maar de eere Gods, den welſtand der Kerke en 't gemeene „ welzijn hartlijk tragtte te bevorderen."

Onder dit alles vernam SONOI de tijding, dat men de Bezettingen van *Enkhuizen* en *Hoorn* van zin was te veranderen. Geene Knegten van andere Regimenten aldaar willende dulden, ontboodt hij hierop twee zijner Vaandelen uit *Overijſſel*, en ſchreef met een aan de twee Steden, dat zij ze van LEICESTERS wege hadden in te neemen. Die van *Enkhuizen* antwoordden hierop, dat de Luitenant van HOHENLOOS Vaandel, met vijfenveertig Musketiers, voor hunne Poort lag, maar dat zij beſlooten hadden, geenerlei Soldaaten, door wien ook gezonden, binnen te laaten. Onder alle deeze ſtribbelingen vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, een weinig toe te geeven, alzo SONOI verklaarde, geen voorneeme te hebben, dan zich te verantwoorden, en zijnen perſoon te verzekeren. Hierom ſchreeven ze hem aan, dat ze hem

tijd

tijd gunden, tot dat hij antwoord uit *Engeland* zoude ontvangen hebben, en daar mede het gereezen misverſtand voor bijgeleid hielden. Dit niettegenſtaande hieldt SONOI zijnen heimelijken handel met *Engeland* geſtadig gaande, van waar hij, door heete brieven van den Graave VAN LEICESTER, en van Koninginne ELIZABETH zelve, in zijne wederſpannigheid meer en meer geſtijfd en geſterkt wierdt. Doch zijne dubbelheid kwam, eerlang, aan het licht, en bewerkte zijnen val, gelijk wij nu nog verhaalen zullen.

In den aanvang, naamelijk, van het Jaar 1588 beſpeurde men eenige muiterij, te *Medemblik*, onder het Krijgsvolk van SONOI, 't welk volle betaaling van agterſtallige ſoldij eischte. De Overſte gaf hun goede woorden, en, om den ſchijn van gevaar voor zijn eigen perſoon te vertoonen, week hij op het Slot. Intuſſchen wierdt hij verdagt gehouden bij de Staaten, als of hij de oproerigheid geſtookt hadt: te meer, dewijl hij vierhonderdvijftig man meer binnen *Medemblik* gebragt hadt, dan hem belast was. Men zondt dan Gemagtigden, om hem en zijn volk tot reden te brengen. Vergeefs. Even weinig baate deedt eene pooging van Prinſe MAURITS, tot eene afzonderlijke onderhandeling met de Bezetting van *Medemblik*. Want SONOI was met haar afgeſproken, dat zij geene andere bezetting zoude ontvangen in de Stad, en zij dezelve niet zoude verlaaten, voor dat zij de volle betaaling zoude bekoomen hebben. Het vermoeden van ſlinksheid, ten aanzien van SONOI, was verſterkt, zints men vernomen hadt, dat hij zes tonnen Buskruid van *Amſterdam* hadt doen koomen; waar uit men afleide, dat hij een oogmerk hadt om zich binnen *Medemblik* te verſterken.

Zulke maatregels van den wederſpannigen Overſte noodzaakten de Staaten en Prins MAURITS, om tot het uiterſte te koomen, en zich met geweld van de Stad te verzekeren. Vergezeld van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en eenige andere Heeren, begaf zich zijne Doorluchtigheid, in de maand Februarij des Jaars 1588, na *Medemblik* op weg, over *Hoorn*, alwaar het hem, niet, evenwel, dan met zeer veele moeite, en niet zonder gevaar, gelukt was, een Vaandel van SONOI ter Stad uit te ſchikken. Op den zevenëntwin-

tig-

tigſten verſcheen de Prins voor de Stad, werwaarts, intusſchen, WILLEM BARDES, Burgemeester van *Amſterdam*, door den Raad van Staate was gezonden, om SONOI tot onderwerping te beweegen. Toen men hier van geene baate zag, begon Prins MAURITS, met de Noordhollandſche Poorters en de Krijgsknegten, welke hij bij zich hadt, zich op de toegangen der Stad te verſterken. De belegerden en belegeraars ſchooten, nu én dan, op elkander, en hielden ook, zomtijds, ſchutgevaarte.

Onder dit alles wierdt SONOI, in zijnen tegenſtand, geſterkt door de hoop op hulp uit *Engeland*, en door eene brieſwisſeling met DANIEL DE DIEU, Predikant te *Vlissingen*; die hem, gewisſelijk, berigt zal gezonden hebben van de aankomst van den Engelſchen Admiraal KAREL HOWARD, in dien oord, met acht groote ſchepen en zes Pinasſen, welke, volgens ſchrijven van JAN MICHIELSZOON, ten dien tijde Predikant te *Grootebroek*, aan SONOI tot ontzet waren toegeſchikt. Ook hadt hij na *Kampen* en *Harderwijk* gezonden, om te verneemen, of het gedeelte van zijn Regiment, welk in die Steden bezetting hieldt, zijne zijde zoude willen kiezen. Doch de boden, welke het antwoord moesten overbrengen, vielen in handen van het volk van Prinſe MAURITS. Om het volk rondom de Stad te benaauwen, hadt hij ondernomen, om den Dijk bij *Medemblik* door te ſteeken, en alzo het Staatſche Leger het water van de Zuiderzee op den halze te jaagen. Doch, om den tegenſtand, welken hij hier in ontmoette, wierdt de onderneeming niet volvoerd. Om zijne aanhangers moed te doen ſcheppen, vertoonde hij, van tijd tot tijd, brieven, vol beloften van hulpe, hem, zo als hij voorgaf, uit *Engeland* toegezonden; hoewel anderen meenden, dat alles verdicht was, en het *Londen*, van waar de brieven, zo als men voorgaf, kwamen, niet verder lag dan het Oosteinde van het nabuurige Dorp *Twisk*, van waar de Nieuwstijdingen, met Jagten, afgehaald en in de Stad gebragt wierden.

In deezen ſtand van zaaken, ontving SONOI berigt uit *Engeland*, dat de Graaf VAN LEICESTER afſtand van zijn bewind, in de Nederlanden, hadt gedaan; waar uit volgde dat hij van den

den eed, den Engelſchen Graave gezworen, ontſlagen was. Zedert tradt Prins MAURITS, door bemiddeling van den Engelſchen Overſte WILLOUGBY, van nieuws, met SONOI in onderhandeling. Het Verdrag, bij die gelegenheid geſlooten, hieldt in, dat de Overſte SONOI in het bewind, en binnen *Medenblik* met zo veel volks zoude blijven, als, volgens nadere bepaaling, raadzaam zoude geoordeeld worden: mids hij, op eigen gezag, geene nieuwigheden zoude beginnen; en dat, voor 't overige, de Raad van Staate SONOI van een behoorlijken Lastbriéf voorzien, of anders hem een eerlijk afſcheid zou bezorgen.

Hoewel de rust binnen *Medenblik* hier mede herſteld ſcheen, was dezelve, egter, van geenen langen duur. SONOI, naamelijk, hadt, al voor lang, den haat der Medenblikſche burgerije zich op den halze gehaald; welke nu zo hoog liep, dat hij dikmaals gevaar liep, om van het gemeen mishandeld te worden. Met de Wethouderſchap lag hij ook geſtadig over hoop, en zag dezelve met goede oogen aan, zo als SONOI, omtrent deezen tijd, klaagde, dat gemeene ſchreeuwers, uit de burgerij, in goeden getale voor het Slot verzameld, hem allerlei ſcheldnaamen en verwijtingen na het hoofd worpen. Bij al hetwelk nog kwam, dat 's Lands Staaten op den Overſte misnoegd waren, en ter Staatsvergaderinge openlijk verklaarden, zijnen dienst niet langer te begeeren: onder andere, om dat hij met het muitende Krijgsvolk, aan verſcheide oorden, gemeenſchap hieldt.

SONOI, door dit alles, het bewind, en de Staaten hem moede geworden zijnde, verzogt hij zijn afſcheid, 't welk hem gereedelijk wierdt toegeſtaan. Prins MAURITS beval zijne zaaken aan de Staaten van *Holland*; aan welke hij, daarenboven, eene reize na *Engeland* gedaan hebbende, van Koninginne ELIZABETH brieven van Voorſchrijvinge hadt ontvangen. Het gevolg hier van was, dat hem, in de maand Maart des Jaars 1593, bij afrekening van agterſtallen, tweeduizend ponden, nevens een Jaargeld van duizend ponden, wierden toegelegd. Zedert begaf zich SONOI met der woon, na *Norden*, in *Oostfriesland*, en van daar, in het volgende jaar, na *Groningerland*. Hier nam hij zijn verblijf op het Kaſteel *ten Dijke*,

Dijke, en eindigde aldaar zijne dagen, in de maand Junij des Jaars 1597, in den ouderdom van achtënzestig jaaren. Hij liet naa eene éénige dogter, EMERENTIANA SONOI, op welke, volgens verdrag, bij zijn afscheid van den dienst gesloten, het jaargeld van duizend guldens overging.

Zie onze Vaderlandsche Hisstorieschrijvers.

SOPINGIUS, (CHRISTIAAN) gedurende den aanvang en voortgang der Nederlandsche Kerkberoerten, in 't begin der voorgaande Eeuwe, Leeraar onder de Hervormden, in het Dorp *Warmond*, bij *Leiden*, doch, eerlang, van zijnen dienst verlaaten, om zijne bekende aankleeving van de begrippen dienaangaande der Hervormde Gemeente, welke men met den naam van Remonstranten doopte. Van zijne verknogtheid niet slegts aan de begrippen dier Christenen, maar ook van zijnen ijver tot het voortplanten van dezelve, gaf hij eene proeve in den Jaare 1617, wanneer hij, op het verzoek van eenige afgezonderden te *Amsterdam*, voor dezelven, in stilte, eene Leerrede deedt, in 't huis van zekeren Timmerman en Houtkooper, WILLEM SWEERSEN, staande op Vloijenburg. In gevolge het aanschrijven van eenige voornaame Amsterdamsche burgers aan de Leidsche Predikanten, om eenen Leeraar naar hunnen smaak, was SOPINGIUS derwaarts gereisd. Hij deedt zijne eerste Leerrede op den vijfden Februarij des gemelden Jaars. In zijne Voorafspraak berigtte hij aan de Vergadering, „ dat hij aldaar niet was gekoomen uit eigen beweeging, „ maar ontbooden van veele treffelijke burgers, welke ver„ klaarden, geene stigting te kunnen vinden in de openbaare „ Kerken, uit hoofde van eenige leeringen, die men aldaar „ met hevigheid dreef, en den Volke als noodzaaklijke leer„ stellingen inprentte: met verdere betuiging van zich te wil„ len gedraagen naar het Besluit van de Heeren Staaten, tot „ den vrede der Kerke, zo haast als men de onderlinge ver„ dragzaamheid wilde plaats geeven." De Leeraar nam tot zijnen Text de woorden des Zaligmaakers, MATTH. XII: 41.

„ De

„ De Mannen van Ninive zullen opſtaan in het oordeel met „ dit Geſlagt, en zullen hetzelve veroordeelen: want zij „ hebben zich bekeerd op de prediking van JONAS; en, ziet, „ meer dan JONAS is hier." De Vergadering beſtondt uit ongeveer tweehonderdënvijftig toehoorders. Onder deeze bevonden zich ook etlijke Contraremonſtranten. Eenige derzelven maakten zich aan verſcheiden onbetaamelijkheden ſchuldig, geſchikt om de rust en goede orde der zamenkomſte te ſtooren. Zeker Smid of Slotemaaker, onder andere, den Leeraar, naar aanleiding der textwoorden, hoorende beweeren, dat de Jooden, ten tijde van CHRISTUS, zich hadden kunnen bekeeren, indien zij gewild hadden, rees, in 't midden der Preeke, met groote ontſteltenis op, en den Predikant in de rede vallende, riep hij met luider ſtemme: *Gij liegt het, en zijt een valsch Leeraar.* Uit dat zeggen ontſtondt eenig geraas; 't welk wel haast geſtild wierdt, toen REM EGBERTSZOON BISSCHOP, broeder van den vermaarden Hoogleeraar SIMON EPISCOPIUS, met luider ſtemme riep: „ Heeft iemand iets te „ zeggen op de predikatie, die koome, ten mijnen huize, „ met den Predikant ſpreeken, dewijl hij bereid is om aldaar „ eenen ieder rekenſchap te geeven van zijne Leere." Hier door kwam de tegenſpreeker eenigzins tot ſtilte, en vervolgens geheel, toen de Boekhouder van het Huiszittenhuis, één der ijverige Contraremonſtranten, hier tegenwoordig, den Smid het zwijgen opleide. Op den volgenden Zondag deedt SOPINGIUS zijne tweede Leerrede, in eenen Spijker of Pakhuis, op Dwarsboomſloot, welk de Remonſtranten, intuſſchen, van den eigenaar HERMAN RENDORP, gehuurd hadden. De Vergadering beſtondt nu uit meer dan achthonderd perſoonen. Uit den Brief aan de Hebreeuwen hadt de Leeraar tot zijnen text genomen de woorden: *Heden, indien gij zijne ſtemme hoort, zo verhardt uwe harten niet.* Onder de Leerrede hoorde men groot gedruis op de ſtraat, en zag men, nu en dan, eenen ſteen door de glazen ſnorren. Niettemin ging de Predikant voort, en volbragt zijn werk, zich zorgvuldig wagtende voor uitdrukkingen, die den Contraremonſtranten, onder zijne toehoorders, regtmaatige reden tot aanſtoot konden geeven. Ondertuſſchen was deeze gemaatigdheid de oorzaak

zaak van veele opſchuddinge, en deedt aldus eene ſtrijdige uitwerking. Zeker Engelschman, een ijverig Contraremonſtrant, in de Vergadering tegenwoordig, ſprak, naa 't eindigen der Leerrede, deeze woorden: „ Mannen broeders, ik „ weet dat ik een zondig mensch ben, en dat hier veel hel„ liger menſchen zijn dan ik. Is 'er niemand met den Geest „ des Heeren gedreeven, die ſpreeken wil"? Elk zweeg ſtil. „ Hoort, mijne Heeren", vervolgde hij thans, „ hoort, „ hoort, mijne Heeren, hoort: preekt men ook anders in de „ Oude en de Nieuwe Kerk, daar onze Predikanten PLAN„ CIUS, TRIGLANDIUS en HALLIUS leeren?" Veelen uit de Vergadering hoorde men hier op *Ja, ja, ja*, doch eenige Contraremonſtranten *Neen, neen* roepen. De Engelschman, thans het woord hervattende: „ Is onze zonde", zeide hij, „ niet groot genoeg? waarom maaken wij dan nog eene ſcheu„ re in Gods Gemeente, en in de Republijk, om zo kleine „ oorzaak?" Onder dit alles kwamen eenige lieden, met groot geweld, boven loopen, van waar zij vervolgens den menigte op de ſtraat toeriepen: *Kooмt boven, kooмt boven: 't is nu tijd, en meer dan tijd.* Eenigen ſchreeuwden hier op, *Val in, val in*; anderen wederom, *Slaat dood, ſlaat dood den Predikant, dien Scheurmaaker.* Ook zag men 'er na den Predikſtoel loopen, op welken nog de Leeraar ſtondt, en na hem ſlaan; doch de Vrouwen, onder andere, weerden de ſlagen af met haare Kerkſtoelen. Uit ontzag voor des Leeraars echtgenoote, die haaren man van den predikſtoel afhaalde, liet men hem thans ongemoeid. Maar als SOPINGIUS, met vijf of zes aanzienlijke burgers, zich op ſtraat hadt begeeven, liep hij een dreigend gevaar. Men jaagde hem naa, worp op hem met drek, en met natgemaakte bezems. Eenigen zogten hem met kneppels te ſlaan. Zommigen riepen, *ſlaat dood, ſlaat dood*; ook zag men 'er met 'er daad eenige ſteenen vliegen; die, egter, niemand kwetſten. Aldus dreef men SOPINGIUS voort tot aan Boomſloot, alwaar men hem zogt in 't water te dringen. Doch hij ontkwam het in de Brouwerij *de Haan*, waar van de eigenaar PIETER EVERTSZOON HULFT, geſterkt van zijne knegts en eenig ander werkvolk, de woedende menigte, met groote moeite, buiten hieldt.

Hij

Hij vertoefde aldaar tot aan den laaten avond, wanneer hij gelegenheid vondt, om zijnen intrek te bereiken. Lang vertoefde, voor de Brouwerij, eene groote menigte volks, welke het verdriet van lang wagten van daar deedt vertrekken. Sedert verſtondt men, dat de woedende hoop, indien dezelve den Leeraar, op dien dag, op ſtraat gevonden hadt; denzelven, van den eerſten brug, in 't water geworpen, en voorts dood zou geſteenigd hebben.

Of, en hoe lang SOPINGIUS, zedert, te *Amſterdam* vertoefd hebbe, is ons niet gebleeken. Dit, egter, weeten wij, dat hem, van wegen zijn prediken te *Amſterdam*, verſcheiden onaangenaamheden wedervoeren, die, vervolgens, in zijne afzetting eindigden. Te weeten, terwijl het Nationale Sijnode te *Dordrecht* zat, hadden eenige Afgevaardigden van het Zuidhollandſche Sijnode, geſterkt van eenige Politijke Gecommitteerden, eene ſoort van Regtbank geſpannen, voor welken zij eenige verdagte Leeraars dagvaardden, en vervolgens ondervraagden, over de punten van bezwaar, tegen hen ingebragt. Ook onze SOPINGIUS wierdt, op den vijfden Februarij des Jaars 1619, voor die Vergadering gedagvaard. FESTUS HOMMIUS, Scriba van het Dordrechtſche Sijnode, met voordagt herwaarts, ten dien einde, overgekoomen, verſcheen hier tegen hem als aanklaager. Hij leide den *Warmondſchen* Leeraar te laste, *dat hij, in de welgeſtelde Kerk van Amſterdam, groote beroerte, ergernis en ſcheuring hadt aangerigt.* Vergeefs bragt SOPINGIUS hier tegen in, dat, alzo hij van ſcheurmaakerij wierdt betigt, zijne zaak niet voor deeze kleine Vergadering, maar voor die van *Dordrecht* moest dienen. Men verſtondt dat hij hier hadt te antwoorden. Toen eischte SOPINGIUS bewijs van de beſchuldiginge, en ontkende het maaken van ſcheuring. FESTUS HOMMIUS bragt hier op tegen hem in, het prediken te *Amſterdam*, en vertoonde tevens eenen brief van de Predikanten dier Stad, ter bezwaringe van den betigten. Doch deeze beweerde hier op, dat de Amſterdamſche Predikanten zelve ſchuldig waren aan 't geen zij anderen te laste leiden; alzo deeze zich eerst van de Remonſtranten hadden afgezonderd, voor dat hij aldaar hadt gepredikt. Naa veele woorden en wederwoorden, deeze en

geene onderwerpen betreffende, zommige van welke als van ter zijde wierden aangevoerd, ſcheide deeze zamenkomst. Niet meer dan acht dagen daar na volgde het vonnis der Zuidhollandſche Afgevaardigden, volgens 't welk SOPINGIUS, voornamelijk ter zaake van zijn bedrijf te *Amſterdam*, in zijnen dienst geſchorst wierdt, tot den eerſten van de maand Maij, met laſt aan de Klaſſis van *Leiden* en *Rhijnland*, om, naa verloop van dien tijd, zorge te draagen, dat de Gemeente van *Warmond*, naa dien tijd, van een goeden Kerkenraad en een gezond en getrouw Leeraar wierdt voorzien. Wijders behelsde het Vonnis, dat, in gevalle SOPINGIUS zich met de Kerk kwam te verzoenen, hij dan elders zoude kunnen beroepen worden. Dit laatſte, evenwel, gebeurde niet. Want, nog in dat zelfde jaar, voor het Dordrechtſche Sijnode, gedagvaard zijnde, en aldaar geweigerd hebbende, de Kanons, gelijk ook de Akte van Stilſtand, te ondertekenen, wierdt hij van zijnen dienst afgezet, en moest vervolgens het Vaderland verlaaten. Volgens zommigen zoude hij, naa vier jaaren zwervens buitens lands, zijn te rug gekeerd, en de Akte van Stilſtand ondertekend hebben; waar naa hij zich na *Gelderland*, in de *Betuwe*, met der woon begaf.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SORANUS. Verſcheiden perſoonen, welke deezen naam voerden, vinden wij vermeld bij de oude, en, uit deeze, bij de hedendaagſche Hiſtorieſchrijvers. Aan eenen van deeze kunnen wij eene plaats gunnen in ons *Woordenboek*, om dat hij uit de Edele Batavieren zijnen oorſprong hadt, en onder dezelve uitmuntte om zijne Krijgsdapperheid en veelvuldige Oorlogsdaaden. Inzonderheid was hij vermaard om eene begaafdheid, welke, volgens de toenmaalige wijze van krijgvoeren, ter beſchadiginge van den vijand, wonder wel te ſtade kwam. In het ſchieten naa het wit hadt hij een zo ſcherp oog en vaste hand bekoomen, dat hij eenen Pijl, door hem in de lucht om hoog geſchooten, in het nederdaalen, met eenen anderen Pijl zo fijn en zeker wist te treffen, dat de eerſt op-

ge-

geſchootene Pijl in 't midden doorſchoten nedervïel. Doordien SORANUS, onder andere zijner Landgenooten, in de Legers der Romeinen diende, was Keizer ADRIANUS, meermaalen, getuige van deeze behendigheid. Om de gedagtenis deezer zeldzaame begaafdheid te bewaaren, deedt de Keizer op den Edelen Batavier een Graffchrift ſtellen, het bedrijf omſtandiglijk vermeldende.

Zie JUNII *Batavia*.

SPAAREN, ook wel *Spaarne* genaamd, eene bekende Rivier, of Water, in Holland. Het neemt zijnen aanvang uit het Haarlemmermeir, omtrent het Huis *te Heemſtede*, bij het Dorp van dien naam. Het valt in de Stad *Haarlem*, ten Oosten van de Eendjes-Poort; doorſtroomt de Stad, met eenen kronkelenden bogt, eenigermaate in de gedaante van eenen *S*, en voorts tot aan *Spaarendam* zijnde voortgevloeid, ontlast het zich in het Y, door vier zwaare Schutſluizen. Volgens JUNIUS zoude men, van ouds, den naam *Spirne* of *Spierne* geſpeld hebben, naar de menigte van *Spieren*, of Rietwortels, welke langs de Zoomen groeiden, en 'er, door de Jeugd, geplukt wierden. Met meer gewelds, dan ten huidigen dage, ſtroomde, in vroegere tijden, het water van het *Spaaren* langs zijne oevers, of anders moeten deeze veel laager, dan tegenwoordig, geweest zijn. Immers ſchijnt men het een of ander daar uit te mogen afleiden, dat het *Spaaren*, eertijds, ter wederzijden, met eenen Dijk plagt voorzien te zijn. Van menigvuldige Schepen krielt dagelijks dit Water, langs 't welk de Vaart zeer vermaaklijk is, uit hoofde van een groot getal Lustplaatzen, welke langs hetzelve, voornaal tuſſchen *Haarlem* en het Meir, zijn aangeleid.

SPAARENDAM, een Ambagt en Dorp, ten Noorden van de Stad *Haarlem*, aan den Ykant gelegen. Het een en ander ontleent den naam van eenen Dam, volgens Oktroi van Koning WILLEM, Graave van Holland, gegeeven in den jaare 1253, en, tweeëndertig jaaren laater, bekragtigd door Graaf FLORIS DEN V, hier aangeleid, om den binnenloop van het

Ywater te ſluiten, als waar door, voorheen, de binnenlanden, telkens, bij hooge vloeden, onder water gezet wierden. Waarſchijnlijk zal de Dijk, volgens het voorgaand Artikel, eertijds langs het *Spaaren* gelegen, zedert, nutteloos geworden, en daar naa verdweenen zijn. Men telt te *Spaarendam* vier Sluizen, deels tot Doorvaart, deels tot Uitwateringe dienende. Zij zijn de volgende: de *Kleine Sluis*, de *Kolkſluis*, de *Groote Sluis* en de *Woerder Sluis*. De Kleine Sluis, de Westlijkſte van allen, heeft de wijdte van tien Voeten en zes Duimen, Rhijnlandſche Maat, en is voorzien van twee paaren Deuren. Zij dient tot het doorlaaten van kleine Vaartuigen, die hunne Masten kunnen ſtrijken. Zo wel bij nacht als bij dag, kunnen zij doorſchutten. De Klokſluis legt ter plaatze, alwaar, volgens Handvest van Graave FLORIS, van den Jaare 1285, de eerſte Spuie of uitwaterende Sluis geleid wierdt. Meermaalen wierdt deeze Sluis vernieuwd en vergroot, de laatſte reize in den Jaare 1571. Zij heeft nog de zelfde gedaante, en is gemaakt van blaauwen Naamenſchen Steen. De wijdte is negentien Voeten en elf Duimen. Men telt 'er drie paaren Deuren. Aan den binnenkant legt een zeer ruime Kolk, van welken het Geſligt zijnen naam ontleend heeft. Twee Draaibruggen leggen over deeze Sluis: de eene aan het Y, de andere, ten Zuiden van de Kolk, aan het *Spaaren*. De Woerder Sluis beſtondt eertijds uit twee Pijpen. Thans is het een enkel Gewelf, met ſteen overmetzeld, hebbende de wijdte van twintig voeten, en twee paaren Deuren. Deeze Sluis dient alleenlijk ter ontlastinge van het binnenwater, wordende de doorvaart verhinderd door zwaare Balken, van buiten en van binnen dwars voor de Opening geſlagen. De Groote Sluis is de Oostlijkſte, en dus genaamd in vergelijking der overigen, en tevens de nieuwſte. 'Er lag, voorheen, ter zelfde plaatze, een Sluis, doch van klein belang. Ter gelegenheid van eenige noodwendige verbeteringen aan het oude gevaarte, kwamen eenigen op den inval omtrent het leggen van eene Sluis, die groot en ruim genoeg was voor buitenslands vaarende ſchepen, om, met ſtaanden Mast en Zeilen, de laading binnen de Stad *Haarlem* te kunnen brengen. Ondanks de ſpotternijen van veelen met de gewaande dwaasheid van zulk

zulk eene onderneeminge, maakte men eenen aanvang van het werk, in den Jaare 1568; met dien gelukkigen uitslag, dat, op den vijfentwintigsten Augustus des volgenden jaars, een Schip, met Rogge beladen, voor rekening van Haarlemsche Kooplieden, door de nieuwe Sluis, zijnen vollen last aan de Stad bragt. De Schipper wierdt, deswegen, met eenen Roozenhoed begiftigd, en met Stads Eerewijn beschonken. Kof- en Smakschepen, van merkelijke grootte, mids niet beladen, kunnen, door dit middel, midden door het land, uit het Y, na *Rotterdam* en *Dordrecht* vaaren. Zij neemen hunnen weg, door de Stad *Haarlem*, over het Meir, voorbij *Alfen*, door de Goudsche Sluis, langs de Stad *Gouda*, en vervolgens langs den Yssel, die 'hen in de *Maaze* brengt. De Spaarendamsche Groote Sluis is vijfentwintig voeten wijd, en voorzien van drie paaren Deuren. Van eene zeer vernuftige uitvinding en zonderling maakzel is de Brug, welke over de Opening deezer Sluis legt. In twee stukken verdeeld zijnde, wordt, bij het doorschutten van groote Schepen (want anders wordt zij nooit geopend) het eene stuk op den Dijk gehaald, en het ander, aan de overzijde, in den Dijk weggeschooven. Dewijl met het openen en sluiten aanmerkelijke tijd verloopt, luidt men vooraf een Klokje, om de Reizigers te waarschuwen, als mede tot het ontbod van Werklieden, die, tot de Doorschutting, de hand moeten leenen.

Het Dorp *Spaarendam*, hoewel niet zeer groot, is, nogthans, tamelijk welvaarende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen. Op éénen dag ziet men 'er, bij wijlen, eenige honderden uit en in het Y doorschutten. Van ouds stondt 'er eene Kapel, behoorende onder de Hoofdkerk van St. BAVO, te *Haarlem*. De voorgaande Kerk, in de plaats van welke de tegenwoordige gebouwd wierdt, door ouderdom merkelijk verzwakt zijnde, storte geheel ter aarde, door eenen zwaaren storm, op den twaalfden Januarij des Jaars 1626. Op den twintigsten April des volgende Jaars 1627 maakte men eenen aanvang met het timmeren van het tegenwoordige Gestigt. Van 't een en ander heeft men de gedagtenis, in het volgende Opschrift, bewaard.

„ De oude zwakke Kerk is 's nachts door zware vlagen
„ Van harden Noorden ſtorm geſtort en ingeſlagen.
„ DIRK, PIETER, ABRAHAM VAN BEAUMONT leggen 't werk,
„ Een, twee en derden ſteen, 't beginſel dezer Kerk."

Het Kerkje pronkt met een fraai ſpits Torentje, en langs heenen met verſcheiden fraai beſchilderde Glazen. Het Glas, vertoonende het Wapen van Koning WILLEM, Graave van Holland, zou, volgens zommigen, van de Oude Kerk nog zijn overgebleeven. Voorts heeft men 'er een Gemeenelandshuis van *Rhijnland*, waar in een der Opzieneren over de Waterwerken zijne wooning heeft; behalven dat het tot een Magazijn of bewaarplaats van de behoeften der Dijkwerken dient. De Regeering beſtaat uit Schout, vijf Schepenen en Sekretaris. De vermaarde, zo genaamde, *Slaaperdijk* neemt, ten Noordwesten van dit Dorp, zijnen aanvang. Hij wierdt aangeleid, om, bij hooge Watervloeden, door het overloopen van denzelven, het Ywater te ontlasten. Volgens verdrag mag de Dijk niet hooger gemaakt worden, dan vierënvijftig Rhijnlandſche Duimen boven het Amſterdamſche Peil.

SPAARNEWOUDE, een zeer oud Dorp, in *Kennemerland*, onder het Baljuwſchap van *Blois*, een groot half uur gaans van *Haarlem*, aan den Spaarendamſchen Dijk. Hoewel de Regtsban eene tamelijke uitgebreidheid beſlaat, als bevattende ruim achthonderd tweeëndertig Morgens gronds, is, nogthans, het getal der Huizen niet groot; zij ſtaan hier en daar verſpreid. Van de Kerk, die een vrij groot Gebouw plagt te zijn, heeft men ſlegts zo veel overgehouden, als genoeg is, tot het waarneemen der openbaare Godsdienſtoeffeninge, voor een klein aantal van toehoorderen. Dit, om welke reden is ons onbekend, geſchiedt ſlegts eenmaal 's jaars, door den Predikant van *Spaarendam*. De Toren heeft nog zijne oude gedaante, zijnde een Spits, van den grond af tot aan het hoogſte toppunt, geheel van ſteen gemetzeld. Een aloud Hollandsch adelijk Geſlagt voerde zijnen naam naar dit Dorp. Op het Jaar 1454 vindt men vermeld eenen WILLEM VAN SPAARWOUDE, *Florisſoon*, die, als Leenman van de Graaflijkheid van Holland, zijn

zijn eigen Zegel gebruikte. Nog heden ten dage behoort de Ambagtsheerlijkheid van dit Dorp onmiddelijk aan de Graaflijkheid der Provincie. Omtrent het Jaar 1300 leefde te *Spaarnewoude* de vermaarde KLAAS VAN KYTEN, onder den naam van *Spaarnwouder Reus* bekend; hij was zo groot, dat de langſte man van gewoone geſtalte, onder zijnen uitgeſtrekte arm, met gemak konde doorgaan. VONDEL, in zijnen GYSBREGT VAN AMSTEL, beſchrijft hem aldus:

„ Hij ſtack met hals en hooft, gelyck een ſteile toren,
„ En ſpitſe, boven 't volck en alle hoofden uit,
„ En ſcheen een Olyfant, die omſnoft met zyn' ſnuit.
„ Zyn ſpietſe was een mast in zijne grove vingeren.
„ Ick zagh hem man op man gelyck Konynen ſlingeren,
„ Wel driemael om zijn hooft, gevat by 't eene been,
„ En kneuzen dan het hooft op ſtoepen of op ſteen.
„ Hy kan met zynen pols een' burghwal overſpringen,
„ Hy proeft op grendelen de deught der ſtaele klingen,
„ Houwt fel met eenen ſlagh door yzer en door ſtael,
„ En proeft zyn beckeneel op poorten van metael.
„ Hy ſcheen een Polyfeem, het Kryghsvolck ſcheen zyn kudde,
„ De toren van 't Stadthuis beweeghde zich en ſchudde,
„ Zoo dick hy op een' post, of op den gevel ſliet.
„ Hy vreesde Herkles knods noch Samſons vuiſten niet."

SPAKENBURG, eene Buurt, in het Sticht van *Utrecht*, niet verre van den Eembrug. Niet lang vóór het midden deezer Eeuwe, woonden hier eenige Doopsgezinden, voor welke de Leeraar dier Gezinte, in het Gooiſche Dorp *Huizen* woonende, van tijd tot tijd den predikdienst kwam waarneemen. De *Spakenburger Dijk*, over welken, meermaalen, veele geſchillen ontſtaan zijn, neemt bij deeze Buurt zijn begin, en heeft daar van zijnen naam ontleend.

SPANBROEK, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. Op de lijst der Verpondingen ſtaat de Heerlijkheid voor duizend-

negenzestig Morgens en tweehonderdvijftien Roeden aangeschreeven. Het getal der Huizen was voormaals grooter dan tegenwoordig. Gedurende het tijdverloop van omtrent honderdëntwintig jaaren, te weeten van den Jaare 1632 tot in den Jaare 1749, zijn dezelve, van honderdtweeënzeventig, tot op honderdvierëndertig verminderd. De Kerk is onderwetsch, doch plagt, in den tijd der stigtinge, een fraai gebouw te weezen. De Kerkleeraar, welke hier zijne wooning heeft, neemt tevens den predikdienst waar in het nabuurig Dorp *Opmeer*. 'Er woonen zeer veele Roomschgezinden. De Heer der Heerlijkheid heeft 'er eene fraaie landwooning. De Regeering bestaat uit Baljuw, Schout, die zomtijds te gelijk Sekretaris is, éénen Burgemeester, vijf Schepenen en zestien Vroedschappen.

SPANGEN, (*'t Huis te*) eertijds een adelijk Huis, Slot of Kasteel, in *Schieland*, niet verre van de Delfhavensche Schie, alwaar men 'er, tot omtrent het midden der tegenwoordige Eeuwe, eenige overblijfzels van gezien heeft. Het wierdt gebouwd, in den Jaare 1319, door PHILIPS VAN UYTERNESSE, uit het adelijk Geslagt van SPANGEN, afkomstig van een jonger Zoon der aloude Burggraaven van *Leiden*. HALMA heeft, uit VAN LEEUWEN, de Geslagtlijst der Heeren VAN SPANGEN vermeld. De eerste daar van was JAKOB VAN ALEWYN, Ridder, Burggraaf van *Leiden*, Heer van Rhijnland, die geleefd heeft omtrent het Jaar 1190. De beroemde PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van S. Aldegonde*, was uit dit Geslagt afkomstig. Deeze liet eenen Zoon na, welke eene Dogter verwekte, die de echtgenoote wierdt van WILLEM VAN OLDENBARNEVELD, *Heere van Stoutenburg*, Zoone van 's Lands vermaarden Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Het *Huis te Spangen* praalde, weleer, met vijf hooge en zwaare Torens. In fraaiheid hadt het geenen wedergade, onder soortgelijke Gestigten, in het gantsche Gewest. Geduurende de Hoeksche en Kabeljaauwsche verdeeldheden, wierdt het, door die van *Delft*, verwoest. Door die van het Geslagt wederom zijnde opgebouwd, onderging het, in den Jaare 1426, het zelfde lot. PHILIPS VAN SPANGEN herstelde het in zijnen ouden luister.

Uit

Uit vreeze dat de Spanjaards zich in het Slot zouden vernestelen en versterken, sloegen de Delftenaars, in den Jaare 1572, aan hetzelve de hand der vernielinge. Sedert is het Gestigt allengskens, meer en meer, vervallen, en door den tijd geheel verdweenen.

Zie GOUDHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*; JUNII *Batavia*; S. v. LEEUWEN *Batav. Illustr.*

SPANGEN, een Dorp, in het Friesche Kwartier *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, in welke het, het dertiende in rang, tweeënveertig Stemmen uitbrengt. Het legt in het Zuidlijkste gedeelte der Provincie, niet verre van de *Kuinder*, en dus aan den kant der grenzen van *Overijssel*. 'Er staat eene Kerk met een spits Torentje.

SPANHEIM, (FREDERIK) hoewel een uitlander, is der vermeldinge waardig, om zijne voortreffelijke begaafdheden, doch vooral om dat hij, een gerumen tijd, voor het Leidsche Hoogeschool, tot een treffelijk sieraad verstrekte. Op den eersten dag des Jaars 1600 kwam hij ter waereld te *Arnberg*, eene Stad in de *Opper-Paltz*, alwaar zijn Vader, WIGANDUS SPANHEIM, zijnde tevens Doktor in de Godgeleerdheid, den post van Kerkelijken Raadsheer bij den Keurvorst bekleedde. Onder het oog zijns Vaders, leide de jonge FREDERIK de gronden der geleerdheid, in zijne geboorteplaats, tot in den Jaare 1613, wanneer hij, hoe weinig ook in jaaren gevorderd, na het Hoogeschool te *Heidelberg* gezonden wierdt. De ongewoone vorderingen, zo in de kennis der talen als in de beoefening der Wijsbegeerte, welke de Jongeling, binnen zeer korten tijd, maakte, voorspelden nu reeds, wat men, in 't vervolg, van hem te wagten hadt. SPANHEIM vertoefde te *Heidelberg* tot in den Jaare 1619, wanneer hij tot zijns Vaders huis wederkeerde. Zijn verblijf, nogthans, was hier van korten duur. De vermaardheid van 't Hoogeschool te *Geneve* lokte hem, om met de kundighe-

den der geleerde Mannen, welke aldaar bloeiden, zijn voordeel te mogen doen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of zijn Geboorteland wierdt geschokt en geteisterd door zwaare rampen, door welke de Landzaaten merkelijk nadeels leeden. De Vader van onzen SPANHEIM deelde in den algemeenen ramp. Tot nog toe was de jonge FREDERIK uit de hand gevoed, en van alles verzorgd. Een niet minder edelmoedigen inborst, dan geoeffend verstand bezittende, zag hij hierom uit na een middel, om voor eigen onderhoud te kunnen zorgen. Hij vondt dit middel in het *Daufineesche*, bij den Landvoogd van *Ambrun*, bij welken hij als Leermeester van deszelfs kinderen in dienst tradt. Drie jaaren bekleedde SPANHEIM dien post, geduurende welken zijn Vader overleedt. Daar naa keerde hij te rug na *Geneve*, en reisde van daar na *Parijs*. Hier vondt hij eenen bloedverwant, SAMUEL DURANT, die thans, in de toenmaals bloeiende Gemeente der Hervormden te *Charenton*, het Leeraarampt bekleedde. Zo veel genoegen vondt deeze in zijnen Neef, dat hij, bij zijn overlijden, aan denzelven zijne geheele Boekerij, bij Uiterften Wille, naaliet. 't Geschiedde, daarenboven, op aanraaden van den Heere DURANT, dat SPANHEIM het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, te *Lausanne*, hem door de Regeering van *Bern* aangebooden, van de hand wees. In den Jaare 1625 deedt hij eene reize na *Engeland*, doch vertoefde 'er slegts vijf maanden; naa verloop van dezelve keerde hij te rug na *Geneve*, zijnen weg neemende door *Parijs*.

Onder dit alles bekroop onzen SPANHEIM de zucht na eene vaste verblijfplaats en meer bestendige leevenswijze. Hij zag zijnen wensch vervuld, in den Jaare 1626, wanneer hem het onderwijs in de Wijsbegeerte, te *Geneve*, wierdt opgedraagen. In het volgende jaar tradt hij in 't huwelijk met CHARLOTTE DU PORT, Dogter van PIETER DU PORT, Heere van *Mouilleppied en Boismaison*, Raadsheer des Konings van *Frankrijk*, en Kommissaris van den leesdogt in de Koninklijke Legers. De Grootmoeder van den Heere DU PORT was eene Dogter van den vermaarden GUILIELMUS BUDDÆUS. Niet lang naa zijne echtverbintenis aanvaardde hij het gewoone Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te *Geneve*, en verwisselde het-

herzelve, in den Jaare 1631, met den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de zelfde Stad, opengevallen door het overlijden van den vermaarden BENEDICTUS TURRETYN. Sints dien tijd, en van wegen den onvermoeiden ijver, met welken hij zijnen post en pligt bekleedde, ging van SPANHEIM de roem zijner geleerdheid uit door alle Gewesten van Europa. Van verſcheiden kanten kreeg hij aanzoek, om van ſtandplaatze te veranderen. Doch hij wees ze allen van de hand, tot dat de Bezorgers van het Hoogeſchool te *Leiden* hem een Hoogleeraars geſtoelte aanbooden. Ondanks de moeite en poogingen, aangewend om hem te *Geneve* te houden, aanvaardde hij deeze aanbieding. In den aanvang van de maand October des Jaars 1642, aanvaardde SPANHEIM zijn ampt te *Leiden*. Met de zelfde toejuiching, als op zijne voorgaande ſtandplaats, onderwees hij ook hier de Godgeleerdheid; terwijl hij den ledigen tijd, die hem, van zijne amptsbezigheden, overſchooten, beſteedde aan het opſtellen en uitgeeven van verſcheiden geleerde Werken. Onder deeze zijn voornaamelijk bekend zijne *Dubia Euangelica*, geſchreeven ter verdeedeginge van den Christlijken Godsdienst, tegen de bedenkingen der Jooden, en zijne *Exercitationes de Gratia Univerſali*. SPANHEIM overleedt in den Jaare 1649, afgemat door zijnen aanhoudenden arbeid; hij liet zeven kinderen na. Een Zoon, EZECHIEL genaamd, gebooren te *Geneve*, trad in dienst van den Keurvorst van de *Paltz*, en vervolgens in dien van den Keurvorst van *Brandenburg*, welke hem, onder den titel van *Vrijheer van Spanheim*, tot den Adelſtand bevorderde. Van wegen den Keurvorst, naderhand Koning van *Pruiſſen*, bekleedde hij verſcheiden Gezantſchappen, en overleedt in den ouderdom van eenentachtig jaaren. Hij was een man van meer dan gemeene geleerdheid, voorsl in de Oudheidkunde, met naame in dat gedeelte, welk de aloude Penningen en andere ſoortgelijke Gedenkſtukken ten voorwerpe heeft, grondig bedreeven. Zijn voortreffelijk Werk *de Uſu et Præſtantia Numismatum*, kan daar van getuigenis draagen. Een andere Zoon van FREDERIK SPANHEIM, ANDREAS genaamd, was Raad van den Graave VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, en Opziener over de

de Geestlijke goederen in de *Ommelanden*, in het laatstgenoemde Gewest. Een derde Zoon van onzen Hoogleeraar, die, van wegen zijne betrekking tot ons Vaderland, een afzonderlijk Artikel verdient, was, even als zijn Vader, genaamd,

SPANHEIM, (FREDERIK) geboren te *Geneve*, in den Jaare 1632. Nog een kind zijnde kwam hij aldus, met zijne Ouderen, in *Holland*, hoewel hij, van wegen zijnen veel belovenden geest, reeds in zijne Vaderſtad eenige gronden der geleerdheid hadt geleid. In den ouderdom van negentien jaaren beklom hij den Trap van Meester in de Vrije Konſten. Naa zijns Vaders overlijden, was zijne Moeder na *Geneve* te rug gekeerd, doch de jonge FREDERIK te *Leiden* gebleeven, om 'er zich toe te leggen op de Godgeleerdheid, waar van zijn Vader, op zijn doodbedde, hem de beoeffening hadt aangepreezen. Zijne Leermeesters, in die Weetenſchap, waren JAKOB TRIGLAND, ABRAHAM HEIDANUS en JOANNES COCCEJUS. Om zich in de Letter- en Oordeelkunde nog verder te volmaaken, hadt hij den vrijen toegang tot den geleerden CLAUDIUS SALMASIUS, welke het Leidenſche Hoogeſchool thans met zijne tegenwoordigheid vereerde. In den Jaare 1652, het twintigſte zijns ouderdoms, wierdt SPANHEIM, naa voorafgaand onderzoek, tot den predikdienst bekwaam geoordeeld. Nogthans is ons niet gebleeken, dat hij, als gewoon Leeraar, ooit eenige ſtandplaats heeft bekleed, maar ſchijnt hij zijne letteroeffeningen verder te hebben voortgezet, tot in den Jaare 1655, toen hem KAREL LODEWYK, Keurvorst van de *Paltz*, na *Heidelberg* beriep, om 'er een Hoogleeraarsgeſtoelte in de Godgeleerdheid te bezitten. Vóór zijn vertrek derwaarts, beklom hij, te *Leiden*, den Eeretrap van Dokter in die weetenſchap. Te *Heidelberg* vertoefde SPANHEIM, in de gemelde hoedanigheid, tot in den Jaare 1670, toen de Verzorgers van het Hoogeſchool te *Leiden* hem derwaarts verzogten, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Verſcheiden ſoortgelijke aanzoeken, op andere plaatzen, waren door hem van de hand geweezen; dit, egter, wierdt door hem ingewilligd. Met zo veel toejuichinge als zijne Intreerede, *Over de Voorzigtigheid*

heid van eenen Godgeleerde, wierdt aangehoord, zo veel lofs behaalde hij ook, geduurende zijnen overigen leeftijd, welken hij, zo door het geeven van onderwijs, als door het zamenſtellen van verſcheiden geleerde Werken, allezins nuttig doorbragt. Hij overleedt op den achttienden Maij des Jaars 1701, het negenënzestigſte zijns ouderdoms. Zijne Schriften beſlaan drie Boekdeelen in folio. Hoewel in alle takken van geleerdheid bedreeven, muntte hij, egter, voornaamelijk uit in de kennis der Kerkelijke Oudheden en Geſchiedenisſe. Getuigen zijn hier van zijne *Geographia*, *Chronologia et Hiſtoria ſacra et Eccleſiaſtica*, en *Libri X Miscellaneorum*, *ad ſacram Antiquitatem et Eccleſiæ Hiſtoriam pertinentium*.

Zie TRIGLANDI *Laudatio funebris Frederici Spanhemii*.

SPANKEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Rigterampt van *Veluwenzoom*, niet zeer talrijk in huizen, doch van eene eigen Kerk voorzien, welke door haaren afzonderlijken Leeraar wordt bediend. Volgens het gevoelen van zommigen, zou de Kerk van *Spankeren*, in oudheid, die van alle andere Dorpen van de *Veluwe* te boven gaan. Met dit alles heeft zij, uitwendig, geenzins daar van het voorkoomen; waar van, waarſchijnlijk, de reden is, om dat, door Kerkmeesteren, daar aan geſtadig de hand wordt gehouden. In den omtrek van dit Dorp leggen verſcheiden Lusthuizen; de Prinslijke Lustplaats *Dieren* munt vooral uit onder dezelve.

SPANNUM, een Dorp in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder die van de Grietenij *Hennaarderadeel* het elfde in rang, en aldaar negentien Stemmen uitbrengende. Het legt rijklijk een uur gaans ten Noordoosten van de Stad *Bolsward*. Van ouds lagen hier verſchelden Staten of adelijke Landhuizen; doch zij zijn thans geheel verdweenen, en alleenlijk de grond daar van aan hooge Wieren kenbaar. Op een laag land, *Spannummer Mieden*, of *Spankamp* genaamd, ten Zuidwesten van het Dorp gelegen, zou, weleer, tusſchen de

de *Schieringers*, geleid door SIKKE SJAARDEMA, en de *Vetkoopers*, een bloedige Veldſlag zijn voorgevallen.

SPEENHOVIUS. (JOHANNES) Gedurende de rampzalige Kerktwisten, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, bekleedde deeze het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Utrecht*, doch dagt en predikte in den ſmaak der zulken van die Gezinte, wien de naam van Remonſtranten aanhing. Nevens hem bevonden zich, ter dier ſtede, nog vier Kerkleeraars, welke de zelfde begrippen waren toegedaan: het waren HENRICUS CÆSARIUS, CAROLUS RYKWAERT, van wien wij boven gehandeld hebben, RUDOLPHUS SYLIUS en WILHELMUS NIEUPOORT. Ten tijde als Prins MAURITS, in den Jaare 1618, *Utrecht* bezogt, waren zij bij zijne Doorluchtigheid ten gehoore geweest, en ſterk aangezogt om voor het houden van een Nationaal Sijnode te ſtemmen. Doch de Leeraars verklaarden vrijmoedigljk, dat, naar hun begrip, van een Sijnode, op 't welk, meenden ze, hunne partijen Regters zijn zouden, niet veel goeds was te verwagten. Om hun deeze zwarigheid te ontneemen, verklaarde Prins MAURITS, op zijn Prinſelijk woord, en zijne hand op de borst leggende „ niet „ te zullen gedoogen, dat iemand, ter zaake van den Godsdienst en de bekende geſchillen, zou worden verdrukt; „ dat hij de verdrukking der Remonſtranten alzo min wilde „ toeſtaan, als het verdrukken der Contraremonſtranten; dat „ hij een Vader en Voorſtander zijn wilde, zo wel van de „ eene als van de andere." In 't bijzonder beloofde hij den Predikanten, met handtasting, *niet te zullen toelaaten, dat ze van hunne posten zouden worden afgezet.*

Het Sijnode wierdt, niet lang daar naa, gehouden, en, terwijl het nog zat, meenig een Leeraar van zijnen dienst verlaaten. Doch SPEENHOVEN en de overigen, zich op de kragt en goede trouwe van het Prinſelijk woord verlaatende, leefden tamelijk gerust omtrent de behoudenis van hun ampt. Hoe vreemd dan moest de dagvaarding hun in de ooren klinken, in het laatst van Januarij des Jaars 1619, hun thuis gezonden, om voor Burgemeesteren en Vroedſchap der Stad *Utrecht* te verſchijnen! Ten Stadhuize verſchieenen zijnde, wierdt

wierde hun, door den Voorzittenden Burgemeester, aangezegd „ dat de Heeren van de Vroedschap, vermits de gelegenheid „ en tegenwoordigen staat hunner staat, om zekere gewigtige „ redenen hadden goed gevonden, hen te ontslaan van hunne „ diensten. Maar dat men hun hunne wedde en wooning zou „ de laatste genieten, tot verhuistijd van Paasschen toe, als „ wanneer op dezelve, bij de Vroedschap, nader order zou „ worden gesteld; verbiedende hun voorts te prediken, in 't „ heimelijk of in 't openbaar, of eenige Vergaderingen bij te „ woonen, op pene van gestraft te worden, als verstoorders „ van de gemeene rust des Lands." Zeer bedremmeld stonden, op deeze aankondiging, de meeste der gedagvaarde Leeraaren. Doch SPEENHOVEN, het woord opvattende „ mijne „ Heeren", zeide hij, „ wij zijn zeer verwonderd, dat men „ dus met ons handelt, tegen alle orde. Want men geeft „ geene reden, waarom men ons afzet, 't zij om onze lee„ re, 't zij om ons leeven. Ook behoorden de Heeren", dus ging hij voort, „ de uitkomst van 't Sijnode te verwach„ ten, of ten minsten tot deeze zaak ook eenige Predikanten „ te gebruiken, op dat wij voor dezelve in 't stuk der Leere, „ mogten gehoord worden." De Burgemeester NIKOLAAS BERK daar op gezegd hebbende: „ Gij houdt tog niet van het Sij„ node, en zegt dat het onwettig is"; *Hoe kan*, hernam daar op SPEENHOVEN, *dat ze gezegd worden, gemerkt wij ook onze medebroeders derwaarts gezonden hebben.* „ Men „ weet wel", sprak hier op de Burgemeester, „ hoe die „ zich aldaar gedragen"; en voorts driftig wordende, verweet hij den Predikanten, „ dat ze nacht en dag met Land„ verraders hadden geloopen." „ Die", voegde hij 'er nevens, „ hebben u met groote Jaarwedden gekogt om alzo te „ leeren." Door *Landverraaders* verstondt de Burgemeester de Regenten, die het Bestand met *Spanje* hadden doorgedrongen, en onlangs, door Prins MAURITS, waren afgezet. „ Gij „ hebt", (dus ging de Heer BERK in zijnen ijverigen drift voort) „ bij Request grooter loon verzogt, en dat is u toe„ gestaan, op dat gij de daaden der voorige Heeren, in 't „ stuk van het Bestand, zoudt regtvaardigen. Gij moogt in „ uwe Consistorie gaan, en zult daar wel gewaar worden,

„ dat

„ dat gij overloon hebt genooten. Gij hebt de Gemeente „ verleid, en verleidt ze tot nu toe." Zulke zwaare aantijgingen verbooden den Leeraaren het zwijgen. SPEENHOVEN, van nieuws, het woord opvattende, voerde den Burgemeester, met groote vrijmoedigheid, te gemoete „ dat zijn zeggen „ tegen de waarheid ſtreedt; dat hij en zijne medebroeders „ die verhooging van Wedde nooit bij Requeſt hadden ver„ zogt, veel min dat die hun was toegeſtaan tot zulk een „ einde; dat ze nooit overloon gehad, en niet dan nooddruft „ genooten hadden; dat ze van dat loon, hoewel ze geen „ overdaad hadden gepleegd, niet met zich uit *Utrecht* zou„ den draagen; dat ze geene verleiders waren, noch verlei„ ders aanhingen, maar dat ze zich in hunne dienſten getrou„ welijk, voor Gods oogen, hadden gekweeten, leerende het „ geloof, dat door de liefde kragtig is, en het volk vermaar„ nende tot godzaligheid, liefde, vrede en eenigheid."

Dus van zijn ampt verlaaten, bleef SPEENHOVEN vervolgens te *Utrecht* woonen, alwaar hij, in de maand Julij des Jaars 1619, bij de Heeren van den Geregte wierdt ontbooden, tot het geeven van eenige opening, raakende de bekende Rotterdamſche Vergadering. Men vraagde hem tevens, bij die gelegenheid, of hij, zedert zijne afzetting, niet eenige kinderen hadt gedoopt. Hier over viel veel te doen, doch bleef SPEENHOVEN beſtendig bij zijne weigering om de gevraagde opening te geeven. Zelf dreigde men, hem agter af te leiden. Alles vrugteloos, om hem tot bekentenis te brengen.

Op dien zelfden dag, nevens drie zijner mede afgezette Amptgenooten, voor de Heeren Staaten van *Utrecht* ontbooden zijnde, wierdt SPEENHOVEN en de anderen de Akte van Stilſtand voorgeleid, met bevel om dezelve te ondertekenen. Op de weigering van SPEENHOVEN, om aan dit bevel te gehoorzaamen, en toen men, met veele redenen, hem daar toe zogt over te haalen, vraagde hij aan de Heeren „ of men „ wel ooit de Paapen en Monniken, of anderen, als ze van „ hunnen dienst waren ontſlagen, zulk eene beloſte hadde „ voorgeleid, om die te ondertekenen; en, zo neen, waar„ om dan de Heeren tegen de Remonſtranten meer ſtrengheid „ gebruikten, dan tegen anderen. De bloote wil der Heeren

„ konde

„ konde voor hem geene genoegzaame reden zijn. Ook hadt „ hij aan CHRISTUS en zijne Gemeente beloofd, dat hij den „ dienst, waar toe hij beroepen was, nooit zoude verlaaten, „ en wilde wel weeten, of de Heeren hem van zulk eene „ belofte ontslaan konden." Naa lang over en wederspreeken, liet men SPEENHOVEN gaan na zijne eigen wooning, daar eene menigte van vrienden hem kwam bezoeken, van welke eenigen hem in zijn voorneemen, om niet te tekenen, stijfden, anderen het tekenen ernstig aanraadden. Twee dagen daar naa ontbooden hem van nieuws de Heeren in hunne Vergadering, daar zij hem, met veele redenen, tot het ondertekenen van de Akte zogten over te haalen. Doch hij vertoonde aan de Utrechtsche Staaten daar tegen „ dat 'er geen „ beter middel was tot vrede, en tot weeringe van muiterij „ en oproer, dan dat men den Volke eenige vrijheid gave, „ omtrent de oeffening van den Godsdienst, die niet geen „ geweld kan verhinderd of gedwongen worden; dat hij, „ door zijne afzetting, de gaven, welke hij bezat, niet hadt „ verlooren, en 't pand, hem toevertrouwd, 't welk zommi„ gen verzogten dat hij ten hunnen dienste wilde besteeden, „ in geen zweetdoek konde begraaven. Voor het laatste Oor„ deel zouden hem de Heeren Staaten niet kunnen ontschuldi„ gen." Als hem daar op de Brief der Algemeene Staaten, het tekenen van de Akte van Stilstand beveelende, getoond wierdt, hernam hij: „ Men leest diergelijk verbod in „ de Handelingen der Apostelen: Wij gebieden u dat gij „ gantschelijk niet zult spreeken, noch leeren in den naam „ van JEZUS. Maar, wat was 't antwoord der Apostelen?" *Dat verbod*, hernam een der Heeren, *raakte het verbreiden van het geheele Christendom, en dit niet dan eenige geringe punten en puntillen, de zaligheid niet raakende.* SPEENHOVEN daar tegen: „ Ik verstaa dat ons gevoelen het fundament der zaligheid, en de waarheid, die naar de Godzaligheid is, betreft." Veel woordewisselens ontstondt hier uit, in welk een der Heeren SPEENHOVEN te honden gegeeven hebbende, dat hij zelve ook eertijds in het gevoelen der Contraremonstranten hadt gestaan. „ Dat zij zo," hernam daarop de andere; „ genomen ik waare een Paap geweest, en hadde

mids geleid wordende van de Soldaaten; van welke de eene, met gelaaden Snaphaan en brandende lont, zich voor het Gemakhuisje plaatste, waar op SPEENHOVIUS zat, de andere op den Dijk, agter welken SYLIUS was gezeeten. Als zij, bij hunne wederkomst aan boord, over deeze hardheid zich beklaagden, en zeiden, niet te denken, lust te hebben om hen dus onbeleefd te behandelen: *Dat zoudt gij lieden wel vernomen hebben*, hernam daar op de Letterdienaar, *indien gij verder gegaan waart*. Veel beſcheidener en menschlievender, dan de andere, gedroegen zich de Soldaaten. *Wij zien u aan*, zeiden ze tot de Predikanten, *voor eerlijke en vroome mannen, en zijn verwonderd, dat men dus niet u handelt. Maar*, voegden ze 'er neevens, *wij moeten doen, 't geen ons bevolen wordt*. Men voerde hen vervolgens na *Woudrichem*, alwaar zij verſcheiden andere gebannen Remonſtrantſche Predikanten aantroffen. Na eenigen tijd vertoevens buitenslands, beſtondt SPEENHOVEN in het Vaderland te rug te keeren, met oogmerk om de herderlooze Gemeenten, ginds en elders, in ſtilte te bedienen. Doch deeze zijne heimelijke piedikinge was van geenen langen duur. Want, naa dat hij, op den negenëntwintigſten van Junij dés Jaars 1621, voor de Remonſtrantſche Gemeente te *Delft*, in ſtilte eene Leerrede hadt uitgeſproken, wierdt hij, nog dien zelfden avond, ten huize van den Heere PIETER JOOSTEN VAN RUIVEN, weleer Vroedſchap der Stad, doch, bij de jongſte verandering der Regeeringe, van zijnen poſt verlaaten, van eene beroerte overvallen, aan welke hij, binnen kort, overleedt. Van den laat, welke, ten deezen tijde, den Remonſtrantſche Predikanten, en allen, die hun gunſtig waren, wierdt toegedraagen, ondervondt men eene merkwaardige proeve, ter gelegenheid van dit ſterfgeval. Uit vreeze, dat de bekendmaaking van het overlijden van SPEENHOVEN, ten zijnen huize, zoude te ſtaan koomen op de boete, geſteld op het herbergen van Remonſtrantſche Predikanten, vondt de Heer VAN RUIVEN zich niet weinig belemmerd. Naa eenig overleg wierdt hij te raade, het Lijk te kisten, en in de agterſchuur van zijn huis te begraaven. Door de beangstheid eener dienstmaagd wierdt dit begraaven rugtbaar. Want deeze, belast zijnde,

iets

iets uit de Schuur te haalen, weigerde het met te zeggen, *Ik gaa daar niet: want de doode legt in de Schuur.* Dit, gehoord zijnde van iemand der naaste buuren, wierdt den Schout aangebragt; die, voorts, den Heer VAN RUIVEN voor de Wethouderschap ontboodt, en gereedelijk van zijn doen tot bekentenis bragt. Op de vraage na de reden van dit zijn doen, gaf hij tot antwoord, om alzo opschudding en beroerte onder het volk te voorkoomen. Dit wierdt goedgekeurd, en nogthans de Heer VAN RUIVEN, om het herbergen van den gebannen Leeraar, in eene zwaare boete verweezen. Daarenboven wierdt hij verweezen in alle de onkosten, op eene openbaare staatelijke begraafenis vallende: waar naa men hem verlof gaf, om het Lijk in de Kerk te begraaven. Nogthans liet hij het ter plaatze leggen, alwaar hij het eerst verscholen hadt, daar het, denkelijk, zedert gebleeven is. JOHANNES SPEEHOVEN, of SPEENHOVIUS, (op dat wij dit nog bij het voorgaande voegen,) was, te *Dortmont*, in *Westfalen*, in den Jaare 1571 gebooren, en, naa te *Lingen*, etlijke jaaren, het predikampt bediend te hebben, na *Utrecht* beroepen. Hij was een man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid, zeer zoet van taal en welsprekend op den Kanzel.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SPIEGEL. Verscheiden mannen van geen gering aanzien, welke deezen naam voerden, ontmoeten wij in de Geschiedenisen, en ook op de Regeeringslijst der Stad *Amsterdam*. Zie hier dezelven, volgens de orde des tijds, in welke zij geleefd hebben.

SPIEGEL, (JAN LAURENSZOON). Zoon van LAURENS PIETERSZOON SPIEGEL, en broeder van den vermaarden HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, van wien breeder hier naa, was een der nieuwe Raaden in de Vroedschap te *Amsterdam*, naa de verandering van Regeeringe, in den Jaare 1578 voorgevallen. Als naderhand beslooten wierdt, aan Prinse WILLEM DEN I de hooge Overheid op te draagen, weigerde JAN LAURENSZOON

SPIEGEL daar in te bewilligen, althans aan zijne Doorluchtigheid als zodanig den eed te doen. Dit blijkt uit een Besluit, op den eersten September des Jaars 1582, bij de Amsterdamsche Vroedschap genomen, bij 't welk aan hem en nog drie andere Raaden, „ die weigerden, zijne Doorluchtigheid als hooge Overheid, te zweeren, op eene boete „ van tienduizend dubbelden Leidschen steen, tegen den volgenden Maandag gedagvaard, en ondertusschen verbooden „ wierden, uit de Stad te gaan." In den Jaare 1589 nam hij zitting in Schepensbank. Niet meer dan eene enkele reize ontmoeten wij hem in dien gewigtigen post, 't zij om zijn overlijden, of om eenige andere reden, ons niet gebleeken.

SPIEGEL, (LAURENS JANSZOON) waarschijnlijk de Zoon des straks gemelden, wierdt Schepen van *Amsterdam*, voor de eerste maal, in den Jaare 1604, en zat, vervolgens, verscheiden reizen, in het aanzienlijk gestoelte, te weeten in de Jaaren 1606, 1608, 1610, 1612, 1615, en als Voorzittend Lid in den Jaare 1616; voorts nog, doch voor de laatste maal, in den Jaare 1618. Geduurende dit alles, naamelijk in den Jaare 1611, was hij tot Raad in de Vroedschap verkoozen.

SPIEGEL, (HENRIK LAURENSZOON) Zoon van LAURENS PIETERSZOON SPIEGEL, en van ANNA GAAF *Jansdogter*, wierdt gebooren, te *Amsterdam*, op den elfden Maart des Jaars 1549. De Schepen en Raad, JAN LAURENSZOON SPIEGEL, boven vermeld, was zijn broeder. Hij zelve, hadde zijne zinlijkheid na dien kant overgeheld, konde den stoel der eere en des gezags insgelijks beklommen hebben. Zijne belijdenis van den Roomschen Godsdienst zoude, daar tegen, niet tot eenen hinderpaal gedient hebben. Waarschijnlijk schijnt hij daar van te rug te zijn gehouden, door eenen gevestigden en vast beraaden afkeer van het oeffenen van alten openbaar gezag, en van eene gelofte om alleen den Koophandel en de Zanggodinnen ten dienste te staan. Immers dat men hem gaarne met eenig openbaar bewind bekleed zoude gezien hebben, blijkt uit de handelingen der Amsterdamsche Vroedschap, in

den

den jaare 1589. De Heer SPIEGEL, naamelijk, verkoozen zijnde tot Raad in de Admiraliteit te *Hoorn*, en hij de aanvaarding van dien post hebbende van de hand geweezen, zogt de gemelde Vroedschap hem daar toe te noodzaken. Dit niet baatende, nam men de toevlugt tot 's Lands Staaten, om met hun gezag tusschen beide te treeden. Doch hij bleef even weigeragtig, ook na dat men hem, ten behoeve der arme Godshuizen in 's *Graavenhage*, in eene boete hadt verweezen. Deeze wilde hij liever betaalen, dan de opgedragen Raadplaats aanvaarden.

De Heer HENRIK LAURENSZOON is tweemaalen getrouwd geweest, eerst met BREGTJE TEN BERG, vervolgens met DIEUWERTJE VAN MARKEN. Zo niet bij beiden, immers bij eene derzelven, heeft hij kinderen verwekt, uit welke, naaderhand, het aanzienlijk Amsterdamsch Geslagt van BACHER, en uit dit dat van LESTEVENON is voortgesproten. Zijne laatste leevensjaaren sleet SPIEGEL te *Alkmaar*, en overleedt aldaar, in den aanvang des Jaars 1612, aan de Kinderziekte, hem, door het aanschouwen van zijne kinderen, van die kranke aangetast, aangejaagd. Men verhaalt naamelijk, dat hij, nimmer de Kinderziekte gehad hebbende, door zijne Echtgenoote, met vriendlijken dwang, gehouden wierdt buiten de Kamer, in welke zijne kinderen, aan die kwaale, krank lagen; doch dat hij, uit liefde voor zijn kroost, en uit verlangen om hetzelve te zien, op eenen Ladder voor de glazen van de Ziekenkamer klom; door het gezigt der aangetasten van de afzigtelijke kwaale hem dermaate deedt ontroeren, dat 'er, kort daar naa, de ziekte op volgde, die hem den dood deedt. Zijn Lijk wierdt na *Amsterdam* gevoerd, en in de Nieuwe Kerk begraaven. Behalven den boven gemelden broeder, hadt SPIEGEL twee Zusters: ELIZABETH SPIEGEL, gehuwd aan HERMAN RODENBURG, Raad in de Vroedschap der Stad *Amsterdam*, en nog eene andere, GEERTRUI genaamd, getrouwd aan PIETER ADRIAANSZOON PAUW, Raad in de Vroedschap en Rentmeester te *Alkmaar*, en Vader van den Hoogleeraar PIETER PAUW, van welke wij elders, Deel XXIII. bl. 365 gesproken hebben; alwaar, egter, zijne Moeder, verkeerdelijk, eene Dogter van HENRIK LAURENSZOON genoemd wordt.

Door omzetting der naamen gelieve men dien misslag te verbeteren.

De Heer SPIEGEL was een der aanzienlijkste Kooplieden van zijnen tijd, en won daar mede groote schatten over. Uit dezelve leidde hij voor hem zelven een onbekrompen leeven, slijtende veel van zijnen ledigen tijd op eene Lustplaats, aan den Amstel, buiten de Utrechtsche Poort, tegen over de Schulpburg, en, onder den naam van *Meerhuizen*, nog heden bekend. In den Hof dier Lustplaatze stondt een Lindeboom, met een ongemeen hoogen en breeden kruin. Deeze was gevormd in de gedaante van een Prieel, waar in wel twintig menschen konden zitten. Hij noemde dien boom der *Muzen*, of Zanggodinnen, *Toren*, Soortgelijk eene benaaming, die van *Tempel der Muzen*, hadt hij gegeeven aan een Speel- of Tuinhuis, op de zelfde lustplaats, van een zeldzaam maakzel. Het bestondt uit drie Vertrekken, boven elkander; het eerste of benedenste was vierkant, het middenste achtkant, en het bovenste rond. Rondom dit laatste liep een Trans of Omgang, van welken men, op de omliggende landerijen, en op het Diemermeir, een vermaaklijk uitzigt hadt. In dit aangenaam afgezonderd verblijf sleet de Heer SPIEGEL zijne uuren, aan de letteroefeningen gewijd, of verlustigde hij zich met zijne geleerde vrienden.

Te weeten, onder de drukte eens uitgebreiden en voordeeligen Koophandels, vondt de Heer HENRIK SPIEGEL ruimte van tijd, om zijner zucht tot beoefeninge van verscheiden takken van geleerdheid bot te vieren. In de Griekssche taal was hij niet onervaren. Der Latijnsche spraake was hij in zo verre magtig, dat hij een van SENEKA's Treurspelen daar uit vertaalde. Van hier dat hij met de geleerdste mannen van zijnen tijd vriendschap en briefwisseling hieldt. Inzonderheid hieldt hij eenen gemeenzaamen omgang met den vermaarden DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, welken hij dikmaals te *Haarlem* bezogt. Doch bovenal maakte de Heer SPIEGEL veel werks van de beoefening en beschaaving der Nederduitsche Taal- en Dichtkunde, onder welker opbouwers zijn naam, door laatere Dichters, met lof vermeld wordt. Van het Dichtkundig Genootschap, voormaals, onder den naam

van

van de Kamer *In liefde bloeijende*, was hij een der voornaamſte oprigters en leden. Naar den ſmaak der Eeuwe, ſchreef hij, verſcheiden jaaren, voor deeze Kamer, Nieuwjaarsliederen. Reeds in den Jaare 1591 bezorgde hij de eerſte uitgave der *Rijmkronijk* van MELIS STOKE, of droeg althans daar van de koſten. Verders ſchreef hij verſcheiden kleine Dichtſtukken, meeſtal van eenen zedekundigen of ſtigtelijken, inhoud. Van alle zijne Werken, nogthans, is het meest vermaard, zijn *Hertſpiegel*, die op zijne boven genoemde Lusplaats *Meerhuizen*, voor het grootſte gedeelte, wierdt zamengeſteld. Eerst drie jaaren naa zijnen dood, te weeten, in den Jaare 1615, wierdt dit werk door den druk gemeen gemaakt. Tot eene proeve van 's Mans dicht- en ſchrijfwijze kunnen de volgende regels dienen, uit zijn *Lofdicht op Amſterdam* en den Amſterdamſchen Koophandel,

„ Het ſchipryck Amſterdam, vol nauw behuyſde Huyſen
„ Ghepropt, den Amſtel dampt met ſes ghewelfde Sluyſen:
„ Die (als de vruchtbaer Nyl) door ſeven armen braeckt
„ 't Veen overtollich nat, en thien Eylanden maackt.
„ Dus wast bemuert, doe dit gherym wert voorghenomen:
„ Sint ijſer mette wall noch vijfthien by ghecomen."

SPIEGEL, (HENDRIK DIRKSZOON) is de eenige uit dit Geſlagt, welke de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft. In den Jaare 1632 wierdt hij Raad en Schepen der Stad *Amſterdam*, en bekleedde, vervolgens, den laatstgenoemde post, in de Jaaren 1638, 1639, 1641, 1643, 1644, 1646, 1647, 1649, 1650, even als in den Jaare 1647, als Voorzittende Lid, 1652, en, voor de laatſte maal, wederom als Voorzitter, in den Jaare 1653, om vervolgens, in den Jaare 1655, over te gaan in het Burgemeesterlijk geſtoelte, 't welk hij vervolgens nog driemaalen, te weeten, in de Jaaren 1659, 1663 en 1665, heeft bezeeten. Den post van Voorzittend Schepen bekleedde de Heer HENDRIK DIRKSZOON SPIEGEL, toen Prins WILLEM DE II de Stad *Amſterdam* met een bezoek dreigde; om 't welk af te weeren de Vroedſchap hem, nevens den

Oud-Burgemeester JAN KORNELISZOON GEELVINCK en eenen der Sekretarisſen na *Edam* zondt, alwaar zijne Hoogheid zich bevondt, om dezelve het voorgenomen bezoek te ontraden. Als de Prins, ondanks dit verzoek, binnen de Stad was gekoomen, gebruikte men, onder andere, den Heer SPIEGEL, om de verontſchuldiging der Regeeringe in te brengen bij zijne Hoogheid, tegen het verzoek, om, nevens eene Bezending der Algemeene Staaten, in de Vroedſchap, gehoord te worden.

SPIEGEL, (DIRK) was Commisſaris der Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1655, en zat in Schepensbank, in de Jaaren 1660 en 1664. — Behalven de bovenſtaanden, vinden wij nog, op de Amſterdamſche Regeeringslijſten, vermeld, als Kommisſarisſen der Stad, OUTGER PIETERSZOON SPIEGEL, in den Jaare 1622, en CORNELIS SPIEGEL, in den Jaare 1665.

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT, Deel XXII. bl. 214.

SPILBERG, (JOANNES) een vermaard Kunſtſchilder, geboorén te *Duſſeldorp*, op den dertigſten Maart des Jaars 1619, hadt tot Vader en Oom diergelijke Kunſtenaars, den eerſten in dienst des Hertogs van *Gulik* en *Berg*, den anderen in dienst des Konings van *Spanje*. In 't eerst ſchijnt men hem tot de letteroefeninge te hebben willen optrekken; althans maakte hij geene geringe vorderingen in de kennis der Latijnſche en van andere taalen. Doch familiezucht oefſende, bleven de taalgeleerdheid, ook in hem haare werking. Hij was tot een Kunſtſchilder gebooren, en de aandrift der Natuure deedt hem het penſeel opvatten. Binnen korten tijd maakte hij, in de behandeling daar van, zo groote vorderingen, dat zijn werk behaagen vondt in de oogen van veelen Raadsheer zijner Geboorteſtad, voor welken, in 't einde zijner dagen, ook zijn Vader hadt gewerkt. Om de natuurlijke begaafdheden des Jongelings zich tot de grootst mogelijke hoogte te doen ontwikkelen, zondt hem de Raadsheer na *Antwerpen*, tot den vermaarden Ridder RUBBENS, wiens onderwijs en zorge hij hem, door een eigenhandigen brief, aanbeval. In-

tus-

tusschen was RUBBENS overleeden, en vernam SPILBERG dit sterfgeval, terwijl hij na *Antwerpen* op reize was. Hierom veranderde hij zijnen reisstreek, en wendde dien na *Amsterdam*, alwaar thans de beroemde Kunstschilder GOVERT FLINK, met groote toejuiching, het penseel behandelde. Zeven jaaren genoot hij het onderwijs diens Kunstenaars, en maakte, allengskens, zo groote vorderingen, dat hij, in dat tijdverloop, onder 't oog zijns Meesters, verscheiden aanzienlijke stukken, zo Historien als Portretten, vervaardigde.

Intusschen hadt SPILBERG zo veel roems verworven, dat hij zich in staat bevondt, voor eigen bestaan te kunnen zorgen, en, bovendien, een huisgezin te handhaaven. Van hier dat hij, eerlang, met eene MARIA FIS, zich in 't huwelijk begaf. Onder andere vervaardigde hij nu een groot Stuk, verbeeldende een Rotgezel van Amsterdamsche Schutters, waar van de Heer Burgemeester VAN DE POLL Hopman was. Van wegen de fraaie uitvoering ontving de Kunstenaar, boven het bedongen loon, een aanzienlijk geschenk. Indien wij ons niet bedriegen, wordt het Kunsttafereel nog heden bewaard, in den Herberg de Doelen, op de Garnaalemarkt.

Nu verspreidde zich de roem van SPILBERGS vermaardheid ook buitenslands. De Paltsgraaf Hertog WILLEM beriep hem tot zijne Hofschilder. Zo draa hij in zijnen nieuwen dienst was getreeden, schilderde hij de afbeeldzels van den Hertog, van deszelfs Gemaalinne, van nog andere Vorstelijke personaadjen en aanzienlijke Hovelingen. Zijne Stukken draagen de algemeene goedkeuring weg, en wierden rijklijk betaald. Wijders schilderde hij verscheiden Altaarstukken, zo te *Dusseldorp* en *Roermonde*, als op andere plaatzen. Daarenboven berust nog, op het Kasteel der eerstgenoemde Stad, een uitvoerig Stuk, verbeeldende de leevensbijzonderheden van HERCULES, alles leevensgrootte. Onder zo geduurige werkzaamheden, en terwijl hij de Leevensgeschiedenis van den Zaligmaker onder handen hadt, overviel hem de dood, op den tienden Augustus des Jaars 1690. SPILBERG liet eene dogter LEA, ADRIANA geheeten, gebooren te *Amsterdam*, op den vijfden December des Jaars 1690. De Natuur hadt ook deeze tot eene Schilderes gevormd: waarom de Vader haare aangeboo-

boerene talenten zorgvuldig aankweekte. Terwijl SPILBERG aan het Paltzische Hof vertoefde, wierdt aldaar de vermaardheid zijner dogter rugtbaar. De Keurvorstin, verlangende de jonge Juffer en haare Kunstbehandeling te zien, hielt ernstig aan bij SPILBERG om zijne dogter te ontbieden; doch deeze weigerde haare Moeder te verlaaten. Thans vergde de Keurvorst zijnen Hofschilder, zich na *Amsterdam* te begeeven, zijne huishouding aldaar op te breeken, en dezelve te *Dusseldorp* te vestigen, met toezegging van vergoeding van alle reiskosten, en op hand eene Gouden Medaille van groote waarde voor zijne dogter. Aldus was SPILBERG, in den Jaare 1681, te *Dusseldorp* zijn vast verblijf koomen vestigen. Veel aanzoeks hadt de Schilderes ten Hove tot het huwelijk. Doch haar Vader, geenen anderen dan een Kunstschilder tot Schoonzoon willende hebben, wees ze, allen van de hand. Diensvolgens schonk hij haare hand aan den wakkeren Kunstenaar WILLEM BREKVELD, in den Jaare 1684; welke, bij haar, drie Zoonen hebbende verwekt, vroegtijdig zijne dagen eindigde. Na elf jaaren Weduw geweest te zijn, herrouwde zij met EGLON VAN DER NEER, Raad en Kabinetschilder van JOHAN WILLEM, Keurvorst van de Palts.

SPINOLA, (AMBROSIUS) een Spaansch Veldheer van zeer veel vermaardheids, die, in het begin der voorgaande Eeuwe, gedurende den Spaanschen Oprlog, tegen den niet minder beroemden Nederlandschen Veldheer, Graaf MAURITS VAN NASSAU, meer dan eens, zijne krachten heeft beproefd. De eerste reize, dat wij zijnen naam genoemd vinden, is in den Jaare 1600, ter gelegenheid dat MAURITS een merkwaardigen optogt gedaan hebbende, de Aartshertog ALBERTUS geraaden vondt, de Spaansche Legermagt met achtduizend man, deels Italianen, deels Spanjaarden, te vermeerderen; zij waren, onder het geleide van SPINOLA, onlangs, in de Nederlanden afgezakt. Van geboorte was hij een Italiaan, doch opgevoed aan het Hof van Koning PHILIPS VAN *Spanje*, bij welken hij zeer gezien was, deels om zijn schrander vernuft, vrugtbaar in veelerhande vonden, deels ook, om dat hij, bezitter zijnde van groote schatten, den Koning, in dezelfs verlegenheid, een

een goed gedeelte zijner penningen hadt opgeschooten: om welke reden ook het opperbewind der geldmiddelen hem wierdt opgedragen, welke hij, binnen korten tijd, op een zo goeden voet bragt, dat men gelegenheid hadt om het Krijgsvolk, op gezette tijden, te betaalen; waar door de muiterij en het overloopen onder hetzelve aanmerkelijk verminderde. Van den Krijgsdienst hadt SPINOLA, tot nog toe, weinig werks gemaakt; doch het vertrouwen, welk men in zijne bekwaamheden stelde, was oorzaak, dat het bewind over gewigtige onderneemingen hem wierdt aanbevolen, in de onderstelling van een gelukkigen uitslag, zo ras hij zich met de borst op dezelve zoude toeleggen.

't Was, in den Jaare 1603, het derde jaar, zints de Spanjaards het beleg voor *Oostende* geslagen hadden. Meer dan één Veldheer hadt daar tegen, vrugteloos, zijne kragten beproefd. Op de verzekering, door SPINOLA gedaan, dat hij 'er een gelukkig einde van hoopte te maaken, wierdt, in het begin van de maand Julij des gemelden jaars, het bewind daar van, door den Aartshertog ALBERTUS, aan hem opgedragen. Eene uitgeleezene bende van Ingenieurs, uit alle Gewesten, verzameld hebbende, deedt hij dezelven hun vernuft te werk stellen, in het uitvinden van allerlei gereedschappen en middelen, om de belegerden te beschadigen. Onder andere vervaardigden zij eene soort van Vlotten, welke grof geschut dragen, en, over het verdronken Land, Stedewaarts konden aanvoeren. Voorts deedt SPINOLA eenen Dijk opwerpen, door middel van welken hij den toevoer van Mond- en Krijgsbehoeften merkelijk belemmerde. Doch, met het vervaardigen van dit alles, was zo veel tijds verloopen, dat de Veldheer van verdere poogingen om de Stad te dwingen, in het thans loopende jaar moest afzien.

Terwijl SPINOLA, met den aanvang van het volgende jaar, toestel maakte, om het beleg van *Oostende* met nieuwe kragten voort te zetten, ontving hij bevel van den Aartshertog, tot het onderneemen van het ontzet van *Sluis in Vlaanderen*, voor 't welk MAURITS het beleg hadt geslagen. Gaarne hadde hij het beleg der eerstgemelde Stad, met grooter geweld dan voorheen, willen hervatten. Voor *Sluis* eenige Bat-

Batterijen hebbende doen opwerpen, wierdt hij, door Prins MAURITS, genoodzaakt, dezelve te verlaaten. Nu deedt hij eenen aanval op de Legerplaats van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU; doch ook deeze noodzaakte hem, met groot verlies te wijken. Nu bemagtigde SPINOLA in de daad de Schanzen *Katharina* en *Philips*; doch als hij op het Eiland *Kadzand* zogt over te raaken, vonden zijne Spanjaards de overs zo wel bezet en bewaard, dat een hagelbui van Staatsche Kogels hun het heklauteren van den Dijk belette, en zij, onverrigter zaake, moesten te rug keeren. Alle verdere poogingen van SPINOLA, tot ontzet, verder vrugtloos afloopende, ging *Sluis*, in de maand Augustus, aan de Staatsche zijde over.

Thans beſloot de Veldheer, het beleg van *Oostende* te hervatten. Alles, wat de vernuftigſte Krijgskunde vermogt en konde uitdenken, wierdt hier te werk geſteld. Onder andere deedt SPINOLA eenen zwaaren brug zamenſtellen, beweegbaar op koperen wielen, en waar van het eene einde, gemaakt van dikke Kabeltouwen, geſchikt was om nedergelaaten te worden over zekere Halve Maan, welke in het water de *Geule* lag. Doch de moeite en kosten, daar aan beſteed, waren zonder vrugt, alzo de belegerden het zonderling werktuig reddeloos ſchooten. Hierom wendde SPINOLA zijne kragten tegen het Westlijk gedeelte der Stad, en deedt 'er het eene werk voor en ander naa bemagtigen. Het delven, van weerkanten, wierdt zo wakker voortgezet, dat de Spanjaards en Staatſchen, nu en dan, onder de aarde elkander ontmoetten. Eindelijk deedt hij een goed aantal Hoogduitſchers het Bolwerk *de Zandhil* naderen; met groote moeite wierden zij daar van meester, en ontvingen, daar voor, van den Veldheer, veertigduizend guldens ten geſchenke. Naa dit verlies, en zints SPINOLA, onder de aarde, zich eenen weg na de Oude Stad gebaand hadt, was *Oostende* niet meer te houden. Eerlijker voorwaarde beloofde de Veldheer aan de belegerden, dan men, veelligt, naa een hardnekkigen tegenſtand van ruim drie jaaren zoude hebben mogen verwagten.

Thans deedt SPINOLA eenen keer na *Soanje*, om verſlag te doen van zijne verrigtingen, en maatregels voor het toekoomende

mende te beramen. Zeer minzaam wierdt hij ontvangen van Koning PHILIPS DEN III, die hem, boven verscheiden andere gunsten, en een Jaargeld van twaalfduizend Kroonen voor zijnen tafel, tot Luitenant Generaal van 's Konings Legers in de Nederlanden aanstelde. In de onderhandelingen over de Nederlandsche zaaken, hadt SPINOLA het voortzetten van den Oorlog zeer ernstig aangeraaden. Van hier, en om aan den Oorlog, zo als PHILIPS meende, een spoedig einde te maaken, stelde hij zijnen Veldheer in staat om twee Legers in het veld te brengen: het een tot dekking der Aardshertoglijke Nederlanden, het ander om eenen inval te doen in de Provincien van *Friesland* en *Overijssel*.

Naa zijne wederkomst in de Nederlanden, was het eerste bedrijf van SPINOLA, het zenden van den Graave DE BUCQUOI, met eene talrijke bende, om op de Stad *Lingen* eenen kans te waagen, met oogmerk om in eigen persoon, eerlang, derwaarts te volgen. Dit viel voor in den Zomer des Jaars 1605. Om zijnen toeleg bedekt te houden, en Prins MAURITS te brengen of te versterken in den waan, als of hij het oog op *Rijnberk* hadt, liet hij bij *Keizerswaard*, een Zomerleger afteeken voor zesduizend man, terwijl hij zelve, met negenduizend Knegten en tweeduizend Paerden, in drie hoopen, na *Lingen* optrok. Hij hieldt eene zeer strenge Krijgstucht onder zijn volk, verbiedende allen overlast tegen de onzijdige Volken. Op den vierden dag van zijnen optogt kwam hij voor het Overijsselsche Steedtje *Oldenzeel*, 't welk hij, op drie plaatzen tevens, aantastte, en in den nacht van den zevenden van Augustus vermeesterde. Straks hier op zondt hij zijne Ruiterij vooruit, om *Lingen* te berennen, en volgde, den tweeden dag daar aan; met het Leger. Naa een beleg van negen dagen, moest de niet zeer sterk versterkte Stad zich aan hem overgeeven. Aan de volkrekkingen der onlangs begonnen Vestingwerken leide SPINOLA nu de laatste hand, en verzuimde, door dit draalen, de gelegenheid, om verscheiden Steden en Sterkten, in dien oord, te bemagtigen, welke, meent men, in den schrik, welke de gemoederen hadt bevangen, hem gereedelijk in handen zouden gevallen zijn.

Hier

Het gerugt van 's vijands optogt hadt Prins MAURITS tot dien zelfden oord gelokt. Eenigen tijd naa de bemagtiging van *Lingen*, lag SPINOLA aan den Roerſtroom. Hier beſloot MAURITS hem aan te tasten, alzo de vijandlijke troepen merkelijk verſpreid lagen. Ongelukkig viel het uit, dat het Staatſche Voet- en Paerdevolk, op eene aangeweezene plaats, zich niet ſpoedig genoeg vereenigde. Dit gaf SPINOLA gelegenheid, om zijn volk digter in een te trekken en in ſlagorde te ſchaaren; 't welk den Staatſchen zo zwaaren ſchrik aanjaagde, dat ze eene ſchandelijke vlugt namen, en, ondanks het ſchelden, dreigen en bidden van MAURITS, niet tot ſtaan konden gebragt worden. Alleenlijk ontmoette de Ruiterij van SPINOLA eenigen tegenſtand, en was reeds aan het wijken, wanneer de Veldheer, aan verſcheiden oorden tevens, den trom doende roeren, MAURITS in den waan bragt, dat de geheele vijandelijke magt op de been en in aantogt was. De wel bedagte Krijgslist hadt ten gevolge, dat de Staatſche Veldheer, op zijne Ruiterij zich niet durvende verlaaten, den aftogt deedt blaazen.

Naa het eindigen van den Veldtogt des Jaars 1605, deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om penningen te vorderen, ter betaalinge van zijne beide Legers. Doch hij vondt de Koninklijke ſchatkist ledig tot op den bodem. Geld, intuſſchen, was 'er noodig, om te voldoen aan den driagenden eisch der Troepen; doch men vondt geen middel om aan zijne billijke vorderingen te voldoen. Voor zo veel hij, evenwel, van eene gewiſſe zege zich verzekerd hielde, indien men een gepasten voorraad van penningen konde bij een brengen, verkoos hij liever, zijne eigen middelen en die zijner vrienden aan te ſpreeken, dan den aangebooden voordeeligen kans te laten voorbijloopen.

De Zomer des Jaars 1606 was reeds een goed ſtuk verloopen, eer SPINOLA te velde trok. Met een goed getal Spanjaarde, uit *Italie* ontbooden, als mede met eenige *Brunswijkſche* Troepen en *Oostfrieſche* Ruiterij, was nu zijn Leger verſterkt. Zijne magt in twee hoopen verdeeld hebbende, zondt hij den Graaf DE BUCQUOI, met tienduizend Knegten en twaalfhonderd Ruiters, na de *Betuwe*, in *Gelderland*. Hij zelve

zelve bedreef elfduizend Knegten en tweeduizend Paerden, nevens acht Stukken Geschut. Hier mede had hij het oog op *Friesland*, of op de *Veluwe*, om alzo na *Utrecht* te trekken. Aldus meende hij de beide Legers zamen te voegen, en alzo het hart der Vereenigde Gewesten te bemagtigen. Doch deeze toeleg mislukte hem, vermids zijn togt langzaam voortging, van wegens de menigvuldige hinderpaalen, die hij, door gedurigen regen, glibberige wegen en ziekten onder zijn volk, ontmoette. Om den tijd niet geheel vrugteloos te laaten verloopen, zondt hij eenig volk na de Gelderschie Stad *Lochem*, welke op den drieëntwintigsten Julij bemagtigd wierdt. Daar naa wendde hij het oog na *Zwol*; doch wierdt in zijnen toeleg verhinderd. Beter slaagde SPINOLA, in zijnen aanslag op *Grol*. Op den derden Augustus kwam hij, in eigen persoon, met zijn Leger voor de Stad, binnen welke een jong Heer, VAN DORTH genaamd, het bevel voerde over eene Bezetting van dertienhonderd man. Ondanks den moed des jongen Bevelhebbers, moest hij, op aandrang der belegerden, op den elfden dag des beleegs, de Stad overgeeven. Nog in de zelfde maand trok de Spaansche Veldheer van daar na *Rijnberk*, 't welk, onlangs, door Graaf ERNST VAN NASSAU, merkelijk versterkt was. In eenen uitval der Staatsche Ruiterlije, liep SPINOLA, zich te verre gewaagd hebbende, groot gevaar om gevangen te worden. Door aanhoudend schieten, ondermijnen en storm loopen, aan de zijde des vijands, en door moedeloosheid op ontzet, gepaard met gebrek aan buskruid, aan den kant der belegerden, wierdt de Bevelhebber der Stad genoodzaakt om in onderhandeling te treeden; dit geschiedde op den tweeden van October. SPINOLA, die zelden spaarzaam was op zijn volk, had hier wel-hig minder dan vijfhonderd man verlooren.

Naa de bemagtiging van *Rijnberk*, besloot SPINOLA den Veldtogt deezes jaars te eindigen, althans geene nieuwe beleegeringen van Steden te onderneemen. Nu had hij, eertang, met gevaarlijker vijanden dan met de Staatsche Krijgsbenden te worstelen. Ten dienste des Konings van *Spanje* had hij zich diep in schulden gestoken, en leedt nu gebrek aan geld en geloof. Intusschen riep de Soldaat om betaaling van agter-

ſtallen. Voorheen hadt hij, door eenig geld op rekening te verſtrekken, en door het verſchaffen van geſtadige Krijgsbezigheden, onder het oeffenen van eene ſtrenge Krijgstucht, het ſmeulend vuur onder de asch gehouden. Doch zints hij, bij den uitgeputten of onwilligen Koopman geene toevlugt vondt, en het Oorlogsvolk, daarenboven, geen weerwerk hadt, was 'er geen banden meer aan de muitzuchtige Krijgsknegten. Veelen liepen tot Prins MAURITS over; anderen doorkruisten het platte land, rovende en plonderende onder aangeſtelde hoofden. Kommerlijk zag SPINOLA dezen toeſtand van zaken in. Uit vreeze dat de muiterij verder voortſlaan, en algemeen zoude worden, verdeelde hij de Regimenten, in welke hij het meeste vertrouwen ſtelde over de naaste Steden, en verſpreidde de andere over den Kouſchen bodem.

Naar gewoonte begaf zich SPINOLA, na het eindigen van den Veldtogt, wederom na *Spanje*. Hier vondt hij de Geldkoffers even hol, als 's jaars te vooren. In de onmagt, derhalven, om zonder rijklijken voorraad van penningen, iets van gewigt in de Nederlanden te kunnen uitvoeren, en de geldverſpillingen der twee jongſtverloopene jaaren, welke, door den Ridder HOOFT, in zijne Brieven, op veertien millioenen ſchats begroot worden, niet verder voort te zetten, beſtondt hij aan Koning PHILIPS DEN III het onderneemen van eene Vredehandeling, met de Verééngde Gewesten, aan te raaden. Deeze raad, die, daarenboven, door verſcheiden andere Grooten ondersteund wierdt, vondt gehoor. Van elders is bekend, dat 's *Graavenhage*, zedert, tot de plaats der onderhandelinge verkoozen, en van de Spaanſche zijde Gemagtigden benoemd wierden, om derwaarts te vertrekken. Zij waren vijf in getal. Aan het hoofd van deeze bevondt zich AMBROSIUS SPINOLA. In het begin der maand Februarij des Jaars 1608 naderde hij de Hofplaats. Tot op een half uur van daar reedt hem Prins MAURITS te gemoete, van een ongelooflijken ſtoet gevolgd. Hier tradt zijne Doorluchtigheid uit zijne Kpets, om den Spaanſchen Veldheer te verwelkoomen. Staatelijk en treffende was de vertooning, de twee grooſte Veldheeren der Eeuwe, die onlangs, als vijanden, Legers over en weder hadden aangevoerd, thans elkanderen,

in

in het gezigt van duizenden aanschouweren, te zien omhelzen en met beleefdheden van hoflijke manieren overladen. Thans tradt SPINOLA in de Koets van Prinse MAURITS, daar de twee Helden, onder het voortrijden, over en weder, den lof van dapperheid met milde handen, uitstortten. Eenen bijkans Vorstelijken luister, in huistooizels en tafelpragt, stelde SPINOLA in *'s Hage* ten toon. Van wijd en zijd kwamen dagelijks veele Landzaaten toevloeien, om de kostbaare toerustingen te bezigtigen. SPINOLA was zeer toegeevende, omtrent het voldoen deezer nieuwsgierigheid, en toonde, daarenboven, zijne minzaamheid, in het verleenen van gehoor aan allen, die 'er om verzogten. Wat, voor 't overige, SPINOLA's verrigtingen in *'s Hage* aanbelangt, een verslag daar van behoort niet tot ons tegenwoordig plan: men weet dat dezelve ten gevolge hadden, het sluiten van het vermaarde Bestand of Wapenschorzing, tusschen *Spanje* en de Veréénigde Nederlanden, gedurende den tijd van twaalf agtervolgende jaaren.

Gedurende het Bestand zat SPINOLA niet ledig. In den Jaare 1612 en vervolgens, waren over de *Gulikſche* en *Kleefſche* bezittingen merkelijke oneenigheden gereezen. Zo wel de Aardshertogen als de Staaten der Veréénigde Gewesten meenden op dezelve aanspraak te hebben. Bestaanbaar met het Bestand, liep men, ter beslissinge, te wapen. Van de zijde der Aardshertogen wierdt, in den Jaare 1614, een Leger verzameld bij *Maastricht*, en het bevel daar over aan SPINOLA opgedraagen. Hij scheen het oog te hebben op *Gulik*, doch hadt in de daad, het hart na *Aken* gewend, alwaar, zints eenigen tijd, de Roomschgezinden het onderspit delfden, althans de Hervormden meer gezags en aanziens genooten, dan in de oogen van een Roomsch Hof konde behaagen vinden. In naame des Keizers trok dan SPINOLA op, tegen *Aken*, en maakte 'er zich, zonder slag of stoot, meester van, op den eenëntwintigsten Augustus des Jaars 1614; verstellende voorts de Wet, en de oeffening van den Onroomschen Godsdienst geheel doende ophouden. Op de bemagtiging van *Aken* volgde, onmiddelijk, die van *Duuren*, *Orsoi*, *Duisberg*, *Kaster*, *'s Greevenbroek* en *Berchem*. Ook

opende de Stad *Wezel*, in de volgende maand September, na eenige geringen tegenſtand, haare poorten.

Niets merkwaardigs, zints deeze vertogtingen, tot in den Jaare 1619, vinden wij aangaande SPINOLA aangeteekend. Over de opvolging op den throon van *Boheme* waren thans oneenigheden gereezen. De Aartshertogen, ten dienſte des Keizers, aan den eenen kant, en de Staaten der Vereénigde Nederlanden, aan de andere zijde, namen deel in deezen twist. Over het Leger der eerstgenoemden, beſtaande uit zeshentwintigduizend Knegten en vierduizend Ruiters, wierdt aan SPINOLA het bevel opgedraagen. Hij deedt daar mede eenen inval in de *Neder-Paltz*, en veroverde, in een maand tijds, het geheele Gewest en de Steden, daar in gelegen, *Heidelberg*, *Manheim* en *Frankendaal*, alleenlijk uitgezonderd. *Diez* en het Graafſchap *Naſſau* waren reeds, vroeger, in zijne handen gevallen, en deerlijk uitgeplonderd.

Met het begin des Jaars 1621, gelijk bekend is, liep het Tyaalfjaarig Beſtand ten einde. Van wederzijde maakte men nu de toebereidzels om zich zelve te ſterken, en zijnen vijand te beſchadigen. Onder de middelen, welke, van de Spaanſche zijde, wierden in het werk geſteld, was eene poging om de Remonſtranten te winnen, de hoofden van welke zich thans in *Brabant* onthielden. Vooral ſtelde men veelerhande pogingen te werk om UITENBOGAART aan de zijde der Aartshertogen over te haalen. Verſcheiden Grooten deeden daar toe bij hem aanzoek, en zeer voordeelige aanbiedingen. Onder andere wierdt hij, te *Bruſſel*, bij SPINOLA ontbooden. De Markgraaf ontving hem zeer vriendelijk, en onderhielde hem over verſcheiden zaaken en perſoonen, onder andere over FREDERIK HENRIK, broeder van Prinſe MAURITS. Gevraagd, hebbende: *Is Graaf* HENDRIK *van de zwen*, „ Dat „ kan ik niet zeggen," antwoordde daar op UITENBOGAARD, „ maar ik houde dat zijne Excellentie mij in 't bijzonder „ niet ongunſtig is, en geloof dat hij niet ongenegen zou „ zijn ons te helpen, indien hij konde." *Gij zegt wel*, hervatte daar op SPINOLA, *indien hij konde*; betuigende voorts eene ongemeene hoogagting voor Prins FREDERIK HENRIK, en

hem

hem zeer hoog prijzende. Voorts zeide SPINOLA tot UITENBOGAART, aan den Pensionaris CAVARELLES of JAVARELLA, van wegen de Aartshertogen, last gegeven te hebben om hem eene Jaarwedde toe te leggen. Doch de andere hernam hier op, dat hij hunne Hoogheden en zijne Excellentie ten hoogsten bedankte, en ootmoedigelijk badt, men wilde zijne weigering niet ten kwaade duiden, maar dien hij een vast opzet had genomen om geene Jaarwedde aan te neemen. *Neen, neen*, voerde hem thans de Markgraaf te gemoete, *gij zijt het waardig; gij moogt het niet weigeren; hij zal u daar nader over spreeken.* Voorts beloofde hij hem gerust te zijn, ten aanzien van zijn verblijf te *Antwerpen*. Inderdaad kwam ook, niet lang daar naa, de gemelde Pensionaris, uit last van SPINOLA, UITENBOGAART een papier met Goud aanbieden; 't welk hij, egter, met heusche dankbetuiging, van de hand wees.

Naa het eindigen van het Bestand, in den Jaare 1621, opende de Markgraaf van SPINOLA den Veldtogt met eene gewigtige onderneeming. Hij badt het oog op *Bergen op den Zoom*; doch, om Prins MAURITS te misleiden zoudt hij Graaf HENRIK VAN DEN BERG na Kleefsland, daar hij zich van *Goch* meester maakte. Zo gelukkig slaagde de Spaansche Bevelhebber in deezen list, dat de Nederlandsche, geenen kommer omtrent *Bergen* hebbende, de meeste Bezetting daar uit, en na Kleefsland deedt trekken. Doch toen de Ruiterij zich gereed maakte om de Stad te verlaaten, verzette JUSTINUS VAN NASSAU, Natuurlijke Zoon van Prinse WILLEM DEN I, Bevelhebber van *Breda*, zich daar tegen, verzekering doende aan RYHOVE, die het Paardevolk moest geleiden, dat SPINOLA het op *Bergen op den Zoom* gemunt hadt. Op herhaalde bekragtigingen van deeze tijding, begon men de Stad, van nieuws, te versterken. SPINOLA verscheen, eerlang, voor *Bergen*, en maakte zich, wel haast, meester van eenige Buitenwerken. Hachelijk stondt nu het lot der Stad, wanneer de aankomst van het Staatsche Leger haar uit den nood verloste, en den Spanjaard noodzaakte, het beleg op te breeken. Men wil, dat SPINOLA's agting, door deeze te leurstelling, merkelijk daalde bij de menigte, en dat de Priesters, van den Kanzel,

openlijk tegen hem uitvoeren; zó dat de Koning van *Spanje* genoodzaakt was, met zijn gezag tusschen beiden te treeden, en het twisten en schelden op zwaare straffe te verbieden; met nevens gevoegde verklaaring, zich de zaak van zijnen Veldheer onmiddelijk te willen aantrekken, en in dezelfs eere en oneere deelen.

Gelukkiger slaagde SPINOLA, in zijne onderneeming op *Breda*. In de maand Augustus des Jaars 1624 sloeg hij het beleg om die Stad, binnen welke JUSTINUS VAN NASSAU het bevel voerde. Het beleg wierdt den volgenden winter voortgezet, waar toe hem wind en weder zeer gunstig waren. Het ongeraaden oordeelende, de Stad met geweld aan te tasten, hadt hij zich rondom dezelve verschanst, en allen toevoer afgesneeden. Ondanks de poogingen der Staatschen om zijn Leger onder water te zetten, hadt hij het, tegen alle aanvallen, naar de kunst versterkt, en zelf het water van den Stroom de *Merke* weeten af te leiden. Intusschen trok het Beleg van *Breda* de opmerking van de voornaamste Krijgshelden van Europa. Het was een toneel, waar op de Markgraaf VAN SPINOLA in het bespringen, JUSTINUS VAN NASSAU in het verdeedigen, en Prins MAURITS in zijne poogingen tot ontzet, alle hunne Krijgskunde te werk stelden. Van hier dat men, uit verscheiden Gewesten, zeer aanzienlijke en vermaarde Oorlogshelden herwaarts zag zamenvloeien, om ooggetuigen te zijn van, en hun voordeel te doen met de aangewende middelen. SPINOLA, eenen brief van Prinse MAURITS aan zijnen Natuurlijken broeder, onderschept hebbende, verstondt daar uit de ongemeene toerustingen der Staaten, om de Stad te ontzetten. Om zijn Leger te dekken, en de voorgenomene ontzetting te doen mislukken, deedt de Markgraaf, midden in de winter, eene verschanzing opwerpen, die eenen omtrek van veele duizenden schreden besloeg. Bij eenen Krijgslist, welken SPINOLA te werk stelde, vondt hij goede rekening. Hij maakte eenen Boer op, en zondt dien met eenigen voorraad tot onder de muuren van *Breda*. Hier moest hij den belegerden, bij welke de mondkost zeer schraal begon om te koomen, aanzeggen, dat hij eenen doortogt door het Leger der Spanjaarden hadt gevonden. Dit zou

hem

hem doen gelooft vinden, en, misschien, het middel zijn, waarom hij zoude gebruikt worden, om brieven aan Prins MAURITS over te brengen. In 't eerst schoont hij dit weigerde, doch eindelijk zich laten overhaalen. Dit gebeurde met der daad. De Bevelhebber belastte dan boer met brieven voor Prins MAURITS; doch, volgens afspraak, bragt hij dezelve aan SPINOLA, wiens dan uit den toestand der Stad vernam, en voorts de brieven verder voortzondt. In de Lente des Jaars 1625 leidt de Markgraaf groote kleine schade, doordien eenige Staatsche benden middel gevonden hadden om eenige van zijne Magazijnen in brand te steeken. Onder dit alles overleedt Prins MAURITS, en wierdt vervolgens, het hoofdbevel over het Beleg, door dezelfs broeder en opvolger, aanvaard. Met nieuwen moed vierden nu, van wederkanten, zo zeer benoodigtigde als tot omzet der Stad, de Hostilite gangingen in 't werk gesteld. Meer dan eens liep SPINOLA merkelijk gevaar. Een Kogel, uit de Stad geschooten, vloog, op zekeren dag, door zijn Slaapvertrek; tot zijn geluk bevondt hij zich niet in hetzelve. Terwijl hij, op eenen anderen zijde, rondom de Vesting reedt, verbrijzelde een Kanonskogel het gebit van zijn paard. Door ziekten onder het Krijgsvolk, en door gebrek aan de meest dringende levensnoodwendigheden, vondt zich eindelijk de Bevelhebber genoodzaakt, de Stad over te geeven. Op den twaalfden Junij des Jaars 1625 wierdt het Verdrag geteekend, en daar bij, voor de Bezetting, een eerlijke uitmarsch bedongen. Het laatste ingrijp van SPINOLA, hier te lande, was een aanval op *Zuidbevelland*, die hem uitlukte, als mede de verstekking van *Zandvliet*, een Dorp aanhoorende *Antwerpen* en *Bergen op den Zoom*, om alzo de voorheen verijdelde landing op *Zeeuwsch-vleland* te bevorderen; doch ook hier in wierdt hij verhinderd. SPINOLA scheijde, niet lang daar na, de Nederlanden te hebben verlaten. Immers ontmoeten wij hem, in den Jaare 1629, in *Italie*, alwaar hij, gedurende zijn bevel over het beleg van *Casal*, van eene ziekte wierdt aangetast, aan welke hij, op den vijfentwintigsten September, overleedt, te *Castello d'Ascisa*, waarheen hij zich hadt laten overbrengen.

Zie A. VAN METEREN.

SPINOLA, (FREDERIK) was een Genuees van aanzienlijke afkomste en geboorte, en vermaard als een ervaren Bevelhebber ter Zee. In den Jaare 1599 voerde hij, in dienst des Konings van *Spanje*, zes Galeien na de Nederlanden. Om hem te onderscheppen, zonden de Staaten eenige Oorlogschepen na de *Hoofden*. Onder begunstiging des winds, en gepaste Zeemanschap gebruikende, liep hij zo digt langs de Fransche Kust, dat hij in *Vlaanderen* behouden binnen kwam. Hij liep in de Haven van *Sluis* binnen, van waar hij de Zeeuwsche Kusten in gestadige onrust hieldt. Meer dan eens raakte hij in gevegt met de Staatsche Schepen, onder andere met zes Oorlogschepen, met welke hij, in 't gezigt van *Vlissingen*, een bloedig Zeegevegt hieldt. Merkelijke schade bragt SPINOLA, in het volgende jaar, den Staatschen toe, doordien hij een goed aantal Vaartuigen onderschepte, beladen met mondbehoeften voor het Leger, 't welk toen in *Vlaanderen* lag. Doch de Heer VAN WARMOND rastte hem vervolgens aan, en zette hem het behaalde voordeel rijkelijk betaald. Na dit verlies deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om nieuwe versterking van daar te haalen. In de maand October des Jaars 1602 nam hij de reize aan na *Vlaanderen*, met zes Galeien. Doch vermids men, hier te Lande, van zijne aanmaderingen niet onkundig was, hadden eenige Engelsche en Staatsche Oorlogschepen zich in het Kanaal vervoegd, om hem den doortogt af te snijden. De eerstgenoemden kreegen de Galeien 't eerst in 't oog, en gaven 'er aan de anderen kennis van. De Galeien zogten, digt onder de Engelsche Kust, de vijanden te ontroeien; doch de Staatschen schooten zo hevig op haar, dat zij twee van dezelve, met hunne Kogels, geheel doornagelden, en vervolgens, met hunne zwaare schepen, overreliden en aan spanderen stieten. Eene Galei verongelukte, op de hoogte van *Calais*, door de onkunde van haare Stuurlieden; twee andere vervielen op de Vlaamsche Banken, en wierden, zwaar beschadigd, te *Nieuwpoort* binnen gesleept. 'Er was dus nog één Galei overgebleeven. Op deeze bevondt zich SPINOLA zelve, met een aanzienlijken schat van tweemaal honderddalzond Dukaaten. Hij dreef af, met den wind, tot op de hoogte van de Zeeuw-

Zeeuwsche Stroomen, doch bergde zich, eindelijk, met groot gevaar, in de Haven van *Duinkerken*. Eene landing op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, was den Spaanschen Admiraal, geduurende dit jaar, mislukt. Die te leurstelling wilde hij, in het volgende jaar, verbeteren. Ten dien einde liep hij, op den zesentwintigsten Maij des Jaars 1603, met acht Galeien, uit de Haven van *Sluis*. Onder bevel van den dapperen Admiraal JOOST DE MOOR, hadden drie Staatsche Oorlogschepen en twee Galeien voor dezelve post gevat. SPINOLA, de zon en den wind in zijn voordeel hebbende, klampte de Staatsche schepen aan boord, in de *Wielingen*. De overmagt was aan zijne zijde, alzo hij een goed aantal Musketiers, de Staatschen, daarentegen, zeer weinige Soldaaten binnen boord hadden. De Matroozen moesten derhalven, hier het voornaamste werk verrigten. Zeer hevig wierdt 'er, van weerkanten, gevogten. SPINOLA, met woorden en daaden, de zijnen voorgaande, ontving, eindelijk, in zijn lichaam eenen Kogel, die hem wegnam. Daarenboven sneuvelde 'er zeer veel van zijn volk. De Galeien moesten eindelijk de wijk neemen na *Sluis*, en den Admiraal DE MOOR in 't bezit van het Slagveld laaten.

SPINOSA, (BENEDICTUS DE) dus genaamd, om dat zijne handtekening gemeenlijk was B. SPINOSA, hoewel de voornaam eigenlijk BARUCH luidde, van geboorte een Jood, die eerst het geloof in den Joodschen, en vervolgens van allen Godsdienst verzaakte, en een Ongodist wierdt, was geboren te *Amsterdam* in of omtrent den Jaare 1633. Hij was een Ongodist uit overtuiging, en op eene geheel nieuwe wijze, hoewel zijne Leer in den grond de zelfde was als die van veele andere vroegere en laatere Wijsgeeren in Europa en het Oosten. Hij was de eerste, die het gevoelen der Ongodisterij tot een zamenstelzel, volgens de regels der Meetkunde, gebragt heeft. SPINOSA, gelijk wij zeiden, was geboren te *Amsterdam*, van onbekende, en, gelijk uit verscheiden omstandigheden zijnes leevens blijkt, behoeftige Ouders. In zijne eerste jeugd gaf hij reeds blijken van een leevendigen en doordringenden Geest; en dewijl hij grooten lust hadt tot het

Latijn, bediende hij zich, om dat te leeren, eerst van een Duitscher, en daar naa van den berugten Doctor FRANS VAN DEN ENDE, die toen ter tijd te *Amsterdam* de Kinderen van verscheidene deftige lieden daarin onderwees, en naderhand, toen hem de Ongodisterij, welke hij zijne onschuldige Leerlingen gezegd wierdt met het Latijn te hebben ingeboezemd, uit *Holland* hadt doen bannen, in *Frankrijk*, wegens geftigt oproer, of, gelijk anderen, doch zonder grond, voorwenden, om een aanslag op het leeven des Dauphins, wierdt opgehangen. Naderhand leide SPINOSA zich geheel toe op het beoeffenen der Schriftuure en de kennis der Godgeleerdheid; doch verwisselde deeze oeffening eerlang tegen de Wijsbegeerte. Inzonderheid vondt hij veel genoegen in de schriften van DES CARTES, en bekende naderhand dikwijls, dat hij alles, wat hij van de Wijsbegeerte wist, aan deezen verschuldigd was. Hij stelde tot een grondregel, dat men niets moet aanneemen, waar van men niet, door genoegzaame bewijzen, klaar overtuigd is. Derhalven besloot hij, dat de Leere en stellingen der Rabbijnen, die nooit met Gods Woord, noch met het gezond verstand overeenstemden, van slegt allooi waren; en hij onttrok zich daarom meer en meer hunnen omgang, bezogt de Sijnagoge zelden, en niet meer dan welstaanshalven vereischt wierdt. Hij was naamlijk een Man, die een Vijand was van geweetensdwang, en alle geveinsdheid en huichelaarij verfoeide: weshalven hij zijne gevoelens openhartig verklaarde, en sprak zo als hij geloofde. Veelen hielden hem verdagt, als of zijn voorneemen ware, het Christendom te omhelzen, 't welk, egter, nimmer geschied is; en vermids de Jooden een Man van zijne bekwaamheid niet gaarne verlooren, zegt men dat zij hem eene jaarwedde van duizend Guldens aanbooden, indien hij in hunne gemeenschap volharden, en zich uiterlijk als een Jood wilde blijven gedraagen; doch men verhaalt, dat hij meer dan eens zoude verklaard hebben, tot zulk eene huichelaarij niet te zullen kunnen besluiten, al had men hem tienmaal grooter somme aangebooden.

Nogthans verliet SPINOSA de Sijnagoge niet op eenmaal, maar verscheen nog bij wijlen in dezelve, en zou hier in vol-

volbragt hebben, ware het volgende voorval niet gebeurd. Op zekeren avond uit den Schouwburg komende, wierdt hem, door een anderen Jood, op eene verraaderſche wijze, een ſteek met een Mes toegebragt; het was wel eene ligte wonde, doch het bleek egter duidelijk, dat de aanvaller het op zijn leven had toegelegd. Dit voorval deedt hem de gemeenſchap der Joden geheel en al verlaaten. De Sijnagoge deedt hem op eene plegtige wijze in den Ban, en zondt hem ter Banvonnis aan huis. Hij zelf ſtelde in 't Spaansch eene Verdediging op, waarom hij de Sijnagoge had verlaaten; doch dit Geſchrift is nimmer door den druk gemeen geworden. Nogthans heeft men ontdekt, dat het veele dingen bevatte, die naderhand in zijn *Tractatus Theologico-Politicus* gevonden zijn. Deeze verhandeling zag het licht te *Amſterdam* in den Jaare 1670; het is een verfoeielijk en verderflijk boek, waar in hij al het zaad van Ongodisterij, dat in zijne *Opera Poſthuma* verſpreid is, ſtrooide.

Toen nu SPINOSA, gelijk gezegd is; zich geheel op de Wijsbegeerte toelegde, vondt hij geen ſmaak meer in de gemeene zamenſtellen deezer Weetenſchap; dat van DES CARTES alleen behaagde hem bijzonderlijk. Hij was zo ingenomen met hetzelve, dat hij zich afzonderde van alle gezelſchappen om 'er te beter in te vorderen. In deeze eenzaamheid, tot welke hij zich nu begeeven had, leerde hij het Glasſlijpen, en oeffende zich daarenboven in de kunst om Portretten en andere beelden, met houtskool of inkt, te tekenen; van de laatſte kunst bediende hij zich tot zijn vermaak en tijdkorting, van de eerſte om een eerlijk beſtaan te vinden. Op deeze wijze leefde hij een tijd lang bij een goed vriend, tuſſchen *Amſterdam* en *Onderkerk*, van waar hij zich, in 't Jaar 1644, na *Rhijnsburg* bij *Leiden* begaf, welke plaats hij evenwel, een half jaar daar na, met *Voorburg*, een uurtje van den *Haage* gelegen, verruilde. Hier wierdt hij bekend met zo veele aanzienlijke lieden van 's *Gravenhage*, dat hij, na verloop van vier jaaren, op derzelver aanraaden, zijne woonplaats daar heen verlegde. Hier zorgde hij voor zijn eigen beſtaan, met het ſlijpen van Vergrootglazen en het maaken van Verrekijkers. Hij was zeer maatig en ſpaarzaam in

zijne

zijne levenswijze, en, weigerde dikwijls, wanneer hem gelegenheid voorkwam om zijne ſobere tafel tegen een deftig onthaal te verwisſelen, daar van gebruik te maaken: In zijne kleeding geleek hij een gemeen burger, en antwoordde zeker voornaam man, die hem een beter ſlaaprok aanbood, dat een beter rok hem niet tot een beter mensch zoude maaken. Ook begeerde hij niet meer gelds bij een te zamelen, dan hij tot zijnen nooddruft noodig hadt; weshalven hij alle vierendeels jaaren zijne rekening ſloot, en de Balans opmaakte. En alzo hij aan het einde des jaars niets over hadt, vergeleek hij zich zelven bij een ſlang, die met den ſtaart in den mond een Cirkel formeert. Men verhaalt, dat de bekende SIMON DE VRIES hem, op zekeren tijd, eene ſomme van twee duizend Guldens, tot een beter beſtaan en meerder gemak, aanbood, doch dat hij dezelve beleefdlijk van de hand wees, onder voorwendzel, dat hij ze niet noodig hadt, en dat dit Geld ſlegts zijne rust verſtooren, en hem in zijne Studiën hinderlijk zoude zijn. Voorts, dat deeze zelfde DE VRIES hem tot zijnen erfgenaam wilde aanſtellen, maar dat SPINOSA hem tot zijnen nog levenden broeder wees, die ook de volle nalatenſchap kreeg, onder voorwaarde van jaarlijks vijfhonderd guldens aan SPINOSA uit te keeren, welke, zich met deeze ſomme bezwaard rekenende, dezelve op driehonderd Guldens ſtelde.

Voorts was het beoeffenen der Wijsbegeerte zijne geliefde bezigheid. Dikwijls verliepen 'er geheele maanden, zonder dat hij op ſtraat gezien wierdt, zo zeer was hij bezig met zijne overdenkingen te beſchaaven en in orde te brengen, die hij vervolgens aan ſommigen zijner Vrienden mededeelde. Dan, dit ſtil en afgezonderd leeven belette niet, dat zijn naam zich wijd en zijd verſpreidde. Van alle kanten kwamen de Vrijgeesten tot hem, begeerig om met hem te ſpreeken. Men verhaalt, dat de Prins VAN CONDÉ, die de Troepen des Konings van *Frankrijk* in de Nederlanden geboodt, en toenmaals zijn verblijf hieldt te *Utrecht*, zich insgelijks begeerig toonde naar een mondgeſprek met onzen Wijsgeer; ten dien einde ontboodt hij hem uit *'s Graavenhage*, en bezorgde hem een Vrijgeleibrief. Doch vermids de Prins, bij deszelfs aankomst, af-

afweezig was, hadt de bijeenkomst geenen voortgang. SPINOSA vertrok egter niet, zonder dat hem, op 's Prinsen bevel, een goed onthaal aangedaan, en eene vereering was geschonken. Ook zogt hem de Keurvorst van de *Palts*, KAREL LODEWYK, in dit zelfde jaar, na *Heidelberg* te lokken, hem het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte aanbiedende; doch hij weesde deeze aanbieding van de hand, als niet overeenkomende met zijne sterke zucht om de waarheid, zo als hij dezelve begreep, onverhinderd na te spooren.

Wat zijnen dagelijkschen omgang belangt, zulken, die hem gekend hebben, tot boeren zelfs, getuigen, dat hij spraakzaam, zagtzinnig, gedienstig en zedig, ja, een aangenaam medegezel was. Indien men de gesprekken uitzondert, welke hij met zijne gemeenzame vrienden in vertrouwen hieldt, sprak hij nimmer dan stigtelijk in de gezelschappen; nooit vloekte hij: nimmer sprak hij oneerbiedig van de Godlijke Majesteit. De kinders was hij gewoon tot het vlijtig bijwoonen der openbaare Godsdienstoeffeninge, en tot gehoorzaamheid aan hunne Onderen, aan te spooren. Dikwijls vraagde hij zijne huisgenooten, als zij uit de Kerk kwamen, wat zij tot hunne stigtinge uit de predikatie onthouden hadden. Ook ging hij zelf zomtijds ter Kerke, en hoorde met vermaak een weldoorwrogte redevoering. Wanneer zijne huiswaardin, welke tot de Lutherschen behoorde, hem eens over haare gezinte vraagde, en of zij op den weg ter Zaligheid ware, kreeg zij tot antwoord, dat haar Godsdienst goed was, dat zij geenen anderen behoefde te zoeken, noch aan haare Zaligheid te twijfelen, indien zij een Godvrugtig en stil leven leide. Weinig gaf hij om eeten en drinken, en hadt ook niet op met geld en goed. Voorts was hij dag en nagt bezig in zijne geliefkoosde bespiegelingen, en leefde als een Kluizenaar, hoewel hij de bezoeken, welke hem uit agting gegeeven wierden, niet van de hand wees; ook leide hij, nu en dan, bij Mannen van aanzien een tegenbezoek af, niet om zijn vermaak te neemen, of met beuzelingen den tijd te spillen, maar om te spreeken over Staatzaaken, waarin hij wel ervaren was. Wanneer hij vermoeid was van aanhoudend denken en peinzen, verpoosde hij bij wijlen zijnen geest in

ge-

gesprekken met zijne huisgenooten, ook over de geringste onderwerpen, of in het beschouwen van bloedlooze diertjes door vergrootglazen, welke hij zelf hadt vervaardigd.

Zommigen hebben zich verwonderd over dit ingetogen levensgedrag van SPINOSA; doch hij begreep veelligt, dat het waare belang der Maatschappije vordert, dat alle haare leden een vroom, opregt en maatig leven leiden; en hierom tragtte hij, door zijn eigen voorbeeld, zijne Medeburgers daartoe aan te spooren; hoewel hij tevens zich aan eene in 't oogloopende tegenstrijdigheid schuldig maakte, door de menschen aan te moedigen tot het eeren en dienen van dat Weezen, welks bestaan hij, in zijne schriften, zo kragtig zogt te keer te gaan. Hier uit behoorde SPINOSA zelf dit gevolg getrokken te hebben, dat het wenschlijk ware, dat het gros der stervelingen van de waarheid zijner stellingen niet overtuigd wierdt. Onderthusschen verdient het ingetogen leven van SPINOSA minder onze verwondering, dan het kwalijk leven der zulken, welke voorgeeven het Euangelie te gelooven.

Voor 't overige was hij van een zwakke lichaamsgesteldheid, en zukkelde, over de twintig jaaren, aan de Teering, aan welke hij, op den 23sten van Januarij des Jaars 1677, overleedt, hebbende den ouderdom bereikt van een weinig meer dan vierënveertig jaaren.

Van SPINOSA kan in den eigenlijkſten zin gezegd worden dat hij een Godverlochenaar was; dat wil zeggen, hij ontkende het bestaan van een Weezen, dat, van de waereld onderscheiden, de bron en oorzaak van alle andere Weezens is. Zijn grondstelling is, dat 'er niet meer dan éene Zelfstandigheid bestaat, en dat deeze eenige Zelfstandigheid begaafd is met een oneindig getal Eigenschappen, onder andere met die van uitgebreidheid en denken. In gevolge hier van beweerde hij, dat alle lichaamen, welke in het Heelal worden gevonden, slegts wijzingen zijn van deeze Zelfstandigheid, aangemerkt als uitgebreid; en dat, bij voorbeeld, de zielen der menschen wijzingen zijn van deeze Zelfstandigheid, aangemerkt als denkende; invoege dat God, het noodzaaklijk en oneindig volmaakt Weezen, wel de oorzaak is van alle dingen, die bestaan, maar van dezelve niet onderscheiden is. 'Er be-

staat

daar niet meer dan één Weezen, dan deze Natuur; en deeze Natuur brengt in zich zelve, en door eene inblijvende werking, alles voort wat men fchepzel noemt? Hij is te gelijk werkdadig en lijdende, oorzaak en uitwerkzel; hij brengt niets voort, 't welk geene wijzing van hem zelven is. Eene grondftelling, bezwaard met de ondraagelijkfte en buitenfpoorigfte ongerijmdheden. De fnoodheden en gruwelen, welke de Heidenfche Dichters vermelden wegens *Jupiter* en *Venus*, zijn niets in vergelijking van het verfchrikkelijk denkbeeld, 't welk SPINOSA ons van de Godheid geeft; althans fchreeven de Dichters niet aan hunne Goden toe alle de euveldaden en fnoodheden, die 'er gepleegd worden, en alle de zwakheden deezer waereld. Maar, volgens SPINOSA is 'er geen ander werkend en lijdend Weezen, ten opzigte van alles, 't geen natuurlijk of zedelijk kwaad genoemd wordt, dan God.

Zommigen willen, dat SPINOSA niet dan bij trappen tot deeze begrippen verviel; dat hij geen Godlochenaar was in den Jaare 1663, toen hij de Beginzels der Wijsbegeerte van CARTESIUS in 't licht gaf; hij is in dezelve zo regtzinnig in zijne begrippen over de Godheid als CARTESIUS zelve; maar hij fprak hier niet volgens zijn gemoed; hij was toen reeds in dezelfde gevoelens, voor welke hij in zijne *Opera Poſthuma* openlijk uitkwam, te weeten, dat onze Ziel niets anders dan eene Wijziging van de Godlijke Zelfftandigheid is. Niet zonder reden heeft men beweerd, dat het verkeerd begrijpen van eenige grondregels van CARTESIUS hem op den dwaalweg heeft gebragt. Eenigen zijn van meening, dat het Boek onder den verfierden naam van *Lucii Antiſtii Conſtantis, de Jure Eccleſiaſticorum liber ſingularis*, in den Jaare 1665, door SPINOSA in 't licht gegeeven, een voorlooper geweest is van zijn *Tractatus Theologico-Politicus*. Schoon SPINOSA in dit werk voornaamlijk tragt te beweeren dat het regt der Geestlijkheid, in 't Waereldlijke en Geestlijke, ten eenemaale afhangt van de Overheid, en dat de Geestlijken niets anders mogen leeren, dan 't geen hun door de Overheid wordt voorgefchreeven; allen, egter, welke dit ſtuk wederlegd hebben, hebben 'er de gronden van Ongodisterij in ontdekt; doch niemand klaarder dan JOHANNES BREDENBURG. Het is niet zo

ge-

genaakkelijk, alle de zwaarigheden, in dit werk voorgeſteld, op te ruimen, als het ſtuitzel, in zijne *Opera Poſthuma* voorkomende, geheel om verre te werpen, als zijnde het wanſchapenſte, het ongerijmdſte en ſtrijdigſte met onze gezonde begrippen, dat 'er kan verzonnen worden. SPINOSA, de zwaarigheden zijner Carteſiaanſche Wijsbegeerte niet kunnende oploſſen, is tot nog veel ongeloofbaarder ongerijmdheden overgeſlagen.

Men wil dat SPINOSA in zijn Arbeïdzaam gevoelen geſtorven is, en dat hij goede voorzorge hadt gebruikt, in gevalle hij in het laatſte oogenblik in zijne gevoelens mogt wankelen, om te beletten dat zijne ontſtandvastigheid ruchtbaar wierdt. Toen hij zijn einde voelde naderen, riep hij zijne huiswaardin, en verzogt haar om te beletten, dat geen Predikant hem in deezen ſtaat kwam zien. Dit deedt hij, gelijk zijne vrienden verhaald hebben, om dat hij zonder twist wilde ſterven, en vreesde tot eenige zwakheid te zullen vervallen, in welke hij iets mogt zeggen, waar uit men iets ten nadeele zijner Wijsbegeerte mogt beſluiten. Dat wil zeggen, dat hij, met alle zijne ſnorkerij, bevreesd was, dat in de waereld zou verſpreid worden, dat op het gezigt van den dood zijn geweeten ontwaakt was, en hij van zijne gevoelens afſtand hadt gedaan. Anderen verhaalen, dat hij, nu op zijn uiterſte zijnde, tot zijnen huiswaard, zo als deeze gereed ſtondt om ter Kerke te gaan, zeide, „ na het eindigen der Leerrede, zo „ God wilde, wederom bij hem te moeten komen, om met „ hem te ſpreken." Doch hij ontſliep zagtelijk, vóór dat zijn huiswaard wederkeerde; hebbende, bij zijn overlijden, niemand, dan een Amſterdamſch' Geneesmeester, tegenwoordig geweest.

De Aanhangers van SPINOSA zeggen, dat hij, uit zedigheid, zijnen aanhang niet naar zijnen naam heeft willen laten noemen. Het getal zijner leerlingen is niet zo groot, als zommigen willen; men verdenkt 'er ook weinigen van, en onder die 'er van verdagt gehouden worden, zijn 'er weinigen die zijne ſchriften doorleezen, en nog minder die ze begreepen hebben. Voorts, zijn de Grondſtellingen van SPINOSA niet zeer geſchikt om aankomelingen te winnen, dewijl haare valschheid

en

en ongerijmdheid te zigtbaar in 't oog loopt om door dezelve verleid te worden. Ten beſluite moeten wij hier, op het gezag van BAYLE, nog eene bijzonderheid melden, te weeten, dat SPINOSA, na dat hij het Joodendom hadt vaarwel gezegd, te *Amſterdam* den Chriſtelijken Godsdienſt openlijk omhelsde, en de Vergaderingen der Doopsgezinden en Remonſtranten dikwijls bezogt. Ook zonde zekere JARIG JELLES, een bijzonder vriend van SPINOSA, van onregtzinnigheid verdagt, eene Geloofsbelijdenis, ter zijner verdedigingе, opgeſteld, en dezelve vervolgens SPINOSA hebben toegezonden, met verzoek om daar over zijne gedagten te mogen weeten. SPINOSA antwoordde, dat hij het geſchrift met vermaak geleezen, en 'er niets in gevonden hadt, dat behoefde veranderd te worden. Deeze Geloofsbelijdenis is in 't Nederduitsch geſchreeven, en voert deezen tijtel: *Belijdenis van het Algemeen en Chriſtelijk Geloof, begreepen in een Brief aan N. N door* JARIG JELLES; zij is gedrukt te *Amſterdam*, in den Jaare 1684.

De ſchriften van SPINOSA, welke het licht zien, zijn de volgende: *Principia Philoſophiæ Carteſianæ geometrice demonſtrata*; *Lucii Antiſtii Conſtantis, de Jure Eccleſiaſticorum liber ſingularis: Alethopoli apud Cacum Valerium Pennatum*, 1665; *Tractatus Theologico-Politicus*; dit Werk is door GLAZEMAKER, in 't Hollandsch overgezet, onder den tijtel van *De regtzinnige Theologant, of Godgeleerde Staatkunde*; ook is dit zelfde Werk in 't Fransch vertaald. Eindelijk verſcheenen in den Jaare 1677 zijne *Opera Poſthuma*, waar onder inzonderheid zijne *Ethica* en *Politica*, als mede de Brieven, de grondregels van zijn Godlochenend zamenſtel behelzen. Gelijk nu de ſchadelijkheid deezer ſchriften bij veelen in 't oog liep, dus heeft ook eene groote menigte Schrijvers, met een meer of min gelukkigen uitſlag, de pen tegen dezelve opgevat.

SPRANG, een Ambagt en Dorp, in het gedeelte van *Zuidholland*, de *Langeſtraat* genaamd. Het aanmerkelijk getal van Huizen, haar gelange van de uitgeſtrektheid des Regtsgebieds, getuigt van de vrugtbaarheid der landſtreeke. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, zouden 'er twee-

honderdeenendertig Huizen ſtaan. De meeste van deeze worden bewoond door belijders van den Hervormden Godsdienst. Van hier ook dat de Kerk vrij ruim is. De Toren is een zwaar gebouw, doch met een laag ſpitsje gedekt. Niet verre van het Dorp legt het *Huis te Sprang*, den Ambagtsheere toebehoorende.

SPRANGER, (BARTHOLOMEUS) een vermaard Nederlandsch Kunstſchilder, van goeden huize, als zijnde de Zoon van een aanzienlijk Koopman te *Antwerpen*. Hij leefde in de Zestiende Eeuw, en overleedt in het einde van dezelve, of in het begin der Zeventiende Eeuwe. De ſtemme der Natuure, over de beſtemming, welke zijn Vader over zijn tijdlijk beroep gemaakt hadt, zegepraalende, wees den weg tot zijn bedrijf. Men wilde hem tot den Koophandel opleiden. Doch terwijl de Jongeling zich in de Rekenkunst moest oeffenen, zag men menigmaalen hem zijne Cijferboeken met krijt beſchilderen. Dit wierdt bij den Vader opgemerkt, en bewoog denſelven, de leiding der Natuure te volgen. Hierom beſteedde hij zijnen Zoon bij eenen Schilder van zijne kennisſe. Binnen korten tijd maakte hij hier zeer aanzienlijke vorderingen. Intusſchen oeffende hij zich vlijtig in de Verdichtzelkunde der aloude Heidenen, om alzo zijnen geest te verrijken met denkbeelden, welke hij vervolgens, in zijne meesterlijke tafereelen, uitdrukte. Na een geruimen tijd oeffenens in zijne geboorteſtad, deedt hij eenen keer na *Frankrijk*, alwaar hij, eenigen tijd, bij den Hofſchilder der Koninginne Moeder, onderwijs genoot. Van daar begaf hij zich na *Milaan*. Een dans van Tovenaaren, eene vrugt van zijne eigene uitvinding, bragt hem aldaar in kennis met den Kardinaal VAN FARNESE. Deeze ſtelde hem te werk, om zijn Kaſteel te *Caprarola* te beſchilderen, en boodt hem vervolgens Pauſe PIUS DEN V aan, die hem ingelijks te werk ſtelde, en in zijn Paleis *Belvedere* een verblijf gaf. Onder de ſtukken, welke hij hier vervaardigde, bewonderde men inzonderheid eene afbeelding van het Laatſte Oordeel, op eene Koperen plaat van zes voeten in het vierkant. Men ziet in het Stuk niet minder dan vijfhonderd menſchenkroniën, allen van elkander

kunder naauwkeurig onderſcheiden. Na 's Pausen overlijden, wierdt het ſchilderſtuk bij het graf van zijne Heiligheid ten toon gehangen. Daarenboven ſchilderde hij verſcheiden Kerk- en Altaarſtukken. Na den dood van gemelden Pauſe, ontboodt de Keizer MAXIMILIAAN DE II onzen Kunſtſchilder na *Weenen*. Hier ſchilderde hij, in het zo genaamde Faizanenhof, verſcheiden gebeurtenisſen uit de Geſchiedenis van het Lijden des Zaligmaakers. Keizer RUDOLF, opvolger van MAXIMILIAAN, hieldt onzen SPRANGER insgelijks in dienst. De ſchikking der Praalboogen, dienende ter verheerlijkinge der ſtatelijke intrede van den nieuwen Keizer te *Weenen*, was het eerſte werk, 't geen hij, in zijnen nieuwen dienst, volvoerde. Zo naijverig was RUDOLF op de Stukken, welke SPRANGER, van tijd tot tijd, voor hem vervaardigde, dat hij, om hem de gelegenheid, om ook voor anderen te ſchilderen, te benemen, zijnen Hofſchilder, op alle zijne reizen, medevoerde. Dienvolgens verzelde SPRANGER, in den Jaare 1582, het Hof na *Augsburg*, toen aldaar een Rijksdag gehouden wierdt. Naderhand begaf hij zich, in 's Keizers gevolg, na *Praag*, alwaar hem een verblijf in het Paleis wierdt aangeweezen. Behalven aanzienlijke geſchenken, vereerde hem Hoogſtgemelde Majeſteit met den titel van Edelman. Ouderdom en ſchaamteloosheid bewoogen hem, eindelijk, zijn ontslag te verzoeken. Hij verkreeg het, en deedt eene reize na zijn Vaderland. Van daar te *Praag* zijnde wedergekeerd, leefde hij 'er nog eenigen tijd, en overleedt, eindelijk, in hoogen ouderdom.

Zie VERHANDER.

SPRANKHUIZEN. (DIONYSIUS) In de gevaarlijke Kerkwisten, welke, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, ons Vaderland beroerden, was deeze het voorwerp van eene ſoort van vervolginge, niet ter oorzaake van onregtzinnigheid van begrippen, maar uit een beginzel van Kerkelijke heerſchzucht. Want hij ſtondt in de begrippen der Contraremonſtranten, en badt, volgens het getuigenis der Klaſſis van *Dordrecht*, het woord Gods zuiver en ſtigtelijk gepredikt, en de Sakramen-

ten volgens de Inſtelling van CHRISTUS bediend, zonder ook aan iemand ergernis of aanſtoot te geeven. Daarenboven was hij geleerd en welbegaafd tot het waarneemen van het werk der bedieninge. Niettegenſtaande dit alles, wierdt hij van zijn Leeraarampt te *Haarlem*, in die ongelukkige tijden, afgezet. Zie hier daar van de reden. Naa alvoorens te *Asperen* en te *Pletershoek* den predikdienst te hebben waargenomen, wierdt SPRANKHUIZEN, in den naazomer des Jaars 1615, te *Haarlem* beroepen. Deeze beroeping was geſchied volgens de Kerkenordening van den Jaare 1591, bij welke, naar het oordeel van zommige Geestlijken, aan de Waereldlijke Overheid te veel regts en gezags, in het verkiezen van Leeraaren en verdere Leden van den Kerkenraad, wierdt afgeſtaan. Hij wierdt in zijnen Dienst bevestigd, en deedt zijne Intreerede, zonder dat iemand zich daar tegen verzette. Doch het leedt niet lang, of de Kerkleeraar ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE, geſterkt met zeven Ouderlingen, en vervolgens ook met den Predikant DANIEL DE SOUTER, toonde zijn misnoegen over dit beroep. Zij weigerden met hem te dienen. Zij verklaarden 'er zich tegen dat in de Vergadering des Kerkenraads zijne ſtem gevraagd wierdt. Zij gingen nog verder. Niet alleen weigerden zij zelve hem te hooren prediken, maar liepen ook rond bij de Leden der Gemeente, om hen te beweegen uit de Kerk te blijven, wanneer SPRANKHUIZEN het woord moest voeren. *Hij konde niet*, verſpreidden ze allerwege, *voor een Predikant erkend, maar moest gemijd worden, als een huurling, een looper, die van agteren was ingekoomen.* Men vondt 'er zelf eenigen onder den Kerkenraad, welke voorgaven, zwarigheid te maaken, als SPRANKHUIZEN het Avondmaal moest uitdeelen, de Tafel des Heeren te bedienen, en daarom ontſlag van hunnen dienst verzogten. De Wethouderſchap bewilligde in hun verzoek, en deedt andere Ouderlingen en Diakenen, doch insgelijks volgens dezelfde Kerkenordening, in de plaats ſtellen. Dit, intusſchen, in ſtede van het twistvuur te bluſchen, deedt het, eerlang, veel heviger branden. De Predikant ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE verklaarde, kort daar op, zich bezwaard te gevoelen, in dien toeſtand van zaaken, het Heilig Avondmaal te bedienen,

nen, als zijnde herzelve, onder andere, een teken en onderpand van broederlijke liefde en eenigheid, en dat de Verzoening moest voorafgaan. Doch de andere Leeraars en de nieuwe leden van den Kerkenraad waren van verſtand, dat hij zelve den twist maakte, en dat zij, van hunnen kant, genoeg deeden tot den vrede: waarom zij beſlooten, met het houden van het Avondmaal voort te gaan. Doch toen nu de gewijde Inſtelling wierdt gevierd, ondervondt men eene ergerlijke proeve van de kragt van opſtookende redenen op het gros des volks. Zo talrijken aanhang hadden de Kerkleeraars TETRODE en DE SOUTER, nevens de misnoegde Ouderlingen, aan hunnen ſnoer weeten te trekken, dat, van de duizend Ledematen, welke toen binnen *Haarlem* waren, weinig meer dan vijfhonderd ten Avondmaal verſcheenen. Het misnoegen, tegen SPRANKHUIZEN opgevat, ſloeg, allengskens, tot andere Leeraars over: men liet openlijk van zich gaan, dat *alwie hen ging hooren, de Kerk hielp onderdrukken.* Zo hoog liep eindelijk de twist, dat SPRANKHUIZEN, zijnde van een zagtzinnigen aart en genegen tot den vrede, te raade wierdt, voor zijne tegenſtreevers te wijken, en ontſlag van zijnen dienst te verzoeken, en zich, tegen de aangewreevene lasteringen, in eene gedrukte Verdoediging te verantwoorden. In zijn aanzoek om ontſlag ſlaagde hij niet naar zijne wenſch; de Wethouderſchap, bij welke hij niet onaangenaam was, hieldt hem in dienst, tot in den Jaare 1618, wanneer hij, door het Noordhollandſche Sijnode, 't welk in de maand October dien jaars te *Enkhuizen* was vergaderd, in zijnen dienst geſchorst wierdt. Het Sijnode naamelijk, de thans aangenomene begrippen, aangaande het Kerkelijk beſtuur, geheellijk zijnde toegedaan, was van oordeel, dat SPRANKHUIZEN, volgens de Kerkenorde van den Jaare 1591, te *Haarlem* beroepen zijnde, buiten wettelijke orde aldaar was ingekoomen; dat derhalven de dienst der Kerke te *Haarlem* vorderde, dewijl men bevondt dat hij niet langer met ſtigting aldaar zoude kunnen blijven, uit hoofde van de ongeneezelijke vervreemdinge der gemoederen, dat hij op de eerlijkſte wijze, en door de gevoegelijkſte middelen, naa voorgaande verzoening met de Kerk, verplaatst wierdt, waar toe men hem

zoude bevorderen: te meer, dewijl men, uit alle beschuldigingen, tegen hem ingebragt, niet hadt kunnen verneemen, dat hij in eenig punt der Leere stondt in andere begrippen, dan de Hervormde Kerk hier te Lande voedde. Sedert wierdt SPRANKHUIZEN na *Woudrichem*, en van daar, vervolgens, na *Delft* beroepen, alwaar hij zijne dagen eindigde.

SPRANKHUIZEN was een man van vredelievenden inborst, en zou, indien veelen, nevens hem de Contraremonstrantsche leerbegrippen toegedaan, even eens gezind geweest waren, veel twist en scheuringe in de Kerk voorkoomen hebben. Wij mogen dit afleiden uit eenige uitdrukkingen in de Voorrede voor zijne *Justificatie* of Verdeediging. Om 's Mans naagedagtenisse regt te doen, zullen wij daar van iets uit het slot aanhaalen. „ O droevige handel!" dus schrijft hij, „ is 't „ niet een ellendig spectakel, dat wy, die onse gemeene vyan„ den buiten en binnen 's landts gelykelyk behoorden 't hoofd „ te bieden, onse plicht in desen naelaeten, om elkanderen „ op 't lyf te vallen, d'een den anderen slaende, ja gelyk het „ einde, ducht ik, sal uitwysen, verslaende: even eens alsof „ onse Kerk het leger der Medianiten gelyk waer geworden, „ in 't welk een iegelyks swaerdt tegen den anderen was. „ Is 't niet jammerlyk dat wy aldus een spot sullen worden „ van onse vyanden, ja van alle de wereld? eenen iegelyken „ den mond open doende om voortaen te seggen, Siet de „ Contraremonstranten selfs syn twistig tegens elkanderen, „ d'een wil den anderen niet lyden, — Ja onse eige Heeren „ en Overheden sullen daer door geen kleen nadenken op „ ons krygen, en aldus besluiten: Hoe sou men van dese „ luiden, die so hardtnekkig syn, iet goedts konnen verwach„ ten? Sy konnen niet overeenkomen met elkanderen, hoe „ souden se dan konnen overeenkomen en verdraegen met „ hunne partye, wanneer men hun eene Synode vergunde? „ Sy souden den wagen voort op 't hollen brengen... Alle „ dese, en meer andere dingen sullen buiten twyffel ons nae„ geroepen, of ten minsten naegedacht worden, staende dit „ ons schrael, en nochtans soo bitter dispuit."

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

SPYK,

SPYK, (*Nedereinde van*) eene Hooge Heerlijkheid in Zuidholland, ten Westen van *Leerdam*, zijnde een Leen, daar aan onderhoorig. Volgens zommigen zou het Ambagt niet meer uitgestrektheids dan tweehonderdvijftig Morgens beslaan. Het getal der Huizen is zeer gering. Het Dorp is klein, en ingevolge daar van ook de Kerk, die zeer bevallig midden in geboomte staat, van 't welk dit Ambagt rijklijk is voorzien, en 't geen hetzelve tot een zeer aangenaamen en vermaaklijken oord maakt.

SPYKENIS, te zamen met *Brabant* één Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, doch in de Lijst der Verpondingen van elkander onderscheiden. *Spijkenis* staat aldaar voor ruim duizend en drieëndertig Gemeten, *Brabant* voor iets meer dan achthonderdtwintig Gemeten aangetekend. Te zamen bevatten zij een getal van ongeveer honderdvijftig Huizen. Het Dorp *Spijkenis* legt ten Zuidwesten van de Maaze. Behalven de Hervormde Gemeente, hadt men, nu omtrent veertig jaaren geleeden, ook aldaar eene Vergadering van Doopsgezinden. Doch deeze is thans geheel verdweenen, en, zo veel wij weeten, geen enkel lid meer daar van in leeven.

STAD AAN 'T HARINGVLIET, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het *Land van Putten*, aan het Water het *Haringvliet*. WILLEMINA VAN BRONKHORST, *Vrouwe van Nijenrode*, deedt, in den Jaare 1587, deeze landstreek bedijken, welker uitgebreidheid wij op ruim achthonderdvierënzestig Morgens begroot vinden. Het getal der Huizen, naar gelange van de uitgestrektheid van den grond, is vrij aanmerkelijk. In het Dorp telt men 'er ruim honderd, zommige van welke geen ongevallig voorkoomen hebben. De Kerk is niet groot, doch net gebouwd, en pronkt met een klein Torentje. Bij de Kaai staat een vierkant Gebouw, de *Rédoute* genaamd. In tijden van Oorlog dient het tot een Wagthuis, waar in de burgers de wagt houden. Het Ambagt is zeer vrugtbaar, in allerlei Veldgewassen, met naame ook in Ajuin en Aandakkers. Doch de Meeplanterij is 'er de hoofdneering.

STADHOUDER. Zonder ons in te laaten tot een onderzoek wegens den oorſprong der Stadhouderlijke waardigheid, en de veranderingen, van tijd tot tijd, in de uitoeffening van dezelve voorgevallen; bepaalen wij ons hier tot eene beknopte opgave van dit hoogaanzienlijk Ampt, zo als hetzelve, Staatswijze, bij de verheffing van Prinſe WILLEM KAREL HENRIK FRISO vastgeſteld, en zedert op deszelfs Zoon, den tegenwoordigen Stadhouder, is overgegaan. Eerst zullen wij van 't Stadhouderlijk gezag in 't algemeen ſpreeken, zo als het, ginds en elders, in den Jaare 1747, wierdt vastgeſteld, om vervolgens te treeden in bijzonderheden, die voornamelijk de Provincie *Holland* ten voorwerpe zullen hebben.

In *Gelderland* verkreeg de Stadhouder het regt van Magiſtraatsbeſtelling, en van het ſtellen van Gemeenslieden, midsgaders van 't begeeven van de voornaamſte Ampten en Commisſien, zonder eenige voorafgaande benoeming. De beſlisſing der geſchillen onder de Leden wierdt aan hem verbleeven. In *Utrecht* wierdt de verkiezing van het Eerſte Lid der Staaten aan den Stadhouder geſteld, als mede het beſchrijven van nieuwe Leden in het Tweede Lid. In de Steden zou hij de jaarlijkſche Magiſtraat kiezen uit eene Nominatie van een dubbel getal, en de aanblijvende Vroedſchappen, jaarlijks, geheel of ten deele mogen continueeren of ontſlaan. Het aanſtellen van Hoofdofficieren en andere voornaame Amptenaaren, ook van den Secretaris van Staat, wierdt aan hem afgeſtaan, als ook het begeeven van veele Kerkelijke Beneficiën. De Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien mogt hij aangenaam of onaangenaam verklaaren, zonder daar van reden te geeven. Ook wierdt de beſlisſing van geſchillen onder de Leden aan hem geſteld. Hoewel in *Overijſſel* de Gemeenslieden het regt hebben om hun eigen getal vol te maaken, en de jaarlijkſche Magiſtraaten te verkiezen, bekwam de Stadhouder, nogthans, het regt van goed- of afkeuring van Gemeenslieden en Magiſtraaten, en, indien hij ze afkeurde, om anderen in de plaats te ſtellen. Ook hier zou hij de voornaamſte Ampten begeeven, zonder voorafgaande Nominatie, doch de buitenlandſche Commisſien en het Griffierſchap der Staaten, uit een Viertal, door de Staaten te benoemen, ver-

vul-

vallen. Wijders zou ook hier de beslissing der geschillen aan hem staan. In de twee eerstgemelde Provincien wierdt hij voor Hoofd- of Presidént der Edelen erkend. In *Friesland* bekwam de Stadhouder het regt van decisie, in geschillen tusschen de vier Leden van Staat; voorts het begeeven van alle Militaire ampten, het regt om de Magistraaten in de Steden aan te stellen, zelf in de zulken, die haare vrije bestelling plagten te hebben; voorts het regt om een geheel nieuw Reglement van Regeeringe in te voeren, waar bij den Stadhouderen, in 't vervolg, groote Voorregten wierden opgedragen; onder andere, het regt om Grietmannen te verkiezen uit eene Nominatie, en om, in gevalle van geschil over de bevoegdheid der benoemden, eenigen uit den Lande te benoemen, om dat geschil te beslissen; voorts het regt om de geschillen over het Regtsgebied, tusschen het Hof en de Steden af te doen, en om het Reglement uit te leggen, indien daar over twijfeling ontstondt. In de Provincie *Groningen* bekwam hij het regt om de verkooren Burgemeesters, Raad en Gezworenen goed- of af te keuren, en, in 't laatste geval, uit het lichaam der burgerije, anderen in de plaats te stellen; voorts, het regt om zonder Nominatie alle de Leden te verkiezen van een hoog Provinciaal Geregtshof, door den Stadhouder opgerigt; wijders het regt van Pardon, van decisie der geschillen onder de Leden en Kollegien; de begeeving van alle hooge Politijke en Militaire Ampten, ook dat van Gouverneur der Stad; de goedkeuring van binnen- en buitenlandsche Commissien; het Opperhoutvesterschap in een nieuw Jagtgerigt; en eindelijk het regt, om, des noods, het Reglement van Regeeringe nader te verklaaren. Van wegen de Algemeene Staaten wierdt WILLEM DE IV niet slegts Kapitein en Admiraal Generaal over de Land- en Zeemagt van den gantschen Staat, maar ook Stadhouder en Kapitein-Generaal over alle de Generaliteits Landen. De Oost- en Westindische Maatschappijen benoemden hem tot haaren Opper-Directeur. Voorts zijn alle deeze waardigheden, uitgezonderd de laatste, erfelijk verklaard, niet alleen in de mannelijke naakoomelingschap van Prinse WILLEM DEN IV, maar ook in de vrouwelijke linie, bij ontstentenis van mannelijk oir.

Op dit algemeen berigt wegens de Stadhouderlijke waardigheid, zullen wij nu laaten volgen eene meer bijzondere bepaalde opgave, waar in wij ons voornaamelijk tot de Provincie *Holland* zullen bepaalen; in dievoege, nogthans, dat het reeds gezegde, aangaande de andere Provincien, hier en daar eenige nadere opheldering zal ontvangen.

Onder de pligten des Stadhouders bekleedt eene voornaame plaats, zijne gehoudenheid om „ de Hoogheid, Geregtigheid, „ Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden „ en Ingezeetenen van dien, voor te ſtaan, te vorderen en „ te bewaaren." Diensvolgens is hij verpligt, om 's Lands Staaten, de hooge Overigheid des Lands, in hunne hooge Voorregten, die hen van alle andere Ingezeetenen onderſcheiden, te laaten onverkort, en niet te gedoogen dat daar op eenige inbreuk gemaakt worde. Het ſtaan nu de Souvereiniteit zou tegen deeze verpligting regelrecht aanloopen. Voorts moet hij zorgen voor het behoud en de vermeerdering van den Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken en Neeringen der Landzaaten, de eigenlijke bronnen van hun welvaaren. Hij moet belijdenis doen en een Voorſtander zijn van den Gereformeerden Godsdienst, zo als dezelve, in het Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, is vastgeſteld; 't geen, egter, niet onbeſtaanbaar is met het dulden en draagen ook van andere Christen Gezintheden, maar alleenlijk ſchijnt in te ſluiten, zorge te draagen, dat de oeffening van den Gereformeerden Godsdienst op geenerhande wijze geſtoord of belet worde, maar onbelemmerd en ongehinderd voortgaa; zonder dat, evenwel, eene meer onmiddelijke bemoeijing met den inwendigen ſtaat der Hervormde Gemeenten of van derzelven Leeraaren, hier mede onder betrokken kan gerekend worden. De Stadhouder, volgens zijne Commiſſie verbonden, *aan elk regt en juſtitie te doen adminiſtreeren*, neemt gemeenlijk, bij zijne aanſtelling, zitting in den Raad van den Hove, alwaar hij de eerſte plaats bekleedt, wordende voorts zijn naam geſteld aan het hoofd der Plakaaten en Publikatien, welke het Hof van Juſtitie uitgeeft. In deeze hoedanigheid heeft de Stadhouder het regt om gratie, remiſſie, pardon en abolitie van misdaad te verleenen, doch onder deeze

deeze uitdrukkelijke bepaalingen; hij moet daar toe het advis van het Hof inneemen; de Brieven, daar toe verleend, moeten behoorlijk geïnterineerd of wettig verklaard worden; voor gequalificeerde doodslagen en enorme delicten, begaan met geleider laage en opzetten wille, mag geene remissie of pardon verleend worden. Daarenboven, wanneer de Stadhouder zich van het regt van pardonneeren wil bedienen, neemt hij den Raad in, niet alleen van het Hof van Justitie, maar ook, naar dat de gevallen zich toedragen, van de Gecommitteerde Raaden, van de Geregten der Steden, en, in Krijgsgevallen, van den Raad van Staate en van den Hoogen Krijgsraad. Voorts geniet de Stadhouder de magt, zo als de woorden zijner Commissie luiden, „ om Burgemeesteren, Schepenen „ en Weetten te veranderen naar behooren, en agtervolgende „ de Privilegien van de respective Steden en Plaatsen." Diensvolgens kiest de Stadhouder, in *alle* de Hollandsche Steden, stem in Staat hebbende, de Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Doch, omtrent de Verkiezing van Burgemeesteren, lijdt deeze magt, ten aanzien van zommige Steden, uitzondering. Zie hier, hoe het daar omtrent met de zaak gelegen zij. Te *Dordrecht* heeft hij alleenlijk eenigen invloed, in zo verre aan hem de jaarlijksche Verkiezing staat van de *Mannen van Agten*, welke, te gader met de Veertig Oud-Raaden, de Burgemeesters verkiezen. Te *Haarlem* en *Delft* doet de Stadhouder eene Verkiezing uit een dubbel getal, door en uit de Vroedschap benoemd. Te *Leiden* en *Amsterdam* heeft hij, in deezen opzigte, geenerlei gezag. Maar te *Gouda* kiest hij de Burgemeesters uit een dubbel getal, door de Vroedschap benoemd. Het zelfde heeft ook plaats te *Rotterdam*, *Gorinchem*, *Schiedam* en *Schoonhoven*, hoewel de wijze van benoeminge overal niet de zelfde is. In den *Briele* verkiezen de nieuwlings verkozene Schepenen de Burgemeesters, en heeft, diensvolgens, de Stadhouder hier slegts van ter zijden eenige magt, voor zo veel de Schepenen door hem verkoozen worden. Te *Alkmaar* staat de keuze aan den Stadhouder, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Maar in de vijf volgende Noordhollandsche Steden, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam* en *Medenblik*, heeft

heeft de Stadhouder geen wettig gezag in de Verkiezing, maar alleenlijk te *Purmerend*. Niet meer dan drie Steden zijn 'er, in welke de Stadhouder het regt heeft om *Vroedschappen* te kiezen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de overige gemaakt, te weeten, *Rotterdam*, *Gorinchem* en *Schiedam*. In de meeste Steden worden de *Baljuwen* en *Schouten* door den Stadhouder verkoozen. De *vier* volgende zijn hier van alleen uitgezonderd: *Amſterdam* en *Schiedam*, welke dit Ampt, al voor lang, in pandſchap gehad of van de Staaten gekogt hebben, en *Schoonhoven* en *Brielle*, alwaar de Schouten door 's Lands Staaten worden aangeſteld. Tot een klaarder begrip van de magt des Stadhouders, omtrent deeze Verkiezingen, oordeelen wij niet ondienſtig, de volgende aanmerking hier nevens te voegen. De Stadhouder vermag niet, dat wil zeggen, is niet geregtigd, Burgemeesters, Schepenen of Vroedſchappen te ſtellen, dan uit eene voorafgaande Nominatie, uitgezonderd eenige buitengewoone gevallen, in welke hij buiten deeze orde gaan mag, zo als, onder andere, in den Jaare 1787 heeft plaats gehad. Doch dit mag niet gebeuren, zonder uitdruklijken last en magtgeeving van 's Lands Staaten. Anderzins moet de Verkiezing altoos geſchieden uit eene *wettige* Nominatie; dat is, zulk eene, welke gemaakt is bij meerderheid van ſtemmen der geenen, die tot het maaken der Nominatie, bij de Privilegien of oude en welherbragte Gewoonten, geregtigd zijn.

Het tot hier toe gezegde doelt op de magt des Stadhouders omtrent de Magiſtraatsbeſtelling in de *Hollandſche* Steden. In de overige Provincien heeft hier omtrent het volgende plaats. In de Steden van *Gelderland* zijn Kollegien van Raaden, die, om de drie jaaren, door den Stadhouder kunnen aangehouden of bedankt worden. Zonder eenige Nominatie, vervult hij de openvallende plaatzen, met daar toe bevoegde perſoonen. Uit deeze Raaden kiest de Stadhouder, insgelijks zonder voorafgaande Nominatie, de jaarlijkſche Magiſtraaten, welke hij, naa dat ze een jaar of langer gedient hebben, kan doen aanblijven of niet, naar welgevallen. Ook wordt het getal der Gemeenslieden, zonder voorafgaande Nominatie,

vol

vol gemaakt. In *Zeeland* heeft het volgende plaats. Te *Middelburg* geſchiedt de verkiezing uit eene Nominatie, die gemaakt wordt door twaalf Raaden (of Vroedſchappen) en twaalf Kiezers, die, bij een vergaderd, een dubbel getal tot Burgemeesteren en Schepenen benoemen. De Kiezers en Raaden dienen voor hun leeven, wordende de laatſten door Burgemeesters en Schepenen verkoozen, de Kiezers door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Zierikzee* geſchiedt de Verkiezing van Burgemeesteren door Schepenen, welke laatſten door den Stadhouder gekoozen worden. Het getal der Raaden wordt aangevuld door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Thoolen* kiest de Stadhouder Burgemeesters en Schepenen uit een dubbel getal. Te *Vlisſingen* en *Veere* doet de Stadhouder, als Markgraaf, de verkiezing zo van de aanblijvende Raaden, als van de jaarlijkſche Magiſtraat, uit een dubbel getal. In de Stad *Utrecht*, en de vier overige Steden van het Sticht, *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijk te Duurſtede* en *Montfoort*, ſtelt de Stadhouder, jaarlijks, Burgemeesteren en Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de Raaden gemaakt; welke Raaden zelve, jaarlijks, door den Stadhouder of in dienst gehouden, of geheel of ten deele veranderd worden, zonder eenige Nominatie, en zonder iemands wederzeggen. In alle de Steden van *Friesland* doet de Stadhouder eene verkiezing van Burgemeesteren, uit eene overgeleverde Nominatie. In de Steden van *Overijſſel* kiezen de Gemeenslieden de jaarlijkſche Magiſtraaten, doch de Stadhouder heeft het regt van goed- of afkeuringe, en, in 't laatſte geval, ook het regt om anderen in de plaats te ſtellen, zonder eenige Nominatie. Het zelfde regt geniet ook de Stadhouder in de Provincie *Groningen*. — Behalven deeze uitgebreide magt, omtrent de Magiſtraatsbeſtellingen, heeft de Stadhouder die der begeevinge van zeer veele voornaame Ampten en Waardigheden, zommigen uit eene overgeleverde benoeming door de Steden of Kollegien, anderen zonder benoeming en door onmiddelijke aanſtelling. Dewijl eene bijzondere opnoeming van alle deeze Ampten en Waardigheden ons in eene verdrietige breedvoerigheid zoude doen uitwel-

den, vergenoegen wij ons met deeze algemeene aankondiging. Van nog eenen aanzienlijken tak der Stadhouderlijke magt moeten wij hier melding maaken. Het is het regt om de geschillen te beslissen, die in de Provincien *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijssel* en *Stad en Lande* ontstaan, over zaaken, die niet bij meerderheid van stemmen kunnen worden afgedaan, en in gevalle de stemmen steeken. Het laatste geval kan plaats hebben in *Friesland*, alwaar de Leden van Staat vier, en in *Stad en Lande*, alwaar zij twee stemmen der Staatsvergaderinge uitbrengen: als mede in *Overijssel*, uit hoofde der bijzondere wijze, op welke aldaar ten Landdage wordt gestemd. In *Gelderland* en *Utrecht* geldt dit regt niet, naardien de Leden aldaar drie stemmen uitbrengen, en, gevolglijk, de geschillen bij de meerderheid kunnen vereffend worden. Groot gezag, intusschen, geniet de Stadhouder, door dit regt, in de gemelde vijf Provincien, als kunnende aldaar de gewigtigste geschillen, hier door, naar zijnen zin beslist worden. *Holland* en *Zeeland* hebben het regt van beslissinge aan zich zelve behouden, en kunnen, naar goedvinden, den Stadhouder daar toe inroepen, of na andere middelen ter vereffeninge uitzien.

Wij koomen nu tot eene andere waardigheid, welke, volgens de thans plaats hebbende schikking, met het Stadhouderschap vereenigd is. 't Is die van *Kapitein-Generaal*. In tweederlei opzigt bekleedt de Stadhouder deezen post. Hij is Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt te Lande van ieder der Zeven Provincien in 't bijzonder; hij is, daarenboven, Kapitein-Generaal van de Unie of van de vereenigde Krijgsmagt te Lande van den gantschen Staat, of van alle de Provincien te zaamen genomen. In de eerstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Staaten der bijzondere Provincien, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat in ieder Provincie legt, of door ieder Provincie betaald wordt; en in de laatstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Algemeene Staaten, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat zich buiten de stemmende Provincien en het Landschap *Drenthe*, te Velde of in de Guarnisoenen onthoudt. Omtrent deeze waardigheid en het uitoefenen van dezelve, staat aan te merken, dat

in

in *Holland*, en ook, na genoeg, in de andere Provincien, de Kapitein-Generaal aan het goeddunken der Staaten, in zo verre het hem bij wettige Staatsbesluiten bekend gemaakt wordt, gehouden is; als mede, dat hij verpligt is, het advis in te neemen van Gecommitteerde Raaden, in zaaken van Oorlog, zo verre dezelve, volgens *Instructie of* bij nadere Resolutien, aan het bewind van dit Kollegie gesteld zijn. Daar de Gecommitteerde Raaden het opzigt hebben over 's Lands Magazijnen van Oorlog, vervoegt zich de Kapitein-Generaal aan hun, wanneer hij eenige Krijgsbehoeften noodig heeft. Ook bedient hij zich van hunnen raad en hulp, in geval van versterkinge der Grens- of andere Plaatzen in de Provincie. Doch het voornaamste, waar in de Kapitein-Generaal verpligt is, het goeddunken der Staaten te agtervolgen, en het gevoelen van derzelver Gecommitteerde Raaden in te neemen, is de oeffening van de *magt over de Patenten* of opene Bevelbrieven aan de Officieren en het Volk van Oorlog, waar bij hetzelve uit eene Provincie of Stad getrokken, of in eene Provincie of Stad gebragt wordt, 't zij om 'er bezetting te houden, of om 'er blootelijk door te trekken. Sints de grondlegging der Republiek, zijn de Staaten zorgvuldig bedagt geweest om de magt over de Patenten niet zo volkomenlijk af te staan, of zij hebben hunne Kapiteins-Generaal willen verpligten, om in het bewind over het Volk van Oorlog, welk zij bezaiden, of in hunne Provincie lag, en vooral in 't verleenen van Patenten, hun goeddunken in te neemen en te volgen. Het begrip, waar in zij stonden, dat indien de Kapitein-Generaal volkomene magt hadt om het Krijgsvolk te verleggen, naar zijn welgevallen, het aan hem zoude staan, de Provincien of Steden van Krijgsvolk te ontblooten, of de eene en andere daar mede te bezwaaren of te dwingen, was de grond dier omzigtigheid. Hier bij hebben wij aan te merken, dat het Krijgsvolk den eed van getrouwheid doet aan de Algemeene Staaten, aan de Staaten der bijzondere Provincien, in welke het gebruikt wordt, en aan de Regenten der Steden, in welke het in bezetting wordt gebragt; beloovende aan de Algemeene en Bijzondere Staaten, onder den Kapitein-Generaal, dienst en gehoorzaamheid. Bij het

het intrekken in, of den doortogt door de bijzondere Provincien, is genoegzaam alomme het gebruik, dat het *Patent*, door den Kapitein-Generaal, of van zijnentwege getekend, vertoond wordt aan de Staaten, of aan derzelver Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aan welke reeds vooraf kennis gegeeven is, dat zij Krijgsvolk te wagten hebben. Op dit *Patent* wordt *Attache* verleend, door of van wegen de Staaten: waar na de manschap, bij het inkoomen, den eed aan de Staaten der Provincie, gemeenlijk in handen van den Presidént der Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aflegt. Ten aanzien van het regt des Kapiteins-Generaal, met opzigt tot de Patenten, merken wij nog aan, dat hij gehouden is, vooral in 't verleggen van het Krijgsvolk in de stemmende Provincien, het goeddunken der Staaten te volgen, en het advijs der Gecommitteerde Raaden of Gedeputeerde Staaten in te neemen; en dat het Krijgsvolk, in eene bijzondere Provincie leggende, verpligt is, in zaaken, die Provincie betreffende, den Staaten te gehoorzaamen. Groot gezag voert de Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat. Alle de Officieren en Soldaaten zijn hem, als zodanig, gehoorzaamheid schuldig. Hij geeft alle ordonnantien en bevelen uit, den Krijgsdienst betreffende. Hij begeeft alle de Krijgsampten, van Vaandrig af tot Kolonel ingeslooten. Hoewel de Algemeene Staaten de hoogste posten van Veldmaarschalk-Generaal, Luitenant-Generaal en Generaal-Majoor begeeven, wordt, egter, gemeenlijk, veel agts geslagen op de persoonen, welke door den Kapitein-Generaal worden aangepreezen. Wijders verkiest de Kapitein-Generaal de Gouverneurs, Kommandeurs en Majoors van Steden, Vestingen en versterkte Plaatzen; ontvangende dezelve alleenlijk hunne Commissie van de Algemeene Staaten.

Eindelijk is de Kapitein-Generaal met deeze uitgebreide magt bekleed, en als zodanig gehouden de Krijgsmagt van den Staat te gebruiken, tot de volgende oogmerken: *Vooreerst*, tot behoudenisse en handhaavinge van de Unie; — *voorts*, tot bewaaringe en verdeedigínge van den Staat; — *wijders*, tot bewaaringe der gemeene rust, en tot verdeedigínge van de Geregtigheden en Privilegien van het Land in 't algemeen, en

en van ieder Provincie in 't bijzonder. — *Vervolgens*, tot beſcherminge der Ingezeetenen. — *Daarenboven*, tot behoudenisse der waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve tegenwoordig, bij openbaar gezag, geoeffend wordt. — *Eindelijk*, tot handhaavinge van den tegenwoordigen Regeeringsvorm.

In gevolge der hoedanigheid van Admiraal-Generaal, waar mede de Stadhouder insgelijks bekleed is, oeffent hij het zelfde gezag over het Volk te water, zo in de bijzondere Provincien, als over de geheele Zeemagt van den Staat, welke hij over de Landmagt bezit; zijnde hij zo wel Admiraal-Generaal van de Unie, als Admiraal van ieder der Zeven Verëenigde Provincien. De titel van *Admiraal* wordt door de Staaten der bijzondere Provincien gegeeven aan het Hoofd over derzelver Krijgsmagt te water. De Algemeene Staaten geeven aan het Hoofd over de Krijgsmagt te water van alle de Provincien den titel van *Admiraal-Generaal*, waar door hij van de *Admiraalen* der bijzondere Provincien onderſcheiden wordt. Doch de bijzondere Provincien geeven aan het Hoofd haarer Krijgsmagt te Lande, zo wel als de Algemeene Staaten aan het Hoofd der Krijgsmagt te Lande van den Staat in 't gemeen, den zelfden titel van *Kapitein-Generaal*, om alzo dit Hoofd te beter te onderſcheiden van de *Kapiteinen*, welke ieder Provincie, in merkelijken getale, in dienst heeft, terwijl 'er, in elke Provincie, niet meer dan één *Admiraal* is, welke waardigheid door den Stadhouder van alle de Provincien wordt bekleed. Groot is de magt, aan deeze waardigheid verknogt. De Admiraal-Generaal voert het hoog bewind over al wat tot den Oorlog te water behoort. In perſoon, of door zijne *Repreſentanten*, zit hij voor in alle de Kollegien ter Admiraliteit. Hij begeeft de hooge Ampten van Officieren ter Zee, van Lieutenant-Admiraal af ingeſlooten, als mede de andere voornaame Ampten, tot de Admiraliteits Kollegien behoorende. Hij ſtelt hooge Krijgsraaden over Zeezaaken aan, welker Vonnisſen zo wel op naam des Admiraal-Generaal als der Algemeene Staaten geveld worden. Wanneer de Algemeene Staaten een Leger te velde of eene Vloot in Zee hebben, zijn ze, veelal, gewoon, hunnen Kapitein-Ge-

neraal en Admiraal eenige Gedeputeerden te Velde of op de Vloot toe te voegen, om denzelven, in de gewigtigſte voorvallen, van hunnen raad te dienen.

Wij gaan over tot andere hoedanigheden, aan de Stadhouderlijke waardigheid verknogt. De Stadhouder heeft zitting in den Raad van Staate, en is Eerſte Lid van denzelven. In deeze hoedanigheid heeft hij ééne ſtem in alles, wat door de Generaliteit aan den Raad van Staate is aanbevolen, en het beleid des Oorlogs te Lande, en het invorderen en beſtieren der inkomſten, daar toe geſchikt, betreft. Ook bevindt hij zich aan het hoofd van den Raad van Staate, wanneer dezelve, jaarlijks, den Staat van Oorlog en de algemeene Petitie ter Vergaderinge der Algemeene Staaten overlevert.

In den eigenlijken zin is de Stadhouder geen Lid van de Vergaderinge der Algemeene Staaten, of van die der bijzondere Provincien. Met dit alles kan hij, als hij het noodig oordeelt, in dezelve verſchijnen, om voorſtellen te doen en de raadpleegingen bij te woonen. Alleenlijk in drie Provincien, *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*, is hij het Hoofd of Voorzitter van het Lid der Edelen, 't welk, in deeze drie Provincien, een der Leden van de Souvereine Vergaderinge uitmaakt. In *Gelderland* is hij alzo eerſte onder de drie Ridderſchappen der drie Kwartieren der Provincien. In *Holland* heeft hij het regt om voor te zitten en eerſt te ſtemmen in het Lid der Edelen, en heeft aldus grooten invloed op het eerſtſtemmende Lid der Staaten. In *Utrecht* is hij Preſident der Edelen, of van het tweede Lid der Staaten, en heeft hij alzo het zelfde regt van voorſtemmen in de Orde der Ridderſchap. Daarenboven voert de Stadhouder in *Zeeland* den titel van *Premier Noble* of *Eerſten Edele*. Doch, voor zo veél aldaar geene andere Edelen, behalven den Stadhouder, beſchreeven worden, vertoont hij den gantſchen Zeeuwſchen Adel, en maakt alleen het geheele eerſte Lid van Staat uit. Als zodanig zit hij in perſoon, of door zijnen Repreſentant, voor in alle Kollegien van Regeeringe, te weeten, in de Vergadering der Staaten, in die der Gecommitteerde Raaden, in den Raad ter Admiraliteit, in de Rekenkamer, en in de Staaten van *Walcheren*, die opzigt over de Dijkaadjen van

dit

dit Eiland hebben. In alle deeze Vergaderingen brengt de Eerſte Edele in de eerſte plaats zijne ſtem uit, en wel in de twee laatstgenoemde Kollegien met twee ſtemmen.

In vijf Provincien, naamelijk, *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Stad en Lande*, is de Stadhouder *Opper-Houtvester* over de Jagtgerigten, en geniet daar door overvloedige gelegenheid, om zich veele vrienden te maaken, door het verleenen van vrijheid om te jaagen, aan Regenten of andere lieden van aanzien.

Van drie Provinciaale Hoogeſchoolen, te weeten, van die van *Harderwijk* in Gelderland, *Franeker* in Friesland, en *Groningen* in Stad en Lande, is de Stadhouder *Rector Magnificentiſſimus*. Dit geeft hem veel invloeds op de verkiezing der Hoogleeraaren, welke, aan deeze Akademien, genoegzaam geheellijk van hem afhangt.

Eindelijk is nog de Stadhouder *Opper-Directeur der Oost- en Weſtindiſche Maatſchappije*. Als zodanig verkiest hij Bewindhebbers, uit eene Nominatie van een driedubbel getal, door Bewindhebbers en Hoofdparticipanten gemaakt, en heeft zeer veel invloeds op de begeeving der voornaamſte Ampten en bedieningen. Daarenboven geniet hij een drieëndertigſte van alle de Uitdeelingen der Oostindiſche Maatſchappije.

Zeer aanzienlijk zijn de inkomſten van den Stadhouder. Deeze worden op driehonderdduizend Guldens begroot, behalven vrijdom van alle Imposten en ſchattingen: waar van, egter, de Verpondingen op zijne Huizen en Landerijen zijn uitgezonderd; voorts vrije wooning in *'s Graavenhage* voor zich zelven, nevens gezin en eenige voornaame Amptenaaren. De Wedde van den Kapitein-Generaal van de Unie bedraagt honderdtwintigduizend Guldens 's jaars, behalven nog vierëntwintigduizend Guldens van *Friesland*, en twaalfduizend Guldens van *Stad en Lande*, als Kapitein-Generaal deezer twee Provincien.

Tot ſlot van alles voegen wij hier nog nevens, 't geen het aanzien der Stadhouderlijke waardigheid niet weinig vergroot, dat dezelve erflijk is verklaard, zo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke naakoomelingſchap van Prinſe WILLEM DEN IV, den eerſten, welke het Stadhouderſchap heeft bezeeten met

zo uitgeſtrekte Voorregten, als thans daar aan verknogt zijn; als mede, dat volgens de ſchikkingen, bij de Omwenteling van den Jaare 1787 beraamd, het Stadhouderſchap, althans in *Holland*, in naauwere betrekking, dan ooit te vooren, met den Regeeringsvorm dier Provincie ſmat, en in denzelven als ingelijfd is geworden.

Zie J. WAGENAAR, *Hiſt. Verhandeling over de Natuur, Uitneemendheid en Paalen der waardigheid van Stadhouder in de Verënigde Provincien.*

STALPERT, (DANIEL) een beroemd Bouwkundige, doch van welken wij geene andere bijzonderheden hebben kunnen opſpooren, dan dat hij, nevens den vermaarden JACOB VAN KAMPEN, het Ontwerp of Beſtek van het Amſterdamſche Stadshuis gemaakt heeft, en dus voor een der Bouwmeesteren van een der ſchoonſte paleizen, welke ergens bekend zijn, moet gehouden worden.

STANLEI, (WILLEM) een Engelsman, volgde, in 't eerst, de Spaanſche zijde, bij den aanvang der Nederlandſche beroerten, en voerde de wapens tegen de aanhangers van Prinſe WILLEM DEN I, in dienst des Hertogs VAN ALVA. Naderhand wisſelde hij van partij, en ging tot de Staatsgezinden over. Bij de overkomst van den Graave VAN LEICESTER wist hij zich bij deezen zijnen landgenoot zo diep in gunst te dringen, dat hij, hoewel nog belijdenis doende van den Roomſchen Godsdienst, tot posten van aanzien en vertrouwen wierdt bevorderd. LEICESTER binnen *Deventer* eene verſterking geleid hebbende, van tweehonderd Ruiters, en twaalfhonderd Knegten, deels Engelſchen, deels Ieren, ſtelde STANLEI aan het hoofd van dezelve. Hij deedt nog meer; aan STANLEI vertrouwde hij het bewind zo wel van Geregts- als van Krijgszaaken, de Stad *Deventer* betreffende, zonder, ten dien opzigte, aan eenen Landvoogd van dien oord onderworpen te zijn. Indien hij mogt geraaden vinden, eenigen aanſlag

ſlag te onderneemen, zoude hij, ter volvoeringe daar van, uit de naaste bezettingen van *Gelderland* en *Overijſſel*, het noodige volk mogen ligten, aan 't welk, ten dien einde, zonder uitzondering van ſtaat, perſoonen of landaart, door den Landvoogd omtrent den Overſte, eene volſtrekte gehoorzaamheid wierdt bevolen. Zeer tegen den zin der Staaten was deeze uitgebreide magt, vermids in dezelve lag opgeſlooten, dat STANLEI zelf over den bijzonderen Landvoogd van het Gewest te gebieden hadt, en deeze de bevelen des uitlanders, hoe ſtrijdig zij ook mogten zijn met het gemeene belang, zou verpligt zijn te gehoorzaamen. Van hier, dat de Staaten niet verzuimden, deswegen hunne bedenkingen in te brengen bij LEICESTER; die dezelve zogt te wederleggen met de verzekering, dat de Overſte, hoewel eertijds geweest zijnde in 's vijands dienst, nu dien der Staaten met te meer hartlijkheids zou waarneemen, zedert hij, van wegen zijne natuurlijke Vorſtinne, tot zijnen tegenwoordigen ſtaat verheven was. Hij beſloot zijn antwoord met zijn gewoonlijk ſlaan op de borst, en dat hij zijnen perſoon voor STANLEIS getrouwheid te pand zette. Dit viel voor in het einde van October des Jaars 1586.

Weinige maanden, egter, verliepen 'er, of *Deventer* hadt eene treurige ondervinding van de ijdelheid van 't Graaflijk woord, en van de trouwloosheid zijns hoog begunſtigden Overſte. STANLEI maakte zich ſchuldig aan een allereerloost verraard; en zie hier hoe het toeging.

De Stad *Zutfen*, in *Gelderland*, niet verre van *Deventer* gelegen, was nog Spaanschgezind, en ſtondt onder 't bevel van den Overſte JOAN BAPTISTA DE TASSIS. Een Schans, tegenover *Zutfen*, was in de magt der Staatſchen, en in bewaaring geſteld van ROELAND YORK, insgelijks eenen Engelsman. Tusſchen TASSIS en YORK wierden, nu en dan, beleefdheden gewisſeld, door het zenden van Rhijnſchen Most en van Haazen of Patrijzen. In 't eerst voeddé men, hier omtrent, geenen argwaan, wijl ſoortgelijke beleefdheden onder de wederzijdſche Krijgshoofden meer gebruiklijk waren. De Wethouderſchap van *Arnhem* vatte 't eerst een vermoeden op, uit de kundſchap van briefwisſelinge, onder den ſchijn

van wederzijdsche hoflijkheid, gehouden, welke zij eerlang bekwam. 't Vermoeden nam toe, zints men hadt vernomen, dat STANLEI's Wagtmeester binnen *Zutfen* bij den Overſte TASSIS was gezien. Die van *Deventer*, door hunne buuren, hier van verwittigd, ſpraken daar over STANLEI aan; welke zijnen Wagtmeester wel in hegtenis nam, doch, kort daar op, zonder hem ondervraagd te hebben, wederom in vrijheid ſtelde. Tot den agterdogt, hier door verwekt, ſloeg nog een andere. STANLEI's *Ieren*, het woeſtſte volk, dat men ooit in de Nederlanden zag, die half naakt gingen, en zomtijds raauw Vleeſch aten, die van Godsdienſt niets anders dan iets van de Miſſe wisten, liepen, om die te hooren, dagelijks na *Zutfen*, alwaar zij van TASSIS vriendelijk behandeld wierden. De overlast, met welken zij de burgers plaagden, bleef ongeſtraft: even als of STANLEI de burgerij tegen de bezetting wilde in 't harnas jaagen; op dat, terwijl zij onderling over hoop lagen, de vijand mogt binnen koomen, en het nu reeds overleide verraad onder den ſchijn van een ongeluk doorſluipen. Ten einde raad, onderſtonden die van *Deventer* bij den Oud-Veldheer NORRITS, of hij geen middel wist, om heimelijk eenig vertrouwd Krijgsvolk binnen de Stad te brengen. Ongelukkig kreeg STANLEI hier de lucht van, en noopte hem, den aangevangen handel met TASSIS te verhaasten. In den *Neurenberger Toren*, een ruim gebouw, hadt hij reeds driehonderd *Ieren* geleid, zo 't heette om de burgerij te ontlasten, doch in waarheid om meester te zijn van de Poort, welke digt daar bij ſtondt. Dit liep bij zommigen in 't oog, doch wierden van anderen, aan welke zij hunne vreeze openbaarden, daar over ſchamper bejegend. 's Nachts voor den achtentwintigſten Januarij des Jaars 1587 hielden de voorzigtigſte burgers wagt binnen hunne Huizen; 't welk ter ooren van STANLEI gekoomen zijnde, hem, bij de Wethouderſchap, daar over luidkeels deedt klaagen, en zijne eerlijkheid ten breedſte uitmeeten. De Regenten, alles voor goede munt aanneemende, lieten zich gezeggen, en hielden voorts, ter verzegelinge van het goed vertrouwen, eenen maaltijd met den Overſte, alwaar hij hun kennis gaf van zijn voorneemen, om, nog in dien zelfden nacht, op eenen heimelijken aanſlag uit

uit te rijden. Aan de zulken der bezetinge, welke van het geheim niet wisten, hadt hij diets gemaakt, dat hij, ter hunner verzekeringe tegen de misnoegde burgerij, nog een Vaandel of twee Engelschen ging haalen. Na het scheiden der vrolijke zamenkomste rijdt STANLEI met eenige paerden na buiten; doch keert reeds in den morgenstond ten vijf uure te rug, geleidende den Overste TASSIS en negenhonderd man, die straks na den Markt rukken. In de bedriegmeling omtrent het oogmerk en den afloop deezes toeftels, zonden thans de Wethouders eenen Burgerhopman derwaarts, om te verneemen wat 'er gaande ware. STANLEI, kennende den persoon, treedt hem tegen, en beweekt hem goeds moeds te zijn, alzo niemand eenig leed zou geschieden. Voorts geleidt hij hem bij de hand, midden door de gelederen, bij den Overste TASSIS, welken hij bij naam en titel aanspreekt; hem wijders bidde, deezen, als zijnen goeden vriend, gunstig te willen zijn. Straks gingen den Burgerhopman de oogen open, en vergeetende, bij en met wien hij sprak: *Ach*, zeide hij, tevens eene diepe zucht loozende, *hoe zijn wij zo jammerlijk verraaden!* waar op TASSIS, zonder STANLEIS ooren te spaaren, hem te gemoete voerde: *Dat laat ik den geenen verantwoorden, welken het aangaat. Ik dien den Koning, mijnen Heere.* Tevens biedt hij den Burgerhopman de hand, en begeert dat hij de Wethouders doe bij een koomen. Voor deeze bestondt de eerlooze STANLEI zijn gedrag te verdeedigen, bijbrengende dat zijn geweeten hem gedrongen hadt, de Stad aan den Koning van *Spanje* te leveren, welken zij toebehoorde. Zo verre ging zijne onbeschaamdheid, dat hij zijn schelmstuk met de woorden der Zaligmaakers zogt te verdeedigen: „Men moet", zeide hij, „den Keizer dat „des Keizers, en Gode dat Gode is, geeven, en hem, die „dat betragtte, zonder op giften, rijkdom of hoogheid te „bogen, voor geenen Verraader houden." Doch, hoedanig ook zijne redenen luidden, de moeite, die hij hadt om dezelve uit te stamelen, en zijn verbaasd gelaat, kondigden niet onduidelijk aan, wat 'er binnen in hem omging. Naderhand, als STANLEI de klad van verraaderij niet wist af te wischen, dewijl hij in soldij der Staaten stondt, zogt hij zich ten min-

STARRENBURG, ('t *Huis te*) eene Riddermaatige Hofſtede, in *Schieland*, van eene aanmerkelijke oudheid, als zijnde, reeds in den Jaare 1316, geſtigt, door Heer HUGO VAN KRALINGEN, uit wiens Geſlagt het, door het huwelijk van eene Erfdogter, is overgegaan in het Geſlagt van WASSENAAR DUIVENVOORDE, door welk het, zo wij ons niet bedriegen, het nog heden bezeeten wordt.

STATINCK, (J.) voerde het bevel over een Schip van Oorlog, *Prinſes Carolina* genaamd, gewapend met vijftig Stukken Geſchuts, en naar evenredigheid bemand, ten tijde als den Staaten der Vereénigde Gewesten, in het einde des Jaars 1780, door de Kroon van *Engeland*, de Oorlog wierde verklaard. Zijn last hieldt in, na *Liſſabon* te ſtevenen. Te gelijk met den Kapitein A. J. VAN VOLBERGEN, voerende 't Lands Schip van Oorlog *Rotterdam*, en den Oostindiſchen Schipper P. VAN PROYEN, na *Batavia* beſtemd, liep hij, op den vijfentwintigſten December des gemelden jaars, uit de *Maaze*, in Zee. Van het vertrek des Engelſchen Gezants, uit *'t Hage*, het zein der Oorlogsverklaringe van zijn Hof, was Kapitein STATINCK, zo wel als de andere, onkundig. Hij volvoerde daarom zijnen last, inhoudende om bij de eerſte gunſtige gelegenheid zijnen togt te onderneemen. Ligtelijk hadde men hem, hoewel reeds in Zee geloopen, kunnen agterhaalen, indien men eene Viſcherspink hem hadt nagezonden. Dit geſchiedde niet, maar liet men den niets kwaads vermoedenden Kapitein STATINCK, met een gunſtigen wind, zijne reize voortzetten. Te eerder liep hij, hier door, den vijand in den mond. Want gevorderd zijnde, in het Kanaal, tot op de hoogte van *Calais*, wierdt hij ontmoet van twee *Engelſche* Oorlogſchepen, en vervolgens aangeklampt. Verwonderd over zulk eene bejegening, van eenen kant, aan welken hij wel een heimelijken wrok, maar geene openbaare vijandelijkheid verwagtte, ſtelde hij zich te weer. Naa een half uur vegtens, moest hij voor de overmagt zwigten, zijne Vlag ſtrijken, en de aanvallers na eene *Engelſche* Haven volgen. Niet vroeger, dan naa dat hij te *Duins* was binnen geloopen, vernam hij, hoe het tuſschen *Engeland* en de Staaten

der

GEVEGT VAN KAPITEIN STATINK TEGEN TWEE ENGELSCHE OORLOGSCHEPEN, OP DE HOOGTE VAN CALAIS.

der Verëénigde Gewesten geschapen stondt, en de Oorlog met 'er daad verklaard was. De Kapitein STATINCK wierdt, nevens zijne Onderbevelhebbers, Krijgsgevangen verklaard, en zijn Scheepsvolk, eenige mijlen landwaarts, gevankelijk weggevoerd. Des Kapiteins gedrag wierdt, zedert, in eenen Hoogen Zee-Krijgsraad gebillijkt, en hij zelve, naa eenigen tijd vertoevens in *Engeland*, wederom ontslagen. Hoe 't zijnen lotgenoot, Kapitein VOLBERGEN, nevens den Oostindischen Schipper verging, zal in een ander Artikel vermeld worden.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken.*

STAVEREN, een Heerenhuis, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tusschen *Elspeet* en *Nunspeet*, een zeer deftig gebouw. Men nadert het Huis langs eene breede en lange Laan, van hoop opgaand geboomte. Rondsomme ziet men zeer weelige beplantingen en uitgestrekte bosschaadjen. Het Huis zelve wordt omringd van eenen wijden Vijver of Graft. De toegang tot den Voorhof is over eenen steenen Brug, die op drie Boogen rust, en vier groote en zes kleine Pilaaren heeft. Waarschijnlijk is dit Huis een gestigt reeds van de Dertiende Eeuwe, alzo men vermeld vindt, dat RUDOLF, Roomsch Koning, in den Jaare 1295, aan Graave REINOUD DEN I verlof gaf, om ter plaatze, alwaar het Huis *Staveren* legt, eene Stad te bouwen, en de Inwooners van Wetten te voorzien. Niet verre van 't Huis *Staveren* stroomt een loopend water, aan 't welk men, voor ruim vijftig jaaren, eenige Papiermolens heeft aangeleid, in welke zeer goed Schrijf-, en ook ander Papier gemaakt wordt.

Zie J. SCHRASSERT *Codex*, Tit. STAVEREN.

STAVOREN, eene Stad in *Friesland*, in rang de zevende, doch, ten aanzien van haaren oorsprong en oudheid, verre weg de eerste onder de Steden van het Gewest, gelegen in het Zuidlijk gedeelte, op eenen uithoek aan de Zuiderzee, op

op den kleinſten afſtand van *Holland*, tegenover *Enkhuizen*, 't welk, bij helder weder, van daar meestal kan gezien worden.

De reden en oorſprong der benaaminge is onzeker. Alles, wat men deswegen heeft aangevoerd, koomt op losſe gisſingen neder. Indien *Sterum*, onder welken naam deeze Stad bij het Frieſche landvolk bekend is, de eigenlijke en oorſpronklijke benaaming ware, zou 'er eenige grond zijn voor het gevoelen der zulken, welke dezelve afleiden van het woord *Sturii* of *Suriërs*, eene Volkplanting, eertijds in de nabuurſchap der Stad gevestigd, en reeds bij PLINIUS vermeld. Doch hier mede ſchijnt niet gemaklijk te kunnen overeen gebragt worden, dat men, in oude Gedenkſchriften, van de Plaatze, onder dien naam, geen of zelden gewag gemaakt vindt. Veiligst laaten wij deeze zaak in 't midden.

Even veel onzekerheids heeft 'er plaats, omtrent den tijd, in welken de eerſte Oorſprong der Stad moet gezogt worden. Met zommigen den aanvang der bouwinge te ſtellen, drie-honderd jaaren vóór onze gemeene jaartelling, ſchijnt in het buitenſpoorige te loopen. Liefst willen wij, ook hier omtrent, onze onkunde belijden, en berusten in 't algemeen gevoelen, waar in allen over een ſtemmen, dat *Stavoren* zekerlijk van eene zeer hooge oudheid is, en vroeger, dan veele thans vermaarde Nederlandſche Steden, eene bloeiende en rijke Koopſtad was. De Frieſche Hiſtorieſchrijver SCHOTANUS, veele gisſingen aangaande de oudheid der Stad op de lijst der fabeltjes aanſchrijvende, getuigt 'er, nogthans, van, dat „ *Stavoren* eertijds is geweest de grootſte, rijkſte en ſierlijkſte Stad van geheel *Friesland*, de Stoel der *Frieſche* Koningen; eene magtige Koopſtad, met eene zeer bekwaame Haven." In den aanvang der Negende Eeuwe was *Stavoren* in zo veel aanzien, dat zekere ODULFUS, het hoofd en de beſtuurder der Kerke aldaar, buiten de Stad, aan den Stroom het *Vlie*, een Klooster van twaalf Kanunniken ſtigtte, 't welk, naar zijnen naam genoemd, en zedert zeer vermaard wierdt; tot dat men gezaden vondt, van wegen de aanſpoelingen der Zuiderzee, welke het met den ondergang dreigden, het gewijde geſtigt, landwaarts, in het nabuurig Dorp *Hemelum*

lum te verplaatzen. Voorts schijnt het Regtsgebied van *Stavoren*, al vroeg, eene tamelijke uitgebreidheid gehad te hebben, naardien wij hetzelve, eenige jaaren vóór het einde der Elfde Eeuwe, met den titel van Graafschap benoemd vinden; in welke hoedanigheid hetzelve aan de Utrechtsche Kerke wierdt geschonken. Dit viel voor in den Jaare 1077, en wierdt, twaalf jaaren daar naa, herhaald. Te weeten, eer nog ons Gemeenebest zijne tegenwoordige gedaante hadt aangenomen, ontmoette men, ginds en elders, verscheiden Steden, van de overigen geheel onafhankelijk, die nu eens met de Utrechtsche Bisschoppen, of de Hollandsche Graaven in vriendschap stonden, dan wederom overhoop lagen. *Stavoren*, naar gelange van deszelfs aanzien en rijkdom, verdient eene hoofdplaats op de lijst van zulke Steden; waar van 's Lands Geschiedenissen menigvuldige voorbeelden uitleveren. Zo wierdt Graaf FLORIS DE V aldaar, 't eenigen tijde, voor Heer erkend en gehuldigd; doch verdreef men vervolgens van daar des Graaven Schouten, inzonderheid door aanhitzing van den Abt van het *St. Odulphus-Klooster*, boven vermeld, welke, binnen *Stavoren*, zich geen gering gezag hadt weeten toe te eigenen. Geduurende de verdeeldheden tusschen de reeds Staatsgezinde *Hollanders* en nog Spaanschdenkende *Friezen*, wanneer men goedvondt, uit Noordholland, eenen togt over Zee te doen, moest *Stavoren*, zomtijds, den eersten aanstoot lijden; uit welken hoofde men, door middel van een sterk Kasteel of Blokhuis, de aanvallen zogt te weeren. Niet alleen met de Hollandsche Graaven stonden die van *Stavoren*, bij wijlen, in gemeenschap; hunne betrekkingen strekten zich uit tot zelf buitenslands, en genooten zij daar door, boven hunne landgenooten, zeer aanzienlijke Voorregten. *Stavoren* was een lid van het vermaarde Hanze-Verbond, en bekleedde, onder de leden diens lichaams, in rang de derde plaats. Als zodanig voerde het, 't eenige tijde, Oorlog tegen twee Zuster-Steden, *Hamburg* en *Lubek*, over eenige geschillen, het Verbond betreffende, hoewel de twist spoedig wierdt bijgeleid. Door hunne gunstige legging tot den scheepvaart, gaven die van *Stavoren*, meer en meer; eene grooter uitgebreidheid aan hunnen Koophandel. Zij waren de eersten, wel-

welke den weg baanden door de vermaarde Zeëngte de *Zond* na de Oostzee. Van veel belangs was deeze onderneeming, onder andere, voor de Deenen, als die dus gelegenheid vonden, om, op eene gemaklijke wijze, verscheiden voortbrengzelen van hunnen grond te slijten, welke zij tot nog toe hadden moeten behouden, of die niet dan met groote moeite en kosten konden verzonden worden. De Koning, welke, ten tijde der ontdekkinge, op den throon zat, begreep dit. Van hier dat hij, zo ras de Scheepvaart door de Zond eenigen opgang maakte (en dit gebeurde spoedig) aan de Schippers van *Stavoren* het Voorregt schonk, om vóór de Schippers van alle andere Natien, Landen en Steden, voortgeholpen te worden in het betaalen van den Tol, welke van alle Schepen, die deeze Zeëngte bevaaren, gevorderd wordt. Tot op den huidigen dag houdt dit Voorregt stand, gelijk ook de aloude gewoonte, om, met het eerste Schip, een stuk Leidensch Laken, aan zijne Deensche Majesteit, ten geschenke te doen toekoomen. Andere verbintenissen wierden, van tijd tot tijd, door die van *Stavoren*, met de Deensche Koningen aangegaan of vernieuwd; en niet slegts met deeze, maar ook met de Koningen van *Zweeden*, *Schotland* en *Frankrijk*: alle welke hunnen Koophandel en Scheepvaart aanmerkelijk begunstigden. Inzonderheid moet de laatstgemelde verbintenis zeer naauw en van een bijzonderen aart geweest zijn. Immers, vindt men aangetekend, dat wanneer, geduurende den Oorlog tusschen den Fransschen Koning en Keizer KAREL DEN V, de scheepvaart op *Frankrijk* aan alle andere Nederlanderen verbooden was, dezelve alleen voor de ingezeetenen dier Stad vrij en open wierde gelaaten. Uit alle deeze oorzaaken stoeg het aanzien en vermogen van *Stavoren* tot eene zeer aanmerkelijke hoogte. Met zommigen, egter, te beweeren, dat het regt of de magt der Stad zich heel tot *Nijmegen*, in *Gelderland*, hebbe uitgestrekt, schijnt aan regtmaatige tegenspraak onderhevig, zo lang men daar voor geenen anderen grond heeft, dan zeker Opschrift, in eenen steen uitgehouwen, welk men in de gemelde Stad leest: *Huc usque regnum Stauriæ*; dat wil zeggen „ tot hier toe strekt het gebied „ van Stauria." Meer zekerheids is 'er aan het gevoelen, wel-

volgens 't welk *Stavoren*, eertijds, eigen Halsregt oeffende; gelijk blijken kan uit het getuigenis van SCHOTANUS, vermeldende, hoe in zijnen leeftijd, tuschen de Stad en het Dorp *Schärl*, een weinig ten Zuidoosten van daar gelegen, een stuk Lands met den naam van *Galgeveene* wierdt bestempeld, om dat het tot de gewoone Geregtsplaats diende: Geld zal men 'er, waarschijnlijk, ten tijde van den bloeienden staat der Stad, gemunt hebben. Nogthans twijfelen sommigen, en onder andere SCHOTANUS, aan de echtheid der penningen, ten eenigen tijd bij *Stavoren* gevonden, en die onder de Regeering van Koning RADBODUS of RADBOUT zouden geslagen zijn. De eene, van zilver, voerde tot Opschrift: *Adgillus Secundus Frisiorum Rex*; „ Adgillus, de tweede Koning van Friesland"; de andere, van goud: *Moneta aurea Civitatis Stavorienſis*; „ Gouden Munt der Stad Stavoren."

't Is hier eene voegzame plaats, om van eene vermaarde bijzonderheid, onze Stad betreffende, een kort verslag te doen. Zeer bekend, uit de aloude Kronijkschrijvers, zijn twee vertellingen, raakende de weelde, en den ondergang van *Stavoren*, tevens de oorzaak, welke den laatsten zoude berokkend hebben. Om een denkbeeld te geeven van het aloude vermogen der Stedelingen, en tot welk eene buitensporige dertelheid dit hen vervoerde, verhaalen de aloude Kronijken, dat zij, behalven de pragt, welke binnen hunne huizen regeerde, hunne Stoepen en Huisdeuren met goud overtrokken; van waar hun de naam van *de verweende kinderen van Stavoren* wierdt gegeeven. Waarschijnlijk zal de grond der zaake niet dieper gelegen hebben, dan dat de Stedelingen, aan hunne Stoepen, hier en daar, eenig verguldzel zullen gelegd hebben. De andere vertelling luidt aldus. Eene rijke Koopmans Weduw zondt, op zekeren tijd, een van haare Schepen na *Dantzig*, met bevel aan den Schipper om de rijkste en kostbaarste lading van daar te haalen, zonder de soort der goederen te bepaalen. Na volbragte reize en bij zijne aankomst in de Haven van *Stavoren*, door de eigenaares van zijn Schip na de ingeladene en medegebragte goederen gevraagd zijnde, *de ſchoonſte en beſte Tarwe*, was des Schippers antwoord. Misnoegd over zulk eene lastkwijting,

en

en alzo zij deeze goederen verre beneden haar vermogen ſchatte, vraagde zij den Schipper, aan welke zijde van het Schip hij de laading hadde ingenomen. Op het antwoord *aan Bakboord*: „ Dewijl gij", hernam hier op de dartele Weduw, „ de Tarwe aan Bakboordzijde hebt ingenomen, zo kunt gij „ dezelve aan Stuurboordzijde wederom in Zee werpen." De Schipper, dus gaat de vertelling voort, volbragt deezen last, doch hadt dien naauwlijks volvoerd, of de geduchte hand der hemelſche Voorzienigheid verrigtte een wonder, ter oogſchijnlijke ſtraffe over deeze dartelheid, en te gelijk ter beteugelinge van de weelde der Stedelingen. Ter plaatze, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, niet verre van de Haven, rees een Zandbank op, uit welken vervolgens Airen groeiden, die wel de gedaante van Korenairen, doch van binnen geene Korrels hadden. Van de ondaad der Weduwe zou de Zandbank den naam van het *Vrouwenzand* ontleend, en dezelve ten gevolge gehad hebben, dat de Haven nu voor zwaar beladene Schepen ongenaakbaar geworden zijnde, de Stad, zedert, van haaren bloei en welvaart, een groot deel zoude verlooren hebben. Dus luidt de berugte vertelling, in welke de leezer zekerlijk zeer veel fabelagtigs zal hebben opgemerkt. Tot narigt der zulken, welke der plaatslijke gelegenheid in deezen oord niet kundig zijn, kan het volgende dienen. 'Er groeit, in de nabuurſchap, ten Zuiden van *Stavoren*, een gewas, 't welk eenigermaate het voorkoomen van Koornairen heeft. Doch de plaats, op welke men dit Gewas aantreft, is niet het nog heden genaamde *Vrouwenzand*: want dit legt, op eenigen afſtand van de Frieſche Kust in de Zee, en altoos onder water; maar men vindt het op het dus genaamde *Roode Klif*, aan den vasten wal, zijnde eene ſoort van Duin, over welke de gewoone Rijdweg, ten Zuiden, voorbij *Stavoren* loopt. Daarenboven blijkt, bij eene naauwkeurige bezigtiging van de berugte Plant, gelijk de ſteller van dit Artikel, in eigen perſoon en op de plaats zelve, ondervonden heeft, dat de dus genaamde Koornairen aan deezen plek gronds geenzins zijn bepaald, maar overal, alwaar men Duinen aantreft, gevonden worden. Zij zijn, naamelijk, niets anders dan eene ſoort van *Helm*, welke men, in veele oorden

van

van *Holland* en *Zeeland* aantreft, als van uitteekenden dienst om aan den losen grond eenige vastigheid te geeven, en het overstuiven van het Zand te beletten. „ De verre en wijde, „ voortkruipende wortelen", gelijk in het Bijvoegzel op DODONEUS te regt wordt aangemerkt, „ plegen het zandt bij „ een te houden, en te beletten dat het van den windt niet „ wechgedreven, en ook met het eerste Zeewater niet afge„ spoelt wordt: want zonder deze Helm zouden de Duinen „ leeg, en het Zailandt met zandt bedekt en vermagert wor„ den." Met dit alles is het niet onmogelijk, dat de dartelheid eener schatrijke Vrouwe (want waar toe kan de weelde den mensch niet vervoeren?) tot het boven verhaalde bedrijf bevel kan gegeeven hebben; en dat het bijgeloof der Eeuwe, wanneer naderhand, op of bij de plaats, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, een Zandbank oprees, de reden daar van in het duifenspoorig bedrijf gezogt heeft. Alleenlijk willen wij den Leezer doen opmerken, dat het sprookje wegens de ledige Koornaren, om boven aangevoerde redenen, van allen grond ontbloot is. Intusschen is het waarschijnlijk, dat, bevens andere oorzaken, het ontstaan van droogten, in de nabuurschap der Haven, ter verminderinge van den bloei en welvaart van *Stavoren*, niet weinig kan hebben toegebragt. Behalven deeze, troffen, van tijd tot tijd, de Stad nog andere rampen. Een zwaare Brand leide 'er, in den jaare 1421, weinig minder dan vijfhonderd Huizen aan koolen. Als de Watergeuzen, in den jaare 1572, de Stad bemagtigd hadden, verlieten zij dezelve, op de aannadering van eenige Vaandelen Duitsche en Waalsche Knegten; niet evenwel, zonder alvoorens een derde deel der Stad in brand gestoken, en de rest geplonderd te hebben.

Van het *St. Odulfus-Klooster* hebben wij boven gewag gemaakt. Om den alouden staat der Stad te doen blijken, verdienen nog de volgende bijzonderheden, wegens dit Gesticht, te worden opgemerkt. Meer Zuidwaarts, dan het naderhand herbouwd wierdt, lag in 't eerst dit Klooster bij zijne Oorspronklijke stigting. De wijde waterplas, naamelijk, welke thans de tusschenruimte tusschen *Enkhuizen* en *Stavoren* beslaat, was eertijds, meestal, droog land, en door de-

gens overlevering zou men, tot het geſtigt, veel houts gebruikt hebben, gegroeid in het eertijds vermaarde Bosch *de Kreil*, doch al voor lang onder het water van de Zuiderzee bedolven. Twee Leeraars, de eene van welke te gelijk Rektor van het Latijnſche School is, verrigten hier den gewijden dienst. Voorts heeft men 'er eene Gemeente van *Doopsgezinden*, welker Vergaderplaats weinig aanziens heeft, en die thans bediend worden door eenen Leerling van het Amſterdamſche Kweekſchool, behoorende aan de Gemeente bij het Lam en den Toren. Voorts is 'er ook een Statie van Roomschgezinden. Het Stadshuis, ſtaande in het midden der Stad, is een nieuw Gebouw, hebbende, onder andere, eene fraaie Raadhamer. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat, bij de afbraak van het oude Stadshuis, in een der muuren twee gouden penningen bemetzeld gevonden wierden, ieder van welke een halven Piſtool waardig was. Voorts ontmoet men te *Stavoren* geene openbaare gebouwen. De Burgerhuizen zijn, veelal, zindelijk betimmerd. Veele derzelven, hoewel het uitwendige zulks niet altoos aankondigt, dragen kenmerken van eene aanzienlijke Oudheid, in de zeer dikke en zwaare muuren. De ſteller van dit Artikel herinnert zich, in meer dan één huis, Voorgevels gezien te hebben, van meer dan drie voeten dik: in voege dat de breede Venſterbanken tot zitplaatzen konden dienen. Gelijk van ouds, beſtaan nog heden de meeste Ingezeetenen van den Scheepvaart. Wanneer deeze bloeit, wordén 'er zeer veele Schepen, vooral Koffen, getimmerd. Andere handwerken, daar mede verwant, zijn dan ook in merkelijken bloei.

Voorheen beſtondt de *Regeering* van *Stavoren* uit twintig perſoonen, te weeten acht Burgemeesteren en twaalf Gemeentsluijden of Vroedſchappen, van de eerſte van welke jaarlijks twee nieuwe Leden verkoozen wierden, door den Stadhouder van het Gewest, uit eene Nominatie gemaakt door en uit de Gemeentsluijden; welke hun leeven lang in 't bewind bleeven. In den Jaare 1768 is in het getal der Wetbouderen eenige verandering voorgevallen, zijnde hetzelve, op het eenpaarig verzoek der Regeeringe, bij een Reglement van den tegenwoordigen Stadhouder, op twaalf perſoonen,

vier

vier Burgemeester en acht Vroedschappen, verminderd. Intusschen is ons berigt, dat, zedert, de Vroedschappen wederom tot het oude getal van twaalf personen zijn opgeklommen, agtervolgens het regt van Ampliatie, Explicatie en Alteratie, in het slot van het nieuwe Reglement, door den Stadhouder aan zich gehouden.

STEEN, (JAN) een zeer bekend Konstschilder, die zelfs, gelijk wij straks nader zien zullen, aanleiding tot een spreekwoord in onze Nederlanden heeft gegeeven, was gebooren te *Delft*, daar zijn Vader een Brouwer was. Hij was een Leerling van JAN VAN GOYEN, die hem, om zijn vrolijken aart en omgang, en om zijne geestige invallen, grootelijks beminde. De Leerling hadt van zijnen kant ook veel genegenheid voor zijn meester, maar nog meer voor deszelfs Dogter, met dewelke hij een heimelijken Liefdehandel onderhield, zo dat dezelve zich zwanger bevondt; het welk van dat gevolg was, dat JAN STEEN moest besluiten haar te trouwen, het geen hij ook gewillig deedt: gelijk ook de toestemming der wederzijdsche onderen daar schielijk op volgde, als die thans geene andere partij te kiezen hadden.

De Vader van onzen Schilder kogt, om hem een ordentelijk bestaan te bezorgen, eene brouwerij voor hem, te *Delft*, daar hij hem inzettede, en waarin hij inderdaad een goed bestaan gevonden zoude hebben, zo hij zijne zaaken behoorlijk hadt willen waarneemen; maar dit laatste ontbreekende bedierf alles, en de winsten wierden zo gering, dat JAN verpligt was zijn toevlugt te neemen tot het Penseel, daar men in zijn geheelen levensloop ook ziet, dat hij, als op een laatst plegtanker, altoos veel op vertrouwde. Het eerste stuk, dat hij thans schilderde, was een zinnebeeld van zijn bedorven huishouding, daar zijne huisvrouw MARGARETA wezenlijk geene gering deel mede in hadt. Het vertrek lag buiten order, alles over hoop, de Hond slobberde uit de pot, de Kat liep met het spek heen, de kinderen buitelden haveloos over de vloer, en móer zat lui en gemaklijk in een leuningstoel, en zag dit werkje gerust aan; en om de klugt hadt hij zich zelven daar bij afgemaald met een wijnglas in de hand, en een

Aap op de schoorsteen, die dit alles met een uitgestooken kop en bek beglurde.

De verwaarloozing zijner zaaken was zo volkoomen, en zijn levenswijs zo zorgeloos, dat men slegts dit staaltje behoeft bij te brengen, om de oorzaak van de volstrekte veragtering van 's mans zaaken te doen begrijpen. Terwijl hij nog in de Brouwerij was, maar meer Wijn dan Koren voor zijn geld kogt, moest dezelve, bij gebrek van Mout, somtijds stille staan, waar door de Neering geheel verliep. Op zekeren morgen als 'er wederom gebrek aan alles was, kwam zijne Huisvrouw deswegen bij hem klaagen: „ JAN, zeide „ zij, de Neering moet onder zulk eene bestiering wel ver„ koopen; de klanten zenden telkens vergeefsch om Bier te „ hebben; daar is geen Bier in de kelders, en zo veel Mout „ niet, dat wij een Brouwt maaken kunnen. Hoe zal dat „ gaan, gij behoorde de Brouwerij levendig te houden." „ Goed, antwoorde JAN, ik beloof u, dat ik dezelve leven„ dig zal houden." Daar op ging hij na de Markt, naa dat hij te vooren de knegts belast hadt, dat zij de groote Ketel vol water pompen zouden. Op de Markt gekoomen, kogt hij daar eene partij levendige Endvogels, welke hij liet thuis brengen, dezelve onmiddelijk volgende. Hij begeeft zich straks in de Brouwerij, laat de Mout, die hij nog hadt, in de Ketel storten, en de Vogels daar in zwemmen. Deeze zulks niet gewoon zijnde, vlogen wild en woest door de Brouwerij, en maakten zulk een bijster geraas en leven, dat zijne Vrouw daar op uit kwam. Zo als hij haar zag, liep hij lagchende na haar toe, en zeide: „ Wat zeg jij, GRIET„ JE? is het nu niet levendig in de Brouwerij?" Schoon de Vrouw niet veel lust hadt om te lagchen, konde zij zich egter, om zijn klugtig bedrijf, en potzige aanspraak, daar van niet geheel onthouden.

Men begrijpt ondertusschen, dat hij op deeze wijze niet veer lang Brouwer konde blijven. Naa verloop van eenige jaaren wierdt hij dan Herbergier; maar dit was insgelijks van geen langen duur; en hij nam het Penseel, 't welk hij, in hoop van in zijne Herberg eene gemaklijke en vrolijke kostwinning te zullen hebben, weder neder gelegd hadt, op

nieuws

nieuws in de hand. Men ziet van hem een ſtuk, 't welk hij naderhand aan den Vorst van *Walfenburtel* verkogt heeft, waar in een Bruidegom en Bruid, twee oude Lieden, en een Notaris vertoond worden; deeze zijn alen zo natuurlijk in hunne verrigtingen geſchilderd, als of men hen tevendig voor oogen had, en met die verrigtingen bezig zag. De oude Lieden ſchijnen hunne meening met grooten ernst aan den Notaris te beduiden; de Notaris luistert met veel aandagt naar het geen de oude Lieden hem zeggen, terwijl hij met de pen op het papier gereed is om te ſchrijven het geen alz hem opgeeven. De Bruidegom ſtaat daar bij, en toont zijn misnoegen over de gemaakte ſchikkingen; hij ſchijnt van ſpijt te ſtampvoeten; hij werpt zijn hoed en trouwtekens langs de grond, haalt zijn handen en ſchouders op; hij ziet zijn Bruid van ter zijde aan op eene wijze, die te kennen geeft, dat hij de ſchuld daar van aan de oude Lieden alleen wijt, en zich voor haar ontſchuldigt; de Bruid gelooft dit, maar beklaagt haar verlies, en ſtaat met traanen op de wangen dit toneel droevig aan te kijken.

Even zo natuurlijk en geeſtig is van hem geſchilderd een jonge opgeſchoten Julfus, ſtaande te huilen. Het ſtuk naamelijk verbeeldt een St. Nicolaas-avond, en de jouge Lobbes, die zich gevleid had wat lekkers of wat moois in zijn ſchoen te vinden, ziet daar eene roede in ſteeken.

Onder zijne kleiner ſoort van konſtſtukjes vindt men teelen, die uitvoerig naar het leven geſchilderd en niet min geeſtig van gedagten zijn. Het getal zijner ſtukken is zeer menigvuldig, alen geeſtig van vinding, het zij hij vrolijke gezelſchappen in Wijn- of Bierkroegen, of andere losſe bedrijven van 's menſchen leven verbeelde; het zij hij zaaken, die een ſtiller beſlag vereischten, als bij voorbeeld een kinderſchool of iets diergelijks, vertoonde. Men ziet daar zijn vluggen geest en zijne geaardheid altoos in; altoos is het ſtukje met eenig grappig bedrijf vermengd. De jongens, bij voorbeeld, grijpen malkanderen in het hair, of de Schoolmeester, die een zottelijk deftige, een ernſtig belagchelijke houding heeft, vertoont de meerderheid van zijn gaven met de plak: terwijl de andere leerlingen door de exemplaare ſtraf

van eenen kommer makkers in vreede worden gebragt, en eene zeer bedrukte vertooning maaken.

Eene afbeelding van een Kwaakers lijkſtatie, door hem geſchilderd, is zo geestig en pozzig van toeſtel, en de wezens zijn zo wonderlijk naargeestig verbeeld; dat men deselve zonder lagchen niet kan aanzien. Men moet ook van hem erkennen, dat hij het karakteristike, het onderſcheiden der Perſoonen, zeer wel verſtondt, en de ſyntſe trekken bijzonder net wist uit te drukken. Bij voorbeeld in de Tafereelen, daar Heeren en Boeren bij malkanderen verbeeld ſtaan, behoeft men na de kleeren niet te kijken, om te weeten, wie de eene en andere zijn. Het blijkt ſtraks uit de wijze van ſtaan of zitten, uit de houding en gebaerden, uit ik weet niet welke kleinigheden, wie de eene en de andere zijn.

Men ziet reeds uit het geen wij van de ſchilder- en levenswijze van JAN STEEN gezegd hebben, dat de eene met de andere volmaakt overeenſtemde; en men zal daar van nog nader overtuigd worden, en zien, dat hij ſteeds een hart zonder zorg was, en alles van den vrolijken kant alleen beſchouwde, uit een ander geval, dat men in zijn leven, door KOPPRAKEN beſchreeven, vindt aangetekend. Toen JAN STEEN, na het tweede verloop zijner zaken, weder aan het ſchilderen was gegaan, vervaerdigde hij onder anderen een ſtukje, het welk hij vrij duur verkogt, maar het welk men hem betaalde in goud dat te ligt was. Zijne vrouw de ſomme, die hij daar voor ontfangen hadt, vernemende, hadt wel gewild, dat hij die haar hadt overgegeeven, om de meestdringende behoeften van haar huishouden daar mede te vervullen; maar zij begeerde dit vergeefsch, en hij begaf zich met al dat geld na de kroeg, verdronk daar een gedeelte van, en verloor de reſt met ſpeelen. Hij kwam des niet te min vrolijk en welgemoed thuis: zijn vrouw vleide zich hier door, dat hij het goud, ten minſten voor een gedeelte, nog mogt behouden hebben, en vroeg hem aanſtonds naa hetzelve; maar hij antwoordde haar, onder een hartelijk gelagh, dat hij het zelve gelukkiglijk geheel kwijt was. Zijne vrouw bragt hem den ſtaat, in welken zij zich bevonden, onder het oog, en wilde hem doen begrijpen, dat het verlies van zulk eene ſom,

in

in zulke omſtandigheden, gewiſſelijk geen onderwerp van lagchen was; „ Hoe! Vrouw, antwoordde jan, zoude ik niet „ lagchen! zij meenen, dat zij mij bedroogen hebben, maar „ ik heb hen gefopt; want ik wiſt dat het goud veel te ligt „ was, en ik heb het hun voor volwaardig uitgegeeven: zij „ zullen morgen, als zij het weder uitgeeven willen, zien, „ dat ik hen te ſlim ben geweest; Ha! ha! ha! hoe zullen „ zij ſtaan te kijken!"

Na den dood van deeze zijne Huisvrouw, trouwde hij eene andere, waar van de vrijmoedje al mede in den gewoonen trant van JAN STEEN was, en niet onaartig is te leezen bij HOUBRAKEN (Schouwb. der Nederl. Kunſtſchild. D. III. p. 32. enz.). Deeze vrouw was MARYTJE HERCULENS genaamd, en hadt zich gemeerd met Schaapshoofdjes, pootjes en dergelijken te verkoopen; welke neering hij haar egter welhaast deedt ſtaaken. Deeze MARYTJE plaagde haaren man altijd om geſchilderd te worden, en wel in haar zondagspak, gelijk men de Portretten gemeenlijk ziet. Maar daar kwam niet van; zo dat de vermaarde Leidſche Konſt-Schilder KAREL DE MOOR, die veel aan het huis van JAN STEEN kwam, haar zijn dienst daar toe aanbood, en haar uitſchilderde. Zij was daar wonder wel mede in haar ſchik, en liet het haaren man zien, die daar ook genoegen in bemigde te neemen, maar zeide, dat daar nog iets aan ontbrak, het welk hij daar zelf aan vervullen zoude. Straks neemt hij het Portret, zet zich tot ſchilderen, en plakte zijn vrouw een grooten hengelkorf met gekookte Schaapshoofden en pootjes aan haar arm; het welk zulk een vreemd Contraſt maakte met het zondagspak, dat zij, ſchoon het haar geweldig ſpeet, niet kon naalaaten, daar zelve om te lagchen. „ Dit, zeide JAN, ontbrak 'er „ aan, zouden 't de menſchen kennen."

Uit alles wat wij gezegd hebben, ziet men derhalven duidelijk, dat het behoude Hollandſche ſpreekwoord, „ Dat is „ een ſtukje van JAN STEEN", niet zonder oorzaak zo algemeen is geworden, en een volkomen grond in 's Mans karakter heeft.

Hij ſtierf in den Jaare 1678, en wierdt door zijne Konſt-Broederen begraaven.

STEENBERGEN, eene Baronnij of Heerlijkheid, in het Westelijkste gedeelte van *Staats-Brabant*, een eigendom, onder de Oppermagt der Algemeene Staaten, van den Stadhouder der Verëenigde Nederlanden, als Prinse van *Oranjen*. Zij bestaat uit verscheiden Polders, onder verscheiden benaamingen, en uit eene Stad van den gemelden naam. 't Een en ander legt in het Noordelijk gedeelte van het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*. De gezamentlijke Polders, welke de Stad omringen, beslaan eene uitgebreidheid van ongeveer drie uuren gaans in de lengte, en van één uur gaans in de breedte.

Van ouds was *Steenbergen* eene vermaarde Koopstad, uit welke men, op *Engeland* en *Deenemarke*, sterken handel dreef. Ook was zij toenmaals ongelijk grooter dan tegenwoordig; beslaande, naar men wil, de tegenwoordige tegenbetiende gedeelte van de uitgebreidheid, welke zij in haaren bloeienden staat bezat. Een zware Brand, in den Jaare 1365, voorgevallen, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, en was oorzaak, vermits veele inwoonders van have en goederen beroofd wierden, dat de Koophandel, de bron van hunnen welvaart, zedert van daar verdelgd wierdt. Zedert herbouwd zijnde, leedt *Steenbergen*, nu en dan, vijandelijke aanvallen, vooral gedurende de Spaansche beroeringen, en wisselde daar door, etlijke maalen, van eigenaar. In den Jaare 1577 viel zij den Staatschen Veldheer, den Heer van CHAMPAGNEI, in handen, na dat dezelve de Hoogduitsche bezetting daar uit verdreeven had. Zes jaaren later gebeurde, niet verre van de Stad, een heftig gevegt, tusschen den Hertog VAN PARMA en den Maarschalk VAN BIRON. In den Jaare 1583 verzekerden zich de Spaanschen, door verrassing, van het Stedeken. Een aantal Soldaaten, van de bezetting van *Breda*, zich in boerengewaad gestoken hebbende, raakten 'er, onder die gedaante, binnen, en persten den Stedelingen een aanzienlijk ransoengeld af. Zeven jaaren daar na wierdt 'er Prins MAURITS meester van, en bleef voort *Steenbergen* in de magt der Staatschen, tot in den Jaare 1622, wanneer het, na een kort beleg, aan LOUIS DE VELASCO bij verdrag overgiug. Van nieuws kwam de Stad in de magt der Staaten in den Jaare 1629, en is zedert daar in gebleeven.

Steen-

Steenbergen, hoewel klein, is vrij wel verſterkt. Inden Wal, die ſlegts een vierendeel uurs in zijnen omtrek haalt, leggen zes Bolwerken, die omringd worden van eene wijde en diepe Graft, die haar water uit den Stroom *de Vliet* ontvangt. Voorts heeft men 'er twee Ravelijnen en eene Kontreſcharp, en buiten dezelve een Kroon- en een Hoornwerk. Voorts zijn in den Wal twee Poorten, de Waterpoort en de Kruis- of Oostpoort. Aan den Zuidkant der Stad, alwaar zij voor deezen meerder uitgebreidheid hadt, ontmoet men, in den grond, nog zeer zwaare fondamenten, en daar boven de Overblijfzels van eene pragtige Poort, eertijds de *Houdſche*, thans de *Oude Poort* genaamd. Het Stadhuis is van een zonderling maakzel, meest naar de Gothiſche bouworde hellende. Het is voorzien van vier Torens, die, waarſchijnlijk, ter verdeedeginge der Stad gebouwd wierden. Van foortgelijke eene bouworde is ook het huis van den Kommandeur, die het bevel over de Krijgsbezetting voert. De Kerk der Hervormden, eertijds aan den H. SERVAAS toegewijd, vertoont niet veel bijzonders; twee Leeraars verrigten in dezelve den predikdienst: zij ſtaan onder de Klasſis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom*. De Regeering beſtaat uit Drosſaard, eenen Burgemeester, zes Schepenen en Sekretaris. De Prins Erfſtadhouder, als Heer van *Steenbergen* en onderheorige Landen, geniet hier verſcheiden zeer aanzienlijke Voorregten; ook zijn de inkomſten niet gering. Alle de Regeeringsampten worden door hem begeeven. Tot het beroepen van eenen Predikant, moet de Kerkenraad aan hem verlof vragen, en vervolgens om goedkeuring, naa dat het beroep geſchied is. Hij bezit de Tienden van alle de Landen der Heerlijkheid, welke gerekend worden, ruim twintigduizend guldens te bedraagen. Doch uit deeze ſomme moet hij de Predikanten, Kosters en Schoolmeesters beſoldigen. Tot het invorderen deezer inkomſten houdt de Heer eenen Rentmeester te *Steenbergen*, welke daar van den eenentwintigſten penning trekt. Voorts heeft 'er de Raad van Staate eenen Ontvanger van de Gemeene Lands Lasten, en de Admiraliteit op de Maaze eenige bedienden tot het heffen der inkoomende en uitgaande regten.

STEEN-

STEENDEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Zutfen*, aan den *Yſel*, een uur gaans beneden *Doesburg*, aan den regter oever. Het is een fraai Dorp, midden in 't geboomte gelegen, hebbende Kerk en eenen eigen Predikant, die eenmaal 's jaars, in het nabuurig *Braakhorst*, den dienst waarneemt. Het Rigtsampt van *Steenderen* bevat verſcheiden Boerſchappen. Viermaalen 's jaars, op het minst, wordt de Gerigtsbank binnen de Stad *Doesburg* geſpannen.

STEENEN. Bij deezen naam waren, van ouds, hier te Lande, de Gevangenhuizen bekend. Te *Leiden* en *Zierikzee*, onder andere, voeren de Stads Gevangenisſen, nog heden, dien naam, met bijvoeging van *'s Graaven-Steen*, om dat zij den Graave, als Heere des Lands, toebehoorden. Den oorſprong deezer benaaminge, zoekt men, veelal, in de gewoonte, om deeze Geſtigten van *ſteen* te bouwen, toen nog alle de overige huizen en wooningen van hout getimmerd wierden.

STEENEN-ROELAND. 't Geen de Heer J. WAGENAAR, aangaande de van ouds, ook hier te Lande, *Roelandsbeelden* heeft aangetekend, zullen wij hier overneemen. „ De Mark-„ ten ſtonden, hier te Lande en elders, al van ouds, onder „ de bijzondere beſcherming van den Vorst. — Men plagt, „ van deeze beſcherming, en van de veiligheid der Markt, „ hier te Lande, veeltijds, kennis te geeven, door het op-„ regten van *Kruiſen*, aan 't begin en 't einde der Markt-„ plaatſen, 't welk, nog tegenwoordig, hier en daar, en, „ onder anderen, in den *Haage* en in de *Beverwijk*, in ge-„ bruik is. In *Duitſchland*, duidde men het zelfde aan, „ door het opregten van houten of ſteenen gewapende beel-„ den, *Roelandsbeelden* genaamd, naar den beroemden Krijgs-„ man ROELAND, die, ten tijde van KAREL DEN GROOTEN, „ leefde, en van wiens dapperheid de Monniken wonderen „ verdagt hebben. En 't is mij" (dus vervolgt de Hiſtorie-ſchrijver) „ ten hoogſte waarſchijnlijk, dat de bekende Am-„ ſterdamſchen *Steenen Roeland*, die, in den ſtoep van een „ oud

„ oud gebouw, op den Nieuwezijds-Voorburgwal, over de „ Kolk, ſtaat, tot zulk een einde, is opgeregt. 't Beeld is „ geharnast, en heeft, zo 't ſchijnt, eertijds, een opgeheeven „ Zwaard in de hand gehad. En 't is bekend, en nog aan „ eenige tekenen te merken, dat 'er, oudtijds, eene Markt „ langs de Westzijde van den Nieuwezijds-Voorburgwal, „ van de Molſteeg tot aan de Dirk van Haſſeltsbrugge, ge- „ weest is. Veelligt, heeft deeze Markt zig verder, en tot „ aan de plaats, daar 't beeld ſtaat, uitgeſtrekt. — De oudſte „ opdragtbrieven van het huis, in welke ſtoep, het *Roelands-* „ *beeld* ſtaat, zeggen, zo mij berigt is, alleenlijk, dat het „ huis, van ouds, *Steenen Roeland* genaamd was: waar uit „ blijkt, dat het beeld 'er al zeer vroeg geſtaan heeft." Tot dus verre de Heer WAGENAAR; waar bij wij alleenlijk hebben te voegen, dat, zints het overlijden van den geagten Hiſtorieſchrijver, immers zedert de uitgave van zijn *Amſterdam*, het *Roelandsbeeld* weggenomen, en alzo ook dit gedenkteken der overoude tijden vernietigd is.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

STEENHOVEN. (KORNELIUS) Bekend zijn de geſchillen, onder de Roomschgezinden, in den aanvang deezer Eeuwe, hier te lande ontſtaan, tuſschen de Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, dat zijn de Voorſtanders van het Pauslijk gezag en de Aanhangers van den vermaarden JANSENIUS. Het zogenaamde *Utrechtſche Kapittel* hieldt het met de laatſten. De Aartsbiſschoplijke Stoel, door het overlijden van zijnen voorganden bezitter, viel ledig in of omtrent het Jaar 1725. Toen verkoos het Kapittel den gemelden KORNELIUS STEENHOVEN, met oogluiking der Regeeringe, tot Aartsbiſschop, en gaf 'er kennis van aan het Roomſche Hof, met ootmoedig verzoek om bevestiging op deeze verkiezing. Doch dit Hof, misnoegd op het Kapittel om deszelfs verkleefdheid aan de gevoelens van JANSENIUS, die voor Ketterij of afvalligheid wierdt aangezien, zondt geen antwoord. Ook andere Hoven toon-

toonden hun misnoegen over de stoutheid der *Utrechtsche* Geestlijkheid, als welke zich, naar hun inzien, tegen 's Paussen oppermogend gezag hadt durven aankanten. De Raad van *Venetie*, in 't bijzonder, koos de zijde van den H. Vader, en deedt, door zijnen Gezant in *'s Hage*, eene Memorie inleveren, bij welke de Algemeene Staate verzogt wierden, met hun hoog gezag tusschen beiden te treeden, en de Utrechtsche Geestlijkheid tot de gehoorzaamheid aan haaren Geestlijken Herder, den Paus, te rug te brengen. Dikwijls en op onderscheidene tijden herlazen wij het antwoord, 't welk Hun Hoog Mogenden den Venetiaanschen Gezant te gemoete voerden. Gaarne gunnen wij hetzelve hier eene plaats, naardien de beginzels van Godsdienstige Vrijheid en Verdraagzaamheid, welke hetzelve ademt, nooit te veel herhaald, tot eere en luister van derzelver Voorstanders, en overeenkomstig met den aart en inhoud des redelijken Euangeliums, nimmer diep genoeg kunnen worden ingeprent. „ In Godsdienstige zaaken" (deeze merkwaardige taal voerden toen Hun Hoog Mogenden) „ en die de Kerkentugt betreffen, moet de overtuiging „ alleen plaats hebben, zonder den minsten dwang. 't Staat „ elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, 't geene „ hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te verwerven. Wij oordeelen" (vervolgt het antwoord) „ dat onze „ Godsdienst de beste is, en wij wenschen, dat alle onze „ Onderdaanen zig 'er aan onderwierpen; maar wij willen „ niemand daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Godsdienst, als hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar „ als een goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen „ voet gedoogen wij de Roomsch-Katholijken, zonder ons „ met hunne bijzondere geschillen te bekreunen. Wij kunnen „ ons gezag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van „ ons Gemeenebest, niet gebruiken, om die geschillen te beslegten. Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een „ vreemd gezag zou aanwenden, om iemand te verpligten, „ tot het verlaaten van zijne gevoelens, of tot eene blinde „ onderwerping aan hem, dien men den naam van Oppersten „ Herder geeft. Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel, „ als de andere, tegen de vervolging te beschermen, en nooit

„ kun-

„ kunnen wij toeſtaan, dat het Roomſche Hof, in onze „ Staaten, eene onbepaalde magt oeffene."

Zie *Europ. Mercurius* 1725.

STEENS, gemeenlijk, onder de Landzaaten, *Stiens* genaamd, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Leeuwerderadeel*, in welke het, de zevende plaats op de lijst der Dorpen bekleedt, en negenënzestig Stemmen uitbrengt. Het is een fraai en welvaarend Dorp, voorzien van verſcheiden fraaie Burgerwooningen en eene zindelijke Kerk, met een zwaaren Toren. In de Roomſche tijden was het Gebouw aan S. VITUS toegewijd. In en omtrent dit Dorp lagen, bij ouds, veele aanzienlijke Adelijke Staten. Onder de gedaante van deftige Boerderijen, zijn eenige daar van, heden ten dage, nog in weezen.

STEENSEL, een Dorp, in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, voorzien van eene Gereformeerde Kerk, naast welke een hooge en dikke Toren ſtaat, welks Klok den naam heeft van een zeer helderen klank te geeven, en op den affland van meer dan een uur gaans te kunnen gehoord worden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook te *Eerſel* en *Duitsſel* den gewijden dienst waar. *Steenſel* wordt voor het juiste middelpunt des Kwartiers van *Kempenland* gehouden.

STEENWYK, eene kleine, doch reeds van overoude tijden bekende Stad, in *Overijsſel*, in het Landdrostampt van *Vollenhaven*, niet verre van de Frieſche grenzen, aan het water *de Aa*, 't welk, een weinig dieper landwaarts, in de Velden ontſpringt, en zich in de Zuiderzee ontlast. Zeer vermaard is deeze Stad, uit hoofde der belegeringe, welke zij, in den Jaare 1580, van den Graave VAN RENNENBERG doorſtondt. De Graaf was thans Stadhouder van *Friesland*, van wegen den Koning van *Spanje*, wiens belangen hij ijverig was toegedaan. Naa eenige Krijgsverrigtingen in dien oord, ſloeg hij, op den

den achttienden October des gemelden jaars, het beleg om de Stad. De Staaten van de andere Vereeniginge, merkende waar het op gemunt was, hadden vooraf den Hopman KORNPUT met zijn Vaandel derwaarts gezonden; tegen den zin der Stedelingen was het hem gelukt, 's dags te vooren daar binnen te koomen. Vooraf hadt hij zijne knegten, bij eede verpligt tot de belofte, dat niemand, op doodſtraffe, van overgave zoude ſpreeken, voor dat zij hunnen Beveelhebber daar van zouden hooren reppen. Nog eenig ander volk kwam daar binnen, nevens eenige voorraad van buskruid en andere noodwendigheden, waar van men, tot nog toe, ſchaars voorzien geweest was. De magt des vijands beſtondt uit twaalfhonderd Ruiters, en zesduizend Knegten. *Steenwijk*, daartegen, hadt een vrij goeden aarden Wal, met eene borstweering van vijf voeten dik, doch zonder ſtrijkweeren. De Graft, daar rondsom, op verſcheiden plaatzen ondiep, was op haar breedſte vijftig voeten. Men telde 'er zeshonderd Soldaaten, en omtrent zo veele weerbaare burgers, doch onder deeze weinig meer dan vijftig, die men vertrouwen durfde. Grof Geſchut hadt men 'er niet, en ſlegts twaalf of veertien paerden. Ook was 'er geen Stadvoogd; zo dat de Hoplieden gezamentlijk het bewind op zich namen, met overleg van den Burgemeester. Deeze beraamden verſcheiden heuren, onder andere, op het ſpaaren van buskruid en eetwaaren; op de krijgstucht onder de Soldaaten, op dat deeze den burger niet zouden laſtig vallen; als mede tegen het gevaar van brand, om welken te verhoeden, zij gebooden, hooi, turf en verdere brandſtoffen in de opene lucht te leggen, en de Huizen, met ſtroo gedekt, naast de Vesten, af te breeken. Men zou geene uitvallen doen op halve kans, om alzo het Volk te ſpaaren, en den vijand de gelegenheid te beneemen, om uit gevangenen aangaande de geſteldheid der Stad onderrigt te worden. Onder dit alles, en na dat men uit eenige gevangenen de aanſtaande komst van RENNENBERG voor de Stad, vernomen hadt, dreeven de Wethouders, van eenige Hoplieden geſterkt, men moest om ontzet ſchrijven; daar KORNPUT zich ernſtig tegen kantte, drijvende dat men alleenlijk den ſtand der zaaken moest vertoonen, en voorts de zorge

der

der Staaten aanbevolen laaten. 'Er ging evenwel eenig ſchrijven af, 't welk KORNPUT ernſtig wraakte, als zullende hetzelve, meende hij, dienen om burgers en ſoldaaten, door hun twijfeling aan hun vermogen in te prenten, dies te onvermogender te maaken. Veſtingen, zeide hij, bouwde men niet om op den eerſten opeisch of aanval geruimd te worden, maar om des vijands loop te ſchorzen en tijd tot verzamelinge van kragten te winnen. Daar deeze moedige taal, hoewel misbaagelijk in zommige ooren, bragt hij eenige morrers tot zwijgen, en kreeg anderen op zijne zijde.

Intuſſchen hadt de vijand eenig voordeel behaald in de *Kuinder*, een Vlek niet verre van *Steenwijk*, en aldaar buit gemaakt een Vaandel, 't welk hij, aan een paerdeſtaart gebonden, onder het geſchal van Trompetten, ſpotswijze, rondom de belegerde Stad ſleepte. De belegerden, hier door getergd, trokken ter Westerpoort uit, en ſtaken den brand in eenen molen; 't welk de beleggers hun betaald zetten, met het aanvoeren van een ton, gevuld met teer, zwavel en ſtroo, tegen de Hamey van de Geestpoort, welke ſchielijk vuur vatte. Een Romeinsch ſtuk pleegde, bij deeze gelegenheid, zekere Brouwerszoon, AERT VAN GRONINGEN genaamd. Nedergedaald van de Vest, langs eenen ladder, en voorts zwemmende over de Graft, met een lederen Brandemmer tuſſchen de tanden, rukt hij de brandende ton om verre. Thans, onder een hagelbui van musketſchooten, meermaalen af en aan gaande om water te ſcheppen, gelukte het hem, den brand te blusſchen: waar naa hij over de Graft zijnde te rug gezwommen, ongekwetst den Wal beklom, alwaar hem KORNPUT, onder welken hij diende, voor zijne kloekmoedigheid, met een greep Daalders begiftigde. Dien zelfden avond vervoegde zich een Hoogduitsch Soldaat voor de Hamey van de Waltpoort, om 'er, onder een ſchrikwekkend misbruiken van Gods naam, de vuilſte ſmaadredenen tegen de Staaten uit te braaken. Waar tegen een Soldaat van binnen, dit hoorende, zijn Musket, in 't donker, op het geluid aanleide, met dat gevolg dat hij den ſchelder juist in den gaapende mond trof. „ 't Welk", (ſchrijft HOOFT) „ blijkende aan 't doode „ lichaam, in de Stadt geſleept teeghens dank zijner meege-

„ zellen, dit ſtraffen van 't lidt dat gezondight had, voor „ eenen ſlagh der Heemelſche handt deed aanneemen."

Op den zevenëntwintigſten van October kwam RENNENBERG in eigen perſoon voor de Stad, en deedt ſtraks dezelve opeiſchen. Men antwoordde met beſcheidenheid, dat men de Stad vóór den Koning van *Spanje*, onder het beſtuur der Staaten en den Prinſe VAN ORANJE bewaarde. Om welk antwoord te ſchraagen, de burgers vlijtig de hand ſloegen aan het opwerpen van verſchanzingen, tegen het grof geſchut der belegeraaren. In het begin van November gelukt het den Stedelingen, in eenen uitval, met omtrent vijftig man, eenentwintig vijanden te verſlaan en drie gevangenen na binnen te voeren. Op raad van KORNPUT maakten zij daar naa eenen aanvang, met het leggen van eene Kade, en eenen bedekten weg daar beneden, rondom de Graft der Stad. Van den anderen kant begonnen de belegeraars der Stad met gloeijende Kogels te beſchieten: eene nieuwe uitvinding, waar van men, toen vijf jaaren geleeden, in het beleg van *Dantzig*, door den Poolſchen Koning STEFEN BATHOR, de eerſte proeve hadt genomen. Alzo de bovengemelde brandkeuren niet behoorlijk waren in agt genomen, zag men ſtraks, aan verſcheiden oorden, de vlammen opgaan. Deeze, geſterkt door een ſtijven Oosten wind, leiden, wel haast, zeventig Woonhuizen en eenige volle Schuuren, bedraagende te zamen het twaalfde gedeelte der Stad, in koolen. Deerlijk waa nu de toeſtand der belegerden, in 't midden van den vernielenden brand van binnen en den dreigenden vijand van buiten. Burgers en Soldaaten, gehard en geſtijfd door het voorbeeld en de redenen der Hoplieden, ſtonden pal tegen het dreigende gevaar, en wierden gelukkiglijk den brand meester. Nog dien zelfden avond deedt RENNENBERG de Stad opeiſchen. Hopman PLAAT, die de boodſchap ontving, verworp deezen eisch, met bevel aan de boden om zich ſtraks van daar te maaken, zo zij zich huns toevens niet beklaagen wilden. Het behoud der Stad was thans deeze bruskheid, naardien de vijandlijke eisch, indien dezelve thans overwoogen ware, gewisſelijk bij de meerderheid bijval zou ontmoet hebben: te meer, daar PLAAT zelve niet zeer vast in zijne ſchoenen ſtondt; gelijk bleek, 's anderen-

derendaags, toen hij de morrende burgers toeviel, en dreef dat des vijands voorſtel wel overweeging waardig was. KORNPUT, daartegen; met zijne gewoone rondheid, verklaarde, van geene levering der Stad te willen hooren; noch om lief of leed daar toe verſtaan. Met veele moeite haalde hij nog andere Hoplieden tot zijn gevoelen over, en deedt hij dezelve bij handtasting belooven, dat niemand, 't en zij in den hoogſten nood, van overgave reppen zoude. 's Anderendaags zag men de beginzels eener gevaarlijke muiterije, onder de burgers en ſoldaaten; die gezamentlijk, in merkelijken getale, na de Markt ſtreefden. KORNPUT, van eenige Hoplieden en gewapenden verzeld, begeeft zich derwaarts; en brengt den misnoegden hoop in zo verre tot reden, dat veelen afdroopen, en allen zweegen; op eenen Vleeschhouwer na, die zich verſtoutende te vraagen, hoe 't 'er ten laasten gaan wilde, als men niet meer zoude te eeten hebben, van den moedigen Hopman tot antwoord kreeg; *in lang nog dus geen nood te zijn. En* (dus beet hij hen verder toe) *als het daar op aankoomt, zo willen wij dij, booswicht, eerst opvreeten.* Hier door ontzonk elk de muitensmoed, en ſtreelmen na huis.

Meermaalen beproefde vervolgens de vijand het middel, om de Stad in brand te ſchieten; waar tegen men, van binnen, op zijne hoede was door vlijtige burgerwagt, ook vrouwen en kinderen, in elke ſtraat en huis. Zonderling is het, dat zo veele Kogels, als de belegerden telkens ſchooten, niet meer dan twee der Stedelingen aan den lijve kwetſten. Eene van deeze was eene dienſtmaagd; haar trof een Kogel in den middel, terwijl zij bezig was met een bed te ſchudden. Gebrek aan geld, om de Soldaaten te betaalen, begon zich eerlang te openbaaren. Veele Hoplieden ſloegen daarom het middel voor, om nieuwe penningen te munten. De Wetthouders verklaarden zich daar tegen, maar deeden eenen ſtempel van het Wapen der Stad, 't welk een Anker is, op de oude penningen ſlaan, en verhoogden daar door dezelve tot de dubbele waarde. Gebrek aan geld, welk ook in 's vijands Leger heerschte, veroorzaakte aldaar moedeloosheid, die de belegerden tot menige voordeelige uitval bemoe-

digde, in eenen van welke Hopman PLAAT wierdt dood geſchooten.

Tot het ontzet der Stad, waar omtrent, van den kant der belegerden, eens en andermaal, aanzoek was gedaan, wierdt eindelijk beſlooten bij die van de nadere Vereeniginge, om reden, dat hoewel *Steenwijk* op zich zelf van klein belang was, de Stad, nogthans, als de *Sleutel* van *Friesland*, *Vollenhove* en *Drenthe* moest worden aangezien. De Schotsman JOHAN NORRITS, thans tot den Staaten Veldheer gekoozen, ontving, onder andere last, om het ontzet te bewerken. Met eene talrijke Krijgsmagt derwaarts op weg geſlagen, en na een aanmerkelijk voordeel op de belegeraars behaald te hebben, gelukte 't hem, eenen ſtandaart, op den vijand bemagtigd, nevens troostende brieven, den belegerden toe te ſchikken, en, 't geen meer afdeedt, ruim zevenhonderd ponden buskruid, gedraagen van veertig ſoldaaten, die, door wegwijze boden, uit de Stad gekoomen, begeleid, bij nacht veilig binnen kwamen. Op het Buskruid volgden eerlang, zestienhonderd guldens, in goudgeld, tot betaaling van het Krijgsvolk.

Aldus liep het Jaar 1580 ten einde. Op den eerſten dag des volgenden jaars ſtelde RENNENBERG eenen Krijgslist te werk, die, bijkans, de Stad hem in handen hadt geleverd. Om de belegerden te mompen met de komst van ontzet, en een dikken mist te baate neemen, deedt hij de zijnen den Engelſchen en Hollandſchen tromſlag naabootzen. Tot zoverre gelukte hem deeze list, dat de belegerden, op het geluid af, reeds na buiten trokken. Tot zijn ongeluk klaarde de mist eensklaps op, en vertoonde zijne Ruiters en Knegten in een helder licht. Onbeſchadigd weeken thans de uitgetrokkenen na binnen, niet evenwel, zonder alvoorens eenigen der Rennenbergſche te hebben afgemaakt. Weinige dage daar na zondt RENNENBERG, van nieuws, eenen Trompetter ſtedewaarts, met ſchriftelijke aanbieding van genade voor de laatſte maal, indien zij zich opgaven; zullende hij anders het uiterſte te werk ſtellen. Lang raadpleegde de Wethouderſchap over dit ſchrijven; 't welk de Hoplieden vervoelende, hen, mondelings deedt antwoorden, *den Staaten en den Prinſe van Oran-*

Oranje te willen getrouw blijven; de Graaf mogt doen 't geen hij niet laaten konde. Intusſchen was de Veldoverſte NORRITS tot *Steenwijkerwolt* genaderd, verſloeg aldaar een goed getal vijandelijke Ruiters, en ſtak den brand in de hutzen. Bij het bulderen van het ſchieten, en het zien opgaan der vlammen, was 'er nu geen houden meer aan de belegerden. Verzameld op de markt, ſtortten zij aldaar op de knieën hun gebed tot God, om eenen goeden uitſlag, en ſtreefde voorts de helft der bezettelingen ter poorte uit, en op den vijand los, met welken zij ſpoedig handgemeen wierden, met genoegzaam even groot verlies aan beide zijden. Drie Hoplieden, in 't begin van Februarij, op de Markt wandelende, zagen drie Veldhoenders op hen toe vliegen, en greepen 'er ieder een van met de hand. Dit zag men aan voor wat wonders. KORNPUT, van de bijgeloovigheid der menigte zich bedienende, liet hierop het gerugt loopen, dat het vangen der drie dieren eene aankondiging was, dat de Godlijke Drieëenheid, na verloop van drie weeken, de Stad zoude ſpijzigen: eene voorſpelling, die, tot hert der Stedelingen, inderdaad vervuld wierdt.

Terwijl de ontzetters en belegeraars, door geduurige ſchermutzelingen, elkander vermoeiden en afbreuk deeden, begon het, van binnen, met mondbehoeften, zeer ſchraal om te komen. Op den negentienden van Februarij vervoegden zich ten Stadshuize wel tweehonderd perſoonen, voor hun zelven en hun gezin, brood eiſchende; met een weinig lieten zij zich te vrede ſtellen. Op den middag van dien zelfden dag liepen twee Burgers en drie Krijgslieden tuſſchen de Schanzen en Schildwachten des vijands door, tot aan eenen Schans der ontzetteren, onder menigen Kogel, die op hen geſchooten wierdt. Dit weest NORRITS den weg, om de Stad te helpen. Den volgenden morgen, ten zeven uure, zondt hij de vijf mannen na rug, nevens een deel ſoldaaten, geladen met buskruid, driehonderdvijftig brooden, en honderdvijftig zoetemelkskaazen, met lonten zamengebonden. Deezen voorraad worpen ze onder binnen de brug over de *As*, en draafden voorts, al ſchermutzende tegen den vijand, die te laat op was, te rug na het Leger, met verlies van ſlegts een enkel man,

NORRITS naderde allengskens, met zijne Schanzen, zo digt aan den Schans der Stedelingen, dat hij nu met deeze, in gevolge eene schranderen vonds van KORNPUT, verstand konde houden. KORNPUT, naamelijk, hadt tweepondige looden Kogels verzonnen, met een gat ter wederzijde, dienende om in 't een eenen brief, in 't ander eenige brandbaare stoffe te stoppen, op dat ze, over en weder geschooten wordende, aan de Vrienden door vlam of rook gemeld konden worden. Door dit middel kon de Hopman met den Veldheer eene soort van mondgesprek houden, en zij over en weder hunne gedagten melden. Naa hevige schermutzelingen, bij welke ook veele Stedelingen tegenwoordig waren, en een goed deel volks aan weerkanten sneuvelde, gelukte het NORRITS wederom de Stad te spijzigen van Mond- en Krijgsbehoeften; 't welk den moed der belegerden telkens deedt rijzen; doch dien van RENNENBERG even laag daalen, vermits hij den spijt hadt moeten lijden van te dulden, dat de Stad, daar hij 't zag, tweemaal nieuwen voorraad binnen hadt gekreegen. Dit deedt hem op den aftogt bedagt zijn, en het besluit, daar toe genomen, in den nacht voor den drieëntwintigsten Februarij met 'er daad volvoeren. Bij het aanbreeken van den dag was 'er geen vijand meer te bespeuren, in wiens legerplaats de Stedelingen, na buiten zijnde getrokken, geen kleinen buit bemagtigden. Van wegen de Staaten wierdt nu de Stad van al het goodige rijkelijk voorzien.

Gelukkiger dan RENNENBERG, slaagde, in 't volgende jaar, VERDUGO, of liever diens Overste Luitenant TASSIS, in eenen aanslag op *Steenwijk*. Zeker landman, uit misnoegen op de Staatschen, of uit eenige andere oorzaak, hadt zich bij VERDUGO laaten aandienen, en, onder verpanding van zijn hoofd, hem belofte gedaan, de Stad in zijne magt te zullen leveren. VERDUGO, de volvoering van het stuk den Overste TASSIS hebbende aanbevolen, liet zich deeze, met eenige Hoplieden en zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten paerden, op eenen tijd als de bezettelingen van *Steenwijk* op eenen aanslag uit waren, 's nachts voor den zeventienden September des Jaars 1592, door den gemelden boer tot bij de Oostpoort leiden. Hier was de Graft waadbaar, alzo men, bij

het

het uitdiepen van dezelve, verzuimd hadt, den grond genoeg af te ſpitten. De Soldaaten, gaande tot den middel door het water, bragten de Ladders over; en dezelve geregt hebbende, beklommen ze de Vest, eer de Wagt 'er iets van vernam. Eene Vrouw, die ze 't eerst gewaar wierdt, riep den waakeren toe, men moest den trommel roeren, alzo men den vijand binnen hadt. De waakers vatten het geweer, doch merkende dat het te laat was, flooten zij het Stadhuis, tot negen uure, wanneer zij het overgaven, met beding van vrijen uitgang. Veele andere Soldaaten hadden de vlugt genomen. De Stad wierdt geplonderd, en de burgerij op zwaar losgeld geſteld.

Tot in den Jaare 1592 bleef nu *Steenwijk* in de magt der Spaanſchen, die hetzelve, in den tuſſchentijd, aan de landzijde, merkelijk verſterkt hadden. In het einde der maand Maij des gemelden jaars ondernam Prins MAURITS eenen aanſlag op de Stad, met een Leger, ſterk tuſſchen de acht en negenduizend man. De bezetting beſtondt uit duizend Knegten en zestig Ruiters. MAURITS zelve, en Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, woonden het beleg bij. In het maaken van de Loopgraaven wierden de belegeraars dikwijls verijdeld, door de uitvallen der belegerden, welke, ondanks het geweldig en aanhoudend ſchieten van buiten, naar geene voorſlagen tot een Verdrag wilden hooren, zelf niet na dat de Staatſchen den buitenſten Wal reeds vermeesterd, en de Graft gedempt hadden. Hun moed wakkerde nog meer, zints de aankomst van driehonderd man, hun door VERDUGO toegezonden. Intuſſchen zette MAURITS, uit vreeze voor ontzet, het beleg ijverig voort, en deedt, in den aanvang van Julij, onder de Bolwerken twee Mijnen ſpringen; die, egter, weinige ſchade deeden. Meer leedt de Stad van het geweldig vuuren, 't welk daar op volgde, waar bij verſcheiden Bevelhebbers der Bezettinge ſneuvelden. Van binnen bleef men daar tegen niet ſchuldig. Van de Kogels, welke men ginds en herwaarts zondt, vloog Prinſe MAURITS een door de linkerwang. De Stadvoogd, intuſſchen, de hoop op ontzet verlooren geevende, gaf eindelijk de Stad over, op den vijfden Julij, die

..., van de zwaare schade, gedurende het beleg ..., hersteld en merkelijk versterkt wierdt. Van nieuws ... *Steenwijk*, in den Jaare 1597, in de Spaansche ... gevallen, door eenen welberaaden aanslag. Reeds had... de Spanjaards den Wal beklommen, en toestel gemaakt ... aan verscheiden oorden storm te loopen. Doch de wakkerheid der bezettinge deedt den toeleg te leur loopen, en den vijand, met merkelijk verlies, te rug wijken. Nog eens, en tot heden toe, voor 't laatst, wierdt *Steenwijk* aan den Staat ontweldigd, in den Jaare 1672, door de *Munsterschen*, welke daar van meester bleeven tot in de maand October des volgenden jaars, wanneer zij, naa het vertrek der Franschen uit de Vergenigde Gewesten, te raade wierden, nevens andere Plaatsen, ook deeze Stad te ruimen.

De laatste openbaare gebeurtenis, *Steenwijk* in 't bijzonder raakende, in de geweldige beweeging, in den Jaare 1750 aldaar voorgevallen, en overwaardig, wegens de omstandigheden, welke haar voorafgingen of verzelden, hier door ons verhaald te worden. In een geloofwaardig Geschrift ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

PETRUS HOFSTEDE, thans Professor Honorarius en Predikant te *Rotterdam*, in Maij des Jaars 1745, van *Steenwijk* na *Oostzaandam* zijnde beroepen, gaven eenige Leden des Kerkeraads, terstond naa 's Mans vertrek, in bedenking, of het niet geraaden ware, straks over te gaan ter vervulling der open gevallene plaatze. Dit wierdt afgekeurd door twee Ouderlingen, tevens Leden der Regeeringe, met bijvoeging dat de Magistraat insgelijks dus van gevoelen was. Dit niettegenstaande wierdt, bij de overige zeven Leden, goedgevonden, aan de Regeering kennis te geeven, dat de Kerkeraad spoedig zou overgaan tot het maaken van eene Nominatie. Eenige Afgevaardigden, met dit besluit op het Stadhuis verscheenen, ontvingen tot antwoord, dat men, om gewigtige redenen, tot nog toe geene Handopening konde geeven; waar op de Afgevaardigden hernamen, niet zo zeer gekoomen te zijn om Handopening te verzoeken, als om kennis te geeven van het maaken van eene Nominatie, waar toe zij zich beriepen op zekere Conventie van den eenendertigsten Maij des Jaars

1650,

1650, volgens welke *de Kerkeraad, tot eene Nominatie, willende treeden, zulks naar oudergewoonte eerst aan de Magistraat zal te kennen geeven.* De reden van deeze handelwijze des Kerkenraads, was, om dat men hadt ontdekt het voorneemen der Regeeringe, om den Dienst, waarschijnelijk voor eenigen tijd, door eenen Proponent te doen waarneemen; 't welk men meende te kunnen verijdelen, door zich te bedienen van de letter der Conventie. En, in de daad, men raadt eerlang tot het maaken van eene Nominatie van acht, vier en twee personen, uit welke, in Februarij des Jaars 1746, wierdt beroepen JOAN GERHARD MULLERS, Predikant te *Aslo*, in *Drenthe*; alles in weerwil der Regeeringe, en van twee Leden des Kerkenraads, die zo tegen de Nominatie als het beroep protesteerden, en 't een en ander voor onwettig verklaarden; als geschied zonder vooraf Handopening verzogt te hebben.

Kort daar na ontboodt de Regeering den Kerkenraad op het Stadhuis, en gaf aan denzelven te verstaan, dat de tegenwoordige inkomsten der Kerkelijke goederen niet toereikende waren tot een behoorlijk Traktement van een tweeden Leeraar; waarom de Heeren hadden beslooten, den dienst, bij voorraad, voor een jaar, door eenen Proponent te doen waarneemen; verzoekende ten dien einde hun behulpzaam te zijn in het zoeken na een bevoegd voorwerp. Doch hier naa hadt de Kerkenraad geene ooren. Integendeel leverde dezelve een Vergoog in, om te bewijzen de noodzaaklijkheid van het beroepen van een tweeden Leeraar, in eene Gemeente, bestaande uit meer dan elfhonderd Ledemaaten. Hier op volgde een nader Voorstel van de Magistraat aan den Kerkenraad, waar bij dezelve verklaarde, in gevalle de Kerkenraad vermindering van verpondinge der Kerkelijke Landerijen bij 's Lands Staaten konde bewerken, genegen te zijn mede te werken tot het beroepen van een Predikant, op de gewoone Wedde van zevenhonderd guldens.

De Leden des Kerkenraads, duidelijk bemerkende, zonder tusschenkomst van hooger hand, hun oogmerk niet te zullen bereiken, vervoegden zich aan den gewoonen Landdag, in Maart te *Zwolle* vergaderd, met een Verzoekschrift om de

goedkeuring van het uitgebragte beroep op den perſoon van D. HILLERS, en de Regeering van *Steenwijk* te willen ordoneeren, hier toe ingelijks te bewilligen, op het gewoone Traktement. 's Lands Staten dit Verzoekſchrift hebbende geleezen, beſlooten nader berigt in te neemen bij de Magiſtraat van *Steenwijk*; die ſtraks daar op Ridderſchap en Steden diende van nader Berigt, behelzende een uitvoerig betoog van het wederregtelijke van het gedaane beroep. De Advokaat VAN MUIDEN, in wiens handen de Papieren, door hunne Edelmogenden, geſteld waren, verklaarde zich voor de Regeering, en ſtelde den Kerkeraad in het ongelijk.

Dus andermaal het pleitgeding verlooren hebbende, liet, egter, de Kerkeraad den moed niet zakken. Na thans handopening verzogt te hebben, maakte zij eene Nominatie, en beriep uit dezelve den voorgemelden D. HILLERS. De Regeering keurde, in de daad, deeze beroeping goed; doch niet kunnende beſluiten, den Kerkeraad in alles ten wille te zijn, zondt zij eenen brief aan den beroepenen Leeraar, waar bij zij kennis gaf, dat zijne Wedde was geſteld op vijfhonderdzestig guldens, en hij de kosten van zijne overkomst voor zijne eigen rekening moest neemen. Dit was oorzaak dat de Heer HILLERS voor het beroep bedankte.

Men tradt nu wederom tot het maaken van eene nieuwe Nominatie, bij het overleveren van welke de Regeering verklaarde, dat haar genoegen zou geſchieden, indien men vervolgens, bij de vermindering en de beroeping, agt gave op D. DE BLANCHE, van *Scherpenzeel*. Doch 't viel anders uit; men vondt zijnen naam niet op het Tweetal: weshalven hetzelve bij de Wethouderſchap wierdt afgekeurd. Hoog liepen vervolgens de oneenigheden tuſſchen de beide Vergaderingen. De Kerkeraad vervoegde zich, met een Smeekſchrift, bij de Staaten van het Gewest, om de goedkeuring van het Tweetal. De Regeering diende daar op van nader Berigt, 't welk gevolgd wierdt van een Tegenberigt des Kerkeraads. Deeze Geſchriften, nevens eene Contra-Salvatie van de Magiſtraat, wierden vervolgens geſteld in handen van twee bekwaame Regtsgeleerden. Te wijdloopig zijn deeze ſtukken, om op derzelver inhoud te blijven ſtilſtaan; alleenlijk merken wij aan,

aan, dat voor de uitſpraak der Advokaaten de Kerkenraad wederom in 't ongelijk geſteld wierdt.

Van nieuws tradt men hierop tot het maaken van eene Nominatie, die, even als de voorgaande, eene reeks van oneenigheden en onderhandelingen naasleepte. De Regeering praes wederom D. DE BLANCHE aan, en verzogt dat op zijn Eerw. inzonderheid agt zou geſlagen worden. Naa een verveelend over en weder handelen, wierdt men 't eindelijk eens, dat de gemelde Leeraar, op het Tweetal des Kerkenraads, als een derde zou gevoegd worden.

Dus ſtonden de zaaken op den zeventienden Junij des Jaars 1748, en alzo ruim drie jaaren, zedert de plaats was opengevallen. Tot nog toe was de twist gevoerd alleen tuſſchen de Regeering en den Kerkenraad, zonder dat anderen daar in onmiddelijk deel hadden genomen. Thans wierdt het geſchil algemeener; dit ontſtondt voornaamelijk uit de geſteldheid der Stad, waar door veele Burgers meer of min openlijk de zijde des Kerkenraads kooren. Te weeten, men hadt opgemerkt, dat de Stedelijke geldmiddelen in een zeer agterlijken ſtaat waren, en, egter, veele penningen aan weinig nut doende uitgaven geſpild wierden. Men hadt iemand tot Burgemeester gekoozen, tegen de Keuren der Stad, die ſlegts korten tijd het Burgerregt hadt bezeeten. Daarenboven mishaagde het veelen, dat de Leden der Regeeringe elkander zeer na in den bloede beſtonden, door geboorte of echtverbintenisſen. Maar Prins WILLEM DE IV was in deezen tijd op den ſtoel zijner Vaderen verheven. Het gerugt van eene menigte Verzoekſchriften, elders ingeleverd, en van derzelver gunſtigen uitſlag, vloog ook herwaarts over. Het lang draalen met het doen van een beroep mishaagde aan veelen, die het met den Kerkenraad hielden. Geen wonder, derhalven, dat men eerlang ook hier den inval kreeg van het opſtallen van een Verzoekſchrift. Het wierdt ſpoedig tot ſtand gebragt, en beſtondt uit dertig Artikelen. Zij behelsden, behalven veele andere Stedelijke ſchikkingen, een verzoek, dat de Kerkenraad bij de Akte van Conventie van den Jaare 1650 mogt gehandhaafd, aan de Magiſtraat het afkeuren van eene Nominatie verbooden, het gemaakte Tweetal des Kerkenraads goed-

goedgekeurd, en het Traktement der beide Leeraren op zevenhonderd Guldens bepaald blijven. Op den zestienwintigsten Junij des Jaars 1748 wierdt dit Verzoekschrift getekend, door HERMAN KOOPS FLEDDERUS, Koopman en Pagter der Gebrande Wateren en Tabak, te *Steenwijk*, voors door HILLEBRAND TUTTEL, Diaken en Advokaat, JAN THOMASZ, Schipper, JAN MEESTERS en eenige anderen. De tekening, welke nog dien zelfden dag tot een getal van vijftig personen aangroeide, geschiedde ten huize des eerstgemelden, doch vervolgens op eene andere plaats. Dikmaals hoorde men zeggen, nadat het Verzoekschrift aan de menigte was voorgelezen: *Zoo moet het weezen; dat is de rechte weg om redres te krijgen, maar niet met geweld: En wij willen ons in 't geheel met geene Provintiaale zaaken bemoeien.*

Onder dit alles zat men niet stil met de zaak van het beroep. De Leeraar METZELAERKAMP op het Stadhuis ontboden zijnde, betuigde de Regeering aan denzelven hare verwondering, op het gedaane voorstel, wegens het voegen van een derden Predikant bij het Tweetal, dus lang geen antwoord te hebben bekoomen. De Leeraar, jaloersch op het gezag des Kerkenraads, deedt thans den voorslag, om de geheele Gemeente te doen stemmen, als wel overtuigd zijnde, dat de meerderheid op zijne zijde was. Doch hier in weigerde de Magistraat te bewilligen, en drong vervolgens op het kiezen van D. LE BLANCHE. De Heer METZELAERKAMP moest den volgenden dag op reize gaan na de Provincie *Groningen*. Gedurende deszelfs afweezigheid lude de Magistraat kennis gekreegen van eenige Artikelen van 't Verzoekschrift, en gaf 'er kennis van aan Gedeputeerde Staaten des Gewests, welke dan op eenen Brief lieten afgaan aan den Kerkenraad, inhoudende een bevel om in de verkiezing van eenen Predikant zich te houden aan de alleszins gebruikelijke gewoonte, en dus aan de Regeering te gehoorzaamen. De Kerkenraad verdeedigde zich nog dien zelfden dag bij de Saamen, in 't middelen brengende, geen bepaald besluit te hebben genomen om af te gaan van de gewoone regten van beroepinge, maar alleen het stemmen der Gemeente te hebben: voorgeslagen als een middelweg. De Staaten betuigden hier over hun genoe-

gen, doch weezen te gelijk dit middel van de hand, als ontgeraaden in de tegenwoordige omſtandigheden.

Intuſſchen groeide het getal der Tekenaren van het Verzoekſchrift tot honderdvierenzestig Burgers en Ingezetenen; een getal, welk groot genoeg wierdt geoordeeld om het te brengen ter behoorlijke plaatze. Men benoemde, ten dien einde, uit de Burgerij, onder den naam van *Gekommitteerden*, behalven de gemelde eerſte ondertekenaars, JAKOBUS BYKMOORN, GERBRAND VOGELSANGH, PIETER VAN DER LICHT en HENDRIK DE BOER. Door eenen Gerechtsbode deeden deeze het Geſchrift overhandigen aan de Magiſtraat, met verzoek om na verloop van drie dagen daar op antwoord te mogen hebben. Doch zij ontvingen hier op tot beſcheid, dat *de Heeren het geſchrift zo lang zouden houden, tot dat ze het zouden geëxamineerd hebben.* Niet lang daar na lieten zij den Gekommitteerden weeten, dat op hoogen last der Staaten, twee van hun zich 's anderen daags hadden te vervoegen in de Vergadering van hunne Edelmogenden te *Kampen*; doch deeze; misſchien voor kwaade gevolgen duchtende, verontſchuldigden zich deswegen: waar op aan Gekommitteerden, van wegen de Staaten, wierdt bevolen, geene verdere poogingen te doen en ſtil te zitten, tot dat de Provintiale Vergadering van den tienden van Hooimaand zou zijn afgeloopen.

Vruchtloos wagtten, intuſſchen, de Gekommitteerde op antwoord der Regeeringe op het Verzoekſchrift, 't welk, reeds na dat het was ingeleverd, door een groot aantal Burgers wierdt getekend, op een afzonderlijk Geſchrift, van gelijke kragt als het oorſpronklijke, en zedert met den naam van *Nadere Verteekeninge* beſtempeld. Het draalen der Vroedſchap verdroot eindelijk ook aan de Gemeente, die hier op den Advokaat TUTTEL nevens FLEDDERUS benoemde, om de zaak te brengen voor den albeſliſſenden Zegsman, den Prins VAN ORANJE. Op dat hunne voordragt te meer ingang mogt vinden, drongen ze aan op eene geregtelijke Prokuratie. Doch alzo deeze voor de Magiſtraat van *Steenwijk* niet konde gepaſſeerd worden, begaven zich, ten dien einde, de acht Gekommitteerden, verzeld van een goed aantal der aanzien-

zienlijkſte Burgers, in den avond van den achtſten Julij, na het Dorp *Zuidveen*, bij den Verwalter KUPER. Dit baarde eene algemeene opſchudding. Na *Zuidveen* zondt men eenig Krijgsvolk uit de Stad, alwaar de Poorten en Bolwerken, als ook de Markt en de hoeken der Straaten met Schildwagten bezet wierden, die op alle de gaanden en koomenden een waakend oog hielden. Doch de vreeze van zommigen verdween, en de gebruikte voorzorge bleek NOODELOOS te zijn, zo ras men bevondt, dat de uitgetrokkenen na *Zuidveen* niets vijandigs in den zin hadden.

Zo dra TUTTEL en FLEDDERUS de begeerde Prokuratie hadden bekoomen, vertrokken ze, over *Amſterdam*, na *'s Hage*, alwaar ze ſpoedig ten gehoor wierden toegelaaten bij zijne Hoogheid, aan wien zij ter hand ſtelden eene Verdeediging van het Verzoekſchrift der Burgerije aan de Regeeringe, en voorts verſlag deeden van den ſlegten toeſtand der Stad, ten aanzien der Regeeringe en den ſtaat der geldmiddelen. De Prins ontving hen vriendelijk, en beloofde antwoord, zo ras zijne bezigheden het zouden toelaaten. Met dit antwoord namen ze ſpoedig de wederreize aan, en volvoérden dezelve onverhinderd tot aan *Blokzijl*, alwaar FLEDDERUS geregtelijk wierdt tegen gehouden, zo 't heete, op naam van zekeren Tabakskooper van *Kampen*, met welken hij, over geleverden Tabak, eenig geſchil hadt, doch in de daad door heimelijk opſtooken van eenigen zijner Stadgenooten van den aanhang der Regeeringe, welke deezen liſt te baate namen om hem eene onaangenaamheid te berokkenen. Hun voorneemen wierdt, nogthans, verijdeld, dewijl eenige reizigers, welke zich op het Beurtſchip bevonden, den afgezondenen Pander met zijne Dienaars van het Schip verjaagden. Bij hunne aankomst te *Steenwijk* wierden de Afgevaardigden ſtatelijk ontvangen en verwelkoomd, onder andere door eene bende Jongelingen, welke aldaar de Burger-Schutterij uitmaakte.

Geduurende de afweezigheid der twee gemelde Afgevaardigden, gebeurde in hunne Stad een voorval, 't welk ligtelijk in eenen algemeenen oproer konde geëindigd hebben. Aan eene bende Zwitzers van tweehonderd Man, te *Steenwijk* binnen gerukt, om eene diergelijke bende af te losſen, wierde

door

door de Wethouderſchap huisvesting aangeweezen bij zulke Burgers, die het Verzoekſchrift hadden ondertekend. Deeze partijdigheid verwekte een algemeen misnoegen, en was oorzaak dat de Soldaaten, na een vermoeienden optogt, onder den blooten hemel, of in Stoepen en op Banken, zich moesten behelpen.

De Gekommitteerden, met regt beducht voor kwaade gevolgen van het met reden misnoegde Krijgsvolk, beleidden ſtraks eene vergadering, in welke zij opſtelden een Verzoekſchrift aan de Staaten der Provincie, behelzende een vertoog van het partijdig gedrag der Regeeringe, en ootmoedige bede van voorziening. Met dit Geſchrift zonden ze een man te paerd na *Kampen*, alwaar hunne Edelmogenden thans vergaderd waren. Vervolgens gaven ze hier van kennis aan de Burgerije, welke zij tevens deeden verzoeken, om het Krijgsvolk, ten minſte voor een enkelen nacht, onder dak te neemen. Zo veël ingangs vondt dit verzoek, van wegen deszelfs redelijkheid, dat elk op ſtaanden voet 'er in bewilligde.

Zints dien tijd bleef de Stad, eenen tijd lang, in rust. Doch deeze wierdt eerlang van nieuws geſtoord, door het volgende voorval. Een gerumen tijd was *Steenwijk* zonder Schutterij geweest. De verheffing van Prinſe WILLEM DEN IV tot Erfſtadhouder, en het bedrijven van vreugde daar over, hadt eenige Jongelingen bewoogen, zich te wapenen, en bij deeze en andere plegtige gelegenheden ſtaatelijk op te trekken. Doch alzo deeze bende geene Opperhoofden hadt, wierdt zij eerlang verſtrooid, uitgezonderd ruim twintig Jongelingen, die zich in den Wapenhandel bleeven oeffenen. Ten blijke van hunne gezindheid omtrent het huis van *Oranje*, verſcheenen ze onder de wapenen, ter gelegenheid der reize van wijlen de Gouvernante door hunne Stad. Doch ook deeze begreepen dat hun Rijk van korten duur zoude zijn, indien zij niet onder gepaste opperhoofden geſteld wierden. Doch over de keuze van Bevelhebbers konde men het niet eens worden; eenigen wilden Bevelhebbers verkiezen alleen uit de Gekommitteerden, anderen eenigſlijk uit de Regeeringe. Eindelijk wierdt men het eens, dat de bende zich zou ſplitzen, en het gedeelte, welk het met de Gekommitteerden hieldt,

hielde, de beide Trommels behouden, een van welke door de Regeering was vereerd. Over deeze bende, zedert bekend onder den naam van *Oranje-Vrij-Compagnie*, wierdt tot Majoor aangesteld de meermaalen genoemde COOPS FLEDDERUS, bij eene Akte van den volgenden inhoud: „ Wij „ Schutters, mits deeze bij een vergaderd, hebben goedge„ vonden, door meerderheid van stemmen, ter eere en groot„ achtinge van zijne Doorluchtige Hoogheid, onzen zeer lie„ ven en beminden Erfstadhouder, den Heere Prins van „ Oranje, te verkiezen uit de acht Heeren Gecommitteerden, „ de Heer HERMAN COOPS FLEDDERUS als Major, en werd „ daar nevens verzocht om de Compagnie uit de Burgers, „ door middel van hulp in goede order te stellen, waar mede „ wij besluiten en wenschen veel geluk en plaisier." Bij soortgelijke Akte wierdt Dr. TUTTEL tot Kapitein, en voorts eenige anderen der Gekommitteerden tot de onderscheiden Bevelhebbersplaatzen aangesteld.

Niet stil zat men onder dit alles aan den kant der Regeeringe. Van hooger hand was omtrent deezen tijd uitgeschreeven een vreugdedag, over het sluiten van den Akenschen Vrede. Die het met de Burgemeester hielden, verzogten, op dien dag onder de wapenen te mogen verschijnen, en met een aan Burgemeester RAM, als Bevelhebber der bende, om het bewind der zaaken op zich te willen neemen. De Magistraat bewilligde in dit verzoek, gelijk ook de Heer RAM, die vervolgens eenen iegelijk deedt nodigen om zich voor dien dag onder zijne Kompagnie te begeeven.

De aanhangers der Gekommitteerden, veelligt beducht dat de meesten hunne tegenstreevers zouden volgen, deeden hier op den voorslag, van hunnen kant insgelijks eene werving te doen, en om toeloop te winnen, een half vat Bier uit te looven. Op den twaalfden November liepen de Tamboers der Oranje-Kompagnie door de Stad, met eene Afkondiging, „ dat al wie lust hadt, om te dienen ter eere van zijne „ Doorl. Hoogheid onder de Compagnie van Oranje, vriend„ lijk verzocht wierdt 's avond op een half Vat Bier een hui„ ze van PETER WYDEN." De Regeering, welke dit spoedig ter ooren kwam, deedt de Trommelslagers uit het Stadhuis ge-

geleiden, doch ontfloeg hen eerlang; behoudende, nogthans, den Trom en het Papier, waar op de Afkondiging ſtondt geſchreeven.

Fledderus en eenige andere Gekommitteerden hadden dit niet vernomen, of zij vervoegen zich bij de Magiſtraat, ontvouwen het oogmerk huns bedrijfs en eiſchen den Trom te rug. Op een weigerend antwoord, en op het zeggen dat het hun niet geoorlofd was, buiten kennis en verlof van Burgemeesteren, den Trom door de Stad te roeren, beginnen zij hartiger taal te ſpreeken. De Magiſtraat, zeiden ze, hadt tot nog toe niets willen doen ter eere van Zijne Hoogheid; toen op de tijding der geboorte des Graaven van Buuren; *gantsch Nederland in eene Zee van weelde zwom*, hadt zij ſlegts den Doodklok doen luiden; nu anderen iets wilden doen, wierdt alles in 't werk geſteld om dit te dwarsboomen. Was het om een Trom te doen, zij hadden 'er nog eenen, welken zij op ſtanden voet konden doen haalen.

En, in de daad, zij hielden hun woord. De tweede Trom der Oranje-Kompagnie wierdt ſtraks ten voorſchijn gebragt, en tevens eenige Spontons, waarmede de Bevelhebbers, den Tamboer verzellende, door de Stad wandelden, deels om te meer luister te geeven aan de Afkondiginge, welke voorts op de hoeken der Straaten geſchiedde; deels om het wegneemen van den Trom te voorkoomen.

Nog dien zelfden avond tekenden, ten huize van gemelden Peter Wyben, een goed aantal Schutters hunne naamen. Doch het wegneemen van den Trom ſtak hun geweldig in den krop; zij begeerden dien te rug, of de penningen, ter ſomme van acht guldens, daar voor betaald. Ter weerlugt van dit misnoegen, beſlooten Fledderus en eenige anderen, allen met Oranje-Sjerpen omhangen, den Voorzittenden Burgemeester Kroeven hier over te gaan ſpreeken. Doch hij liet hen gaan, met het antwoord, dat hij 's anderendags, alzo het nu reeds laat was, de zaak in de Vergadering zoude brengen, naardien hij dezelve op zich alleen niet durfde neemen. Nogthans zondt hij kort daar naa de acht guldens ten huize van P. Wyben, werwaarts de Gekommitteerden waren te rug gekeerd.

Op Vrijdag, den vijftienden, vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM voor deszelfs huis; die voorts, met den Degen in den vuist, zich aan het hoofd plaatste, en gang nam na het Stadhuis. Hij hadt hier naauwlijks post gevat, of 'er geschiedde eene Afkondiging, behelzende een gebod aan de Burgers, die het met de Regeering hielden, om voortaan Nachtwagten te houden, ter voorkominge, wierdt daar in gezegd, van ongeregeldheden, zints eenigen tijd gepleegd, onder anderen aan het huis van zekeren Burgemeester. Zo veel haast hadt men gemaakt met deeze Afkondiging, dat ze bijkans was voorgeleezen, eer nog de geheele Raad vergaderd was. De Bevelhebbers der Oranje-Kompagnie, deeze nieuwe schikking vernomen hebbende, verzogten, nevens hunne Manschap, te gelijk met de Schutters van Burgemeester RAM, op hunne beurt, te mogen waaken; doch deeze aanbieding wierdt van de hand geweezen.

Niet vreemd was het, dat, in zulk eene gisting der gemoederen, eenige feitlijkheid gebeurde. Dit viel voor nog in dien zelfden avond of nacht. Als Majoor der Kompagnie, hadt FLEDDERUS dezelve onthaald op een half vat Bier, ten huize van PETER WYBEN. Zijn Dochtertje nevens eenige andere hadden de vrolijkheid bijgewoond. In 't na huis gaan, nam hij, nevens zekeren WYBE TEN WOLDE, voorafgegaan van 't jeugdig gezelschap, zijnen weg over de Markt, voorbij het Stadhuis, boven 't welk RAM de Wagt hadt, en waar voor zekere JURIAAN VOS op schildwagt stondt. Deeze aan FLEDDERUS het gaan voorbij het Stadhuis willende beletten, raakten ze in woordenwisseling; waar op RAM eerlang toeschoot, en, na eenige zeer scherpe bejegeningen en scheldnaamen, bevel gaf om los te branden op het gezelschap. Dit geschiedde met zo veel hevigheids, dat, volgens getuigenis van Soldaaten, die daaromstreeks de wagt hielden, het wonder was dat 'er niemand was gesneuveld. Eenigen, egter, wierden gekwetst, onder andere, allerzwaarst, de Dochter van FLEDDERUS.

's Anderendaags, in den voormiddag, onder Kerktijd, was de Stad wederom in beweeging. Onverwagt vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM op de Markt, zonder dat de

de Burgemeester wist, wat 'er gaande ware. 't Bleek eerlang, dat men het oog hadt op het Schip van JAN THOMASZ, 't welk in aantogt was, om uit hetzelve eenige geweeren te haalen, naar men voorgaf, door de Gekommitteerden van *Amsterdam* ontboden. De waarheid der zaake was, dat in hetzelve geladen waren eenige afgelegde Snaphaanen en Loopen, volgens gewoonte, door twee Steenwijker Geweermakers, te *Amsterdam* gekogt, om door hen opgemaakt en vervolgens verkogt te worden.

Deeze en soortgelijke bejegeningen de Gekommitteerden voor erger gevolgen doende duchten, wierden zij te raade, FLEDDERUS en den Advokaat TUTTEL andermaal te zenden na den *Hage*, om aan Zijne Hoogheid verslag te doen van de elendige geschapenheid der Stad.

Terwijl ze op reize waren, wierdt het vervullen van het nog openstaande Leeraarampt, van nieuws, bij de hand genomen. Veel, zeer veel, viel hier over te doen. De Magistraat verklaarde zich voor D. DE BLANCHE, Predikant te *Scherpenzeel*, die eindelijk door de meerderheid verkoozen wierdt, en het beroep aannam. Het vermeilden der Protesten en Tegenprotesten, te dier gelegenheid ingeleverd; van het toevlugt neemen tot 's Lands Staaten, en meer andere woelingen: dit alles zou te lang vallen, en behoort niet tot ons plan. Alleenlijk merken wij nog aan, dat alle de Kerkelijke onlusten een einde namen, door het onverwagt bedanken van den Heere DE BLANCHE, 's daags voor dat hij van den Predikstoel zou geproklameerd worden. De reden van dit bedanken was, dat zijn Eerw. intusschen was beroepen tot Leeraar te *Wolvega*, door den Heer ONNO ZWIER VAN HAREN, welken hij op de Vredehandeling te *Aken* hadt verzeld. De Heer J. W. ROLDANUS wierdt vervolgens tot Leeraar verkoozen, en met zijne overkomst namen alle oneenigheden in de Kerk een einde.

Een louter voorspel, egter, van 't geen nu nog zou volgen, scheenen de onlusten, welke tot nog toe den Burgerstand beroerd hadden. De Heeren FLEDDERUS en TUTTEL, welke wij in *'s Hage* hebben gelaaten, vernomen hebbende dat het, van wegen de veelvuldige bezigheden ten Hove,

Zijner Hoogheid niet gelegen kwam, om hun te woord te ſtaan, keerden in 't laatſt van November te rug na *Steenwijk*. Niet lang waren ze thuis geweest, of eenige Soldaaten van het Regiment van den Generaal VAN ALVA vervoegden zich aan 't huis van FLEDDERUS, met verzoek om hem te ſpreeken: *zij hadden*, zeiden ze, *den D....r van de Burgemeesters, en wilden nu orders haalen van de Gekommitteerden*. Doch de huisvrouw zette hen af met een ſles jenever, onder voorgeeven dat haar Man eenigzins ongeſteld was. Van agteren bleek dit een opgeſtoken werk te zijn, om hem op ſtraat te lokken en voorts gevangen te neemen. Dit bleek kort daar naa. Want terwijl FLEDDERUS aan zijnen Overbuurman, den Herbergier RUINING, een bezoek gaf, verſcheenen 'er insgelijks twee Vaandrigs VAN ALVA, welke hem, zo als hij na huis wilde keeren, Arest aanzeiden, volgens hun voorgeeven, op naam van Zijne Hoogheid. Eenige Manſchap haalde hem van daar, en bragt hem vervolgens, met ijzeren boeijen aan de beenen geklinkterd, na de Stads Gijzelkamer, alwaar hij in hegtenisſe geſteld wierdt.

Eene bijstere verſlagenheid veroorzaakte dit voorval onder de Gekommitteerden en derzelver Prinsgezinde vrienden. Aan de Dochter van FLEDDERUS, verzoekende, bij herhaaling, haaren Vader te mogen ſpreeken, wierdt telkens zulks geweigerd, en hij terſtond buiten allen toegang van zijne Vrienden gehouden. De Kamer, in welke hij zat, met ijzeren traliën bezet en met planken dicht geſpijkerd, grensde aan eene Kamer, in welke de Burgerwagt wierdt gehouden: zo dat hij dagelijks allerlei ſpot- en ſchimpreden tegen zich zelven hoorde uitſlaan. Dit, gepaard bij de onzekerheid, welken keer de zaaken zouden neemen, deedt hem eerlang vallen in eene ſoort van raazernije, zo dat hij niets deedt dan geweldig roepen en tieren. 't Verzoek zijner huisvrouwe, om eenen Geneesheer bij hem toe te laaten, wierdt van de hand geweezen, gelijk ook de aanbieding van eenige Burgers van Borgtogt, om dus voor hem ontſlag te verwerven.

Dus ſtonden de zaaken, wanneer de huisvrouw van FLEDDERUS, nevens haaren broeder, als mede den Advokaat TUTTEL en eenige anderen, zich begaf na *Leeuwarden*, alwaar

de

de Stadhouder zich thans bevondt, en aan denzelven ter hand ſtelde, een Geſchrift, behelzende een beklag over het gevangenneemen van haaren Man, en een verzoek om ontſlag uit zijne hegtenisſe, onder borgtogt, en toelating in een gewoon regtsgeding. Zonder eenig antwoord ſtelde Zijne Hoogheid dit Smeekſchrift in handen der Heeren Staaten van *Overijſſel*, om hem te dienen van berigt.

Dit uitſtellend antwoord deedt den moed der Regeeringe groeien. De aanhangers van FLEDDERUS wierden zeer ſmadelijk behandeld, en twee derzelven, CORNELIS GROEN en CHRISTIAAN ROHF, Schoonzoon van den Gekommitteerde JAN THOMASZ, in hegtenisſe genomen, en in de gewoone Dievegaten geplaatst. Weshalven de Gekommitteerden, voor erger gevolgen vreezende, te raade wierden, zich te vervoegen bij den Prinſe, en om herſtel van zaaken op het nadrukkelijkst aan te houden. Dit geſchiedde, bij een Smeekſchrift, vergezeld van verſcheiden Getuigſchriften, zo van Mannen als Vrouwen, behelzende eene verklaaring van het geweld, welk zij van tijd tot tijd, hadden zien pleegen. Met dit Geſchrift vertrokken JAN THOMASZ en WYBE TEN WOLDE, de Zwager van FLEDDERUS, na *'s Gravenhaage*, en bekwamen eerlang het volgende Appointement: „ Zijne Hoogheit; zij deezen „ met de Bijlagen geſteld in handen van den Magiſtraet van „ *Steenwijk*, om Zijne Hoogheit daerop te dienen van deszelfs Bericht en Advijs." Geen gunſtiger berigt ontving de huisvrouw van FLEDDERUS, op haar Smeekſchrift, onlangs den Prinſe te *Leeuwaarden* aangeboden: het was van deezen inhoud: „ Zijne Hoogheit, gelet op den inhoud van „ het nevensſtaende Request, en daerop gehad hebbende het „ bericht van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden der Staten „ van Overijſſel, verklaert dat door dezelve in het verzoek, „ daer bij gedaen, niet kan worden getreden, en vind derhalven goed de behandeling dezer zake te laten aen de „ Ordinaris Juſtitie." Vermids de Staaten geen ander berigt hadden gezonden, dan zij zelve van de Magiſtraat van *Steenwijk* hadden ontvangen, is 't geen wonder, dat 's Prinſen antwoord dus ongelukkig voor den gevangene uitviel.

Bij de bekommering, hier uit ontſtaan, kwam nog eene andere, veroorzaakt door 's Prinſen goedkeuring van de verkiezinge der nieuwe Wethouderſchap, in Januarij des Jaars 1749 gedaan. De nieuw aangeſtelde Heeren waren bekende vijanden der Gekommitteerden; en men twijfelde nu geenzins, of de zaaken zouden voor hun ten ergſten loopen. Dit ondervondt eerlang de Gekommitteerde JAN MEESTERS, die, op zekeren avond, een weinig naa tien uuren, langs de ſtraat gaande, ontmoet wierdt van eenige Manſchap der Kompagnie van Burgemeester RAM, welke dezelve dien avond in een Herberg hadt onthaald. Onder den hoop bevondt zich JURIAAN VOS, voorheen reeds door ons genoemd. Met een Mes valt hij op MEESTERS aan, die hem hetzelve uit de hand hebbende geſlagen, ſtraks de vlugt nam. Vos, dus ontwapend, ſtreeft hier op na het huis zijns Schoonvaders, haalt van daar eenen Sabel, en begeeft zich wederom op ſtraat. 't Leedt niet lang, of hij ontmoette andermaal JAN MEESTERS, die, op de vraag *Wie daar?* en 't noemen van zijnen naam, onder het roepen der booswigten *dat 's de rechte*, zo een zwaaren ſlag aan de zijde van zijn hoofd ontving, dat hij ſtraks ter aarde viel. Vrugteloos waren zijne ſmeekingen; men wilde hem toch het leeven ſpaaren. De moordenaar, hem de reet willende geeven, bragt hem nog twee of drie ſlagen aan het hoofd toe, die dermaate troffen, dat 's anderendaags een ſtuk van zijn harsſenpan, met hair en al, op de ſtraat gevonden wierdt. Naa het vertrek der booswigten hadt de gekwetſte nog zo veel kragt en bezef, dat hij zich begaf na het huis van eenen Wondheeler, die alles wat zijne kunst vermogt aan hem te werk ſtelde; doch vrugteloos: hij overleedt op den derden dag daar naa. De Vader des vermoorden, een Grijzaart van bijkans tachtig jaaren, bieldt vrugteloos aan bij de Regeering om den Dader in hegtenisſe te neemen; deeze verſcheen openlijk op ſtraat, tot dat het einde der Lijders naderde. Toen verliet hij de Stad, doch onthieldt zich nog eenige dagen kort buiten dezelve. Zedert vertrok hij na *Amſterdam*, alwaar hij bleef tot dat Zijne Hoogheid, nog in dit zelfde jaar, aan de Regeering dier Stad verzogt om hem te vatten; waar van hij de lucht hebbende gekreegen, zich te zoeken maakte.

Om-

Omtrent den zelfden tijd wierdt CORNELIS GROEN, boven vermeld, bij vonnis van de Magiſtraat van *Steenwijk*, veroordeeld om gedurende den tijd van drie jaaren te worden opgeſlooten in 's Landſchaps Tugthuis te *Zwolle*, om door zijner eigen handen arbeid den kost te winnen. Blijmoedig vertrok hij derwaarts, en vermaande veelen, die met ſchreiende oogen hem uitgeleide deeden, tot ſtandvastigheid, met de verzekering dat hunne zaak eerlang zou zegepraalen.

Onder dit alles zat men geenzins ſtil met FLEDDERUS, die eens en andermaal verhoord wierdt, terwijl zijne Vrouw en Vrienden alles aanwendden om te bewerken, dat hij zich op de gewoone wijze mogt verdeedigen. Hij zelve badt daarom het Geregt met gevouwene handen. Doch alles zonder vrugt. Zelf heeft men naderhand vernomen dat zijn Vonnis reeds opgemaakt, en om advijs aan eenen Regtsgeleerde was verzonden. Eer wij de uitvoering daar van verhaalen, moeten wij verſlag doen, hoedanig het verging aan eenige andere Gekommitteerden.

Op Zondag den twintigſten April des Jaars 1749 ging de Advokaat TUTTEL, thans Diaken, als ook de Gekommitteerde VOGELZANG, ter Kerke. Dit bij de Regeering vernomen zijnde, wierden de Geregtsdienaars en eenige Soldaaten gewaarſchuwd, bij de hand te zijn, en de Kerkdeuren te bezetten. TUTTEL, met zijne Medelidmaaten, de verzamelde penningen gereld hebbende, en voorts na zijn huis willende keeren, wierdt aan de deur, door eenen Geregtsdienaar, tegengehouden, die tot hem zeide: *Mijn Heer, gij moet eens met mij na 't Stadhuis gaan.* Op zijne vraag, *op wiens last dit geſchiedde*, en op het antwoord, *op last van den Drost*, weigerde, egter, de Advokaat van hem geleid te worden: waar op eenige Soldaaten toeſchooten, en hem na de Wagt op het Stadhuis bragten; alle 't welk door eene menigte Burgers met ſchreiende oogen wierdt aangezien. Op de Wagt koomende, vondt hij aldaar reeds zijnen Mede-Gekommitteerde GERBRAND VOGELZANG, die, bij het uitgaan der Kerke, met geweld op ſtraat was aangerand. De Schipper JAN THOMASZ was, na genoeg op dien zelfden tijd, op zijne te rugkomst van *Amſterdam*, te *Blokzijl* uit zijn ſchip geligt en gekluisterd na *Voltenhove* gevoerd.

Eene bijstere ontsteltenis veroorzaakte dit bedrijf in de Stad; elk sprak 'er over naar zijne gezindheid. De Moeder van den Heere TUTTEL en de Huisvrouw van VOGELZANG vervoegden zich stiks bij den Burgemeester VEDDER, in de hoope van bij hem eenigen troost te zullen vinden. Doch deeze, geen deel willende hebben aan de gewelddige maatregelen, die 'er zouden genomen worden, hadt, 's daags te voren, zijne waardigheid nedergelegd. De andere Burgemeesters haar met te woord willende staan, vertrokken zij na *Zwol*, om aan den Landdrost een Smeekschrift te overhandigen, behelzende een verzoek, dat de gevangenen, volgens het Overijsselsche Landregt, ter verdeedeginge mogten worden toegelaaten.

Niet langer, dan een gedeelte van den volgenden nacht, na hunne gevangenneeming, zaten TUTTEL en VOGELZANG te *Steenwijk* in hegtenis. Al vroeg in den morgenstond van den anderen dag wierden zij, op Wagens, weggevoerd na *Vollenhove*, met zulk eenen spoed, dat men hun naauwlijks den tijd gunde om zich behoorlijk aan te kleeden of eenige ontpugtering te gebruiken. TUTTEL bekwam tot zijn verblijf de gewoone Gijzelkamer, een ruim vertrek in het Kasteel van *Vollenhove*. VOGELZANG wierdt geplaatst in den Toren van de zelfde Vesting, in een vertrek, bijkans honderd voeten boven den grond, met eene ijzeren, en vervolgens nog eene zwaar gegrendelde houten deur afgesloten. JAN THOMASZ zat in een Kelder, aan den Oostkant van 't Kasteel. Tot meerdere verzekeringe van de gevangenen, hadt men eene Wagt op het Kasteel geplaatst. Met dit alles wierden zij, van wegen het mededogen met hun lot, welk zelf 's Drosten Dienaaren om 't harte vloeg, in deeze opsluiting niet onvriendelijk behandeld.

Thans keeren wij te rug tot FLEDDERUS, om hem tot in zijn uiterste te verzellen. Twee dagen naa de vervoering van TUTTEL en VOGELZANG, wierdt hem de dood aangezeid, door twee Geregtsboden, in eene Memorie, welke uit last der Regeeringe hem wierdt voorgeleezen. Zijne uiterste verwonderinge betuigde hij daar over aan dezelve, gelijk ook aan den Predikant METTELERKAMP, die vervolgens bij hem wierdt ge-

zon-

zonden, om hem ter dood te bereiden. Hij verklaarde dat de zaaken, hier voorgevallen, niet van dat gewigt waren, dat zij den dood verdienden, en dat hij, in allen gevalle, niet voor zich zelven in het bijzonder, maar als Gekommitteerde der Burgerije hadt gehandeld: weshalven hij aan den Leeraar verzogt, dat hij, in het doen van zijne vermaaningen tot berouw en boetvaardigheid, daar op niet verder geliefde aan te dringen, vermids hij het Vonnis, over hem geveld, geenzins konde goedkeuren. Van hier ook dat hij eenige poogingen aanwendde tot hooger beroeping van dit Vonnis; doch alle deeze deeden geene baate.

Op den vijfentwintigsten April, tot de uitvoeringe van het Vonnis bestemd, kwam het Krijgsvolk op de been; ook verscheen de Kompagnie van Burgemeester KAM onder de wapenen. Voor het Stadhuis wierdt een kring geslooten, FLEDDERUS, zwaar geboeid, daar binnen geleid; en hem vervolgens zijn Vonnis voorgeleezen. Men leide hem daar in ten laste, „ Dat hij, zijnde reeds voorheen, om betigte ondernomene „ Vrouwenkragt, op het gedemoliëerde Blokhuis te *Leeuwaarden* in hegtenisse, en voorts uit *Frieland* voortvlugtig geweest, vervolgens te *Steenwijk* oproerige vergaderingen ten zijnen huize gehouden, 't gemeene volk beschonken en door zijne vrouw hadt aangezet om ten zijnen huize de glazen in te slaan; dat hij geweest was een der eerste opstellers en tekenaars van een Verzoekschrif, strekkende tot veranderinge van den geheelen Regeeringsvorm; dat „ hij, voorgeevende voor den Prins te ijveren, ook anderen „ tot tekenen hadt aangezet; dat hij, op eigen gezag, zonder kennis der Staaten en Zijner Hoogheid, en tegen den „ wil der Regeeringe van *Steenwijk*, zich hadt gesteld aan „ 't hoofd eener zo genaamde Kompagnie; dat hij den Trom „ hadt doen roeren, om tot deeze Kompagnie volk te werven, en toen de Trom op het Stadhuis gebragt was, eenen „ anderen hadt doen gebruiken, vorderende den eersten, of „ het geld daar voor, met bedreigingen, van den Burgemeester KROEVEN te brug; dat hij, 's avonds laat en in den „ nacht, zich aan het hoofd van eene menigte zamengeraapt „ volk gesteld en geroepen of gezongen hadt: *Gecommitteer-*

„ *den boven, de Burgemeesters onder, die het anders meent:*
„ *die staat de donder*; eindelijk dat hij eenen gevangene
„ door geweld uit de handen van de Dienaars der Justitie
„ hadt ontslagen: dat dit alles zaaken zijnde, die in een Land
„ van Justitie niet hunnen gedald worden, hij veroordeeld
„ wierdt op de gewoone Geregtsplaats met de koorde gestraft
„ te worden, en met een Ketting om den hals geklonken
„ aldaar te blijven hangen." FLENDRUS hoorde dit Vonnis
met eene zwijgende verontwaardiging; waar van hij blijken
gaf, door onder 't leezen verscheiden maalen tegen den grond
te spuwen. Op verzoek of voorspraak der Predikanten wierdt
het Lijk van den Galg genomen, en bij denzelven in eene kist
begraaven. De Weduw des gevonnisden moest, voor dit af-
neemen van het Lijk, aan den Scherpregter vijftig guldens
betaalen. Aan eenen der Leeraaren, welke het bovengemelde
verzoek deedt, hadt de Drost geantwoord, dat 'er in des-
zelfs Parochie wel honderd personen waren, die zich aan
deeze strafoeffeninge mogten spiegelen.

Grooten schrik veroorzaakte de uitvoering van dit vonnis,
vooral bij de vrienden van hun, die thans in hegtenisse za-
ten. Veelen verlieten de Stad, om elders een veiliger verblijf
te zoeken. Eenigen reisden na den *Hage*, onder andere de
Moeder van den Advokaat TUITEL, en de Huisvrouwen van
VOGELZANG en J. THOMASZ., daar zij den Prinse een Smeek-
schrift ter hand stelden, behelzende een verzoek dat de ge-
vangenen onder handtasting mogten ontslagen worden; 't welk
voorts gestelt wierdt in handen van den Drost van *Vollen-
hove* en de Regeeringe van *Steenwijk*, om Zijner Hoogheid
te dienen van berigt. Ten zelfden tijde leverden de overige
gevlugte Burgers een Smeekschrift over, om van Zijne Hoog-
heid te verzoeken het zenden van Gemagtigden na *Steenwijk*,
en om midlerwijl in deszelfs bijzondere bescherminge te wor-
den aangenomen. Dit Geschrift wierdt insgelijks gestelt in
handen van den Drost en der Steenwijksche Regeeringe, met
bevel om intusschen alles in staate te houden, en de Supplian-
ten een ongestoord verblijf in de Stad te doen genieten.

En, in de daad, zouden de gevangenen behouden blijven,
was 't hoog tijd, dat de Prins zich hunne zaak aantrok. Op

Dinge-

Dingsdag, den negentwintigsten April, wierden de Advokaat TUTTEL en de Schipper JAN THOMASZ, onder een sterk geleide van Krijgsvolk, overgebragt van *Vollenhove* na *Steenwijk*, voorts aldaar ieder afzonderlijk opgesloten, en zonder toegang hunner Vrienden gesteld.

Een geruimen tijd hadden ze hier in hegtenisse gezeeten, toen Zijne Hoogheid te raade wierdt, in gevolge des bovengemelden verzoeks, Gemagtigden na *Steenwijk* te zenden. Deeze waren WILLEM, *Baron van Haersolte*, *Heer van Vrst*, *Burgemeester der Stad Hattum*, enz. en Mr. FREDRIK ROBBERT VAN LATHUM, *Burgemeester van Zutfen*, enz. hun waren toegevoegd de Sekretarisfen der gemelde Steden. Ten-stond na hunne staatelijke inhaaling namen ze zitting in de Raadkamer op het Stadhuis, en gaven, reeds op deezen eersten dag, bevel tot het ontslag, onder borgtogt, van TUTTEL en J. THOMASZ; VOGELZANG, die zich nog te *Vollenhove* bevondt, wierdt op den zelfden tijd geslaakt. Derzelver Moeder en Vrouwen keerden 's anderendaags uit den *Hage* te rug. Aanmerkelijk is het, dat de Advokaat TUTTEL, die, nu zeventien weeken geleeden, uit de Kerk, in plaats van bij zijne Moeder te gaan, na den Kerker was geleid, nu wederom uit die gewijde plaats koomende, voor de eerste maal zijne Moeder zag en omhelsde.

Nu moeten wij verslag doen van het voorgevallene te *Steenwijk*, gedurende het verblijf der Heeren Gemagtigden. Boven hebben wij verhaald, dat door TUTTEL en FLEDDERUS, als Gekommitteerden der Burgerije, aan Zijne Hoogheid waar ter hand gesteld een Vertoog en Smeekschrift, behelzende eenige bezwaaren over het gedrag der Stads Regenten. De Prins hier van een Afschrift hebbende gezonden aan de Magistraat, diende deeze daar op van berigt, en gaf tevens reden ter haarer zuiveringe in handen der Gemagtigden, welke vervolgens daar van verslag deeden aan de Gekommitteerden der Burgerije; doch met dien uitslag, dat vermids deeze bleef beweeren, dat in het antwoord de Vroedschap verscheiden dingen kwalijk gesteld en in 't oogloopende misbruiken verzweegen hadt, Zijne Hoogheid, daar van onderricht, goed vondt, een Reglement of Politieke Ordonnantie voor te schrij-

ſchrijven, welke voortaan, als eene altoosduurende Wet, in het Stadsbeſtuur zou moeten gevolgd worden. Tot vreugde van veelen, inzonderheid der Burger-Gekommitteerden, wierdt dit Reglement, onder een algemeen gejuich van *Vivat Oranje!* op den vijfentwintigſten November, van de Puije van het Stadhuis afgekondigd.

Boven hebben wij verhaald, hoe Zijne Hoogheid het Smeekſchrift der Moeder van TUTTEL en der Vrouwen van VOGELZANG, en J. THOMASZ aan de Magiſtraat van *Steenwijk* haar gezonden, om te dienen van berigt. Zij voldeedt daar aan, en gaf een verhaal van zaaken, welk den Prins bewoog, de verleende Opſchorting in te trekken, en verlof te geeven om de regtsgedingen te hervatten, mids de gemelde Vonniſſen, buiten kennis van Zijne Hoogheid, niet ten uitvoer gebragt wierden. In gevolge hier van ging men wederom aan het ondervragen. JAN THOMASZ, die eerst verhoord wierdt, gaf een rondborſtig antwoord op alles, 't geen men van hem begeerde te weeten, raakende het Burger-Request, de oprichting der Oranje-Kompagnie, het medebrengen van Stadhouderlijken van *Amſterdam*, en andere zaaken, daar toe betrekkelijk. Doch de Advokaat TUTTEL, voorſt de intrekking van de Opſchortinge der regtspleeginge, door den Prins verleend, willende zien, bleef volſtandig in zijne weigering van antwoord op de voorgeſtelde vraagen: waarom hij van nieuws in zijne voorgaande gevangenis wierdt opgeſloten. Terſtond na zijne wederkomſt in zijne Kamer vondt TUTTEL middel om een verhaal van het voorgevallene voor het Geregt op papier te ſtellen, en zijnen Vrienden te doen toekoomen. Een van hun vertrok op ſtaanden voet daar mede na den *Haag*, met zulk een ſpoed, dat hij het nog den volgenden dag den Prinſe in handen ſtelde. Wat laater zondt insgelijks de Magiſtraat van *Steenwijk* een berigt van het verhooren der gevangenen aan Zijne Hoogheid.

Doch in *'s Graavenhage* waren thans de hekken verhangen. Gantsch onverwagt ontving de Magiſtraat van *Steenwijk* aanſchrijven van Zijne Hoogheid, waar bij deeze verklaarde, dat het gedrag der gevangenen, als Gekommitteerden, hun geenſins als eene misdaad kon worden toegerekend, mardien zij,

niet

niet flegts in hunnen naame, maar in dien der geheele Burgerije, bezwaarnisſen hadden ingebragt; waar bij nog kwam, dat de Regeering van *Steenwijk*, als zijnde partij der gevangenen, geenzins als de bevoegde Regter konde worden aangemerkt. Het gevolg hier van was, dat om de zaak van den grond op te onderzoeken, aan de Gemagtigden van Zijne Hoogheid wierdt ter hand geſteld eene *Memorie der Beſchuldigingen tegen de Burger-Gekommitteerden*, verzeld van een groot aantal Beëedigde Verklaaringen en Raporten, tot dezelve betrekkelijk. De beſchuldigden zweegen hier op geenzins ſtil. Naa eene menigte Getuigenisſen te hebben ingenomen, vervaardigden zij eene zeer breedvoerige Juſtificatie of Schriftuure ter hunner verdeedigingе, beſtaande niet minder dan veertig vellen papiers, welke vervolgens ingelijks aan 's Prinſen Gemagtigden wierdt ter hand geſteld. De uitſlag hier van was, dat volgens uitſpraak van Zijne Hoogheid, van den vierëntwintigſten Julij des Jaars 1750, de perſoonen, welke reeds hunne Vonnisſen hadden ontvangen, in hunne eere herſteld, en de zulken, die nog in hegtenis zaten, vrijgeſproken en ontſlagen wierden. Ingevolge eener openbaare Afkondiginge, in naame van Zijne Hoogheid, door de Gemagtigden gedaan, ontbondt of vernietigde men insgelijks de Burger-Kompagniën, zo van den Burgemeester RAM, als die door wijlen FLEDDERUS was opgerigt. Dit laatſte verwekte eenige opſchudding onder het Gemeen; doch dezelve was van geen gevolg, naa dat een iegelijk tot ſtilte en rust vermaand, en het pleegen van feitelijkheden, onder bedreiging van ſtraffe, nadruklijk was verbooden.

Op de terugreize, uit *Friesland* na *'s Graavenhage*, in 't einde van het Jaar 1749, nam de Prins, nevens zijne Gemaalin met de Vorſtelijke Kinderen, zijnen weg door *Steenwijk*. De Burgerij verſcheen bij die gelegenheid onder de wapenen. De Gekommitteerden, uit hunnen eigen naam en van die het met hun hielden, ſtelden Zijne Hoogheid ter hand een Dankadres, voor de gewigtige ſchikkingen, ten hunnen opzigte en van de geheele Stad, gemaakt.

Omtrent deezen tijd ſtelde ook de Weduw van FLEDDERUS, in 's Prinſen handen, een Verzoekſchrift, behelzende een Vertoog

toog van de onregtvaardigheid der regtspleginge, over haaren Man gehouden, als welken men, in weerwil van meer dan tien Smeekſchriften, bij de Regeering ingeleverd, bij aanhoudenheid hadt geweigerd, de noodige ſtukken ter zijner verdediginge in te brengen; ſmeekende daarom ootmoedigljk, vermids zij, door deeze onbillijke behandeling, van haaren Man, vier kinders van hunnen Vader beroofd waren, behalven den ſmaad en de ſchande, aan haar zelve en haare kinderen, en zo veele niet ongenegte familiën en perſoonen, door het ſmaadlijk einde des gevonnisden, aangedaan; als mede de overgroote ſchade, haar zelve en haaren kinderen toegebragt, niet alleen in het ſtuk van Koophandel, maar ook in de zaak van Erfenisſen, eene van welke, door het vooroverlijden van haaren Man, haaren kinderen reeds was ontvallen: dat het, om deeze reden, Zijner Hoogheid mogt behaagen, zodanig eene voorziening te willen doen, waar door zij en haare kinderen van verdere ſchande en nadeel mogten ontheeven, en haar Man, door eene eerlijke begraavenis, in zijne eere herſteld worden.

Onder dit alles naderde de tijd der verkiezinge van nieuwe Leden van Regeeringe, als mede van eenen Geheimſchrijver der Stad, in de plaats van den onlangs overleedenen. De nog dienende Weshouderſchap vervulde derzelver plaatzen met zulke Leden, als hun goeddagten, zonder den Prins daar van te verwittigen. Deeze, zulks vernomen hebbende, zondt onverwagt zijne Gemagtigden te rug na *Steenwijk*, van waar ze, eenigen tijd geleeden, waren vertrokken. In den naam van Zijne Hoogheid verkoozen deeze tot Burgemeesters en Leden der Vroedſchap zodanige perſoonen, welke, in de jongſte opſchuddingen, de zijde der Gekommitteerden gehouden hadden, en dus voor Vrienden van het Huis van Oranje te boek ſtonden. De Advokaat TUTTEL, boven meermaalen vermeld, wierdt tot Sekretaris der Stad aangeſteld, volgens een bijzonderen Last, hem daar toe door zijne Hoogheid opgedraagen. De verandering bepaalde zich niet bij de meer aanzienlijke Amptenaaren; zij was bijkans algemeen. Allen, die het voorheen met de Regeering hadden gehouden, wierden van hunne bedieningen verlaaten, en Prinsgezinden in der-

derzelver plaatzen geſteld, zelf tot op den Binnenvader en Binnenmoeder van het St. Katharina Gast- of Proeveniershuis. De Weduw van FLEDDERUS ontving nu insgelijks verlof, om het Lijk van haaren Man van de Geregtsplaats te mogen wegneemen, en elders eerlijk ter aarde te doen beſtellen. Om de vreemdheid deezer gebeurteniſse verdient dezelve hier in haare omſtandigheden verhaald te worden.

In den naamiddag van Donderdag, den dertigſten Julij des Jaars 1750, wierdt te *Steenwijk*, volgens het gewoon gebruik, hier en elders, de klok geluid over FLEDDERUS, even als of hij dien zelfden dag overleeden ware, en vervolgens de Burgerij, tegen den volgenden dag, ter Begraavenisſe genodigd. Al vroeg in den morgenſtond van den laatſten Julij, zag men het Lijk opdelven uit het Graf op de Geregtsplaats, en vervolgens nederzetten in het open veld, tot dat het van daar, met een Wagen, zou worden afgehaald. Bij de opening van de kist, bleek het Lijk tot nog toe kleine verandering ondergaan te hebben. De kist wierdt geplaatst op den eigen Wagen van FLEDDERUS, en dus gevoerd tot voor de Oostpoort der Stad, welke men omtrent tien uure naderde. Intusſchen waren de genoodigden ten Sterfhuize vergaderd, die, op het berigt dat het Lijk voor de Stad was, in orde en voorgegaan van de Dragers met de Lijkbaar, zich derwaarts begaven. Vooraan gingen de nabeſtaanden en bloedverwanten; agter dezelve de Magiſtraat der Stad, met derzelver Sekretaris, verzeld van twee Geregtsboden. Hier op volgden D. ROLDANUS (alzo D. METELERKAMP, wegens ongeſteldheid, de Lijkſtaatſie niet konde bijwoonen) met eene menigte Predikanten uit de nabuurſchap. Voorts zag men eenige honderden menſchen, meest allen in rouwgewaat, eenige met, andere zonder Mantels, doch allen uitgeſtreeken met Oranjelinten op de hoeden, verzeld van duizenden van aanſchouwers, van alle kanten zamengevloeid, om getuigen te zijn van deeze ongewoone gebeurteniſse. Aldus ging de Trein tot aan de Oostpoort, alwaar het Lijk op de Rouwbaar gezet, vervolgens na de *St. Clement-* of Groote Kerk gedraagen en aldaar in het Familiëgraf wierdt bijgezet. Het Gevolg keerde, in de zelfde orde, te rug na het Sterfhuis, alwaar het, naar Stads gebruik, met een glas Ajzemwijn beſchonken wierdt.

Nog

Nog dien zelfden dag gaven 's Prinſen Afgevaardigden kennis aan de Regeering, dat hun werk nu verrigt zijnde, zij eerlang hun afſcheid zouden neemen, en dienswolgens de zorge voor de rust en veiligheid der Stad aan dezelve overlaten. Naa dat D. ROLDANUS, op den tweeden Augustus, eene plegtige Leerrede hadt gedaan, betrekkelijk tot het voorgevallene, begaf zich de geheele Raad en Meente, op den zesden daar aan volgende, na het huis van den Burgemeester VADDER, alwaar de Heeren Gemagtigden hunnen intrek hadden genomen, om van dezelve een plegtig afſcheid te neemen. Tot een blijk van hun genoegen over het verrigte, boodem de Wethouders de Heeren VAN HAERSOLTE en VAN LATHUM aan het Groot Burgerſchap van *Steenwijk*, zo voor hun zelve, als voor derzelver kinderen en afſtammelingen. De Diploma's of Giftbrieven daar van waren geſchreeven door den vermaarden Groninger Kunstſchrijver GOKKE ROELFSEMA.

Tot beſluit van dit verhaal moeten wij nog melden, dat op den achttienden Augustus des Jaars 1750, en dus niet lang naa de begraaving van FLEDDERUS, de Galg, aan welken hij hadt gehangen, wierdt in brand geſtoken, waarſchijnlijk door eenige Yveraars voor zijne eere, welke hier door zogten te voorkoomen dat de naagedagteuis zijner ſchande voor de oogen der Stedelingen bleef ten toon geſteld. De Regeering deedt den brand blusſchen en de ſchade aan den Galg herſtellen; doch reeds in den eerſten nacht daar op volgende wierdt dezelve geheel bij den grond afgezaagd. Van wegen de tegenwoordige geſteldheid der Stad, was het onderzoek niet zeer ſtreng en naauwkeurig na de uitvoerders van dit feit; die, waarſchijnlijk, met kleine moeite zouden hebben kunnen gevonden worden.

Zie HOOFT, BOR, enz.

* *
*

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

XXVIII. DEEL

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ACHT-EN-TWINTIGSTE DEEL.

S — T.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

* *
*

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

STE.

STEENWYK, (HENDRIK VAN) een Nederlandsch Kunstschilder, dus genoemd naar zijne Geboorteplaats, in welke hij, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, ter waereld kwam. De beroerten in de Verééngde Gewesten bewoogen hem zijn Vaderland te verlaaten, om elders, ter beoefeninge der Kunst, een stiller en vreedzaamer verblijf te zoeken. Dit vondt hij te *Frankfort*, alwaar hij zijnen overigen leeftijd sleet, en, in den Jaare 1603, zijne dagen eindigde. Zijne neiging bepaalde zich inzonderheid tot het schilderen in het klein van Vergezigten in Kerken; in de behandeling daar van slaagde hij zeer gelukkig. HENDRIK VAN STEENWYK hadt eenen Zoon, die insgelijks de Kunst oeffende, en in den zelfden trant als zijn Vader schilderde. Hij hadt zijn verblijf genomen te *Londen*, alwaar zijne stukken van zijne Koninklijke Majesteit gretig gezogt, en rijklijk betaald wierden. De Jonge STEENWYK liet, bij zijn overlijden, eene Weduwe naa, die insgelijks de Schilderkunst verstondt, en, naa haar Mans overlijden, na *Amsterdam* met der woon vertrokken zijnde, daar mede den kost won.

Zie DE PILES, *Vie des Peintres.*

STEENWYKERWOLT, een Dorp en Schoutampt, in de Provincie van *Overijssel*, onder het Landdrostampt van *Vollenhove*, en niet verre van de Stad *Steenwijk* gelegen. De Kerk was reeds van ouds vermaard, als zijnde aan den H. ANDREAS toegewijd. Tegenwoordig wordt zij, ten behoeve der Hervormden, van eenen eigen Leeraar bedient. Gedurende het merkwaardig beleg van de Stad *Steenwijk*, boven verhaald, heeft dit Dorp zeer veel geleeden.

STEGGERDEN, een Dorp, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf-Westeinde*, in welke het vijftig Stemmen uitbrengt. De legging van dit Dorp is niet onvermaakelijk, niet verre van de rivier *de Linde*, genoegzaam in het midden van tamelijk goede Bouw- en Weilanden. De Kerk is 'er zonder Toren, en staat een weinig buiten het Dorp. Voormaals plagt in de nabuurschap veel Turf gegraaven te worden; doch, zints het vergraaven der Veenen, is deeze bron van den welvaart der Dorpelingen merkelijk opgedroogd.

STEIN, (*Het Land van*) eene Heerlijkheid, in *Holland*, strekkende, ten Zuiden, langs den Yselstroom, tot aan het Land van *Oudewater*. Volgens opgave in de Verpondingslijsten beslaat de Heerlijkheid ruim vijfhonderdvierënzeventig Morgens en honderd Roeden gronds. Om en bij de dertig Huizen staan hier en daar verspreid. Reeds in den aanvang der Twaalfde Eeuwe was deeze Heerlijkheid bekend, eerst als een eigendom des Bisschops van *Utrecht*, en vervolgens van de Kerk van Oudmunster, aan welke zij, met 's Pausen bewilliging, ten geschenke wierdt opgedraagen. Zedert kwam zij nu en dan in andere handen, ook in die van het Geslagt van BLOIS VAN TRESLONG. JAN VAN TRESLONG, Kanunnik in het Kapittel van Oudmunster te *Utrecht*, verkogt haar, in den Jaare 1438, voor achtëntwintighonderd Rhijnsche Guldens, aan de Stad *Gouda*; welke 'er, tot heden toe, eigenaares van gebleeven is. In het *Land van Stein* lag, eertijds, het Klooster van Reguliere Monniken *Emmaus*, in 't welk de vermaarde Rotterdammer, DESIDERIUS ERASMUS, het Geestlijk gewaad heeft gedraagen.

STELLA, (FRANÇOIS MARTINI) een Brusselaar, bij de naakoomelingschap gedenkenswaardig, om zijne trouwhartigheid in het volvoeren van den last der Algemeene Staaten, in den Jaare 1576 hem opgedraagen. Ten tijde als men de grondslagen van het gebouw der Vrijheid hadt geleid, en aan de optrekking van hetzelve arbeidde, zogt men allerwege bouwstoffen. *Friesland* en *Groningen*, dagt men, met reden, zou-

den

den, aan het pas begonnen geſtigt, veel ſtevigheids en luisters bijzetten. Tot het doen van dien overwinst wierdt een man van beleid en moed vereischt. STELLA bezat beide hoedanigheden. Hem zonden, diensvolgens, de Algemeene Staaten na *Groningen*. Zijn last hieldt in, te beproeven, of niet het Krijgsvolk aldaar, tot het aanneemen van de Gendſche Pacificatie of Bevrediging zou kunnen overgehaald worden. Van wegen den Spaanſchen Koning was thans aldaar GASPER ROBLES, *Heer van Billy*, met het hoogſte bewind bekleed. Nijverig op zijn gezag, en uit de komst van STELLA eenige vermindering daar van vreezende, deedt hij hem ſtraks in hegtenis neemen, en vervolgens ſtrengelijk pijnigen, om aldus agter het geheim zijner zendinge te koomen. Doch STELLA, hoe zeer gefolterd, liet zich geen enkel woord ontvallen, aangaande 't oogmerk zijner komſte, dan 't geen hij van den beginne hadt aangekondigd, te weeten, om de Wethouderſchap der Stad tot het bijwoonen van eenen algemeenen Dagvaart te nodigen. Dit niettegenſtaande wierdt hij, door den Heer VAN BILLY, in hegtenis gehouden. Nu hadt hij tijd tot peinzen op middelen, om aan de inzigten zijner lastgeevers te voldoen; welke hij, hoe onwaarſchijnlijk hem daar toe de kans ſtondt, geenzins uit het oog verloor. STELLA hadt ontdekt, dat de Krijgsknegten, in het ontvangen van hunne ſoldijen, eene aanzienlijke ſomme ten agter waren, en dat, ter dier oorzaake, onder hen geen klein ongenoegen heerſchte. Dit brägt hem op den inval, om, door middel der Soldaaten, die hem bewaarden, en vervolgens ook door den Geneesmeester, welke hem bedienden, te beproeven, of niet een goed deel der Bezettinge, onder beloſte van volle betaling der agterſtallige ſoldijen, tot de zijde der Staaten zoude kunnen overgehaald worden. Boven verwagting gelukte hem dit middel. Binnen korten tijd hadt hij drie Vaandels, beſtaande uit vierhonderdvijftig man, tot zo verre gewonnen, dat zij gezamentlijk afſpraak maakten, om den Spaanſchen Bevelhebber, Heer VAN BILLY, in verzekering te neemen. De goede uitſlag, welke deeze onderneeming bekroonde, bewoog andere Knegten, om zich van hunne Hoplieden te verzekeren. Terſtond hier op ontſloeg men STELLA uit zijne hegtenis, die

voorts, eerst der Bezettinge, en vervolgens der Weihouderschap den eed afnam aan de Algemeene Staaten; waar op hij ſtraks na *Bruſſel* wederkeerde, om 'er in eigen perſoon den goeden uitſlag zijner onderneeminge te boodſchappen.

Zie GER. DUMBAR, *Anales*.

STELLINGWERF. De twee Frieſche Grietenijen, van welke wij vervolgens zullen ſpreeken, waren, van ouds, onder deezen naam in een gesmolten. Het Distrikt legt in het Zuid- of liever Zuidwestlijkſte gedeelte van *Friesland*, ſtootende tegen de grenzen van *Overijſſel* en *Drenthe*. De Oudheidkenners van dit Gewest zijn, in de aloude Geſchiedenisſen, zeer vermaard, als hebbende zich, boven andere, gekweeten in het kloekmoedig voorſtaan der Frieſche Vrijheid en Gerechtigheden. In 't eerst ſchijnt *Stellingwerf* onderſcheiden geweest te zijn, in gedaante en Regeeringsform, van de overige distrikten in dien oord, bij den naam van Grietenijen bekend. Het wierdt beheerd door zekere Overheden, *Stellingen* genaamd; onder welke benaaming de Dorpregters, nog heden ten dage, aldaar bekend zijn. Van de aloude eenheid des Distrikts getuigt nog heden het Wapen der twee Grietenijen, zijnde een Dier van zonderlinge gedaante, in welke men geene andere verandering heeft gemaakt, dan dat het Dier in 't eene Wapen na den regter-, en in het andere na den ſlinkerkant ziet. De verdeeling van het Distrikt, en deszelfs vereeniging met de *Zevenwouden*, viel voor onder de Bourgondiſche Regeering. Zints dien tijd heeft men het Landſchap verdeeld in Oost- en Weſtſtellingwerf, of *Stellingwerf-Oosteinde*, en *Stellingwerf-Westeinde*.

STELLINGWERF-OOSTEINDE, dus genaamd, van wegens haare legging ten aanzien van de andere helft des Distrikts, is, in rang, de negende Grietenij in het Kwartier van *Friesland*, de *Zevenwouden* genaamd. Zij is eene der uitterſte grenspaalen der Provincie, als ſtootende, ten Oosten en ten Zuiden, aan het Landſchap *Drenthe*. Om de grenſcheiding te bepaalen,

len, en dus eenige geschillen, welke zomtijds reezen, te voorkoomen, heeft men, in den Jaare 1723, eenen aanvang gemaakt met het graaven van een nieuwen Sloot of Greppel; in den Jaare 1737 leide men daar aan de laatste hand. *Stellingwerf-Oosteinde* bestaat, veelal, uit een hoogen zandagtigen grond, hier en daar, vooral in den omtrek der Dorpen, tot Weid- en Bouwlanden aangeleid, en elders met geboomte beplant, 't welk, zo wel als de Landerijen, den eigenaaren goede inkomsten aanbrengt: behalven dat het eene voegzaame gelegenheid tot Jaagen geeft. Daarenboven bestaat een goed gedeelte der Grietenije uit onvergraavene hooge Veengronden, welke den bezitteren, in tijd en wijle, aanzienlijke voordeelen zullen bezorgen, en die daarom van te meer waarde zijn, om dat de grond onder dezelve, nad dat de Turf vergraaven is, tot Wei- of Bouwlanden kan worden aangeleid. Voorts telt men, in deeze Grietenij, tien Dorpen; zij zijn, in hunnen rang, de volgende: *Oude-Berkoop*, *Nieuwe Berkoop*, *Makkinga*, *Donkerbroek*, *Haule*, *Oosterwolde*, *Vlechtele*, *Appelsche*, *Langezijk* en *Elsloo*. Alle deeze Dorpen worden door vier Hervormde Leeraars bediend. Men telt er tweehonderdvierenzeventig Stemmen.

STELLINGWERF-WESTEINDE, hoewel de laatste in rang, is, nogthans, de vermogendste Grietenij van het boven genoemde Friesche Kwartier *de Zevenwouden*. Zij legt insgelijks op de grenzen der Provincie, als stootende, niet alleen tegen het Landschap *Drenthe*, maar ook tegen de Provincie *Overijssel*. De uitgebreidheid van dit Distrikt vinden wij, in de lengte, op bijkans zeven, en in de breedte op ruim twee uuren gaans begroot. Veel laager, doorgaans, is de grond van deeze dan van de voorgaande Grietenij; zij bestaat deels uit Weid- en Hooilanden, deels uit Turflanden. Hier en daar, alwaar de grond hooger is, ontmoet men veel geboomte, van Wild en Gevogelte rijklijk voorzien. De rivier *de Linde*, in de voorgaande Grietenij ontsprongen, loopt door deeze, en scheidt dezelve in twee ongelijke deelen; het kleinste van welke, zijnde het Zuidelijkste, den naam van Stroomkant voert. De volgende twintig Dorpen, die men er telt, bren-

gen te zamen zevenhonderd eenenegentig Stemmen uit: *Brijl*, *Noordwolde*, *Finkega*, *Steggerden*, *Peperga*, *Bleadijk*, *Nije Holtpade*, *Olde Holtpade*, *Wolvega*, *Sanuega*, *Oude Trijne*, *Nije Trijne*, *Spangen*, *Scherpenzeel*, *Monnikebuuren*, *Oude Lemmer*, *Nije Lemmer*, *Nije Holtwolde*, *Olde Holtwolde* en *Ter Idzerd*. Van niet meer dan zeven Leeraars worden alle deeze Dorpen bediend. Daarenboven vindt men 'er slegts één Statie van Roomschgezinden.

STELLINGWERF, (AUKE) bekleedde den post van Luitenant-Admiraal van *Friesland*, in den Jaare 1665, en was, als zodanig, tegenwoordig in het ongelukkig gevegt, onder den Luitenant-Admiraal-Generaal, JACOB, *Baanderheer van en tot Wassenaar*, tegen de *Engelschen* gehouden, op den dertienden Junij, in 't welk hij, dapper voor het Vaderland strijdende, door een Kogel wierdt weggenomen.

STELLINGWERF, (NICOLAAS) Pensionaris van *Medenblik*, was een der zes Staatsleden, welke, in den Jaaren 1650, op het eigendunkelijk en wederregtelijk bevel van Prinse WILLEM DEN II, in hegtenis genomen, en vervolgens na de Staatsgevangenis 't *Huis te Loevestein* wierden overgevoerd. Men weet, dat hij, na een korten tijd zittens, zijn ontslag kreeg, mids zich onthoudende van de Regeering, en, na 's Prinsen overlijden, in zijnen post hersteld wierdt; met nevengaande verklaring, dat de Regeering zijner Stad hem hieldt voor een getrouw liefhebber des Vaderlands, die in 't geen de Prins in hem kwalijk hadt genomen, alleenlijk zijnen last gevolgd was.

STENIS, (HENDRIK KORNELIS) voerde 's Lands Schip van Oorlog *het Huis in 't Bosch*, en was daar mede, in den Jaare 1751, na de Middelandsche Zee geseild. In de maand December wierdt hij van een zwaaren storm beloopen, die hem tegen de *Moorsche* Kust dreef, en zijn schip deedt te barsten stooten. Na genoeg in het zelfde oogenblik wedervoer dit lot aan een Hollandsch Koopvaardijschip. Van de honderdtweeëndertig Koppen, welke Kapitein STENIS aan

boord

boord hadt, lieten niet meer dan vijf hun leeven in de Golven. Hoewel 'er het lijf hebbende afgedraagen, deerlijk was, nogthans, de toeſtand der overigen, toen het aanbreekende daglicht hun verkondigde, dat zij, zonder voorraad van leevensmiddelen, zich aan het dorre ſtrand der *Moorſche* Kust bevonden. Naa eenig beraad, beſloot men, den weg na *Ceuta* in te ſlaan. Derwaarts optrekkende, wierden ze ontmoet en gevangen genomen van eenen hoop *Mooren*, die hen vervolgens na het Kaſteel dreeven, en in den Paerdeſtal opſlooten. Naakt ſchudde men hen aldaar uit, en gaf hun, ter verſterkinge, een zwart oneetbaar broodtje, met eene teuge waters daar toe. Eenigen meerderen troost ontvingen de rampzaligen, 's anderendaags, van den Bevelhebber van *Tetuan*, welke, voor den Kapitein en verderé Scheepshoofden, paerden en mullezels bezorgd hebbende, den uitgehongerden hoop na de gemelde Veſting voerde. Behalven den ſmaad en ſpot, die de Schipbreukelingen hier van de *Mooren* bejegende, moesten ze zich de vernedering getroosten, van geſtopt te worden in eene gevangenhol beneden den grond, in 't welk zij, langs eenen Ladder, nederdaalden. Zelf de Kapitein STENIS moest zijn volk derwaarts verzellen. Doch hij vertoefde ſlegts een korten tijd; op voorſpraak van den *Engelſchen* Konſul ging hij, met zestien man, over in eene beter Gevangenis, alwaar hun, van de Christen Koopliedan, eenige ververſchingen bezorgd wierden. Naa eenigen tijd zuchtens in den bangen Kerker, wierdt Kapitein STENIS met al zijn Volk tot een zwaaren arbeid verwoezen; onder welken niets anders hen konde opbeuren, dan de hoop op verloſſing, welké zij te gemoete zagen. Niet ijdel was deeze hoop. De Konſuls der Algemeene Staaten, FRANÇOIS en LOUIS BUTLER, zetteden, in de maand November des Jaars 1752, te *Tetuan* voet aan land, om over de loſſing te handelen, en wierden 'er met agting ontvangen. Van de boven gemelde ontkomenden aan de Schipbreuke, waren 'er nu nog honderdnegen in leeven; de andere negentien waren door ziekte, mishandeling of moord geſtorven. Behalven deeze, kwijnden hier nog in ſlaavernij eenenveertig rampzaligen, in den Jaare 1732, tot dien ſtaat gedoemd. Naa lang onderhandelens wierdt men 's

JAN STEVENS gaf voor, dat, volgens eene Godlijke Openbaaring, hem geſchied, de leere der Doopers, van alle andere, de zuiverſte, en hij geſteld was om dezelve te verkondigen. Geene andere Overigheid, dan die deeze leere beleedt, moest men voor wettig houden. De Paapsgezinden moesten derhalven niet geſpaard worden. Volgens hem zoude het Rijk van 't nieuw Jeruzalem, binnen korten tijd, opgerigt, en het land, 't welk bij de onregtzinnig gevoelenden wierdt bezeeten, door de regtzinnigen bemagtigd worden; even gelijk de *Israëliten*, eertijds, de *Kanaänïten* uit hunne bezittingen en goederen verdreeven hadden. Voorts gaf hij verlof aan de zijnen, om zo veele Vrouwen, als hun laatte, te mogen trouwen; om welke en zich zelve te onderhouden, hij voorts het rooven en ſteelen voor geoorloofd verklaarde; waar toe hij zich vervolgens als een voorwendzel bediende, dat de goederen deezer aarde aan CHRISTUS en diens waare leerlingen toebehoorden. Zeer ſterk drong hij op deeze geoorloofdheid van ſteelen. Door de menſchelijke weeren, zeide hij, waren de tijdelijke bezittingen onregtvaardig verdeeld. Hierom wilde God, dat hij dezelve naar de regels van regtvaardigheid onder de zijnen zoude verdeelen, den rijken, 't geen ze te veel hadden, ontneemen, en het den armen, dat is, zijnen aanhangeren, geeven. Veele ſchroomlijke gevolgen hadt deeze ſteelengezinde leere. Veele adelijke Kaſteelen en Huizen van vermogende Landzaaten wierden, bij nacht, door het eerloos geboeſte, geplonderd, ook zomtijds menſchen vermoord. De landen van *Kleef*, *Gulik* en *Gelder* waren het tooneel deezer ſnoodheden. Niemand bijkans agte zich veilig, naa dat JAN STEVENS eene bende van bijkans driehonderd roovers aan zijnen koord hadt gekreegen. Vijf jaaren lang duurden deeze gruweldaaden; wanneer zij, ten grooten deele, een einde namen, naa dat men het hoofd der dweepzieke plonderaaren, te *Dinxlaken*, in 't Land van *Kleef*, in hegtenis hadt genomen. Hier zat hij tot in den Jaare 1579, leevende in grooten overvloed en weelde, onder eene groote menigte Vrouwen, die hem teekens verzelden. Door rijkelijke handvulling en deelgenootſchap aan zijnen wellust en weelde, konde hij zijne oppaſſers ligt tot zagtheid lenigen. Eene

Dog-

Dogter van *Wezel*, CATHARINA genaamd, brage eindelijk alles aan den dag. Eene van JAN STEVENS Vrouwen, ELSKEN genaamd, die nu tot haare jaaren gekomnen zijnde, haare Dogter ELIZABETH den gewaanden Koning in haare plaats hadt overgegeeven, en nog eene Vrouw en Man, wierden gevangen, en, naa gedaane bekentenis, ter dood gebragt. Men leide nu ook JAN STEVENS voor den Regtbank, daar hij, in 't eerst, alles ontkende, doch, door de bekentenis van anderen overwonnen zijnde, ten vuure wierdt verweezen. Zonder eenige tekenen van berouw, en met groote hardvogtigheid, leedt hij de doodstraffe, te *Kleef*, op den twaalfden Maart des Jaars 1580.

Zie THUANUS; P. J. TWISK *Chronijk*.

STEVENSWAARD, eene Vesting in *Staats-Opper-Gelderland*, aan den regter oever der *Maaze*, twee uuren gaans boven *Roermond*, op een klein Eilandtje, 't welk door een bogt der Riviere gemaakt wordt. De Wal van *Stevenswaard*, die een kwartier uurs gaans in den omtrek haalt, is voorzien van zeven Bolwerken, en van eene Graft en Kontreſcharp omringd. Oorſpronklijk was *Stevenswaard* een Dorp en Heerlijkheid. De Markgraaf D'AITONE, met oogmerk om den Hollandſchen Scheepvaart en Koophandel langs de Maaze te ſtremmen, deedt het, in den Jaare 1633, verſterken. De Vesting bleef in de Spaanſche magt, tot in den Jaare 1702, wanneer dezelve door de Bondgenooten bemagtigd, en vervolgens, door den Keizer, de Oppermagt over dezelve aan de Algemeene Staaten wierdt afgeſtaan. Te *Stevenswaard* ſtaan zeer weinige Huizen, behalven de Kazernen voor de Bezetting, over welke een Kommandeur het bevel voert. Voorts is 'er eene Kerk, en eene Gemeente van Hervormden. De Regeering beſtaat, behalven den Heer der Heerlijkheid, uit Schout, zeven Schepens en eenen Sekretaris, alle welke door den Heer worden aangeſteld.

STEVERS, (PALAMEDES) een vermaard Nederlandsch Kunſtſchilder, van Hollandſche Ouders, in den Jaare 1607, in *Ge-*

geland gebooren. Zijn Vader, van geboorte een *Vlaming*, hadt zich al vroeg nedergezet te *Delft*, alwaar hij met het maaken van Kroezen, Koppen en Vaazen, van porphijr, jaspis, agaat en andere gesteenten, den kost won. Zo beroemden naam behaalde hij daar mede, dat zijne vermaardheid kwam ter ooren van Koning JAKOBUS van *Schotland*, die hem voorts ten zijnen Hove nodigde. Terwijl hij aldaar vertoefde, beviel zijne Huisvrouw in het Kraambed van onzen PALAMEDES. Niet lang daar na keerden zijne Ouders te rug na *Delft*, alwaar hij vervolgens zijnen leeftijd heeft gesleeten. Zo groot was zijn vernuft, dat hij, genoegzaam zonder meester, en door de bloote naabootzing der beroemde stukken van den vermaarden ESAIAS VAN DER VELDE, ongemeene vorderingen maakte, en, in zijne soort, een meester in de Kunst wierdt. Zijne voornaamste sterkte was gelegen in het schilderen van Veldslagen, en het afbeelden van staande Legers. Wanneer iemand zijne Stukken prees, plagt hij, uit nederigheid en een bezef van 't geen hem nog ontbrak, te zeggen dat hij nog eerst begon. Doch hij wierdt onverhoeds in zijnen loop gestuit door den dood, die hem, in den Jaare 1638, het eenendertigste zijns ouderdoms, wegrukte.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

STEVIN, (SIMON) gebooren te *Brugge*, in *Vlaanderen*, was een der grootste Wis- en Bouwkunstenaaren van zijnen tijd. Hij was de leermeester van Prinse MAURITS VAN NASSAU, en drong zich zo diep bij hem in gunst, dat hij naderhand tot aanzienlijke waardigheden en ampten wierdt verheven. Niet alleen was hij Opper-Opziener der inkomsten van zijne Doorluchtigheid, maar ook Quartier-Meester Generaal der Legers van den Staat. Ongemeen waren zijne vorderingen in de kennis des Krijgs- en burgerlijke Bouwkunde, doch voornaamelijk ook in de Werktuigkunde. Hij hadt eenen Wagen zamengesteld, die, even als een Schip, door middel van Zeilen, met ongemeene snelheid langs het strand bewoogen wierdt. HUGO DE GROOT schreef daar op een fraai Latijnsch gedicht.

Zijne

Zijne Werken zijn deels in 't Latijn, deels in 't Fransch, in één stuk in folio uitgegeeven. Hij liet eenen Zoon na, HENRIK STEVIN genaamd, die Heer van *Alfen*, en insgelijks een goed Wiskunstenaar was.

Zie VALER. ANDREAS, *Bibliosh. Belgica*.

STIPHOUT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Kwartier van *Peelland*, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*. In de geheele Heerlijkheid telt men ongeveer tachtig Huizen. Het Dorp, een klein uur gaans ten Westen van *Helmont* gelegen, is zeer gering, en van een Kerkje voorzien, welk met Stroo gedekt is. De Kerkdienaar van *Mierlo*, niet verre van daar gelegen, neemt ook hier den dienst waar. Nogthans heeft het zijnen eigen Regtbank, bestaande uit Drossaard en zeven Schepenen, die door den Heer worden aangesteld. Deeze houdt zijn verblijf op een Kasteel, 't *Huis te Kroy* genaamd, 't welk, hoewel oud, nogthans, door zijne hooge Torens, welke zich boven het geboomte verheffen, van verre eene aanzienlijke vertooning maakt.

STOETWEGEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, ten Zuiden van het Dorp *Zeist*, en in de zelfde Heerlijkheid gelegen. De *Kromme Rhijn* stroomt langs dezelve. Haare uitgebreidheid wordt op ruim vierhonderd Morgens gronds begroot. *Rhijkwijk*, eene Hofstede in de Heerlijkheid gelegen, diende, een geruimen tijd, ter woonplaatze van *Fransche* Geestlijken, van de Orde der *Karthuizers*, die, om dat zij weigerden, de bekende Bulle, *Unigenitus* getiteld, aan te neemen, zich genoodzaakt vonden, hun Vaderland te verlaaten. *Stoetwegen* bevatte, in den Jaare 1748, twaalf Huizen, en heeft zijnen eigen Schout en Sekretaris.

STOKADE, (NIKOLAAS DE HELT) een Nederlandsch Kunstschilder, gebooren te *Nijmegen*, in den Jaare 1613. Van hem zijn, in zijn Vaderland, bijkans geene Stukken bekend, naar-

naardien hij zijnen meesten leeftijd meest buitenslands, eerst te *Rome* en *Venetie*, vervolgens in *Frankrijk*, en eindelijk in *Zweden*, heeft gesleeten. Men roemt, onder zijne Kunststafereelen, een Stuk, verbeeldende de uitdeeling van Koorn door JOZEF, in *Egipte*. 's Mans sterfplaats, zo min als den tijd zijns overlijdens, vinden wij niet aangetekend.

STOKE. (MELIS) Bij het geen wij, op het Artikel MELIS STOKE, Deel XXIII, bl. 23, wegens deezen, naar gelange van zijnen tijd, geleerden Monnik gezegd hebben, moeten wij hier nog voegen, dat hoe hinkenden en kreupelen gang de Regels van 's Mans *Rijm-Kronijk* ook mogen hebben, nogthans mannen van den eersten rang in het Gemeenebest der Letteren, dit Geschrift voor een waardig gedenkstuk der aloude Geschiedenisse beschouwd, en het daarom waardig gekeurd hebben, aan de uitgave en opheldering van hetzelve hunnen tijd en kunde te besteeden. De eerste uitgave wierdt bezorgd door den geleerden JANUS DOUZA, of JAN VAN DER DOES. Op hem volgde KORNELIS VAN ALKEMADE, die het Werk met zijne Aantekeningen verrijkte, en in den text, naar een beter oorspronklijke, aanmerkelijke verbeteringen maakte. Niet op éénen dag te noemen zijn ondertusschen, beide deeze uitgaven met die van den geleerden BALTHAZAR HUIDEKOPER, wiens Aantekeningen op de Kronijk eenen schat van Vaderlandsche Oudheidkunde bevatten.

STOLP. (JAN) Bij elk, die Geleerdheid, Godsdienst en de Christlijke Leere hoogwaardeert, zal de nagedagtenis deezer mans altoos in zegening gehouden worden. Zijne woonplaats was *Leiden*, en de dertiende van October des Jaars 1753 aldaar zijn sterfdag, in hoog geklommen ouderdom. Hij leide een ampteloos leeven, als burger van het Hoogeschool in de gemelde Stad, tot aan het einde zijner dagen. Geduurende zijn leeven was hij bekend, bij de geenen, die met hem een gemeenzaamen omgang hielden, door zijne zucht tot mannelijke geleerdheid, doch bovenal om zijne verstandige Godsvrugt, en ongemeene hoogwaardeering, als een meest dienstig middel om dezelve te beverderen, van de Christlijke Open-

baa-

baaring. Voor 't overige was zijne ongeveinsde Nederigheid oorzaak, dat hij weinig gerugts maakte in de waereld. Met een hartelijk leedweezen hadt hij altoos aanschouwd de poogingen van zommige zo genaamde Wijsgeeren, ingerigt om de gronden van allen Godsdienst, en met naame ook van den Christlijken, te ondermijnen. Dies was hij op middelen bedagt, om het voortloopend kwaad in zijnen loop te beteugelen. Met zulk eene lofwaardige gezintheid daalde hij ten grave, naa, bij zijn leeven en in gezonde dagen, de gepaste schikkingen, ter bereikinge van zijn doelwit, beraamd te hebben. Te weeten, bij de opening van 's Mans Laatsten Wille bleek het, dat hij, uit zijne naa te laatene goederen, aan het Leidsche Hoogeschool besproken hadt eene somme van tienduizend Guldens, met bevel om uit de renten deezer hoofdsomme, om de twee jaaren, aan den Schrijver van het best gekeurde antwoord op voorgestelde Prijsvraagen, uit te deelen eenen Gouden Eerepenning, ter waarde van tweehonderdvijftig Guldens. Acht Leden van den Akademischen Senaat benoemde de Heer STOLP tot Uitvoerders van dit gedeelte van zijnen Uitersten Wille, met magt aan de overblijvenden, om het getal der uitgevallenen, 't zij door overlijden of anderzins, aan te vullen. Overeenkomstig het allezins lofwaardig oogmerk des Godvrugtigen Stigters, moesten de Heeren Vraagers, die tevens tot Keurmeesters waren aangesteld, hunne Voorstellen bepaalen tot zulke onderwerpen, „ die of den „ grondslag van allen Godsdienst, het bestaan en de volmaakt„ heden van het oneindig, almagtig, alwijs en algoed Op„ perweezen, uit de beschouwing van het Heelal, ten krag„ tigsten bevestigden; of die de Zedelessen van het Euange„ lium, niet alleen in haare redelijkheid, en overeenkomst „ met, maar inzonderheid in haare Voortreffelijkheid boven „ de wetten en pligten, die, zonder de hulp der Openbaa„ ringe, uit het licht der Reden gekend worden, in een „ helder daglicht te plaatzen: ten einde op dat derzelver be„ trekking tot, en haar invloed op de bevordering van de „ gelukzaligheid der menschelijke zamenleevinge, als mede „ van de hoop op een toekoomend beter leeven, daar uit „ opgemaakt, en de Godlijke oorsprong des Christlijken „ Gods-

„ Godsdiensts, dus tevens, bij wettigen gevolge, bewerkers „ wierde." Om zijne ſtigting, zo veel mogelijk was, aan derzelver beſtemming te doen beantwoorden, begeerde voorts de Heer STOLP, dat lieden van allerlei landaart, en belijders van allerlei gezintheden na den opgehangen Eerprijs zouden mogen dingen, mids zich onthoudende van het doormengen hunner Antwoorden met beſpiegelingen, die de Gezintheid, welken zij waren toegedaan, bijzonder kenmerkten.

Geen Nederlander, die werk maakt van de beoefening van Godsdienst en Zedekunde, is onkundig, dat, zints de oprigting deezer Stigtinge, over de opgegeevene Vraagen, een aantal van uitmuntende, geleerde en doorwrogte Verhandelinge door den druk is gemeen gemaakt, welker Schrijvers, 't zij buiten, 't zij hierlanders, den opgehangen Prijs, naar regt en reden, weggedraagen, en alzo de Nederlanders voorzien hebben van wapenrustingen tegen het Ongeloof; waar tegen dit van verre moge ſchermutzelen, doch waar door aan hetzelve de moed, om in geſchaarde ſlagorde te ſtrijden, moet ontzonken zijn.

Wij moeten hier nog nevens voegen, dat de Heer STOLP, behalven de gemelde ſomme, nog duizend Guldens hadt beſproken, ter bekostiginge van den Stempel des Gouden Eerepennings, die keurlijk getekend en door den Stigter zelven met gepaste randſchriften voorzien was. Aan de eene zijde ziet men de Godsvrugt, geleidende eenen Jongeling, en dien met de hand wijzende op den Tempel der Gelukzaligheid, op eenen berg gelegen. Op den Voorgrond ſtaat een Altaar, hebbende aan de Voorzijde een brandend Hart, en van boven een geopend Boek, verbeeldende de Euangelien. In den rand leest men: MONSTRAT ITER, TUTUMQUE FACIT; dat is: *Zij wijst den weg, en maakt dien zeker.* Onder aan: PRÆMIUM ACAD. LEIDENSIS EX LEGATO J. STOLP; dat is, *Eerprijs van 't Leidenſche Hoogeſchool, uit het Legaat van J. Stolp.* De Tegenzijde vertoont het zigtbaar Uitſpanzel, met Zon, Maan en Starren. Op den Voorgrond zit een Mansbeeld, omringd van Hemelgloobe en andere Werktuigen, dienſtig tot het doen van Starrekundige waarneemingen, en houdende eenen Verrekijker in de hand, en daar mede na boven wijzende;

lende; waar op het randschrift doek: AUCTORES MANIFESTAT OPUS; dat is, *het Gewrogt verhandigt den Maaker.* Beneden is eenige ruimte gelaaten, om 'er den naam des beknoonden Schrijvers te graveeren.

Voorts heeft nog de Heer STOLP gewild, dat het overschot der Rente de hoofdsomme van tienduizend Guldens zoude besteed worden tot den aankoop van goede Schrijvers, die tot verdeediging van den Christlijken Godsdienst de pen gevoerd, of van de zulke, welke over de Zedekunde, de Natuurlijke Historie en de Natuurkunde geschreeven hadden, vier Werken aan den Boekschat van Leidens Hoogeschool nog ontbreken, om in die Verzameling geplaatst te worden.

Zie *Voorrede voor Deel I. der Verhandelingen van het Stolpiaansche Legaat.*

STOLWYK, bij sommigen *Stollewijk*, of ook wel *Stolkwijk* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp in Zuidholland, meer bepaaldelijk in de *Krimpenerwaard*, voor een gedeelte aan den Hove en Hoogen Wierschaar van Zuidholland, voor het ander, doch kleinste gedeelte aan het Baljuwschap van *Beleit* onderhoorig. De geheele uitgestrektheid vinden wij op tweeduizend, zeshonderd tweeëntzeventig Morgens en vijfentzeventig Roeden Lands begroot. Het getal der Huizen was niet kroos het zelfde. Ongeveer vijftig jaaren geleeden, wierde het getal op tweehonderdzesenzeventig begroot, zijnde zesenzeventig meer, dan eene Eeuw te vooren. De Abtsheerlijkheid van *Stolwijk* behoorde aan Hun Edele Groot Mogenden de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, tot in den Jaare 1731, wanneer de Ingelanden, door Koop van de Graafelijkheid, daar van eigenaars wierden. Het Dorp *Stolwijk* is vrij groot, gelijk ook de Kerk; deeze is een drievoudig Kruisgebouw. De Toren was, weleer, zeer hoog en fraai, tot in den Jaare 1727, wanneer, in een zwaaren storm, de Spits daar van afwaaide. Voorts is dit Dorp zeer vermaard door de Kaas, welke hier in in de nabuurschap gemaakt, en,

onder den naam van *Stolksche Kaas*, wijd en zijd wordt verzonden. HARMA en anderen maaken gewag van een zonderling voorval, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe aldaar voorgevallen. Een Boer, of liever een Rietdekker, viel in een zo vasten slaap, dat dezelve eenige maanden, althans verscheiden weeken agter een duurde, zonder dat hij eenige spijze nuttigde. Het gerugt hier van lokte veele nieuwgierigen, ook lieden van de Kunst, uit verscheidene oorden, om te verneemen wat 'er van dit zonderling verschijnzel ware. Men bewaakte hem, en nam proeven om hem te doen ontwaaken, door het steeken met spelden en naalden; doch 't welk hij, zonder eenig merkelijk bewijs van pijn te geeven, veelal kon doorstaan. Intusschen verzekerden andere, dat de slaaper, verlokt door het toebereiden van spijze nabij zijn bedstede, daar van eschte en hartig at, zonder, evenwel, volkomen wakker te worden. Anderen, daarentegen, hielden staande, dat het geheele geheim bestondt in eene natuurlijke vadzigheid, welker involging hij stelde boven het lijden van veele pijnlijke middelen, te werk gesteld om hem te doen ontwaaken; en dat hij nog meer gesterkt wierdt om voor slaaper te speelen, zints het mededogen zijne Huisvrouw, tot een middel van bestaan, zichtlijk de handen vulde.

STOMPWYK, met *Wilsveen* en *Tedingerbroek*, is meede door de Stad *Leiden*, ter zelfder tijd als *Zoeterwoude*, van Jonkheer FERRAND VAN MERODE gekogt en het Verlij daar van aan dezelve gegeven. Onder *Stompwijk* en *Tedingerbroek* behoort ook de Zuidzijde van den *Leidschen Dam*, saamlijk, daar de Kerk staat. Indien men onder *Stompwijk* nog eene andere Dorpbuurt moet stellen, zo bestaat dezelve in verscheiden Buitenplaatsjes, en twee rijen Boerewerven, rondsom door Slooten afgescheiden, en gelegen aan den Stompwijkenweg. Hier huit men voormaals, gelijk ook nog, ten deele uitgeveende Waterplassen, waar van een gedeelte is droog gemaakt, zo als insgelijks geschied is onder *Wilsveen*, dat meede eene saamlijke Dorpbuurt, en een net vierkant Kerkje heeft, daar een sierlijk Torentje op staat. De gesteltenis der Landen onder *Stompwijk*, *Wilsveen* en *Tedingerbroek* is

Veen-

Veenagtig, doch zo, dat men 'er zeer goed Wei- en Hooiland, als meede tot Teelland, dienen. De Opgezeetenen bestaan hier derhalven meest uit den Landbouw, de Veenerij en Visscherij. Van *Tedingerbroek*, alwaar geen eigenlijk Dorp nog Kerk gevonden wordt, vinden wij gesprooken onder de benaaming van *Dingerbroek*, ter zaake van zeeker Handvest, door Keizer KAREL DEN V, aan de Stad *Delft*, in den Jaare 1536, gegeven, om eene Vaart door het zelve te mogen graaven na den *Leidschen Dam*, 't welk egter tot deezen tijd toe nog niet geschied is. Ter plaatze evenwel daar dezelve Handvest in haar geheel geleezen wordt, zien wij, dat dit Ambagt genoemd wordt *Tedingerbroek*. *Stompwijk*, *Wilsveen* en *Tedingerbroek* staan te zamen in de Lijst der Verpondingen van 't Jaar 1632, begroot op tweehonderdveertien Huizen. De Morgentalen voor de drie Ambagten staan aangetekend op drieduizendnegenënzestig Morgens vijfhonderdnegenënvijftig Roeden, waar van tweeëntwintig Morgens onder de Zoetermeersche Meir behooren, en in de Lijst van 't Jaar 1732, is *Stompwijk* en *Wilsveen* gebragt op tweehonderdvijfenveertig Huizen, waar onder zes Watermolens, en *Tedingerbroek* op honderdelf Huizen. Dit laatstgenoemde Ambagt heeft zijne bijzondere Regenten, doch *Stompwijk*, *Wilsveen* met den *Leidschen Dam* hebben te zamen de zelfden. De Schout en Sekretaris zijn egter de zelfden over de drie Ambagten. Van deeze allen staat de jaarlijksche verandering aan Burgemeesteren van *Leiden*, die de Verkiezing doen op een Voorstelling van Schout en de Geregten, uit een dubbel getal. Deeze Regenten zijn twee jaaren in dienst, doch de helft gaat jaarlijks af. Het Regthuis van *Stompwijk* wordt gehouden in een Herberg, alwaar meede de Waag is. Op de Bede van Burgemeesters en Regeerders van *Leiden* en die van Heere WILLEM VAN ALKEMADE, te dier tijd Ambagtsheer van *Zoeterwoude* en *Stompwijk*, is, in den Jaare 1554, door Keizer KAREL DEN V, aan de Verzoekers verleend Bevestiging en Oktroi op zekere Overeenkomst onderling gemaakt, op den eersten September 1548, raakende de Neeringen en Ambagten, die men in beide Dorpen zou mogen doen, of niet, en, volgens 't welke zij geene Draperijen nog

handeringe van Wolle mogten doen; ook wierdt hun het Scheepstimmeren verboden; en geen Brood te verkoopen, dan in deeze Dorpen, of te *Leiden* gebakken. Daarenboven mogten zij geen Zout uit de Schegen verkopen. Raakende den Dam, die bij *Stompwijk* in den Vliet gelegen is, en die den naam aan het tegenwoordig Dorp van den *Leidschen Dam* gegeven heeft; kan men den tijd niet bepaalen, wanneer dezelve hier gelegd zij; doch het blijkt uit eene Overeenkomst, tusschen WILLEM, *Heer van Naaldwijk en tot Kapelle* en die van *Leiden*, beroerende 't geene aan den overtogt, tusschen *Leiden* en *Delft*, voor de Goederen moest betaald worden, dat hier, al in 't Jaar 1434, op de eene of de andere wijze een Dam geweest zij; en de benaaming van Overtogt geeft genoeg te kennen, dat het een vaste Dam met een Overhael zal geweest zijn, gelijk 'er nog veelen in Holland gevonden worden. Dit blijkt nog klaarder, doordien die van *ter Goude*, zich, in 't Jaar 1491, bezwaard vonden, dat men hier een eldera Verlaaten, of Sluizen hadt beginnen te maaken, door welke groote Vaartuigen konden heenen vaaren, tot nadeel van de Tollen, en Vaart van *ter Goude*; waar op zij met die van *Dordrecht*, 't welk zich, ten aanzien van het Stapelregt, door dit Werk, meede benadeeld reekende, hebbende aangespannen, en, na vergeefsche klagten aan de Rekenkamer, deeze Verlaaten te zamen, in de maand Januarij van 't Jaar 1492, aan stukken geslaagen en de Doorvaart gesluit. Eenige jaaren laater, beklaagde zich wederom de Tollenaar van *ter Goude*, bij Regtsgeding aan den Hove van Holland; dat men den doortogt van eenige Koopmanschappen van Oosten en Westen toeliet, tot verkorting van 's Konings Tollen; doch de zaak wierdt ten zijnen nadeele uitgewezen; egter moeten 'er toen geene Verlaaten geweest zijn; om dat 'er, in eene Ordonnantie van den Hove van Holland van den vierden November des Jaars 1514, verlof wierdt verleend, om een Duiker, of Sluisje te mogen leggen, aan den *Leidschen Dam* tot gerijf van de Waterloozing van Rhijnland. Het Werk van den *Leidschen Dam* schijnt zijn volle beslag gekreegen te hebben, door de vergunning van Keizer KAREL DEN V, in 't Jaar 1536, aan die van *Delft* verleend, volgens welke

welke zij, binnen den tijd, waar in zij hunne Vaart door *Tedingerbroek* nog niet gemaakt hadden, hier middertijd twee Verlaaten met een Kolk mogten ſtellen, om de Schepen met Koorn, Bier en andere Waaren, geladen, bekwaamlijk, zonder kwetzen en bederving, te laaten doorvaaren. Op den grond deezer Vergunning, hebben Hoogheemraaden van Delfland aan Burgemeesteren der Stad *Delft*, op den zeventienden October des Jaars 1578, toegeſtaan en bewilligd het ſtellen van twee Verlaaten en een Kolk aan den *Leidſchen Dam*. Vervolgens kwam hier ook, in den zelfden jaare, de toeſtemming bij, van Hoogheemraaden van Rhijnland, door eene Overeenkomst, die, op den zestienden December, wederzijds wierdt aangegaan; alzo beide de Collegien oordeelden, dat de Hoogheemraadſchappen, bij Oostenwinden ter eener, en bij Westenwinden ter anderer zijde, malkanderen zouden kunnen gerieven met waterloozing, of, bij tijden van droogte, met het inlaaten van Water. Bij deeze Overeenkomst wierdt, behalven het ſtellen der Verlaaten, de lengte van de Kolk bepaald op twintig Roeden, en de wijdte op vijf Roeden. Onder de Voorwaarden was wijders vervat: dat de Verlaaten niet beiden te gelijk zouden geopend worden, en ten hoogſten niet meer dan viermaal tusſchen nagt en dag; ten zij bij toeſtemming van beide de Hoogheemraadſchappen: de Kolk moest ook met goeden Kaaden en Plantingen voorzien zijn. Het geheele Werk zou, ten allen tijde, ſtaan ter bezigtiging van beide de Collegien, en moest altoos goed en volmaakt gehouden worden, op een boete van tien Ponden. Aan de Oost- en Westzijden van de Verlaaten zou men een Peil ſtaan, boven, welk het een Hoogheemraadſchap aan het ander geen Water zou mogen toebrengen. Eindelijk zouden ook Hoogheemraaden van Delfland gehouden zijn de Schie aan de Brug te *Overſchie* te doen houden in gewoone wijdte en diepte tot bekwaame Waterloozinge. In diervoege zijn de Verlaaten en Kolk aan den *Leidſchen Dam* gemaakt door de Regeering der Stad *Delft*, die hier toe het Regt met eenigen grond gekogt heeft van de Graavinne VAN ARENBERG. Deeze Verlaaten hebben, door de menigvuldige doortogten langs de Trekvaart van *Leiden* op *Delft* en *'s Graavenhage*, den *Leidſchen*

Dam tot een uitgestrekt Dorp gemaakt, dat, onder verscheidenerlei Regtsgebied, zeer volkrijk en welbebouwd is, en met regt, om de menigvuldige doortogt van vreemde Lieden, en de Scheepvaart voor een der vermaaklijkste Plaatzen in Holland kan gerekend worden; woonende aldaar veelerlei Handwerks- en Ambagtslieden, en voornaamlijk vindt men 'er aanzienlijke Herbergen, waar in jaarlijks zeer veele Menschen een Vischje koomen eeten.

De Kerk van den *Leidschen Dam*, die, gelijk meede de Kerk van *Wilsveen*, onder de Klasis van *Delft* en *Delfland* staat, is langen tijd als een zamengevoegde Kerk met *Wilsveen* door den zelfden Predikant waargenomen, maar zedert het Jaar 1657, heeft zij een' bijzonderen Predikant gehadt.

Het Gebouw is een ruime en sierlijke verhevene Koepel, die, zo wel van verre als van nabij, eene fraaie vertooning maakt. Drie Schoolen zijn 'er onder deeze Geregten, te weeten, twee onder *Stompwijk*; waar van de eene aan den *Leidschen Dam*, en de andere aan de *Zoetermeersche Meir* gevonden wordt. De derde staat onder *Wilsveen*. De Roomschgezinden hebben onder *Stompwijk* eene Staatsie, die door een waereldsch Priester bediend wordt. Hunne andere Staatsie aan, of omtrent den *Leidschen Dam*, behoort onder de Heerlijkheid van de *Veur*. In deeze Geregten leggen geene Adelijke Huizen, doch in *Tedingerbroek* zijn, langs de Vaart na *Delft* en den *Hage*, over het Ambagt van *Voorburg*, verscheiden' aanzienlijke Lustplaatzen. Wij voegen hier ten laatsten nog bij, dat *Stompwijk* en *Wilsveen*, ten aanzien van het Waterschap, behooren onder het Hoogheemraadschap van Rhijnland en *Tedingerbroek* onder het Hoogheemraadschap van Delfland.

STOOP, (*Het Huis te*) weleer eene aanzienlijke adelijke Hofstede, in *Rhijnland*, onder de Heerlijkheid *Hazerswoude*, aus genaamd naar het Geslagt, 't welk daar van de stigter geweest is. Zijne aloude gedaante heeft het al lang verlooren, zijnde veranderd in eene Boerenwooning. De zeer dikke muuren van het Gebouw zijn de eenige overblijfzels des alouden luisters.

STORK,

STORK, (ABRAHAM) een beroemd Nederlandsch Kunstschilder, geboóren te *Amsterdam*, in de voorgaande Eeuw, doch in welk jaar daar van, is onzeker. Hij muntte uit, door het schilderen van beroerde en stille Zeeën, van Schepen en Zeehoofden; vol gewoel van beeldtjes, van Steigerschuiten en andere Vaartuigen, opgepropt met Soldaaten en Matroozen, met Kisten en Koolgoed, om 't een en ander aan boord te brengen van de voor anker leggende Schepen. Het gewoel van dit alles wist hij meer kunstig te verbeelden. Inzonderheid wordt geroemd zijne afbeelding der inhaaling van den Hertog VAN MARLBOROUGH op den Amstel, in den Jaare 1702, onder een groot gewoel van Boeffers en Binnenjagten. STORK hadt eenen broeder, die zich op den zelfden smaak van schilderen toeleide, doch in denzelven niet zo gelukkig slaagde. Het sterfjaar van onzen Puikschilder, zo min als dat van zijne geboorte, is ons niet gebleeken. Alleenlijk weeten wij, uit het straks vermelde aangaande den Engelschen Hertog, dat hij in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe zijne kunst nog oefende.

Zie HOUBRAKEN.

STORMSPOLDER, in vroegere dagen *Kralingen* genaamd, is een klein Eilandtje, gelegen ten Zuidwesten van de *Krimpenerwaard*, langs *Krimpen op den Yssel*, waar van het door een Water wordt afgescheiden. Het Eilandtje, hoewel in zijne omvang niet meer dan negenenvijftig Morgens en tweehonderdzesentachtig Roeden gronds beslaande, is, nogthans, eene afzonderlijke Ambagtsheerlijkheid. Men heeft 'er eene vermaarde Scheepmaakerij; deeze, met de handwerken en neerингen, daar toe behoorende, geeven, aan het kleine plekje gronds, een aanmerkelijken bloei, en welvaart aan de Opgezeetenen. Deeze behooren, in 't Kerkelijke, onder *Onderkerk aan den Yssel*.

STOUTENBURG, eene Ambagtsheerlijkheid, gelegen in het Kwartier des Stichts van *Utrecht*, *Eemland* genaamd, omtrent een uur gangs ten Oosten van de Stad *Amersfoort*, aan

de dus genoemde Barneveldsche Beek. Haare uitgestrektheid vinden wij op achthonderdvier Morgens en driehonderd Roeden begroot. Benevens Schout en Sekretaris, bestaat de Regeering uit twee Burgemeesters en vijf Schepenen. *Stoutenburg* is aan het Gesticht van *Utrecht* leenroerig.

STOUTENBURG, (*Het Huis te*) Hoewel van het van ouds onder deeze naam vermaarde Gesticht geene overblijfsels voorhanden zijn, wordt, nogthans, het geheugen daar van bewaard in een hedendaagsch gebouw, staande, in de boven gemelde Heerlijkheid, op eenen heuvel, rondom in 't geboomte. WOUTER, *Heer van Amerspoort*, was, in den Jaare 1252, de stigter van het oudadelijk Kasteel. Geruimen tijd lieten zich de eigenaars naar het Slot noemen. Meermaalen ook waren 'er de Utrechtsche Bisschoppen bezitters van. 's Lands Advokaat JORAN VAN OLDENBARNEVELD kogt het Huis, in den Jaare 1615, en drong zijn verzoek, bij de Staaten van Utrecht, om daar mede beleend te worden, nader aan, met te beweeren, dat hetzelve, eertijds, aan zijne Voorouderen behoord hadt, en van dezelve aan de Bisschoppen van *Utrecht* gekoomen was. Om deeze reden wierdt dan ook de beleening toegestaan aan den Grijzen Staatsman, welke, aan eene zijner Zoonen, daar van den titel opdroeg.

STOUTENBURG, (WILLEM VAN OLDENBARNEVELD, *Hr. van*) tweede Zoon van den vermaarden 's Lands Advokaat, diende den Staat als Ritmeester, en was tevens Bevelhebber van *Bergen op den Zoom*. 't Is hier eene voegzaame plaats, waar op wij ons elders beroepen hebben, om verslag te doen van den beraamden aanslag op het leeven van Prinse MAURITS. De Heer VAN STOUTENBURG was daar van de hoofdaanleider; dooch hadt in het heilloos plan mede betrokken zijne Ouder Broeder REINIER, *Heer van Croeneveld*, Luitenant-Houtvester van *Holland* en Heemraad van *Delfland*. Op het Art. CROENEVELD beloofden wij, 's Mans leevensloop op zijnen Doopnaam te zullen verhaalen. Dit hebben wij vernomd; 't welk ons ligt ten goede zal gehouden worden, die bedenkt, hoe 't bijkans bovenmenschelijk zij, in een Werk als het

het onze zich voor misslagen te behoeden. Van de beide broeders, met opzigt tot hun aandeel in de Zamenzweering, en den uitslag des verfoeselijken bedrijfs, verkiezen wij derhalven, om tevens ons bovengemeld verzuim te vergoeden, in dit Artikel verslag te doen.

Naa het ontijdig einde van hunnen grijzen Vader, waren de beide broeders ontzet van hunne opgemelde Ampten en waardigheden. Hunne Vaderlijke goederen, uit welke de Heer VAN STOUTENBURG jaarlijks tweeduizend guldens moest trekken, waren verbeurd verklaard, waar door hij schier het eenige inkoomen miste, welk hem was overgeschooten. Elk, die na Ampten haakte, schuwde het gezelschap der twee Broederen, wier Zwagers, REINIER VAN BREDERODE, *Heer van Vianhuizen*, en KORNELIS VAN DER MYLE, ieder getrouwd met eene Dochter van den Advokaat, ook niet meer onder 's Lands Edelen beschreeven wierden. Dit alles, gevoegd bij den dood van hunnen ouden Vader, ontstak het gemoed van STOUTENBURG in 't bijzonder dermaate, dat hij besloot dit leed te wreeken op Prins MAURITS, dien hij voor de oorzaak daar van aanzag. Ook begreep hij, dat de Prins, den Advokaat, kort voor deszelfs dood, belooft hebbende, dat hij zijnen kinderen gunstig zijn zou, zo lang zij wel deeden, zijn woord niet hielde; 't welk hem te meer verbitterde. Hierom was hij bedagt op verandering in de Regeering, die hij dagt alleen door 's Prinsen dood te kunnen te wege gebragt worden. Eerlang kreeg hij lieden aan zijn snoer, die, gelijk hij, bij de omwenteling geleeden hebbende, na herstelling haakten. Onder deeze waren de voornaamsten, ADRIAAN ADRIAANSZOON VAN DYK, geweezen Sekretaris van *Rijswijk*, DAVID KORENWINDER, geweezen Sekretaris te *Berkel*, eene Heerlijkheid der Vrouwen van OLDENBARNEVELD, ADRIAAN VAN DER DUSSEN, gehuwd met eene Dochter van ELIAS VAN OLDENBARNEVELD, Pensionaris van *Rotterdam*, en Broeder van den Advokaat, KORS JANSZOON VAN KLIFF, Haringkooper te *Rotterdam*, HENDRIK SLATIUS, geweezen Predikant te *Rijswijk*, en zijn Zwager KORNELIS CORNELISZOON VAN WORDEN, Schrijnwerker te *Rotterdam*. Onder de medebewustigen vondt men JAN en ABRAHAM BLANDAART, WILLEM JANSZOON

BARTHY en eenige anderen: ook zommige eenvoudige luiden, die, 't geen hun van den aanslag ter ooren was gekoomen, niet geloofd of verfoeid hadden; om dat ze het niet ontdekten, in lijden kwamen. De bovengenoemde perſoonen waren allen Remonſtrantsgezind, behalven KORENWINDER en VAN DER DUSSEN, die van de Roomſche Belijdenisſe waren. De Heer van STOUTENBURG hadt, in den Naazomer des Jaars 1621, een geſprek gehad, te *Leiden*, met den Predikant BERNARDUS DWINGLO, die met KORENWINDERS Zuster getrouwd was, hierop uitloopende, dat 'er goede hoop op de Verloſſing was, door verandering in de Regeering. Doch dit geſprek wordt van verſchillende kanten onderſcheiden verhaald.

Omtrent deezen tijd liep 'er een gerugt door 't Land, dat de geweezen Sekretariſſen van *Haaſerswoude*, *Berkel*, *Bleiswijk* en andere Plaatzen zeker getal van Boeren zouden aanneemen, tot het uitvoeren van eenen aanſlag, die niet genoemd wierdt. Wat laater viel tuſſchen den Heer van STOUTENBURG, VAN DYK, KORENWINDER, en VAN ALFEN overleg, om den Prins, van zekeren togt te rug koomende, te *Rotterdam* aan te taſten; doch hier van kwam niets. Men liet egter niet naa elkander tot het ombrengen van den Prinſe op te hitzen. STOUTENBURG ſprak 'er gedurig van met zijnen Broeder, den Heere VAN GROENEVELD. Eindelijk wierdt, in 't laatſt van 't Jaar 1622, vaſtgeſteld, dat men eenige perſoonen zou huuren, die den Prins te *Rijswijk*, daar hij dagelijks heen reedt, in het op- of afreeden van de Koets, van kant zouden helpen. Doch tot het omkoopen van deeze luiden rekende men zes duizend Guldens noodig te hebben, welke KORENWINDER ligte op 't geloof van den Heere VAN GROENEVELD, die zich met moeite hadt laaten overhaalen om hier in te bewilligen. KLAAS MICHIELSZOON BONTEBAL, geweezen Sekretaris van *Zevenhuizen*, verſchafte tweeduizend guldens, die KLAAS JANSZOON VAN ALFEN, geweezen Schout van *Zevenhuizen*, en KORNELIS OLSHOORN, Stiefvader van BONTEBALS Huisvrouwe, opſchooten. De reſt van 't geld ontving KORENWINDER van anderen. Deeze gaf de penningen aan VAN DYK, die het Volk tot den aanſlag zou omkoopen. VAN DYK ontboodt, in Januarij, te *Bleiswijk* bij zich JAN BLANSAART,

Saalj-

Saaijwerker te *Leiden* en Proponent onder de Remonſtranten, dien hij te kennen gaf, dat 'er iets in til was, ten voordeele der Remonſtranten, en, wat laater, den toeleg op den Prins openbaarde. Voorts gaf hij hem eenig geld, en deedt hem belooven, dat hij zijnen Broeder ABRAHAM BLANSAART en andere Leidenaars in den toeleg zou inwikkelen. De Blanſaarts ſpraken 'er over met WILLEM JANSZOON PARTHY; doch hebben naderhand bekend, dat zij niet anders beoogden, dan VAN DYK op te ligten, en geld van hem te trekken. Nogthans trok JAN BLANSAART zedert na den *Hage*, daar hij ſprak met VAN DYK, die nevens hem de gelegenheid van *Rijswijk* bezigtigde; doch hij weigerde een Piſtooltje of Zinkroertje aan te neemen. Hij keerde hierop na *Leiden*, met belofte van tegen den vierden Februarij wederom in den *Hage* te zullen zijn.

Midlerwijl hadt VAN DYK, meer volks tot den aanſlag zoekende te werven, KORNELIS GERRITSZOON, Schrijnwerker te *Rotterdam*, den zesentwintigſten Januarij, ten zijnen huize ontbooden, en hem daar kennis gegeeven van den aanſlag. De Schrijnwerker beloofde 'er de hand toe te zullen leenen, en eenige anderen op te zoeken, welken hij elk honderd of honderdvijftig guldens vooruit zou geeven, en nog twee of drie honderd guldens, als zij in den *Hage* zouden koomen om 't ſtuk uit te voeren. De Zuſter van den geweezen Predikant van *Bleiswijk*, HENDRIK SLATIUS, was met deezen Schrijnwerker getrouwd. Het gewigtig aandeel, welk deez' perſoon in den verfoeielijken aanſlag hadt, vordert dat wij hem nader doen kennen. SLATIUS was een der Predikanten, welke, na het Dordrechtſche Sijnode, uit het Land was gebannen. Hij onthieldt zich eenigen tijd te *Antwerpen*; doch alzo hij een Man van een woeligen en onruſtigen aart was, kreeg hij eerlang geſchil met de Beſtuurders van het Remonſtrantſche Genootſchap, welken hij naa zijne hand poogde te zetten, en dreigde na het Vaderland te zullen wederkeeren: gelijk hij vervolgens deedt, en hun veele onaangenaamheden brouwde. Een berooid hoofd en verwarde zinnen, aangezet door eene berooide Beurs, en die dobr ſpijt en toorn, tegen de Beſtuurders der Remonſtrantſche Broederſchap, nog meer van hun ſtel raakten, dreeven hem overſtuur in een zee van on-

ongenoegen, en deeden hem haaken na alle winden en stormen, die verandering van zaaken aanbrengen. Ook zogt hij verstand te houden met luiden, die onweer in 't hoofd hadden, en 't volk van morren tot muiten en verderen opstand poogden te brengen; welk oogmerk hij ook met zijne penne ten dienste stondt. In den Zomer des voorgaanden jaars, hadt hij, op 't verzoek van VAN DYK, doch uit naam van anderen, zeker Boekje geschreeven, de *Klaarlichtende Fakkel* genaamd, vervattende verscheiden beschuldigingen tegen den Prins, en, onder andere. dat hij de Muiters te *Utrecht*, in den Jaare 1610, gestijfd hadt. Voorts wierden 'er 's Lands ingezeetenen, met naame de Remonstranten, in vermaand, om zich, door hunne handen, en door de verschrikkelijke wapenen hunner handen, te verlossen van den Dwingeland en van den godloozen hoop der tegenwoordige Regenten. Het Schrift was te *Gouda* gedrukt en 't geld daar toe door VAN DYK verstrekt; voorts hadt men 't in een Ton of half vat ten zijnen huize gebragt, en aldaar begraaven. Eenigen meenen dat het zou gediend hebben, om onder het Volk gestrooid te worden, indien de toeleg van den Heere VAN STOUTENBURG, om den Prins, van den Veldtogt te rug keerende, buiten 't Land te houden, of te *Rotterdam* van kant te helpen, gelukt ware. In de week voor Kerstijd vervoegde hij zich ten huize van STOUTENBURG; hij sprak aldaar zeer slegt van de Remonstrantsche Societeit en van de wanorde, in het stuk des bestuurs heerschende, en gaf te kennen, dat hij voorneemens was tegen Paasschen zich daar van af te zonderen, en te onderstaan of hij gevoegelijk hier te Lande zou kunnen blijven, of zich in andere Landen geneeren. Daar naa uit zijnen Zwager den toeleg hebbende vernomen, begaf hij zich, eenige dagen laater, na *Bleiswijk*, om daar met eene donkere Maan te prediken: 't geen egter, den Direkteuren der Remonstranten, 's Mans onrustigen aart kennende, zeer mishaagde. Ten zelfden tijde raakte hij, over den toeleg, in gesprek met VAN DYK, die hem, bij 't scheiden, twee dubbele gouden Rijders gaf, welke SLATIUS, onder toezegging zijner hulpe, daar de gelegenheid diende, in dank aannam. SLATIUS woonde nu te *Rotterdam*, daar hem VAN DYK op den eersten Augus-

tus kwam vinden; op hem begeerende, dat hij zijn Agterhuis hun leenen, om de Fiskoolen, welke men tot den aanslag zoo noodig hebben, te bewaaren, en eenige andere toebereidsels te maaken; waarin SLATIUS bewilligde. Hij was, omtrent deezen tijd, om geldzaaken, op de Direkteurs der Remonstranten dermaate verbitterd, dat zommigen hem deeze doelende taal hoorden uitslaan: „ Indien ik tot mijn voorneemen „ (zonder het te noemen) kan geraaken, dan zal ik mij aan „ de Societeit zo wreeken, en de geenen, die mij verongelijkt hebben, zo te hengelen neemen, dat het hun zal hangen." Ten zelfden tijde was hij, nevens zijnen Zwager CORNELIS GERRITSZOON, te *Rotterdam* bezig, om Volk tot den aanslag te zoeken. De eerſten, welke zij aantroffen, waren JAN KLAASZOON uit het *Zuidland*, HERMAN HERMANSZOON van *Embden*, en DIRK LEENDERTSZOON VAN *Katwijk op den Rhijn*; alle drie Boodsgezellen en te *Rotterdam* woonagtig. SLATIUS hielp de eenvoudige menſchen bepraaten. Men vraagde aan elk, of hij niet genegen ware, een togt te helpen doen, tot welvaaren van 't Vaderland. JAN KLAASZOON antwoordde, dat hij zich daar toe wel zoude laaten gebruiken, als 't wezen konde zonder zwaarigheid. HERMAN HARMENSZOON zeide, dat hij 't deen wilde als 't eene goede zaak was. Men gaf voor dat de togt wel mogt dienen tot verloſſing van de Predikanten, te *Heerlem* gevangen. Ook zeide SLATIUS, dat het eene goede zaak was, en zonder gevaar. Eenigen verhaalen, dat men daar na verder opening deede, en hun aanzeide, dat het was om den Prins VAN ORANJE bij *Rijswijk* om te brengen; dat eenige Leidemars het ſlink zouden uitvoeren, en dat die van *Rotterdam* alleenlijk op de wagt zouden ſtaan, om de anderen te verzekeren, en die noode te hulpe te koomen; dat zij, voor dit werk, elk twee honderd vijftig of drie honderd guldens zouden genieten, en een gedeelte terſtond te *Rotterdam* ontvangen. Doch anderen meenen, dat deeze drie Boodsgezellen nimmer den rechten grond der zaake geweeten hebben. Uit hun Vonnis blijkt, dat zij, van den Zwager van SLATIUS eerst aangeſproken zijnde, en toezegging gedaan hebbende, naderhand begonnen te aarzelen, en verzogten geene nog iemand anders te willen

ſpree-

ſpreeken, die hun meer beſcheid konde geven. Waar op SLATIUS, op verzoek van VAN DYK, met hun in geſprek treddende, hun met veele redenen een hart onder den riem ſtak, en bewoog in 't ſtuk te bewilligen. Zij ontvingen hier op ieder honderd vijfentwintig guldens, en hun wierdt aangezegd, dat zij zich hadden gereed te houden. SLATIUS vraagde aan een der Matroozen, of hij wel met Piſtoolen kon omgaan. De andere antwoordde, dat hij nooit een Piſtool hadt afgeſchooten. Waar op SLATIUS hernam, dat het geen nood mogt, dat hij zich met zijn ander geweer wel zou behelpen. VAN DYK reisde hier op na den *Hage*, om te vernemen na de gelegenheid, hoe de toeleg zou aangelegd en volbragt worden; en van daar weder te *Rotterdam* gekoomen zijnde, ſeide hij tot SLATIUS, dat de orde al geſteld was. Hij bragt toen eenig geweer in 't agterhuis van SLATIUS, te weeten, zes Piſtoolen, daar onder een klein Piſtooltje, 't welk men meent dat gebruikt zou zijn geworden om den Prins te doorſchieten, en nog een Vuisthamer; alles in een grooten doek gewonden. KORNELIS GERRITSZOON hielp dit Geweer ſchoon maaken, met SLATIUS, die, op verzoek van VAN DYK, nog twee Piſtoolen kogt. Ook ontving hij van VAN DYK vier dubbele Piſtoletten, en vervolgens nog vier of vijf dubbele Rijders, op onderſcheiden tijden. Daarenboven gaf VAN DYK aan KORNELIS GERRITSZOON laſt en geld om Buskruid te koopen, en SLATIUS kogt, op zijn verzoek, een Koffer om 'er het Geweer in te leggen. In die dagen was KORNELIS GERRITSZOON geſtadig bezig, in zijns Zwagers Agterhuis, met loot te ſmeiten, en kogels tot de Piſtoolen te gieten in zekere Vormen, hem door SLATIUS, die hem hielp, behandigd. Hier droogde men ook het Buskruid.

Middelwijl begaf zich VAN DYK na *Berkel* en den *Hage*, om KORENWINDER en STOUTENBURG aan te dienen hoe de zaaken ſtonden; en dat de aangenomene gasten des Saturdags, of ten langſten des Zondags, den vierden of vijfden Februarij, in den *Hage* zijn zouden, om den aanſlag te volvoeren. Uit den *Hage* vertrok VAN DYK na *Bleiswijk*, daar hij een dag of twee vertoefde. Des Vrijdags, den derden Februarij, liet hij, door een briefje, aan SLATIUS weeten, dat hij den volgenden

dag

dag te *Rotterdam* meende te koomen, en zo hij, SLATIUS, of zijn Zwager, nog één of twee man tot den aanslag konden bekoomen, dat men die zou aanneemen. KORNELIS CORNITSZOON raadde, dat men spreeken zou met eenen JEROEN EWOUTS, als zeer bekend onder de Schippers en Bootsgezellen. SLATIUS ontbood dien JEROEN ten zijnen huize, hem vragende, of hij niemand wist, die iets zoude willen avanturen? JEROEN noemde hier op zekeren JAN TAASSEN, dien hij terstond ging haalen en bij SLATIUS bragt. Deeze vraagde aan TAASSEN, of hij willig ware een Exploict met anderen te doen, die toezegging hadden van driehonderd guldens te ontvangen, en vervolgens meer bevoordeeld te worden, naar elks gelegenheid: zulks dat hem, TAASSEN, nog dien zelfden dag honderdvijfentwintig guldens zouden worden toegeteld. TAASSEN gaf hier op zijn woord; ook JEROEN EWOUTS: maar deeze zeide, dat hij geen Geld begeerde. VAN DYK, ondertusschen te *Rotterdam* gekoomen, van SLATIUS het aanneemen dier twee mannen verstaan hebbende, sprak van nog twee op te zoeken. EWOUTS en TAASSEN bragten, daar toe aangezogt, nog twee mannen, PIETER JANSZOON BROEK en JAN ENGELEN, die, zonder te weeten waar toe, hunnen dienst toezeiden, en 't geld, daar 't om te doen was, ontvingen.

Onder dat alles waren te *Leiden* eenige gasten ziek, andere onwillig geworden. VAN DYK schreef hier over aan JAN BLANSAART, dat, niettegenstaande deezen wederspoed, de zaak daarom moest voortgaan. Dat zijn Broeder anderen moest opzoeken; dat de zaak wel zou gelukken. Dat de aangenomene gasten, zonder verzuim, op Saturdag, den vierden Februarij, in den *Hage*, in de Herberg daar Goude uithangt, moesten bijeen zijn. Dat hij op Zondag daar zoude zijn, en hun geld geeven. Op 't ontvangen van dit briefje, overleiden de Blansaarts met WILLEM PARTHY de zaak, en de zwaarigheid daar in gelegen, en beslooten te zamen, dat ABRAHAM BLANSAART met PARTHY na den *Hage* zou trekken, en VAN DYK wijs maaken, dat ze nog vijf mannen hadden bekoomen, en hem zo bedriegende 't geld ontvangen. Op Saturdag beval de Heer VAN STOUTENBURG, dat KORENWINDER den volgenden dag bij hem in den *Hage* zou koomen, en dat hij onderuit-

schen

ſchap VAN DYK zoude vragen, of alles in gereedheid was. Op zijn boodſchap aan VAN DYK kreeg KORENWINDER tot antwoord, dat hij nog dien avond bij STOUTENBURG meende te zijn, en dat de Gasten gereed waren. Te vooren hadt STOUTENBURG tot KORENWINDER gezegd, dat hij de Bewindhebbers van 't werk goêd gevonden was, dat als de Prins zou van kant zijn, men zulke den afgezette Schouten en Sekretarisſen en anderen zou laaten weeten, om met een deel Huisluiden in den *Hage* te koomen, die als dan zeker gezorgd zouden maaken: dat 'er wel tweehonderd in den *Hage* waren of koomen zouden, om de verandering te bevorderen. Ook zou KORENWINDER, uit last van STOUTENBURG, eenige perſoonen hebben aangezegd, dat zij, hoorende dat de Huisluiden van andere Dorpen na den *Hage* kwamen, met een deel Huisluiden van hun gewest zouden volgen. Ook wil men, hadt VAN DYK last om eenige Huisluiden, ten deezen einde, in den *Hage* te doen verſchijnen. Aan ieder van deeze Huisluiden moest een honderd guilden of twee gegeeven worden, uit de goederen, welke men vervolgens mogt verbeurd verklaaren. Ook liepen 'er, omtrent deezen tijd, zeer wilde geſprekken, op het ſtuk van den toeleg. KORNELIS GERRITSZOON zou naderhand beleeden hebben, hoe hij uit zijnen Zwager SLATIUS en VAN DYK hadt verſtaan, dat in alle Steden tot de verandering was beſlooten, en eenige Wethouders bij 't hoofd zouden gevat worden; dien 't op zijn Advokaats gaan zoude; dat de Remonſtranten van meeninge waren, in alle Steden en op de Dorpen, de Regeering te veranderen. Doch dit voorgeeven ſchijnt zo min geloof te verdienen, als het gerugt, dat Prins FREDERIK HENDRIK eenige kennis van den toeleg hadt, en zich, na de uitvoering, tot een hoofd van den Aanhang zou hebben opgeworpen of laaten gebruiken.

Op den meergemelden Saturdag, den vierden Februarij, wierdt door SLATIUS, op last van VAN DYK, die sich wederom te *Rotterdam* vervoegd hadt, zijnen Zwager, midsgaders HERMAN HERMANSZOON, JAN KLAASZOON en DIRK LEENDERTSZOON, aangezegd, dat zij zich 's anderen daags na den *Hage* hadden te begeeven om den aanſlag uit te voeren. KORNELIS GER-

GERRITSZOON beval hun; geen ander geweer mede te neemen; dan een Houwertje, dewijl hun in den *Hage* zou worden ter hand gesteld 't geen zij verder mogten noodig hebben. Op dien zelfden dag belastte SLATIUS aan TAASSEN, PIETER JANSZOON en EWOUTS, een wagen te huuren, en daar mede na den *Hage* te rijden. Ewouts eischte van SLATIUS reisgeld; hij zeide geen geld te hebben; maar zijnde in zijn Agterhuis een zakje staan, en uit zijn Zwager verstaan hebbende; dat daar geld in was; 't welk hij na den *Hage* zou brengen, nam hij daar uit vijf Rijksdaalders; die hij EWOUTS ter hand stelde. Toen sloot men de Koffer, daar 't geweer in lag, en deedt dezelve op den wagen brengen; daar zij aan JAKOB Ewouts en zijne twee makkers wierdt toevertrouwd. Bij de Koffer deedt VAN DYK een beslooten briefje aan den Waard in den Helm in den *Hage*, daar hij plagt thuis te leggen; inhoudende dat hij hem eene Koffer zondt; daar boeken en papieren in lagen; die hij in den *Hage* noodig hadt, ter bevorderinge eener regtszaake: waarom de Waard eene kamer twee of drie dagen voor hem moest open houden.

Dit alles kon, ondertusschen, niet zo heimelijk verrigt worden, of de Huisvrouw van KORNELIS GERRITSZOON, Zuster van SLATIUS, kreeg uit haaren Man kennis van den toeleg; daar zij groote zwaarigheid in vondt; en nacht en dag over kermde. Doch haar Man en Broeder stelden haar gerust: Ja SLATIUS was zo verblind, dat hij nog dien zelfden avond, ten zijnen huize, een maaltijd aanrigtte, daar hij zijnen Zwager en Zuster, en eenige anderen op onthaalde, en med op den goeden uitslag der onderneeminge, of, gelijk anderen willen, op de goede reize van KORNELIS GERRITSZOON, die 's anderendags na den *Hage* zou vertrekken, lustig rond dronk. Twee Remonstrantsche Predikanten, KORNELIS GERESTRANUS en GERARD VELSIUS, waren hier toen juist voor een korten tijd tegenwoordig, en deeden een dronk mede; dit maakte een bij veelen verdagt, als of zij deel gehad hadden in den aanslag: waar tegen zij zich, egter, naderhand, genoegzaam verdeedigd hebben.

Des Zondags, den vijfden Februarij, vertrok KORNELIS GERRITSZOON te voet van *Rotterdam* na *Overschie*, daar hij

de drie Bootsgezellen JAN KLAASZOON, HERMAN HERMANSZOON en DIRK LEENDERTSZOON hadt beſcheiden, en van waar zij voortreisden na den *Hage*, daar zij tegen den avond aankwamen, en hunnen intrek namen in de Herberg het Zotje, ſtaande in 't Agterom. De andere vier, JAN TAASSEN met zijne Makkers, die de Koffer reeds in den Helm hadden gebragt, hadden op 't Spui, in de Herberg daar Utrecht uithing, hun verblijf genomen. Dien zelfden avond zogt hij VAN DYK in den Helm, zonder hem te vinden; maar eerst des anderendags, wanneer hij met hem at. Vóór den maaltijd ontving hij van hem acht papiertjes met geld; in elk papiertje vijftien of zestien dubbele Rijders, om aan 't Volk van *Rotterdam* te geeven. Aan deeze gaf hij ieder een papiertje, houdende het achtſte voor zich zelven.

Intuſſchen hadt VAN DYK aan JAN BLANSAART geſchreeven, om met zijne bekenden in den *Hage* te koomen. Doch hij zogt zich etlijke dagen te vooren der zaake te onttrekken; willende aan VAN DYK ſchrijven, dat hij met zijn Broeder ABRAHAM zich niet tot den aanſlag wilde laaten gebruiken. Maar WILLEM PARTHY raadde dat af, zeggende, dat men de koe zo lang zou melken als zij melk gaf. Met dat oogmerk toog hij met ABRAHAM BLANSAART na den *Hage* (JAN veinsde zich ziek), daar ze VAN DYK dien avond niet vonden. Maar des Zondags ſprak BLANSAART hem in den Helm. Men ſprak om geld. VAN DYK beſcheidde hem tegen Maandag 's morgens om het te ontvangen. Midlerwijl trokken zij na *Leiden*, doch pasten op 't beſcheiden uur bij VAN DYK te zijn, hem zeggende, dat ze met nog vijf anderen al twee dagen in den *Hage* geweest waren, en niet langer wilden toeven. VAN DYK berigt hun toen dat het geld gereed was; hun voorts toevoegende, dat zij hem (meenende den Prins) wel moesten waarneemen, en tuſſchen de ſtal en koets beſluiten; dat zij het met hun beiden en nog één Rotterdammer moesten uitvoeren, hem met Piſtoolen doorſchieten, en 'er niet uitſcheiden voor dat de Ziel 'er uit was. Ten zelfden tijde wierdt hier beſlooten, dat men 's anderendags, op Dingsdag, den zevende Februarij, den aanſlag te *Rijswijk* zou uitvoeren; dat die van *Leiden*, te weeten ABRAHAM BLANSAART en PARTHY

met

met een Rotterdammer den aanval zouden doen, en dat de andere Leidenaars en Rotterdammers hen ontzetten zouden, in gevalle zij het te kwaad kreegen: waar naa zij allen, over de Tolbrug, na de Veenen, *Noordorp*, *Pijnaker* of *Berkel* zouden vlugten, 's nachts van elkander scheiden, en elk in zijn huis zoeken te koomen, om geen agterdogt te geeven. Vervolgens wierdt in overleg genomen, of men 't Volk niet op zekere plaatzen in de Duinen bij elkanderen zou doen koomen, om elkander volkoomen te onderregten, trouwe te belooven, en tot kloekmoedigheid te vermaanen. Voorts zou PARTHY eene aanspraak aan de Gasten in de Duinen doen, waar toe hij de stoffe ontleenen zoude uit de *Klaarlichtende Fakkel* van SLATIUS, welk Boekje VAN DYK hem ter hand stelde. VAN DYK schoot hier op geld, geevende aan ABRAHAM BLANSAART zes papiertjes, om onder zes personen te verdeelen, en 't zevende aan PARTHY, bedragende te zamen hondertzevenënvijftig Pistoletten en een halve, en schonk hun boven dien elk nog vier dubbele Rijders, om dat zij, gelijk se belooft hadden, eerst op den Prins zouden schieten. Hij noodigde hen daar op 's middags bij zich te eeten; doch zij weigerden het, voorgeevende dat ze bij de andere vijf Gasten (die nergens te vinden waren) weezen moesten: waar op zij zich na de Duinen begaven, de papiertjes opeenden, en het geld in een Neusdoek knoopten. Tegen den avond keerden ze weder na *Leiden*, in stede van bij 't werk te blijven, en verdeelden onder hen drieën het geld, dat voor zeven gegeeven was. Ten zelfden tijde besloten zij; om 's anderendags na den *Hage* te gaan, en den aanslag te openbaaren; doch hier in wierden zij door anderen voorkoomen, gelijk straks blijken zal.

VAN DYK, hier weetende hoe de BLANSAARTS en PARTHY hem bedroogen, ging op dien Maandag naa den middag ten huize van den Heere VAN GROENEVELD, daar hij den Heer VAN STOUTENBURG vondt, wien hij berigt gaf hoe de zaaken stonden. STOUTENBURG toonde zich hier op eenigzins misnoegd, dat men den aanslag dien dag niet hadt in 't werk gesteld. Ook hadt hij zijnen Broeder GROENEVELD van de gesteldheid der zaaken onderrigt, en, in zeker gesprek, tot hem gezegd:

Blijf gij nu bij de werken, indien ik wilde zo zou al uw goed mijn zijn. Wijders, dat KORS JANSZOON VAN ALFEN 't veranderen der Regeeringe te *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam* te wege zou brengen. Op dien zelfden Maandag openbaarde KORNELIS GERRITSZOON den drie Bootsgezellen, die in 't Zotje waren, dat men den aanslag des Dingsdags zou uitvoeren, en op wat wijze. En als hij zag, dat HERMAN HERMANSZOON een weinig begon te aarzelen, zogt hij hem moed in te spreeken, met te zeggen, dat men slegts voor hadt, den Prins te vervoeren; waar uit blijkt, dat men deeze luiden wegens den aart van den aanslag nog niet volkomen onderrigt hadt. Midlerwijl hadt KORNELIS GERRITSZOON uit VAN DYK verstaan, dat de vier Gasten, die de Koffer met Geweer in den *Hage* gebragt hadden, niet te vinden waren; die daar op last kreeg hen op te zoeken.

De vier Matroozen, JEROEN EWOUTS, JAN FAASSEN, PIETER JANSZOON BROEK en JAN ENGELEN, allen Remonstrantsgezinden, waren bezig met den Prins te spreeken, toen KORNELIS GERRITSZOON hen in de Herberg kwam zoeken. Dit schijnt zich, waarschijnlijk, dus te hebben toegedragen. Zij waren aangenomen tot zekeren aanslag ten dienste van 't Land, daar hun in den *Hage* opening van zou gedaan worden, en hadden, voor dat ze den grond van 't geheim verstonden, eenig geld ontvangen. Dat men zich zo agterlijk hieldt, gaf agterdogt. JAN FAASSEN kreeg eerst vermoeden, en gaf zijnen Makkeren in bedenking, of 'er misschien eenig kwaad mogt schuilen. Na eenig overleg beslooten ze den Prinse de zaak aan te dienen. Was de aanslag goed, meenden ze, dan zou de Prins 'er kennis van hebben; was zij kwaad, zo hadden ze voor 't ontdekken loon te wagten, en voor 't niet ontdekken straffe te vreezen. Hier op begeeven zij zich ten Hove; maar verstaande dat de Prins te *Rijswijk* was, spoedden zij zich derwaarts; verzoekende, zijne Doorluchtigheid over eene noodige zaak te spreeken. Hun wierdt aangezegd, dat ze den Prins uit den Stal koomende konden aanspreeken. Zij wederom, dat het eene zaak was, die geen uitstel leedt. Toen gaf de Prins hun terstond heimelijk gehoor. JAN FAASSEN voerde het woord, zeggende, „ dat ze met hun vieren te

„ Rot-

„ *Rotterdam* gehuurd waren tot een onbekenden aanslag, ten
„ dienste van 't Land; dat hun elk driehonderd guldens,
„ welken zij den Prinse toonden, op de hand waren gegee-
„ ven; dat ze, ten dien einde, gezonden waren na den
„ *Hage*, daar ze een Koffer gebragt hadden in den Helm;
„ voorts vraagende of zijne Doorluchtigheid kennis van dien
„ aanslag hadt?" De Prins antwoorde, neen; en hen verder ondervraagende na andere omstandigheden, gaven ze tot antwoord, dat ze niet meer wisten van de zaak, dan dat in den *Hage*, in de Herberg het Zotje, nog eenige Matroozen waren, welke men tot den zelfden aanslag hadt gehuurd. De Prins, zeer verzet van 't geen hem was aangediend, beval hun, hem, langs eenen anderen weg, over *Voorburg*, te volgen, en op het Hof in den *Hage* bij hem te komen. Hij reedt hier op in allerijl derwaarts, ontboodt den President en eenige Raaden van het Hof terstond bij zich, die de ontdekkers nog eens gehoord hebbende, den Fiskaal en Geweldige zonden, om 't Zotje en den Helm te bezetten. In 't Zotje wierden KORNELIS GERRITSZOON, HERMAN HERMANSZOON, JAN KLAASZOON en DIRK LEENDERTSZOON, onverhoeds, overvallen, en terstond in hegtenis genomen. VAN DYK was nog in den Helm boven op de Kamer bij de Koffer, toen hij hoorde dat de Fiskaal beneden was. Hij zogt toen de Koffer te openen, met oogmerk om de Pistoolen 'er uit te haalen en onder 't Bed te verbergen; doch daar toe geen tijd hebbende, liet hij eenige Pistoolen in de Koffer leggen, wierp de andere op het Bed, sloeg den Mantel om de ooren, en tradt voorbij den Officier ter deure uit; terwijl zeker Geregtsdienaar zeide, dat hij dien Man wel kende en veele jaaren hadt gekend. Hij weg zijnde, deedt men huiszoeking, en vondt de Koffer met Geweer boven op de Kamer, en nog open. De Waard, die gezegd hadt van een man met een Koffer te weeten, wierdt voor eenigen tijd vastgezet. VAN DYK begaf zich na het huis der Vrouwe van OLDENBARNEVELD, daar de Heer VAN STOUTENBURG woonde, hem zeggende, dat de Koffer met Geweer gevonden en de aanslag ontdekt was; waar op hij terstond agter den Stal uitging, langs de Duinen, het Bosch om, over den *Leidschen Dam*, na *Bleiswijk*. Straks naa het vertrek

VEN VAN DEK, kwam KORENWINDER bij STOUTENBURG, dien hij in den Stal vondt, verbaasd roepende: „ De Koffer van „ VAN DEK is gekreegen en de zaak uitgekoomen; gaa door: „ want dit huis zal terstond bezet worden;" waar op deeze ook terstond de vlugt nam. STOUTENBURG hier op na zijnen Broeder GROENEVELD ijlende, gaf hem ook te verstaan, hoe de zaaken stonden: waar op zij beiden insgelijks de vlugt namen; doch met een ongelijken uitslag, gelijk wij straks zullen melden.

De vier gevangenen wierden nog dien zelfden avond, en 's nachts, door eenige Raaden van het Hof ondervraagd, en tegen de aanbrengers verhoord. In 't eerst zeiden ze, dat ze alleenlijk waren aangenoomen om twee gevangen Remonstrantsche Predikanten te *Haarlem* te verlossen; doch aan de Paleije gebragt zijnde, beleeden ze den toeleg op den Prins. Eenigen melden, dat KORNELIS GERRITSZOON, de Zwager van STATIUS, alleen gepijnigd wierdt, en wel zo strenglijk, dat men meende dat hij 't zou bestorven hebben. — En dus verviel deeze vloekwaardige aanslag, eer dezelve tot openbaare handdaadigheid kon uitbarsten.

Naa de ontdekking des aanslags, wierden de vier aanbrengers in de Kasteleinije gebragt, daar men hen goeden cier liet maaken, tot dat men nader agter de waarheid zou gekoomen zijn. Men hadt ondertusschen de toegangen van den *Hage* met gewapende Schutters en Soldaaten bezet, om den schuldigen of verdagten het vlugten te beletten. Den volgenden morgen reeden twee Raaden van het Hof na *Rotterdam*, met oogmerk, zo men meent, om VAN DER DUSSEN te vangen. Doch deeze was niet te vinden. Dien zelfden morgen gingen ABRAHAM BLANSAART en WILLEM BARTHE van *Leiden* na den *Hage*, met oogmerk, gelijk ze naderhand zeiden, om den aanslag te openbaaren. Doch koomende aan 't huis te Deil, verstonden zij dat de zaak ontdekt was: waar naa zij na *Leiden* te rug keerden, en voorts, met JAN BLANSAART, de vlugt namen. 's Woensdags naa de ontdekking, was 't Biddag door het gantsche Land. Men gaf den Predikanten in den *Hage* toen last, om God ten dien dage te danken voor de ontdekking van den snooden aanslag. Dit geschiedde ook in

Ver-

verſcheiden Steden en Dorpen, daar men de tijding van den toeleg en de ontdekking hadt ontvangen; 't welk niet geſchiedde, zonder dat de Remonſtranten, op veele plaatzen, van den Predikſtoel, ſcherpelijk doorgehaald, en de toehoorders tegen hen, als begunſtigers van den aanſlag, wierden opgeruid.

Uit het geen de gevangenen hadden beleeden, hadt men beſlooten, dat, benevens SLATIUS en VAN DYK, ook de geweezen Predikanten KORNELIS GEESTERANUS en GERARD VELSIUS ſchuld aan den toeleg hadden. Men beloofde dan bij openbaare afkondiging, op den negenden Februarij, vierduizend guldens aan elk, die een van deeze vier in hegtenis wist te leveren. De goederen van GEESTERANUS wierden te *Gouda* aangehouden en bewaard; doch toen men SLATIUS in hegtenis hadt, bleek zijne onſchuld zo verre, dat men ze zijner Huisvrouwe ljet volgen. GEESTERANUS, hogthans, het zekere voor het onzekere kiezende, maakte zich te zoek, en week na *Holſtein*; doch naderhand heeft hij zijne onſchuld zo duidelijk getoond, dat hij door het Hof openlijk wierdt vrij verklaard: gelijk ook VELSIUS, vervolgens, tot zijnen dood toe, te *Rotterdam* openlijk gewoond en verkeerd heeft.

Dewijl 't vermoeden ſtraks op de Heeren VAN GROENEVELD en STOUTENBURG viel, wierden zij overal gezogt, doch niet gevonden. Men zette Dienaars van 't Hof in hunne Huizen, en nam hunne goederen in bewaaring. De Leermeester van den Zoon des Heeren VAN GROENEVELD wierdt gevat en gepijnigd, doch niets uit hem ontdekt. De Zoon van KORENWINDER, naauwlijks twintig jaaren oud, wierdt door den Fiskaal op een Wagen in den *Hage* gebragt. Uit deezen zogt men te verſtaan, waar zijn Vader zich onthieldt; doch hij beleedt niets. Ook dagt het zommigen te hard, dat men een Zoon wilde dwingen om zijnen eigen Vader te verraaden. De Heer VAN DER MYLE, die, als geens kwaads bewust, geen voet verzet hadt, wierdt uit de *Beverwijk* in den *Hage* gebragt, en in de Kaſteleinije bewaard. Doch toen men hem vervolgens ondervraagde, verantwoordde hij zich tot volkoomen genoegen van het Hof, met betuiging dat hij alle geweldige aanſlagen altoos hadt afgeraaden. Eenigen ver-

haalen, dat zijn Zwager STOUTENBURG met SLATIUS op zekeren dag bij hem in de *Beverwijk* was gekoomen, om hem over den toeleg te ſpreeken; maar dat hij hen zo ſtuurſch bejegende, dat STOUTENBURG, SLATIUS ter zijden trekkende, tot hem zeide: „ koom laat ons gaan; het is een rechte „ hondsvot." Waar op ze heenen gingen, zonder een woord van den aanſlag te ſpreeken; tot zijn groot gelük; want indien hij 'er een woord van geweeten hadde, zou 't hem, ongetwijfeld, het hooft gekost hebben. Eenige maanden later wierdt hij op vrije voeten geſteld, en hem verlof gegeeven om ſlomme door 't Land te mogen reizen, mids hij in de *Beverwijk* bleeve woonen. De Advokaat SYLVIUS of BOSCH, voormaals Hoogleeraar, wierdt in zijn Huis in den *Hage* verzekerd, maar, nâ dat hij zijne onſchuld hadt doen blijken, insgelijks geſlaakt. Den vier Matroozen, die den toeleg hadden ontdekt, tot nog toe aangehouden, wierdt, op den twaalfden Februarij, vrijheid gegeeven om te mogen vertreeken. De Algemeene Staaten ſchonken elk hunner, tot loon voor 't aanbrengen, zeshonderd guldens aan geld, en een Maandgeld van vijftien guldens, met voorſchrijven aan alle Kollegien ter Admiraliteit, dat men ze, voor alle anderen, bevorderen zoude tot de eerſt openvallende Scheepsampten, waar toe ze bekwaam waren. De Prins gaf, daarenboven, ieder hunner een gouden penning met zijn Beeldtenis en Wapen, ter waarde van tachtig guldens, nevens een verzilverd Rapier. Te *Rotterdam* wierdt ABRAHAM WOUTERSZOON, de Zwaardveeger, die aan SLATIUS de Piſtoolen hadt verkogt, op den tienden der Maand, gevangen genomen; doch den zeventienden vondt hij middel, om de deur des Kerkers, met het vuur, dat hij zich bij warmde, in brand te ſteeken, en alzo uit de Kamer te koomen; laatende zich voorts, door middel van een aangeknoopt Lijwaat, van de hoogte neder, en voorts ontvlugtende. Omtrent dien zelfden tijd raakte ook KLAAS MICHIELSZOON BONTEBAL, geweezen Sekretaris van *Zevenhuizen*, die een gedeelte van 't geld verſtrekt hadt, in hegtenis, en wierdt zedert te *Rotterdam*, voor Mannen van *Schieland*, te regt geſteld.

Op

Op den elfden der meergemelde Februarij, wierden aan de Bevelhebbers der Grensſteden en aan de Staaten der andere Gewesten brieven afgezonden, waar bij gebaat en verzogt wierdt, op de ſchuldigen te letten, en dezelve in hegtenis te neemen. Dergelijke brieven wierden ook afgevaardigd aan de Gezanten, Reſidenten en Agenten buiten 's Lands. 't Stuk der zamenzweeringe wierdt, in deeze brieven, meest eenigen Remonſtrantſche Predikanten en anderen van dien aanhang te laste gelegd. De ijverigſte Contraremonſtrantſche Predikanten namen deeze gelegenheid waar, om hunner partije afbreuk te doen. De Predikſtoelen daverden van de zamenzweeringe. De Remonſtranten wierden voor Landverraaders en Prinſenmoorders uitgekreeten. Dit maakte zo veel indruk op 't Graauw, dat de Remonſtranten, op veele plaatzen, hunn lijfs niet veilig ſcheenen. Zij wisten niet wat zij van hunne Leeraars zeggen zouden. De verſlagenheid der Gemeenten was zo groot, dat door 't gantſche Land de Vergaderingen ſtil ſtonden. Hier uit ontſtondt groot verloop onder de Broederſchap. Veelen, dien 't verveelde, met gevaar van boete ter preeke te gaan, liepen tot de Contraremonſtranten over, de zamenzweering tot een voorwendzel neemende. De eenvoudigen en ligtgeloovigen volgden dit voorbeeld. Anderen waren vol agterdenkens. In deezen ſtaat van zaaken, kondigden de Staaten van *Utrecht*, op den veertienden Februarij, een ſtreng Plakaat af, waar bij de gantſche Broederſchap der Remonſtranten genoegzaam wierdt beſchuldigd met den toeleg, en ook vierduizend guldens gezet op het lijf van hun, die men ſchuldig hieldt, zonder GERSTERANUS en VELSIUS te vergeeten.

Ten zelfden dage wierdt VAN DYK te *Hazerswoude* betrapt in Boeren kleederen. Hij was verſpied, en om 't loon van de vierduizend guldens, op zijn lijf geteld, den Baljuw aangebragt. Meenende te ontkoomen, ſprong hij uit een hoog Venſter, en zogt voorts met ſchaatzen over de toegevroozen ſlooten te ontſnappen; doch, alzo het Ys te zwak was, brak het, en wierdt hij alzo gevat. De Baljuw zondt ſtraks een Bode aan den Prins met deeze tijding, die hem zo aangenaam was, dat hij den Brenger vijftig, en zijnen Makker vijfen-

twintig guldens liet geeven. In hegtenis zijnde, ontboodt hij zijne bloedvrienden en kinderen, van welke hij afscheid nam, bekennende een man des doods te zijn. VAN DYK, na den *Hage* gebragt en van 't Hof ondervraagd, bekende terstond den toeleg. Op den vijftienden der Maand aan de Paleije gebragt, om meer beschelds van hem te hooren, stondt hij de pijn, hoe zwaar ook, door, zonder iets te openbaaren. Doch men wil dat 's anderendaags hem de weedom der geleeden pijn zodanig smartte, dat hij den Heeren verdere opening gaf. 't Geen hij toen beleedt, wierdt zeer geheim gehouden; doch men meent dat hij iets ontdekt hadt, 't welk Prins HENDRIK raakte, met wiens naam STOUTENBURG gespeeld hadt, om VAN DYK te eerder in te wikkelen. Den gantschen morgen tot over den middag was men met VAN DYK bezig; en terstond na zijne Verhooring, geschiedde 'er, onder het luijen der Stadshuis Klokke, eene afkondiging, waar bij vijfduizend guldens gezet wierden op de lijven van GROENEVELD, STOUTENBURG en VAN DER DUSSEN, vierduizend op dat van KORENWINDER, en zeshonderd op die van ABRAHAM en JAN BLANSAART. Men besloot hier uit, dat VAN DYK deeze persoonen hadt genoemd.

Te *Leiden* was ook veel te doen over 't stuk der zamenzweeringe. PAULUS STOCHIUS, voor deezen Vroedschap der Stad en Sekretaris der Weeskamer, doch van beide Ampten verlaaten, wierdt, den veertienden Februarij, met GUILLELMUS CODDÆUS, geweezen Hoogleeraar in de Oosterssche taalen, in den Boekwinkel van GOVERT BASSON, door den Schout DE BONT, in hegtenis genomen. CODDÆUS heeft men kort daar naa wederom ontslagen. Dien zelfden avond wierdt ook de Landmeeter JAN PIETERSZOON DOU uit zijn huis gehaald en in de Gijzelkamer gebragt. De grond van 't vermoeden, op welke STOCHIUS en DOU in verzekering genomen wierden, was, dat zij, op den zelfden dag, als de aanslag op Prins MAURITS zou worden uitgevoerd, te *Zoetermeer* geweest waren om eenig Veenland te koopen, en aldaar gesproken hadden met eenigen, die deel in den toeleg hadden, of des verdagt gehouden wierden. Nogthans bleek hunne onschuld eerlang, vooral door de verklaaring van KORENWINDER, die hen vol-

volkoomen vrijſprak. Evenwel zaten zij nog eenigen tijd in hegtenis, en onder borgtogt ontſlag verkreegen hebbende, moesten zij de kosten nog betaalen.

Middelwijl wierdt ook de Heer VAN GROENEVELD gevangen. Toen hem zijn Broeder STOUTENBURG de tijding van de ontdekkinge des aanſlags bragt, en raadde te vlugten, gaf hij den moed om te kunnen ontkoomen genoegzaam verlooren, en was van meeninge in zijn huis te blijven, en daar af te wagten, wat hem zou overkoomen. Maar zijne Echtgenoote, ANNA WEITSEN, *Vrouwe van Brandwijk*, ſprak hem hart in, hem vermaanende en biddende, dat hij zich zou bergen. Tegen den nacht begaf hij zich daar op na *Scheveningen* bij een Viſcher, hem genegen. Deeze was van verſtand, dat hij in zijn Pink zou treeden, en dat men, onder dekzel van viſchen, terſtond in zee zou ſteeken; zich wijders aanbiedende om hem na *Engeland*, *Hamburg* of na elders te brengen. Maar uit vreeze voor de Zee, nam hij een verkeerd beſluit, en ging met zijnen Kamerling en den Viſcher te voet langs het ſtrand, na 't naaſte Dorp, daar hem de Viſcher een Wagen bezorgde, die hem na *Zantvoort* en voorts na *Egmond* bragt. Hier veranderde de Heer VAN GROENEVELD van gewaat, en zogt zich, door het aandoen van een Viſchers pij, onkenbaar te maaken. Van *Egmond* liet hij zich na *Petten* brengen, en voorts na *Texel* overvoeren. Doch zich hier niet betrouwende, ſtak hij over na *Vlieland*, daar hij zich dagt te ſcheep te begeeven. Ondertuſſchen kwam 't gerugt in den *Hage*, dat hij te *Scheveningen* was gezien, en terſtond viel 't vermoeden op den Viſcher, zijnen Vriend, wiens Vrouw men, op den zestienden, in den *Hage* aantaſtte, en door dreigen noodzaakte te bekennen, met wien haar Man vertrokken was. Nu hadt men 't ſpoor van zijne vlugt, dat men terſtond volgde. De Schout van *Vlieland*, toen ook iets vernomen hebbende, het zij uit den *Hage*, of van elders, en weetende dat men vijfduizend guldens op 's Mans lijf gezet hadt, begon op den achttienden het Eiland rond te zoeken; en, eenig berigt van zijn verblijf bekoomen hebbende, vondt hij hem eindelijk bij eenige Viſchers zitten, als een Viſcher gekleed, in een grauwe Pij, met groote Viſchers

Laar-

Laarzen aan de beenen, en een Noppers-Muts op 't Hoofd. De Vischer, die hem verzeide, den Schout gewaar wordende, ontliep het gevaar. Maar de Heer VAN GROENEVELD moest zich gevangen geeven, en wierdt, des anderendaags, onder een sterk geleide na den *Hage* gebragt, en op de Gevangenpoort gezet.

Gelukkiger slaagde zijn Broeder, de Heer VAN STOUTENBURG, die schuldiger was dan hij, nevens ADRIAAN VAN DER DUSSEN, die 't gevaar, dat hun dreigde, ontkwamen. STOUTENBURG hadt zich, meent men, in eene kist uit den *Hage* doen dragen, en was daar met heimelijk te *Rotterdam* gekoomen, daar hij zich, met VAN DER DUSSEN, wel tien of twaalf dagen onthielde, ten huize van een geweezenen Speelman, doch nu van goede middelen; wagtende tot dat het nauwe toezigt op de Veenen wat zou slappen. Eindelijk huurden ze een schip voor duizend guldens, met beding dat de Schipper, JAKOB BELTJES genaamd, Kaas zou laden op *Weezel*, en hen nevens hunne Dienaars onder dezelve verbergen. Anderen zeggen, dat ze zich in 't Vooronder verschuilden, en Schippers pijen aantrokken, om te min kenbaar te zijn. Zij hadden zich van voorraad van spijs en drank wel voorzien, en lieten, als zij bij Steden kwamen, door den Schipper eenige verversching koopen. Dus de Waal opvaarende, bleeven zij voor *Nieuwmegen* etlijke uuren leggen, daar zij van den Schippersknegt het eerst gezien wierden, zonder hen te kennen. Men maakte hem diets, dat het Geestlijke Heeren waren, die hij niet moest beklappen; ook schonken ze hem twee Rijksdaalders, op dat hij zwijgen zoude. Omtrent het Tolhuis, niet verre van *Schenkenschans*, gekoomen zijnde, moesten ze aldaar eenige uuren blijven wagten. Hier zondt STOUTENBURG zijnen Knegt aan land om iets te koopen, of, gelijk anderen willen, om te verneemen, welke gerugten in den Schans wegens zijnen Heer liepen. In den Schans wierdt hij terstond gekend van eenige Soldaaten, die hem te *Bergen op den Zoom*, terwijl STOUTENBURG aldaar Gouverneur was, gezien hadden. Men vraagde hem terstond na zijnen Heer. In 't eerst hielde hij zich onkundig, zeggende dat zijn Heer al voor lang vertrokken was. Maar ver-

vermids men zich met zijn antwoord niet voldaan hieldt, dreigde men hem met den Pijnbank, en deedt hem dus bekennen 't geen men weeten wilde. Terstond wierden eenige Soldaaten na het Schip gezonden. Doch deezen kwamen te laat. Want STOUTENBURG met VAN DER DUSSEN en den Schipper, in de Boot visschende op het Water, en uit het agterblijven van den Knegt eenig vermoeden opvattende, lieten zich zonder uitstel, door den Schipper, aan de overzijde der Waale op Kleefschen bodem brengen. Hier huurden ze eenen Wagen, die hen en den Schipper te post na *Goch* bragt. Deeze Stad hadt Spaansche Bezetting in, en de Bevelhebber ontving hen vriendelijk; geevende hun, naa eenige dagen vertoevens, een sterk geleide mede na *Brussel*, alwaar de Aardshertogin IZABELLA hen eerlang, bij eene schriftlijke Akte, in haare bescherming nam. De Huisvrouw van VAN DER DUSSEN volgde eerlang haaren man na *Brussel*, en strekte hem tot eene trouwe hulp in zijne ballingschap. Maar de Heer VAN STOUTENBURG was zo gelukkig niet. Zijne Echtgenoote WALBURG VAN MARNIX, Dochter van den beroemden PHILIPS VAN MARNIX, *Heere van St. Aldegonde*, weigerde, 't zij uit gebrek aan liefde of uit weerzin in zijne misdaad, hem in zijne ongelegenheid gezelschap te houden, en het haare afkeerigheid van hem en zijn doen openlijk blijken. De Staaten schreeven, zedert, brieven aan de Aardshertoginne, met verzoek dat men hem zou overleveren; doch 't wierdt geweigerd. Hij deedt daar naa eene reize door *Frankrijk* en *Italie*. Te *Brussel* wedergekeerd, vondt hij zich in groote verlegenheid. Aan de eene zijde zogt hij, door zijne vrienden, toen de tijden een weinig bedaard waren, pardon en Landwinning te verkrijgen; van den anderen kant wierdt hij van de Spaanschgezinden aangezogt, om zich onder hen in den Krijgsdienst te begeeven. Eenige vrienden raadden hem, dat hij in eenigen anderen Oorlog, buiten nadeel van 't Vaderland, zijn fortuin zoude zoeken. Lang hondt hij in twijfel, werwaarts over te slaan. Eindelijk besloot hij geheel van partij te wisselen, en zo wel den Godsdienst als de Wapens van den vijand aan te neemen. In of omtrent den Jaare 1626, nam hij dienst onder de Aardshertogin, en zedert zag men hem, als Ritmeester, de wapenen voeren tegen het Vaderland: tot groot verdriet

zijnes

zijner Maagen en Vrienden. Het Schip, dat STOUTENBURG gevoerd hadt, wierdt te *Schenkenschans* aangehaald, en daar naa met de Lading verbeurd verklaard. Zijnen Dienaar met des Schippers Vrouw en Knegt heeft men gevanklijk na den *Hage* gevoerd; doch men vindt niet aangetekend hoe 't met hun is afgeloopen. Voorts hadt men, bespeurende dat STOUTENBURG en VAN DER DUSSEN Wisselbrieven uit Holland zogten te trekken, al vroeg beslooten, alle onderhandeling met hun te verbieden.

Op den zelfden dag, als de Heer VAN GROENEVELD in hegtenis geraakt was, wierden te twee BLANSAARTS, en des nachts daar naa WILLEM PARTHY, gevat. Omtrent hun vlugten en gevangenneemen zag men oogenschijnlijk de groote kragt van 't woegende Geweeten, dat hen ginds en herwaarts dreef, en door eigen ongerustheid in den strik deedt vallen. De ontdekkers van den aanslag, en de vier eerste gevangenen schijnen niets van hun geweeten te hebben; 't welk hun tijds genoeg gaf, om, zondet ontdekt te worden, uit Holland, en over *Vollenhove* in *Groll* te geraaken. Hier waren ze veilig, dewijl deeze Stad Spaansche Bezetting in hadt, en niet op Staatschen Bodem lag. Doch de vreeze, dat de Spaanschen hen mogten vatten en losgeld afperzen, deedt hen wederkeeren na *Vollenhove*. Van daar reisden ze door *Friesland* en *Groningen* na *Delfzijl*, en voeren van daar over na *Embden*, vergezelschapt van een Schipper van *Medenblik*. Des nachts sliepen ze in de Herberg den Helm, en namen op den achtienden een Wagen, van meening om na *Stikhuizen* te rijden. Maar koomende bij *Oldersum*, overviel hun een nieuwe angst; zij vreesden in de handen der Mansfeldschen te zullen vallen, en geplonderd of mishandeld te worden. Dies bevalen ze den Voerman de Wagen te wenden, na *Embden* te rug te keeren, en voor geene andere Herberg stil te houden. De Voerman bragt hen voor eene andere Herberg; doch alzo de Waard hen voor slegt volk aanzag, weigerde hij hen in huis te neemen: want om minder bekend te zijn, hadden zij zich in slegt gewaat verkleed. De Schipper, die hen verzelde, badt den Waard hen te herbergen. 't Waren, zeide hij, treffelijke Kooplieden, die zich zo slegt gekleed hadden, om te

beter

beter door de Mansfelders te geraaken. Op dat zeggen nam hij ze in huis. Zij verzogten eerst dat ze daar twee of drie dagen mogten blijven; dat men hun een Kamer zou aanwijzen, en het onbijt aanregten. 't Geschiedde. De Waard, die toen de Dagwagt hadt, ging na 't Stadshuis, en te negen uuren wederom thuis koomende, verzogten hem zijne Gasten voor hun een goed Middagmaal te bereiden, 't welk hij zijn Kok beval te doen. Daar op ging hij wederom na 't Stadhuis, en keerde tegen den Middag van daar te rug, wanneer hij verstondt, dat de Gasten gezegd hadden niet in huis te zullen eeten, alzo ze ergens in de Stad genodigd waren.

Dit wekte den Waard tot toorn. Midlerwijl kwam zeker Burger den Waard vertellen, dat zijne Gasten geweest waren bij een Schipper, die zeilree lag na *Bajonne*, hem vraagende, of hij hen niet te *Calais* of *Douvres* zou kunnen aan land zetten, met aanbieding van hem te geeven, wat hij zou begeeren. De Waard alle deeze dingen hoorende, kreeg agterdogt of 'er iets kwaads mogt agter steeken; en vermids hij de afkondiging van 't Hof geleezen hadt, viel hem in, of zij mogelijk aan den toeleg mogten schuldig zijn. Met deeze gedagten aan tafel zittende, wierdt hij in zijn vermoeden versterkt, toen zij midlerwijl in allerijl kwamen binnen loopen, hem vraagende wat zij verteerd hadden, en, met een bedeesd gelaat en beevende hand, zo veel voor elk betaalen wilden, als hij voor allen drie gevorderd hadt: welke verbaasdheid in hun ontstaan was op zijne vraag, waarom zij nu na *Frankrijk* of *Engeland* wilden? Hij gaf dan den Schout kennis van zijn vermoeden, en deeze, hen waarneemende, toen zij ter deure uitgingen, verzogt hen met hem bij den voorzittenden Burgemeester te willen gaan. Op deeze vraag, gingen ABRAHAM BLANSAART en WILLEM PARTHY terstond door. JAN BLANSAART zeide, dat ze nog wel twee of drie dagen te *Embden* zouden blijven, en dan bij den Burgemeester wilden koomen. Hier op ging hij na den Helm, zijne eerste Herberg. Ten twee uuren kwamen JAN STAPPEN, Majoor van *Groningen*, en de Bode van 't Landschap, nevens den Voerman, die de drie vlugtenden te *Delfzijl* gebragt hadt, te *Embdem*, door de Regeering van *Groningen* op eenig vermoeden afgezonden,

om

om hen te vatten. JAN BLANSAART, dit Volk en den Voerman ziende, beleedt terſtond den man te zijn, dien men zogt. Zijn Broeder BLANSAART wierdt 's naamiddags tien vier uuren gevonden op de Appelmarkt, in 't wapen van *Leiden*, daar hij gekleed te bedde lag. Deez', zich gevangen ziende, badt terſtond, dat men God voor zijne Ziel bidden zoude. WILLEM PARTHY wierdt den volgenden nacht, in een Dorp nabij de Stad, betrapt, en terſtond na *Embden* gebragt. Hier zaten ze tot den tweeëntwintigſten, wanneer ze te ſcheep gevoerd wierden na *Amſterdam*, alwaar ze eenigen tijd in de Boeijens zaten. De toeloop van menſchen, om hen te zien, was hier zo groot, dat men, om uit de nieuwsgierigheid voordeel te trekken, ieder kijker een ſchelling liet betalen, ten voordeele van de armen. Van *Amſterdam* wierden ze na den *Hage* vervoerd, daar zij den zeventiendentwintigſten aankwamen. Weinige uuren te vooren, was den vier eerſte gevangenen hun vonnis voorgeleezen, waar bij zij verklaard wierden, begaan te hebben de misdaad van gekwetſte Hoogheid. Zij wierden vervolgens onthoofd, na dat hun Geweer, voor hunne oogen, door den Scherpregter gebroken was. Het Lichaam van KORNELIS GERRITSZOON, Zwager van SLATIUS, wierdt gevierendeeld, en de deelen, aan halve Galgen, op de vier uitgangen van den *Hage* gehangen, en 't Hoofd op 't Galgeveld op een Staak geſteld. De lichaamen der drie Matroozen wierden na 't gemelde Veld gevoerd, en aldaar op Raderen, en hunne Hoofden op Staaken gezet. Weinige dagen te vooren, te weeten op den eenëntwintigſten, was KORENWINDER betrapt te *Overſchie*, en, met den Huisman, die hem geherbergd hadt, na den *Hage* gebragt, en op de Gevangenpoort gezet. Ook geraakten, op den vierëntwintigſten, te *Leiden* in hegtenis drie Burgers, JAN PIETERSZOON LYNDRAAIER, SAMUEL DE PLEKKER en GERRIT KORNELISZOON, die, iets gehoord en niet aangebragt hebbende, zulks duur bekogten.

In den aanvang van Maart, viel eindelijk ook SLATIUS in handen van 't Geregt. Doch van deezen hebben wij reeds, in een afzonderlijk Artikel, verſlag gedaan.

Nog

DE MOEDER, VROUW EN ZOONTJE VAN DEN HEER VAN GROENEVELD SMEEKEN PRINS MAURITS OM GENADE.

Naa de gevangenneeming van SLATIUS, hadt men nu alle of de meeste handdaadigen in verzekering; en het Hof ging met dezelven tot de Regtspleeging over. De Heer VAN GROENEVELD toonde in zijne Gevangenis groote kloekmoedigheid; en terstond, bij de ondervraaging, alles beleeden hebbende wat hij van den aanslag wist, wierdt hij niet gepijnigd, gelijk VAN DYK en KORENWINDER. De Vrouwe Weduwe van OLDENBARNEVELD besloot, in deezen staat der zaaken, vergezeld van de Vrouwe van GROENEVELD en haar Zoontje, zich tot den Prins te keeren, en hem om genade te smeeken. Zij verzogten dan en verkreegen gehoor bij zijne Doorluchtigheid. Toen deeden ze eenen val met de diepste deemoedigheid; en baden met alle redenen, die 't Moederlijk hart en de teedere liefde eener trouwe Echtgenoote kan voortbrengen; om ontferming en genade; mengende de woorden met traanen, zuchten en snikken, en al wat deernis kan verwekken. De Prins bejegende haar, in de daad, beleefdlijk; doch gaf haar luttel hoop, zeggende, dat de zaak van den Heere VAN GROENEVELD voor 't Hof hing en buiten zijne magt was; 't welk genoeg te kennen gaf, dat de Prins de Regters zou laaten geworden. Zommigen verhaalen, dat de Prins te deezer gelegenheid tot de Weduwe van OLDENBARNEVELD zou gezegd hebben, waarom zij geen pardon voor haaren Man verzogt hadt, gelijk zij nu voor haaren Zoon deedt? En dat de andere dit aanmerkelijk antwoord zou gegeeven hebben, 't welk meer inhieldt dan zij zelve mogelijk dagt. „ Mijn „ Man, sprak ze, hadt geen schuld; maar mijn Zoon heeft „ schuld." Men wil ook dat de droeve Moeder, Vrouw en Kinderen, behalven deezen, nog verscheiden voetvallen deeden, doch allen vergeefs; hoewel zommigen meenden, dat het Vorstlijk en waarlijk heldhaftig zou geweest zijn, dien kwalijk bedagten en ongelukkigen Heer, dien men half tegen zijnen wil in 't kwaad hadt ingewikkeld, aan zo deemoedige smeekingen weder te geeven, en hem zijne misdaad kwijt te schelden. Maar men liet het Regt zijnen gang gaan, en dat verweest den Heer VAN GROENEVELD, nevens KORENWINDER en VAN DYK, ten zwaarde, als schuldig aan de misdaad van gekwetste Hoogheid, met verbeurdverklaaring hunner goede-

hen. Van zommigen wierdt in 't Vonnis van GROENEVELD, en zijne Belijdenisse daarin begreepen, aangemerkt, dat hij in meest alle zaaken zeer onzeker en twijfelagtig sprak, veeldijds niet weetende, van wien dit of dat gezegd of gedaan, of waar en wanneer het geschied was, en dat hij slegts eene ruwe kennis hadt van 't voorneemen, zonder te weeten hoe men 't in 't werk zou stellen. Men las bijna in elken regel van 't Vonnis, dat het was geschied ten huize van hem, of van zijnen Broeder, dat zijn Broeder, of KORENWINDER of VAN DER DUSSEN, dit of dat gezegd hadt. Zo dat genoeg bleek, dat hij de zaak weinig hadt behartigd, en tegen zijnen wil en dank door zijn Broeder en Vrienden daar genoegzaam met geweld was in getrokken: te weeten, om zijn Crediet te leenen tot het ligten van het geld, zonder zich verder ergens mede te bemoeden; laatende zijnen Broeder en de anderen met de zaak begaan. Doch de Regters verstonden, dat 't geen hij gedaan hadt om het geld te verschaffen, en 't verzwijgen van 't geen hij van den moeleg wist, verdiende, ten voorbeelde en afschrik van anderen, gestraft te worden.

Op den achtentwintigsten Maart, wierdt den Heere VAN GROENEVELD, nevens KORENWINDER en VAN DYK, aangezegd, dat ze den volgenden dag sterven moesten. Men schikte hun ook eenige Predikanten toe, op de Gevangenpoort, om hen ter dood te bereiden, dien ze goed gehoor gaven, met betooning van groot berouw over hunne zonden. De Moeder, Echtgenoote en het Zoontje des Heeren VAN GROENEVELD, wierden den laatsten nacht, of in den morgenstond van zijn sterfdag, bij hem op de Gevangenpoorte toegelaaten. Daar vonden ze hem op een Bedstede leggen, en namen met de erbarmlijke omhelzingen, en de droevigste kusschen die men zich kan verbeelden, met overvloed van traanen, vermengd met diepe zuchten en afgebroken snikken, dat doodlijk afscheid, welk hem, misschien, zo hard viel als de dood selve, die Man en Vrouw, Zoon en Moeder zou van een scheiden, tot dat de Opstanding uit de dooden hen in 't Eeuwig leeven, 't welk hij vol hoop verwagtte, weder zou vereenigen. Hier scheenen de harten te breeken door onderlinge rouwe; herroepende zich de doodsbenaauwde Weduwe, in dat

dat akelig oogenblik, den dood van haaren afgeleefden Echtgenoot, dien zij insgelijks op 't Schavot verlooren hadt. De Heer VAN GROENEVELD, door de droefheid zijner Egade bewoogen, zeide tot haar: *Mijn hart, wat een bedroefde Weduwe zult gij zijn!* Op dat zeggen week haare droefheid voor een onverschrokken moed, die dus ten monde uitberste: *Mijn lief, voor al 't geleeden verdriet, doe mij die eer en sterf als een Edelman.* In 't overige van 't gesprek poogden ze hem den laatsten liefdepligt te bewijzen; en hoe zeer de droefheid haar beklemde, de genegenheid hadt evenwel krage genoeg om iets voort te brengen, dat tot zijnen troost en versterking kon dienen. Maar eindelijk deedt haar de Cipier vertrekken, zeggende dat de gevangene moest slaapen. Zij moesten dan, dewijl 't niet anders zijn kon, hem Gode beveelen, gingen schreiende heen, en reisden 's morgens vroeg na *Delft*, om in die droevige gelegenheid te verder van de hand te zijn; doch de smart van haare zwaarigheden droegen ze mede. Ten zelfden tijde wierdt VAN DYK door zijne Dochter, zijne Huisvrouwe zieklijk zijnde en zich te zwak bevindende om hem het laatste vaarwel te zeggen, in de Gevangenisse bezogt. Hij toonde zich zeer kloekmoedig en wel ter dood bereid; ook gaf hij een gedenkwaardig teken van een Christlijk gemoed, te eenemaal van wraaklust ledig; zeggende hij tot zijne Dochter: „ 't is mij gezegd dat VAN „ TOL", (deeze was een geweezen Sekretaris van *Hazerswoude*, ten wiens huize VAN DYK, gedurende zijne vlugt, zich eenigen tijd verscholen hadt) „ mij verraaden heeft; maar „ zeg hem dat ik 't niet geloove: en indien 't waar zij, dat „ ik 't hem vergeeve, en dat ik liever sterven wil dan dat „ hem doen." En, in de daad, VAN TOL lag onder een gegrond vermoeden dat hij iets van den toeleg hadt geweeten. Ook ontkende hij 't naderhand niet, toen hem, door iemand, welke des eenigen argwaan hadt, zulks wierdt te kennen gegeeven; maar zeide alleenlijk; *'t is zo breed niet.* Aan de getrouwheid van VAN DYK zou hij dan zijn leeven zijn verschuldigd. Men heeft opgemerkt, dat hij zedert tot zijnen dood toe gekwijnd heeft.

Als nu de negenëntwintigste dag van Maart begon aan te lichten, liet men twee Kompagnien Soldaaten van *Delft* in den *Hage* koomen, die nevens de Lijfwagt van Prins MAURITS, omtrent het Schavot en 't Hof, in volle wapens geplaatst wierden. Omtrent ten tien uuren voor den middag, bragt men de Gevangenen na 't Hof, om hun 't vonnis des doods voor te leezen, en van daar na de Geregtsplaats te leiden. De Heer VAN GROENEVELD ging los en ongebonden, ten vollen gekleed, met den hoed op 't hoofd, den mantel aan, 't rapier op zijde, welke genade hem, wil men, op voorbede zijner Moeder en Huisvrouw, door den Prins bewezen was. Onder 't gaan, toonde hij groote kloekmoedigheid; en ziende op de Kamers van 't Hof veel lieden van aanzien voor de Ghzen leggen, die na hem zagen, en waar onder hij vermoedde dat Prins MAURITS was, groette hij hem met het ontdekken van zijn hoofd en het buigen van zijn lichaam, eerbiedigelijk; gelijk hij ook zijnen bekenden, die hij onder de aanschouwers zag, met groeten, het laatste vaarwel zeide. Onder 't leezen van 't vonnis behield hij den zelfden moed. Na 't leezen antwoordde VAN DYK op de vraag, of hij niet alles, 't geen in het vonnis gesteld was door hem beleeden te zijn, bekend hadt, „ Jaa, dat alles, en nog „ meer daar toe, 't welk ik verzoeke dat men 'er ook in „ stelle, en een ieder voorleeze." Maar men brak dat gesprek af, en bragt hem en KORENWINDER met der haast na de Gevangenpoort te rug; terwijl de Heer VAN GROENEVELD, in het gewaad en de houding, straks beschreeven, rustig ter dood ging. Op 't Schavot aan den Vijverberg koomende, kon men de allerminste verflaauwdheid in hem niet bemerken, maar hij deedt alles met eene bedaarde vaardigheid. Hij zelve leide zijn Mantel en Rapier af, nam zijn hoed van 't hoofd en smeet dien zijnen Kamerdienaar toe; deedt zijn kraag en pourjetten af, die hij ter aarde wierp, ontknoopte zijn Wambuis, voorts zijn bovenlijf, zonder dat hem de Scherpregter aanraakte; en zich vervolgens, met behulp van zijnen Kamerdienaar, ontkleed hebbende, ging hij na 't Zand; niets anders tot den Volke spreekende, dan deeze weinige woorden: „ Waanzinnigheid en kwaade raad hebben mij hier toe gebragt.

„ Heb

„ Heb ik iemand misdaan, ik bid om Christus wille vergeeft „ het mij." Zijn Gebed zullende doen, knielde hij, niet na de Plaats, gelijk gemeenlijk geſchiedt, maar na de Kneuterdijk, zlende na zijns Vaders huis. Toen zette hij een rood fluweelen Mutsje op 't hoofd; en hetzelve voor de oogen trekkende, hoorde men hem deeze woorden zeggen: *ô God, wat Man ben ik geweest, en wat ben ik nu!* Waar op hij, zijne handen zamenſlaande, nog voegde, *Patientie!* en naauwlijks was 'er dit woord uit, of de Scherpregter van *Haarlem* floeg hem, met den eerſten ſlag, het hoofd van 't lichaam. Zijn Dienaar beſtelpte het bloed met Zand, bedekte het lichaam met zijn Mantel, en trok het aan de eene zijde van het Schavot. Daar naa haalde de Geweldige, met zijne Dienaars te paard, KORENWINDER, wel vast gebonden, van de Gevangenpoort. Zo haast kwam hij niet op 't Schavot, of hij zag, met treurige oogen, na het lichaam des Heeren VAN GROENEVELD. Toen keerde hij zich na het Volk, 't welk hij dus aanſprak: „ Met regt zegt de Apostel PAULUS, die ſtaat „ zie toe dat hij niet valle; en de heilige HIOB heeft ook „ met reden gezegd, dat de mensch de ongeregtigheden op„ zuipt als de aarde het water. Beide deeze ſpreuken heb ik „ aan mij zelve bevonden waaragtig te zijn. Maar daar voor „ ontvang ik mijn regt. Bidt dan, beminde burgers, den „ Almagtigen God dat hij mij mijne zonden vergeeve. En „ heb ik u misdaan, vergeeft mij dat van gelijken." Eenigen der omſtanders riepen: *Ja, Ja*; en men hoorde hem verder zeggen: „ Indien gij mij ook ergens in hebt misdaan, dat „ vergeef ik u van harten. Helpt een Christlijk gebed voor „ mij doen. Hier mede begeeve ik mij tot God." Daar op knielende, en God om genade hebbende aangeroepen, wierdt hij, door den Scherpregter van *Dordrecht*, geblind en onthoofd. Naa KORENWINDERS dood, bragt de Geweldige met zijn gevolg VAN DYK, niet alleen gebonden, maar ook aan een Dienaar vastgeſlooten (als kennende zijne kloekhartigheid). Op het Schavot gekoomen, wierden vier van de Piſtoolen, die hij tot den aanſlag hadt uitgeſteld, op een Blok in ſtukken geſlagen. Toen gaf hij zijn berouw den omſtanderen met deeze woorden te kennen: „ Ik heb tegen God, het Vader-

„ land, en zijne Excellentie den Prins VAN ORANJE zwaarlijk „ misdaan, en 't is mij van harten leed. Daarom bid ik dat „ men 't mij vergeeve. Ik vergeeve ook alle menſchen 't „ geen zij tegen mij misdeeden. Ook bidde ik u, goede „ Gemeente, blijft toch in vrede en liefde met malkanderen „ eendragtelijk om den algemeenen vijand, den Koning van „ *Spanje*, tegen te ſtaan. Wagt u voor verderen twist." Eindelijk knielde hij voor 't Zand, en verwagtte, na dat hij zijn Gebed tot God hadt gedaan, den ſlag van 't zwaard, hem door den Scherpregter van *Haarlem* toegebragt, die 't hoofd van 't lichaam ſcheidde. De lichaamen van KORENWINDER en VAN DYK wierden toen, op een Slagtbank, door de Scherpregters, met Hakmeſſen, gevierendeeld, de Ingewanden in een kuil bij 't Schavot, de Groene Zooden, begraaven, en de vierendeelen op een Wagen geworpen, en aan de vier hoeken van den *Hage*, aan halve Galgen, ten ſpiegel van anderen opgehangen, en de twee hoofden, bij die van den Schrijnwerker en Matroozen, te vooren gedood, op ſtaken ten toon geſteld. Maar het lijk des Heeren VAN GROENEVELD wierdt in een Zwart kleed gewonden, en door vier Staatenboden ten zijnen huize gedraagen; gevolgd van zijnen Dienaar, die zijns Heeren kleederen, mantel, hoed, en 't geen hij verder hadt afgelegd, naadroeg. Men bragt hem den volgenden nacht in de Hofkapelle, in 't Graf van zijnen Vader, zonder merkelijk gevolg, ter aarde. Niemand van alle de geenen, die om den aanſlag op 's Prinſen leeven ſtraffe leeden, wierdt meer beklaagd dan de Heer VAN GROENEVELD, als die de minſte ſchuld hadt, en, om zijne goedaartigheid, bij eenen ieder bemind en wel gezien was. Ook verhaalt men, dat Prins MAURITS en anderen zouden gezegd hebben, wel te wenſchen, dat men zijnen Broeder, den Heer VAN STOUTENBURG, die altijd meer hadt in 't oog geloopen, in zijne plaats hadt gekreegen.

Na deeze rechtspleeging, zaten de overige gevangenen nog eenigen tijd in hegtenisſe, doch ontvingen insgelijks, eer lang, hunne welverdiende ſtraffen, zo als wij op het Art. PLATIUS, verhaald hebben.

Zie BRANDT en WAGENAAR.

STRAAT.

STRAAT, (PIETER) verdient, bij de Nederlandsche naakoomelingschap, in gezegende naagedagtenis bewaard te worden, als zijnde hij, nevens eenen PIETER VAN DER DEURE, geweest de uitvinder van de thans gebruiklijke wijze, om 's Lands Dijken en Zeeweeringen te beschermen tegen een zeer schadelijke ongedierte, 't welk, zonder gepaste maatregelen en behoedmiddelen daar tegen, den Lande, zo niet zijnen ondergang, althans de deerlijkste rampen konde berokkend hebben. Van een merkwaardig voorval in 's Lands Geschiedenissen zullen wij verslag doen, indien wij de aanleiding tot 's Mans uitvindinge melden.

Sints het verwijden van 's Lands Zeegaten, en den daar uit volgenden meerderen aandrang van water in de Zuiderzee, moest men op middelen bedagt zijn ter beveiliginge der Dijken, die, door hooge vloeden, dikmaals met uitspoeling of doorbraak gedreigd wierden. In den Zomer des Jaars 1466 kwam men hier omtrent tot een bepaald besluit. Op de gevaarlijkste plaatzen, en die voor het aanspoelende Zeewater onmiddelijk bloot lagen, wierdt men te raade, aan den voet des Buitendijks eene rije paalen in den grond te slaan, en dezelve door middel van gordingen, langs heenen, door middel van ijzeren bouten, aan de paalen verbonden, te stevigen. Deeze rijen paalen moesten dienen om de eerste kragt van het water te breeken, en alzo den Dijk voor de sterke aanklotzingen te behoeden. Bijkans drie Eeuwen bleef dit middel in gebruik, tot dat men na een ander middel moest uitzien, ter gelegenheid dat men een schadelijk ongedierte in het paalwerk ontdekte, welk het hout van binnen uithoolde; zo dat het paalwerk, van alle kragt ontbloot, bij den minsten slag van water, om verre viel, en de Dijken bloot liet. Het kwaad wierdt 't eerst ontdekt, in den herfst des Jaars 1730, in het paalwerk van den Westkappelschen Dijk, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*; vervolgens ook aan den Westfriesche Dijk bij *Medenblik*, als mede aan de Friesche Kusten. De paalen, een groot getal van welke bij den grond was afgebroken, vondt men doorboord van een weeken slijmerigen worm, die een harden schelpagtigen kop hadt, uit twee zaagswijze gevormde deelen bestaande; met dit wapentuig

konde het in zich zelf weeke diertje eenen weg baanen tot binnen in het zwaarſte hout, de harde Ekenpaalen niet uitgezonderd. Ter wederzijde van den weeken ſtaart hadt de Worm twee ſchelpagtige Schaaren, die veelal buiten het hout uitſtaken; zij dienden ter beſcherminge van den Staart, door welken het Diertje adem haalde. Het Vaderland dier zeldzaamen en nog meest onbekenden Worms zogt men in de Oost- of Westindien, of ook wel veel nader bij, in de Noordzee, van waar men meende dat zij herwaarts gebragt waren in de ſchepen, aan welke men dezelve reeds vroeger hadt ontdekt. Het gevaar, welk hier van den Lande dreigde, deedt ſtraks verſcheiden kundige lieden hun vernuft ſcherpen op het verzinnen van middelen ter behoedinge. Aan het Ontwerp, door STRAAT en VAN DER DEUR ingeleverd, wierdt de voorrang gegeeven. Het beſtondt, hoofdzaakelijk, in het wegneemen der paalen, en het leggen van eene ſchuine glooijinge van Kei- en Klipſteenen, buitenwaarts tegen den dijk. Naderhand maakten zij nog eenige verbeteringen in hun Ontwerp, beſtaande, inzonderheid, in het leggen van Wieren tegen den dijk, welke zij met paalwerk deeden ſchooren, van 't welk zij vervolgens, tot op den grond der Zee, eene glooijing van ſteenen deeden leggen. Dus ſneeden zij aan het gewormte den weg af na het paalwerk, en beſpaarden merkelijke koſten, dewijl men dus minder ſteenen noodig hadt. Kundige lieden zijn van oordeel, dat de Zeeworm, die, bij zijne eerſte verſchijning, als eene tuchtroede des Almagtigen over Nederland beſchouwd wierdt, tot eenen zegen voor de Landzaaten heeft gediend, dewijl dezelve aanleiding gaf tot het uitdenken van een middel ter meerdere en betere verzekering van het Land, dan men ooit gekend hadt.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie*.

STRALEN, een Steedtje, hoewel klein in zijnen omtrek, nogthans, in vroegere dagen, zeer ſterk; gelegen in het Zuider- of Opperdeel van *Gelderland*, gemeenlijk het Roermondſche Kwartier genaamd, tuſſchen *Venlo* en *Gelder*, en niet

niet verre van het Steedtje *Wagtendonk*. Het is eene doodsche plaats, en heeft in haare nabuurschap weinige of geene Dorpen. Meermaalen diende zij ten voorwerpe van vijandelijke aanvallen, en was nu in deeze, dan in geene handen.

Zie HALMA.

STRAMMAN, (JAN) gebooren te *Vlissingen*, in *Zeeland*, was de Zoon van zekeren HANS HANSZOON, Koopman en mede woonagtig in die Stad. Op de lijst der veelvuldige opteleggers op het leeven van Prinse WILLEM DEN I vinden wij deezen HANS mede vermeld, en van 's mans bedrijf en einde het volgende verhaal. Te gelijk met HANSZOON woonde te *Vlissingen* zekere Fries, AUKEMA genaamd. In de maand Maart des Jaars 1583 vervoegde zich deeze bij mijne Heeren van het Geregt der gemelde Stad *Vlissingen*, bij mondelijke aanklagte zijnen Stadgenoot HANSZOON bedraagende, uit denzelven verstaan te hebben, hoe hij, tegen Prins WILLEM een bijzonderen haat hebbende opgevat, een besluit hadt genomen, om zijne Doorluchtigheid, op de eene of andere wijze, van 't leeven te beroovén. AUKEMA vergenoegde zich niet met deeze algemeene aanklagte, maar, om dezelve te meer geloof te doen vinden, voegde hij 'er nevens de opgave van verscheiden ontwerpen, door HANSZOON gesmeed, om het stuk te volvoeren. De hoofdzaak kwam hier op neder. „ Dat HANSZOON in een Kelder, onder het Stadshuis, te „ *Vlissingen*, in 't welk de Prins, als hij te *Vlissingen* was, „ plagt te herbergen, etlijke tonnen buskruid dagt te zetten, „ met oogmerk om dezelve aan te steeken, terwijl zijne Door„ luchtigheid den maaltijd deedt; of in de Kerk, omtrent „ 's Prinsen gestoelte, eene Mijn te graaven, en eenen voor„ raad kruids, daar in verborgen, bij voegzaame gelegenheid, „ door een loopend vuur in brand te steeken; of in een „ huis, staande tegenover de Fransche Kerk te *Middelburg*, „ en bij HANSZOON voordagtelijk gehuurd, drie of vierhon„ derd gelaadene Muskusten te verbergen, om dezelve op „ den Prins en zijn gezelschap, in het voorbijgaan, te los-

„ ſen; of eindelijk, indien geen van deeze drie middelen „ hem gelukte, met eigen hand, wanneer daar toe de gele„ genheid zich zoude aanbieden, zijne Doorluchtigheid te „ vermoorden, om vervolgens *Vlisſingen* in 's vijands magt „ te leveren." Dus luide de betigting, door AUKEMA gedaan, en door geene andere getuigen bekragtigd. HANSZOON, op deezen grondſlag in verzekering genomen, en vervolgens ondervraagd zijnde, ontkende alles. Men dreigde hem vergeefs met den Pijnbank; doch als men hem met 'er daad ter ſcherpe proeve bragt, deedt hij belijdenis van zijn opzet, en met den Spaanſchen Gezant in *Frankrijk* daar over gehandeld te hebben. Thans velde het Geregt een Vonnis, in gevolge van welk HANSZOON onthalsd, en zijn hoofd, op de Veste der Stad, op een ſtuk geplaatst wierdt. JAN STRAMMAN, de Zoon des onthalsden, boven genoemd, onthieldt zich ten zelfden tijde in *Italie*. Derwaarts was de tijding van zijns Vaders deerlijken uitgang niet overgewaaid, of hij, zijnde forsch van inborst, nam de reize aan na *Vlisſingen*, tot geen ander oogmerk, dan om in het bloed des aanklagers zijns Vaders dood te wreeken. Ter volvoeringe van zijn heilloos beſluit vondt hij, welhaast, eene voegzame gelegenheid. 't Was winter, en het water digt bevroozen, toen STRAMMAN, nu te *Vlisſingen* wedergekeerd, van tijd tot tijd om en bij het huis van AUKEMA waarde, om zijnen ſlag te doen. Op zekeren avond den vrijen Fries ziende ſtaan in het opſluiten zijner deure, valt hij onverhoeds op hem aan, en zijnen ſlag zeker neemende, grieft hij hem met een Mes dermaate, dat hij ſtraks ziekoogende nedervliel. De moordenaar neemt hier op ſtraks de vlugt over het Ys der Stads graft, ruimt voorts het Gewest, en begeeft zich wederom na *Italie*. Hier onthieldt hij zich eenigen tijd te *Venetie*, en deedt van daar moeite om van den begaanen manſlag vergiffenis te bekoomen, met belofte van op die voorwaarde den Staat tegen den vijand te zullen dienen. Doch dit verzoek wierdt hem afgeſlagen. Sedert zwerf STRAMMAN, een geruimen tijd, van de eene plaats na de andere, tot dat hij, ten langen laatſte, dienst nam op de Oorlogſchepen der Ridderen van *Malta*. Hier maakte hij zich, eerlang, ſchuldig

aan

aan het stooken van eenen Opstand; 't welk hem den hals kostte. Zijn Vonnis hieldt in, om op eenen dwarsplank buiten boord te staan, aldaar doorschooten en voorts den visschen tot een prooi gegeeven te worden. Zonder betoon van eenige aandoeningen van vreeze of van blijken van berouw getroostte hij zich deezen uitgang. Staande reeds op den plank en de doodschooten ieder oogenblik verwagtende, zeide hij, kortswijlende, *in de andere waereld te zullen vertellen, wat huis in deeze de Ridders van Malta hielden.* Zodanigen uitgang hadt JAN STRAMMAN, „ waardigh" (schrijft de Drossaart van *Muiden*) „ geroemt om zijn onbezweeken „ hart en waardigh beklaagt om zijn reukeloosheit."

Zie F. C. HOOFT, *Nederl. Historien.*

STRATHEM, een Dorp in *Staats-Brabant*, onder de Meierij van *'s Hertogenbosch*. Het legt ten Zuiden van *Eindhoven*, en onmiddelijk aan de Stad verbonden; wordende alleenlijk door het Water de *Dammel* daar van afgescheiden. 'Er staat eene Kerk zonder Toren, in welke, egter, niet gepredikt wordt; de opgezeetenen gaan hunnen Openbaare Godsdienst te *Eindhoven* waarneemen. Men telt in dit Dorp ongeveer zestig Huizen. Onder deeze behoort een Heerenhuis, tot eene lustplaatst dienende, naar de hedendaagsche wijze, met twee vleugels, fraai gebouwd, en met uitgebreide plantaadjen en lustige wandeldreeven, keurlijk voorzien. De Heerlijkheid van *Strathem* behoort aan den Prinse VAN ORANJE.

STREEFKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van *Zuidholland*, de *Alblasserwaard* geheeten. De geheele uitgebreidheid wordt op veertienhonderd achtentachtig Morgens Lands begroot. Bij de laatste optelling, in den Jaare 1732, was het getal der Huizen, in het verloop eener Eeuwe, met drieënnegentig vermeerderd; zijnde, van honderdzes, tot honderdnegenënnegentig aangegroeid: Het Dorp is tamelijk groot, en wel gebouwd. De Kerk heugt niet verder dan de Spaansche beroerten in de Nederlanden, in welke het voor-

voorgaande gewijde geſtigt wierdt afgebrand, om vervolgens voor het tegenwoordige geſtigt, zijnde eene Kruiskerk, plaats te maaken. Volgens eene aloude overlevering, zoude men, tot het nieuwe Kerkgebouw, veele ſteenen gebruikt hebben van het eertijds vermaarde en zeer groote Slot *Schoonenburg*, 't welk in het Ambagt van *Nieuw-Lekkerland* plagt te ſtaan, en aan de Heeren van de *Lek* toebehoorde.

STREVELSHOEK, eene Ambagtsheerlijkheid in de *Zuidrechtſche Waard*, in het Kerkelijke vereenigd met *Rijsoord*, en te gader met dezelve groot tweehonderdzesënveertig Morgens Lands. De Opgezeetenen moeten hunnen Openbaaren Eerdienst te *Rijsoord* waarneemen. Bij *Strevelshoek* is een groote brug over de *Waal* geſlagen, voor den doortogt na *Rotterdam*.

STRICK, (JOHAN) *Johanszoon*, is de eerſte, welken wij als Sekretaris der Staaten van *Utrecht* vermeld vinden, als van alle de drie Leden van Staat Commisſie ontvangen hebbende, naa de verandering der Regeeringe hier te Lande. Hij aanvaardde zijn Ampt op den twaalfden Januarij des Jaars 1582, en bekleedde hetzelve tot in het einde des Jaars 1588, wanneer hij daar van afſtand deedt, ten behoeve van den befaamden GILLIS VAN LEDENBERG. Het tegenwoordige nog bloeiende Geſlagt van STRICK, in het Sticht van *Utrecht*, is, gelijk ons berigt wordt, van den Sekretaris van Staat afkomſtig.

STRIKLAND. (WALTER) Wij vermelden hier deezen Engelſchen Schildknaap, om het aandeel, welk hij, eenige jaaren vóór het midden der jongstverloopene Eeuwe, hadt in de Staatsverrigtingen hier te Lande, welke ten dien tijde merkelijke beweegingen veroorzaakten. Uit de Geſchiedenisſen is bekend, hoe Koning KAREL DE I en het Parlement van *Engeland* thans overhoop lagen. Beiden zogten hulp in *Holland*. Een weinig naa het midden des Jaars 1642 zondt het Parlement den Heer WALTER STRIKLAND na *'s Graavenhage*. In 't begin van de maand September verzogt hij openbaar gehoor.

Op

Op de aankoming van WILLIAM BOSWELL, 's Konings Reſident in *'s Hage*, wierdt dit verzoek hem geweigerd, en hij alleenlijk gehoord van eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten. Aan deeze vertoonde hij, hoofdzaakelijk, „ dat de onlusten, „ gereezen tuſſchen den Koning en het Parlement, van gelijken aart waren, als die, weleer, tuſſchen Spanje en de „ Staaten, ontſtaan waren: weshalven het Parlement zeer begeerig was om een naauw Verbond te ſluiten met de Verëénigde Gewesten. Voorts klaagde hij, dat van hier, met „ kennis van den Prinſe VAN ORANJE, Krijgsbehoeften geleverd waren aan den Koning: waar omtrent hij vervolgens verzogt dat het verbod, deswegen gedaan, beter nagekomen, en eene naauwkeurige onzijdigheid tuſſchen de geſchilvoerenden mogt gehandhaafd worden." 't Liep aan tot den eerſten November, eer STRIKLAND hier op eenig antwoord bekwam. Het behelsde eene aanbieding der Algemeene Staaten, ter bemiddelinge der geſchillen tuſſchen den Koning en het Parlement, en van eene nadere opening omtrent een Verbond met *Groot-Britannie*, na dat de voorgaande eensgezindheid zou herſteld zijn. Op de klagte, raakende het leveren van Krijgsbehoeften, wierdt alleenlijk tot antwoord gegeeven, dat het onderſteunen van de eene of andere partij met wapenen uit deeze Landen, bij openbaare afkondiging, was verbooden. Doch STRIKLAND, weetende wat 'er in den Lande omging, was geenzins voldaan met het Verbod, aan 't welk hij meende, dat men geenzins de ſterke hand hielde. In zeker Vertoog, welk hij, eenigen dage, ter Algemeene Staatsvergaderinge, inleverde, viel hij klagtig, dat ondanks de Afkondiging van hun Hoog Mogenden, Koning KAREL, van hier, met Wapenen wierdt voorzien; zelf maakte hij geene zwaarigheid 'er nevens te voegen, dat zulks geſchiedde met kennis van Prinſe FREDRIK HENRIK. Zeer kwaaliijk, intuſſchen, wierdt hem deeze beſchuldiging genomen: zo dat zommige Leden der Vergaderinge zijn geſchrift een Smaadſchrift noemden, en den voorſlag deeden om hem deswegen in regten te vervolgen. Diensvolgens ontbooden hem den Engelsman in de Vertrekkamer, en vraagde hem aldaar, of hij last hadde van het Engelſche Parlement, om den Prins VAN ORANJE te beſchuld-

schuldigen? Hij antwoordde, daar toe last te hebben; doch als men hem daar van bewijs vraagde, ontkende hij zijne gehoudenheid tot het vertoonen van bijzondere blijken, behalven zijne Geloofsbrieven, op welke men hem ontvangen en gehoord hadt. Naderhand, egter, vertroonde hij een geschrift, door twee Klerken van het Parlement ondertekend, waar bij hem bevolen wierdt te klaagen, „ dat twee schepen, uit de „ Duinkerksche Vloot, onder Engelsche Koningsvlaggen, ge„ zeild waren na *Engeland*, met bijzondere toelaating van „ den Prinse VAN ORANJE." Gunstiger gehoor, dan bij de Algemeene Staaten, vondt STRIKLAND bij die van *Holland* en *Zeeland*; bij de eerstgenoemde hadt hij, nu en dan, gehoor, en wierdt hij zeer heusschelijk bejegend. Veelligt zal de Engelsman, onder oogluiking deezer meer genegene denkwijze, het middel gevonden hebben, om in *Holland* eenigen voorraad van Oorlog te verzamelen, en na *Engeland* aan het Parlement toe te schikken.

De Heer STRIKLAND vertoefde, in zijne hoedanigheid, in *'s Hage* tot aan het ramp-zalig einde van Koning KAREL DEN I. Niet lang daar naa keerde hij te rug na *Engeland*. Vóór zijn vertrek hadt hij gehoor verzogt bij de Algemeene Staaten; doch dit was hem geweigerd, hoe zeer ook, door de Staaten van Holland, op de inwilliging zijns verzoeks was aangedrongen; 't welk, onder andere, de reden was, toen vervolgens het Engelsche Parlement over het gedrag der Verénigde Gewesten luidkeels klaagde, dat STRIKLAND telkens de zijde van *Holland* hieldt, en deszelfs Regenten tragte te verontschuldigen. In de maand Maart des Jaars 1651 keerde STRIKLAND te rug in *'s Hage*. Sints den dood van Prinse WILLEM DEN II was de gedaante der zaaken dermaate veranderd, dat hij, nevens zijnen Amptgenoot OLIVIER S. JOHN, met groote staatelijkheid ingehaald, en in de groote Vergadering, welke toenmaals zat, tot gehoor wierdt toegelaaten. Hoe gunstig deeze behandeling, en aangenaam voor de Gezanten ook zijn mogt, op het Art. S. JOHN hebben wij reeds verhaald, welke onaangenaamheden hun van de zijde van het Graauw, opgestookt door anderen, bejegenden. STRIKLAND, nevens den anderen, wierdt eerlang thuis ontboden, en vervol-

volgens, gelijk bekend is, op zijn verslag aan het Parlement, door hetzelve de Vereenigde Gewesten de Oorlog aangedaan.

STROE, een Dorp op het Eiland *Wieringen*, van geene groote uitgestrektheid. Behalven de Hervormden, ontmoet men hier ook *Doopsgezinden*, die, in vereeniging met die van *Hippolytushoef*, door denzelfden Leeraar bedient worden.

STRUDE, waar van, misschien, het overblijfsel in het straks gemelde Dorp *Stroe* moet gezogt worden, was, eertijds, een vrij aanzienlijk Dorp, ten Oosten van het tegenwoordige even vermelde Eiland *Wieringen*, voor dat hetzelve van het vaste land was afgescheurd, en zijne tegenwoordige gedaante had aangenomen. Volgens de Kaart van den Heere ALTING lag het aan den Westkant van de rivier *Isola* of *de Yssel*, zo als deselve, uit de Zuiderzee koomende, door het Land stroomde, en zich, boven het Eiland *Texel*, in de Noordzee ontlaste. Volgens een alouden Blaffert der Kerkelijke goederen van *Utrecht*, aan welke dit *Strude* al mede behoorde, zouden 'er ongeveer zeventig Hoeven of Boerenwooningen gelegen hebben. Sints den verbaazenden aanwas van het binnenwater, de Zuidersee, is *Strude*, al voor lang, onder de golven begraven.

Zie ALTING, *Not. German. Inferioris.*

STRYEN, (*Het Land van*) gelegen in *Zuidholland*, strekkende, ten Oosten, langs de Kil, welke uit het Hollandsch Diep na de Oude Maaze loopt, en ten Zuiden langs het gemelde Hollandsch Diep, hadt, in vroegere dagen, eene geheel andere gedaante, en merkelijk grooter uitgebreidheid, eer nog de bekende gedachte Overstrooming de Groote Zuidhollandsche Waard meestal onder water hadt gezet. Het voerde den titel van Graafschap, waar onder het Land van *Zevenbergen*, *Geertruidenberg*, de *Baronny van Breda* en *Bergen op den Zoom* behoorden. Niet verre van *Oosterhout*, in de Baronnij van *Breda*, ziet men nog eenige overblijfsels van het *Huis*

te

te *Strijen*, de gewoonlijke verblijfplaats der Graaven van het Gewest. Al vroeg vindt men *Strijen* onder den naam van Graafschap vermeld. Volgens de aloude Kronijken zou zekere WITGER, neef van de befaamde S. GERTRUID, 't eerst de Landstreek, als zodanig, beheerd hebben, van den Jaare 664 tot in den Jaare 730. Sedert behield het den titel toe omtrent den aanvang der Dertiende Eeuwe, wanneer het denzelven schijnt verlooren te hebben, ter gelegenheid eener verdeelinge, in de Landen van hetzelve voorgevallen. *Strijen* kwam nu aan andere Geslagten, door huwelijksverbintenissen der eigenaaren. Als den laatsten van deeze vinden wij vermeld Heer JAKOB VAN GAASBEEK, *Heer van Putten en Strijen*. Deeze zonder kinderen overleeden zijnde, verviel het Distrikt aan de Graaflijkheid van *Holland*, en wierdt een afzonderlijk Baljuwschap, hoedanig het tot heden toe gebleeven is.

STRYEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het straks gemelde Baljuwschap gelegen. De Heerlijkheid, bestaande uit verscheiden Polders, vinden wij, volgens sommigen, op ruim vierendeertig, of, volgens andere, en, misschien, naauwkeuriger opgave, op ruim zesendertighonderd Morgens Lands begroot. Van wegen de vrugtbaarheid des gronds, is het getal der Huizen, van tijd tot tijd, vrij sterk, te weeten, van tweehonderdvierënzestig tot ruim driehonderdvijftig, toegenomen. Het Dorp van dien naam, 't welk een weinig landwaarts ten Noorden van het Hollandsch Diep legt, is vrij groot en aanzienlijk, hebbende eene eigen Kerk, en eene bekwaame Haven voor de binnenlands vaarende Schepen. Niet verre van daar, en aan den mond der lange Haven, onmiddelijk aan het meer genoemde Hollandsche Diep, legt het befaamde

STRYENSCHE SAS, zijnde zo veel als de Sluis (hier en elders *Sas* genaamd) van *Strijen*; zij dient naamelijk om het binnenwater der Polders door dezelve te ontlasten. Behalven een Gemeenelandshuis en een Komptoir van de Admiraliteit op de Maaze, ter invorderinge van de uitgaande en inkomende Regten, staan 'er eenige Huizen van neeringe en vermaak,

blijf; voor zulke reizigers, welke, in groote getale, hier aankoomen en vertrekken. Bekend, naamelijk, is het Veer, van hier op den *Moerdijk* en te rug, als den gewoonen overtogt tusschen *Brabant* en dit gedeelte van *Holland*. Het *Strijenſche Sas* is inzonderheid vermaard geworden in 's Lands Geſchiedenisſen, zints de Stadhouder van *Friesland*, JOHAN WILLEM FRISO, op den veertienden Julij des Jaars 1711, door het omſlaan van het Vaartuig, 't welk hem van den *Moerdijk* overvoerde, hier zijn ongelukkig einde vondt.

STRYEN, (VAN) een deftig Hollandsch Geſlagt, zedert bijkans drieſſonderd jaaren hier te Lande bekend, en, naar het ſchijnt, van *Leiden* afkomſtig. Als hoofd en Stamvader des Geſlagts vinden wij vermeld,

JAN JANSZOON VAN STRYEN. Hij moet nog voor het einde der Vijftiende Eeuwe gebooren zijn. Immers vinden wij aangetekend, dat hij in 't huwelijk trad in den Jaare 1516, met eene MARIA VAN HERMSKERK, *Jansdogter*, bij welke hij Vader wierdt van

QUIRYN VAN STRYEN, Schepen en Theſaurier der Stad Leiden, welke geduurende het beleg dier Stad door de Spanjaards overleedt. Zijne Echtgenoot was GERTRUID VAN ROOSVEEN, en hij bij haar Vader van;

1. ADRIAAN, die volgt:
2. *Catharina*, en
3. *Nikolaas*; beiden jong geſtorven.

Mr. ADRIAAN VAN STRYEN was gebooren in den Jaare 1547, en overleedt op den tienden December des Jaars 1604, nalatende, bij zijn Huisvrouw MARIA VAN DER MAST, *Robbregts dogter*, zes kinderen:

1. *Geertruid*, getrouwd met *Adriaan van Boekelerwater*, Schout en Dijkgraaf van de Willemſtad, Feijndert, Heſſingen, enz.
2. QUIRYN, die volgt.
3. *Beatrix*, jong geſtorven.
4. *Sophia*, getrouwd met Pieter van der Wiele, kinderloos geſtorven.

5. *Nikolaas*, wiens Echtgenoote was Elizabet van Goudswaart.

6. *Maria*, gehuwd aan Daniel Suicker.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Adriaanz*, wierdt geboóren op den negenëntwintigsten November des Jaars 1575, en overleedt op den veertienden Maart des Jaars 1656. Voor de eerste maal tradt hij in het huwelijk, op den eersten December des Jaars 1602, met MARIA VAN VEEN, dogter van Mr. Simon van Veen, Raad en Advokaat Fiskaal van Holland, en verwekte bij haar eenen Zoon,

KORNELIS, die volgt.

Naa het overlijden zijner eerste Huisvrouwe, hertrouwde hij, op den zeventienden Januarij des Jaars 1610, met ALIDA VAN MOERKERKEN, bij welke hij Vader wierdt van de volgende twaalf kinderen:

1. ADRIAAN, die volgt.

2. *Maria*, getrouwd met *Jakob van der Mast*, welken zij acht kinderen baarde.

3. *Andries*, Sekretaris van den Hove van Holland, ongehuwd overleeden.

4. JAKOB, die volgt.

5. WILLEM, volgt insgelijks.

6. *Aefgie*, jong gestorven.

7. *Geertruid.*

8. *Elizabeth.*

9. *François.*

10. *Johan.*

11. *Kornelis.*

12. *Simon.* De zes laatstgenoemden zijn ongehuwd overleeden.

Mr. KORNELIS VAN STRYEN, boven genoemd, geboóren den zevenden December des Jaars 1604, en overleeden den vijfden September 1679, tradt, voor de eerste maal, in 't huwelijk, te Haarlem, op den vierëntwintigsten October des Jaars 1627, met ELIZABETH VOGEL, en verwekte bij haar,

Elizabeth, jong gestorven.

Naa het overlijden zijner eerste Echtgenoote, hertrouwde hij, op den tienden Julij des Jaars 1633, met ANNA VAN DER

DER MAST, *Henriks dogter*, en wierdt bij dezelve Vader van

1. *Elizabeth*, naderhand getrouwd met Mr. *Pieter Schaap*, Advokaat voor de Hoven van Justitie; welken zij vijftien kinderen ter waereld bragt.

2. *Quirijn*, jong gestorven.

ADRIAAN VAN STRYEN, reeds genoemd, gebooren den vijfden September des Jaars 1611, en overleeden den tweeëntwintigsten Maart des Jaars 1664, was Pensionaris der Stad Haarlem, en bij KORNELIA VAN DER MAST, met welke hij, op den vijftienden Januarij des Jaars 1634, in den echt tradt, Vader van de volgende kinderen:

1. QUIRYN, die volgt.
2. *Alida*.
3. *Henrik*.
4. *Françoise*, en
5. *François*, alle vier jong gestorven.

Op den eersten October des Jaars 1647, tradt hij in een tweede huwelijk, met CATHARINA KERKRING, en verwekte in het zelve,

Kornelia, die de Echtgenoote wierdt van den Heere en Mr. *Simon van Beaumont*, Sekretaris van de Edele Gr. Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, welke bij haar acht kinderen teelde.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Adriaanszoon*, gebooren den zeventienden November des Jaars 1634, en overleeden den tweeëntwintigsten Julij des Jaars 1668, was Schepen en Raad der Stad Haarlem, en hadt bij zijne Huisvrouw ANNA FONTAINE de zes volgende kinderen verwekt:

1. *Anna Kornelia*, getrouwd met *Pieter le Febure*, Sekretaris der Stad Haarlem, welken zij drie dogters baarde, allen jong gestorven.

2. *Alida Catharina*, die de Echtgenoote wierdt van Mr. *Arend de Raet*, Burgemeester en Raad der Stad Haarlem, Baljuw en Rentmeester van Bredetode, en bij hem Moeder van twee Zoonen, jong gestorven.

3. *Adriaan*, jong overleeden.

4. *Françoise Elizabeth*, getrouwd met haaren neef Mr. *Philips Quirijn van Beaumont*, Simonszoon, Raad en Schepen der Stad Delft, en Sekretaris van Delfland, en bij hem Moeder van vier kinderen.

5. *Adriana Johanna.*

6. *Adriaan*, Schepen en Raad der Stad Haarlem, ongehuwd overleeden.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, *Quirijnszoon*, boven vermeld, gebooren den zesëntwintigsten Augustus des Jaars 1616, en overleeden den negentienden Julij des Jaars 1667, tradt in 't huwelijk, op den eenëndertigsten December des Jaars 1658, met MARGARETA THIERRY, en verwekte bij dezelve;

1. QUIRYN, die volgt.

2. *Jakob.*

3. *Aletta Maria*, getrouwd met Mr. *Adriaan Duifvenis*, Schepen van Amsterdam, en naderhand, wegens de Stad Enkhuizen, Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Verëënigde Nederlanden: uit dit huwelijk wierden drie kinderen gebooren.

Mr. WILLEM VAN STRYEN, *Quirijnszoon*, reeds vermeld, gebooren den drieëntwintigsten April des Jaars 1619, en overleeden den achttienden Maij des Jaars 1670, was op den drieëntwintigsten Maij des Jaars 1645, in den echt getreeden met MARIA VAN DER GEER, en bij haar Vader van

1. HUGO, en

2. QUIRYN, die beide volgen.

Mr. SIMON GARLYN VAN STRYEN (*), gebooren den negenden

(*) *Hier ontmoeten wij eene gaaping in de Geslagtlijst. De aaneenschakeling met de voorgaande is hier afgebroken, in zo verre althans, als wij de Ouders van deezen* SIMON *niet genoemd vinden. Mogt iemand der nog leevende Leden des aanzienlijken Geslagts ons verzoek verhooren om aanvulling van deeze gaapinge, als mede om het vervolg der afstammelingen tot op den tegenwoordigen tijd! In een Aanhangzel, 't welk wij zullen genoodzaakt zijn aan het Werk te hegten, zouden wij van de toegezondene berigten een getrouw gebruik maaken. Wij bedienen ons van deeze gelegenheid tot het doen van een gelijk verzoek, aan allen, die met eenige nadere opgave wegens hunne familien ons wel zouden gelieven te vereeren.*

den Augustus des Jaars 1630, en overleeden op den twaalfden Maart, des Jaars 1670, was, op den zesden December des Jaars 1664, getrouwd met CATHARINA EVERSWYN, en bij haar Vader geworden van

1. *Maria*, gehuwd aan *Hendrik Muilman*, welken zij vier dogters baarde.

2. *Quirijn*, en

3. *Alida*, beiden jong geſtorven.

4. QUIRYN, die volgt.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Jakobszoon*, gebooren den zevenden Julij des Jaars 1660, en geſtorven den achtëntwintigſten Julij des Jaars 1724, was Raad der Stad Amſterdam, zat in Schepensbank in de Jaaren 1692, 1702, 1703, 1705 en 1706 als Voorzittend Lid, en bekleedde, in de Jaaren 1709 en 1710 de Burgemeesterlijke waardigheid. In den Jaare 1695, op den dertienden November, tradt hij in 't huwelijk met KORNELIA VAN BAMBEEK, bij welke hij twee Zoonen naliet:

1. NIKOLAAS, Sekretaris der Stad Amſterdam, gebooren den achtſten October des Jaars 1700, en getrouwd, den zeventienden Maart des Jaars 1727, met SARA MARIA WITZEN, in welk huwelijk kinderen verwekt zijn.

2. JAKOB, gebooren den vijftienden Maart des Jaars 1706, was Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk ten dienſte deezer Landen, en tradt, op den twaalfden Julij des Jaars 1726, in 't huwelijk met GEERTRUID BLAAU, bij welke hij kinderen verwekte.

Mr. JAKOB VAN STRYEN, *Jakobszoon*, broeder van ſtraks gemelden QUIRYN, wierdt gebooren den zesden Maart des Jaars 1663, en overleedt den achtëntwintigſten Februarij des Jaars 1729. Eerst bekleedde hij den post van Sekretaris der Stad Amſterdam, en zat vervolgens in het geſtoelte van Schepenen, in de Jaaren 1701, 1707 en 1708 als præſideerende. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst met HENRIETTE POPTA, Weduw wijlen den Heere Gerard Bors van Waveren, Sekretaris der Stad Amſterdam, bij welke hij eenen Zoon verwekte,

Nikolaas, jong geſtorven.

Zijne tweede Echtgenoote was *Hester Regge*, die overleedt, zonder hem kinderen gebaard te hebben.

Mr. HUGO VAN STRYEN, *Willemszoon*, gebooren den zeventienden April des Jaars 1646, en overleeden den eerſten Augustus 1719, was Burgemeester en Raad der Stad Gouda. Op den tweeëntwintigſten April des Jaars 1670 tradt hij in 't huwelijk met Jonkvrouwe JOHANNA MARIA DE RAET, dogter van Mr. Gualterus de Raet, Ridder, Baronnet, Raad Ordinaris in den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Willem*,

2. *Elizabeth*, beide jong geſtorven.

3. *Kornelia*, getrouwd met Mr. *David de Wilde*, Sekretaris van het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam,

4. *Maria Willemina*, jong geſtorven.

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, broeder der naastvoorgaanden, gebooren den eenëntwintigſten Januarij des Jaars 1648, en overleeden den vierëntwintigſten October des Jaars 1719, was eerſte præſideerende Raad en Stadhouder van de Leenen in den Souvereinen Raad en Leenhof van Brabant en Land van Overmaaze. Bij KORNELIA ELIZABETH DE RAET, dogter des bovengenoemden Raadsheeren, en alzo eene Zuster van zijns broeders Echtgenoote, verwekte hij vier kinderen:

1. *Elizabeth*, jong geſtorven.

2. *Maria Elizabeth*, gehuwd aan den hoogedelen welgeboorenen Heere PHILIP JAKOB VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, Heere van Voorhoute, Extraordinaris Envolijé van wegen de Staaten Generaal der Verëénigde Nederlanden aan het Hof van Groot-Britannie, Gewoonlijken Afgevaardigde van wegens de Provincie Zeeland in de Vergadering van Hun Hoog Mogende, enz.

3. Mr. WILLEM VAN STRYEN, Schepen der Stad Gouda, gebooren des zestienden Maij des Jaars 1687, en op den derden September des Jaars 1715 getrouwd met Vrouwe KLARA MARIA SLICHER, dochter van Jan Slicher, Raad en Burgemeester der Stad Delft, Ontvanger-Generaal der Kerkelijke goederen van Holland, en Bewindhebber van de Oostindiſche Maatſchappij, bij welke hij zes kinderen heeft verwekt.

4. *Wil-*

a. *Wigbold.*
b. *Kornelia Maria.*
c. *Quirijn.*
d. *Agatha Philippina.*
e. *Johanna Elizabeth.*
f. *Joan Hugo.*

4. *Alida Kornelia*, getrouwd met *France van der Goes*, J. U. L. Raadsheer in den Souvereinen Raad en Leenhove van Brabant en Lande van Overmaaze, en Landdrost van Delfland; uit welk huwelijk zes kinderen gebooren zijn.

a. *Adriaan.*
b. *Kornelia Elizabeth.*
c. *Maria.*
d. *Maria Dulcia.*
e. *Philip Jacob.*
f. *Anna.*

Mr. QUIRYN VAN STRYEN, *Simon Garlijnszoon*, boven genoemd, gebooren den dertienden April des Jaars 1668, overleedt op den elfden September des Jaars 1714. Hij was Sekretaris der Stad Haarlem, en verwekte bij ISABELLA GEVAERDS, welke hij, op den vijfden December des Jaars 1696, ter vrouwe nam, acht kinderen.

1. *Catharina.*
2. *Steven*, jong geſtorven.
3. SIMON GARLYN VAN STRYEN, Schepen en Raad der Stad Haarlem.
4. *Kornelia.*
5. *Catharina*, jong geſtorven.
6. *Maria.*
7. *Iſabella*, en
8. *Steven*, jong geſtorven.

STRYENE, weleer een riviertje, in de Groote Zuidhollandſche Waard, 't welk, vóór de zeer geduchte Overſtrooming van den Jaare 1421, *Holland* en *Brabant* plagt van een te ſcheiden. Het Land of Graafſchap *Strijen*, boven vermeld, heeft daar van zijnen naam ontleend.

Zie S. V. LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.*

STRYENMONDE. De legging deezes alouden Dorps wordt door den naam zelven genoegzaam aangeweezen, te weeten, aan den mond van het ſtraks vermelde riviertje *Strijene*. De zelfde ramp, welke dit deedt verdwijnen, heeft ook het Dorp onder de wateren begraven.

STRYKER, (WILLEM BRASSEMARY, anders gezegd) was een beroemd Nederlandsch Schilder; aangaande welken, egter, geene verdere bijzonderheden bekend zijn, dan dat hij omtrent het midden der jongstverloopene Eeuwe leefde, en ten verſieringe van het Amſterdamſche Stadshuis zijn Kunstpenſeel gebezigd heeft. Het Schoorſteenſtuk in de Aſſurantiekamer, verbeeldende THESEUS, die, na 't verſlaan het menschpaerd, den kluwen, welke hem uit den doolhof van MINOS geholpen heeft, aan ARIADNE te rug geeft, wierdt, in den Jaare 1657, door hem geſchilderd.

STRYP, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kempeland*, in de nabuurſchap van *Eindhoven*. Omtrent veertig jaaren geleeden, telde men hier honderdeenënzeventig Huizen. De Hervormde Kerk is een luchtig Kruisgebouw, uit het midden van wiens dak een Torentje zich niet ongevallig verheft. Zo wel hier, als in het nabuurig Dorp *Strathem*, wordt de predikdienst door den Leeraar van *Eindhoven* waargenomen. De Weeverij en Linnenhandel is de hoofdneering der Dorpelingen. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat na of door *Strijp* gepoegzaam geene heirbaan of groote weg loopt. In tijden van Oorlog is deeze eenzaame legging van merkelijken dienst, als zijnde hetzelve hier door, aan het bezoek van vijandelijke benden, minder dan andere Dorpen blootgeſteld. De Heerlijkheid van *Strijp* behoort aan den Prinſe VAN ORANJE.

STUVEN, (ERNST) ook wel STEUVEN genaamd, een Kunstſchilder, gebooren te *Hamburg*, doch die, aan het einde der laatstvoorgaande Eeuwe, zich te *Amſterdam* onthieldt, om 'er met de voortbrengzels van zijn penſeel den kost te winnen. Voor 't overige ſchijnt hij een perſoon geweest te zijn, wien

wien de hand beter tot de behandeling van het penſeel diende, dan hem het hoofd naar geregeldheid van wandel ſtondt. Immers vindt men aangetekend dat hij meede handdaadig was aan den Oproer, in den Jaare 1696, binnen *Amſterdam*, over, althans ter gelegenheid van eene Keure op het begraaven voorgevallen. Onder andere wierdt hij beſchuldigd, het graauw te hebben aangeſpoord tot het plonderen van het huis van den Burgemeester JAKOB BORREL, ſtaande op de Heeregraft bij de Leidſtheſtraat. Daarenboven wierdt, door twee perſoonen, eene Verklaaring tegen hem ingebragt, volgens welke STUVEN zelve, in de plondering van het huis van den Engelſchen Agent KERBY, de hand aan het werk zoude geſlagen hebben. Om 't een en ander voor Schepenen geroepen zijnde, wierdt hij, bij handtasting, ontſlagen, mids belofte doende, 't allen tijde te zullen verſchijnen, wanneer hij zoude geroepen worden. Niet zo gemaklijk raakte STUVEN vrij, in het volgende jaar. Woorden gekreegen hebbende met eenen zijner Leerlingen, mishandelde hij denzelven dermaate, dat het gerugt veele nieuwsgierigen voor zijne wooning lokte, zijnde op de Bloemgraft, en daar uit een geweldige opſchudding gebooren wierdt. Om den Kunstſchilder te vatten, kwamen, eerlang, eenige Geregtsdienaars en Ratelwagten toeſchieen. Door het ſchermen met eenen deegen en het werpen met ſteenen, wist hij, een tijd lang, dezelven af te weeren. Naa lang worſtelen viel hij in hunne handen. Thans wierdt hij, bij Vonnis van Schepenen, verweezen tot eene opſluiting in het Rasphuis, voor den tijd van zes jaaren. Zijne opſluiting nam eenen aanvang op den tienden Julij des Jaars 1698, doch duurde nu nog geene drie jaaren, vermids hij, aflag bekoomen hebbende, op den dertigſten April des Jaars 1701, zijne vrijheid wederom bekwam, onder voorwaarde, negthans, van de Stad te moeten ruimen. Doch hier aan voldeedt hij niet; hij bleef binnen de Stad, en verzwaarde deeze ongehoorzaamheid met kwalijk ſpreeken van de Wethouderſchap, welke hij, gelijk voorheen meermaalen, thans van nieuws beſchuldigde, dat zij, in den Jaare 1696, onſchuldig bloed hadt doen vergieten. Men nam hem dan wederom in verzekering, en bande hem andermaal in het Tugthuis, niet

meer dan twaalf dagen, na dat hij dit hetzelve ontſlagen was. Thans zat hij 'er tot aan den derden Februarij des volgenden Jaars 1702, wanneer hij zijne vrijheid wederom bekwam. Thans begaf hij zich met 'er woon, eerst na *Haarlem*, en vervolgens na *Rotterdam*, alwaar hij zijne dagen eindigde. Nu STUVEN in het Tugthuis zat, liet hij niet af van de Kunstbehandeling. In een Vertrek, binnen de tweede Poort of Ingang van het gemelde huis, hangen twee kleine fruitſtukjes, geduurende eene zijner opſluitingen door hem vervaardigd. In deeze ſoort van ſchilderſtukken ſchijnt hij voornaamelijk te hebben uitgemunt.

Zie HOUBRAKEN, en J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

STYL VAN DEN HOVE. Tot verſtand deezer uitdrukkinge, welke, in de aloude gedenkſtukken der Vaderlandſche Geſchiedenisſen, dikmaals voorkoomt, is het niet ondienſtig, hier aan te merken, dat door dezelve wordt aangeduid de Jaartelling, van ouds gebruikelijk, volgens welke het jaar met Paasch, of met Goeden Vrijdag, zijnen aanvang nam. De dagtekening der Brieven, ten Graaflijken Hove afgevaardigd, was daar mede overeenkomſtig ingerigt. Door het niet in agt neemen deezer gewoonte, zijn, meermaalen, in de bepaaling der tijdſtippen van gebeurtenisſen, groote oonnauwkeurigheden ingeſloopen.

STYL, (NIEUWE) ook wel de *Gregoriaanſche Stijl*, naar deszelfs uitvinder, Paus GREGORIUS DEN XIII, aldus genaamd. Het volgende berigt daar van, vertrouwen wij, zal den Leezer niet onaangenaam zijn. Op dat de Christenen niet te gelijk en op éénen dag met de Jooden het Paaschfeest zouden vieren, hadt de Kerkvergadering van *Nicea*, gehouden in den Jaare 328, vastgeſteld, dat het gemelde feest altoos zoude gevierd worden op den Zondag, die volgen zoude op den veertienden dag der Nieuwe Maane, welke na de Voorjaars dag- en nachteveening koomt. Voor den dag deezer dag-

dag- en nachteveninge hadt men te houden den eenëntwintigſten van Maart, op welken dezelve toenmaals viel. Voor zo veel men, egter, toen en zedert de lengte van een jaar rekende op driehonderdvijfënzestig dagen en zes uuren, welke zes uuren, in de vier jaaren, eenen geheelen dag uitmaaken, welke men na den vierëntwintigſten Februarij plagt in te laſſchen; en vermids, intuſſchen, de Zon elf minuten, na genoeg, minder noodig heeft, om weder te keeren tot het zelfde punt, dan de tijd, op welken een Zonnejaar gerekend wordt: zo was hier uit ontſtaan, dat, in het tijdverloop van twaalf honderdzesënvijftig jaaren, dat is, tot in den Jaare 1584, de Voorjaarsdag- en nachteveninge, na genoeg, tien dagen vroeger kwam, dan ten tijde der Kerkvergaderinge, te weeten, niet op den eenëntwintigſten, maar op den elfden van Maart. Uit dit verſchil, tuſſchen het Gemeene en tuſſchen het Zonnejaar, zag men zo veele verwarringen, vooral zulk een verloop in de Feestdagen der Roomſche Kerke, te gemoete, dat, na verloop van een zeer groot getal van Eeuwen, het Kerſfeest, bij voorbeeld, in den Zomer zoude kunnen invallen. Hier bij kwam nog, dat de Landlieden, veelal gewoon in 't zaaien en planten zich naar de vaſtſtaande feestdagen te ſchikken, zouden verlegen ſtaan, indien dezelve in andere maanden voorvielen. Om deeze en andere redenen wierdt Paus GREGORIUS, in den gemelden jaare, te raade, ter voorkominge van ſoortgelijke ongelegenheden, eene dienſtige ſchikking te beraamen, en beval dat het Jaar 1582 tien dagen korter dan een gewoon jaar zijn zoude, en dat, ten dien einde, naa den Feestdag van den H. FRANCISKUS, invallende op den vierden October, niet de *vijfde*, maar de *vijftiende* van die maand zoude genoemd worden. Voor zo veel 'er, evenwel, nog niets aan ontbreekt, dat het Zonnejaar geene volle elf minuten korter is dan het gewoone of burgerlijke jaar, beval zijne Heiligheid, vervolgens, op dat dergelijk een verloop in 't vervolg zoude voorkomen worden, dat men, naa het Jaar 1600, de drie eerſtvolgende honderdtal jaaren, te weeten, 1700, 1800 en 1900, voor geene zo genaamde Schrikkeljaaren zou hebben te rekenen, gelijk, naar den Ouden Stijl, zou hebben moeten geſchieden, maar wel

het

het Jaar 2000, en zo vervolgens; waar uit ontſtaan moest, dat de Oude en de Nieuwe Stijl, die nu tien dagen verſchilden, na ieder der driehonderdſte jaaren, een dag meer verſchillen zouden: door welke ſchikking een merkelijk verloop in de feestdagen, voor veele duizenden jaaren, genoegzaam voorkoomen is. In zommige Landen, onder andere in de Nederlanden, wierdt de Pauslijke ſchikking verſtoond, doch elders niet dan zeer lang daar na aangenomen.

SUFFREN, (BAILLI DE) een Fransch Vlootvoogd, doch die, gedurende den jongſten Oorlog tuſſchen *Engeland* en de Algemeene Staaten, den Nederlanden geene minder gewigtige dienſten dan zijn eigen Vaderland heeft toegebragt. Bekend, en nog bij veelen in verſche geheugenis, zijn deeze dienſten, en de voornaamſte derzelven, de verijdeling van den Engelſchen Vlootvoogd JOHNSTONE, in deszelfs toeleg ter bemagtiginge van den gewigtigen Uithoek van *Afrika*, de Kaap de Goede Hoop; als mede de herovering van *Trincomale*, 't welk als een gewigtige roof, door de Engelſchen, aan de Nederlandſche Verééniġde Oostindiſche Maatſchappij ontweldigd was. Dus in 't oogloopend allerheilzaamſte dienstbetooningen vorderden, van de beweldaadigden en beſchermden, eene dankbaare erkentenis. 's Lands Staaten, zo min als de Heeren Bewindhebberen der Oostindiſche Maatſchappije, bleeven deswegen geenzins in gebreke. Na voorafgaande raadpleeging, over de ſoort en waarde des Geſchenks, den dapperen en trouwhartigen DE SUFFREN aan te bieden, wierdt men't eens, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, de Staaten Generaal der Verééniġde Gewesten, daar toe te bepaalen, een gouden Degen, met Edelgeſteentens omzet, ter waarde van vijftigduizend Livres. Dit Eergeſchenk zondt men aan de Heeren LESTEVENON VAN BERKENRODE en BRANTSEN, thans Gewoone en Buitengewoone Gezanten aan het Franſche Hof, met last om hetzelve, uit naam van hunne Meesters, aan den verdienſtelijken Zeeheld te overhandigen. De ſtaatelijke opdragt geſchiedde te *Parijs*, onder het doen van eene gepaste aanſpraak, in welke, onder andere, de Heeren Gezanten aan den Vlootvoogd verzogten, het Wapentuig te willen aan-

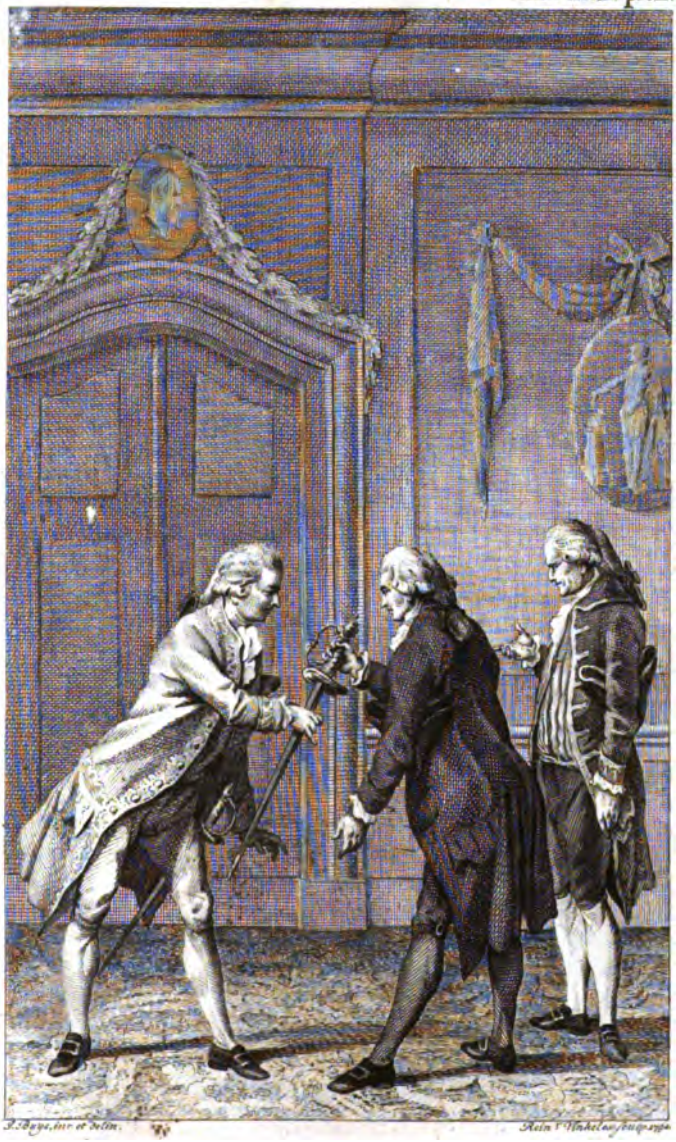

EERGESCHENK DEN HEERE VAN SUFFREN UIT NAAM DER STAATEN GENERAAL OVERHANDIGT.

aanneemen, als een onderpand der gevoelens van dankbaarheid, welke, voor ontvangene dienſten, Hunne Hoog Mogenden bezielden. De Heer DE SUFFREN betuigde daartegen zijne uiterſte gevoeligheid voor de eer, die hem wierdt aangedaan, met verzekeringen van het belang, 't geen hij ſteeds geſteld hadt, en altoos zoude ſtellen in den bloei van een Gemeenebest, 't welk, zints deszelfs eerſte opkomst, zo dikmaals uitgemunt, en de doorluchtigſte Zeehelden hadt voortgebragt; verzoekende voorts, dat hem mogt vergund worden, den Degen zo lang ter zijde te leggen, tot dat hij aan den Koning, zijnen Meester, verlof gevraagd, en vrijheid, om dien te mogen aanneemen en draagen, zoude bekoomen hebben: in welk verzoek de Heeren Gezanten gereedelijk bewilligde.

Zie *N. Nederl. Jaarboeken*, 1784.

SUNDERDORP, een der vier Hoofddorpen van *Waterland*, hebbende een tamelijk uitgebreiden Ban, als ſtrekkende, in zijne grootſte lengte, van den Ban van het vermaarde *Broek* in *Waterland* af tot aan het Y of den Waterlandſchen Dijk. In de breedte loopt de Ban van *Landsmeer*, ten Westen van *Buikſloot*, tot aan de Bannen van *Ransdorp* en *Schellingwoude*. De Ban van *Sunderdorp* ſtaat, in de Lijst der Verpondingen, aangeſchreeven voor zeshonderdvijfenzeventig Morgens en honderdachtënzeszig Roeden Lands. In het tijdverloop van honderd jaaren, te weeten, van den Jaare 1632 tot in den Jaare 1732, was het getal der Huizen, van honderdeenentwintig, tot honderdzesënzeventig aangegroeid, en daarenboven met acht Molens vermeerderd. Wat het Dorp *Sunderdorp* aangaat, het legt ongeveer een half uur gaans ten Noorden van *Nieuwendam*, rondom in vrugtbaare Weilanden. De Huizen ſtaan, tegen de bouworde der meeste Waterlandſche Dorpen, hier en daar verſpreid. De Kerk is een gebouw van de tegenwoordige Eeuwe. In den Jaare 1710 wierdt het voorgaande gelijk door blixemvuur aangeſtoken, en genoegzaam ten eenemaale in de asſche geleid. De Toren bleef onbeſchadigd. Het is een ſraai en hoog gevaarte, pronkende met

met twee vierkante Tranſen of Omgangen en een ſierlijken hoogen Spits. De Ingezeetenen hebben bijkans al hun beſtaan van de Veefokkerij, en het ſlijten van Koemelk, welke zij dagelijks na *Amſterdam* voeren.

SUNNEMERE; zie SONNEMARE.

SURICH, bij verkorting, meent men, dus genoemd, voor *Zuiderig*, zo veel als Zuiderhoek, naar deszelfs gelegenheid aan den Frieſchen Zeedijk. Het is een Dorp in het Frieſche Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij van *Wonseradeel*, na genoeg ter halven wege tuſſchen de Stad *Harlingen* en het Vlek *Makkum*. Het getal der Huizen, die hier en daar verſpreid ſtaan, is zeer gering. Voor eenige jaare heeft men de Kerk afgebroken, doch den vrij zwaaren Toren in weezen gelaaten, alzo dezelve voor de Schepen, die den Vlieſtroom bevaaren, tot eene Baak verſtrekt. *Zurich* brengt, in de zaaken der Grietenije, elf Stemmen uit. — Nabij dit Dorp, ten Zuiden, ſtrekt de Zeedijk rechtſtreeks Zeewaarts uit, na genoeg na het Zuidwesten, waarop dezelve, ijlings, eene wending na het Zuidoosten neemt. Vermids de Dijk hier niet zeer zwaar is, en door deszelfs gedaante en legging op en bij den uitſteekenden hoek een zeer ſterke Stroom liep, was men, 't eenigen tijde, voor eene doorbraak bedugt: waar door een aanmerkelijk gedeelte der Provincie een prooi der Zeegolven zou geworden zijn. Om dien ramp te voorkoomen, wierdt men, meer dan eene halve Eeuw geleeden, te raade, door het leggen van eenen zo genaamden *Slaaperdijk*, daar in te voorzien. Met de ſtraks gemelde twee uitſteekende dijkſtreeken, maakt dezelve een regelmaatigen, bijkans rechthoekigen Driehoek uit. Met veel oordeel, en genoegzaam in den ſmaak van den vermaarden *Westkappelſchen* Dijk, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, is deeze Slaaper aangeleid; als zijnde van eene aanmerkelijke hoogte, en van binnen en van buiten met eene langzaame glooijing afloopende.

SURI-

SURINAME. Toen de Koning van *Engeland*, KAREL DE II, in den Jaare 1666, last gegeeven hadt, om de Nederlanders, uit derzelver Volkplantingen, in *Amerika*, te verdrijven, waren de Zeeuwen voor anderen in de weer, om het uitvoeren van dit bevel den Engelſchen te beletten. Zij ruſtten drie Oorlogſchepen uit, onder den Kapitein ABRAHAM KRYNSZOON, en ſtaken, in den Winter des gemelden jaars, in Zee. In Maart van 't volgende jaar, kwamen ze aan de Rivier van *Suriname*, alwaar de Engelſchen eene Volkplanting aangelegd hadden. De Zeeuwen lieten de Engelſche Vlag waajen, en zeilden de Rivier op, tot onder de Sterkte der Engelſchen. Doch alzo zij onkundig van de Seinen der Engelſchen waren, deedt de Bevelhebber der Sterkte terſtond op hen los branden. Zij gaven hem de volle laag wederom, ſtapten aan Land, en maakten zich wel haast meester van de Sterkte, die ſlegt voorzien was, en bij verdrag overging. De Zeeuwen maakten vervolgens een verdrag met de Ingezeetenen en Suikerplanters, aan de Rivieren van *Suriname* en *Kommewine*, die den Eed aan de Staaten van *Zeeland* aflelden. De Goederen en Landerijen van de weigerigen, en van den Engelſchen Bevelhebber, wierden tot buit, en de Soldaaten tot Krijgsgevangenen gemaakt. Ook moesten de Ingezeetenen terſtond honderd duizend ponden Suikers voor de Staaten van *Zeeland* opbrengen. De Zeeuwen lieten VAN ROMEN tot Bevelhebber van *Paramaribo*, en eene Bezetting van honderdëntwintig Man, in de Sterkte, die toen den naam van *Zeelandia* kreeg. Zij zonden den gemaakten Buit met een Fluitſchip na *Zeeland*. De Staaten van *Zeeland* bleeven eenige jaaren in 't bezit der overmeesterde Volkplanting; doch wierden, in 't Jaar 1682, te raade, dezelve aan de Weſtindiſche Maatſchappij, die toen pas van haare drukkende ſchulden ontlast was, voor eene ſomme van tweehonderdëenzestigduizend Guldens, over te doen. De Algemeene Staaten verleenden 'er, den drieëntwintigſten September des gemelden jaars, Oktroi op. De Weſtindiſche Maatſchappij, ziende, welke zwaare kosten 'er tot het in ſtand houden deezer Volkplanting vereiſcht zouden worden, eer men 'er eenige merkelijke voordeelen van kon trekken, beſloot, in 't volgende Jaar 1683, twee derden deeſ-

len

len van dezelve af te ſtaan; van welken het éene door de Stad *Amſterdam*, en het andere door KORNELIS VAN AARSSENS, *Heer van Sommelsdijk*, tot den zelfden prijs wierdt overgenomen; behoudende egter de Algemeene Staaten de Oppermagt over de Volkplanting. De Stad *Amſterdam*, de Weſtindiſche Maatſchappij en de Erfgenaamen van den Heere VAN SOMMELSDYK, maaken dus gezamentlijk het Genootſchap of de *Societeit van Suriname* uit.

De Heer VAN SOMMELSDYK trok zelf, in September des Jaars 1683, na *Suriname*, en aanvaarde de Landvoogdij over die Volkplanting. Hij ſligte 'er twee Sterkten, die hij van behoorlijke Bezetting en Oorlogsbehoeften voorzag. Niet lang naa zijne aankomst, vielen 'er eenige klagten over zijne beſtiering. Men beſchuldigde hem, dat hij de Raaden van Juſtitie en Politie niet vroeg genoeg aangeſteld, noch behoorlijk gekend hadt. Ook waren de Opgezeetenen hooger door hem bezwaard geworden, dan volgens 't Oktroi geſchieden mogt. Hij eischte, zeide men, twee en een half ten honderd van alle Goederen, zo dikwils als zij verhandeld wierden, en volgens 't Oktroi mogt zulks alleenlijk van de Goederen, die uitgevoerd wierden, gevorderd worden. Verders bragt men tot zijne bezwaaringe in, dat hij een Pakhuis hielde van allerlei Goederen, tot merkelijk nadeel der Opgezeetenen. Ook was 'er een Schip, voor rekening van eenige bijzondere Direkteuren, aangekoomen, dat in *Ierland* aan geweest was, en van daar gezouten Oſſen- en Verkensvleesch op *Suriname* gebragt hadt; daar, volgens 't Oktroi, de Schepen regelrecht uit het Vaderland komen moesten. De Heer VAN SOMMELSDYK hadt daarenboven twee Roomſche Geeſtelijken, tegen 't oogmerk der Staaten, in de Volkplanting laaten komen. Ook bragt men tegen hem in, dat hij den eenen boven den anderen begunſtigde, in het waarderen der Suiker, die men ter wange aanbragt, en waar van twee en een half ten honderd betaald moest worden, welker prijs ſomtijds op zes, ſomtijds op agt en ook wel op tien Duiten het Pond geſteld wierdt. De Algemeene Staaten ſchreeven, over deeze bezwaarniſſen, aan den Heere VAN SOMMELSDYK, die 'er zedert verandering in ſchijnt gemaakt te hebben. Immers ſommigen gemeigen, dat

hij

bij de Volkplanting, eenige jaaren, tot genoegen der Opgezeetenen, beſtierd heeft. Doch in 't Jaar 1688 ontſtondt 'er eene gevaarlijke muiterij onder 't Krijgsvolk, die den Landvoogd het leeven koſtte. Bij gebrek van toevoer uit het Vaderland, was men genoodzaakt geweest, het dagelijks deel der Soldaaten te verminderen. Dit hadt hen baloorig gemaakt, en de Wapenen doen opvatten. De Opperhoofden der Regeeringe ſtonden hunner woede allereerſt ten doel. De Landvoogd ontving, in deezen Oploop, zeventienveertig wonden, aan welke hij op ſtaanden voet overleedt. De Bevelhebber VERBOOM, die anders wel bij 't Krijgsvolk gezien was, wierdt met eenen Kogel in den Buik getroffen, waar aan hij naa negen dagen ſtierf. De Muiters maakten zich meester van de Sterkte en van twee Schepen, die op de Rivier lagen. Zij waren van zins te vertrekken; wanneer zij van 't Volk van eenige Schepen, die in *Kommewine* lagen, en van de Opgezeetenen der Volkplantinge, die zedert in de Wapenen gebragt waren, zo hevig wierden aangevallen, dat zij zich, op genade en ongenade, moesten overgeeven. Acht van de grootſte Beſtuurders wierden met de dood geſtraft, en daar op alles in rust gebragt. De Heer FRANÇOIS VAN AARSSEN, toen *Heer van Chaſtillon*, en Zoon van den omgebragten Landvoogd, was Luitenant ter Zee voor het Kollegie ter Admiraliteit, te *Amſterdam*, en verkreeg verlof om na *Suriname* te gaan tot het bijeen zamelen der verſtrooide naaſtenſchap zijns Vaders. Deeze Heer bekleedde, zedert, het Ampt van Vice-Admiraal, onder het zelfde Kollegie te *Amſterdam*. De Volkplanting is ondertuſſchen van tijd tot tijd toegenomen. Veele Nederlandſche Huisgezinnen, en een goed getal van Franſche Vlugtelingen om den Godsdienſt, zijn 'er na toe getrokken, 't welk alles veel toegebragt heeft, om *Suriname* in eenen bloeienden ſtaat te ſtellen.

In Oktober des Jaars 1712, kwamen de Franſchen, met zeven Oorlogſchepen en vijfendertig kleiner Vaartuigen, onder 't bevel van JAQUES DE CASSARD, de Rivier van *Suriname* opzeilen. Zij zetteden terſtond een goed getal Soldaaten aan Land, die alles verwoeſtten wat hun voorkwam. *Paramaribo* wierdt gebombardeerd. Van het Kaſteel *Zeelandia* en van

eenige Koopvaardijschepen, die Geschut op hadden, gaf men dapper vuur op de Franschen. Deezen hielden ondertusschen aan met plonderen en verwoesten; tot zo lang dat de Opgezeetenen raadzaamst oordeelden, met de Franschen te verdragen, en de verdere verwoesting hunner Huizen en Goederen, voor eene somme van omtrent zevenhonderdenvijftigduizend Guldens, af te koopen. Men klaagde uit *Suriname*, dat dit ongeluk voornaamlijk te wijten was, aan de slegte bestiering hier te Lande. De Opgezeetenen der Volkplanting beweerden, dat de Direkteurs geene genoegzaame zorg hadden gedragen, gelijk ze, volgens het Oktrooi, moesten doen, dat de Vestingwerken in behoorlijken staat van tegenweer gesteld, en van Manschap voorzien gehouden wierden. De Direkteurs verdeedigden zich egter zo wel bij de Algemeene Staaten, dat die oordeelden, dat zij ten ouregt beschuldigd wierden. Ondertusschen heeft men, naa dien tijd, zo wel hier als in *Suriname*, met ernst, om de versterking der Volkplanting beginnen te denken. In 't Jaar 1733, kreegen de Surinaamsche Gemagtigden alhier bevel, om met de Direkteurs der Societeit over een Ontwerp des aangaande te handelen. Men is eindelijk overeen gekoomen; de Artikelen der Overeenkomst zijn, den 19 December 1733, door hunne Hoog Mogenden bevestigd, en in eene Resolutie der Algemeene Staaten veranderd. Volgens dezelve moest de Volkplanting *Suriname*, door het maaken en volkooien der Vestingwerken, binnen den tijd van zeven jaaren, in volkomen staat van tegenweer gesteld worden. De Direkteurs zijn verbonden de nodige Werklieden en Bouwstoffen van hier na *Suriname* te zenden; en de Gouverneur en Raaden van Politie in *Suriname* moeten een bekwaam getal van Slaaven verschaffen, tot het vervaardigen der vereischte noodwendigheden, en het arbeiden aan de Vestingwerken. Geduurende de gemelde zeven jaaren, zijn de Direkteuren gehouden, twintigduizend Guldens jaarlijks tot de Kosten te draagen. De Opgezeetenen en Planters moeten daar toe jaarlijks zestigduizend Guldens opbrengen. Alle deeze Penningen mogen tot geen ander einde, dan tot het maaken en verbeteren der Vestingwerken, besteed worden. Zij worden bestierd door eenen bijzonderen Ontvanger, die

voor

voor zijne Wedde een en een half ten honderd van 't geene hij ontvangt, geniet, en jaarlijks met open' deuren Rekening van Ontvangst en Uitgave aan den Gouverneur en Raaden doen; en een Afschrift van dezelve aan de Direkteuren der Societeit alhier overzenden moet. 't Geene 'er van de opgebragte Penningen, na het voltrekken der Vestingwerken, mogt overschieten, moet aan de Direkteuren voor een vierde, en aan de Opgezeetenen en Planters voor drie vierde deelen wederom uitgekeerd worden. Om de zestigduizend Guldens, die in *Suriname* moeten opgebragt worden, te vinden, zijn 's Lands Vrugten belast. Ook is 'er eene Belasting gelegd, op zulke Persoonen, die hun bestaan niet in het planten vinden. De Direkteurs moeten, op hunne kosten, vier Kompagnien Soldaaten, ieder Kompagnie met de Officiers vijftentwintig Koppen sterk, in de Volkplanting onderhouden; die, zesmaal in 't jaar, door den Gouverneur en de twee oudste Raaden, moeten gemonsterd worden. Zo men, door den tijd, eenige Goud- of Zilvermijnen in *Suriname* mogt ontdekken, zijn de Direkteurs gehouden, een derdendeel van 't geene zij daar uit genieten, te leveren in de Kasse der Opgezeetenen, genaamd *de Kasse der inodique Lasten*, tot zo lang dezelven of hunne Erfgenaamen voldaan zullen zijn van 't geene zij, tot het maaken en verbeteren der Vestingwerken, hebben opgebragt.

Alle Ingezeetenen der Vereenigde Nederlanden hebben vrijheid, om op *Suriname* te handelen, en zich aldaar met 'er woon neder te zetten. Doch het Gezelschap vordert van alle Schepen, die binnen de Haven van *Suriname* koomen, of uit dezelve vertrekken, drie Guldens van 't Last; en van ieder Ingezeeten, zwarten zo wel als blanken, een Hoofdgeld van vijftig ponden Suikers jaarlijks. De Koopmanschappen, die herwaards gezonden of in 't Land verkogt worden, betalen twee en een half ten honderd voor waaggeld.

De Volkplanting van *Suriname*, in het Landschap *Guiana*, een gedeelte van *Zuid-Amerika*, legt tusschen de zes en zeven graaden Noorderbreedte aan eene Rivier van den zelfden naam. Zij wordt door verscheiden andere Rivieren en Kreeken besproeid en doorsneeden, als door de *Kortentine*,

Kommewine, *Kottika*, *Perika*, *Marrawine*, enz. De Volkplanting ſtrekt zich wel dertig mijlen boven den mond der Riviere van *Suriname* uit. De Rivier behoudt de wijdte van omtrent eene mijl, tot daar zij de Rivier *Kommewine* ontvangt. Verder landwaards in zijn beide die Rivieren omtrent een halve mijl wijd, en zo diep, dat zij van de grootſte Schepen, tot zo verre als zich de Volkplanting uitſtrekt, bevaaren konnen worden. Twee mijlen van den Mond der Riviere van *Suriname* ſtaat de Sterkte *Zeelandia*, die van Schelpſteen gebouwd en met aarden Buitenwerken voorzien is. Zij dekt het Vlek *Paramaribo*, dat omtrent vierhonderd Huizen groot is. Hooger op ontmoet men het Dorp *Zandpunt*, dat uit omtrent dertig Huizen en eene Kerk beſtaat. Nog meer landwaards in, ſtaat een ander Dorp, de *Savane* genoemd. Het wordt meest door Jooden bewoond. Hier was eertijds het einde van de Volkplanting; doch toen de Zuster des Heeren VAN SOMMELSDYK in *Suriname* kwam, bragt zij een aanmerkelijk getal van Labadisten meede, die nog hooger op Plantaadjen aanleiden, welken nog naar hen genoemd worden. Het Krabbenbosch, eene moerasſige Landſtreek, is gelegen ter plaatſe, daar de Rivier van *Suriname* en de *Kommewine* zamenvloeien. Hier heeft men, zedert het Jaar 1733, een geregelde Sterkte beginnen te bouwen, die thans in ſtaat van tegenweer is gebragt. Zij ſtaat een weinig beneden de plaats, alwaar de Franſchen, in 't Jaar 1712, landden, en dekt de beide Rivieren, op eene zeer bekwaame wijze. Ter plaatze, daar de Rivier *Kommewine* zich in twee Armen verdeelt, waar van de één den naam van *Kommewine* behoudt, en de andere dien van *Kottika* aanneemt, ſtaat nog eene Sterkte, die naar den eerſten Beſtierder der Volkplanting, van wegen de tegenwoordige Societeit, SOMMELSDYK genoemd is. De Rivier van *Suriname* heeft een groot getal van Takken en Sprugtels, langs welke men overal Suikermolens gebouwd en Plantaadjen aangelegd heeft. Men telt 'er in 't bijzonder zeer veele, langs den gemelden Arm *Kottika*, en langs een ander klein Riviertje, *Perika* geheeten, dat uit *Kottika* in *Kommewine* valt. Het getal der Surinaamſche Plantaadjen wordt in 't geheel op meer dan vierhonderd begroot.

De

De grond van deeze Volkplanting is overal niet eenerlei. Hier valt ze bergagtig; elders laag en moerasſig. Men hadt 'er verſcheiden' Boſſchen, die door de Opgezeetenen om ver gehouwen, en op de plaats, daar ze ſtonden, verbrand zijn; waar naa men den grond met Suikerriet beplant heeft; dat 'er zeer wel tiert. De Luchtſtreek is 'er vrij gezond, omangezien het Land zo digt aan de Evennagtslijn legt. Zelden verneemt men 'er zwaare Stormen. Van het einde van November tot aan het begin van Junij, is 'er de hitte gemaatigd, om dat de Lucht dan doorgaans zeer betrokken is, en 'er veel regen valt. Ook waait 'er de Noordooſte wind dan ſchier zonder ophouden. In 't overige gedeelte van 't jaar is het 'er geweldig heet, bijzonderlijk wanneer het niet regent. Nagt en dag zijn 'er altijd omtrent even lang. De Zon gaat 'er ten zes uuren, of een half uurtje vroeger of laater, op en onder. Men merkt aan, dat dit Land veel gezonder is voor oude lieden, dan voor jongen.

De zaaken der Societeit worden, hier te Lande, beſtierd, door Direkteuren of Gemagtigden der drie Leden, de Stad *Amſterdam*, de Weſtindiſche Maatſchappij en het Huis van SOMMELSDYK. Elk Lid mag zo veele Direkteuren ſtellen, als het goedvindt; want het getal der Stemmen wordt, in de Vergaderingen der Societeit, niet gerekend, volgens 't getal der Direkteuren, maar volgens dat der Eigenaaren van de Volkplanting; zo dat 'er in 't geheel niet meer dan drie Stemmen zijn. De Direkteuren hebben volle magt, om alle zaaken der Societeit te beſtieren en deswegens te beſluiten. Zij trekken geene Wedden ten laſte der gemeene Maatſchappije; doch het ſtaat elk der drie Leden vrij, zijne Gemagtigden naar eigen goedvinden te beloonen. Tegenwoordig zijn 'er vier Direkteurs van wegen de Stad *Amſterdam*, vier wegens de Weſtindiſche Maatſchappije en drie wegens het Huis van SOMMELSDYK. Zij hebben één'en Sekretaris, verſcheiden' Boekhouders en andere Bedienden in hunnen dienſt, en houden hunne Vergaderingen, den eerſten Woensdag in ieder maand, te *Amſterdam*, op het Weſtindiſch Binnenhuis. De Boeken der Societeit moeten, alle jaaren, ten minſten binnen de eerſte zes maanden naa het einde van 't jaar, geſlooten

worden. In de Volkplanting zelve wordt de regeering waargenomen door eenen Gouverneur en bijgevoegde Raaden.

De Gouverneur, die te gelijk Kolonel over het Krijgsvolk is, heeft het oppergebied over de Volkplanting, zo wel in Regeerings- als in Krijgszaaken, in handen. Hij wordt door de Societeit verkooren; doch die verkiezing moet bij de Algemeene Staaten worden goedgekeurd. In gewigtige zaaken, is hij gehouden den Raad van Politie bijeen te roepen, in welken hij altijd voorzit, zo wel als in den Raad van Justitie. De openvallende Ampten worden door den Gouverneur bij voorraad begeven, tot dat 'er, van wegen de Direkteurs, ander bevel komme. De Gouverneur draagt zorg voor de beveiliging der Volkplanting, en geeft deswegen de nodige beveelen; doch wanneer dezelve tegen vijandelijke aanvallen beschermd moet worden, vergadert hij den grooten Krijgsraad, die uit den Bevelhebber, alle de Kapiteinen en zo veele Leden van den politiken Raad, als 'er Krijgsofficieren in den Krijgsraad zijn, bestaat. De Gouverneur zit voor in deeze Raadsvergadering, en stelt 'er voor, 't geene hij, tot verzekering der Volkplanting, nodig oordeelt. Eindelijk is de Gouverneur, volgens zijne Instructie, ook gehouden den Hervormden Godsdienst in *Suriname* te beschermen en voort te planten. De Gouverneur heeft eenen Geheimschrijver, die door de Direkteurs betaald wordt. Het onderhoud van alle Bedienden in *Suriname* wordt, uit de Belastingen, op de Ingezeetenen gelegd, gevonden. De Direkteurs bekostigen alleenlijk het Gouvernement, en voor een gedeelte de soldij van het Krijgsvolk en het onderhoud van de Bezetting.

De Raad van Politie en Crimineele Justitie bestaat uit tien Raadsheeren, onder welken de Bevelhebber over de Sterkten en het Krijgsvolk begreepen is, die den titel van *Eerste Raad* voert; één' Fiskaal en één' Geheimschrijver. Wij hebben reeds aangemerkt, dat de Gouverneur altijd in deezen Raad voorzit.

De Raad van Civile Justitie bestaat uit den Gouverneur en zes Personen; benevens eenen Geheimschrijver. De burgerlijke zaaken worden voor deezen Raad afgedaan. Doch men kan van deszelfs Vonnissen bij de Algemeene Staaten *Revisie* ver-

verzoeken. De Gouverneur heeft 'er maar één Stem, behalven wanneer de Stemmen ſtaaken; in welk geval zijn gevoelen gevolgd wordt. De Raaden van Politie en Juſtitie trekken geene Wedde: Zij worden door den Gouverneur gekooren uit een dubbel getal, dat bij meerderheid van Stemmen van alle de Opgezeetenen benoemd is. Zij moeten allen, bij plegtigen eede, verklaaren, dat zij het Oktroi, door de Algemeene Staaten aan de Volkplanting verleend, in allen deele zullen nakoomen en handhaaven: en dat zij zich, in alle andere zaaken, ſchikken zullen naar de bevelen, die hun van tijd tot tijd door de Direkteurs zullen gegeeven worden.

Men heeft te *Paramaribo* ook eene Kamer van Kleine Zaaken, en eene Weés- en onbeheerde Boedelkamer. De eerſte beſtaat uit zeven Kommiſsarisſen en eenen Geheimſchrijver; de andere uit vier Weesheeren, die eenen Klerk en eenen Boekhouder tot hunnen dienst hebben.

De Krijgsmagt, die in *Suriname* gehouden wordt, beſtaat uit vier Kompagniën Voetvolk. De Gouverneur is Kolonel over dit Krijgsvolk, en Kapitein van de eerſte Kompagnie. De Bevelhebber der Sterkten heeft het gebied over de tweede. Hij maakt, nevens de Kapiteinen, Luitenanten en Vaandrigs, den kleinen Krijgsraad uit. De zeven Provincien hebben beloofd de kosten te draagen van een' Man van ieder Kompagnie, op den Staat van Oorlog gebragt, tot beſcherming van de Volkplanting *Suriname*.

De gantſche Volkplanting is in acht deelen verdeeld: volgens welke Verdeeling, men een gelijk getal van Schutterijen of Burgerkompagniën heeft opgeregt; over ieder van welken een Kapitein het gebied heeft. De twee eerſte Kompagniën beſtaan uit Inwooners van *Paramaribo*; de derde beſtaat uit Ingezeetenen der Verdeeling van *Thorarika*; de vierde is uit de Boven-Verdeeling van *Kommewine*; de vijfde uit de Beneden-Verdeeling van *Kommewine*; de zesde van *Kottika* en *Perika*; de zevende van *Para* en *Paulus Kreek*, en de achtſte is van de Joodſche Natie.

In de gantſche Volkplanting van *Suriname* zijn drie Hervormde Kerken: één te *Paramaribo*, die van de Nederlanders en van de Franſche Vlugtelingen gebruikt wordt; één

in de Beneden-Verdeeling van *Kommewine*, en eene in de Verdeeling van *Kattika* en *Perika*. Deeze drie Kerken worden door vier Predikanten, drie Nederduitſchen en eenen Franſchen, bediend. De Kerken, Predikanten en Voorleezers worden, op kosten van de Ingezeetenen der Volkplanting, onderhouden. De Predikanten genieten, boven vrije wooning en eenige andere voordeelen, eene jaarlijkſche Wedde van twaalfhonderd Guldens. Hunnen Weduwen wordt een Weduwen-Traktament van vierhonderd Guldens toegelegd. Eens 's jaars, in de maand Februarij, koomen alle de Predikanten met de Ouderlingen aan de Hoofdplaats *Paramaribo* bij een, om den ſtaat en behoeften der Kerken te overweegen. In deeze Bijeenkomst, bekend onder den naam van *Conventus Deputatorum*, heeft een Raadsheer uit het Hof van Politie de voorzitting, als Kommisſaris Politiek.

De Waaren, die men na *Suriname* zendt, zijn de zelfde, welke men gewoon is na andere Plaatzen in de Westindiën te voeren. De voortbrengzels des Lands, welke men herwaards brengt, zijn Suiker, Koffy, Kakao, Katoen, Hout tot Schrijnwerk, en Verwſtoffen; nog eenig Limoenſap, kleine gekonfyte Citroenen of Limmetjes, Gengber en andere kleinigheden.

De Suiker geldt 'er doorgaans van zes tot twaalf duiten het pond. Het Riet, daar de Suiker uit geperst wordt, is zes of zeven voeten hoog, en drie of vier duimen dik. Het wordt om 't jaar geſneeden, en het ſap wordt 'er, door middel van eenen Molen, uitgeperst. Men kookt het, tot op eene matige dikte, in koperen Ketels, en doet het vervolgens in vierkante Kuipen, die boven wijd zijn, en naa onderen allengskens naauwer worden. Onder aan deeze Kuipen is een gat, zo groot als een Stuiver; dat men toehoudt, tot dat de Suiker koud geworden en geſtold is. Dan opent met het zelve, om 'er de Siroop te laten doorloopen. De Suiker blijft nog eenigen tijd in de Kuip, en als men ze 'er uit ſchept, wordt ze in Vaten gedaan en alzo verzonden. Van de Siroop wordt zekere ſterke drank geſtookt, *Drum* geheeten, die merkelijk ſterker dan Brandewijn is, en veel na de Engelſche Volkplantingen vervoerd wordt.

De

De Koffy heeft men, zedert eenige jaaren, eerst in *Surinaame* beginnen te planten. Zij koomt 'er zo wel voort, dat men 'er groote partijen herwaards van overgezonden heeft; dat niet verminderen, maar veel eer toenemen zal, onaangezien verscheiden' in- en uitlandsche Maatschappijen, door het rijkelijk aanbrengen van Koffy, die Koopmanschap op eenen zeer laagen prijs gebragt hebben. De Volkplanting *Suriname* is zo nabij gelegen, en de Koffy kan aldaar met zo geringe kosten aangekweekt worden, dat de Societeit meent in staat te zijn, om dezelve altoos beter koop dan andere Maatschappijen herwaards te kunnen brengen. *Surinaame* leevert ook Tabak, en eenige andere Gewassen uit, daar egter weinige of geene verzending in is. De Tabak is zo goed niet als de Virginische: zij wordt alleen onder de Inboorlingen, Indianen en Zwarten, gesleeten; want alles rookt 'er, tot de Vrouwen en Kinderen toe.

De Surinaamsche Plantaadjen worden door Afrikaansche Slaaven bewerkt. De Westindische Maatschappij heeft alleen regt, om Slaaven in *Suriname* te brengen. Zij moet 'er, zo lang als haar Oktroi duurt, jaarlijks ten minsten tweeduizendvijfhonderd Slaaven leeveren, en zo de Volkplanting verder uitgebreid wordt, een grooter getal, naar evenredigheid der gemelde uitbreiding. De geschillen, over den Slaavenhandel vallende, worden door den Gouverneur en Raaden afgedaan. Doch de Westindische Maatschappij kan zich van derzelver Vonnissen, op den Hoogen Raad in *Holland* beroepen. De Slaaven worden in 't openbaar aan de meestbiedenden bij Paaren tevens verkogt. Men onderscheidt ze in *Piece d'India* of leeverbaare, en *Makkaroens* of onleeverbaare Slaaven. De leeverbaare Slaaven gelden 'er doorgaans omtrent tweehonderdvijfentwintig Guldens het Stuk. Doch wij hebben te vooren reeds aangetekend, dat men, zedert eenigen tijd, de Prijzen der Slaaven, op *Suriname*, merkelijk gedrukt heeft. Hoewel 'er onder deeze Slaaven eenigen gedoopt zijn, hebben de meesten nogtans genoegzaam geene begrippen van Godsdienst. Zij gelooven de Zielverhuizing, en hebben hoop van, naa hunnen dood, wederom in hun Vaderland te zullen koomen.

SWEERS, (DAVID) een vermaard Nederlandsch Zeeoverste, uit een aanzienlijk Geslagt gesprooten, waar van, onder het volgende Artikel, nader verslag zal gedaan worden. De plaats, zo min als den tijd zijner geboorte, vinden wij niet aangetekend. Met veel waarschijnlijkheids wordt de laatste gesteld, reeds vóór het midden der jongstvoorgaande Eeuwe. Grond tot deeze gissing geeft, dat hij, in den Jaare 1671, tot Kapitein ter Zee wierdt aangesteld, en wel met naame onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. In dat zelfde jaar voerde hij, in de opgemelde hoedanigheid, het bevel over het Fregat van Oorlog *de Brak*, onder het Eskader van den Vice-Admiraal WILLEM JOZEF, *Baron van Gend*, ten tijde als deeze, met het Engelsche Koningsjagt, *de Merlin*, de bekende ontmoeting hadt, waar over naderhand zo veel te doen viel. In het volgende Jaar 1672 voerde hij het Schip *de Beschermer*, onder het Smaldeel van den Luitenant Admiraal Generaal MICHIEL DE RUITER, en was, als zodanig, tegenwoordig in den vermaarden Zeeslag voor *Soulsbaai*, in welken hij, door zijn beleid en dapperheid, geenen kleinen roem behaalde. Elders, in ons Deel XX. bl. 463, hebben wij reeds verhaald, hoe de wakkere en Vaderlandlievende Amsterdammer, GERARD HASSELAER, zich als Vrijwilliger aan boord van onzen Kapitein begeeven hadt, en, voor het Vaderland strijdende, het leeven liet. 's Jaars daar aan, voerende het zelfde Schip, thans gewapend met vijftig Stukken Geschut, en bemand met tweehonderdzestien Matroozen en eenëntwintig Soldaaten, behaalde hij geen kleinen lof in de Zeegevegten, in de maanden Junij en Augustus voorgevallen. Met ijver zijne manschap voorgaande, en strijdende met zijne gewoone heldhaftigheid, sneuvelde hij in het laatstgemelde gevegt, op den eenëntwintigsten der maand. De nu gemelde bijzonderheden zijn algemeen bekend. Wij voegen nog daar nevens de volgende, uit den Heere J. WAGENAAR, wien dezelve van goederhand waren medegedeeld. De kogel, die hem het leeven kostte, hadt den Held de beide beenen tevens weggenomen. In den waan, dat SWEERS, die, door den slag, op het Schip was nedergezegen, met een den adem hadt uitgeblaazen, hadt men hem in de Ka-

Kajuit gebragt, en op den tafel nedergeleid, het vertrek voorts geſlooten hebbende. Hij bekwam, nogthans, eerlang, en van den tafel geklommen zijnde, kroop hij op de ſtompen tot aan de Kajuitsdeur. Deeze geſlooten vindende, zogt hij te vergeefs, door met de vuisten op de deur te kloppen, gehoor te vinden. Door verlies van bloed, bezweek hij allengskens. Dit alles bleek, naa het eindigen van het Gevegt, wanneer men, van buiten, de Kajuitsdeur geopend hebbende, den wakkeren Held dood op den grond vondt leggende, hebbende zijne handen, door het kloppen en ſlaan op de deur, merkelijk bezeerd. SWEERS was in de maand Januarij des zelfden Jaars 1673 getrouwd, met MARIA VAN BAARLE. Zij was zwanger, toen haar Echtgenoot het leeven liet, en baarde, in de maand November, eenen Zoon, die ſlegts weinige maanden leefde. Met veel ſtatelijkheids wierdt onze Zeeheld, te *Amſterdam*, in de Nieuwe Kerk begraaven. Men ziet aldaar zijne Graffiede, ten Zuiden van het Choor, tuſchen twee pilaaren. Boven dezelve hangen het Wapen, de Degen en de ijzeren Handſchoenen. Onder aan leest men dit Opſchrift:

DAVID SWEERS, CAPITEYN, GETROUWELYK
VOOR HET VADERLAND GESTORVEN
IN DE VICTORIEUSE BATAILLE TE-
GENS DE TWEE KONINKLYKE
VLOOTEN VAN VRANKRYK
EN ENGELAND, OP
DEN XXI AUGUSTY
MDCLXXIII.

Op 's Mans begraafenis wierden, ter zijner eere, gouden en zilveren Gedenkpenningen uitgedeeld. Men vindt van deszelve eene afbeelding bij VAN LOON, in zijne *Nederlandſche Hiſtoriepenningen*. De Heer WAGENAAR verhaalt, een dier Gedenkpenningen in handen gehad te hebben, met de afbeelding, door VAN LOON gegeeven, volkomen overeenſtemmende; doch met een ander Randſchrift, 't welk dus luidde:

„ Ick

was te deinzen. De Admiraal CORNELIS TROMP beschuldigde hem deswegen van lafhartigheid, alsof hij het gevegt ontweeken ware. Doch door verscheiden verklaaringen van dedt kundigen, wist hij zich van dien blaam te zuiveren. In den tweeden Zeeslag, welke, op den drieëntwintigsten Augustus, op de hoogte van *Kijkduin* en de *Helder* voorviel, vondt de dappere Held het einde van zijn roemrugtig leeven. Strijdende in 't heetste van 't gevegt, wierdt hij, van eenen vierentwintig ponds Kogel dermaate in den buik getroffen, dat hij het, nog dien zelfden dag, bestorf, in den ouderdom van ruim eenenvijftig jaaren. Het Lijk wierdt na *Amsterdam* gevoerd, en in de Oude Kerk staatelijk begraaven, in de Kapel van ELIZABETH GAEF, ten Westen van het oude Handboogschutters Choor. Tot eere van den Held heeft men aldaar, eenigen tijd laater, eene aanzienlijke Grafstede opgeregt. Op de Kroonlijst van een vierkant Tafereel, voerende een Opschrift, 't welk wij vervolgens zullen melden, vertoont zich het Borstbeeld van den Held, van wit Marmer kunstig uitgehouwen, en daar boven, het Wapen der Vereénigde Nederlanden, ter rechter zijde van dat des Prinsen VAN ORANJE. Ter wederzijden van het Borstbeeld en van het Tafereel, ziet men verscheiden Vlaggen, Wimpels, Geschut en verdere Scheepsgereedschappen en Krijgsnoodwendigheden; en voorts, onder aan, beneden het Wapen van den Vlootvoogd, de afbeelding van den Strijd, in welken hij het leeven liet: terwijl men, aan den voet van het geheele Gevaarte, in éénen regel leest:

Grafstede gesteld ter eeren van den Hr. Isaak Sweerlus Vice Admiraal van Hollandt en West-Vriesland.

Het Opschrift, op het gemelde Tafereel, ter eere van den dapperen Vaderlander gesteld, luidt aldus:

Hic situs est

ISAACUS SWERIUS.

Qui. eam. quam nascendi. sorte. et. soliçita. educatione.

A.

A. parentibus. præclaram. accepérat. indolem.
Deo. et. patriæ. devovit.
Primum. terrestris. et. maritimæ. militiæ. tyrocinium.
In. India. Occidentali. deposuit.
Ih. patriam. redux. cum. sederet. animo.
Regis. vid. ad. honores. grassari.
Terra. se. continere. non. potuit.
Mare. ingressus. omnes. militiæ. ordines. infimos.
Et. medios. eluctari. in. juventute. necesse. habuit.
Piratas. mahumedanos. sæpius. profligavit.
Tutumque. Batavis. mare. mediterraneum. esse. jussit.
Edidit. tanta. virtutis. fortitudinis. et. prudentiæ. specimina.
Ut. omnia. summa. omnium. judicio. meritus.
Proximum. s. primo. inter. thalassiarchas. locum.
Aræ. maritimæ. præfectus. adeptus. sit.
Quo. honore. cum. fungeretur.
In. hupero. illo. tertio. et. ultimo. contra. Gallias.
Britanniæque. Regum. instructissimas. classes. prælio.
Fortiter. et. generose. pugnando.
Glande. trajectus.
XI. Kalend. Septemb.
Anno. Christi. MDCLXXIII.
Gloriose. occubuit.
Patriæ. victoriam. civibus. sui. desiderium.
Exemplar. posteris. imitandum. reliquit.

MAGNANIMO. HEROI.

Hoc. quod. de. Republ. bene. meruit.

Monumentum. posuit.
Senatus. maritimus.
Foederatarum. provinciarum. Amsteledamensis.
Anno. 1674.

De zin deezes Graafschrifts koomt hier op neder.

Hier legt

ISAAC SWEERS,

die den voortreffelijken inborst, welken hij, door geboorte en door eene zorgvuldige opvoeding, van zijne ouders ontvangen hadt, aan God en aan het Vaderland toegewijd heeft. Hij leide de eerste gronden van den Krijgsdienst te water en te lande in de Westindiën. In 't Vaderland te rug gekeerd zijnde, vermits hij een gemoedelijk voorneemen hadt, langs den weg der braafheid na waardigheid te streeven, konde hij het aan 't vaste land niet houden. Zich ter Zee begeeven hebbende, moest hij, in zijne jeugd, alle de laagere en middelbaare Krijgsstanden doorworstelen. Meermaalen heeft hij de Turksche Zeerovers geslagen, en de Middelandsche Zee voor de Nederlanders beveiligd. Zo veele proeven van dapperheid, standvastigheid en beleid heeft hij gegeeven, dat hij, die, naar aller oordeel, alle de hoogste posten hadt verdiend, de eerste plaats nooit die van den Opperbevelhebber ter Zee verkreegen heeft. Met deeze eer bekleed, is hij, in den jongstleeden derden en hatsten Zeeslag, tegen de magtige Vlooten der Koningen van Frankrijk en Groot-Britannie, dapper en grootmoedig strijdende, met een Kogel doorschooten zijnde, op den tweeëntwintigsten Augustus van het jaar des Heeren zestienhonderd drieënzeventig, roemrugtiglijk gesneuveld: aan

het

het Vaderland de Overwinning, aan de medeburgers de begeerte om hem wederom te hebben, aan het nageslagt een voorbeeld ter naavolginge agterlaatende. Voor den

GROOTMOEDIGEN HELD

heeft de Admiraliteit der Verëënigde Provincien te Amsterdam, dit Gedenkteken, welk hij van den Staat 't over hadt verdiend, doen oprigten, in 't Jaar 1674.

In de Gedichten van den Hoogleeraar P. FRANCIUS ontmoeten wij een Grafschrift op onzen Zeeheld, 't welk wij, om dezelfs fraaiheid, ten dienste van zommigen onzer Leezeren, hier zullen plaatzen:

„ Hoc tegitur saxo, qui se sibi debuit omnem
„ Surrius: ille Euro cognitus, et Zephyro.
„ Americes Libyæque tremor: quem Bistonis ortu
„ Horruit, et gelido Mœnalis ursa polo:
„ Ter conjuratos Batavo de littore reges
„ Reppulit: asserto ter sale; victor obit.
„ Da lacrymas; pater Ya, viro; pacemque precare,
„ Ut voveas illi, quod dedit ille tibi.
„ At vos hinc, hostes, discedite: prælia spirant,
„ Herois cineres, offaque bella movent."

Van het huwelijk en nageslagt van den Heere ISAAC SWEERS moeten wij nu nog verslag doen. De Vice-Admiraal, terwijl hij nog Kapitein was, badt zich, te *Amsterdam*, in dat Jaare 1655, in 't huwelijk begeeven met Jonkvrouwe CONSTANTIA BLOMMAART, Dogter van den Heere SAMUEL BLOMMAART, Bewindhebber der Westindische Maatschappije ter Kamer *Amsterdam*, en van CATHARINA REYNST. Uit dezen

echt wierdt, behalven vier Dogters, geboôren één Zoon, even als zijn Vader, ISAAC genaamd, en die insgelijks het Vaderland ter Zee gediend heeft; hebbende hij bekleed den post van Kommandeur en van oudsten Kapiteín onder het Kollegie ter Admiraliteit te *Amsterdam*. Hij was getrouwd met CATHARINA LA CLÉ, Dogter van den Heere REINIER LA CLÉ en van JOHANNA BEECKMAN, bij welke hij niet meer dan eenen Zoon verwekte, te weeten den Heer en Mr. ISAAC SWEERS, Schepen en Raad, vervolgens, van den Jaare 1763 tot den Jaare 1768, Hoofdofficier der Stad *Amsterdam*, en eindelijk, wegens dezelve, afgevaardigde in het Kollegie van den Raad van Staate. Hij is ongehuwd overleeden.

SWEINS, in rang het elfde en laatste Dorp, in de Frieſche Grietenij *Franekeradeel*, onder het Kwartier van *Westergo*, hebbende niet meer dan tien Stemmen. Het legt niet verre, ten Noorden, van de Trekvaart, welke van *Franeker* na *Leeuwarden* loopt. Het getal der Huizen is zeer gering. In de plaats der oude bouwvallige, heeft men 'er, voor niet veele jaaren, een nieuw zindelijk Kerkje gebouwd, uit het midden van welks dak een ſpits torentje uitſteekt, en 't welk van binnen met een fraai Orgel is voorzien. Van ouds lagen hier omtrent verſcheiden aanzienlijke Staten of adelijke landwooningen. Van deeze is nog overgebleeven *Groot Heerema*, door den Amſterdamſchen Dichter WILLINK treffelijk bezongen, hoewel 't oude gebouw zedert afgebroken, en op eenigen afſtand van diens grond een ander Huis geſtigt is; als mede, meest in haare aloude gedaante, de aanzienlijke *Kingma State*, naar welke derzelver tegenwoordige eigenaar, de Heer J. M. VAN BEIMA, Sekretaris van het Kollegie ter Admiraliteit te *Harlingen*, den toenaam van THOE KINGMA voert.

SWICHEM, ook wel *Swichum*, van anderen *Zuichem* genaamd, is een klein Dorpje in de Frieſche Grietenij *Leeuwarderadeel*, onder het Kwartier van *Oostergo*; om geene andere reden thans vermaard, dan om dat het ter geboorteplaatze diende van den vermaarden VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AITA, die 'er eene aanzienlijke State of adelijke landwooning ſtigtte, van

diepe

diepe graften omringd. Van 't eenen ander zijn thans genoeg-zaam geene overblijfzels meer voorhanden.

SYBEKARSPEL, een Regtsban en Dorp, in het gedeelte van Westfriesland, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. Met het naburig *Benningbroek*, heeft *Sijbekarspel* eene zamengevoegde Regeering; zij bestaat uit een Schout Crimineel en Civiel, drieëndertig Vroedschappen, als achttien voor *Sijbekarspel* en vijftien voor *Benningbroek*, twee Burgemeesters, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. De uitgestrektheid van den Regtsban van *Sijbekarspel* bedraagt, volgens de Verpondingslijsten, zeshonderdnegenënzeventig Morgens en tweehonderd Roeden Lands. Men telt 'er om en bij de zevenlig Huizen. Het Dorp is in de lengte, hoewel met verscheiden tusschenruimten of ledige erven, langs het wiemje *de Gouwe* gebouwd. De Kerk is een oud gebouw.

SYLLA, (LAURENS) uit Gelderland, was een der perfoonen, die door de Algemeene Staaten wierden aangesteld, om over de drie vermaarde Staatsgevangenen JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ROMBOUT HOGERBEETS en HUGO DE GROOT, den post van Fiskaal te bekleeden. 's Mans Ampgenooten waren PIETER VAN LEEUWEN, wegens *Utrecht*, en ARNHONIS DUIK, wegens *Holland*.

SYLVIUS. (CORNELIUS) Naa 't scheiden van het Dordrechtsche Sijnode, vondt men, onder andere schikkingen, ook geraaden, het Leidensche Hoogeschool te reformeeren, dat wil zeggen, het oog te laaten gaan op allen, die van Remonstrantsrije of Remonstrantsgezindheid verdagt gehouden wierden. Aan verscheiden Hoogleeraaren, hoewel hun onderwijs met de Godgeleerdheid niets gemeen hadt, kostte dit hun beroep, en zommigen derzelven hun middel van bestaan. Onder deeze bevondt zich CORNELIUS SYLVIUS, Hoogleeraar in de Regten. Het Staatsbesluit, raakende zijne afzetting, wierdt hem door den Heer GILLIS DE GEARGES, Pensionaris der Stad *Haarlem*, aangekondigd. Doch, voor zo veel, in dit besluit, geene redenen van het over hem gevelde Vonnis vermeld wierden,

en hij zelve zich geener misdaad bewust was, konde de Hoogleerar SYLVIUS van zijn gemoed niet verkrijgen, daar in stilzwijgende te berusten, en alzo aan de waereld een schijn van zelfbeschuldiginge te vertoonen. Hierom wierdt hij te raade, aan de Staaten van Holland, of wel aan derzelver Gecommitteerde Raaden, eenen Brief te laaten afgaan, van een zeer merkwaardigen inhoud; behelzende een verzoek, om de redenen zijner afzettinge te mogen weeten, en zich te verantwoorden. Met de plaatzing des Briefs, oordeelen wij, zommigen onzer Leezeren geenen ondienst te zullen doen. Van woord tot woord luidt dezelve aldus:

„ Mijn Heeren.

„ D'oude Rechtsgeleerden hebben niet sonder reden een goedt fondament het verlies van 's menschen goeden naem en faem vergeleken bij 't verlies van sijn natuurlijk leven, ten einde een iegelijk daer door sou vermaent sijn, over sulke sorge voor te draegen als voor sijn leven, door sodaenige verscheiden middelen, als sijn de handelingen, bedieningen, en bedrijven, waer door deselve eenighsins wordt verkregen. Dese reden heeft mij van gelijken bewoogen gehadt, omme door het daegelijks onderwijsen in uw Ed. Mog. Universiteit, mitsgaders door deselve te illustreren, soo veel in mij was, alle mogelijke vlijt en naerstigheit aen te wenden: opdat ik daer door eenige reputatie mogt verkrijgen, en 't geen alreedts in eenigher voegen mogt sijn verkregen, te bewaeren. Dese selve reden, mijn Heeren, heeft mij ook bewoogen (als mij eergisteren, door den Heer Pensionaris van Haerlem, uw Ed. Mog. resolutie over de Professie, tot noch toe bij mij bedient, wierdt aengeseit) mij daer over eenigsints t'onstellen, en te versoeken, de reden van die resolutie te mogen weten, en dat ik daer tegens mogt gehoort, en tot mijne verantwoording toegelaeten worden; achtende, (gelijk mede bij de ouden overlang is geseit) dat indien beschuldigen genoeg is, niemant onschuldig is, dan die niet beschuldigt wordt; mij ook verbeetende op alle de rechten, soo natuurlijken

„ bur-

„ burgerlijke en goddelijke, die niet seggen, maer roepen,
„ dat elk tot sijn verantwoording, het sij ter saeke van sijne
„ eere, of leven, behoort toegelaeten te worden. 't welk
„ bij onse voorouders hier te lande in sulke achting is ge-
„ houden, datse op de rolle des Hofs van Hollandt, recht
„ over de plaetse daer de Raedtsheeren ter audientie sitten,
„ desse wonden deeden stellen, AUDI ET ALTERAM PARTEM
„ (Hoor en waderhoor). Dan daer op aenhoudende, is mij
„ ter antwoordt gegeven, dat sulks niet kon geschieden son-
„ der last; dat uw Ed. Mog. dit uit hun eigen rechs konden
„ doen; dat 'er inschicken konden sijn, daer men alle gewoon
„ was redens van te geven. Waer op ik mij selve heb onder-
„ tast, en overdacht dat hetgeen, 't welk tot mijnen laste
„ mogt sijn, noodsaekelijk moest ontstaen uit de bedieninge
„ der Professie; of uit mijn leven; of uit mijnen burgerlijken
„ ommegang, bij en onder verscheide burgers, en Leden van
„ d'Universiteit, en andere luiden. Doch ik heb in geen van
„ allen iet gevonden, dat mij eenigsins soodaenig een resolu-
„ tie dacht waerdig te sijn: Want soo veel de bedieninge van
„ mijn Professie belangt, die is soodaenig (om weinig woor-
„ den te maecken) dat ik mij niet ontsie uw Ed. Mog. selve,
„ en d'informatien des aengaende genoomen, tot mijnes voor-
„ deels te gebruiken. Aengaende mijn leven wordt niets in-
„ gebragt. Mijn ommegang houde en weete ik soodaenig te
„ sijn, datse nooit heeft gestrekt tot nadeel van iemant, veel
„ min van 't gemeene best, ofte der tegenwoordige Rege-
„ ringe. Soo dat ik niet twijffele, of, soo mij opening van
„ de beschuldinge wierde gedaen, dat ik deselve soo klaerlijk
„ sou wederleggen, als de son schijnt aen den hemel. Werde
„ 'er iet sulks tot mijnen laste ingebragt, 't sijn overdragers,
„ die mij daer mede beladden, en ongetwijffelt mijne vijan-
„ den, die tegens mij geen geloof verdienen. Over sulks
„ heb ik goede reden gehadt om opening van deselve, om
„ gehoor, en verlof om mij te verdeedigen, te versoecken."

De Heer SYLVIUS, dus om enkele genegenheid voor de Remonstranten, van zijn ampt verlaten, nam zedert zijn verblijf in *'s Graavenhage*, zijnen Latijnschen in den Nederduitschen naam mede veranderd hebbende. In de gemelde Hofplaats

liet hij zich nu als Advokaat gebruiken. Zo veel lofs behaalde hij in de waarneeming van deezen post, dat hij, eerlang, voor een der voortreffelijkste Regtsgeleerden van gantsch Holland erkend wierdt, en, door veelvuldige te werkstelling tot het behandelen van regtszaaken, de geleedene schade eenduhbeid vergoed vondt. Geene andere openbaare schoonis onderging hij zedert, dan in den jaare 1623, ter gelegenheid des ontdekten aanslags op het leeven van Prinse MAURITS: Onder anderen, op welke het vermoeden van medeplichtigheid viel, wierdt ook den Heere SYLVIUS of zelfs huisverzeekering aangezeid. Doch de opheffing volgde op het klaarblijkelijk betoog zijner onschuld; waar na hij in vrede zijne dagen eindigde.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

SYNODE. Deezen naam draagt, in de Vereénigde Gewesten, eene zamenkomst van Kerkelijke persoonen, door hunne lastgeevers afgevaardigd, om voor de zuiverheid der vastgestelde Leere te waaken, en voorts de noodige schikkingen, het algemeene Weezen des Kerkbestuurs betreffende, te beraamen. Men onderscheidt deeze zamenkomsten in *Nationaale* en *Provinciaale Sijnoden*. De eerste bestaan uit de Afgevaardigden der bijzondere *Sijnoden*; de andere uit die der *Klassen*, welke in elke Provincie vergaderen. Van de eerstgenoemde ontmoeten wij slegts één voorbeeld in de Nederlandsche Geschiedenisse, te weeten, in de Jaaren 1618 en 1619, in de vermaarde Kerkvergadering, te *Dordrecht* gehouden. Want, niettegenstaande, in deeze bijeenkomst, was vastgesteld, dat een langste om de drie jaaren zulk een *Nationaal Sijnode* zou beroepen worden, mids de hooge Overheid daar aan de toestemming verleende, heeft zulks, nogthans, in al dien tijd, zedert verloopen, geene plaats gehad: 't zij, om dat men tegen de kostbaarheid daar van opzags; of om dat 'er, naar 't oordeel van den Souverein, geene zaaken, dien omslag waardig, zijn voorgevallen; of om dat men vreesde, dat de Kerkelijken, langs dien weg, zich te veel gezags zouden toeëigenen. Daar ons plan medebrengt, van het *Dordrechtsche* Na-

Nationaal Sijnode, in een afzonderlijk Artikel, te moeten verslag doen, zullen wij thans, aangaande de *Provinciaale Sijnoden*, eenige berigten mededeelen.

't Is bekend, hoe in ieder Provincie, van tijd tot tijd, eene zamenkomst van nabuurige Predikanten wordt gehouden, bij den naam van *Klasfis* bekend. Uit het midden haarer benoemen deeze Vergaderingen twee of drie Predikanten, nevens een of twee Ouderlingen. Tegen den vastgestelden tijd begeeven zich deeze na de Stad of Plaats, alwaar het Provinciaale Sijnode zal gehouden worden. In eene der Kerken bijeen gekoomen zijnde, wordt de Vergadering geopend met een Gebed en Leetrede, op de stantelijke verrigting stuande. Het bewind der handelingen wordt gevoerd door eenen *Præses* of Voorzitter, eenen *Assessor* of Bijzitter, nevens eenen *Scriba* of Schrijver. Het Sijnode van *Friesland* alleen heeft zijnen *Præses* geenen *Assessor* toegevoegd. Voorts houden 's Lands Staaten een waakend oog over de handelingen der Kerkvergaderinge, door middel van eenige Gelastigden, uit het midden hunner derwaarts gezonden, en bij den naam van *Kommissarissen Politiek* bekend. Niet even groot is het getal deezer Kommissarissen in de onderscheidene Provinciën; eenigen zenden 'er vier, anderen twee. Alles, wat den welstand der Provinciaale Kerke in 't algemeen betreft, wordt in deeze zamenkomsten behandeld; als mede uitspraak gedaan over zodanige geschillen, welke door de Klasfen niet kunnen beslist worden. Hoewel dus de Provinciaale Sijnoden der onderscheidene Gewesten van elkander onafhanklijk zijn, houden ze, nogthans, eene zekere onderlinge gemeenschap, door middel van Afgevaardigden, bij den naam van *Korrespondenten* bekend. Voor ieder der overige Provinciën, wordt in elk Sijnode zodanig een *Korrespondent* benoemd; die, evenwel, in de Sijnoden, welke zij bijwoonen, geene besluitende, maar enkel eene raadgeevende stem hebben. Daarenboven worden, in ieden *Provinciaal Sijnode*, eenige Leden benoemd, bij den naam van *Deputati Sijnodi* of Afgevaardigden van het Sijnode genoemd; deeze moeten zorge draagen, dat de Sijnodaale Besluiten ten uitvoer gebragt worden, en voorts, 't geen van wegen de Kerkvergaderinge bij de hooge

Overheid te verrigten is, waarneemen. Voorts worden deeze Vergaderingen gehouden met opene deuren, zodat ieder tot dezelve een vrijen toegang heeft, en even als zij met eene Leerrede geopend waren, dus ook op de zelfde wijze besloo-ten. Indien men den *Cœtus* van *Zeeland* mede rekene, telt men, in de Verëënigde Nederlanden, negen Provinciale Sij-noden: te weeten, behalven één voor ieder der zes overige Provinciën, twee voor *Holland*, en één voor het Landschap *Drenthe*. De tijden der Sijnodale zamenkomsten, in de bij-zondere Provinciën, zijn de volgende: In *Gelderland*, in het begin van Augustus, of het laatst van Julij; in *Zuidholland*, op Dingsdag naa den eersten Zondag in Julij; in *Noordholland*, op den laatsten Dingsdag in Julij; in *Zeeland* is de tijd der zamenkomste onbepaald, naardien het *Provinciaale Sijnode*, of zo als men het aldaar noemt, de *Cœtus*, niet dan om zeer gewigtige redenen, en op de bijzondere beschrijving der Staaten, gehouden wordt; in het Sticht van *Utrecht*, in de eerste of tweede week van September; in *Friesland*, acht dagen naa Pinxter; in *Overijssel*, veertien dagen naa Pinxter; in de Provincie van Stad en Lande van *Groningen*, in de eerste week van Maij; en, eindelijk, in het Landschap *Dren-the*, in de maand November.

Boven hebben wij aangemerkt, dat zints de Dordrechtsche Nationaale Kerkvergadering van de Jaaren 1618 en 1619, geene andere dan Provinciale Sijnoden gehouden zijn. Met opzigt tot de Nederduitsche Kerken moet dit verstaan wor-den. Tweemaalen 's jaars houden de Walsche Kerken, hier te Lande, eene zamenkomst, welke, als bestaande uit Afge-vaardigden van alle de Kerken, door de Verëënigde Provin-ciën verspreid, in zekeren zin een *Nationaal Sijnode* mag genaamd worden. Het koomt tweemaal 's jaars bijeen: In 't laatst van April of in 't begin van Maij, en in 't laatst van Augustus of in 't begin van September. In de volgende Ste-den, volgens eene vastgestelde beurtorde, houdt dit Sijnode zijne zamenkomsten: in *Gelderland*, te *Nijmegen*, *Arnhem* en *Zutfen*; in *Holland*, te *Dordrecht*, *Gouda*, *Haarlem*, *Briel*, *Delft*, *Rotterdam*, in *'s Gravenhage*, te *Heusden*, *Gorinchem*, *Schiedam*, *Amsterdam*, *Leiden* en *Naarden*;

in

in *Zeeland*, te *Zierikzee*, *Goes*, *Tholen*, *Veere*, *Middelburg* en *Vlissingen*; in het *Sticht*, te *Utrecht*; in *Friesland*, te *Leeuwarden*; in *Overijssel*, te *Kampen*, *Zwolle* en *Deventer*; de Provincie van Stad en Lande heeft geene tourbeurt; voorts nog, in de Generaliteits Landen, te *Breda*, *Bergen op den Zoom*, *'s Hertogenbosch*, *Maastricht* en *Breda*. Tot het waarneemen der zaaken, welke tusschen de Sijnoden voorvallen, benoemt het Sijnode vier of vijf Gemeenten, welker Afgevaardigden gezamentlijk eene *Klassis* uitmaken; de Besluiten van welke Klassis, evenwel, van geene kragt zijn, voor dat zij de goedkeuring en bevestiging van het volgende Sijnode ontvangen hebben. De Studeeren, die tot Exponent onder de Waalsche Gemeente begeeren aangenomen te worden, geeven daar van kennis aan het Sijnode; waar na zij door het eerstvolgende Sijnode geëxamineerd worden. Drie Predikanten, en even zo veele Ouderlingen, worden tot dit Onderzoek benoemd.

Zie *Tegenw. Staat der Nederlanden*.

SYNODE, (*Dordrechtsch*) Daar ons plan medebrengt, van de voornaamste voorvallen onzer Vaderlandsche Geschiedenisse, in ons *Woordenboek*, verslag te doen, zouden wij eene wijde gaaping open laaten, indien wij de vermaarde Kerkvergadering verzweegen. Ons zelven ook als Hiftorieschrijvers aanmerkende, zullen wij een der hoofdvereischten van dien post, onpartijdigheid en liefde tot de waarheid, zorgvuldig in agt neemen; vergenoegende ons, overeenkomstig met ons beftek, met eene beknopte opgave der voornaamste bijzonderheden.

Bekend zijn de aanleidende oorzaaken tot het houden deezer zamenkomste. De godgeleerde geschillen, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, gereezen, tusschen FRANCISCUS GOMARUS en JACOBUS ARMINIUS, beiden Hoogleeraars in de Godgeleerdheid op het Hoogeschool te *Leiden*, klommen, eerlang, tot eene hoogte, dat de Overheid het haarer bemoeijinge waardig en noodig oordeelde, zo niet ter vereffaaninge,

ninge, alhans ter bekoelinge van dezelve, met haar gezag tusschen beiden te treeden. Den inhoud dier geschillen zullen wij hier niet verhaalen; zij liepen, hoofdzaakelijk, over de Godlijke Besluiten, raakende 's Menschen Verkiezing ter Zaligheid, of Verwerpinge ter eeuwige straffe. GOMARUS verklaarde zich voor een vrijmagtig Volstrekt, ARMINIUS dreef een Voorwaardelijk Besluit. Gelijk het gemeenlijk gaat, wanneer Hoogleeraars van naam wijd van een loopende inzigten hebben, elk van hun heeft zijne aanhangers en voorstanders onder de Predikanten, door hen opgekweekt; welke, vervolgens, door middel hunner Kerkelijke redevoeringen, de geschillen onder den gemeenen man rugtbaar maakten.

Terwijl de Hoogleeraars en derzelver leerlingen, om 's Hoogeschool, elkander met twistschriften te kees gingen, en daar door hunne bestrijders zogten te overtuigen, waren de Predikanten, vooral de zulken, die 't met GOMARUS hielden, op een ander middel bedagt, om aan 't geschil een einde te maaken. Bij herhaaling vervoegden zij zich aan de Algemeene Staaten, om het houden van een Nationaal Sijnode. In de maand Maart of April des Jaars 1606 gaven hun Hoog Mogende daar aan de toestemming, doch op deeze voorwaarde, dat de *Heidelbergsche Catechismus* en de Geloofsbelijdenis, in dit Sijnode, zouden overgezien, en, daar men 't dienstig vondt, in dezelve veranderingen zouden gemaakt worden. Doch deeze voorwaarde viel niet in den smaak van GOMARUS en zijner aanhangeren. Zij waren van meening, dat het vorderen deezer voorwaarde bewerkt was door ARMINIUS en UITENBOGAARD, om hier door den zoekeren van nieuwigheden de leuze te geeven, volgens welke zij moesten werken. Zij preezen, daarenboven, de gewoonte, bij welke men, dagten ze, zich ten allen tijde zo wel hadt bevonden, dat men de banden van overeenstemminge niet ligt verbrak. Anders, zeiden ze, worden de gemoederen van 't gemeene volk van een gescheurd, als een ieder zijn eigen goeddunken predikt: weshalven zij het als onbillijk en gevaarlijk aanzagen, iemand tot den Kerkendienst te gebruiken, 't en zij hij de beide Schriften ondertekend hadt. ARMINIUS en de zijnen, daarentegen, beweerden, dat men aan menschelijke schriften

wel

wel mogt twijfelen; dat men, over eene zaak van zo groot gewigt, als het ſtellen van Formulieren, zich niet behoorlijk hadt beraaden, in de eerſte tijden der Hervorminge, toen alles in rep en roer was, noch ook daar naa, toen de Regeering met zaaken van Oorlog de handen vol werk hadt. Ook meenden ze, dat de Christenheid 'er beter aan zijn zoude, indien men in 't geheel geene, of ſlegts korte Formulieren hadt.

Intuſſchen was dit bijkoomend geſchil, over het al of niet nazien der Formulieren, de oorzaak, waarom het Nationaale Sijnode, voor dit maal, agter wegè bleef. Maar de godgeleerde geſchillen verlooren daarom niets van hunne hevigheid; zij groeiden, daarentegen, naar gelange tijdlijke en ſtaatkundige inzigten, bij wijlen, zich daar onder mengden. Nu begon het ontwerp, raakende het houden van een Nationaal Sijnode, bij zommigen wederom leevende te worden. Veel deedt daar toe het ſchrijven van JAKOBUS DEN I, Koning van *Groot-Britaunie*, aan de Algemeene Staaten, in den aanvang des Jaars 1617, waarbij zij vermaand wierden tot het *bij een roepen van een Nationaal Sijnode, om de geſchillen te beſlisſen.* De Staaten van Zeeland waren de eerſten, welke daar toe eenen ſtap deeden. In de maand Mai des gemelden jaars zonden zij eenige Gelastigden na *'s Hage*, tot het doen van een Voorſtel aan de Staaten van Holland en Westfriesland, waar in zij, tot het ſpoedig bij een roepen en doen houden van een Nationaal Sijnode, zeer ernſtig aanhielden. Diergelijk een Voorſtel, aan hun Ed. Gr. Mogende, geſchiedde, weinige dagen laater, door de Afgevaardigden der Provinciën *Gelderland*, *Friesland* en *Craningen*. Zijne Excellentie Prins MAURITS deedt insgelijks geene kleine moeite, om het houden eener Kerkvergaderinge te bevorderen; waar toe hij verſcheiden Hollandſche Steden doorreisde, vermaanende de Vroedſchappen ter bewilliginge in zijn voorſtel. In zekere Aantekeningen vindt men verhaald, hoe MAURITS, onder andere te *Delft* ten dien einde in de Vroedſchap verſcheenen zijnde, hadt gezegd „ Dat hij hadt gezworen de „ waare Gereformeerde Religie voorteſtaan; dat daar over „ veel dispuits viel; dat hij niet wist wat van de zaak was;

„ dat

„ dat de Verklaaring moest geſchieden in een Provinciaal en „ Nationaal Sijnode, welk hij hun hooglijk aanbeval, op dat „ hij eenmaal mogt weeten, hoe hij zich omtrent die zaak „ hadt te gedraagen."

Hoewel dus door magtige voorſtanders voorgeſlagen en aangedrongen, het houden van een Nationaal Sijnode ontmoette, van andere kanten, geene mindere tegenſtreevers. In eene veel gerugts maakende Verklaaring van den vijfden Augustus des zelfden Jaars 1617, vertoonden de Staaten van Holland hunne opregte meening, om, nevens 's Lands Vrijheden en Regten, de waare Chriſtlijke Gereformeerde Religie in zuiverheid te zullen houden; als mede de redenen, om welke zij hadden goedgevonden te ordonneeren, dat *de Remonſtranten mede in de Gereformeerde Kerken behoorden getolereerd te worden, zo wel als die van andere gevoelens waren.* Het houden van een Nationaal Sijnode weezen de Staaten van de hand, door te verklaaren, „ dat eenige punten, die, zo in „ de oude Chriſtlijke Kerk, als zedert de Reformatie, niet „ eendragtig en wettig waren beſlist, tegenwoordig te willen „ beſlisſen, van zeer groot bedenken was; en indien zulks „ al oirbaar mogt zijn, 't zelve te willen beſtaan door eene „ Vergadering, bij een geroepen uit weinige Provincien, „ geenzins met den dienst der Kerke zoude over een koo„ men; maar dat veeleer, naar 't gebruik der oude Chriſten„ heid, zulks zoude behooren te geſchieden, door eene „ overeenſtemming van alle de Kerken, die voor Leden des „ lichaams gehouden worden." Daarenboven begreepen de gemelde Staaten, dat hun, tegen huhnen dank, geen Sijnode konde worden opgedrongen. Eenſtemmig met die van *Holland* was de uitſpraak der Staaten van *Utrecht* en van *Overijſel.* Ook verklaarden de Gelderſche Afgevaardigden naderhand, dat zij geenen last hadden, om het Sijnode, in weerwil van *Holland*, door te dringen.

Ondanks deeze tegenkantingen, deeden de vier Provincien, die zich voor het Sijnode verklaard hadden, de raadpleegingen, over het daadelijk voortzetten van hetzelve, ter Algemeene Staatsvergaderinge eenen aanvang neemen. Te meer vertrouwen voedden zij aangaande eenen gewenschten uitſlag,

alzo

alzo het gevoelen van *Holland* met geene volkomene eenparigheid was uitgebragt, maar, behalve de drie Noordhollandſche Steden, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerend*, de twee voornaame Steden, *Amſterdam* en *Dordrecht*, zich voor het houden van een Nationaal Sijnode verklaard hadden. Op den elfden November des Jaars 1617 wierdt dan, bij de meerderheid, tot het houden van een Nationaal Sijnode het beſluit genomen, onder aantekening van een Protest der drie genoemde anders gevoelende Provinciën. Verſcheiden middelen wierden zedert te werk geſteld, om ook deeze ter bewilliginge over te halen. Onder andere deedt Prins MAURITS eene reize door de Provinciën, in welke het werk inzonderheid gehaperd hadt. In *Gelderland* bewerkte hij, dat op het Sijnode met meer ijvers wierdt aangedrongen. Die van *Overyſſel* gaven hunne toeſtemming op aanneemelijke voorwaarden, doch die nimmer wierden nagekoomen. Te *Utrecht* wierdt het werk doorgezet, door eene geheele verandering der Regeeringe. *Holland* bezweek, door het gevangen neemen der drie bekende Staatsmannen.

Nu was dan, tot het houden van een *Nationaal Sijnode*; het beſluit genomen, en de Stad *Dordrecht* tot de plaats daar van bepaald. In de maand Junij des Jaars 1618 wierden de brieven van Uitſchrijvinge na de onderſcheidene Provinciën afgevaardigd, als mede aan den Koning van *Groot-Brittannie*, aan de Kerken van *Frankrijk*, en aan verſcheiden Vorſten en Staaten, met verzoek om eenige Godgeleerden op het Sijnode te willen zenden. Geduurende den Zomer hielt men, in alle de Gewesten, afzonderlijke Provinciale Sijnoden, in welke de zaaken tot de groote Kerkvergadering voorbereid, en dermaate beſchikt wierden, dat de Remonſtranten, zints dien tijd, zich nog minder goeds voorſtelden: vooral na dat Prins MAURITS, in de meeste Hollandſche Steden, de Wetthouderſchap op eene buitengewoone wijze veranderd, en Leden, den Contraremonſtranten openlijk toegedaan, op het Kuſſen hadt gebragt.

In het begin van de maand November des Jaars 1618 zag men de buitenlandſche Godgeleerden, die tot het Sijnode waren genodigd, van tijd tot tijd, te *Dordrecht* aankoomen.

De

De Engelſchen kwamen eerst; vervolgens die van de *Paltz*, uit *Heſſen*, *Zwitzerland*, *Geneve*, *Brandenburg*, *Naſſau*, *Oostfriesland* en *Bremen*. Aan het Vorſtendom *Anhalt* was geene aanſchrijving gedaan, om reden, meenden de Remonſtranten, dat men aldaar met hun in gevoelens overeenſtemde. In 't eerst hadden verſcheiden Zwitzerſche Kantons, in het zenden van Afgevaardigden, merkelijke zwarigheid gevonden, om reden, ſchreeven ze, *dat de geſchillen, die de Nederlandſche Kerken beroerden, Zwitzerland niet aangingen*; als mede, *om dat men, van ouds, van Kerkelijke Vergaderingen en Sijnoden weinig voordeel plagt te trekken*. Doch men vondt, zedert, middel om dezelve tot het zenden over te haalen. Uit *Frankrijk* zag men 'er insgelijks geene afgevaardigden, hoewel het getal der Hervormden, in dat Koninkrijk, ten dien tijde, zeer aanzienlijk was. Gezamentlijk maakten de Uitheemſche Godgeleerden een getal van achtentwintig uit. De afgevaardigden uit de Verééenigde Gewesten zelve bedroegen, in alles, vierënzestig: te weeten, vijf Hoogleeraaren, één van ieder Hoogeſchool, zesëndertig Predikanten, twintig Ouderlingen, en daarenboven nog twee Remonſtrantſche Predikanten en één Ouderling, door het Stichtſche Sijnode gezonden. De Kommiſariaſen Politiek of Gemagtigden der Algemeene Staaten waren achtien in getal. Uit honderd en tien Leden beſtondt aldus de Dordrechtſche Kerkvergadering, wanneer zij geheel voltallig was.

Op Dingsdag, den dertienden November des Jaars 1618, nam het Sijnode eenen aanvang. Naa dat des morgens de Dordrechtſche Predikant BALTHAZAR LYDIUS, eene Nederduitſche, en JEREMIAS DE PEURS, Walsch Predikant te *Middelburg*, eene Leerrede in de Franſche taal gedaan hadden, in de Groote Kerk, begaven zich de Afgevaardigden der Algemeene Staaten, gevolgd van de Nederlandſche Hoogleeraaren, Leeraaren en Ouderlingen, na de Stads Doelen, alwaar het Sijnode zou gehouden worden. Thans wierden de Uitlandſche Godgeleerden, uit de plaatzen, alwaar zij thuis lagen, afgehaald, en in de Vergaderplaats, de ruime Bovenzaal, zijnde binnen geleid, door twee der Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden ontvangen en verwelkoomd. De bovengenoemde Dordrechtſche

Kerk-

Kerkleeraar BALTHAZAR LYDIUS maakte eenen aanvang der verrigtingen met een Gebed in de Latijnsche taale; in welke taal, ten dienste der Uitheemschen, alles zou verhandeld worden. Hij hadt niet geëindigd, of de Heer MARTINUS GREGORIUS, Afgevaardigde wegens *Gelderland*, opende het Sijnode met eene aanspraak, in welke hij, onder andere, wenschte, „dat „de zaaken, in het Sijnode te verhandelen, zonder eenige „voorordeelen, die (zeide hij) wel zomwijlen van huis „plagten medegebragt te worden, maatigtlijk, soberlijk en in „des Heeren vreeze, voorgesteld, verstaan en beslooten zijnde, met de hoop der Heeren Staaten en de begeerte der „ingezeetenen mogten overeenkoomen, en men alleen mogt „hooren zeggen, dat het hart van de Kerk en de geloovigen „wederom één was geworden." De zitting van deezen dag wierdt beslooten met het voorleezen der Geloofsbrieven der Politike Heeren, door hunnen Sekretaris DANIËL HEINSIUS, Hoogleeraar te *Leiden*, man van ongemeene bedreevenheid in de Griekfche en Latijnsche taalen, doch in de Godgeleerdheid zeer weinig bedreeven. Dikmaals was deeze de mond der Politike Afgevaardigden; onder welke men 'er vondt, die weinig of geen Latijn verstonden: gelijk men dus van eenen derzelven verhaald vindt, dat hij van iemand zijner vrienden gevraagd zijnde, hoe hij het in 't Sijnode stelde, daar alles in de Latijnsche taal wierdt verhandeld, tot antwoord gaf „dat hij „met 'er tijd wat leerde, en zomtijds door gewoonte een „woord begon te verstaan; dat hij ook zijn Dictionarium of „Woordenboek bij zich hadt, en zomtijds een woord of „twee naazogt." 's Anderendaags verkoos men tot *Præses* of Voorzitter van het Sijnode, JOHANNES BOGERMAN, Predikant te *Leeuwarden*; tot *Assessoren*, of Bijzitters, anders Vice-Presidenten, JACOBUS ROLANDUS, Predikant te *Amsterdam*; en HERMANNUS FAUKELIUS, Predikant te *Middelburg*; tot *Scriba's* of Schrijvers, SEBASTIAAN DAMMAN, Predikant te *Zutfen*, en FESTUS HOMMIUS, Predikant te *Leiden*: allen bekend voor zeer ijverige tegenstreevers der Remonstranten. Naa dat men, vervolgens, eenige verdere schikkingen hadt beraamd, wierdt, in de vierde zitting, in overleg genomen, op hoedanige eenige wijze de *Remonstranten* tot het Sijnode

zouden geroepen worden. Volgens zommigen moesten alle de Remonstranten gezamentlijk verschijnen; doch anderen vonden niet geraaden, hen in zo grooten getale toe te laaten, en waren, daarom, van begrip, dat slegts eenige weinigen, en wel hoofd voor hoofd, met brieven voor het Sijnode moesten gedagvaard worden. Dit gevoelen hadt de overhand, en wierden, diensvolgens, in de vijfde zitting, de brieven van dagvaardinge voorgeleezen en goedgekeurd. Tegen dit besluit verzetteden zich naderhand eenige Remonstranten, ten dien einde na *Dordrecht* afgevaardigd, door een verzoek, om gezamentlijk, en als één lichaam, voor het Sijnode te verschijnen, en aldaar hunne zaak te bepleiten; met naame ook, dat de naam van den Leidschen Hoogleeraar SIMON EPISCOPIUS niet onder de gedaagden mogt gesteld worden, alzo deeze als Lid der Vergaderinge, door de Staaten van Holland was beschreeven. Doch 't een en ander wierdt van de hand geweezen, ondanks de nadere bedenkingen, van de zijde der Remonstranten aangevoerd. Het getal der gedaagde Remonstrantsche Predikanten wierdt op twaalf gesteld, en in den brief, aan ieder hunner afgevaardigd, gezegd, dat zij tot het Sijnode geroepen en ontbooden wierden, „ op dat zij de vijf Artikelen, uit welke de thans heerschende geschillen voornamelijk ontstaan waren, vrijelijk zouden voorstellen, verklaaren en verdeedigen, zo veel zij konden, en noodig zouden agten, en met een ook in geschrift overleveren, alle, zo zij 'er eenige hadden, hunne bedenkingen over de Leere, in de Confessie en in den Katechismus deezer Kerke begreepen, en de redenen van dezelve bedenkingen: op dat het Sijnode, alles gehoord en overwoogen hebbende, tijdelijk van alles in de vreeze des Heeren mogt oordeelen."

Terwijl men op de aankomst der gedaagde Remonstrantsche Leeraaren wagtte, wierdt, in de zesde zitting, eene nieuwe Vertaaling des Bijbels op het tapijt gebragt. Jaaren geleeden was dit werk den Heere PHILIPS VAN MARNIX *van S. Aldegonde*, nevens de Delftsche en Amsterdamsche Predikanten ARNOLDUS CORNELIUS en WERNERUS HELMICHIUS, opgedraagen. Doch zij waren allen reeds overleeden, en het pas begonnen werk

werk zedert niet wederom hervat. Men verſtondt, dat men geene oude overzetting verbeteren, maar eene nieuwe zoude vervaardigen, doch te gelijk, om de ergernis, uit te groote verandering te vreezen, te voorkoomen, uit de oude vertaling alles, wat doenlijk was, behouden, vooral in de Hiſtoriſche boeken. Voorts nam men in overleg, of ook de Apokrijfe boeken vertaald, en bij de overige zouden gevoegd worden. Niet weinig viel hier over te doen, en verſchilde het zeer weinig, of men zoude de gemelde boeken uit den bondel der ſchriften geheel hebben uitgemonſterd. Bij meerderheid van ſtemmen wierdt eindelijk beſlooten, dat men de Apokrijfe boeken, van nieuws, uit het Grieksch zoude overzetten, doch niet met zulk eene zorgvuldigheid als de Kanonijke ſchriften; als mede, dat ze niet langer in 't midden, tuſſchen het Oude en Nieuwe Testament, maar aan 't einde, agter het laatstgenoemde, zouden geplaatst worden. De twaalfde zitting wierdt, voornaamelijk, beſteed aan het handelen over de woordekens *du* en *gij*, en of men God aanſpreekende, zoude zeggen *du bist*, of *gij zijt*. Beide uitdrukkingen vonden voorſtanders, die hun ſtuk, van weerkanten, met zo veel ijver bepleitten, dat veele toehoorders zich van lachen niet konden onthouden. Het *gij zijt* kreeg de overhand, bij meerderheid van ſtemmen. Wijders handelde men over den naam JEHOVA, of dezelve onvertaald behouden, of door 't woord *Heere* zoude overgezet worden. Het laatſte gevoelen hadt de overhand, mids het woord *Heere* met groote letteren zou gedrukt worden. Nu tradt men, in de dertiende zitting, tot het verkiezen van Overzetters. Tot het Oude Verbond wierden daar toe benoemd, de Preſident van het Sijnode JOHANNES BOGERMAN, nevens WILHELMUS BAUDART en GERSON BUCERUS, Predikanten te *Zutfen* en *Veere*; tot het Nieuwe Verbond, JACOBUS ROLANDUS, HERMANUS FAUKELIUS en PETRUS CORNELIUS, Predikanten te *Amſterdam*, *Middelburg* en *Enkhuizen*. Daar na benoemde men de perſoonen, wien het werk der overzieninge van de nieuwe Vertaalinge zou worden aanbevolen: deeze waren, voor het Oude Testament, ANTONIUS THYSIUS, uit *Gelderland*; JOHANNES POLYANDER, uit *Zuidholland*; PETRUS PLANCIUS, uit *Noordholland*;

JODOCUS LARENUS, uit *Zeeland*; SIBRANDUS LUBBERTUS, uit *Friesland*; JACOBUS REVIUS, uit *Overijsfel*; FRANCISCUS GOMERUS, uit *Groningen*, ONIAS BOËTIUS, uit het Landschap *Drenthe*: en voor het Nieuwe Verbond, SEBASTIANUS DAMMEN, Scriba van het Sijnode, uit *Gelderland*; FESTUS HOMMIUS, insgelijks Scriba, uit *Zuidholland*; GOSUINUS GELDORPIUS, uit *Noordholland*; ANTONIUS WALÆUS, uit *Zeeland*; BERNARDUS FALLENIUS, uit *Friesland*; JOHANNES LANGIUS, uit *Overijsfel*; UBBO EMMIUS, Hoogleeraar in de Griekfche taal, uit *Groningen*; JOHANNES CUPERUS, uit het Landschap *Drenthe*. Van wegen het Sticht van *Utrecht* waren geene Overzieners benoemd, dewijl men het over de keuze derzelven niet eens konde worden. Ook zijn de benoemde perfoonen wegens *Drenthe*, zedert, uitgevallen, op verzoek der Afgevaardigden, om reden, zo als dezelve verklaarden, dat de Nederlandfche taal in hun Landschap niet wel bekend was. Thans wierdt de zaak van het prediken van den Katechismus en het Katechifeeren bij de hand genomen. Veel viel daar over te doen, voor dat men het aangaande de zaak eens konde worden. Het prediken of openlijk verklaaren van den Katechismus wierdt bij veelen verwaarloosd. Hierom verftonden de meesten, dat zulks overal, met naame ten platten lande, moest worden ingevoerd, onder bedreiging van Kerkelijke ftraffe aan de nalaatigen. De Predikanten zouden daar in niet nalaatig mogen zijn, onder voorwendzel van het klein getal toehoorderen, al zouden ze alleen voor hun eigen gezin het woord voeren. Om dit beflnit van kragt te doen zijn, zouden de *Vifitateurs* of Toezieners der Kerken, van tijd tot tijd, door alle Klasfen onderzoek doen, of de Naamiddagpredikatien en Katechifatien wierden waargenomen, en 't verzuim bij de Klasfis aangeeven. Ook zoude men de geenen, die van den Hervormden Godsdienst belijdenis doende, het bijwoonen der Naamiddagpredikatien verwaarloosden, met Kerkelijke Cenfure ftraffen. Het formulier of de wijze van Katechifeeren was de zaak, welke men thans bij de hand nam; en wierdt men het, naa veelvuldige raadpleegingen, omtrent het volgende eens: men zou driederlei formulier van Katechismen gebruiken: één voor de kinderen, inhoudende

de

de Twaalf Artikelen des Geloofs, de Tien Geboden, het Gebed des Heeren, de inſtelling der Sakramenten, de Kerkelijke Tugt met eenige korte Gebeden en eenvoudige Vraagen; het tweede zou zijn, een kort begrip van den Heidelbergſchen Catechismus, ten dienſte der eenigzins gevorderden; het derde, de Heidelbergſche Katechismus, ten behoeve van de zodanigen, die verder in jaaren gevorderd waren. Tot het opſtellen der twee Korte Katechismen wierden benoemd FRANCISCUS GOMARUS, JOHANNES POLYANDER, ANTONIUS TYSIUS, HERMANUS FAUKELIUS, BALTASAR LYDIUS en GODEFRID UDEMANS, met bijgevoegden last, *om in 't ſtellen deezer Formulieren zo veel doenlijk was, te blijven bij de woorden van den Grooten of Heidelbergſchen Katechismus.* In eenige volgende zittingen wierdt nu gehandeld, over het doopen van Heidenſche Kinderen, als mede over de wijze, op welke men de Studenten in de Godgeleerdheid op de voegzaamſte wijze tot den predikdienst bekwaam zoude maaken. Omtrent het laatſte opperde de Voorzitter BOGERMAN vijf vraagen: *Voореerſt*, of de geenen, die in geene Ordre waren aangenomen, openlijk zouden mogen prediken? *voorts*, of zij zouden mogen doopen? *wijders*, of het gevoegelijk ware, dat ze in de Conſiſtorien kwamen? *verder*, of zij de Schriftuur openlijk zouden leezen? *eindelijk*, of de Sijnode omtrent dat alles een beſluit konde maaken? Naa veel twistens, wierdt hun het prediken, onder zekere voorwaarden, toegelaaten, doch het doopen ontzeid. De derde vraag liet men onbeſlist, gelijk ook de twee laatſte. Ten aanzien van het doopen van Heidenſche Kinderen kwam men insgelijks tot een beſluit; het was tweeledig. Het eerſte bragt mede, dat de geenen, die tot jaaren van verſtand waren gekoomen, naarſtiglijk zouden onderweezen en gekatechiſeerd, en vervolgens, indien ze het begeerden, gedoopt worden. Het ander lid, welk de kinderen raakte, hieldt in, dat ze, eer ze tot jaaren van kennisſe kwamen; in geenerhande maniere zouden gedoopt worden. Naa dit alles gaf de Preſident in bedenking, of men niet behoorde te ſpreeken over het misbruik in het ſchrijven en drukken van allerlei ſchadelijke boeken, en over de middelen om daar tegen te voorzien. Hier over wierden eenige

advijzen ingebragt, vooral van de Uitlandſche Godgeleerden. Volgens de Engelſchen moest men niemand de drukkunst laaten oeffenen, dán die belijdenis deedt van den Gereformeerden Godsdienst; waar bij die van de *Paltz* voegden, dat 'er een vastgeſteld getal Boekdrukkers zijn moest, en die alleen onder den Eed ſtonden. Doch de Vergadering kwam thans hier omtrent tot geen beſluit.

Intuſſchen naderde de dag, tegen welken de Remonſtrantſche Leeraars te *Dordrecht* verwagt wierden. Zij waren twaalf in getal, en de volgende hunne naamen: uit *Gelderland*, HENRICUS LEO en BERNHARDUS VEZERIUS; uit het Gebied van *Grave*, HENRICUS HOLLINGERUS; uit *Zuidholland*, Mr. SIMON EPISCOPIUS, BERNARDUS DWINGLO, JOHANNES ARNOLDI, EDUARDUS POPPIUS en THEOPHILUS RYCKEWAERT; uit *Noordholland*, PHILIPPUS PYNACKER en DOMINICUS SAPMA; uit *Overijſſel*, THOMAS GOSUINUS en ASSUERUS MATTHISIUS. Als een dertiende was, nevens de bovengemelden, gedagvaard, uit de Nederlandſche Walſche Kerken, CAROLUS NIELLIUS. Op den vijfden December kwamen zij te *Dordrecht*, uitgezonderd HOLLINGERUS, die agtergebleeven was, en laater kwam. 's Anderendaags, in tijds, van hunne aankomst kennis gegeeven hebbende, verſcheenen ze, nog dien zelfden voormiddag, in de Sijnodaale Vergadering. Men deedt hen nederzitten aan een afzonderlijken tafel, midden in de Zaal. EPISCOPIUS voerde het woord, en boodt aan, uit naam zijner broederen, indien men het dus goedvondt, zonder uitſtel, met het Sijnode in Conferentie te willen treeden; zich tevens beklaagende, dat men, op hun verzoek, niet eenigen uitſtel hadt verleend, tot dat zij hunne zaaken in behoorlijke orde zouden gebragt hebben. Men deedt hen daar op buitenſtaan. De Hoogleeraar POLYANDER, agt geſlagen hebbende op de uitdrukking van EPISCOPIUS, om met het Sijnode *in Conferentie* te treeden, gaf der Vergaderinge in bedenking „ dat men de Remonſtranten het oogmerk hunner komſte en de wijze van handelen, „ die men met hun houden zoude, behoorde aan te zeggen, „ op dat ze daar op verdagt mogten zijn. Men moest, *verſtondt hij*, hen onderrigten, dat ze niet waren ontbooden „ om *in Conferentie* te treeden. 'Er waren, *zeide hij*, voor-

„ heen

„ heen Conferentien zonder vrugt gehouden. Nu waren ze „ geroepen, om hunne meeningen en redenen voor te ſtellen, „ en het Sijnode te laten oordeelen. Het Sijnode zou Reg„ ter, en geen Partij zijn." Dit voorſtel vondt bijval, en wierdt, diensvolgens, den Remonſtranten, wederom binnen geroepen zijnde, door den Voorzitter, onder andere, aangezegd: „ de broeders Remonſtranten moesten geene Schoolſche „ Conferentien verwagten, door welke het gezag van het „ Sijnode in 't oordeelen zou worden verkort. Zij waren „ alleenlijk gedagvaard, om hun gevoelen, met hunne rede„ nen, voor te ſtellen, te verklaaren, te verdeedigen, en „ daar dan het Sijnode over te laten oordeelen." Hevig klaagden, zedert, de Remonſtranten over de bejegening, in deeze eerſte verſchijning voor het Sijnode hun wedervaaren. Veele leden, ſchreeven ze, hadden bij hunne inkomst naauwlijks den hoed willen ligten; dat hunne eerſte welkoomst een graau over hun laat aankoomen geweest was; dat men de partijſchap en vinnigheid uit veeler oogen konde leezen; dat de woorden, die men hun toeſprak, veelkijds ſneeden als ſcheermeſſen; dat men terſtond alle hoop hadt afgeſneeden, om door minnelijke onderhandeling, en door hooren en wederhooren, de waarheid te onderzoeken; dat men de Remonſtranten deedt verſchijnen, ter plaatze alwaar hunne hardſte partijen de meeste en de voornaamſte waren: niet om in gelijken rang te ſtaan, bij en nevens hun te zitten, en met gelijk regt te ſpreeken, maar als gedaagden, als misdaadigen, om ſlegts te ſpreeken als men 't hun belaste, te antwoorden als men 't hun vraagde, en niet verder dan men 't hun toeliet; uit te gaan als men 't hun geboodt, en niet wederom binnen te koomen, voor dat ze geroepen wierden.

In de drieëntwintigſte zitting deedt men de Remonſtranten binnen ſtaan. De Hoogleeraar EPISCOPIUS verlof verzogt hebbende om te ſpreeken, deedt ſtraks eene Redevoering, in de Latijnſche taal, welke anderhalf uur duurde, en met zo veel klems en nadruks wierdt uitgeſproken, dat zij zommige toehoorderen, ook eenigen der Politijke Afgevaardigden, de traanen uit de oogen perste. Het kort begrip deezer merkwaardige redevoeringe kwam op de volgende korte ſtellingen ne-

der, „ Niets behoort den menſche meer ter harte te gaan,
„ dan de voortplanting van den waaren Godsdienst, welke
„ vooral aan Publijke perſoonen, zo Politijken als Kerkelij-
„ ken, betaamt; en 't welk ook de gedagvaarde Remonſtran-
„ ten bewoogen hadt, naar vermogen zorge te dragen voor
„ de zuiverheid van den Godsdienst. De Remonſtranten had-
„ den gezogt, de Gereformeerde Kerk van grove doolingen
„ te zuiveren; doch dit was hun kwalijk gelukt, buiten hun-
„ ne meening en ſchuld. Evenwel beroumde hen hun doen
„ niet, dewijl de zaak wel waardig was, daar voor een wei-
„ nig te lijden. Hoe kwalijk de Remonſtranten hier over be-
„ jegend waren, en zulks tot hunne onſchuld, hoewel zij
„ zich ook, in het verantwoorden, door hevigheid ergens
„ mogten vergreepen hebben. Even eens hadden de Remon-
„ ſtranten ook gearbeid om de Scheuring te verhoeden, waar
„ toe zij, aan de hooge Overigheid, verſcheiden Remon-
„ ſtrantien gedaan hadden. De onderlinge verdraagzaamheid,
„ door hen gedreeven, was door hunne partijen wederſpro-
„ ken en belet, en hier door alomme Scheuring aangerigt;
„ die bij verſcheiden, uit andere Provinciën geroepen, is ge-
„ voed en gevorderd, en waar toe ook verbonden waren
„ aangegaan door het aandrijven van eenige hooggeagte Leen-
„ aars en anderen; die ook de Scheuring niet beſtraft heb-
„ ben, maar het volk diets gemaakt, dat 'er onder de vijf
„ Punten wat anders ſchuilde, blijkende uit het *Monſter der*
„ *Geſchillen* van FESTUS HOMMIUS; waar door de Remonſtran-
„ ten met hoogſte onwaarheid bezwaard zijn: die geoordeeld
„ hebben, dat men over die hooge punten ſoberlijk en ook
„ met de Schriftuur moest ſpreeken; terwijl zij, omtrent
„ andere punten, eene maatige vrijheid hebben toegeſtaan;
„ zulks men hen t'onregt met zo hevige vermoedens hadt
„ bezwaard. Het hoofddoel der Remonſtranten kwam dus
„ hier op neder: zij hadden altijd de leere der Volſtrekte
„ Voorbeſchikkinge wederſproken, de ſcheuring, daarom ge-
„ maakt, misspreezen; de onderlinge verdraagzaamheid aange-
„ raaden; en daarenboven zich verklaard, voor de opperſte
„ en hoogſte magt der Overheid in Kerkelijke zaaken. Voor
„ deeze punten hadden zij, naar hun uiterſte vermogen, ge-
„ ijverd,

„ ijverd. Hierom verzogten zij, dat men aan geene andere
„ beſchuldigingen tegen hen wilde geloof ſlaan, voor dat men
„ hen daar op gehoord hadt. Aan hun klein getal, in het
„ Sijnode verſchoonen, verzogten ze, wilde men zich niet
„ ſtooten, alzo 'er bekende redenen voorhanden waren, door
„ welke men listiglijk hadt weeten te bewerken, dat in het
„ Sijnode geen grooter getal gedagvaard was. De gedaagden,
„ eindelijk, wilden alleen met de Schriftuur en de gezonde
„ Reden zich behelpen, en niet op de menigte van Stemmen
„ zien, en waren bereid, te winnen of te wijken voor de
„ waarheid." Naa het eindigen deezer redevoeringe, vielen
'er eenige woorden voor, tusſchen den Spreeker en den Voorzitter BOGERMAN, die den eerstgenoemden te gemoete voerde, dat het tegen alle orde en gebruik was, dat gedaagden eerst zouden ſpreeken, als welken het bemaamde, te hooren, wat men hun zoude voorhouden, en daar naa te antwoorden. Aan het einde deezer zittinge wierdt den Sijnodaale Leden de Eed afgevorderd, volgens welken zij, in het behandelen der Kerkelijke geſchillen, zich te gedraagen hadden. Het formulier van dien Eed luidde aldus: „ Ik beloove voor God,
„ welken ik hier tegenwoordig, en een onderzoeker van nie-
„ ren en harten te zijn geloove en eere, dat ik in deeze
„ gantſche Sijnodaale handeling, in welke zal voorgenomen
„ worden het onderzoek, oordeel en beſlisſing, zo van de
„ bekende vijf Artikelen, en de zwaarigheid, daar uit ont-
„ ſtaande, als ook van alle andere Leerſtukken, geenerhande
„ menſchelijke Schriften, maar alleen het Woord van God,
„ voor een zekeren en onfeilbaaren regel des Geloofs zal
„ gebruiken, en dat ik in deeze gantſche handeling niets an-
„ ders zal voor oogen hebben, als de eer van God, de rust
„ der Kerke, en bovenal de behoudenis van de zuiverheid
„ der Leere. Zoo waarlijk moet mij helpen mijn Zaligmaa-
„ ker JEZUS CHRISTUS, welken ik vuurigliik bidde, dat hij
„ mij in dit voorneemen door zijnen Heiligen Geest ſteeds
„ wil bijwoonen." De Voorzitter BOGERMAN deedt eerst den eed; op hem volgden de overige Leden van het Sijnode, zo wel uit- als inlanders, uitgezonderd de Zwitzerſche, die alleenlijk *beloofden*, te zullen handelen naar inhoud van den

eed. Opmerkelijk is het, dat deeze Eed, in de Latijnſche taal vervat, van zommigen gedaan wierdt, die taale volſtrekt onkundig.

In de vijfëntwintigſte zitting wadt men ter zaake, met de behandeling der geſchilpunten, op de begeerte van den Voorzitter, dat de gedaagde Remonſtranten hun gevoelen over de vijf punten, in geſchrift, zouden voorſtellen, verklaaren en verweeren, en voorts hunne bedenkingen, welke ze op de Confeſſie of Geloofsbelijdenis en den Katechismus hadden, zouden overleveren. Doch de Remonſtranten verzogten vooraf verlof tot het leezen van een geſchrift, 't welk, huns bedunkens, moest voorgaan. De Preſident BOGERMAN wees het verzoek van de hand; doch de Voorzitter der Politijken gaf daar toe verlof. Het eerſte deel des geſchrifts behelsde een uitvoerig betoog „ dat de Remonſtranten het Sijnode niet „ voor een wettigen Regter konden erkennen, om reden, *zeé-* „ *den ze*, dat de meeste Leden van het Sijnode, de uit- „ heemſchen alleen uitgezonderd, hunne geſlagene partijen „ waren." Het tweede deel des geſchrifts behelsde zekere twaalf voorwaarden, van een, naar hun oordeel, welgeſteld Sijnode, door de Remonſtranten, eenige maanden geleeden, aan de Heeren Staaten van Holland overgeleverd, en welke ze nu, voorbijgaande eenige omſtandigheden, op de tegenwoordige geſteldheid van tijden en zaaken niet zeer toepaſelijk, van het Sijnode zogten te verwerven. Na het leezen van dit geſchrift, 't welk twee uuren duurde, en waar in de Remonſtranten eene zeer vrijmoedige taal gebruikten, voerde hun de Preſident BOGERMAN te gemoete, dat het Sijnode nu met lankmoedigheid hunne tweede Redevoering hadt aangehoord, met welke zij het gezag van het Sijnode hadden in twijfel getrokken. „ 't Was onbetaamelijk, *zeide hij*, dat de „ gedaagden den Regteren wetten wilden voorſchrijven, en „ een anderen form van Sijnode verzogten, dan de Algemee- „ ne Staaten bevolen hadden." De Preſident der Politijken voegde 'er nevens „ dat de Remonſtranten wel hadden te „ overweegen, of zij zich het oordeel van het Sijnode kon- „ den onttrekken; en of zij, dat doende, niet zouden ge- „ houden worden voor verſtoorders van alle Kerkelijke en

„ Po-

„ Politike orde." Als hier op de gedaagden zeiden, dat ze de zaak in hunne Conſcientien niet anders konden begrijpen, of zij moesten het tegenwoordig Sijnode voor partij houden, en dat ze zulks in hun geſchrift hadden bevestigd met redenen, die men wederleggen moest, voerde hun daar op de President BOGERMAN verſcheiden zaaken te gemoete. Men wilde, zeide hij, onder andere, hunne Conſcientien geene wet overſchrijven. Oordeelde het Sijnode naar hunnen zin, zij mogten het looven; oordeelde het kwalijk, zij moesten het lijden, en met geduld opneemen. Men handelde hier niet voor de Conſcientie der Remonſtranten, maar 't kwam op de Conſcientie van het Sijnode aan: zo deszelfs Leden kwalijk oordeelden, zij zouden 'er Gode rekenſchap van moeten geeven. CHRISTUS en de Apoſtelen hadden zich voor Schriftgeleerden en Pharizeeuwen, en voor den Raad wel verantwoord, hoewel dezelve partij waren. De Remonſtranten mogten het Sijnode voor Schriftgeleerden en Pharizeeuwen aanzien; maar zij moesten evenwel met hun handelen. De Remonſtranten mogten de Leden van het Sijnode voor Scheurmaakers aanzien; doch zij konden, evenwel, niet nalaaten om het voor eene wettige Vergadering te houden, als beroepen door de Overigheid, en beëedigd om opregtelijk te zullen oordeelen, naar Gods Woord. Aan de Leden van het Sijnode, alſchoon zij zich van de Remonſtranten hadden afgezonderd, konde het regt om te oordeelen daarom niet betwist worden. In de oude Kerk hadt ARIUS ALEXANDER uitgeworpen; en evenwel zat ALEXANDER als Regter over de zaak van ARIUS. Op de vraag van EPISCOPIUS aan BOGERMAN, of hij en de zijnen, indien ze in de plaats der Remonſtranten waren, zich aan hun oordeel zouden onderwerpen, hernam de andere: „ Wij „ zouden 't, indien 't zo ware uitgevallen, hebben moeten „ lijden; doch nu de Overheid het anders hadt goedgevon„ den, behoorden de Remonſtranten het met geduld te ver„ dragen."

In eene volgende zitting wierdt het Geſchrift, door de Remonſtranten voorgeleezen, overwoogen, en daar op beſloten, dat het verzoek, rakende de voorwaarden, onbillijk en ontijdig was, ſtrijdende met de uitſchrijving van het Sijnode door

door de Heeren Staaten; als mede, dat de Remonſtranten over den inhoud van hun Geſchrift ernſtelijk beſtraft, en tot eerbiedigheid zouden vermaand worden. Dit deedt de Preſident BOGERMAN, zeggende, onder andere, dat zij in 't toekoomende voorzigtiger moesten handelen, beſcheidenlijker ſpreeken, van wulpſche onbeſchaamdheid en van ongeregeldheid des gemoeds en der tonge zich moesten onthouden. Het overige deezer en van nog eene volgende zitting wierdt geſleeten met over en wederſpreeken, omtrent het gezag van het Sijnode en de zwaarigheid der Remonſtranten om zich aan deszelfs oordeel te onderwerpen, als die reden meenden te hebben, om zich, voor hunne zaak, van dit oordeel niet veel goeds te beloven. Ook vielen 'er veele woorden, of de Remonſtranten hoofd voor hoofd, dan gezamentlijk en als een Lichaam met het Sijnode zouden handelen. Het laatſte wierdt hun met moeite toegeſtaan. Ook ſprak men, of de Remonſtranten hun gevoelen over de vijf Artikelen, en over de Belijdenis en den Katechismus mondeling of in geſchrifte zouden voordraagen. Tot het laatſte beſloot het Sijnode, tot merkelijken ſpijt van veelen, met voordagt te *Dordrecht* van elders gekoomen, om de onderhandelingen van het Sijnode bij te woonen, en die daarom na hunne huizen wederkeerden.

In de eenendertigſte zitting, welke gehouden wierdt op den dertienden December, leverden de Remonſtranten hunne ſchriftelijke bedenkingen over, raakende het eerſte der vijf bekende geſchilpunten, 't welk handelde over de Verkiezing en Verwerping. De bedenkingen waren in tien Stellingen vervat, en door hen allen ondertekend. De Preſident, vervolgens de Gedaagden hebbende doen buitenſtaan, ſtelde voor, of men hen niet ieder afzonderlijk, één voor één, over hun gevoelen moest ondervraagen, zonder dat de een den anderen zoude kunnen helpen. Verſcheiden inlandſche Leden waren 't eens met den Preſident. Doch de uitlandſche Godgeleerden verklaarden zich daar tegen. Het afzonderlijk ondervraagen, meenden ze, zou naar arglistigheid kunnen ſchijnen te ſmaaken, en alsof men zich met eenen trek wilde behelpen. Aan het Sijnode, zeiden ze, betaamde het, in alle oprégtheid te handelen; de waarheid moest zich met geene ſnoode kunſte-

marijen behelpen. De Gedaagden behoorde men niet alleen hun ſtuk gezamentlijk te laaten verdeedigen, maar hen ook laaten raadpleegen met de geenen, die niet ontbooden waren, op dat de waarheid te beter onderzogt mogt worden. Eindelijk wierdt beſlooten, dat de Voorzitter nu deezen en dan eenen anderen zou mogen vraagen; indiervoege, nogthans, dat hij in 't antwoorden en in 't verklaaren van zijn gevoelen de hulp van anderen zou mogen gebruiken. Het geſchrift, welk de Remonſtranten hadden ingeleverd, mishaagde aan veelen, vooral onder de inlandſche Leden, om reden dat zij in hetzelve niet alleen verklaarden, wat zij zelven, over het onderwerp, dagten en gevoelden, maar ook wat zij niet gevoelden, en diensvolgens verworpen: ſtrijdig, meenden ze, met het oogmerk, waar toe zij beſchreeven waren. Van hier, dat, in eene volgende zitting, hun bevolen wierdt, over de andere vier Verſchilpunten hun gevoelen, in geſchrift, over te geeven, doch alleenlijk in bevestigende ſtellingen, zonder de gevoelens, die zij verworpen, voor te draagen. Ook vermaande hen de Voorzitter, „ dat ze liever zouden blijven bij de vraagpunten, die de leere van de troostlijke „ Verkiezing aangingen; dan dat ze de leere van de Verwerping haatlijk zouden overhaalen. Zij hadden te bedenken, „ *zelde hij*, dat ze aldaar waren onder de Geloovigen, onder de Heiligen, daar men tot troost en vermaak der Conſcientie gaarne van de Verkiezing behoorde te ſpreeken. „ De Apoſtel PAULUS hadt tot de Romeinen, in het negende „ Hoofdſtuk, wel van de Verwerping geſproken; maar hij „ handelde in den Brief aan de Efezers, als onder Geloovigen, van de lieflijke leere der Verkiezinge. Dat moesten „ zij naavolgen. Als ze met Ongeloovigen te doen hadden, „ mogten ze ook van de Verwerping handelen; hier kwam „ dit niet te pas." In de vierëntwintigſte zitting gaven de Remonſtranten hun ſchriftlijk gevoelen over, raakende de vier andere Geſchilpunten; het was in vierëntwintig Stellingen begreepen. Bij wijze van Aanhangzel voegden ze daar neevens verſcheiden bedenkingen, om welke zij zich verpligt rekenden, niet alleen voor te ſtellen, wat zij zelven gevoelden, maar ook wat zij in anderen afkeurden en verwerpen; als mede,

moede, waarom zij het noodig geoordeeld hadden, ook van het Leerſtuk der Verwerpinge te moeten ſpreeken.

Ten zelfden dage als het bovengemelde Geſchrift was ingeleverd, voerderde de Voorzitter van de Gedaagden hunne bedenkingen of aanmerkingen over de Belijdenis en den Katechismus, en wel in die zelfde zitting, of 'aandestendaags. Hier tegen verklaarden zich de Remonſtranten, in 't midden brengende, dat deeze eisch hun vreemd voor kwam, als hebbende zij uit de brieven van dagvaardinge niet anders kunnen begrijpen, dan dat men de vijf punten eerst zoude afhandelen, en daar na tot die Bedenkingen overgaan. Verlof vraagt hebbende, om zich tot den volgenden dag te bedenken, verworven ze, met moeite, vrijheid tot een kort gesprek in de Vergaderkamer. Doch als zij vervolgens bij hunne weigering volhardden, wierdt het gehoorzaamen, van hooger hand, hun opgeleid, en ſlegts een tijd van vier dagen, om hunne bedenkingen in orde te ſtellen, toegeſtaan.

Tot nog toe was den gedaagde Remonſtranten geene vergoeding van reiskosten gedaan, noch hun van de geſtelde daggelden iets geworden. Terwijl zij dan aan het opſtellen der Bedenkingen arbeidden, vervoegden zich twee van hun bij de Politijke Afgevaardigden, onder andere aan den Heer HUGO GROTIUS VAN HOLY, Schout van *Dordrecht*, met verzoek dat op hunne betaaling orde mogt geſteld worden. Doch deeze zetten hen zeer onvriendlijk af, met de volgende woorden: „ Gij „ hebt ons al dit rumoer in 't Land gemaakt, en zullen wij „ nog geld toegeeven? Ik heb den Staaten aangediend, hoe „ ongehoorzaam en moedwillig gij u hier tegen het Synode „ aanſtelt. De Staaten hebben zulke onderdaanen niet van „ doen. Ik wilde dat gij waart, daar gij over honderd jaaren „ zijn zult. Men zal morgen, in 't overleveren van uwe „ Bedenkingen, wel zien, wat 'er agter ſchuilt." Doch de anderen, door deeze taal niet vervaard: „ Zie gij, mijn „ Heer," hernamen ze, „ om ons te helpen oordeelen, en „ hebt gij alreeds zulk een vooroordeel tegen ons ingenomen, zo zijn wij daar kwalijk aan. Zijn ons de Heeren „ moede, men wijze ons ſlegts eene plaats, daar zij willen dat wij zullen gaan." Diergelijk of nog ſcherper beſcheid ont-

ontvingen twee andere Remonſtranten, als zij zich, tot het zelfde oogmerk, bij eenen der Politijken vervoegd hadden: de Heeren Staaten, zeide hij, zouden liever alles waagen, en daar bij opzetten, dan dat zij de Remonſtranten niet zouden doen buigen.

Den tijd, den Remonſtranten vergund, tot het ſtellen van hunne Bedenkingen, verſtreeken zijnde, verſcheenen zij, in de achtënderdigſte zitting, voor het Sijnode. Thans, egter, leverden zij alleenlijk hunne bedenkingen op de Confeſſie over; en hoewel zij zich verontſchuldigden met de kortheid des tijds, welke het ſtellen van bedenkingen op den Katechismus ondoenlijk hadt gemaakt, ondergingen ze, egter, eene zwaare beſtraffing, even als hadden zij zich ſchuldig gemaakt aan ongehoorzaamheid; met aankondiging om hunne bedenkingen op den Katechismus insgelijks ten ſpoedigſten in te leveren. Het invallende Kerſfeest, gedurende hetwelk het Sijnode niet vergaderde, gaf hun daar toe gelegenheid, en bragten zij hunne bedenkingen ter tafel, in de negenënderdigſte zitting, die op den zevenëntwintigſten December gehouden wierdt. Veel over en wederſpreekens viel 'er, zedert, voor, over de vrijheid, welke de gedaagde Remonſtranten zich toeëigenden, om hunne gevoelens, wegens de vijf Artikelen, vrijelijk te mogen voorſtellen, verklaaren en verdeedigen, zo veel zij zouden kunnen en noodig oordeelen. Het Sijnode, daarentegen, en de Heeren Gemagtigden der Algemeene Staaten waren van oordeel, dat die vrijheid zich niet uitſtrekte tot het voorſtellen en verklaaren, maar alleen tot het verdeedigen, en dat het aan 't Sijnode ſtondt, te oordeelen, hoe verre het de verklaaring van het gevoelen der gedaagden zoude toelaaten, en tot deszelfs onderrigting noodig oordeelen. Ons beſtek laat niet toe, al wat hier omtrent voorviel, breedvoerig te verhaalen. Alleenlijk merken wij hier aan, dat wanneer de Remonſtranten, ondanks de beſluiten en beſtraffingen van het Sijnode, op hun regt bleeven aandringen, de Heeren Gemagtigden, om aan dit geſchil een einde te maaken, eenigen uit het midden hunner na *'s.Hage* zonden, om, bij de Algemeene Staaten, over de hardnekkigheid der Remonſtranten te klaagen; verbiedende hun, midlerwijl, uit *Dordrecht* te vertrek-

trekken. Dit verhinderde de Gedaagden in hun oogmerk, ook insgelijks door eene bezending, uit het midden hunner, aan hun Hoog Mogenden rekenschap van hun gedrag te geeven. In *'s Hage* vondt het gedrag der Sijnodaale Vaderen eene volkomene goedkeuring. Volgens een Besluit, 't welk in de zesenveertigste zitting wierdt voorgeleezen, wierden de gedaagde Remonstranten niet alleen met Kerkelijke, maar ook met Politijke Censuure gedreigd, indien zij de reeds genomene besluiten van het Sijnode, of die, in 't toekoomende, nog mogten genomen worden, niet gehoorzaamden. Ook wilden de Staaten, dat indien de gedaagde Remonstranten in de zelfde ongehoorzaamheid bleeven volharden, in dat geval hun gevoelen uit hunne openbaare schriften en uit hunne verklaringen, zo schriftelijk als mondelijk gedaan, zouden onderzogt, overwoogen en naar Gods Woord geoordeeld worden; als mede, dat zij te *Dordrecht* moesten blijven, om, zo menigmaalen als zij geroepen wierden, op de vraagen van het Sijnode, 't zij bij monde of in geschrift, zonder omwegen te antwoorden.

Intusschen hadden de Remonstranten een geschrift opgesteld, en aan de Heeren Politijken overhandigd, waar in zij beweerden, dat de zaak, welke tusschen hen en het Sijnode in geschil hing, eene zaak van Conscientie was, en dat het hun niet vrij stondt, zo lang zij in de zelfde begrippen waren, in dat stuk het Sijnode te gehoorzaamen. Het Sijnode, dit antwoord ontvangen hebbende, leide in beraad, in eene heimelijke bijeenkomst van eenige der voornaamste Leden, hoedanig men voortaan met de Remonstranten zoude handelen. Het gevolg hier van was, men zou de gevoelens der Remonstranten uit hunne gedrukte boeken bij een verzamelen, vraagpunten opstellen, en daar naa uit dezelve eenige Artikelen opmaaken, welke de gevoelens der Remonstranten kort, klaar en getrouwelijk zouden voordraagen. Weigerden de Remonstranten op die Vraagpunten te antwoorden, het Sijnode zoude evenwel voortgaan. Grootlijks mishaagde dit besluit den Remonstranten, toen het hun ter ooren kwam; zij meenden dat zulks alleenlijk ten oogmerke hadt, om den rechten staat des geschils te verduisteren, de moeilijkste zaaken te ontwijken,

ken, en hun gevoelen in zulk een licht voor te ſtellen, als gemaklijkst zoude kunnen wederleid worden. BOGERMAN, daarentegen, verklaarde, naderhand, aan de gedaagden, dat zij ſtrekten om het Sijnode hunne meening beter te doen begrijpen, en drong hen, ten dien einde, aan het Sijnode, als die de Hervormde Kerk verbeeldde, en aan de Hooge Overheid te gehoorzaamen, en derhalven op zijne Vraagen te antwoorden. Als de gedaagden ook hier in zwarigheid vonden, en hunne redenen daar tegen inbragten, verklaarde eindelijk de Voorzitter, dat men hen binnen de paalen dier Vraagen niet zodanig zoude beſluiten, of men zoude hun daar na ook toelaaten om 'er bij te voegen, 't geen zij aan hunne verklaaring meenden te ontbreeken. Hij voegde 'er nevens, dat nu het gantſche verſchil alleen daar in beſtondt, wat men eerst zoude doen: de Remonſtranten wilden eerst hun gevoelen verklaaren; maar 't Sijnode verſtondt, dat ze eerst op de Vraagen behoorden te antwoorden. „ Wij willen", ſprak hier op EPISCOPIUS, „ over de orde niet twisten. Indien men „ ons de begeerde vrijheid wil toeſtaan, men geeve ons de „ Vraagpunten, en wij zullen antwoorden: te meer, om dat „ de Preſident nu belooft, 't geen te vooren nooit geſchied „ is, dat wij, in onze Verklaaring, buiten de voorgeſtelde „ Vraagen mogen gaan. Is dat de meening, zo zijn wij be„ reid, de voorgeſtelde Vraagen terſtond te beantwoorden." Dit gezegd hebbende, ſtrekte hij zijne hand uit tot den Voorzitter, om de Vraagen te ontvangen. Nu meenden de meeste leden der Vergaderinge dat de zaak gevonden was. Veelen, inzonderheid van de Uitlandſchen, ſtonden op, en betoonden, met het uitſteeken hunner handen, en het wenken aan den Preſident, dat hij de Vraagen behoorde over te geeven. Maar BOGERMAN, niet in den zin hebbende, zo als de Remonſtranten meenen, om in onderhandeling te koomen, deinsde toen te rug, en aan EPISCOPIUS gevraagd hebbende, of het wel gebruiklijk ware, dat men den Gedaagden de Vraagpunten ſchriftelijk overleverde, „ of dat gebruiklijk is"; hernam daar op de andere, „ weet ik niet, maar wel dat „ het ten hoogſten billijk is, inzonderheid in eene zaak, die „ den Godsdienst en het Geweeten raakt." Thans beval BOGERMAN

„ ontslaat u. Gaat heenen." Naa deeze aanspraak reezen de Remonstranten op van hunne plaatzen, in het uitgaan met hooge woorden klaagende over het ongelijk, dat hun wierdt aangedaan. Bij het uitgaan gebooden hun de Heeren Politijken, de Stad, zonder gevraagd en verkreegen verlof, niet te verlaaten.

Op deeze wijze wierden de Remonstranten buiten het Sijnode gezet, tot groote blijdschap van BOGERMAN, aangaande welken men verhaald vindt, dat hij, omtrent deezen tijd, tegen iemand zoude gezegd hebben, doelende op de Remonstranten: „ Het zijn slimme vogels, vol van allerhande listen, „ en die het Sijnode ligtelijk zodanig zouden inwikkelen, dat „ het niet zoude weeten, hoe het 'er wederom zoude kun„ nen uit raaken." Anderen, evenwel, waren over de wijze van uitzettinge geenzins voldaan. Van meer dan éénen kant ontving BOGERMAN berispingen, over de harde uitdrukkingen, door hem gebruikt. De Heer HALES, Kapellaan van den Engelschen Gezant CARLETON, opperde zijn gevoelen deswegen in de volgende woorden: „ De allerpartijdigste aanschouwer „ der Sijnodaale handelingen kan niet nalaaten te bekennen, „ dat 'er in het laatste ontslag der Remonstranten, met zo „ groote heftigheid en oploopendheid gedaan, een groote „ misslag is begaan." Nog sterker zijn de uitdrukkingen van den Schotschen Godgeleerde BALCANQUAL, Lid van het Sijnode, in eenen brief, aan den zelfden Gezant geschreeven. „ Wat het wegzenden of uitwerpen der Remonstranten be„ langt (dus schreef hij) dewijl het Uw Ed. gelieft heeft, „ daar van mijn gevoelen te weeten, zo denke ik, zonder „ aanstoot of ergernis van iemant te kunnen zeggen, dat het „ zodanig gewoest is, dat het Sijnode daar omtrent in 't on„ gelijk zal worden gesteld. — Naa dat alleenlijk de stemmen „ der geenen, die niet boven het derde deel van het Sijnode „ uitmaakten, gevraagd waren, wierden de Remonstranten „ binnen geroepen, en men belastte hun, heenen te gaan, „ met zulke scherpe en bulderende redenen, als Uw Ed bui„ten twijfel met geene kleine droefheid heeft verstaan. Ik „ beken, dat ik dapper ontsteld ben, als ik 'er aan denke. „ Want indien de Remonstranten zouden schrijven, dat de

„ Pre-

„ Presidente een Vonnis uitsprak, 't welk het Vonnis van het „ Sijnode niet was, zij zouden niet liegen; want men hadt „ het derde deel der stemmen niet gevraagd, uit welke geen „ Vonnis kon worden opgemaakt. Ook was het Vonnis niet „ in geschrift ontworpen, of van het Sijnode toegestemd. De „ bittere woorden, die daar in voorkwamen, waren geene „ woorden van eenige stemmen, uitgenomen dat sommige van „ die woorden alleenlijk door éénen man waren gezegd ge- „ weest. Uw Ed. Censure en bestraffing van die Sententie is „ regtvaardig en eere waardig."

Na het veroordeelen en uitzetten der Remonstranten, wierdt, door eene bezending, daar van kennis gegeeven aan de Algemeene Staaten; die voorts de Sijnodaale handelingen, ten aanzien der Gedaagden gehouden, goedkeurden, en vervolgens aan deeze bevel zonden, zich buiten het Sijnode te houden, doch binnen *Dordrecht* te blijven. Ten zelfden tijde ontvingen de Sijnodaale Vaders last en magt van Hun Hoogmogenden, uit de gedrukte Schriften der Remonstranten den staat des geschils op te maaken, en het voorts te beslissen. Men vindt aangetekend, dat wanneer de Dordrechtsche Afgevaardigden, van het gehandelde, ter Algemeene Staatsvergaderinge, verslag deeden, zommigen derzelven hunnen ijver en vooringenomenheid in zo sterke uitdrukkingen betoonden, dat Prins MAURITS daar over openlijk zijn misnoegen betoonde, en meer blijken gaf van zagtheid en gematigdheid, dan alle anderen, die in de Vergadering waren, en vrijelijk durfden spreeken.

Sints het Vonnis, over de Remonstranten geveld, wierdt de tafel, aan welken zij plagten te zitten, nevens de stoelen en banken, uit de Vergaderplaats weggenomen. Ook bleide men, vervolgens, dikmaals heimelijke zittingen, en wist men, om het geen in het Sijnode voorviel, verborgen te houden, zo omzigtig, dat men, gedurende de bijeenkomsten, welke in den avond gehouden wierden, zomwijlen met Kaarsen onder de banken en stoelen liet zoeken, of 'er ook iemand verborgen lag, om 't geen in de Vergadering voorviel, te beluisteren.

In de eenëntzestigste zitting maakte men eenen aanvang met het onderzoeken en beoordeelen van de gevoelens der Remonstranten, uit derzelver gedrukte schriften. Aan de inlandsche Godgeleerden, als meest bedreeven in de uitstaande geschillen, wierdt deeze taak, in de eerste plaats, opgedragen. Doch deeze vertoonden, in de behandeling deezer zaaken, zo veele blijken van vooringenomenheid, niet slegts tegen de gevoelens, maar ook tegen de persoonen der Remonstranten, dat de meer gemelde Schotsche Godgeleerde BALCANQUAL daar over zijn beklag deedt bij den Gezant CARLETON. Ook gaven nog andere uitlandsche Godgeleerden hun ongenoegen te kennen, over het wederleggen der Remonstranten in hun afweezen, hoewel zij aanbooden, om zich, onder eene betaamelijke Vrijheid, over hunne gevoelens te verklaaren, en de voorgestelde Vraagen te beantwoorden. Om, derhalven, den buitenlandsche Leden eenig genoegen te geeven, wierdt goedgevonden, den Remonstranten eenige meerdere Vrijheid toe te staan. Diensvolgens ontboodt men hen voor de Heeren Politijken, op den drieëntwintigsten Januarij, en deedt hun, door den Voorzitter, aanzeggen „ dat hoewel hun het Besluit „ der Heeren Staaten was bekend gemaakt, en men hen van „ alle verdere Sijnodaale handelingen hadt uitgesloten, en „ het Sijnode gemagtigd, om in het onderzoek van hun ge„ voelen, uit hunne boeken en schriften, voort te gaan, de „ Heeren, nogthans, om hun alle reden tot klagen te be„ nemen, dit over zich namen, en hun toestonden, dat „ ze, 't geen ze nog verder tot verklaaringe en verdeedigingе „ van hunne vijf Artikelen wilden toedoen, in geschrift mog„ ten stellen, en binnen den tijd van veertien dagen aan den „ Voorzitter van Heeren Politijken ter hand stellen, om dan „ gebruikt en daar meede gedaan te worden naar behooren." Zo zeer verwonderd als verheugd over dit Besluit waren de Remonstranten, als die zich verbeeldden, dat het verzoek, voorheen aan het Sijnode gedaan, doch door hetzelve van de hand gewezen, nu genoegzaam wierdt ingewilligd. Alleenlijk klaagden ze over de kortheid des tijds, aan hun vergund; waar omtrent zij, evenwel, geene verandering konden te wege brengen.

Ter-

Terwijl de Remonſtranten met hun werk bezig waren, hielden de Sijnodaale Vaders Voorleezingen en Redeneeringen, over het eerſte der vijf Artikelen, loopende over de Verkiezing en de Verwerping. Hier over waren de gevoelens niet altoos eenpaarig: zo dat men, op dat dit niet in 't oog zoude loopen, in zekere zitting den toehoorderen bezal, de Vergaderplaats te verlaaten. De meeste redeneeringen liepen over de Verkiezing. Alleenlijk bepaalde zich ALTINGIUS, een der Palatziſche Godgeleerden, tot de leere der Verwerpinge. In zijne Redevoering bewaerde hij de drie volgende Stellingen: *Voureerst* „ dat God, door de leere der Verwerpinge, „ niet wierdt geſteld tot een autheur der zonde." — *Ten anderen* „ dat de zonden, hoewel ze geſteld wierden als „ gevolgen der Verwerpingen, nogthans uit des menſchen „ natuure, als derzelver eenige oorzaak, voortkwamen." — *Ten derde* „ dat de verharding en verblinding regtvaardige „ oordeelen Gods waren, en aldus Gode konden toegeſchree„ ven worden."

Op den zevenden Februarij, den laatſten dag, den Remonſtranten, tot het ſtellen van hunne ſchriften toegeſtaan, wierdt hun, van wegen de Heeren Politijken, aangezeid, dat zij hunne ſchriften hadden in te leveren. Zij deeden het, in zo verre zij hun werk hadden kunnen volvoeren: want, om de kortheid des tijds, hadden zij niet alles kunnen afhandelen. Hier over beſtraft zijnde, ontvingen ze tevens laſt om het overige binnen acht dagen gereed te maaken; en tevens, om de kortheid te betragten: want het ingeleverde opſtel was zeer uitvoerig. Van hier, en ook om dat, volgens 't ſchrijven van BALCANQUAL, *de Remonſtranten geene gunſt altoos hadden*, dat het Sijnode ſlegts een gedeelte der ingeleverde ſchriften las, en het verder leezen aan eenige Leden opdroeg.

Intuſſchen gingen de Remonſtranten voort met het gereed maaken van hunne overige Schriften, en gaven ze, van tijd tot tijd, aan het Sijnode over, niettegenſtaande herzelve het beoordeelen der Remonſtrantſche gevoelens uit de gedrukte ſchriften voortzette: waar over de Remonſtranten niet naliesen, zich in vrijmoedige taal te beklagen, en rondluit te ver-

klaaren, dat zij deeze Schriften niet om den wille van het Sijnode, 't welk hen zo onwaardig behandelde, maar om de Heeren te gehoorzaamen, hadden opgeſteld. De Sijnodaale Vaders, dit nader geſchrift niet afwagtende, waren vast bezig met het vervaardigen van hunne bedenkingen op de gevoelens der Remonſtranten; waar omtrent, zo wel als in het voordraagen van hunne eigen gevoelens, men merkelijke verſcheidenheid beſpeurde; waar uit dikmaals hooge woorden reezen, vooral van de Nederlandſche tegen de buitenlandſche Godgeleerden, onder welke laatſte men, nu en dan, grooter genegenheid voor de gevoelens der Remonſtranten beſpeurde, dan de eerstgenoemde gaarne zouden gezien hebben. Zo hoog liep, zomtijds, de twist, dat eenige der Uitlanders dreigden de Vergadering te verlaaten, en na het land hunner wooninge te rug te keeren. Inzonderheid was over de behandeling, hen aangedaan, zo zeer t'onvreden de Bremer Godgeleerde MARTINIUS, dat hij wenschte, het Sijnode nooit gezien te hebben; dat dit het eerſte was, waar op hij, ooit was verſchoonen, maar dat het ook het laatſte zijn zoude.

Verſcheiden zittingen wierden nu beſteed aan het opſtellen der Sijnodaale Canons en het bepaalen der rechtzinnige leere, zo als dezelve door de leden der Kerkvergaderinge wierdt begreepen. Met geene volkomene eensgezindheid ging dit altoos in zijn werk, zo wel ten aanzien van de gevoelens, als van eenige ſterke uitdrukkingen en ſpreekmanieren, die door de uitlandſche, voorat de Engelſche Godgeleerden, zeer ernſtig wierden afgekeurd. In de honderdvijfendertigſte en zesendertigſte zittingen wierden deeze Canons, zijnde drieënnegentig in getal, goedgekeurd en ondertekend. In de volgende zitting las de Preſident BOGERMAN het Opſtel van een Vonnis van het Sijnode tegen de gedaagde Remonſtranten. Als „ in„ voerders van nieuwigheden, beroerders van 't Vaderland, „ en der Nederlandſche Kerk; als hardnekkigen en wederhoorigen, aanleiders van partijſchappen, leeraars der dwa„ lingen, ſchuldig en overwonnen van verwaifchinge van den „ Godsdienst, ſcheuringe van de eenheid der Kerke, en zeer „ zwaare gegeevene ergernisſen, wierden ze, bij dat Vonnis, „ van alle Kerkelijke en Akademiſche bedieningen afgezet."

Ver-

Verſcheiden bedenkingen vielen op dit Vonnis. De Engelſche en eenige andere uitlandſche Godgeleerden merkten aan, dat hoewel zij de leere, in de Canons begreepen, voor de hunne aannamen, voor zo veel, egter, de perſoonen, die het tegenſtrijdig gevoelen leerden, Nederlandſche burgers waren, en zij zich over de onderdaanen van andere Mogendheden geen oordeel aanmatigden, over zulks de Cenſuure den inlandſchen, welken het vrij ſtondt over hunne Kerkendienaars te oordeelen, t'eenemaale lieten aanbeveelen. Ook onder de inlandſche Leden waren eenigen van verſtand, dat het den Kerkelijken niet toekwam, de Remonſtranten, zo als in het Vonnis geſchiedde, te veroordeelen als perturbateurs of verſtoorders van het Vaderland en van de rust der Republiek; maar dat dit de burgerlijke Overheid aanging. Deeze aanmerking bragt te wege, dat de gemelde woorden, zedert, uit het Vonnis geligt wierden.

Naa dat het Sijnode het bovengemelde Vonnis hadt geveld, wierdt hetzelve, om daar op de goedkeuring te verwerven, ter hand geſteld aan de Heeren Politijken. Doch deeze verklaarden, deeze zaak niet te willen op zich neemen, maar daar van kennis te zullen geeven aan de Algemeene Staaten, van welke de toeſtemming moest verwagt worden. Diensvolgens reisden eenige Heeren na *'s Graavenhage*, om verſlag te doen van het gehandelde, en nieuwe bevelen te haalen. Intuſſchen wierdt gehandeld over de zaak van MACCOVIUS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker*, en van CONRADUS VORSTIUS, die, in de plaats van JACOBUS ARMINIUS, tot Hoogleeraar te *Leiden* was beroepen. MACCOVIUS was een ijverig voorſtander der leere wegens Gode volſtrekte Voorbeſchikking, doch gebruikte, in zijne voorſtellen, ſterker en naakter uitdrukkingen, dan verſcheiden andere Godgeleerden, welke in het zelfde gevoelen ſtonden. Volgens HEYLIN, leerde hij niet alleen „ dat alle dingen noodzaakelijk geſchieden, maar dat „ ook God de zonden wil; en de menſchen voorſchikt tot „ de zonden, zelf voor zo veel het zonden zijn; dat God „ ook goedzinnig wilde, dat alle menſchen zouden zalig worden; dat hij de Verworpenen tot geen ander einde zijn „ woord noemde, dan om hun alle verſchooning te benee-

„ men; dat CHRISTUS, de harten der Verworpenen kennende,
„ dezelve voor zich noch kan, noch wil openen, en 'er niet
„ mag ingaan, dan op dat hij hen hunne onmagt verwijte,
„ en hunne verdoemenis vermeerdere; en dat God tot dit
„ laatste einde ook alleen tot hen heeft gesproken." Volgens MAGCOVIUS waren deeze stellingen geene doolingen of ketterijen, voor hoedanigen zij hem wierden ten laste geleid. Hij beweerde, dat zij waarlijk het gevoelen der Hervormde Kerke waren; en voegde 'er nevens, dat indien men deeze punten weigerde te verdeedigen, men zijne voeten noodzaakelijk in de schoenen der Remonstranten moest steeken, en van de voornaamste Voorstanders der Reformatie afwijken. Het Sijnode stelde deeze zaak aan eenige Gemagtigden, welke, eerlang, als hun gevoelen uitbragten, „ dat, hoewel hij van
„ geene ketterij konde beschuldigd worden, hij evenwel
„ kwalijk hadt gedaan, dat hij zommige duistere Schoolsche
„ manieren van spreeken hadt gebruikt: waarom hij behoorde
„ vermaand te worden, zodanige manieren van spreeken te
„ vermijden, als die aanstoot mogten geeven aan tedere
„ ooren, en niet wel verteerd konden worden van perso-
„ nen, die onkundig waren van zo groote verborgenheden,
„ en niet bekwaam om ze te vatten." Niet zo gelukkig was het lot, welk VORSTIUS bejegende. Van 's Mans lotgevallen, op een afzonderlijk Artikel, zullende verslag doen, tekenen wij hier alleenlijk aan, dat hij, als schuldig, niet alleen aan de dwaalingen der vijf Artikelen, maar ook aan Socinianische ketterij, door het Sijnode wierdt veroordeeld als den Hoogleeraarsstoel onwaardig, met bede aan de Algemeene Staaten om zijne Schriften te verbieden. Welk Vonnis, vervolgens, door 's Lands Staaten wierdt bekragtigd, en de Hoogleeraar met afzetting en ballingschap gestraft.

Inmiddels hadt men het overzien der Confessie of Belijdenisse en van den Heidelbergsche Catechismus bij de hand genomen. Doch hier omtrent gaf men zich zelven niet zeer weele moeite. In de honderdvierënveertigste zitting wierdt door de Heeren Politijken voorgedraagen, dat de Nederlandsche Geloofsbelijdenis nog moest overgezien worden, ten aanzien van de zaaken, of dezelve overeenkwamen met Gods Woord

Woord en de Belijdenisſen van andere Hervormde Kerken; doch wat de Regeering der Kerke aanging, dat deeze dingen naderhand door de Inlandſchen alleen zouden onderzogt worden; en dat, gevolglijk, op de Kerkelijke Orde in deezen niet behoefde gelet te worden. Reeds in de volgende zitting verklaarden, op deezen grondslag, de Sijnodaale Leden eenſtemmig, dat de Geloofsbelijdenis met de Waarheid overeenkwam, en vermaanden de Uitheemſchen de Inlandſchen, om ſtandvastig bij dezelve te blijven, en haar den naakoomelingen onveranderd over te laaten, tot aan het einde der eeuwen. Even ſpoedig als de Belijdenis, wierdt ook de Catechismus overgezien en goedgekeurd. Want, naa dat in de Voormiddag-zitting van den eerſten Maij, de Heeren Politijken hadden bevolen, dat de Catechismus zoude onderzogt en overgezien, en door alle de Leden verklaard worden, of zij meenden dat in denzelven iets geleerd wierdt, 't welk met Gods Woord niet overeenkwam, maakte men nog in de zelfde zitting eenen aanvang met leezen, en verzogt de Voorzitter, dat een ieder zijn gevoelen over dit geſchrift opregtelijk zoude verklaaren; gunnende voorts den Leden, om zich daar toe te bereiden, tijd tot vier uure naa den middag. 't Gevolg hier van was, dat in de Naamiddag-zitting van dien zelfden dag, alle de Leden, zo uit- als inlandſche, eenſtemmig verklaarden, dat de Leere, in den Catechismus vervat, in alles met Gods Woord overeenkwam: zo dat 'er niets in behoefde veranderd of verbeterd te worden.

De voornaamſte bezigheden van het Sijnode thans zijnde afgedaan, gaf de Voorzitter, aan het einde der honderdtweeënvijftigſte zittinge, kennis aan de Vergadering, dat men den volgenden Maandag, zijnde den zesden Maij, hadt beſtemd om de Sijnodaale Canons, in de Groote Kerk der Stad, aftekondigen, gelijk ook het Vonnis, over de Remonſtranten geveld. Het gerugt hier van zich wijd en zijd verſpreid hebbende, lokte eenen ongemeenen toevloed van nieuwsgierigen uit *Dordrecht*, mannen en vrouwen, edelen en onedelen, kerkelijken en waereldlijken, onder anderen zijne Excellentie Graaf ERNST KAZIMIR VAN NASSAU. Naa het Gebed, begaf zich het geheele Sijnode, twee en twee, uit de Stads-Doe-

len,

ten, de gewoonlijke Vergaderplaats, met groote stantsie, twee Koetzen met aanzienlijke Vrouwen vooruit rijdende, na de Groote Kerk, in de volgende orde. Eerst de Heeren Politijken met hunnen Geheimschrijver HEINSIUS; vervolgens de Engelsche Bisschop van *Landof* met den President BOGERMAN; daar na de uitheemsche Godgeleerden; wijders de twee Assessoren of Bijzitters van den President en de twee Scribæ's van het Sijnode; voorts de Nederlandsche Godgeleerde Hoogleeraars; en eindelijk de Inlandsche Predikanten en Onderlingen. Tot aan het Stadhuis gevorderd zijnde, voegde zich de Wethouderschap bij den trein. Aan den Zuidkant van het Koor der Kerke, die met menschen was opgepropt, hadt men eenen stoel geplaatst voor den President; welke denzelven beklommen hebbende, de plegtige verrigting opende met een Gebed, in de Latijnsche taale, 't welk omtrent een half uur duurde. Thans zijnen stoel verlaatende, klom de eene Sijnodale Scriba, SEBASTIAAN DAMMAN, op denzelven, en las zo lang de Canons, tot dat zijne stem hem begaf, en hij moest vervangen worden van zijnen Amptgenoot FESTUS HOMMIUS, die de overige Canons voorlas. Eindelijk volgde ook de voorlezing van het Vonnis over de Remonstranten. Men hoorde, onder andere, in hetzelve de volgende uitdrukkingen „ Dat het Sijnode, na aanroeping van Gods allerheiligsten „ naam, zich zelven zijns eigen gezags uit Gods Woord „ wel bewust zijnde, volgende de voetstappen van alle de „ oude en nieuwe wettige Sijnoden, versterkt met het gezag „ der Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal, verklaart en „ oordeelt, dat de Kerkendienaars, die zich in de Gemeente „ hebben gedragen als hoofden der factien, en leeraars der „ dwalingen, schuldig en overtuigd zijn de Religie te heb„ ben geschonden, de eenigheid der Kerke gescheurd, en „ zeer zwaare ergernissen te hebben gegeeven; en wat aan„ gaat de geenen, welke tot dit Sijnode zijn gedagvaard, dat „ dezelve daarenboven schuldig en verwonnen zijn van onlij„ delijke wederspannigheid tegen de bevelen der Hooge Over„ heid, in dit Sijnode afgekondigd, en tegen dit eerwaardig „ Sijnode zelve. Om welke oorzaaken het Sijnode *voorseers* „ den voorsz. Gedagvaarden ontzegt alle Kerkelijke bedienin-

„ gen

» gen en te afzet van hunne ampten, oordeelende ook de-
» zelve onwaardig alle Akademiſche dienſten, tot den tijd
» toe, dat ze door ernſtige bekeering, welke zij door woor-
» den, werken en poogingen, genoegzaam zullen betoond
» hebben, de Gemeente voldaan zullen hebben, en met de-
» zelve waarlijk en vollen verzoend zijnde, tot derzelver
» gemeenſchap zullen worden opgenomen." Bij het leezen van dit Vonnis, als daar toe niet ontbooden zijnde, waren de Remonſtranten niet tegenwoordig, doch ontvingen, op den middag, aanzegging, om zich bij de Heeren Politijken te vervoegen; die hen vervolgens het Vonnis voorhielden, waar op zij met groote bedaardheid antwoordden, en vervolgens een Affchrift daar van verzogten; doch dit wierdt thans geweigerd, en hun bevolen, nog eenige dagen binnen *Dordrecht* te vertoeven.

In de honderdvierënvijftigſte zitting, die, op den negenden Maij, met opene deuren en eenen grooten toeloop van menſchen, gehouden wierdt, deedt de Raadheer MARTINUS GREGORIUS, thans Voorzitter der Heeren Politijken, een Gebed, waar in hij God dankte voor de hulp, aan het Sijnode beweezen, waar door zijne waarheid van de dwaaling en tuimelgeest, die de Herders zijns Volks zo lang hadt bezeeten, en die zijne Kerk zo zwaar hadt benaauwd, en bijkans t'ondergebragt, was gered. Voorts zich tot den uitlandſche Godgeleerden wendende, bedankte hij dezelven, uit naam der Algemeene Staaten, voor de hulp, geduurende den tijd van zes maanden, aan het Sijnode beweezen; verzoekende tevens, dat zij, op een bepaalden dag, in *'s Hage* wilden verſchijnen, om aldaar hun verder affcheid te bekoomen. Thans vatte de Preſident BOGERMAN het woord, om ingelijks aan de Uitlanders, van wegen het Sijnode, zijne dankbaarheid te betuigen. Na dit alles ging het Sijnode, gezamentlijk, ter maaltijd, die kostbaar was, en op welken de leden op de uitgeleezenſte ſpijzen en dranken rijklijk onthaald wierden. Om niet alleen de tong, maar ook het oor der Sijnodaale Vaderen te ſtreelen, liet zich eene groote menigte Muzikanten op hunne Speeltuigen hooren, zelf verſcheiden Vrouwen, die agter gordijnen zongen. *'s* Anderendaags gingen de Heeren

Poli-

eenige bepalingen. Doch in *Friesland* verwierp men de aangeboodene Kerkenorde, als *niet praktikabel en tegen 's Lands Privilegien in veele punten ſtrijdig.* De reden der gedeeltelijke aanneeminge of gehеele verwerpinge, was, om dat, naar het oordeel der Heeren, aan de Kerkelijken te groot gezag wierdt toegeſchreeven. Ons beſtek gedoogt niet, van verſcheiden andere zaaken, door het Sijnode verrigt, verſlag te doen.

Op den negenëntwintigſten Maij hieldt het Sijnode de honderdtachtigſte en laatſte zitting. Uit de Doelen begaven zich de Leden, verzeld van de Heeren Politijken, na de Groote Kerk, alwaar de Kerkleeraar LYDIUS eene toepaſſelijke Leerrede hieldt, en eene dankzegging aan God deedt, voor alle de bijzondere en wonderbaare weldaaden, onlangs aan de Nederlandſche Kerken bewoezen. Bij hunne wederkomst in de gewoone Vergaderplaats, bedankte de Heer HUGO MUIS VAN HOLY, Schout van *Dordrecht*, uit naam van Hun Hoog Mogenden, de Leden van het Sijnode, voor hunne naarſtigheid en getrouwheid, in het verdeedigen van de waarheid van den Hervormden Godsdienst; wordende alles met een plegtig Gebed tot God, door den Preſident BOGERMAN, beſlooten. Vóór hun vertrek, ontvingen de Leden hunne daggelden, welke, voor de Hollandſche, geſteld waren op vier guldens. Alles te zamen genomen zijnde, rekende men, dat het Sijnode den Lande op een Miljoen of tienmaalhonderdduizend Guldens kwam te ſtaan.

Hoe 't met de Remonſtranten afliep, moeten wij, bij wijze van aanhangzel op de hiſtorie van het Sijnode, hier nog kortelijk verhaalen. Na het vertrek der Sijnodaale Vaderen, bleeven de gedaagde Remonſtranten, op hoogen laſt, nog binnen *Dordrecht*. Hier verſcheenen eerlang drie Gelastigden van Hun Hoog Mogende, welke aan de gedaagden de vraag deeden, of zij, ondanks hunne afzetting, nog voorneemens waren, zich als Kerkendienaars te gedraagen; dan of zij beſlooten hadden, als ampteloze burgers een ſtil leeven te leiden, zich onthoudende van alle Kerkelijke bedieningen; met toezegging, dat in het eerſte geval, van wegen Hun Hoog Mogenden, voor hun onderhoud zoude gezorgd worden.

Op

Op één na; betuigden allen; geene belofte van ſtilzwigen te kunnen doen. Met gelijken uitſlag wierdt; 's anderendaags; dit geſprek hervat; waar naa de Remonſtranten, zonder dat men zich met hun bemoeide: bijkans drie weeken in eene foort van opſluitinge gelaaten wierden. Thans keerden zij zich tot de Algemeene Staaten, met een eerbiedig Verzoek om afdoening van zaaken; en tot de hunnen te mogen wederkeeren. Doch hier op volgde geen antwoord, maar wierden, integendeel, de Remonſtranten zo ſtreng gehouden, dat een van hun geen verlof konde bekoomen; om zijne ziekoogende en om hem roepende Zuſter te bezoeken, een andere; om zijne Vrouw in baarenshood bij te ſtaan, hoewel ze; voor hunne wederkomſt te *Dordrecht*, genoegzaamen borgtogt aanbooden. Eindelijk ontvingen zij bevel, om tegen den tweeden Julij in *'s Hage* zich te laaten vinden, om 's anderendaags voor Hun Hoog Mogende te verſchijnen. Eén voor één, voor de Vergadering verſchijnende; wierdt hun aldaar voorgeleid eene Acte van Stilſtand; bij welke zij, door onderteekening, moeſten belooven; zich voortaan te zullen onthouden van alle Kerkelijke diensten, in 't heimelijk of in 't openbaar; zo wel in als buiten de Steden, Dorpen en Plaatzen der Verééngde Provinciën; of Reſort van dezelve, maar zich enkel als particuliere ingezeetenen te zullen gedraagen. Eén der Remonſtranten tekende de Acte; doch alle de overigen, dertien in getal, weigerden zulks, zich in deezen beroepende op hun Geweeten. De Predikant, welke de Acte hadt getekend, bekwam hier op zijn affcheid; nevens vijftig guldens tot reisgeld. Aan de overigen; naa dat men hen, den volgenden dag, nogmaals gehoord hadt, en zij bij hun antwoord volhardden; wierdt het Vonnis van Hun Hoog Mogende voorgeleezen, inhoudende, onder andere, dat zij gebragt zouden worden buiten de Verééngde Provinciën en derzelver Reſort, zonder daar binnen te mogen wederkeeren, voor dat aan Hun Hoog Mogende was gebleeken, hunne bereidwilligheid om de voorgemelde Acte te onderteekenen; ook dat bedreiging dat de anders doenden, als verſtoorders der gemeene rust, anderen tot een voorbeeld, naar goedvinden

zouden geſtraft worden. Na de aankondiging van dit Vonnis, deedt men de Remonſtranten in de Verrekkamer gaan, alwaar een Kamerbewaarder hun, kort daar op, kwam vragen, *waarheenen zij wilden gevoerd worden*? Hun antwoord was, dat ze zulks niet terſtond konden zeggen, maar het ſtuk vooraf met hunne Vrouwen en Vrienden moesten overleggen, ordre op hunne huislijke zaaken ſtellen, die, na zo lang eene afweezigheid, niet weinig verloopen waren. Wilde men hen ter jagt ter Lande uitvoeren, men mogt hen brengen, waarheen men wilde. De Heere, hoopten ze, zoude hen geleiden. De Deurwaarder, dit antwoord hebbende binnen gebragt, keerde ſtraks daar naa te rug, met bevel dat twee van hun voor de Heeren moesten verſchijnen. Aan NIELLIUS en DWINGLO wierdt deeze laſt opgedraagen. Uit aller naam verklaarden deeze, dat zulk een ſchielijk vertrek hun onverwagt voorkwam; dat ze hoopten, dat Hun Hoog Mogenden ook hunne Vrouwen en Kinderen, met deeze uitzetting niet zouden elendig maaken en op den dijk zetten; dat zij hierom eenige weinige dagen uitſtels verzogten, om in hunne huizen te mogen gaan, en hunne zaaken te beſchikken: onder belofte, van ten beſtemden dage zich te zullen laaten vinden ter plaatze, welke men zoude goedvinden hun aan te wijzen. Thans deedt men de Remonſtranten wederom buiten ſtaan. Doch 't leedt niet lang, of de Deurwaarder kwam hun aanzeggen, dat de Staaten bij hun beſluit volhardden; maar zo zij wilden belooven, dat ieder na zijn logement zoude gaan, zonder met iemand te ſpreeken, en den volgenden morgen ten vier uure tot het vertrek gereed zijn, dan mogten zij heenen gaan, om zich tegen 's anderendaags te beraaden. Omtrent negen uure in den avond gingen ze na hunne huisvestingen, alwaar ze, zedert, tot diep in den nacht, bezogt wierden, om afſcheid van hun te neemen. Nog dien zelfden avond zonden de Algemeene Staaten aan de Remonſtranten hunne nog onbetaalde Daggelden. Dit geld wierdt hun in Rijksdaalders toegeteld. Een van dezelve, welke EPISCOPIUS ontving, trok zijne aandagt. Op de eene zijde zag men het beeld der *Waarheid*, vertreedende den *Laster*

en

en de *Leugen*, met het Omſchrift: DE WAARHEID OVERWINT ALLES. Aan de keerzijde las men: WELDOENDE VREEST NIEMANT. EPISCOPIUS bewaarde zorgvuldig dit ſtuk gelds, en liet het met een gouden rand omzetten. In 's manns geſlagt heeft men het lang daar na bewaard.

Op den zesden Julij waren de Remonſtranten, op het bepaalde uur, tot hun vertrek gereed. Ten zes uure kwam een Bode hun ieder vijftig guldens reisgeld brengen, nevens een afſchrift van het Vonnis, en met een hun vraagen, werwaarts zij begeerden gebragt te worden? Elf hadden een briefje getekend, bij 't welk zij begeerden, na *Waalwijk*, in *Brabant*, te mogen worden overgevoerd, twee na *Nieuwenhuis*, in 't Graafſchap *Benthem*, en één na *Huuſen*, in 't Land van *Kleef*. Terwijl de Boden om Wagens liepen, kwamen veelen de Ballingen met ſchreiende oogen, vaarwel zeggen. Een weinig na negen uure, onder een geweldigen regen, begon de uittogt, met negen Wagens. Drie derzelven, verzeld van twee Boden, reeden na *Nieuwenhuis* en *Huuſen*; de zes anderen, onder 't geleide van vier Boden, ſloegen den weg in na *Waalwijk*. Eerst reeden deeze na *Delft*, en van daar na *Delfshaven*, alwaar ze het middagmaal hielden, en voorts ſcheep gegaan zijnde, zettede ze bij *Geertruidenberg* voet aan land. Hier huurden de Boden vier Wagens, die hen voorts na *Waalwijk* bragten. Aan de Boden, naa dezelven voor hunne gedienſtigheid, op de reize aan hun betoond, bedankt te hebben, zeiden de Remonſtranten, bij het afſcheid: „ Zegt aan Hun Hoog Mogenden, dat „ wij zulk eene behandeling niet verdiend hebben; doch dat „ wij dezelve geduldig zullen draagen, blijvende vrienden „ van het Vaderland, en niet nalaatende voor Hun Hoog „ Mogenden te bidden."

Zodanig een uitlag hadt het vermaarde Sijnode van *Dordrecht*, waar over zo wel Inlanders als Uitheemſchen zeer verſchillende gevoelens geveld hebben. 't Is onze zaak niet, dezelve hier te opperen; zij kunnen bij de Kerkelijke en Waereldlijke Hiſtorieſchrijvers worden naagezien.

SYTZAMA, een der oudſte adelijke Geſlagten van *Friesland*, van 't welk nog heden ten dage naakoomelingen in dat Gewest in weezen zijn, doch 't geen, door verloop des tijds en de wisſelvalligheid der waereldſche zaaken, zeer veel van zijnen alouden luister en gezag heeft verlooren. In de aloude Gedenkſchriften ſtaan verſcheiden Leden des Geſlagts bekend, voor trouwe liefhebbers des Vaderlands en grootmoedige voorſtanders der Frieſche Vrijheid. Bij gebrek aan de noodige aantekeningen, kunnen wij den eerſten oorſprong en volgreeks des aanzienlijken Geſlagts niet vermelden, maar moeten ons bepaalen tot zulke Leden, welke, door hunne daaden, den meesten roem behaald hebben.

Op deeze lijst mogen wij niet verzwijgen Jonkheer TJALLING VAN SYTZAMA, die reeds omtrent het Jaar 1420 leefde. Gedurende de befaamde twisten der *Schieringers* en *Vetkoopers*, welke de Provincie *Friesland* van een ſcheurden, was Jonkheer TJALLING, in 't eerst, de laatstgenoemden toegedaan. Sedert, onzeker om welke reden, wisſelde hij van partij, en wierdt een der voornaamſte hoofden en aanvoerders der *Schieringers*. In of reeds vóór het Jaar 1462 raakte hij in geſchil met eenen anderen Edelman, SCHELTO VAN JAYEMA, genaamd. Op Palmzondag des gemelden jaars elkander tot een Tweegevegt hebbende uitgedaagd, in het Dorp *Marum*, ontving Jonkheer TJALLING eene doodelijke wonde, waar aan hij ſtraks den geest gaf: naa alvoorens zijnen tegenſtreever, in de eene knie, eene kwetzuure te hebben toegebragt, aan de gevolgen van welke hij, insgelijks, eerlang overleedt. Van zo veel aanziens was thans Jonkheer TJALLING onder de zijnen, dat door zijn overlijden, en dat van eenen Jonkheer ROMKE VAN DONIA, die het met de *Vetkoopers* hieldt, de wederzijdſche vijandlijkheden der landberoerende aanhangen, een tijd lang, ſtil ſtonden.

Van ongelijk meer vermaardheids, egter, dan deeze, was JELMER VAN SYTZAMA, neveus zijnen broeder PIER VAN SYTZAMA; die gelijktijdig met, doch ook nog lang naa hem geleefd hebben. Jonkheer JELMER was gehuwd aan ATS of ATJE VAN BONNINGA, dogter van LOUW VAN BONNINGA en

van

van HYLK VAN HARINXMA. Hij hadt een Stins of adelijk Slot te *Warns*, een Dorp niet verre van *Stavoren*. In dien zelfden oord der Provincie bloeide, ten dien tijde, het aanzienlijk Geslagt van GALAMA, doch lag met dat van SYTZAMA dikmaals overhoop. 't Gebeurde, in den aanvang van September des Jaars 1494, dat de Jonkheeren DOUWE en OTTO VAN GALAMA, gesterkt van hunne Vrienden en Bondgenooten, op het Slot van SYTZAMA eenen geweldigen aanval deeden. Jonkheer JELMER bevondt zich thans te *Sneek*, bij BOCKO VAN HARINXMA, waarschijnlijk zijnen bloedverwant. Den ramp, welke zijn Huis dreigde, hadt hij niet vernomen, of hij verzogt om de hulp zijner Bondgenooten, onder andere van de straks genoemde Stad, en om gezamentlijk met hem tegen den vijand op te trekken. Door dit middel verzamelde hij, wel haast, eene magt, welke die des vijands merkelijk te boven ging. Met deeze magt op GALAMA zijnde opgetrokken, wierdt SYTZAMA spoedig met hem handgemeen, hoewel met een zeer rampzaligen uitslag. Jonkheer BONNINGA, Schoonvader van Jonkheere JELMER, nevens veele andere voornaame *Schieringers*, verloor 'er het leeven; hij zelve ontving eene zwaare kwetzuure, en verviel, daarenboven, in 's vijands handen.

Intusschen bevondt zich de Echtgenoote van onzen SYTZAMA op het Slot. Ondanks het sneuvelen van haaren Vader, en de gevangenneeming van haaren Echtgenoot, verkoos de kloekmoedige Heldin het doorstaan van een hevig beleg, en het lijden van de piterste vermoeienissen en elenden, boven eene lafhartige overgave. Geduurende de vijandlijkheden, kwamen eenige Priesters en andere Goemannen tusschen beide, om een Verdrag te bemiddelen. Het wierdt getroffen, op de volgende voorwaarden: De gevangenen zouden, van weerkanten, losgelaaten, en de Stins van SYTZAMA aan die van GALAMA worden ingeruimd. Sedert de overgave van het Slot, wierdt het afgebroken en tot den grond toe gelegt. Het Huis stondt een weinig ten Noordoosten van de Kerk van *Warns*. In eenige hoogten, als mede in eene droege Graft, zouden, volgens zommigen, daar van nog de overblijfzels voorhanden zijn.

Belangende den broeder van Jonkheere JELMER, PIER VAN SYTZAMA, deeze woonde in een Stins of Slot, *Sytzama-State* genaamd, in of bij het Dorp *Arum*, in de Grietenij van *Wonseradeel* onder het Frieſche Kwartier van *Westergoo*. Het lag in het Noordoosten van de Kerk, aan het einde van eene tamelijk lange en breede Straat, van welke het, door een Ringmuur, wierdt afgeſcheiden. Ten Noorden en ten Westen lag het binnen wijde Graften, en was, aan den Zuidkant, van ſchoone Hoven en lustige Plantzadjen voorzien. Door onderdom geheel vervallen zijnde, wierdt dit Huis, in de Jaaren 1555 en 1556, door eenen anderen PIER VAN SYTZAMA, Kleinzoon des bovengenoemden, en deszelfs Echtgenoote RINKJEN DOUWMA VAN OENEMA, geheel vernieuwd en met een Torentje verſierd. In den aanvang deezer Eeuwe is dit Slot wederom geheel afgebroken, wordende niets meer dan de Ringmuur daar van overgelaaten.

Jonkheer JELMER VAN SYTZAMA overleedt zonder kinderen. Zijn broeder, PIER VAN SYTZAMA, heeft het Geſlagt tot op deezen tijd voortgeplant. Jonkheer PIER, naamelijk, hadt in huwelijk JOOSJE VAN MARTENA, en bij dezelve, onder andere verwekt,

Jonkheer HARMEN VAN SYTZAMA, Heer van Sijtzama-State, te *Arum*, die in huwelijk nam TIATS VAN HIDDEMA, bij welke hij Vader wierdt van

Jonkheere PIER VAN SYTZAMA, boven genoemd, welke, bij zijne insgelijks reeds vermelde Huisvrouw RINKJEN DOUWMA VAN OENEMA, verwekte,

Jonkheer DOUWE VAN SYTZAMA, Heer van Sijtzama-State, te *Arum*, Grietman van *Tdaarderadeel*, in het Kwartier van *Oostergo*. Op twee onderſcheidene tijden bekleedde hij deeze aanzienlijke waardigheid: eerst, zedert het Jaar 1578 tot in den Jaare 1586, terwijl Friesland nog het gezag van Koning PHILIPS van Spanje erkende. In 't laatstgemelde jaar, om welke reden, is ons onbekend, van dien post verlaaten zijnde, aanvaardde hij denzelven, van nieuws, in den Jaare 1601, om daar van afſtand te doen met zijn overlijden, 't welk op den vijfden Julij des Jaars 1607 voorviel. Tot

ver-

verſcheiden gewigtige bedrijven, 's Lands regeering betreffende, wierdt deeze Edelman te werk geſteld, uit welke zijn gezag en aanzien met regt mag worden afgeleid. Als Gevolmagtigde wegens *Oostergo*, nevens verſcheiden andere Friesche Edelen, ondertekende hij, in den Jaare 1583, zekere, dus genaamde, *Akte van Debat*, dienende, in zeker geſchil, tot antwoord wegens het platte Land aan de Steden van het Gewest. In het zelfde jaar, en in de zelfde hoedanigheid van Gemagtigde, leende hij de hand, tot het ontwerpen van zekere Artikelen en Voorwaarden, op welke Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, in de plaats van den Heere VAN MERODE, tot Stadhouder van *Friesland* zou worden aangenomen. Eindelijk ondertekende hij, al wederom in de hoedanigheid van Gevolmagtigde van *Oostergo*, op den negentienden Januarij des Jaars 1604, het Beſluit der Heeren Volmagten ten Landsdage, aangaande de toeſtemming tot het betaalen van het Krijgsvolk. — In den Jaare 1573 was Jonkheer DOUWE in den echt getreeden met Jonkvrouwe JETSKE VAN BESLINGA, dogter en Erfgenaame van ANDRIES VAN BESLINGA, te *Friens*, en SJOUK VAN JELGERHUIS. Door dit huwelijk wierdt hij eigenaar van *Beslinga-State*, te *Friens*, en, Vader, onder andere, van

Jonkheere ANDRIES VAN SYTZAMA, Heere van Sijtzama-State, te *Arum*, en van *Beslinga-State*, te *Friens*. Omtrent het Jaar 1620, tradt hij in 't huwelijk met JOHANNA VAN AARNSMA, dogter van CHRISTOFFEL VAN AARNSMA en van MARGARETHA VAN LOO. *Beslinga-State*, door ouderdom, geheel vervallen zijnde, deedt hij, kort na zijne echtverbintenis, in de plaats van het oude, een fraai Slot bouwen, 't welk door de nakoomelingen, zo wij ons niet bedriegen, tot heden toe bezeeten en bewoond wordt. Onder andere kinderen verwekte hij JETSKE VAN SYTZAMA, gehuwd aan JARIG VAN HEEREMA, Zoone van TJERK VAN HEEREMA en van LUTS WALTA, en Majoor van een Friesch Regiment. *Sijtzama-State*, een kwartier uurs gaans buiten het meergenoemde Dorp *Arum*, aan den weg na het Dorp *Kimswert* gelegen, wierdt, in de Jaaren 1665 en 1666, door deeze Edele Vrouw geſticht, in de

plaats van het oude Slot, weleer door eenen jonger broeder van het edel Geslagt gebouwd; doch, ten gemelden tijde, zeer bouwvallig. Behalven deeze hadt Jonkheer ANDRIES nog verwekt, als Voortzetter van het Geslagt,

Jonkheer PIER VAN SYTZAMA, Heer van *Beslinga-State*, te *Friens*. Hij is tweemaal getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was FOKEL VAN EYSINGA, dogter van EDO VAN EYSINGA en van CATHARINA VAN EYSINGA. Deeze zonder kinderen zijnde overleeden, trad hij in een tweede huwelijk met JULIANA VAN JELTINGA, dogter van FEKKE VAN JELTINGA en TJAMK VAN WYCKEL. Uit dit tweede huwelijk wierdt geboren,

Jonkheer PICO GALENUS VAN SYTZAMA, Heer van *Beslinga-State*, te *Friens*, getrouwd met JOHANNA JUDITH BLANCKVOORT, eenige dogter en erfgenaame van WILLEM BLANCKVOORT en van ALEIDE GEERTRUI VAN HEMERT. Bij de plegtige begraavenisse van JOHAN WILLEM FRISO, Stadhouder van Friesland, genoot deeze Edelman de eere, dat hij, op aanschrijving van haare Hoogheid de Prinsesse Weduwe, de vijfde in rang ging, onder de achtëntwintig Edelen, die het Lijk na het Graf verzelden, en, in den staatelijken optogt, het Vorstelijk Kasket droeg. Jonkheer PICO GALENUS overleedt, op Beslinga-State, in den ouderdom van bijkans zesënzestig jaaren, op den negenëntwintigsten Januarij des Jaars 1727, en wierdt, op den vijfëntwintigsten Februarij, in het Koor der Kerke te *Friens*, in het graf zijner Voorouderen, plegtig ter aarde besteld. Hij liet na de volgende kinderen:

1. Jonkheer PIER WILLEM VAN SYTZAMA, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk, onder het Regiment van zijne Vorstelijke Doorluchtigheid WILLEM HENRIK, Erfprinse van *Saxen-Eisenach*, en, op den tweeden Junij des Jaars 1726, te *Friens* getrouwd met Jonkvrouwe EBELLA JULIANA ÆBINGA VAN HUMALDA, oudste dogter van FRANS BERNART ÆBINGA VAN HUMALDA en van KLARA FEYONA VAN GROVESTINS.

2. Jonkheer JAN ANDRIES VAN SYTZAMA, Kapitein van eene Kompagnie Knegten, onder het Regiment van Prins CHRISTIAAN VAN NASSAU DILLENBURG.

3. Jonk-

3. Jonkheer FEKKO DOMINICUS VAN SYTZAMA, Kapitein van eene Kompagnie Knegten, in het Regiment van den Brigadier VAN IDZINGA.

4. Jonkvrouwe FROUK JULIANA GEERTRUI VAN SYTZAMA, overleeden op *Beslinga-State*, den veertienden Februarij des Jaars 1721.

5. Jonkvrouwe ANNA JACOBA HERMINE VAN SYTZAMA, op *Beslinga-State*, den vierentwintigsten September des Jaars 1726, overleeden.

T.

TAAYEN. (LYN) De afſchudding van het Spaanſche dwangjuk, door onze Voorouders, was eene gemeene zaak, welke door de vereenigde poogingen van aanzienlijken en geringen volvoerd wierdt Van den gelukkigen uitſlag des werks daalt de roem inzonderheid neder op de Grooten, om dat de naamen van deeze, bij de Hiſtorieſchrijvers, zijn opgetekend, die der anderen, als minder bekend, meestal, verzweegen worden. Intusſchen hebben ook de laatſten een regtmaatigen eisch op de dankbaare hoogagting der naakoomelingen, zo ras deezen behoorlijk onderrigt zijn, aan wien zij dien tol te betaalen hebben. De perſoon, boven genoemd, is een dier lieden van eene laage Klaſſe, welker naamen der vergeetelheid verdienen ontrukt te worden, om dat zij de zaak der Vrijheid, op hunne wijze, hebben voorgeſtaan. LYN TAAYEN, naamelijk, was een Viſcherman, in de Stad *Veere* woonagtig. Nevens eenen zijner Stadgenooten, van de zelfde handteeringe, KOEYEVLEESCH genaamd, onledig in zijne kostwinning en bedrijf, hadt hem het ongeluk getroffen, in de handen der Spanjaarden te vervallen, en in *den Briel* in hegtenis geſteld te worden. Hier zat hij, zijns toekoomenden lots onzeker, ten tijde, als de Stad aan de Watergenzen overging. JAN VAN KUIK, *Heer van Erpt*, naa de bemagtiging, binnen die Stad gekoomen, diende hem ten voorſpraake, en bragt te wege, dat hij, nevens zijnen makker, zonder daar voor eenig losgeld te betaalen, op vrije voeten wierdt geſteld. Tot de hunnen wedergekeerd, gaven ze breed op van de edelmoedigheid der Geuzen, en, misſchien daarenboven der Spaanſche overheerſchinge moede zijnde, deeden ze al wat in hun vermogen was, om het gemeen onder de *Veerenaars* tegen de Spanjaards op te ſtooken. Onder dit alles was de Heer VAN ERPT binnen de Stad gekoomen. Hier vernam hij de denk- en handelwijze der twee Viſchers: weshalven hij dezelven bij zich ontboodt,

en

en dezelven overhaalde tot de belofte, zij zouden hunne medeburgers tragten over te haalen, om de wapens tegen de Spanjaards op te vatten. De volvoering volgde ſpoedig op de belofte, met den gelukkigen uitſlag, dat de Stad *Veere*, binnen weinige dagen, tot 's Prinſen zijde overging. Aan TAAYEN en KORYEVLEESCH behoort derhalven de eere der medewerkinge tot het aanwinnen, voor de zaak der Vrijheid, van eene Stad van geene kleine aangelegenheid.

Zie BOR.

TAETS VAN AMERONGEN; zie AMERONGEN (TAETS VAN), Deel III, bl. 772 enz.

TAFELBERG, ook wel de *Kooltjesberg* genaamd, is een der hoogſte Heuvelen in het *Gooiland*. In de nabuurſchap van het Dorp *Huizen* gelegen zijnde, wordt deeze verhevenheid druk bezogt, door de zulken, die ſmaak vinden in ruime uitzigten, die door verſcheidenheid worden afgewisſeld. Op den top des Heuvels vindt men eenen ronden tafel van blaauwen ſteen, in welken de naamen van zestig Steden, Dorpen, Gehugten, Sloten en Heerenhuizen, ieder volgens den ſtreek, in welken men dezelve moet zoeken, zijn uitgehouwen; de meeste van welke, bij eene heldere lucht, ook doorgaans kunnen gezien worden.

TAKEZYL, of *Taekezijl*, eene uitwaterende Sluis (want dit beteekent het woom *Zijl*, in de Frieſche Landtaal) in *Friesland*, ongeveer een half uur gaans ten Noorden van het Dorp *de Lemmer*. In vroegere dagen, en nog aan het einde der Vijftiende Eeuwe, toen het ſtraks genoemde Dorp nog van weinig aanzien was, was *Takezijl*, benevens de Zijl of Sluis van *Workum*, de eenige bekwaame Haven, aan de Zuiderzee, voor het Kwartier van *Westergo*, en alzo voor het grootſte gedeelte der Provincie. Sedert dien tijd is de gedaante der zaaken zodanig veranderd, dat de doortogt van ſchepen aldaar zeer gering is. Met dit alles is de Sluis nog van groote aan-

aangelegenheid, alzo verſcheiden Meiren en Stroomen, welke, in dit gedeelte van het Gewest, zeer menigvuldig zijn, door dezelve, ten tijde van het hooge binnenwater, zeer veel waters kunnen loozen. Van uitſteekenden dienst daar toe is een ruime Vaart, van binnen derwaarts loopende, de *Ee* of *Ea* geheeten, en die ook, op zommige Kaarten, onzeker op welken grond, den naam van *Rhijn* draagt. Uit het Slooter Meir neemt deeze Vaart haaren aanvang, loopt voorts door of om de Stad *Sloosen*, en valt door de Takezijl in Zee.

TAKO SYBRANTSZ, gebooren in Friesland, en, hoewel hij zich met den Land- en Akkerbouw geneerde, een man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid, en, 't geen hem nog ongelijk meer vermaardheids gaf, van bevallige zedigheid en ongemaakte Godsvrugt. Zij, die in de Vaderlandſche Kerkelijke Geſchiedenisſen eenigzins bedreeven zijn, weeten, hoe, een weinig vóór het einde der Zestiende Eeuwe, de vermaarde HUIBERT DUIFHUIS, te *Utrecht*, eene Leere predikte, door haare gemaatigdheid wijd verſchillende van de harde gevoelens, die, zedert, hier te Lande, zo veel onrust veroorzaakt hebben. Zo veel bijvals, intuſſchen, vondt deeze gemaatigdheid, bij de Utrechtſche Wethouderſchap, dat, naa 'sMans overlijden, in den Jaare 1581 voorgevallen, zekere HERMANUS ELKONIUS, van *Harlingen*, in zijne plaats beroepen wierdt. 't Was door middel van deezen, en op deszelfs aanraaden, dat de Magiſtraat onzen TAKO SYBRANTSZ tot Leeraar in de St. Jakobs Kerk verkoos. Vijf jaaren bekleedde hij aldaar zijn ampt in vrede en met zegen. De komst van LEICESTER, en deszelfs heulen met Predikanten van hardere begrippen, was het tijdſtip, van 't welk zijne onrust eenen aanvang nam. Te *Utrecht*, naamelijk, was thans de Hervormde Gemeente in twee aanhangen verdeeld; den eenen noemde men die van *Sint Jakobs Kerk*, den anderen die *van het Konſiſtorie*. Die 't met den eerstgenoemden hielden, ſtonden bekend voor de gemaatigdſten, en vermeerderden allengskens in getal van Leden. Zij wierden door drie, die van het Konſiſtorie door vier Predikanten bediend. Om den opgang der denkwijze, welke TAKO was toegedaan, te ſtremmen, namen de andere den-

denkende Leeraars de toevlugt tot LEICESTER; die ook wel haast te wege bragt, dat TAKO's beide Amptgenooten, onder welke de boven gemelde ELKONIUS, zich lieten overhaalen tot vereeniging met die van het Konſiſtorie, op den grond van zekere achttien punten, aan welke men zich, tot aan het naastvolgende Sijnode, zoude houden. Gaarne zou men onzen TAKO den ſtroom hebben zien volgen. Doch hij verzette zich daar tegen, om reden, dat de punten van het Verdrag, onder andere, vorderden, het onderteekenen van de Nederlandſche Geloofsbelijdenisſe, en hij zwaarigheid vondt in het leerſtuk der voltrekte Voorbeſchikkinge. Als hij hier omtrent zijne zwaarigheden opperde, deeden de andere den voorſlag, om met eenen der andere Predikanten, ter zijner keuze, in een vriendlijk geſprek te treeden. Hier in bewilligde TAKO, en verzogt hij, ten dien einde, JOHANNES UITENBOGAART, die, zints ruim een jaar, bij die van het Konſiſtorie het Leeraarampt bekleed hadt, hoewel hij in 't ſtuk der Predestinatie van zijne amptgenooten verſchilde, en, uit dien hoofde, bij die van de St. Jakobs Kerk zeer wel gezien was. Deeze wist de zaak zo verre te brengen, dat TAKO in 't ſtuk der Predestinatie zoude mogen voldaan, mits daar omtrent ſpreekende met de Belijdenis van *Zurich*. Thans ſcheen men de zaak gevonden te hebben. Doch 't leedt niet lang, of TAKO kreeg een ander geſchil met eenen zijner medebroederen, 't welk hem deedt beſluiten om te vertrekken. Ongemeen veel werks maakte UITENBOGAART om hem te behouden. Zelf wierdt 'er eene onderhandeling beleid, in tegenoverſtaan van den Graave VAN NIEUWENAAR, Stadhouder van het Gewest, om de zaak te vinden. Doch TAKO, alzo hem voorwaarden wierden voorgehouden, welke hij met zijn geweeten niet konde over een brengen, wees alle aanbiedingen van de hand, en nam beleefdelijk zijn affcheid, niet tegenſtaande hij met een talrijk huisgezin belast was, en geene middelen hadt. Men verhaalt dat de Graaf VAN NIEUWENAAR, bij deeze gelegenheid, zoude gezegd hebben: „Dat moet waarlijk een „vroom man zijn, die met zo veele kinderkens beladen „zijnde, en kleine middelen hebbende, liever verkiest te „gaan, dan tegen zijn gemoed te doen en te blijven." Op den

den achtëntwintigsten April des Jaars 1586 deedt hij zijne Affcheidsrede, over de woorden: *Ik zal den Herder ſlaan; en de Schaapen zullen verſtrooid worden;* in welke hij den toehoorderen zijne meening niet onduidelijk te verſtaan gaf, dat hunne openbaare Kerkelijke Vergaderingen van geen langen duur zouden zijn. De laster verzwaarde nog zijnen wederſpoed. Men verſpreidde, dat hij ten zijnen huize talrijke zamenkomſten hieldt. Doch eenigen, afgevaardigd om de waarheid der zaake te onderzoeken, vonden hem te bedde legge, ziek van hartzeer, over alle de onaangenaamheden, hem bejegend, omringd van zijne ſchreiende Huisvrouw en Kinderen, nevens een of twee vrienden, gekoomen om hem te vertroosten. Bij zijn vertrek gaf hem de Wethouderſchap een loflijk getuigſchrift, wegens zijnen godvrugtigen en deugdzaamen leevenswandel.

Utrecht verlaaten hebbende, begaf zich TAKO SYBRANTSZ na *Alkmaar*. Wat hij aldaar verrigtte, ter ondersteuninge van zijn huisgezin, is ons niet gebleeken. Waarſchijnlijk zal hij, van tijd tot tijd, den predikdienst, hier of elders, hebben waargenomen. Grond voor deeze gisſing meenen wij te vinden in de handelwijze der Klasſis van *Alkmaar*, en de gunst, welke van deeze hem wierdt toegedraagen. Want, als de Stad *Medenblik*, in den Jaare 1590, eenen Leeraar noodig hadt, geſchiedde het op aanprijzen der gemelde Klasſis, dat de Wethouderſchap dier Stad op hem daar toe het oog liet vallen, en met 'er daad verkoos. Dikmaals baarde de twist over de grenzen der burgerlijke magt in Kerkelijke zaaken onaangename verdrietlijkheden. Dit hadt plaats in het tegenwoordige geval. De Kerkenraad van *Medenblik*, ongezind om zich door de Magiſtraat eenen Leeraar te laaten geeven, en in den waan van daar toe het regt te hebben, viel klagtig over het beroep bij de Klasſis van *Enkhuizen*; en vondt aldaar zo veel bijvals, dat de Klasſis den Kerkenraad in 't gelijk, de Wethouders in 't ongelijk ſtelde; verklaarende het beroep voor onwettig, als tegen de gewoone orde uitgebragt. Prins MAURITS, nevens eenige Gemagtigden der Staaten, eenige zaaken, het gemeene landbeſtuur betreffende, te *Enkhuizen* te verrigten hebbende, kwamen in de maand October des ge-

mel-

melden Jaars 1590 in de gemelde Stad, terwijl het geschil nog leevendig was. Zo wel de Kerkenraad, als de Wethouderschap van *Medenblik*, vervoegde zich bij zijne Doorluchtigheid en de verdere Heeren, om hunne bezwaaren en redenen bij dezelven in te brengen. Na verscheiden onderhandelingen, hier over voorgevallen, volgde eindelijk eene uitspraak, bij welke het beroep voor wettig verklaard, en de Magistraat in haar regt gehandhaafd wierdt; met verbod om voortaan deeze zaak in verder geschil te trekken.

Ingevolge deezer uitspraake, aanvaardde TAKO SYBRANTSZ het Leeraarampt te *Medenblik*. Met de zelfde gemaatigdheid, welke hem, staande zijn verblijf te *Utrecht* hadt bezield, kweet hij zich ook hier van zijnen post en pligt, meestal ongemoeid, zonder ondervinding, sithans, viel in 't oog loopende verdrietlijkheden, tot in den jaare 1593. Thans berokkende men hem wederom nieuwe moeite. De onwettigheid van zijne beroepinge was het eerste voorwendzel, doch de waare reden en de grond der zaake, om dat zommigen, zich met 's Mans gemaatigde denkwijze niet kunnende vereenigen, zijne rechtzinnigheid verdagt hielden. Door vroegere ondervinding geleerd, hoe zij, bij de Wethouderschap der Stad, weinig gehoors zouden vinden, vervoegden zich zijne tegenstreevers, onmiddelijk bij de Staaten van Holland en Westfriesland, met aantijging van onzuiverheid in zijne leerbegrippen. Om de zaak de beslegten, bedienden zich de Staaten van de tusschenspraak der twee Kerkleeraaren JEREMIAS HASTINGIUS en JOHANNES UITENBOGAART. Van zijnen kant schreef TAKO SYBRANTSZ een ernstig Vertoog aan de Staaten, handelende over de punten, die hem, door zijne beschuldigers, wierden te laste geleid, met nevens gevoegde verklaring, „ dat hij, met alle Christelijke Gereformeerde Kerken „ deezer landen, in de hoofdstukken en 't weezen der Christelijke Leere, eenerlei naar CHRISTUS JEZUS gevoelde; als „ mede, dat hij hadt aangebooden, den Catechismus en de „ Belijdenis der Nederlandsche Kerke te onderschrijven, op „ deeze voorwaarde, *voor zo veel ze den Woorde Gods con-* „ *form waren.*"

In-

Intusschen vonden TAKO's vijanden merkelijken steun bij de Hooge Overheid. Dit mogen wij afleiden uit zeker schrijven der Regeeringe van *Medenblik* aan de Staaten; 't welk wij niet ondienstig keuren, hier te plaatzen, zo om eenige andere merkwaardige uitdrukkingen, als om dat uit hetzelve blijkt, in hoe hooge waarde de vervolgde Leeraar, zo bij de Wethouderschap, als bij het meerendeel der burgerije gehouden wierdt. Na hun ongenoegen betuigd te hebben over het ongelijk, 't welk, door de beschuldigers, hunnen Leeraar en hun zelven wierdt aangedaan, beklaagden zij zich „ dat de Staaten, „ in plaats van de betigters tot bewijs te perzen, hun te „ veel ten wille zijnde, den gantschen handel scheenen te wil„ len verkeeren, en hunnen Kerkdienaar, alsof ze voor die „ luiden stoffe wilden zoeken, met eene zo ongewoonlijke „ als onnoodige manier van Inquisitie belasten; liever dan te „ gedoogen, dat men die lieve gezalfden (de harddrijvende „ vijanden van TAKO) zoude beschaamen. De zaaken", dus vervolgden de Medenblikschc Regenten, „ waren, God lof! „ zo verre niet verloopen, dat men deeze luiden alreede zou „ moeten ontzien, gelijk, in voorgaande jaaren, de genaamde „ Geestelijken, toen schier niemant hun op den teen durfde „ treeden. Zij dagten, ziende de wreveligheid der faktionisten „ (scheurmaakers), over dat stuk niet verder te handelen, „ noch te gedoogen, dat bij TAKO eenige verdere verklaarin„ gen, beloften of verbintenissen, buiten hun goedvinden, „ zouden worden gedaan, of aangegaan. Zij verklaarden, „ van Gods en der natuure wegen schuldig te zijn, hem te „ verdeedigen, niet alleen dewijl ze zeker wisten, dat hij zo „ wel gezond in de leere, als wettiglijk in zijnen dienst be„ roepen en bevestigd was, maar ook naardien ze al voor „ lang bevonden hadden, hoe zijne zonderlinge godvrugtig„ heid, vredelievendheid en goede wandel, hem onder de „ gemeene burgerij zo lief en aangenaam hadt gemaakt, dat „ zij liever alle ongemak en gevaarlijkheden gedoogen en „ verwagten zouden, eer hij uit de Stad zou worden ver„ dreeven. Zij konden niet gelooven", zeiden, in 't slot van hun schrijven, de Heeren van *Medenblik*, „ dat Hun „ Edele Gr. Mogenden hier in handelen zouden naar 't wel-

„ ge-

„ gevallen van zodanige ſtookebranden, dien het een luſt „ ſcheen te zijn, de Onderdaanen tegen hunne Overheden, „ de hooge Overheden tegen de laage, en zo voorts al de „ waereld overhoop te helpen."

Sints dit ſchrijven liet men de zaak van den Medenblikſchen Leeraar rusten, zonder dat dezelve geheel was afgedaan. Andere bezigheden deelenden 's Lands Staaten, om zich met dezelve te bemoeien. Intusſchen volhardde TAKO, gerugſteund door de Wethouderſchap, in het waarneemen van zijn ampt. In deezen ſtaat bleeven de zaaken, tot in den jaare 1598. Op last van 's Lands Staaten, begaven zich, in de maand December diens jaars, JOHANNES UITENBOGAART, en JOHANNES MATTHISIUS, Predikant te *Haarlem*, na *Medenblik*, om TAKO met de Kerkelijken, zo wel van die Stad, als van de ommelanden, nader te vereenigen. In een vriendelijk geſprek brag-ten zij te wege, dat TAKO eene Bekentenis van zijn Geloof ſtelde, welke, in het volgende jaar, in het Sijnode te *Alkmaar* overwoogen, en van verre de meeste leden wierdt goedgekeurd. Alleenlijk verzette PETRUS PLANCIUS, Predikant te *Amſterdam*, zich daar ijverig tegen, en raakte in hooge woorden met de twee ſtraks genoemde Leeraars, UITENBOGAART en MATTHISIUS, op last der Staaten aldaar tegenwoordig. Sedert liet men TAKO in rust, en bij zijn gevoelen, raakende de Godlijke Voorbeſchikking, 't welk met dat van MELANCTHON na genoeg overeenſtemde. In vrede eindigde aldus onze gemaatigde Godgeleerde zijne dagen.

Zie BOR, en UITENBOGAART, *Kerkelijke Hiſt.* en *Leven.*

TANJÉ. (PIETER) In het voorbeeld van deezen beroemden Kunſtenaar ontmoeten wij een nieuw bewijs van de kragt der aangeboorene zucht en natuurlijke geſchiktheid, door onvermoeiden vlijt geſchraagd, om den mensch uit een laagen ſtand tot het toppunt der vermaardheid te voeren. Zulke voorbeelden moesten der vergeetelheid ontrukt worden; zij dienen tot eere onzer Natie, en kunnen ten ſpoorſlag ver-

strekken, voor hun, welke soortgelijke natuurdrift gevoelen, om na even de zelfde vermaardheid te streeven. Eene Aantekening van den Kunstkundigen en dooroeffenden Heere CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL *Jakob Corneliszoon*, die wij ergens hebben aangetroffen, stelt ons in staat om den beroemden Kunstenaar kortelijk te schetzen.

PIETER TANJÉ was een Fries, gebooren te *Bolsward*, in het begin deezer Eeuwe. In zijne vroegste Jongelingschap voer hij als Knegt op een der Beurtschepen, welke, van de gemelde Stad, op *Amsterdam* vaaren. Dikmaals gaf hem dit beroep eenigen ledigen tijd, zo onder het heen en wedervaaren, als in den tusschentijd der Vaarbeurten. Dien tijd bragt hij niet ledig door, maar besteedde denzelven aan het tekenen van allerlei voorwerpen. Daarenboven beving hem nu en dan de lust, om zijnen Vrienden eenig vermaak te doen, met het snijden van deeze of geene afbeeldingen op de koperen Zaktabaksdoozen, hoedanige onder de Vaarensgezellen zeer begeerd worden. Zijne menigvuldige verkeering te *Amsterdam* werkte zijner natuurlijke zucht in de hand, doordien dezelve telkens voorraad verschafte tot nieuwe ontwerpen, of de reeds bekende verder uit te breiden. Doch den grond tot volgende vermaardheid leide een zijner landgenooten, welken hij te *Amsterdam* aantrof. Hier woonde, naamelijk, te gader met zijne Zuster, eene Schilderes in Miniatuur, JAKOB FOLKEMA, ten dien tijde een beroemd Plaatsnijder. Deeze de geschiktheid van den hupschen TANJÉ voor de Graveerkunst vernomen hebbende, bragt hem onder 't oog zijne natuurlijke bestemming tot een meer aanzienlijk, en ook voordeeliger beroep, dan 't geen hij thans bij de hand hadt. Door dit middel 's Mans eerzucht hebbende gaande gemaakt, moedigde hij hem aan, en haalde hem spoedig over, om zijn tegenwoordig beroep te laaten vaaren, en zich geheel en al op de beoeffening der kunst toe te leggen. TANJÉ hadt thans den ouderdom van vierëntwintig jaaren bereikt. Zijn eerste leermeester was zijn vriend en raadsman FOLKEMA; deeze onderwees hem in de waare gronden en beginzels der Tekenkunst, der Ontleedkunde en van het Perspectief. Op den grondslag der vorderingen, hier gemaakt, wierdt hij een leerling der Amster-

dam-

damſche Teken-Akademie. In gezelſchap van en aangevuurd door het voorbeeld zijner beroemde Medeleden, JAKOB DE WIT, CORNELIS TROOST, BERNARDUS PICART, L. F. DU BOURG en anderen, deedt hij hier reuzenſtappen, in het tekenen naar het Naak: en het leevend Menſchenbeeld. Middelerwijl verzuimde hij de Graveerkunst niet, maar bediende zich, in het verder beoeffenen van dezelve, van den goeden raad zijner bijzondere vrienden, B. PICART, L. F. DU BOURG en JAKOB HOUBRAKEN; als mede van de voorbeelden der beste Prenten van de beroemdſte Meesters. In 't bijzonder benaarſtigde zich TANJÉ om zijnen vriend HOUBRAKEN deszelfs edele behandeling af te zien, in de Graveerkunst van het Vleesch, het Hair en het Linnen, waar in, naar het veel geldend oordeel des Heeren VAN AMSTEL, HOUBRAKEN, tot heden toe, zijns gelijken niet gehad heeft.

Naa zich dus, eenige jaaren, met een gelukkigen uitſlag, te hebben geoeffend, wierdt hij te raade, van zijne begaafdheden eene proef te geeven, en ze aan het oordeel der Kunstregteren te onderwerpen. Hij volvoerde zijn plan, door de uitgave van twee Groote Vels Prenten, beide gegraveerd naar twee der uitmuntendſte Schilderſtukken van PARMESIANINY. De eene Prent verbeeldt VENUS op de Wolken, verzeld van CUPIDO en zes gevleugelde Kindertjes; de andere St. CECILIA, ſpeelende op een antieq Orgel, zittende nevens twee zingende Engelen, en rondom zweevende Serafs. Beide gaf hij voor zijne eigen rekening in 't licht, de eerſte in den Jaare 1734, de andere drie jaaren laater.

Geen kleinen roem behaalde TANJÉ met deeze eerſte proeve; doch de voordeelen, welke zijn kunstarbeid hem aanbragten, waren daar aan niet evenredig. Van hier dat hij, tot zijn onderhoud, genoodzaakt was, zich te bepaalen bij ſtukken, die meer geldgewins dan eere aanbrengen. Hij vervaardigde eene groote menigte van allerlei ſoorten van Boekprenten. Zo gelukkig ſlaagde hij in de behandeling daar van, dat hij tot het ſnijden van Titels, in verſchillende formaaten, tot de voornaamſte werken, zo in 't Fransch als Hollandsch geſchreeven, wierdt te werk geſteld. De Boekverkooper ISAAC TIRION bediende zich van zijne bekwaamheid, tot den fraaien Prent-

bijbel, nog heden bij veelen in hoogagting. Voorts hieldt hij zich inzonderheid bezig met het graveeren der geschilderde Afbeeldzels van geleerde en vermaarde mannen; als mede met de naavolging van verscheiden fraaie hedendaagsche Verbeeldingen, onder andere van de Tekeningen en Schilderijen van den geestigen Kunstschilder CORNELIS TROOST. Doch bovenal, naar het oordeel van den Heere PLOOS, gaf TANJÉ blijken van zijnen goeden smaak en geoefend kunstvermogen, in de naavolging der acht Historische Schilderijen, welke, van zijne hand, gevonden worden in het Prentwerk, 't welk tot titel voert, *La Galerie Royale de Dresde.* Onder zo veele Kunstverrigtingen eindigde PIETER TANJÉ zijne dagen te *Amsterdam*; doch in welk jaar, is ons niet gebleeken.

TANTHOF. De reden deezer benaaminge is ons niet gebleeken; maar dit alleen, dat door *Tanthof* wordt aangeduid zekere Landscheiding in *Delfland*, haaren aanvang neemende van *Vlaardingen*, en van daar, met verscheiden bogten en wendingen, loopende tot voorbij de Stad *Delft*.

TAPPER, (RUARD) vermaard om zijne wreedheid tegen de zo genaamde Ketters, wierdt gebooren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1488. De gronden van Taalkennisse, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid leide hij te *Leuven*, alwaar hij, vervolgens, het Hoogleeraarampt in de laatstgenoemde weetenschap, als mede den post van Deken van St. Pieters Kerk bekleed heeft. In 't einde van zijn leeven was hij Kanzelier van 't Leuvensche Hoogeschool. Zo veel aanziens was de vrugt der hooge gunste, in welke hij bij Keizer KAREL stondt; die zo veel vertrouwen in TAPPER stelde, dat hij hem niet slegts na de Kerkvergadering van *Trente* zondt, maar ook dikmaals ten zijnen Hove ontboodt, om, in de gewigtigste zaaken, zijnen raad in te neemen. Daarenboven was zijn ijver, of liever zijne woede, tegen de Omroomschen oorzaak, dat hij tot Opper-Inquisiteur in de Nederlanden wierdt aangesteld. Met deeze hoedanigheid bekleed, deedt hij aan meer dan éénen voorstander der gezuiverde leere zijne hooggesteegene magt gevoelen. Onder deeze mogen wij vooral den vermaarden

Mr.

Mr. ENGEL MERULA noemen. Ondanks de genegenheid, welke zommigen voor dien waardigen man betoonden, bragt hij te wege, dat zijne gevangenis telkens verzwaard, en, in weerwil van 's Lands Vrijheden en Voorregten, buitenslands vervoerd zijnde, ten vuure wierdt verweezen. Daarenboven wierdt hem, onder meer andere, een zeer boos ſtuk te laste gelegd, tegen eenen PERSEVALD VAN BRUGGE bedreeven. Als deeze, zijnde Licentiaat in de Godgeleerdheid te *Leuven*, tegen de Godgeleerden zijnen mond, naar de meening van TAPPER, wat te veel geroerd hadt, deedt hij denzelven voor het regt daagen. Doch alzo de meeste Regters zo veel medelijden met hem toonden te hebben, dat, zo als de Inquiſiteur vreesde, de bewijzen van onſchuld, veelligt, zouden worden aangenomen, liet TAPPER den gevangene, door een blind' mismaakt' mensch, de zonde van Sodomie aanwrijven. Toen durfde niemand voor hem ſpreeken, en vondt TAPPER gelegenheid om den gevangene, die geene ſchuld wilde bekennen, uf over des aangetijde misdaad berouw betoonen, ter eeuwige gevangenisſe te doen verwijzen. Naderhand vernomen hebbende, hoe de gevangene van honger verging, en de penningen van des ongelukkigen verkogte Boekerije niet toereikende waren om hem van noodig onderhoud te voorzien, zeide hij anderen raad. Hij ſchonk den gevangene aan zekeren Edelman, die voor hem badt, om van denzelven in bewaring gehouden te worden. Intuſſchen wist TAPPER het ſtuk in dierwoega te beleggen, dat de Edelman, deswegen, naderhand in regten betrokken, en zijne goederen wierden verbeurd verklaard. Nog gaat hem na, dat hij, ſpreekende, van het dooden van Ketters, zoude gezegd hebben: „Daar is niet „veel aan gelegen, of de geenen, die dus ſterven, ſchuldig „of onſchuldig omkoomen, wanneer ſlegts het volk door „het voorbeeld afgeſchrikt wordt; 't welk meest geſchiedt „door het dooden van lieden, die door geleerdheid, rijkdom, ampten of adeldom uitſteeken." De drift, welke TAPPER altoos in zijn leeven hadt bezield, was eindelijk de oorzaak van zijnen dood. De wijze daar van vinden wij aldus verhaald. In den jaare 1559 na *Bruſſel* gereist zijnde, terwijl PHILIPS DE II zich aldaar bevondt, verzogt hij gehoor

bij den Koning, 't welk hij meende, hier even gemaklijk te zullen verwerven, als hij bij Keizer KAREL altoos een gereeden toegang hadt gevonden. Tegen zijnen waan, liet men hem eenen tijd lang ſtaan wagten. Verdrietig over deeze te leurſtelling, drong hij, door alle de Lijfwagten, tot in de Kamer des Konings, die hem in 't eerst kwaad beſchheid gaf, en vervolgens uit het Vertrek deedt zetten; 't welk hem dermaate deedt ontſtellen, dat hij, ſchuimbekkende en van ſpijt en woede op de tanden knarzende, ter aarde viel, en ſtraks den laatſten adem uitblaasde. Dit viel voor op den elfden Maart, of, volgens anderen, op den tweeden Maij des Jaars 1555, het eenenzeventigſte jaar zijns ouderdoms. Hij wierdt te *Leuven* begraaven, naalatende zijne goederen aan de armen dier plaatze, doch zijne Boekerij aan de Godgeleerde Faculteit te *Parijs*. Hij heeft eenige Schriften in 't licht gegeeven.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*, en H. GELDORPIUS, *Apotheoſis R. Tapperi*.

TASSIS, (JAN BAPTISTA) een Spanjaard, Veldheer van veel vermaardheid, geduurende de Nederlandſche beroerten en oorlog met *Spanje*, in welke hij geen gering aandeel hadt. De eerſte maal dat wij hem, in 's Lands Geſchiedenisſen, aantreffen, was, kort na de bemagtiging van *den Briel* door de Watergeuzen. De Hertog VAN ALVA, uit dit bedrijf, geleerd hebbende, hoe veel 'er hem en zijner zaake, aan de bewaringe der Zee- en Waterſteden, gelegen lag, wierdt te raade, onder anderen, voor de veiligheid en het behoud van *Dordrecht* te zorgen. Nevens PIETER VAN KWAREBBE, Bevelhebber van *Breda*, zondt hij dien vriend en bloedverwant, ouzen TASSIS, derwaarts. Hem last hielde in, de Stad *Dordrecht* bij haaren pligt en in onderdaanigheid aan den Koning te bewaaren. Hier deeden zij vijf ſchepen in gereedheid brengen, om, door middel van deselven, de ſtroomen en oevers, tegen de aanvallen der Watergeuzen, te beveiligen. Doch zo min deeze uitrusting, als hunne tegenwoordigheid te *Dordrecht*,

recht, was van eenige baate, alzo ook deeze Stad, kort daar naa, 's Prinſen zijde koos. Ter goeder uur was TASSIS, kort te vooren, van daar vertrokken; zijn bloedverwant KWAREBBE, die 'er gebleeven was, wierdt gevangen genomen, en, te *Gorinchem*, tot zijnen dood toe, in hegtenisſe gehouden.

Hoewel TASSIS, zints deezen tijd tot in den Jaare 1581, niet ſtil zal gezeeten hebben, vinden wij, nogthans, geduurende dat tijdverloop, van hem geene merkwaardige verrigtingen aangetekend. Hij hadt zich, zedert het omſlaan van verſcheiden Hollandſche Steden, na *Friesland* begeeven, en was aldaar tot Stedehouder van den Landvoogd, Heer VAN BILLY, aangeſteld. In deeze hoedanigheid den Stadhouder van *Groningen*, Graave VAN RENNENBERG, de hand biedende, maakte hij verſcheiden niet onaanzienlijke veroveringen, en, onder andere, zich meester van *Winſum* en *Warſum*, twee gewigtige Schanzen in de Groninger Ommelanden. Van meer gewigts was het ſtuk, welk hij, in den Jaare 1582, volvoerde. De Spaanſche Veldheer VERDUGO, het oog hebbende op *Steenwijk*, 't welk onlangs een zwaar beleg kloekmoedig hadt doorgeſtaan, en hetzelve nu door verraſſing willende bemagtigen, beval het werk aan TASSIS. Bij den Overſte, naamelijk, hadt zich een Landman aangediend, met belofte, onder verbeurte van zijnen hals, om hem de Stad te zullen leveren, indien men zijne onderrigtingen volgde. TASSIS, aan het hoofd van zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten Paerden, volgde den Landman, in het holſte van den nacht voor den zeventienden September, na eene plaats in de Graft der Stad, bij de Oostpoort, daar men, in het uitdiepen, verzuimd hadt, den grond genoeg af te neemen. Tot den middel toe liet hier TASSIS zijne Knegten door het water waaden; die voorts de Ladders tegen den muur gerigt hebbende, de Stad bemagtigden, eer de Wagters daar van iets vernamen, of zich te weer konden ſtellen. Men plonderde voorts de Stad; mannen, vrouwen en kinderen wierden op een zwaar losgeld geſteld.

Den naastvolgenden Winter, immers een gedeelte van deezelven, vertoefde TASSIS te *Steenwijk*. Reeds in den aanvang des volgenden jaars, na een deel volks, uit verſcheiden oor-

den, te hebben bij een gerukt, trok hij over de ſtroomen, door behulp van het Vorſtweder, deedt eenen inval in de *Veluwe*, en verzekerde zich aldaar van twee ſterke Blokhuizen. Van daar te rug gekeerd, deedt hij eenen inval in *Friesland*, alwaar hij bijſteren moedwil pleegde, met rooven, plonderen en branden, tot aan het Dorp *Lekkum*, niet meer dan een half uur gaans van de Hoofdſtad *Leeuwarden*, 't welk hij in koolen leide. De boeren, die zich daartegen ſtelden, nevens de Staatſche Knegten, verſloeg en verſtrooide hij met kleine moeite, vermids hij, door overtal, hun veel te ſterk was. Met merklijken buit beladen, keerde hij thans te rug na *Steenwijk*. Even als van *Steenwijk*, wierdt TASSIS, nog in dit zelfde Jaar 1583, bij verraſſing, van *Zutfen* meester. Daar toe bediende hij zich van eenen Soldaat, die hem de geſteltenis der Stad openbaarde, en zich zelven tot leidsman van den togt aanboodt. In den nacht naa den tweeëntwintigſten van September ſloeg hij op weg, met het noodige Voet- en Paerdevolk, in allerijl en heimelijk bijeen gerapt. Gekoomen tot voor *Zutfen*, verbergt hij zijn meeste volk, digt bij de Nieuweſtadspoort, en vervolgt met het overige zijnen weg, tot aan een gemetzeld Rondeel, 't welk, naar 't zeggen des geleiders, niet bewaakt wierdt. Aan het werpen van eenige ſteenen, waar op niet geantwoord wierdt, bleek de waarheid van dit berigt. Straks deedt TASSIS dertig man, nevens den aanvoerder, het Rondeel beklimmen, met bevel om 'er zich in het Wagthuis te verſchuilen, tot dat 's morgens de Poort zoude geopend worden. Terwijl men daar mede bezig was, kwamen de beklimmers uit hunne ſchuilplaats een voorſchijn, overrompelden de Wagt, en verzekerden zich van het Wagthuis, dat daar binnen ſtondt. Straks koomt TASSIS, met zijne paerden, ter Stad inſtuiven, gevolgd van zijne Knegten. In de ſchermutzeling wierdt weenig burger of ſoldaat gekwetst; de anderen ontkwamen het door de vlugt. Van wegen het rooven, plonderen, rantſoeneeren en andere kwellingen, verlieten de meeste burgers de Stad en 't overſchot hunner haave.

Liet dus TASSIS den plondergeest los op de veroverde Steden, geen minder gevoel van de felle ſlagen diens monſters

hadt

hadt voorts het platte land. Gruwelijk hielde hij huis, in den Jaare 1585, eerst in *Gelderland*, op de *Veluwe*. Het *Huis te Halfoort* dwong hij, naa eenige dagen beleegs, tot overgave, zonder voorwaarden, en deedt de bezettelingen wreedaartig vermoorden; alleenlijk spaarde hij eenen Schrijver, die door zekeren Geestelijke, zijnen vriend, was vrijgekogt. Te *Nieuwbeek*, een ander Kasteel, hem in handen gevallen, deedt hij alle de Krijgsbevelhebbers ophangen aan boomen; doch liet de gemeenen loopen, naa hun alvoorens het Geweer te hebben afgenomen. Thans trok hij over den *Yssel*, en, voorts, met tweeduizend Knegten en zes Kornetten Peerden, voorbij *Lochum* op *Zutfen*. Niet lang nogthans vertoefde TASSIS in deezen oord. Over den Stroom zijnde te rug gekeerd, kwam hij, op den tienden April des genoemden jaars, kort naa den middag, het Dorp *Emmenes*, in *Gooiland*, binnen rijdeh. Van daar begaf hij zich, 's nachts ten elf uure, met een deel *Spaansche*, *Italiaansche*, *Duitsche* en *Waalsche* Ruiters, na *Huizen*, voorts na *Blariekum*, *Laaren*, *Hilversum* en *Ankeveen*; alle welke Dorpen hij, door spoed en magt, overrompelde. Eenige Huislieden wierden, ginds en elders, vermoord, veele mannen, vrouwen en kinderen gevangen, maagden verkragt en schandelijk mishandeld. Op de tijding der aannaderinge van eenige Brabantsche troepen, en van eenig volk onder Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, nam TASSIS, op den veertienden der maand, met zijn volk, de wijk na *Zutfen*, steekende, te *Martensdijk*, in het doortrekken, negen Huizen in brand. Men rekent, dat TASSIS en de zijnen over de driehonderd menschen medesleepten, welke men, met pijnigen, zodanig prangde, dat veelen meer beloofden, dan zij, uit alle hunne middelen, geeven konden. Het rantsoen beliep meer dan honderdduizend Guldens, behalven een roof van meer dan vijfhonderd paerden, eene menigte koeijen, schaapen, huisraad en gereed geld. Langer dan vijfentwintig jaaren, meent men, hadt *Gooiland* het naagevoel van de geleedene schade.

Niet de eenige waren deeze voordeelen, welke TASSIS, in het gemelde jaar, op de Staatschen behaalde. Naa dat hij, in het begin van de maand Maij, het *Huis te Regteren*, bij

Zwol, en, eenige dagen laater, het *Huis te Schutlenburg*, hadt bemagtigd, verzamelde hij, in 't midden van Junij, zeshonderd Ruiters en duizend Knegten, allen uitgeleezen volk, op de *Veluw*. Met deeze magt trok hij, op den eenëntwintigſten, voorbij *Arnhem*, na het Sticht van *Utrecht*, en legerde zich te *Wouwenberg*. Twee mijlen van daar, bij *Amerongen*, lagen de Staatſchen, onder den Graaf VAN NIEUWENAAR, den Heer VAN VILLERS en MAARTEN SCHENK, even ſterk in paerden, doch met driehonderd minder Knegten. Op den drieëntwintigſten der maand verſcheen TASSIS bij *Amerongen*, met zijne Ruiters, uitgezonderd twee Kornetten, ſterk honderdvijftig man. Het Voetvolk volgde, zijnde nog een uur gaans ten agter. De Staatſchen, van deeze verdeeldheid verwittigd, trokken ſtraks op TASSIS aan. De aanval en het gevegt wierdt algemeen. Lang hing de zege in den evenaar, tot dat het agtergebleeven Spaanſche volk het hoofd boven de heuvelen ſtak. Straks ſtorten de honderdvijftig friſche Spaanſche paerden, aangevoerd door de jonge Graaven VAN DEN BERG, op de Staatſchen Ruiterij; die, vermoeid en reeds verſtroold, de vlugt nam en het veld ruimde. Nu kwamen de Voetknegten aan elkander. Driehonderd man, onder MARTEN SCHENK, ſtelden zich dapperlijd te weer; doch verlaaten van de hunne, en door de Ruiters van TASSIS ingeſlooten, wierden zij meest geveld of gevangen genomen.

Met deeze overwinning namen de Krijgsverrigtingen van TASSIS, in den Jaare 1585, een einde. Reeds in de eerſte maand des volgenden jaars maakte hij, van dezelve, een nieuwen aanvang. Met vijfëntwintighonderd man en vierhonderd Ruiters trok hij in *Friesland*. Hij bediende zich daar toe, deels van 't vriezend weder, deels van de afweezigheid van Graave WILLEM VAN NASSAU, die zich thans in Noordholland bevondt, doch, op de tijding des vijandelijken invals, ſpoedig na *Friesland* overſtak. Intuſſchen hadt TASSIS de *Zevenwouden* geſtroopt, en nu het oog op het *Bilt*. Op zijnen weg derwaarts ontmoette hij eenig Staatsch volk, onder den Overſte STEIN VAN MALSEM, bij het Dorp *Boxum*. Hier kwamen de wederzijdſche troepen aan elkander, tot groot nadeel der Staatſchen, die 'er omtrent zeshonderd man,

man, aan dooden en gevangenen, verlooren. Aan de Spaansche zijde was insgelijks een goed getal geſneuveld. TASSIS, thans op het flagveld gelegerd, wierdt door een enkelen Stofregen van daar gedreeven. Deeze, beginnende op den middag, jaagde hem zulk eenen ſchrik aan, dat hij, voor de mogelijkheid des herreds bedugt, als ware hij zelve geſlagen geweest en vlugtende, het Gewest ruimde, met agterlating van alle zijne dooden en de veroverde veldſtukken.

Op het Artikel STANLEI (WILLEM) hebben wij reeds verhaald, op hoedanig eene wijze TASSIS, door verraad dier trouwlooozen Engelsmans, in den Jaare 1587, van de Stad *Deventer* meester wierdt, 't is onnoodig, het aldaar gezegde hier te herhaalen. In het volgende jaar bevondt TASSIS zich in het Leger des Hertogs VAN PARMA, 't welk voor *Bon* lag, en die Stad hielde ingeſlooten. In de maand April dien jaars, wanneer TASSIS, bij nacht, was uitgereeden om de Vesting te beſpieden, trof hem het ongeluk, door eenen Jongeling, welken men buiten hadt geſlooten, met eenen Kogel door het hoofd dermaate te worden getroffen, dat hij aan de wonde overleedt. De Staatſchen verlooren in hem eenen ijverigen vijand, en de Spanjaards een hunner bekwaamſte Legerhoofden.

Zie BOR en HOOFT.

TAURINUS, (JACOBUS) Zoon van PETRUS TAURINUS, weleer Predikant te *Schiedam*, bekleedde het Predikampt te *Utrecht*, in en omtrent het Jaar 1616, onder de Hervormden, doch was de begrippen der Remonſtranten zeer ijverig toegedaan. Bij de Regeering, zo wel van de Stad als van het Gewest, zijnde, in dien tijd, van de denkwijze diens aanhangs niet afkeerig, was hij zeer gezien. Door zijne geleerdheid hadt hij een beroemden naam verworven. Nog meer begon dezelve door 't gantſche land te klinken, zints JACOBUS TRIGLANDIUS, Predikant te *Amſterdam*, een niet minder ijverig Contraremonſtrant, in den Jaare 1615, een boek hadt in 't licht gegeeven, onder den titel van den *Rechtgemaatigden Chriſten*. Hij hadt in hetzelve trachten te beweeren, dat de vijf vermaarde

de Artikelen, of Geschilpunten tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, zo als ze van de eerstgemelden geleerd wierden, in de Kerk niet te dulden waren. Daarenboven leide hij den Remonstrantsche Predikanten te laste, dat ze zich met bedrog zogten te behelpen. Tegen dit Geschrift zette TAURINUS de pen op, in zijn Werk, 't welk, in den jaare 1616, onder den titel *van de Onverlinge Verdraagzaamheid*, en, met de bewilliging en goedkeuring der Gedeputeerde Staaten 's Lands van *Utrecht*, het licht zag. TAURINUS beweerde hier het tegendeel der stellinge van TRIGLANDIUS, en drong zeer sterk, met redenen, schriftuurtexten en voorbeelden, op het oeffenen van wederzijdsche Verdraagzaamheid onder de verschillende Christenen. In de Voorrede hadt hij eenige bedenkingen aangevoerd, raakende de Stad *Amsterdam*, alwaar men, zijns bedunkens, de ijverzieke tongen en pennen te veel toegaf, en den grond van scheuringe leide. Zo zeer mishaagde dit schrijven den Wethouderen der gemelde Stad, dat ze het boek deeden verbieden en door hunnen Schout ophaalen. TAURINUS verdeedigde zich daar tegen in openbaaren druk, door zijne nadere aanwijzingen van 't geen 'er te *Amsterdam* omging, en, zijns bedunkens, in het stuk van drukken en prediken, door de vingeren gezien wierdt, tot nadeel der Remonstranten, zo wel als van het Besluit der Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, raakende de Kerkelijke geschillen genomen. Het tweede Deel des genoemden Werks, 't welk eerlang in 't licht kwam, wierdt door de Heeren van *Amsterdam* insgelijks verbooden.

Een ander Werk, 't welk insgelijks geen gering opzien baarde, kwam eerlang uit 's Mans pen ten voorschijn. Op den 22sten October des jaars 1617, hadt de Engelsche Gezant DUDLEY CARLETON, in de Vergadering der Algemeene Staaten, eene Redevoering gedaan, waar in hij de Remonstranten veroordeelde, het houden van een Nationaal Sijnode ernstig aanprees, en de maatregels der Staaten van Holland, omtrent de beslissing der Kerkelijke geschillen, en het oeffenen van Verdraagzaamheid, afkeurde. Nauwlijks was deeze Redevoering uitgesproken, of zij wierdt door den Druk gemeen ge-

gemaakt. Tegen deeze Redevoering vatte TAURINUS de pen op, in een boekje, 't welk hij, doch zonder melding van zijnen naam, reeds in de volgende maand November, onder den titel van *Weegſchaal*, in het licht gaf. Van wegen den ijver en vrijmoedigheid, met welke de Engelsman hier in wierdt tegengeſproken, nam hij hetzelve zo euvel op, dat hij niet alleen het verbieden van dit geſchrift bewerkte, maar daarenboven, van wegen de Algemeene Staaten, duizend guldens beloofd wierden, aan den geenen, die den Schrijver, en zeshonderd guldens aan hem, die den Drukker zou weeten aan te brengen; ja zelfs ontheffing van ſtraffe aan den Drukker, indien hij, binnen veertien dagen naa de afkondiging van het Plakaat, den Schrijver wilde noemen. Van elders is bekend, dat hoewel dit Plakaat den naam hadt, van wegen de Algemeene Staaten te zijn afgekondigd, drie Provincien, egter, naamelijk *Holland*, *Utrecht* en *Overijſſel*, zich met kragt en ijver daar tegen verzet hadden.

Onder dit alles, ondanks het ſcherpe onderzoek, ginds en elders, na den Schrijver van de *Weegſchaal*, die ook in het Fransch vertaald en van veelen gretig wierdt geleezen, hieldt TAURINUS zijn verblijf binnen *Utrecht*, tot in den Zomer des Jaars 1618. Thans noodzaakte hem de verandering in den toeſtand van zaaken, met opzigt tot de Remonſtranten, op zijne veiligheid bedagt te zijn. In de maand Augustus begaf hij zich, nevens den Sekretaris van Staat, den Heere LEDENBERG, na *Gouda*; doch keerde, weinige dagen laater, te *Utrecht* te rug. Een gerugt, alsof de Predikant JOHANNES UITENBOGAART gevangen was genomen, als mede, om dat het onderzoek omtrent den Schrijver van de *Weegſchaal* begon te herleeven, deedt hem beſluiten, de Stad, van nieuws, te verlaaten. Bij nacht reisde hij na *Bommel*, en van daar voorts na *Antwerpen*. Zijn vertrek wierdt ſpoedig rugtbaar. De Engelſche Gezant, het ernſtig tegenſchrijven des Leeraars niet kunnende verkroppen, wist, bij die van *Utrecht*, te bewerken, dat TAURINUS wierdt ingedaagd, om voor het Gerecht te verſchijnen. Eens en andermaal geſchiedde deeze indaging; doch de derde hadt geenen voortgang, alzo Schout en die van den Gerechte vooraf berigt ontvingen, dat de uitgeweekene

Leer-

plaatzen, welke men vindt opgeteld, als eertijds daar in gelegen hebbende, en die nog heden ten dage, in de aangeweezene oorden, bekend zijn. Ook meenen zij een overblijfzel van den naam *Taxandria* te vinden in dien van het Dorp *Teſſenderlo*, bij *Diest*, aan den *Demer*, gelegen.

TEELINK, (EWOUD) man van aanzienlijken huize, geboóren in *Zeeland*, te *Zierikzee*. Eerst bekleedde hij aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid, en wierdt vervolgens tot den aanzienlijken post van Ontvanger-Generaal van *Zeeland* bevorderd. Ondanks deeze hooge burgerlijke eerampten, welke hij met ijver waarnam, bezat hij eene overheerschende zucht tot de beoefening van Godgeleerde Weetenſchappen. Verſcheiden ſtukken, daar toe betrekkelijk, heeft hij geſchreeven, doch onder verzierde naamen in 't licht gegeeven. Hij overleedt in den Jaare 1629.

TEELINK, (WILLEM) broeder des ſtraks genoemden, door zijnen Vader tot de beoefening der Godgeleerdheid geſchikt, en in dezelve opgebragt, bekleedde zedert het Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te *Middelburg*. Van hem zien ook verſcheiden Godgeleerde Schriften het licht. Hij overleedt in het zelfde jaar als zijn boven vermelde broeder.

TEERNS, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Leeuwaarderadeel*, niet verre, in 't Zuidoosten, van *Leeuwarden* gelegen. Het Dorp is klein, en brengt in de Grietenij ſlegts zeven Stemmen uit. *Teerns* was de geboorteplaats van zekeren JOHANNES GERHARDUS TERENTIUS, welke daar van zijnen toenaam ontleende. Hij was een man van zeldzaame geleerdheid, vooral in de Oostersche taalen. Geen hooger ouderdom, dan dien van tweeëntwintig jaaren hadt hij bereikt, toen hij, in den Jaare 1651, tot Hoogleeraar in de Hebreeuwſche taal te *Franeker* wierdt beroepen.

TEELIN-

TEILINGEN, (*Nieuw*) dus genaamd, in onderſcheiding van een ander Geſligt van dien naam, waar van wij ſtraks zullen ſpreeken. Het ontleent zijnen naam van het Geſlagt der Heeren VAN TEILINGEN, die 'er de ſligters en langen tijd eigenaars van waren; doch uit welker handen het, in den Jaare 1296, door verbeurdverklaaring, kwam aan de Graafſlykheid: om reden dat zij mede deel gehad hadden aan de zamenzweering van GERARD VAN VELZEN, tegen den ongelukkigen Graaf FLORIS DEN V. Het *Huis te Teilingen*, welk zij thans bedoelen, legt in *Rhijnland*, ten Noorden van *Leiden*, nabij het Dorp *Saſſenheim*, onder 't welk een voornaam gedeelte van hetzelve behoort. De tijd der ſligtinge is geheel onbekend. Het geen 'er zich thans nog van vertoont, is ſlegts een overblijfzel van het oude gebouw; het beſtaat uit een ronden zwaaren Toren, van ongemeen dikke muuren, rondom van een wijde Vijver omgeeven. Zints de verbeurdverklaaring van dit Huis, diende het ter woonplaatze van den Luitenant-Houtvester der Graaſlykheid van Holland. Van elders is bekend, dat de rampſpoedige JAKOBA VAN BEYEREN, na dat zij, van den hoogen rang van *Graavinne*, tot den ongelijk minder aanzienlijken van *Houtvesterin* van Holland was vernederd, in de laatstgemelde hoedanigheid, in dit Slot haar verblijf gehouden en 'er haare dagen heeft geëindigd, op den achtſten October des Jaars 1436. Als overblijfſels van den ouden tijd, vertoont men 'er nog heden de afbeeldzels van Vrouwe JAKOBA en van *haaren lieven en zeer ghemin-den gheſelle* FRANK VAN BORSSELEN, nevens eenen Stoel van Eikenhout; als mede de zo genaamde *Jakoba's Kannetjes*, van welke wij, in een afzonderlijk Artikel, geſproken hebben. Tegenwoordig dient het Slot tot eene gevangenis voor de zulken, die de Wetten van het Jagtgeregt geſchonden en overtreeden hebben. Want de Luitenant-Houtvester, welke in deezen oord zijn verblijf houdt, heeft zijne woning in een Huis, naast het Slot, van veel later herkomſte, volgens ſommigen in het begin der naastvoorgaande Eeuwe; hoewel anderen meenen, dat het, reeds vroeger geſtigt zijnde, in den Jaare 1615 vernieuwd is. Zo het oude als het nieuwe gebouw legt in een aangenaamen oord, omringd van ſraai aan-

gelegde Tuinen, Boomgaarden, Singels, Vijvers en Beplantingen, te zamen eene uitgeſtrektheid van vierëntwintig Morgens gronds beſlaande. Een Weg, van dit Huis over den Leidſchen Trekvaart, door de Ambagten van *Voorhout* en *Noordwijkerhout*, tot aan de Noordzee loopende, draagt den naam van *'s Graavendam*: om reden, zegt men, dat wanneer de Graaven van Holland, gedurende hun verblijf op dit Slot, een Zeeluchtje wilden ſchepppen, zij langs deezen weg, zich na het Strand begaven. Onder de Voorregten, aan het *Huis te Teilingen* verknogt, behoort, behalven den vrijdom van des Gemeene Lands Middelen en Excijnzen, de uitſluitende vrije Jagt in eene uitgeſtrektheid van vijftienhonderd Morgens.

TEILINGEN, (*Oud*) ook wel *Lokhorst* genaamd, zints het, in den Jaare 1511, uit het Geſlagt van POELGEEST, en met naame door het kinderloos overlijden van Heere ADRIAAN VAN POELGEEST, gekoomen is op den Zoon van zijne Zusters dogter, Heere GERARD VAN LOKHORST. Van dien tijd tot heden toe, is het Huis, bij erfregt of door verkoop, in verſcheiden Geſlagten gekoomen. Voorts draagt het Geſtigt, in deszelfs uitwendige gedaante, nog de kenmerken van eerwaardige oudheid, en wordt van welaangeleide beplantingen omringd.

TEILINGEN, (*Geſlagt van*) van ouds zeer beroemd en magtig in den Lande, doch, bij mangel aan de vereiſchte aantekeningen, in den aaneengeſchakelden volgreeks niet genoeg bekend. Van eenen en anderen, volgens de tijdorde, in welke zij geleefd hebben, zullen wij het weinige, dat wij 'er van aangetekend vinden, mededeelen. De eerſte, welken wij, in 's Lands Geſchiedenisſen, aantreffen, was WILLEM VAN TEILINGEN. Hij leefde onder de regeeringen van Graave DIRK DEN VII en van deszelfs dogter ADA. Nevens verſcheiden andere Edelen, tekende en bezegelde hij, in 't begin van de maand November des Jaars 1203, een Verdrag, waarbij de eerstgenoemde, ten behoeve van Hertog HENRIK VAN BRABANT, een zeker, en wel het oudſte gedeelte van Holland,

voor

voor een *Leen van Brabant* erkende. Naderhand vinden wij zijnen naam vermeld, onder die van 's Lands Edelen en Dienstmannen, welke het huwelijk van Graavinne ADA, dogter van DIRK DEN VII, met Graave LODEWYK VAN LOON, indien hier aangeraaden, althans aan hetzelve hunne toeſtemming gegeeven hadden; hoewel wij tevens vinden aangetekend, dat Heer WILLEM, in 't eerst, toen dit huwelijk geopperd wierdt, de zijde der Edelen hadt gehouden, welke hetzelve, als ſtrijdig met 's Lands, althans met hunne eigen bijzondere belangen, afkeurden. — JAN VAN TEILINGEN moet bij Graave FLORIS DEN V in geene kleine gunst geſtaan hebben. In 't einde des Jaars 1255 verzelde hij, nevens verſcheiden andere Hollandſche en Zeeuwſche Edelen, den Graaf na *Frankrijk*, en drukte, in de maand Januarij des volgenden jaars, zijn Zegel op het Verbond, tusſchen PHILIPS DEN IV, Koning van Frankrijk, en den gemelden Graaf geſlooten. — Van eene andere gezintheid was WILLEM VAN TEILINGEN. Hij was een der zamenverbondene Edelen, tegen den ſtraks genoëmden Graaf FLORIS, en bij het ombrengen diens ongelukkigen, op de hoogte van *Muidenberg*, tegenwoordig. Nevens het hoofd der vloekverwanten, Heere GERARD VAN VELZEN, zogt hij, zedert, eene ſchuilplaats op het Slot *Kroonenburg*; doch wierdt, naa dat hetzelve, door den Graaf *van Kleef*, was bemagtigd, na het Slot *Kervenheim*, in Kleefsland, gevoerd. Op het Artikel *Teilingen* (*Nieuw*) hebben wij reeds aangemerkt, dat de goederen van Heere WILLEM, zedert, ten voordeele der Graaflijkheid, zijn verbeurd verklaard. Nogthans ſchijnt dit Geſlagt niet op eenmaal tot zo verre deszelfs aanzien te hebben verlooren, dat het buiten allen bewind en dienst gezet wierdt. Zeker, immers, is het, dat SIMON en DIRK VAN TEILINGEN, volgens zommigen, Zoonen des boven gemelden, in den Jaare 1345, Graaf WILLEM DEN IV, op deszelfs togt na Friesland, verzelden, en in den bloedigen veldſlag bij *Stavoren* hun einde vonden. VAN LEEUWEN is van meening, dat de naazaaten diens geſlagts, naderhand, in 't gevolg van MARGARETA, Wedúwe van Graave WILLEM DEN VI, zich na *Henegouwen* begeeven, en het ſtedeken *Queney* tot hunne woonplaats verkoozen hebben, alwaar DIDE-

RIK VAN TEILINGEN, in den Jaare 1493, overleedt. Volgens den zelfden Oudheidkundige zou deszelfs Zoon, LUKAS VAN TEILINGEN genaamd, in *Holland* zijn te rug gekeerd, en den post van Rekenmeester aldaar bekleed hebben; wordende, kort daar naa, gevolgd van AUGUSTYN VAN TEILINGEN, Zoon van zijnen broeder FLORIS, die de Stad *Alkmaar* tot zijne woonplaatze nam. Dit laatſte heeft eenigen ſchijn, indien het waarheid zij, dat voor een der afſtammelingen moet gehouden worden, Burgemeester FLORIS VAN TEILINGEN, die, in den Jaare 1573, de inneeming van 's Prinſen bezetting bevorderde, met eene edele fierheid, waar door hij der burgeren moed en onverzaagdheid wekte.

TEILINGEN. (KORNELIS FLORISZOON VAN) Wij hebben geen vast beſcheid, of deeze van het boven vermelde aloude Geſlagt een afſtammeling geweest zij. 't Zij hier mede zo 't wil, vast gaat het, dat 's Mans naam en naagedagtenis in dankbaare erkentenis verdient bewaard te worden, om zijne verrigtingen, in zorgelijke tijden, ter verkrijginge van vrijheid, zo in het godsdienſtige als in den burgerſtaat.

TEISTERBANT, een aloud Graafſchap, in 's Lands Geſchiedenisſen zeer vermaard. Omtrent deszelfs uitgeſtrektheid en grenzen is men 't niet volkomen eens. Mannen van naam en kunde zijn van gevoelen, dat, van ouds, tot dat Graafſchap heeft behoord, het geheele land, tuſschen de *Maas*, de *Waal* en den *Rhijn* gelegen, gerekend van *Nieuwmegen* af tot aan *Woudrichem*. *Teisterbant* zal dus begreepen hebben de *Betuwe*, de *Bommeler-* en de *Tielerwaart*, het land van *Heusden*, *Arkel*, *Altena*, *Batenburg*, *Buren*, *Kuilenburg*, *Tiel* en *Vianen*. De Stad *Tiel* was 'er de Hoofdſtad van. Onder de Provincien *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*, is, derhalven, deszelfs aloud grondgebied verdeeld. Reeds vroeg is dit Graafſchap bekend geweest. Het was eertijds een Leen van het Sticht van *Utrecht*, en bleef het tot in den Jaare 742, wanneer het aan de Hertogen van *Kleef* kwam.

Zie S. VAN LEEUWEN *Batavia*; M. ARTING, *Notit. Germaniæ Inferioris.*

TER-

TEKKOOP, eene Ambagtsheerlijkheid, hoewel tot het Baljuwschap van de *Loosdrechten* en *Mijnden*, en dus tot Hollandsch grondgebied behoorende, mag, egter, gerekend worden, op Stichtschen bodem te leggen, als wordende van denzelven rondom ingeslooten. Waarschijnlijk moet de oorzaak deezer onderhoorigheid in aloude, thans onbekende schikkingen of erfverdeelingen, gezogt worden. *Tekkoop* beslaat, in zijne uitgestrektheid, ruim vierhonderd achtëntachtig Morgens gronds. Bij de jongste opneeming telde men 'er eenendertig Huizen. Men heeft 'er geene Kerk.

TEMPEL, (*Den*) eene Heerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, *Delfland* genaamd, in de nabuurschap van het Dorp *Berkel*. Eertijds was het eene Riddermaatige Hofstad, en is nog heden met Hoog, Middelbaar en Laag Regtsgebied voorzien. Tegenwoordig is de Hofstad meestal vervallen, en zijn de Landen, daar aan behoorende, verveend: doch naderhand wederom, door droogmaaking, in goed en vrugtbaar land veranderd. Langen tijd was deeze Heerlijkheid de eigendom, eerst van de Voorzaaten der Huisvrouwe, en naderhand van de kinderen van 's Lands beroemden Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Uit het Geslagt der Heeren VAN ZERALINGEN ging zij over in dat van Mevrouwe VAN OLDENBARNEVELD, MARIA VAN UTRECHT, in den persoon van Mr. JAN JAKOBSZOON VAN UTRECHT, in den jaare 1512. Een der naakoomelingen, JAN ROO VAN UTRECHT, hadt eenen broeder; zijnde den Vader der Huisvrouwe van den Advokaat. Ten behoeve van haaren minderjaarigen Zoone, Jonkheere REINIER VAN OLDENBARNEVELD, deedt haar Oom afstand van de Heerlijkheid; van welke de Advokaat, zedert, doch slegts in naam van zijnen onmondigen Zoone, den titel voerde. In eigen persoon, bij zijne meerderjaarigheid, deedt Heer REINIER den Eed, op den drieëntwintigsten December des Jaars 1608. In den Jaare 1633, wierdt zijne dogter, Jonkvrouwe FRANÇOISE VAN OLDENBARNEVELD, met de Heerlijkheid verlijd. Door verkoop en huwelijksverbintenissen is zij, zedert, meenigmaalen, van eigenaar verwisseld.

TEN HAGE, een Klooster, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, Oostwaarts niet verre van de Stad *Eindhoven*, onder *Woensel*, aan den *Dommel* gelegen. Het gebouw, 't welk in den Jaare 1420 gestigt wierdt, is ruim en groot, liggende op eene hoogte, na welke men, langs verscheiden trappen, opklimt, en rondom in Tuinen en breede Graften besloten. In den Jaare 1561 trof het gewijd gestigt een deerlijke ramp; een zwaare brand leide Kerk en Toren in de asche. Het eigenlijk Kloostergebouw bleef, egter, meest onbeschadigd. Zints het Jaar 1638 zijn de Kloosterlingen, zijnde Reguliere Kanunniken, van hier vertrokken na *Weerts*, alwaar zij een Klooster gestigt hadden. Tegenwoordig dient het gloude Gestigt ter woonplaatze van den Rentmeester, tot den ontvangst der opkomsten van de Domeinen en Geestelijke Goederen van wegen den Heere van *Eindhoven*.

TENIERS, (DAVID) *de Oude*, in onderscheiding van zijnen Zoone, van welken wij straks zullen spreeken, wierdt geboren te *Antwerpen*, in den Jaare 1582. Van zijne ongemeene bevoegdheid tot de Schilderkunst, kan, onder andere, ten bewijze dienen, dat de vermaarde RUBENS hem verwaardigde, om hem onder 't getal zijner Leerlingen aan te neemen. Ter verdere voortzettinge der ongemeene vorderingen, welke hij, onder zo doorluchtigen Leermeester, maakte, wierdt hij te raade, eene reize te doen na *Rome*. Tien jaaren vertoefde hij in deeze Stad en in andere oorden van *Italie*. ADAM VAN FRANKFORT, bijgenaamd ELSHAIMER, was hier zijn voornaamste Leermeester. De tekenpen wist hij zeer keurlijk te behandelen. Zijne schilderstukken in het miniatuur behaalden eene algemeene goedkeuring. In 't bijzonder bezat hij de kunst, om de Originelen zo kunstig naa te bootzen, dat tusschen deeze en de Copijen naauwlijks eenig onderscheid konde bespeurd worden. De Gaanderij van den Aartshertog LEOPOLDUS wierdt onder zijn opzigt voltooid. Hij heeft eenen zeer hoogen ouderdom bereikt.

Zie HOUBRAKEN, en DE PILES, *Vie de Peintres*.

TE-

TENIERS, (DAVID) *de Jonge*, ingelijks te *Antwerpen* gebooren, in den Jaare 1610, zag zijnen Vader de kunst zo volkomen af, dat hij, 't geen aan de ſchilderſtukken van deezen ontbrak, in zijne tafereelen naar de kunst voltooide. Weinigen zijner kunstbroederen deelden in eene ruimer maate in de gunst der Grooten. Zo zeer was PHILIPS van *Spanje* op zijne penceelkunst verlekkerd, dat dezelve, aan zijn Hof, eene lange Gaanderij deedt maaken, om met ſtukken van zijn maakzel behangen te worden. Om hem een blijk van hoogagtinge en genegenheid te geeven, begiftigde hem Koningin CHRISTINA van *Zweeden*, met een gouden Medalije, waar op haare beeltenis ſtondt uitgedrukt, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Behalven andere gunstbetooningen, ſchonk hem Aartshertog LEOPOLD de waardigheid van Edelman zijner Bedkamer. *Den* JAN VAN OOSTENRYK hieldt onzen Kunstſchilder insgelijks in groote waarde.

Zie HOUBRAKEN, en DE PILES, *Vie des Peintres*.

TERBAND, het laatſte in rang, onder de vier Dorpen der Frieſche Grietenije *Ængwirden*, in het Kwartier der *Zevenwouden*. Volgens eenigen, zou de eigenlijke benaaming *Katharina-band* zijn. Netter en fraaier zijn Kerk en Toren van dit Dorp, dan men, veelal, in deezen oord ontmoet. Onder andere pronkt het gewijd geſtigt met een Orgel. *Terband* legt niet verre van het fraaie en welvaarende Dorp *Heerenveen*, en bevat dertig ſtemdraagende Huizen.

TER GOUDE; zie GOUDA.

TER HEIDEN, een Dorp, in de Baronnie van *Breda*, omtrent anderhalf uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam, van merkelijk aanzien en uitgeſtrektheid, als wordende bewoond van een groot aantal Hervormden en Roomschgezinden. De eerstgenoemden hebben 'er eene Kerk, die door eenen eigen Leeraar wordt bedient, en de anderen ins-

gelijks een afzonderlijk Kerkgebouw. In de jaarlijkſche Verpondingen draagt het Dorp drieduizend achthonderd en negentig Guldens één ſtuiver en acht penningen. Nu ongeveer vijftig jaaren geleeden, telde men 'er ruim zestienhonderd inwooners van beiderlei geſlagt, zo jongen als ouden.

TER HEIDEN, een ander Dorp van dien naam, in het gedeelte van Zuidholland, *Deifland* geheeten, meer bepaaldelijk in de Hooge Heerlijkheid van *Monſter*. Het Plaatsje ligt aan het ſtrand van de Noordzee, en beſtaat uit ſlegts een klein getal geringe wooningen, welke, dikmaals, van het geweld der aanſpoelende golven veel te lijden hebben. Het Kerkje, dat 'er thans ſtaat, is reeds het derde, 't welk teikens dieper landwaarts, in het tijdverloop van honderd jaaren, wierdt geſligt. Door het affpoelen der Zeeduinen, liggen de twee voorgaande onder de golven begraaven.

TER HOFSTEDE, een kleine Buurt, die ſlegts uit zeer weinige Huizen beſtaat, in *Staats-Vlaanderen*, in het *Vrije van Sluis*, op het Eiland *Kadzand*, tuſſchen de Overvaart van daar na *Sluis* en het zo genaamde *Retrenchement* gelegen.

TER HORNE, in rang het vierde Dorp der Frieſche Grietenije *Utingeradeel*, in het Kwartier *Zevenwouden*. Volgens ſommigen zou *ter Horne* den naam ontleenen van zijne ligging in eenen hoek der Grietenije: want *Horn* betekent, in de oude landtaale, een *Hoek*. De Kerk, die een ſtompen Toren heeft, was, eertijds, aan den H. LAURENTIUS gewijd. Ten blijke daar van plagt men, voormaals, in een der Kerkglazen, het volgende kreupelrijm te leezen:

„ St. Laurens is de Patroon van onze Kerke,
„ Daarom ſtaat hij ſchoon in 't middelſte parke."

De Huizen zijn niet zeer geregeld gebouw, hoewel ze een niet onaanmerkelijk getal bedraagen. Behalven de Hervormden, ontmoet men 'er ook Doopsgezinde Chriſtenen. Voor eenige

eenige jaaren was 'er de Scheepsbouw in tamelijken bloei. Veele ingezeetenen hebben 'er hun beſtaan van de binnenlandſche Viſcherij, waar toe de nabuurige vischrijke wateren, vooral de zo genaamde *Hornſter Poelen*, eene voegzame gelegenheid verſchaffen. Voorts brengt *Ter Horne*, in de aangelegenheden der Grietenije, twintig Stemmen uit.

TER IDZERD, in rang het twintigſte en laatſte Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Stellingwerf-Weſtein de*, in het Kwartier *Zevenwouden*. Niet onbevallig is het aanzien van dit Dorp, als ſtaande de Huizen, meestal, ten Zuiden langs eenen Binnenweg, met geboomte beplant. De Kerk, evenwel, die geenen Toren heeft, ſtaat aan den Noordkant; nevens eenige weinige Huizen, die eigentlijk tot het Buurtje *de Bult* behooren, naar zijne hooge en bultagtige ligging dus genoemd. In overoude tijden lag, in het Noordoosten van dit Dorp, eene ſterke Stins of Slot, bewoond wordende door een Geſlagt, 't welk, meent men, van den naam des Dorps dien van IDZERDA ontleend heeft. Op den grond van het oud Kaſteel ſtaat thans een Huis, in den hedendaagſchen ſmaak, door een vermogend Geſlagt van burgerlijken rang getimmerd. Men telt, in dit Dorp, dertig ſtemdraagende Huizen.

TER KAPLE, een Friesch Dorp, onder het Kwartier *Zevenwouden*, in de Grietenij *Utingeradeel*, van gering aanzien, als beſtaande uit ſlegts eenige weinige Huizen, rondom de Kerk, welke geen Toren heeft, hier en daar verſtrooid. Ook hier plagt eertijds een aanzienlijke Stins of Slot te ſtaan, in het Noordwesten van de Kerk, naar den naam van zijne adelijke eigenaaren, *Oenema-State* geheeten. De geringe Overblijfzels daar van zijn, heden ten dage, bij den naam van *Roodhuis* bekend. Gelegenheid tot de Viſcherij heeft dit Dorp, door de nabijheid der vischrijke *Kappelſter Poelen*. Onaangezien zijne geringheid, brengt *ter Kaple* negentien Stemmen uit, in de algemeene belangen der Grietenije.

TERNAARD, een Dorp van merkelijk aanzien, in Friesland, in het Kwartier *Oosterga*, onder de Grietenij *Westdongeradeel*, in welke het, onder de overige Dorpen, den tweeden rang bekleedt, en vijfënveertig Stemmen uitbrengt. De Huizen, in aanmerkelijken getale, hier en daar verspreid, beslaan een grooten omtrek. De Kerk, een vrij groot en schoon gebouw, pronkt, onder andere sieraden, met een fraai Orgel. Weleer stondt de Kerk nader aan den Zeekant; uit vreeze voor afspoeling van den grond, door de aanklotzende golven, wierdt men, 't eenigen tijde, te raade, het gewijde gestigt dieper landwaarts te brengen, met behoud, waarschijnelijk, van zó veele bouwstoffen van het oude, als aan het nieuwe gebouw, met voegzaamheid, konden verbruikt worden. Bij ouds lagen hier veele aanzienlijke Stinzen of Steenen; in eenige hoogten, hier te lande *Wieren* genaamd, ziet men nog de Overblijfzels van zommigen. In den omtrek van *Ternaard* liggen veele voortreffelijke en zeer vrugtbaare bouwlanden.

TER NEUZE, weleer eene Stad, tegenwoordig een open Vlek, in *Staats-Vlaanderen*, aan den Oever der *Wester-Schelde*, in *Asseneder-Ambagt*. Ingevolge der Gendsche en Brugsche beroerten is zij tot haaren tegenwoordigen staat vernederd. Door zijne ligging, in een laag moerasig land, was *Ter Neuze*, oorspronklijk en uit den aart der zaake, eene zeer sterke plaats; het wierdt voor bijkans onwinbaar aangezien, sints de Vestingwerken, van tijd tot tijd, daar aan toegevoegd. Na het sluiten van den Munsterschen Vrede, in den jaare 1648, heeft men ze meest laaten vervallen. Ruim dertig jaaren laater wierdt men te raade, de Werken te slegten. 't Geen men toen nog in weezen liet, wierdt, twee jaaren daar naa, van het Zeewater ingezwolgen. Tegenwoordig heeft de Plaats nog twee Poorten: eene Water- en eene Landpoort. Het getal der Huizen bedraagt nog geen honderd. De meeste ingezeetenen doen belijdenis van den Hervormden Godsdienst, en worden door eenen eigen Leeraar bediend. De Regeering van *Ter Neuze* is met die van *Axel* vereenigd; zij bestaat uit Baljuw, één Burgemeester, dertien Schepens en

en twee Griffiers. De eerstgemelde wordt voor zijn geheele leeven, de Burgemeester voor slegts drie jaaren aangesteld. Voorts heeft *Ter Neuze*, zo wel als *Axel*, zijnen eigen Ontvanger. De Griffier van *Ter Neuze* ontvangt zijne aanstelling van de Wethouderschap der Plaatze, de andere van de Algemeene Staaten. Voorts houdt hier het Kollegie ter Admiraliteit van Zeeland eenen Kommis-Kollekteur. Eindelijk behooren onder *Ter Neuze* verscheiden Polders.

TER OELE, een gering Dorp, in het Kwartier van Friesland, *Zevenwouden* genaamd, onder de Grietenij *Doniawerstal*, alwaar het, onder de veertien Dorpen, daar in gelegen, het tiende in rang is, en drieëntwintig Stemmen uitbrengt. Zints het begin der tegenwoordige Eeuwe heeft men 'er geene Kerk; om haaren ouderdom en bouwvalligheid wierdt zij afgebroken. Voor meer dan drie eeuwen, was het adelijk Geslagt van HETTINGA hier zeer vermaard, en van merkelijk aanzien en vermogen. In gevolge der wisselvalligheid van allen aardschen luister, is deszelfs aanzien allengskens verminderd, doch het Geslagt zelf nog niet uitgestorven. Een persoon, SYTSE VAN HETTINGA, die in den boerenstand geene groote vertooning maakt, nevens twee Zoonen, is een echte afstammeling van het weleer doorluchtig Geslagt.

TERPEN. In het Eerste Deel der fraaie beschrijvinge van den *Tegenwoordigen Staat van Friesland*, ontmoeten wij, aangaande deeze merkwaardige Overblijfzela der aloude Landgesteltenisse, voornaamelijk en meer dan elders, in het genoemde Gewest voorhanden, eenige aanmerkingen, welke wij, zo als zij ons toeschijnen, om derzelver naauwkeurigheid, hier zullen overneemen. „ Voor" (dus verhaalt de kundige Hiftorieschrijver) „ en zelfs nog eenigen tijd na „ de geboorte van CHRISTUS, schijnt het land (Friesland) „ zonder Dijken gelegen te hebben. En toen men op mid„ delen van beveiliginge begon te denken, kwam het opwer„ pen van zekere hoogten, boven de hoogste vloeden uitsteekende, het eerst bij de Friezen in aanmerking. Gaf de „ natuur zelve die hier en daar aan de hand, men bediende

„ 'er

„ 'er zich van; doch toen men door de vermenigvuldiging
„ van menſchen meer lands ter bewooning noodig had, en
„ te weinig hoogten vond, om 'er zich met de zijnen, bij
„ hooge vloeden, op te bergen, ſloeg men de handen aan
„ het werk, en wierp *Terpen* en *Weerden*, of gelijk men
„ hedendaags zegt, Wieren op; beſtaande het onderſcheid
„ tuſſchen beiden inzonderheid daarin, dat de Terpen veel
„ platter van gedaante en grooter van omtrek zijn, zo dat
„ 'er geheele Steden, Dorpen en Buurten op gebouwd heb-
„ ben konnen worden; terwijl de Weerden of Wieren, klein
„ van omtrek, doch vrij hoog zijnde, alleen maar bij bui-
„ tengewoone hooge Vloeden, voor enkele huisgezinnen met
„ hunne have tot lijfsberginge konden dienen, gelijk ze dan
„ ook om die reden, hier en daar bij ſommige Boerewoonin-
„ gen, die oudtijds van meer dan gemeen aanzien waren,
„ en waarſchijnlijk door de rijken onder de Friezen bewoond
„ werden, opgeworpen, en nog hedendaags voorhanden zijn.
„ Volgens de aantekening van WINSEMIUS, (dus vervolgt het
„ berigt,) zou ADGILLUS, der Friezen vijfde Koning, nadat
„ hij op den Stoel zijns Vaders bevestigd was, en in bedén-
„ king genomen had, hoe zijn Koningkrijk voor eenige jaaren
„ met Zeewater bedekt geweest was, ter afweeringe van
„ diergelijke ſchaden, zijne Onderdaanen geleerd hebben,
„ het aardrijk aan de ſtranden der Zee te verhoogen, en in
„ den vorm van kleine Heuveltjes, nu Terpen genoemd,
„ rond te maaken, om in tijd van nood derwaards hunne
„ toevlugt te neemen, en hunne have, goederen en perſoo-
„ nen te beveiligen. Doch (dus leest men 'er wijders) ge-
„ lijk de dingen in hunnen oorſprong doorgaans zeer gering
„ en eenvoudig zijn, alzo waren deeze eerst opgeworpen
„ Heuvelen niet te vergelijken met die, welke in later tijd
„ werden ſaamgebragt, en wel inzonderheid na dat de zwaare
„ Watervloed van den Jaare 793 onzer tijdrekeninge de Land-
„ zaaten geleerd had, dat de voorige niet genoegzaam wa-
„ ren: want toen heeft men een begin gemaakt, met die van
„ *Koudum*, *Almenum*, *Midlum*, *Herbaijum*, *Hitſum*,
„ *Tzum*, *Dronrijp* en *Uitgong*, nu *Berlikum* genaamd, en
„ dezelve drie jaaren daarna voltrokken. — Dat men deeze

„ Ter-

„ Terpen inderdaad voor 's menſchen handenwerk, en niet
„ voor toevallige gewrochten der Natuur te houden hebbe,
„ heeft PLINIUS alreeds erkend, met te zeggen: *Aldaar beſit*
„ *dat ellendig volk hooge heuvelen, met handen gemaakt,*
„ *op de waarneeminge der hoogſte vloeden.* Ook geeft de
„ evenredigheid der aardſtoffen, waar uit ze beſtaan, en de
„ laagte der ſtreeken Lands, welke altoos omtrent deeze
„ Heuvelen voorkomen, genoeg te kennen waaruit dezelve
„ zijn ſaamgebragt." Voorts meldt de Landbeſchrijver, hoe de Frieſche Landzaaten, uit de ondervinding van het ongenoegzaame deezer Terpen, ter hunner beveiliginge tegen hooggaande Watervloeden, op het denkbeeld vielen om Dijken, tot Zeeweeringen, aan te leggen.

Onder dit verſlag ontmoeten wij eene Aantekening, welke wij onzen Leezer niet mogen onthouden; zij kan dienen om de denkbeelden van zommigen te recht te brengen. „ Het
„ onderſcheid (dus leest men 'er) tuſſchen *Terpen* en *Weer-*
„ *den* (of *Wieren*) wordt van de meeste, ſchoon andere
„ geachte Schrijvers, mijns oordeels, niet genoeg in acht ge-
„ nomen. Zij, die ze ooit met eenige opletendheid be-
„ ſchouwden"; (en dit is het geval des ſtellers van dit Artikel) „ zullen waarſchijnlijk niet vreemd van mijne gedachte
„ zijn; mij komt zelfs zeer aanneemelijk voor, dat ſommige
„ Weerden veel ouder dan de Terpen zijn; wordende ik in
„ dit denkbeeld grootlijks verſterkt, door in aanmerking te
„ neemen, dat de Weerden met minder handen gemaakt kon-
„ den worden, en dus de ſchaarsheid van volk of wel de
„ minder vereeniging van hetzelve te kennen te geeven. Wat
„ beide benaamingen betreft: *Terp* wordt met reden gelijk-
„ deeld herzelfde te zijn met *Torp* en *Dorp*; zijnde maar
„ alleen de T met haar vermaagſchapte Letter D verwisſeld,
„ en de zelfklinker E, volgens een onderſcheiden Tongval
„ uitgeſproken als O, gelijk in veele gevallen geſchiedt. Wat
„ de oorſpronklijke betekenis des woords *Terp* zij, beken ik
„ niet te weeten. Die van *Weerd* of *Wier* is niet verre te
„ zoeken, hebbende men, naar alle waarſchijnlijkheid, de
„ hoogten, tegen 't water opgeworpen, aldus genoemd, om-
„ dat ze ſtrekten om de kracht van 't water te breeken en

„ af

„ af te *weren*. Eenige deezer *Weerden* zijn zeer waarſchijn„lijk, van tijd tot tijd, met veel moeite en arbeid tot *Ter„pen* gemaakt, en met Huizingen voorzien: althans geeven „ de naamen van veele Frieſche Dorpen dit eenigzins te ken„nen: want daar ſommigen in *terp* eindigen, gelijk *Slappe„terp*, *Greonterp*, *Ureterp*, *Wijnjeterp*, *Olterterp*, heeft „ men 'er veele, die op *weerd* of *wier* uitgaan, als blijkt „ uit *Holwerd*, *Ferwerd*, *Rauwerd*, *Burgwerd*, *Allin„gawier*, *Jouwswier*, *Nieuwier*, *Metslawier*, en dier„gelijken." Tot dus verre onze kundige Schrijver. 't Is bekend, dat deeze zelfde hoogten elders onder den naam van *Wierbergen* voorkoomen; als mede dat in de Overmaasſche landen, op het Eiland *Goeree*, en elders in Zuidholland, gelijk ook in Westfriesland, op verſcheiden plaatzen, ſoortgelijke *Terpen* of hoogten als in de Provincie van Friesland gevonden worden. De zelfde gefteldheid des lands, hetzelve aan overſtroomingen blootſtellende, zal, gindſ en elders, tot ſoortgelijke behoedmiddelen, naar de ruimte en de eenvoudigheid der tijden berekend, aanleiding gegeeven hebben.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*; z. L'EPIE, *Geſteldheid van Holland en Westvriesland*.

TER SCHELLING; zie SCHELLING, (TER) Deel XXVI. bladz. 208.

TER WISPEL, volgens den rang der ſtemmingen, het tiende Dorp in de Grietenij *Opſterland*, in het Frieſche Kwartier *Zevenwouden*, alwaar het veertig Stemmen uitbrengt. Uit die aanmerkelijk getal van ſtemdraagende Landen of Zathen mag men over de aangelegenheid des Dorps een niet ongunſtig oordeel vellen. En, inderdaad, men ziet 'er, in het Noorden, voortreffelijke Weilanden, de *Wispeler Vennen* genaamd; in 't Westen zeer uitgebreide Hooilanden; elders hoog en vruchtbaar Bouwland, 't welk zeer goede Boekweit en Rogge uitlevert. De Kerk ſtaat in eenen Polder van vergraaven land.

TER

TER WOLDE, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrostampt van Veluwe, onder het Schoutampt van *Voorst*. Het Dorp is van geringe aangelegenheid. Van het adelijk Huis *Lathmer*, in deezen oord gelegen, thans den eigendom van een aanzienlijk burger van *Amsterdam*, den Heere JAN ANANIAS WELLINK, is elders verslag gedaan.

TER ZOOL, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, in welke het, onder de overige Dorpen, den vijfden rang bekleedt, en drieëntwintig Stemmen uitbrengt. De Kerk, eertijds aan St. VITUS gewijd, wordt door den Leeraar van *Sibrandabuuren* bediend. Van ouds telde men hier verscheiden aanzienlijke, adelijke Huizen of Staten, onder andere die van de Geslagten van BROERSMA, SIXMA, HAGSTRA en ALBADA. Zij zijn nog heden ten dage, doch slegts onder de gedaante van Boerewooningen, in wezen. *Wigara-huis* was reeds in den aanvang der Vijftiende Eeuwe bekend. WOPKE WIGARA, die onder de Friesche Edellieden een voornamen rang bekleedde, hadt aldaar zijne woonplaats, en wierdt 'er, in den Jaare 1433, gevangen genomen.

TETERINGEN, een Dorp in de Baronnie van *Breda*, een groot half uur gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam, en onder het regtsgebied daar van behoorende. De ingezeetenen van dit Dorp worden aangezien als Buitenpoorters van *Breda*, met de Burgerij van welke Stad zij, in zommige opzigten, de zelfde Voorregten genieten. Ook zijn de Predikanten van *Breda* verpligt, om 'er, des Zomers, nu en dan den Predikdienst te koomen waarneemen. Doch dit geschiedt niet dikwijls, alzo het getal der Hervormden zeer gering is, en de Dorpelingen meestal uit Roomschgezinden bestaan. Het getal der ingezeetenen zal om en bij de duizend bedragen. Van ieder duizend Guldens der jaarlijksche belastingen, moeten zij achtëntwintig Guldens zeventien stuivers en acht penningen opbrengen.

TET-

TETRODE, met *Albrechtsberg* en *Vogelenzang*, te zamen eene Ambagtsheerlijkheid, aan de Stad *Haarlem* behoorende, is gelegen in het *Baljuwschap* van *Brederode*, en ſtrekt zich uit, van het Zuiden na het Noorden, in eene rechte ſtreek, van *Noordwijkerhout* tot aan *Velzen*, langs de Duinen van de Noordzee. Volgens de jongſte opneeming, vinden wij de Landen, in deeze drie Landſtreeken, gezamentlijk, begroot op negenhonderd zeventienteenig Morgens en honderd achtentwintig Rooden.

TETRODE, beter bekend bij den naam van *Overveen*, gelijk *Albrechtsberg* onder dien van *Bloemendaal*, legt ongeveer een half uur gaans buiten de Zijlpoort van *Haarlem*, aan den Duinkant, onder het Regtsgebied dier Stad. De legging is zeer aangenaam, in een bevalligen oord, van wegen de menigte Luſtplaatzen, van meer of minder uitgeſtrektheid, welke men alhier aantreft. Het is geen Kerkdorp, maar eene aanzienlijk groote Buurt, met een Kerkhof, bij welken een Klokhuis ſtaat, van een Uurwijzer voorzien. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie. Men ontmoet 'er, in den omtrek, veele Warmoeziershanden en Tuinen, welker voortbrengzels, onder andere, dienen om *Amſterdam* en *Haarlem* te ſpijzigen.

TEXEL, het Zuidlijkſte der Eilanden, welke de Noordzee van de Zuiderzee afſcheiden, legt ten Noorden aan den Uithoek van Holland, aan dien kant, op den afſtand van iets meer of minder dan eene Mijl. Het beſtaande Water, het Texelſche Gat, anders ook het *Marsdiep* genoemd, ſtroomt tuſſchen beiden. De Zuidkant des Eilands legt alzo tegen het Dorp *de Helder* over. Ten Zuiden en ten Westen heeft *Texel* vrij zwaare Duinen, die, egter, niet overal even breed zijn. Aan den Zuidwestkant heeft men de grootſte breedte. Bij het Dorp *de Koog*, Noordwaarts gelegen, zijn ze zeer ſmal. Aan den Noordkant grenst het Eiland aan het *Eierland*. De Oostzijde heeft geene Duinen, maar moet door Dijken, tegen de hooge Vloeden, beveiligd worden.

Reeds

Reeds voor lang is *Texel*, als een afzonderlijk landschap, bekend geweest. In de Lijst der goederen, aan St. Martens-Kerk, te *Utrecht*, toebehoorende, vindt men het reeds in den jaare 900 vermeld. Doch in dien tijd schijnt het nog geen Eiland, maar met het vaste Land verbonden geweest te zijn. Veel verschilde de gedaante des Eilands, in dien tijd, van die het tegenwoordig heeft. Behalven zijne meerderd uitbreiding na binnen of Oostwaarts, in de Zuiderzee, strekte het zich zeer verre uit na den Westkant, in de Noordzee. Toen de steller van dit Artikel, nog geene dertig jaaren geleeden, dit Eiland bezogt, herinnert hij zich, aldaar Landlieden te hebben gesproken, toenmaals tusschen de vijftig en zestig jaaren oud, die hem verzekerden, hoe het hun heugde, wanneer zij, in hunne aankoomende jongelingschap, met den Hooiteelt opledig waren, dat hunne landen zo verre Westwaarts lagen, dat zij, op een Zomerschen dag, niet meer dan vier vragten Hooi konden thuis haalen; terwijl tegenwoordig, het verst afgelegene Land, aan het uitrijden, het beladen van den Wagen en het te rug keeren, weinig meer dan anderhalf uur tijds zoude verderen. Ook herinnert zich de zelfde steller, hoe hij, op zekeren tijd, met een Kaagschipper, buiten Diein wandelende, op een vasten grond, met eene soort van Gras begroeid, van den geloofwaardigen man verstondt, dat hij, in vroegere dagen, ter zelfde plaatze, menigmaalen met zijn Kaagschip voor anker hadt gelegen. Ongeloofelijk veele moeite heeft zich wijlen de kundige Alkmaarsche Regent, de Heer en Mr. R. PALUDANUS gegeeven, om door onwraakbaare bewijzen, de aloude zeer groote Westlijke uitgestrektheid van *Texel* aan te toonen. Uit de aangevoerde getuigenissen van Visschers en Lootslieden blijkt, hoe op *de Haaks*, eene droogte, eene goede halve Duitsche Mijl in Zee gelegen, eertijds een Bosch moet gestaan hebben; als mede, dat dezelve, na verloorene Ankers visschende, telkens bleeven hegten aan de Stammen en Wortels van boomen, welke zij, zomtijds, boven water haalden; strekkende zich deeze rasige grond langs de geheele buitenkust van *Texel*, naar gissing omtrent anderhalve Mijl van den wal, en wel agter het Noordlijkste Dorp *de Koog*, zo wijd in de breed-

breedte uit, dat men het Land uit het gezigt moet zijn, voor dat men geheel vrij van de boomen, ſtruiken en heſten is. Niet langer geleeden dan het Jaar 1776, was, bij eene verklaaring van geloofwaardige lieden, voor Notaris en Getuigen, al het bovenſtaande den bovengenoemden Oudheidkenner gebleeken. De zelfde reden, welke de geheele Zeekust, tot aan den Zuidlijken Hoek van Holland, allengskens, heeft doen inkrimpen, zal ook de afſpoeling van ons Eiland vervoorzaakt hebben.

Intusſchen, hoe algemeen men ook van gevoelen zij, dat *Texel*, in overoude tijden, aan den Oostkant en aan den Zuidkant, met het vaste land verbonden geweest is, ten aanzien van den tijd der afſcheuringe is men 't op verre na niet eens. Wij hebben ons eenige moeite gegeeven, om dit oudheidkundig geſchil te onderzoeken, doch allerwegen zo veel duisterheid en onzekerheid gevonden, dat wij, voor ons zelven, hier omtrent niets ſtellige durven beſluiten. Dat het in de Dertiende Eeuw nog met de vaste kust vereenigd was, gelijk de Heer ALTING meende, ſchijnt, uit de nader aangevoerde bedenkingen van den genoemden Heere PALUDANUS, van alle waarſchijnlijkheid niet ontbloot te zijn. Menigvuldige hooge Watervloeden vinden wij, in 's Lands aloude Kronijken, vermeld. Een derzelven zal, ten langen laatſte, *Texel* van het vaste land afgeſcheurd, en aldus in zijne tegenwoordige gedaante van een Eiland gebragt hebben.

Aangaande de Hiſtorie van het Eiland *Texel*, in 't algemeen, ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

Naa dat dit gewest, 't zij geheel, of voor een gedeelte, eenigen tijd, aan de Utrechtſche Kerk behoord hadt, wierdt het, in den Jaare 985, bij gifte van Keizer OTTO DEN III, de eigendom van DIRK DEN II, Graave van Holland; hebbende hij hetzelve, alvoorens, ter Leen bezeeten. Een geruimen tijd bleef het, zedert, in Graaflike handen. Dus vinden wij, dat, in den Jaare 1182 of 1183, Graaf FLORIS DE III de Friezen op *Texel* bedwong, en hen noodzaakte, vierduizend Marken Zilvers aan hem op te brengen. WILLEM DE I ſtelde, in 't Jaar 1204, zijne Nigt, de Graavin ADA, op het Eiland *Texel* gevangen. Die van *Texel* hadden met de

Dreg-

Dregter-Friezen zich, in den Jaare 1288, aangekant tegen de onderneemingen van Graave FLORIS DEN V tegen Westfriesland, en onderwierpen zich in den Jaare 1289. Wij vinden dat *Texel*, als een Graaflijk Leen, weleer is bezeeten geweest bij JAN VAN HENEGOUWEN, *Heere van Beaumont*, die het, bij Handvest van den Jaare 1317, alle Regten vergunde, die zijn Broeder Graaf WILLEM DE III van dien Naam, of DE GOEDE, aan die van *Hoogwouder-Ambagt* en *Dregterland* vergund hadt. Naderhand hebben zijne Opvolgers uit den Huize van CHATILLON, *Graaven van Blois*, meede verscheiden Voorregten aan die van *Texel* gegeeven. Na het afsterven van GUY VAN BLOIS, vervielt dit Leen aan Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, in of omtrent den Jaare 1398. Hij schijnt 'er zijne tweede Gemaalinne MARGARETA VAN KLEEVE mede begiftigd te hebben, dewijl men een Handvest van haar vindt van den negenden Junij des Jaars 1401, die door Hertog ALBRECHT in den zelfden jaare bekragtigd wierdt. Ook bezat zij het na zijnen dood, gelijk blijkt uit een Brief, gegeeven in *Texel* den eersten September des Jaars 1405. Hertog WILLEM DE VI, *Graaf van Holland*, schonk op den zesëntwintigsten Maart des Jaars 1414, naar loop van den Have, en aldus in den Jaare 1415, aan die van *Texel* het Poortregt en gelijke Vrijheden als die van *Alkmaar* bezaten, in welk Regt zij ook door Schout, Schepenen en Raade der Stad *Alkmaar*, in den Jaare 1434 zijn erkend. Na het overlijden van deezen Graave heeft zijne Weduwe, MARGARET VAN BOURGONJE, Moeder van Vrouw JAKOBA, de Heerlijkheid van *Texel* in Lijftogt bezeeten; 't welk blijkt uit een Oktrooi, door haar in den Jaare 1436, gegeeven om den Polder van *Waalenburg* en eenige andere nabijgeleegene Polders te bedijken. Uit kragte der bezittinge, die Vrouwe MARGARETA VAN BOURGONJE gehad heeft, vindt men waarschijnlijk onder de Privilegien van *Texel*, het Handvest van Hertog FILIPS VAN BOURGONJE, wegens den Eed, welken hij gedaan heeft aan alle de Ingezeetenen der Landen, die hem na den dood van Vrouwe MARGARET waren aanbestorven. Gemelde Hertog beloofde in den Jaare 1442, voor hem en zijne Nakoomelingen, de Heerlijkheid en 't Land van *Texel* in Hoogen

noch in Lange Geregten oolt te zullen verkoopen of vervreemden. Die van *Texel* verlooren egter, onder de Regeering van deezen Vorst, alle hunne Regten en Handvesten, om dat zij zich, in of omtrent den Jaare 1416, met de Kennemers oproerig en wederhoorig tegen hunnen Landsheer gedraagen en getragt hadden hem de Stad *Haarlem* te ontweldigen. Dit Vonnis wierdt hun, in den Jaare 1456, gelijk meede het opbrengen van zeker ongewoon Haardstedegeld, kwijtgescholden, en zij in hunne Voorregten hersteld. In den Jaare 1491, bemagtigde JAN VAN NAALDWYK *Texel* en *Wieringen*, en kreeg aldaar veel aanhang. Hij bragt omtrent deeze Eilanden den meesten Zomer door, en hieldt de Zuiderzee en Zeegaten onveilig. Die van *Texel* mengden zich toen ter tijd nevens de Kennemers in 't zo genaamde *Kaas-* en *Broodspel*, waar over zij naderhand door den Hertog van *Saxen* gevoelig gestraft wierden. „ Vijfëntwintig personen „ van *Texel* moesten in 't zwart, blootshoofds, ongegord en „ knielende, vergiffenis koomen verzoeken. De Handvesten „ des Eilands moesten den Hertoge in handen gesteld worden. „ De Hertog behieldt de straffe der Eilanderen, die tot den „ vijand overgeloopen waren, aan zich. Zij moesten zijn „ Huis sterk maaken, naar inhoud der Brieven, hun door „ den Raad van Holland toegezonden. Voorts moesten zij „ duizend Andries Guldens aan boete en twee Maanden lang „ vijfëntwintig Knegten betaalen, die onder den Schout van „ *Texel* staan en dienen zouden om 't Eiland in rust te houden." De verlooren Voorregten zullen hun, naar alle waarschijnlijkheid, of te gelijk met de andere Kennemers en Kennemervolgers, of in den Jaare 1494, weder gegeeven zijn. Het Regt, ten minsten van den Wind en de Lammerzienden, die zij in Erfpagt bezaten, en welke aan den Baljuw van *Medenblik* waren overgegeeven, wierden hun, in het laatstgemelde jaar, wederom opgedraagen. In 't Jaar 1522, wierdt *Texel*, tweemaal door de Geldersche Friezen, gebrandschat. In den aanvang van Maart des Jaars 1571, deeden de Watergeuzen eene Landing op *Texel*. Het Huis van den Schout en eene Kerk wierdt door hen verbrand. Dikwijls heeft *Texel*, door hooge Vloeden en zwaare Stormen, geleeden,

en

en men hadt hier zwaare inbreuken in de Jaaren 1625, 1628 en 1629; doch zedert het leggen van den Zanddijk, waar door het Eierland aan *Texel* vereenigd wierdt, is het Eiland meer beveiligd. In Oorlogstijden, heeft men gemeenlijk zorge gedraagen om *Texel* te versterken, en behoorlijk bezet te houden. In Julij des Jaars 1672, poogde de Engelsche Vloot hier eene Landing te doen; doch 't wierdt haar door eene ongewoone Ebbe, die twaalf uuren duurde, belet. Op de Ebbe volgde eene hevige Storm uit den Noordwesten, die twee vijandlijke Schepen deedt vergaan, en veele anderen zwaar beschadigde. In den Jaare 1756 gebeurde bij *Texel* een voorval, welk merkelijk opziens baarde. Een Duinkerksche Kaaper, in de gedaante van een Poon of Goereesche Visscherschuit, naderde een Engelsch scheepje, van *Nieuw-York* na *Amsterdam* bestemd, 't welk thans niet verre van het Nieuwe Diep voor anker lag. Daar men geen vermoeden van Kaaperij, in eene onzijdige haven, hadt, viel de bemagtiging gemaklijk, en zeilden de *Franschen*, voorts, met den Prijs na Zee, den zo genaamden Praaijschipper toeroepende, *Ik weet wel dat* Holland *en* Frankrijk *het eens zijn.* Welhaast viel de Engelsche Gezant hier over klagtig bij de Algemeene Staaten, eischende dat de Prijs, in den zelfden staat als hij genomen was, zou worden te rug gegeeven. Zo gelukkig slaagde hier in de Staatsche Gezant aan 't Fransche Hof, de Heer LESTEVENON VAN BERKENRODE, hoewel met zeer veele moeite, dat, in de te rug gave van Schip en Laading, eerlang aan den eisch van den Engelsman voldaan wierdt.

Op de reize van den Prinse Erfstadhouder met zijne Gemaalin, in den Jaare 1768, door de voornaamste Gewesten van Holland, hadt ook *Texel* de eere der tegenwoordigheid van het Vorstelijk paar. Het genoot, op de Reede, een Watervermaak, 't welk, van wijd en zijd, eene menigte nieuwsgierigen lokte. Bij de aankomst aan *de Helder*, wierden hunne Hoogheden begroet met Eereschooten van de Batterijen, die bij *Kijkduin* en op het Strand geplant waren. Nevens vijf Oorlogschepen, onder bevel van den Vice-Admiraal ROEMER VLACQ, lagen 'er zeven Admiraliteits Jagten,

op de Reede. Straks naa de komst van hunne Hoogheden op een dier Jagten, zag men van hetzelve de Vlag van den Admiraal Generaal waaien, en wierden dezelve met eenëntwintig ſchooten van de Oorlogſchepen begroet. In een oogenblik zag men van de masttoppen der Oorlogſchepen de Vlaggen van alle bekende volken waaien, die 's avonds even ſpoedig wederom verdweenen. Naa de overnachting, in een der Jagten, op de Texelſche Reede, begaf zich het Vorſtlijk paar, 's anderendaags morgens, na het Admiraalſchip *de Phenix*, hieldt 'er het Ontbijt, geduurende 't welk men de Schepen verſcheiden verrigtingen zag doen, en vertrok van daar na den Texelſchen Wal, om het Eiland te bezigtigen. In vreugdebedrijven zogt hier de een den anderen den loef af te ſteeken. Eene aardige verraſſing, voor hunne Hoogheden, was de verwelkooming, uit naam van de Regeeringe des Eilands, in ſchoone en welgepaste dichtregels. De Heer BALTHAZAR HUIDECOPER, Baljuw van *Texel*, overbekend door zijne Dichtkunde, hadt ze opgeſteld en den Eilanderen toegezonden. In den Jaare 1778 deedt men, op *Texel*, eene ontdekking, in zich zelve van klein belang, doch voor den Oudheidkundige van veel gewigts. Onder het graaven in zekere Hoogte, bij het Dorp *de Waal*, *Sommeltjesberg* geheeten, vondt men eene aloude Begraafplaats, en in dezelve verſcheiden gereedſchappen en ſieraaden, aanwijzende hoe men 'er, weleer, een voornaamen Held, of anderen man van aanzien, ter aarde hadt beſteld. Van meer belangs, ten algemeenen beste, was de aanleg van eene nieuwe Haven, ten Oosten van het Eiland, op verzoek van de Kaag- en Ligterſchippers aan zijne Hoogheid, toen dezelve, in den Jaare 1778, eenen keer na deeze oorden deedt. Op 's Vorſten veelvermogende voorſpraak bij 's Lands Staaten, maakte men wel haast eenen aanvang van het werk, en zette het met zo veel ſpoeds voort, dat in het laatst van September des Jaars 1780 de nieuwe Haven geopend wierdt. Ruim genoeg is deeze Haven, voor behaadene Ligterſchepen, om, met ſtaande Zeilen, daar te kunnen binnen laveeren. Het getal der Vaartuigen, welke zij kan bevatten, is vrij aanmerkelijk. Twee weeken naa de eerſte opening, telde men 'er reeds bij de zestig, van

aller-

allerlei slag, welke 'er eene wijk- of legplaats zogten. Hoewel deeze Haven alleenlijk van dienst is voor kleine Vaartuigen, zij dient, nogthans, eenigermaate, ter vergoedinge van een verlies, door *Texel* gelegen, in het verloopen van *de Horst*, een Zandbank, welke eertijds, met een bolronden rug, aan de Zuidzijde van het Eiland na den kant van *de Helder* plagt uit te steeken. Behalven de kleinere binnenlandsche schepen, vonden de Koopvaardijvaarders, uit Zee koomende, daar agter eene veilige legplaats tegen de inloopende golven der Zee. Nog geene dertig jaaren geleeden, hielden meer dan honderd schepen, van allerlei grootte, daar agter winterlaage, tot geen klein voordeel der Eilanderen, vooral van het nabuurig Dorp *de Hoorn*. Sedert is de diepte, agter den nuttigen Zandbank, allengskens toegenomen, en de uitsteekende punt omgekruid: zo dat dezelve, thans, met den vasten Wal van het Eiland vereenigd is. Nalijver, of eenige andere reden, zal de oorzaak geweest zijn van het opschorten en staaken der maatregelen, 't eenigen tijd in 't werk gesteld, om het ontstaan dien voorvals te verhinderen.

Van den algemeenen toestand des Eilands zullen wij nu nog eenig verslag doen. Volgens de jongste meeting, beslaat *Texel*, binnen de Dijken en Duinen, eene uitgestrektheid van zevenduizend tweehonderd vijfënzeventig Morgens en zesënnegentig Roeden, Rijnlandsche maate. Bij het opmaaken der Verpondingslijsten, in den jaare 1749, telde men, op het geheele Eiland, twaalfhonderd en acht Huizen, en vijf Molens. Een dier Molens, in het Dorp *Koog*, is, zints dien tijd, afgebroken. Behalven verscheiden Buurten en Gehugten, telt men 'er zes Kerkdorpen: *den Burg*, *de Hoorn*, *Oosterend*, *de Waal*, *Koog* en *het Oude Schild*. Het *Nieuwe Schild* mag insgelijks den naam van Dorp dragen, om de menigte van huizen en bewooners. Van het eertijds zeer aanzienlijk Dorp *de Westen* is niets meer overig, dan de Kerktoren en eenige hier en daar verspreide Huizen. Van de opgeteelde Dorpen, die ieder hunnen afzonderlijken Leeraar hebben, is *de Burg* het voornaamste. Zie daar van een afzonderlijk Artikel, Deel VIII. bl. 1156. De Doopsgezinden

Genootſchap betreft, de Direkteurs der Stigtinge, nevens de Leden van het eerſte Genootſchap alleen, en ten aanzien van het tweede Genootſchap, de opgemelde Beſtuurders, nevens alle de Leden der beide Genootſchappen. Ter belooninge voor hunne moeite zouden de Heeren Direkteurs, gelijk ook de Boekhouder genieten, jaarlijks, ieder duizend Guldens, en de Leden der beide Genootſchappen elk honderd guldens. Wijders was de uitdrukkelijke begeerte des Heeren TEYLER VAN DER HULST, dat het Huis, door hem bewoond, en hem in eigendom behoorende, ſtaande in de Damſtraat, agter en digt bij de Waag, altoos zoude blijven onverkogt en onvervreemd, om te dienen tot eene Vergaderplaatze, zo van Heeren Direkteuren, als van de Leden van beide Genootſchappen. In het zelfde Huis moest ook bewaard worden de Boekerij, nevens de Verzameling van Tekeningen en Prenten. Ten allen tijde zouden alle de Leden daar toe een vrijen toegang, midsgaders vrijheid van behandelinge en gebruik hebben. Eindelijk moest de Verzameling telkens vermeerderd worden, door den aankoop van alle zodanige voorwerpen, welke men oordeelde tot nut of ſieraad der beide Genootſchappen te kunnen ſtrekken; zijnde aan de Heeren Direkteuren de onbepaalde magt en vrijheid gelaaten tot het aankoopen van al dat geen, waar door, naar 't oogmerk des Overleedenen, de bevordering van Godsdienst, de aanmoediging van Kunſten en Weetenſchappen, en het nut van 't algemeen zouden kunnen voortgezet of bereikt worden.

Aan de perſoonen, zo tot Direkteurs of Beſtuurders der Stigtinge, als tot Leden der beide Genootſchappen benoemd, was de begeerte van wijlen hunnen Stadgenoot niet gebleeken, of dezelven beraamden de dienſtige maatregels, ter bevorderinge van een oogmerk, waar uit zij begreepen, zeer veel nuts te kunnen voortvloeien. Naast het uitdenken en waereldkundigmaaken van Prijsvraagen, de beide Genootſchappen betreffende, was, onder andere, eene der eerſte werkzaamheden, het beraamen van het plan tot een *Muſeum*, of bewaarplaats van Kostbaarheden van Natuur en Kunst, deels door den Heer TEYLER VAN DER HULST reeds verzameld; deels, van tijd tot tijd, nog aan te koopen, ten dien-

ſte

ſte der Stigtinge. Eene Vorſtelijke Zaal mag dit *Muſeum* heeten. Men vindt het onmiddelijk agter het Huis van den Stigter, thans *Teijler's Fondatiehuis* genaamd. De gedaante daar van is een langwerpig Eirond. Gelijksgronds ziet men, langs heenen, eene menigte Kaſſen, met glaazen Raamen, dienende tot bergplaatzen van allerlei Werktuigen, tot de Wis- en Proefondervindelijke Natuurkunde behoorende; als mede, in kleine Laadtjes, van Ertzen, Verſteeningen en andere Natuurlijke Zeldzaamheden. Onder de Natuurkundige Werktuigen bewondert, vooral, het kunstkundig oog eene Elektrizeer-Machine, van buitengewoone grootte, benevens den rijken toeſtel, daar toe behoorende, voornaamelijk de zo genaamde Batterij. In 't midden der Zaale, langs haaren grootſten middellijn, ſtaat een Tafel, van Mahoniehout, van een keurig maakzel, dienende ter bewaarplaatze van eene rijke Verzameling van Tekeningen en Prenten. Boven de gemelde Kunstkaſſen, loopt, rondom de Zaal, eene Gaanderij; even zo veele Kaſſen als beneden ontmoet men hier, geſchikt voor eene Verzameling van de uitgeleezenſte Boeken, in allerlei taalen en over allerlei Weetenſchappen en Kunſten. Nog hooger zijn, in den omtrek, de Glasraamen, door welke de overbezienswaardige Zaal genoegzaam licht ontvangt. Boven op het Dak heeft men een klein Vertrekje of Zitplaats getimmerd, van waar men, over den vermaaklijken omtrek der Stad *Haarlem*, een verrukkend uitzigt heeft. Als eene vrugt der werkzaamheden van de Beſtuurders der Stigtinge en van de Leden der beide Genootſchappen, heeft men, van tijd tot tijd, zien uitſchrijven zeer belangrijke Vraagen, en op dezelve Antwoorden volgen, blijken draagende van de Geleerdheid en Oordeelkunde der Schrijveren, en, uit dien hoofde, te regt bekroond met den uitgeloofden Eerepenning.

Zie de *Voorrede voor de Godgeleerde en Natuurkundige Verhandelingen*; als mede *Uit Medegedeelde berigten.*

THAMEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, digt bij het Dorp *Uithoorn*, aan den Amstel. De uitgestrektheid der Heerlijkheid vinden wij op driehonderdzevenëntachtig Morgens en tweeënnegentig Roeden begroot. Door middel van eenen Dijk, de *Thamendijk* genaamd, wordt het Distrikt in twee deelen gescheiden; het eene draagt den naam van Binnendijkschen, het ander dien van Buitendijkschen Polder. De laatstgemelde is genoegzaam geheel uitgeveend, en vertoont de gedaante van eene groote waterplas. Meer droog lands, hoewel insgelijks veel waters, bevat de andere Polder. Van ouds stondt de Kerk van het Dorp *Thamen* binnenwaarts, op eenigen afstand van den Amstel. Thans staat zij aan de genoemde Rivier, en pronkt aldaar met een sierlijk Koepeltorentje. Zij wordt, zedert het Jaar 1624, bediend door haaren eigen Leeraar, dien zij, voormaals, met het Dorp *Mijdrecht* plagt gemeen te hebben. Van ongelijk langer duurzaamheid was de vereeniging der twee Dorpen in het burgerlijke. Tot in den Jaare 1755 hadden zij den Schout gemeen, en bestondt de Regtbank, aan welks hoofd de Schout van *Mijdrecht* was, uit zeven Schepenen, vijf van het laatstgenoemde Dorp, de overige twee uit *Thamen*. Het gunstig verhoor, bij 's Lands Staaten, om een eigen Schout, wierdt, eerlang, gevolgd van een ander, om een afzonderlijken Regtbank: om alzo de ongelegenheid, om telkens te *Mijdrecht* te regt te moeten staan, te voorkoomen. Ook dit verzoek wierdt ingewilligd, en verkreegen de Dorpelingen, door verkiezing van den Proost van St. Jan te *Utrecht*, onder wiens Regtsgebied het Dorp *Thamen* behoort, uit eene overgeleverde Nominatie, eenen derden Schepen. Behalven den Regtbank van Schout en Schepenen, heeft men 'er twee Buurtmeesters, twee Kerkmeesters, twee Armmeesters van de buitenarmen, eenen Sekretaris en eenen Bode. Men telt 'er ruim honderd Huizen.

THABOR, weleer een aanzienlijk Klooster, bij het Friesche Dorp *Ysbrechtum*, in de Grietenij *Wijmbritzeradeel*, omtrent een half uur gaans van de Stad *Sneek*. Het volgde de regels van de Orde

Orde der Reguliere Kanunniken te *Windesheim*, bij *Deventer*. De Stigter van dit Klooster was een Friesch Edelman, RIENK BOKKEMA. Met den Koning van *Engeland*, hadt deeze, zijnde voorheen geweest Heerschap te *Sneek*, in den afloop der Veertiende Eeuwe, de Turken beoorlogd, en was, ter beloooninge van zijne dapperheid, door den zelfden Vorst tot Ridder geslagen. Naa den dood zijner Echtgenoote, BOT SIKKINGA, dogter van FEKKE SIKKINGA, Edelman te *Dongjum*, reisde hij, in bedevaart, na *Jerusalem*. Uit het Oosten te rug gekeerd, verzelde hij, in den Jaare 1390, Hertog WILLEM VAN GELDER na *Lithauwen*, om den wederspannigen Vorst van dat Gewest, ten behoeve der Duitsche Ridderen in *Pruisen*, te helpen betengelen. Bij de verovering van het Slot *Gaarde* vondt BOKKEMA een Mariabeeld, welk hij na *Friesland* voerde, en, bij zijne wederkomst, in de St. Antonis- of Kruisbroeders Kerk, te *Sneek*, deedt plaatzen. In den Jaare 1398 ontving hij, uit handen van Hertog ALBREGT *van Saxen*, de waardigheid van Baljuw van *Wijnbritzerdeel*, *Gaasterland* en *Doniawerstal*. Doch vermids hij de zijde der Landzaaten volgde, welke men Hollandsgezinden noemde, verloor hij, door bewerking der andersgezinden, die waardigheid, en wierdt hij tevens, in den Jaare 1349, genoodzaakt, het Land te ruimen. Zijn Huis, *Roodenburg* genaamd, staande in de Burgstraat, te *Sneek*, wierdt, bij die gelegenheid, vernield. Omtrent deezen tijd, met den aanvang der Vijftiende Eeuwe, trof Hertog ALBREGT een Bestand met de *Friezen*. Verscheiden uitgeweekene Edelen kwamen toen te rug, en onder deeze RIENK BOKKEMA. Een jaar lang onthieldt hij zich te *Stavoren*. Op de uitnodiging der *Sneekers*, keerde hij vervolgens in hunne Stad te rug, en wierdt 'er, in den aanvang des Jaars 1402, met algemeene blijdschap ontvangen. Nog in dat zelfde jaar gaf hij zijne dogter ten huwelijk aan den Edelen AGE HARINXMA, die hier door Heerschap van *Sneek* wierdt, in de plaats van zijnen Schoonvader, welke voorts het Kloosterleeven omhelsde, om het overschot zijner dagen aan stille godsdienstoeffening te wijden. Het boven genoemde Klooster te *Windesheim* was de wijkplaats, welke hij verkoos. Geduurende zijn verblijf aldaar beving hem

hem de lust, om in zijn Vaderland diergelijk eene stigting op te rigten. Ten dien oogmerke droeg hij zijne landerijen, omtrent *Sneek* gelegen, nevens nog eenige andere, op aan het Kapittel van gemelde plaatze, onder voorwaarde van 'er een Klooster te bouwen. Gereedelijk wierdt zijne aanbieding aangenomen, en het Klooster gestigt op den grond van eenige Huizen, bij den naam van *Aberth* bekend. Volgens de geestigheid dier tijden, veranderde men, door letterverzetting, dit woord in dat van *Thabor*; welken naam de Bisschop, bij de inwijding, aan het nieuwe gestigt gaf. Sints het Jaar 1410 tot in den Jaare 1437 droeg BOKKEMA het Ordenskleed, en eindigde zijne dagen, in het door hem gebouwde Klooster. Van een zijner Opvolgeren in het Kloosterbewind, WORP VAN THABOR, vindt men dit merkwaardig zeggen aangetekend, *dat de Duivel altijd zijne wooning in den Kap der Monniken gehad heeft.* Nevens de overige gewijde gestigten, ten platten Lande van Friesland, is ook dit, eerlang, verdwenen, en tot waereldlijke gebruiken aangewend.

Zie SCHOTANUS en WINSEMIUS.

THEMAAT, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, paalende, ten Noorden, aan *Breukelen* Nijenrodes Geregt. De geheele uitgestrektheid beslaat vijfhonderd negenënzestig Morgens. In 't geheel telde men 'er, nu veertig jaaren geleeden, veertien Huizen.

THETINGA, weleer eene zeer aanzienlijke State, of adelijk gestigt, bij het Dorp *Wieuwerd*, in de Friesche Grietenij *Baarderadeel*. Eerst diende zij, geruimen tijd, ter woonplaatze van het adelijk Geslagt van WALTA. Naderhand wierdt zij, door koop, de eigendom van de dweepende Gezinte der *Labbadisten*, die 'er een Klooster bouwden. De geleerde ANNA MARIA SCHUURMAN, tot die Gezinte behoorende, eindigde hier haare dagen. Naderhand wierdt de State de eigendom van den Veldmaarschalk Graave MAURITS VAN NASSAU, uit wiens handen zij kwam aan Jonkheere HANS WILLEM,

Baron

Baron van Alva, Grietman van deezen Deele; welke, vervolgens, het Huis in een nieuwen smaak begon te vertimmeren. Eer nog het werk was afgedaan, overleedt, in den Jaare 1733, deeze Edelman; wiens erfgenaamen niet slegts den opbouw staakten, maar ook de weleer aanzienlijke Stins in de gedaante van eene gemeene Boerderije bragten.

THIEL; zie TIEL.

THIN. (Mr. FLORIS) In het Sticht van *Utrecht*, even als in *Holland*, hadt men, bij ouds, een aanzienlijken Ampenaar, welke den titel van Advokaat voerde, zedert in dien van Raadpensionaris veranderd. Niet meer dan vier personen, egter, hebben deezen post bekleed, welke, vervolgens, in dien van den Sekretaris van Staat versmolten is. Mr. FLORIS THIN was de eerste op die lijst. Hij was een man van veel gezags, en in welken 's Lands Staaten groot vertrouwen stelden. Toen de Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1570, tegen de Stichtenaars het wreede vonnis hadt geveld, om hunne toegeevendheid jegens de Onroomschen, waarbij, onder andere, de Steden des Landschaps van het Voorregt, om ter Staatsvergaderinge te verschijnen, beroofd wierden, zondt men Mr. THIN, herhaalde reizen, na *Brabant*, om, door aanbiedingen van geld, den Landvoogd te vermurven; doch alles zonder vrugt. Gelukkiger slaagde hij, in den Jaare 1579, in de bewerking der *Utrechtsche Unie* of Vereeniginge. Nevens Mr. FLORIS VAN HEERMALE, was Mr. THIN het voornaamste werktuig, waar van Prins WILLEM DE I, ten dien einde, in het Landschap van *Utrecht* zich bediende. In den Jaare 1586 gevoelde Mr. THIN, nevens anderen, de felle slagen van LEICESTERS heerschzucht. Op aanhouden van zeker Engelschen Heere NORTH, geboodt hem de Vroedschap, te gader met eenige andere ingezeetenen, de Stad *Utrecht* te verlaaten. Hij begaf zich na *Montfoort*, en gaf, van daar, den Staaten van *Holland* kennis van zijn wedervaaren. Deeze hem, nevens de overige uitgezetten, houdende voor eerlijke lieden, nodigden hen na hun Gewest, om 'er zich in regten te kunnen verantwoorden. Onder vrijgeleide van LEICESTER

te

te *Utrecht* zijnde te rug gekeerd, ontving de Advokaat, nevens eenige anderen, eerlang briefjens, waar bij hem, van nieuws, gelast wierdt, zich binnen vijf dagen te begeeven na eene onpartijdige plaats; met bedreiging, dat, in gevalle van nalaatigheid, zijne goederen, tot 's Lands gebruik, aangeslagen, en zijn huis zou geplonderd worden. Andermaal begaf zich Mr. THIN na *Holland*, alwaar hem de Staaten in hunne hoede namen. Zijn Ampt wierdt hem, zedert, ontnomen, met behoud, nogthans, naar het schijnt, der daar op gestelde Jaarwedde. Bij de verandering, in den Jaare 1588 voorgevallen, kwam Mr. THIN in de Stad te rug, en wierdt in zijnen post hersteld. Gelijk 's Lands Advokaat, JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, in *Holland* geweest was een der voornaamste bewerkers van de opdragt der Stadhouderlijke waardigheid aan Prinse MAURITS, dus vindt men ook, in *Utrecht*, Mr. FLORIS THIN genoemd onder de zulken, welke, in het genoemde Gewest, 's Prinsen bevordering bewerkt hadden. Dit viel voor in den Jaare 1590; en dit was tevens het laatste merkwaardige bedrijf van 's Mans leeven, naardien hij in dat zelfde jaar overleedt.

THOLEN, (*Het Eiland*) een der Eilanden van de Provincie *Zeeland*, en wel het Oostlijkste, wordt ten Oosten bespoeld van het *Volke Rak*, ten Westen van *de Keeten*, ten Zuiden van *de Schelde*, hier *Beneden Schelde* genaamd, en ten Zuiden door een smal water, de Rivier *de Eendragt*, van de vaste Kust van *Staats-Brabant* gescheiden. De uitgestrektheid van het Eiland vinden wij begroot op vijftien-twintigduizend vijfhonderd vijftienveertig Gemeten en honderd-achtennachtig Roeden. Ten aanzien der grootte is het dus het vierde in rang onder de Zeeuwsche Eilanden. Behalven de Stad van den zelfden naam als het Eiland, vindt men 'er nog eene smalle Stad, *St. Maartensdijk*, en verscheiden doorgaans fraaie Dorpen, nevens een goed getal Polders. De meeste Dorpen hebben hunne afzonderlijke Kerken, die door eigen Leeraars bediend worden.

THOLEN,

THOLEN, (*De Stad*) gelegen op het Eiland van dien naam, bekleedt den vierden rang onder de Zeeuwſche Steden. Zij legt in het Oostlijkſte gedeelte des Eilands, aan de Rivier *de Eendragt*, de ſcheiding tusſchen hetzelve en *Staats-Brabant*. Niet meer dan een uur gaans, hemelsbreedte, legt *Tholen* van *Bergen op den Zoom*. 'Er is 'er, die den naam afleiden van den *Tol* of *Thol*, welken de Schippers, van *Holland* of *Brabant* vaarende, hier plagten te betaalen. Hoewel deeze afleiding eenigzins algemeen mag ſchijnen, meent men 'er, egter, eenigen grond voor te vinden, bij de oude Schrijvers, welke deeze Stad, in het Latijn, *Tolna* of *Tolontum* noemden. De geleerde ADRIANUS HOFFERUS, Rentmeester van het Eiland *Tholen*, was van dit gevoelen, ſchrijvende, in een Latijnsch Gedigt, de volgende regels:

„ Thola Brabantiræ nimium contermina terræ
„ A veteri priscum munere nomen habet.
„ Scilicet hac data sunt quondam Portoria sede,
„ Cum merx finitimis transveheretur aquis."

Waarſchijnlijk moet de oorſprong deezer Stad worden toegeſchreeven aan het Veer, 't welk men nog heden ten dage bij dezelve aantreft, en eene zeer gereede en gemaklijke gelegenheid verſchaft, om, door het overvaaren van de Rivier *de Eendragt* met eenen Pont, te lande in *Brabant*, en vervolgens in *Holland* te kunnen koomen. Naardenkelijk zal men, bij het Veer, ten behoeve der Reizigers, eerst eenige Huizen gebouwd hebben, die voorts in getal zijnde toegenomen, tot een Dorp, en eindelijk tot eene Stad zijn aangegroeid. In vroeg moet dit zijn voorgevallen, naardien wij *Tholen*, reeds in den Jaare 1399, eene *Stad* genoemd vinden.

Even als de meeste andere Zeeuwſche Steden, dus was ook, eertijds, *Tholen* eene afzonderlijke Heerlijkheid, welkers bezitters dezelve van de Provincie ter Leen bezaten. Omtrent het midden der Dertiende Eeuwe, vinden wij JAN VAN AVENNES, *Graaf van Henégouwen*, als den eerſten Heer genoemd. Een broeder van Graave WILLEM DEN GOEDEN, JAN

geheeten, was 'er, honderd jaaren later, eigenaar van, en deedt zeer veel, ter verbeteringe en verſterkinge der Stad. Hem volgde zijne dogter, JOHANNA VAN HENEGOUWEN, Graavin van *Soiſſons*, welke drie Zoonen naaliet, die elkander in 't bezit der Heerlijkheid volgden. Door het kinderloos overlijden des laatſten broeders, kwam, in den Jaare 1397, de Heerlijkheid aan de Graaflijkheid, in gevolge, meent men, van een Beſluit van eenige Steden en Dorpen, volgens 't welk, bij het uitſterven van hunne tegenwoordige wettige Heeren, geene nieuwe in de plaats verkoozen, maar de bijzonderlijke Heerlijkheden aan de Graaflijkheid zouden worden opgedragen. — Onder de lotgevallen der Stad verdienen de volgende de meeste opmerking. Een zwaare brand, in den Jaare 1452 voorgevallen, rigtte 'er deerlijke verwoestingen aan. De meeste Huizen, en onder dezelve het Gasthuis, wierden een proof der vlammen. Men rekende dat naauwlijks het zesde gedeelte der Stad behouden was gebleeven. Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE beraamde, bij die gelegenheid, eenige ſchikkingen, tot den herbouw der Stad behoorende. Om de nabijheid van *Tholen* aan *Brabant*, heeft men, in de gemelde Stad, meermaalen de Vergaderinge van *Zeeland* gehouden. Onder andere geſchiedde dit in den Jaare 1500. Vijftien jaaren daar naa wierdt *Tholen* verpand, ter afbetaalinge der ſchulden van Koning KAREL *van Kastille*. De Stad wierdt hierom, verſcheiden maalen, ter Vergaderinge der Provincie niet beſchreeven. Ook verloor zij den rang boven *Goes*, die, voormaals, naa *Tholen* ter Staatsvergaderinge plagt te ſtemmen. Toen de *Naſſauſchen*, in den Jaare 1572, eenige voordeelen in *Zeeland* behaald hadden, ſchepten zij daar uit zo veel moeds, dat zij, op het aanhouden van eenige Vlaamſche Edelen, op den dertienden November, onder beleid van ARENT VAN DORP, Gouverneur van *Zierikzee*, eenen aanſlag op *Tholen* waagden. Doch zij wierden, van den Overſte MONDRAGON, zo kloekhartig ontvangen, dat zij, met verlies van zeer veele manſchap, eerlang, de wijk namen. Nog ongelukkiger ſlaagde een tweede aanval, met verſterking van nieuw volk ondernomen. Veele Officieren en omtrent twee derde deelen der Gemeenen lieten 'er het leeven. De

Stad,

Stad, nogthans, wisselde, eerlang, van partij: in de maand April des Jaars 1577 verdroeg zij zich met den Prins VAN ORANJE, onder zekere bepaalde voorwaarden, tusschen zijne Doorluchtigheid en de Gemagtigden der Stad, op den zevenden dier maand geslooten. *Tholen* ontving, nog in het zelfde jaar, Staatsche bezetting. Vergeefs deedt de Hertog VAN PARMA, in de maand September des Jaars 1588, eenen aanslag, om het Eiland nevens de Stad van de Spaansche zijde af te trekken. Ten dien einde zondt hij den Heer van MONTIGNI, en OCTAAF, eenen der jonge Graaven VAN MANSFELD, met achthonderd man derwaarts. Het laagste water waarneemende, lobberden zij door de *Vosjemaar*, gedekt door tweeduizend Schutters, die boven op den Dijk lagen. Aldus meenden zij den toegang te openen voor de Troepen. Doch EVERHARD, *Graaf van Solms*, Kolonel van een Zeeuwsch Regiment, die op het Eiland het bevel voerde, met tweehonderd en vijftig man toeschietende, stelde zich te weer op den Dijk, bij de Stad, agter de opgeworpene Borstweeringen. Van deeze plaats deedt hij niet alleen de manschappen, die zich te water hadden begeeven, te rug deinzen, maar noodzaakte hen ook, eenen tweeden aanval te staaken. De Heeren MONTIGNI en MANSFELD raakten, in den aftogt, zo vast in het slijk, dat ze niet dan met moeite, door de hunnen, daar uit gered wierden. Aan vierhonderd Spanjaarden kostte deeze aanslag het leeven. Even vrugtloos slaagden de onderneemingen des vijands, in de Jaaren 1594 en 1597, de laatste door verraad, 't welk aan PIETER HARINEMAN en DIRK VAN SYPESTEIN, beiden in dienst der Staaten, den hals kostte. Gelijk elders, dus ontstonden ook te *Tholen*, van tijd tot tijd, verschelden aanmerkelijke beweegingen. De eerste beweeging viel voor, naa het overlijden van Prins WILLEM DEN III, in den Jaare 1702. Het Gemeen was zeer misnoegd op PIETER KAREL DE BILS, *Heer van Koppensdamme*, om dat hij, zo als men zeide, bij 's Prinsen leeven en in naam van denzelven, een willekeurig gezag hadt geoeffend in 't stuk der Regeeringe. De komst van eenig Krijgsvolk, van wegen de Staaten van het Gewest, derwaarts gezonden, deedt den oproer spoedig bedaaren. Doch de rust was van

geen langen duur. Men zogt 'er verandering in de Regeering, en kon gemaklijk een voorwendzel vinden, om, van nieuws, de gemoederen gaande te maaken. Straks viel men klagtig over het bezwaar en den overlast, welken de Stad van de onlangs daar binnen gezondene Soldaaten leedt. Daarenboven hadt JAKOB WOUTERS, *Heer van St. Jansſteen*, Rekenmeester en permanente Raad der Stad, te wege gebragt, dat, door eenige burgers, een Verzoekſchrift wierdt ingeleverd bij de Staaten der Provincie, waar bij zij begeerden, dat, op de aanſtaande beſtelling der Wet, orde mogt geſteld worden, om reden dat het Regeerings-Reglement, in den Jaare 1675 gemaakt, zedert de afſlijvigheid des Stadhouders, van geene kragt was, en alzo niet meer konde gelden. Hoewel bij de Staaten het beſluit was genomen, dat de tegenwoordige Regeering, die in de maand Maij veranderd moest worden, bij voorraad nog zes weeken in 't bewind zoude blijven, vernieuwden, egter, de Wethouders zelve, op den gewoonlijken dag, de Regeering. WOUTERS, bij die gelegenheid van zijne Raadsplaatze ontzet, vervoegde zich hier op bij 's Lands Staaten, met klagte over het onregt, 't geen hem was aangedaan. Tot nog toe was het Krijgsvolk binnen *Tholen* gebleeven. Doch naauwlijks was het, in de maand Junij, vertrokken, of 'er ontſtondt eene geweldige beweeging in de Stad, en vervolgens over het gantſche Eiland, tusſchen den Baljuw NIKOLAAS DUURKANT met zijnen aanhang, en de zulken, die het met WOUTERS hielden. Het bleef niet bij ſchelden en dreigen; men viel op elkander aan met geladen geweer; zo dat eenige burgers zwaare kwetzuuren ontvingen, of het leeven verlooren. WOUTERS zegepraalde in deezen ſtrijd; waar naa hij, op den eenëntwintigſten der genoemde maand, door lieden van zijnen aanhang, na het Stadshuis geleid, of liever gedraagen wierdt. Met bewilliging der zamengevloeide menigte ging men ſtraks over tot het verkiezen van eene nieuwe Wethouderſchap, en wierdt WOUTERS in zijne waardigheid herſteld. Intusſchen hadden 's Lands Staaten, te *Middelburg*, van het voorgevallene te *Tholen* de tijding ontvangen, en namen het zo euvel, dat WOUTERS te raade wierdt, elders eene ſchuilplaats te zoeken. Hun Edel Mogende deeden hem,

zedert,

zedert, openlijk indaagen, en gaven verlof aan het Hof van *Holland*, om eenige uitgeweekene *Tholenaars*, die zich in dat Gewest onthielden, en voor hoofden der oproermakers gingen, gevankelijk na *'s Hage* te voeren. Terstond daar op deeden de Staaten, door Gemagtigden, de Wet, van nieuws, veranderen. Het gerugt liep, zedert, en het vondt geloof bij veelen, dat WOUTERS een ontwerp gesmeed hadt, om den Koning van *Prutsen* aan het Markgraafschap van *Veere* en *Vlissingen* te helpen, en zelf aan het Stadhouderschap der voornaamste Gewesten. De Stad kwam, binnen kort, wederom in rust.

Zwaarder, dan uit deeze beweegingen ontstaan, was de ramp, welke de Stad, in den Jaare 1712, trof. Een troep Franschen kwam, op den vierëntwintigsten Augustus, 's morgens met het aanbreeken van den dag, onder 't geleide van den Brigadier JAKOB PASTEUR, bij 't Botshoofd aan de Pont, waar mede zij de Rivier overvoeren en verder naa en in de Stad trokken. Zij plonderden de Stad meest leeg, namen eenige Regenten en Burgers mede, en vertrokken wederom, naa een kort verblijf van weinige uuren, met hunne roof, die wel op drieënzestig honderd duizend Guldens begroot wierdt, naa dat zij alvoorens den Baljuw DUURHOUT hadden genoodzaakt, te teekenen voor tienduizend Rijksdaalders, om de Stad, en den Baljuw van *Nieuw Vosmaar*, om die plaats voor afbranding te bevrijden. Hunne Gevangenen wierden na *Namen* gevoerd. Tot vergoeding van die brandschatting, gelijk mede wegens de kosten van het onderhoud der te *Namen* zijnde Gevangenen, wierdt in 't vervolg bij de Staaten ook een besluit ter betaalinge genomen. Men wil dat deeze overrompeling tot weerwraake over eene stroopinge der Bondgenooten in *Frankrijk*, door eene bende der Bondgenooten, onder 't gebied van den Generaal Major GROVESTEINS, in Junij van dat zelfde jaar gedaan, geschied zou zijn. Zoo haast de tijding van dit ongeval op dien zelfden dag binnen *Middelburg* gekoomen was, vergaderden de Staaten nog in dien zelfden nagt, om zo veel moogelijk voor verdere onheilen zorg te draagen; zendende eenige manschap uit de bezettingen der Steden *Vlissingen* en *Veere* voor *Borgen*

op den Zoom, om den vijand in zijnen aftogt te ſluiten, en voornaamelijk om de overige Eilanden der Provincie tegen verderen inval, in geval van nood, te beſchermen. Doch het bleef bij dien ramp, welke tot merkelijk nadeel van de Stad en verarminge van haare Ingezeetenen ſtrekte; des men voor hun, op verzoek van die van *Tholen*, ter Staatsvergadering gedaan, binnen *Middelburg* en andere Zeeuwſche Steden, eene Colleſte deedt, ter ondersteuninge der meest noodlijdende huisgezinnen.

Wanneer de Stad *Bergen op den Zoom*, in den jare 1747 door de Franſchen belegerd wierdt, was men in *Tholen* in geene kleine verlegenheid. Men nam agter ten eerſten alle moogelijke voorzorg: want bedugt zijnde dat de Franſchen, alvoorens met die belegeringe voort te gaan, zich eerst meester van *Steenbergen* zouden gemaakt hebben, om, langs dien kant, agter of binnen de Linien koomende, *Bergen* aan de Westkant geheel in te ſluiten, zo wierdt het noogdig geoordeeld *Steenbergen* af te ſnijden, en zo veel moogelijk was, den toegang na *Bergen* en tot den *Eendragt* en 't Eiland van *Tholen*, te beletten door het Inunderen der Polders van het *Weſtland*, *Aanwas Rubeere*, en nog eenige naastaangelegene Landen. Te *Tholen* wierdt een Schipbrug geleid over den *Eendragt*, en het Hoornwerk tot een voorpost (*Tête du Pont*) gemaakt: doch de vijand liet *Steenbergen* onaangeroerd. Zedert wierdt de Schipbrug verlegt na het *Botshoofd*, één uur van *Tholen*, alzo de Bergſche Polder mede onder water gezet was door eene doorſnijding aan ieder einde van 't *Lange Water*, en eene aan den *Eendragt* tuſschen *Tholen* en de *Schelde*. Bij het Fort *Zeelandia*, op den hoek van den Bergſchen Polder, wierdt de Binnen- of zo genaamde Groene dijk doorgeſtoken, waar door de Glijmes Polder onder water raakte; en ook een doorſnijding aan den Kladſchendijk, daar die aan den Eendragt-Polder eindigt, gemaakt; zo dat van de *Schelde* tot aan *Steenbergen* eene doorgaande Inundatie kwam. Op de noodige plaatzen wierden ook Batterijen met geſchut voorzien gemaakt, als op 't Fort *Zeelandia* en den Kladſchendijk; en aan de Westkant van den *Eendragt*, op plaatzen daar de Rivier bij laag water de minſte diepte heeft.

De

De Verschanzingen en Batterijen met geschut bezet, waren van den Zeedijk der Hikke-Polder tot *Tholen* twaalf, en van *Tholen* tot de *Schelde* langs den Zeedijk vijf in getal.

Bij het onvoorziens inneemen van *Bergen*, op den zestienden September van dat jaar, was het alarm in *Tholen*, en het vlugten uit *Bergen* derwaards, onverbeeldelijk. Zes Regimenten uit de Linien van agter *Bergen*, kwamen toen binnen *Tholen*. De Stad zelve wierdt toen, benevens het geheele Eiland, van alles tot verweeringe voorzien, zo dat zij ook behouden bleef, en met haar gantsch *Zeeland*, dat anderszins in groot gevaar zoude geweest zijn van overmeesterd, of ten minsten van *Holland* afgesneeden, te worden.

De laatste merkwaardige gebeurtenis, de Stad *Tholen* betreffende, die wij zullen verhaalen, is, het voorgevallene ter gelegenheid der verheffinge van Prinse WILLEM DEN IV. tot Stadhouder van het Gewest. De laatste der Zeeuwsche Steden was *Tholen*, welke in deeze bevordering stemde; zij geschiedde aldaar op den zevenëntwintigsten van Maij des Jaars 1747. Het gemeen hadt daar van geene kennis gekreegen, of de boeren van *St. Anne-Land* en anderen, ter Stad in gerukt, vorderden verandering in de Regeeringe. Men riep „ dat de „ Regenten 't Land verraaden hadden, en dat men, te *Zierikzee*, 't verraad klaarlijk ontdekt hadt." Doch deeze ontdekking bestondt alleenlijk hier in, dat men, in eene oude kist, die 't volk meende met buskruid gevuld te zijn, niet dan zand gevonden hadt, behalven dat het geschut van binnen vol steentjes zat. Men begeerde dan, ook te *Tholen*, 't geschut en den voorraad van 't buskruid te onderzoeken. 't Geschiedde. Doch 't geschut wierdt wel gelaaden bevonden. De tonnetjes buskruid, opgeslaagen, ter keure van de boeren, die 'er den arm, tot op den bodem, instaken, waren ook behoorlijk gevuld. Toen wilden de boeren de proef neemen van 't geschut. Zij staken een stuk af, zonder te gedoogen, dat 'er de kogel afgenomen wierdt. De kogel snorde eenen renbode van den Hertog VAN KUMBERLAND, toen juist den dijk langs rijdende, voorbij, zonder hem te raaken; doch hij klaagde, naderhand, zeer, over 't gevaar, welk men hem hadt doen loopen. De boeren, hier op na huis ge-

keerd, zonden, eenige dagen laater, eene bezending, met den Predikant en Sekretaris van *St. Anne-Land* aan 't hoofd, na *Tholen*, om eenigen uit de Regenten te ontzetten van 't bewind, of ten minste te bevorderen, dat hun eenige bijzitters uit het platte Land wierden toegevoegd. De Stad, raakte, hier op, in roere. De Regenten verlieten 't Stadhuis, daar de boeren en 't graauw, drie dagen lang, huis hielden, alles doorsnuffelende; en alles, met naame, al wat in de Fransche taale geschreeven was, voor blijken van Landverraderije opneemende. Daar waren 'er zelfs, die, op 't zien van een afschrift der Verklaringe des Konings van *Frankrijk* van den zeventienden April uitriepen: *al weer een brief van den Koning van Frankrijk!* Doch de Predikant KAREL THIBAUT bragt de woeste menigte, eindelijk, tot bedaaren, en bewoog ze, naa huis te gaan. De Regenten namen toen hunne plaatzen wederom in, schoon zij in gedurigen angst waren, voor de boeren: waarom de Poorten gesloten bleeven. Zelfs ligt de Wethouderschap zeker geschut, welk een linkwegs van de Stad stondt, vernagelen, op een gerugt, dat die van *St. Anna-Land* voor hadden, zich meester van het zelve te maaken, om het tegen de Stad te gebruiken. Die van *Vosmaar*, kennis gekreegen hebbende van dit vernagelen, kreeten 't uit, als een tastbaar bewijs, dat men, in *Tholen*, verstand hielde met den vijand. De Drossaard van *St. Maartensdijk* scheen zelf niet te weeten, wat hij van dit vernagelen van 't geschut denken zou, en was niet voldaan, over de reden, die 'er hem de Wethouderschap van gaf. Te *St. Anne-Land*, bleeven de boeren oproerig, tot dat 'er, op verzoek van die van *Tholen*, vijftig Dragonders, uit de bezetting van *Bergen op den Zoom*, in 't Dorp gelegd wierden, die 'er, eenigen tijd, huis hielden. De Predikant ADOLF VAN LOON, die zich, in den aanvang der beweeginge, aan 't hoofd der bezendinge bevonden hadt, wierdt toen, gevankelijk, na *Tholen* gebragt, daar hij een tijd lang in hegtenis zat. Doch, eindelijk, beweezen hebbende, dat men hem tot het aanneemen van den last gedwongen hadt, wierdt hij op vrije voeten gesteld. De Stad en het Eiland raakten dus eenigskens in rust.

Thans

Thans zullen wij overgaan tot eene meer bijzondere beschrijving van de gelegenheid en merkwaardigheden der Stad *Tholen*. Men heeft aldaar drie Poorten, behalven eenen uitgang, aan de Oostzijde der Stad, door het Kontreibharp, na het buitendijkſche Land aan de Rivier *de Eendragt*. Derzelver naamen zijn, de *Oudelandſche*, ook de *St. Andries-Poort* en de *Vormaarſche-Poort*; de derde is eene Waterpoort, aan den Rivierkant. Men gaat door dezelve na het Veer, alwaar men, met een Pont, na het vaste Land van *Brabant* wordt overgezet. Veel grooter, dan tegenwoordig, was eertijds het getal der Huizen. Brand en plondering hebben hetzelve, zo wel als het vermogen der burgeren, merkelijk doen afneemen. Voor ruim vijftig jaaren telde men 'er ſlegts driehonderd drieënzestig Huizen; de meesten van welken, egter, in goeden ſtaat zijn, en van den welvaart der bewoonderen duidelijke blijken draagen. Men heeft 'er drie Markten: de Groote Markt bij de Kerk, de Botermarkt en de Koornmarkt. Het Stadshuis, ſtaande op de Hoogſtraat, hoewel onderwerpen, is een vrij aanzienlijk gebouw, van Witten Arduinſteen opgehaald, en verſierd met een niet ongewallig ſpits uitloopend Torentje. Men klimt, ter wederzijde, langs vier Trappen na de Puie, die met vier Leeuwen pronkt, houdende ieder een Wapen. Van binnen ontmoet men de noodige Vertrekken, naar de onderſcheidene oogmerken des geſtigts berekend. Voorts heeft men te *Tholen* een Ammunitiehuis of Lands Magazijn, een Kruidtoren en eene Waag. De Nederduitſche Gereformeerde Kerk is een groot en aanzienlijk Gebouw, even als het Stadshuis van Witten Arduinſteen opgehaald. De tijd haarer ſtigtinge is niet bekend. Zij wierdt, na de voltooijing, aan onze *Lieve Vrouwe* toegewijd. De oudheid van het geſtigt mag men daar uit afleiden, dat het reeds in den Jaare 1404, tot eene Collegiale Kerk wierdt verheven. Er waren, ten dien tijde, in dezelve verſcheiden Altaaren en Vikarijen, ook eene dus genaamd *Gulde Mis*, die rijklijk begiftigd was. De gedaante der Kerke is een Kruisgebouw, hebbende een ſteenen Gewelf, 't welk van des kundige lieden voor een bezienswaardig Kunſtſtuk wordt gehouden. In het Choor ziet men verſchei-

scheiden Graftomben; als: die van Heere GUY VAN BLOIS, Eerſten Heere van *Tholen*, en van zijne Echtgenoote, CLARA VAN HOLLAND; voorts de Tombe van den Heere van *Poortvliet*, en insgelijks die van deszelfs Huisvrouwe. Wijders pronkt het Kerkgebouw met een hoogen vierkanten Toren, die in een Spits eindigt. Twee Predikanten, die onder de Klasſis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom* staan, verrigten hier den predikdienst. Uit deeze, nevens vier Ouderlingen, nog even zo veele Diakenen, bestaat de Kerkenraad. Voorts is 'er eene Waalſche of Franſche Gemeente, die haare Vergaderplaats heeft in een Gebouw, weleer de Vleeschhal, staande aan de Groote Markt, en door éénen Leeraar bediend wordt. Behalven deeze twee, zijn 'er nog eenige andere Christelijke Gezindheden, gelijk Godsdienſtige Vergaderingen. Een Weeshuis, welk 'er de Hervormden hebben, staat agter de Gereformeerde Kerk. Het wierdt in den Jaare 1632 gebouwd, en heeft vrij goede inkomſten: zo dat 'er een goed getal Weeskinderen rijkelijk kan verzorgd worden. De Regeering beſtaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, negen Schepenen, vier Vroedſchappen of Raaden, voorts een Penſionaris, een Theſaurier en een Sekretaris. De Baljuw wordt door den Stadhouder verkooren, uit eene Nominatie van drie perſoonen. Zijn ampt is zeer aanzienlijk. Hij is Super-Intendent van het geheele Eiland, en heeft in Oorlogstijden eenen Land-Majoor onder zich. Aan deezen geeft hij het Wagtwoord; welk hij moet brengen aan den Kapitein en de andere Krijgsbevelhebbers, die, tot het houden van Wagt en goede orde ten platten Lande, door den Baljuw worden aangeſteld. Voorts is hij Dijkgraaf over alle de Polders onder 't Regtsgebied van *Tholen*, en Rentmeester van de Graflijke Landen Domeinen over het Kwartier van *Tholen*. Eindelijk is hij ook Preſident van de Weeskamer. Van de twee Burgemeesters draagt de eene den naam van Burgemeester of Heer buiten den Bank of Vierſchaar, zijnde Preſident van de Polite, de andere dien van Burgemeester binnen den Bank of Vierſchaar, welke dus zo veel als de negende Schepen is. Het bewind van Schepenen ſtrekt zich niet alleen uit over de Stad *Tholen* en derzelver Regtsgebied, maar ook over de

Heer-

Heerlijkheid *Poortvliet*, alwaar zij insgelijks, in naame der Graaflijkheid, het regt over lijfstraffelijke misdaaden doen oefenen. Gelijk elders, dus hebben ook hier de Raaden alleenlijk stem in burgerlijke zaaken. Zij blijven hun geheele leeven in 't bewind. Behalven deeze, heeft men nog te *Thiel* een Kollegie van Kleine Zaaken, en een ander van Stadhouder en Leenmannen, voor 't welk, bij verstorving of verkoop, de Leenen, onder de Stad of derzelver Regtsgebied gelegen, moeten worden opgedragen. Eindelijk merken wij nog aan, dat de Landbouw en de Meereederij als de hoofdbronnen van het beſtaan van het meerendeel der Tholensche burgers moeten worden aangemerkt.

THOMAS à KEMPIS, man van veel vermaardheids in zijnen tijd, voornl om zijn ijverig drijven van het leerstelzel der Mijstike Godgeleerdheid. Hij wierde geboooren in de Provincie *Overijsſel*, in den jaare 1379. In dat Gewest droeg hij het Monnikskleed, in het Klooster van *Augustijnen*, op de *Agnitenberg*, bij *Zwolle*. De reuk zijner godsvrugt en heiligheid drong door tot afgelegene Gewesten, en lokte veele buitenlanders, zo wel als landzaaten, om een man, welke zo heerlijk eenen geur verspreidde, te zien en te spreeken. Het bekende stigtelijk Werk, 't welk op het inwendig en gemoedelijk Christendom met grooten ernst aandringt, *over de Navolging van Christus*, wordt gemeenlijk aan hem toegeschreeven, hoewel anderen hem het regt, van daar van de oorspronkelijke Schrijver te zijn, betwisten. Onder andere beloofde voormaals de geleerde Abt LANGLET DE FRESNOY, te zullen betoogen, dat het beroemde Boek, oorspronkelijk, in 't *Fransch* geschreeven is, door zekeren GERSEN of GERSON, en door THOMAS à KEMPIS slegts in 't Latijn vertaald. Verscheiden geleerden hebben, over dit geschil, hunne gedagten voorgedragen. De vermaarde GYSBERTUS VOETIUS maakte zeer veel opheſs van dit Geschrift.

THYSIUS (ANTHONIUS) zat op het Hoogleeraars gestoelte in de Godgeleerdheid, aan het Geldersch Hoogeschool, te *Harderwijk*, ten tijde als het Dordrechtsche Nationaale Sy-

node

node bij een vergaderde. Op aanschrijving der Staaten van *Gelderland* was hij lid der vermaarde Kerkvergaderinge. Reeds in den aanvang wierdt, nevens andere Godgeleerden, het werk der Overzieninge van de Vertaalinge des Ouden Verbonds aan hem opgedragen. Gedurende de werkzaamheden van het Sijnode was THYSIUS geenzins een ledig aanschouwer. Hij verhandelde menig geschilstuk, waar in hij de gevoelens der Remonstranten met ernst en nadruk te keer ging. Onder andere deedt hij, in de Vierënzestigste Zitting, eene uitvoerige Verhandeling, in welke hij twee Vraagstukken ten onderwerpe hadt genomen: *Vooreerst* „ Of het besluit Gods, om de „ Geloovigen Zalig te maken, ware het gantsche besluit van „ de Voorbeschikkinge ter Zaligheid?" *Ten andere* „ Of het „ Geloof eene Voorwaarde zij, die vereischt wordt in de „ geenen, die verkoozen zouden worden, dan of het zij eene „ vrugt, uit de Verkiezing volgende?" Daarenboven bediende men zich van zijne kundschap en penne, tot het zamenstellen van een Leerschrift, raakende de vijf vermaarde geschilstukken, welke, onder andere, de aandagt der Kerkvergaderinge voornaamelijk bezig hielden. Het is bekend, dat van de Nederlandsche Geloofsbelijdenisse uitgaven in de Fransche, Nederduitsche en Latijnsche taale voorhanden waren, tusschen welke men, ten aanzien van zommige bewoordingen, eenige verscheidenheid aantrof. Eene der laatste verrigtingen van het Sijnode was, het benoemen van eenige Gelastigden, om uit de drie onderscheidene uitgaven eenen druk te vervaardigen, welke, voortaan, voor echt en oorspronklijk zou gehouden worden. Nevens HERMANUS FAUKELIUS, DANIEL COLONIUS, FESTUS HOMMIUS en GODEFRIDUS UDEMANNUS, wierdt onze THYSIUS tot het volvoeren van dit werk benoemd. De ijver, met welken onze Godgeleerde, op het Dordrechtsche Sijnode, zich hadt gekweeten, bleef niet onbeloond. Bij de zuivering van het Leidsche Hoogeschool van Remonstrantsche of Remonstrantsgezinde Hoogleeraaren, viel hem een der opengevallene gestoelten te beurt, op raad van het Zuidhollandsche Sijnode, welk hem den Heeren Bezorgeren daar toe hadt aangepreezen. Het beroep aanvaard hebbende, deedt hij zijne Intreerede, op den tienden December des Jaars 1619,

Over

Over de Godgeleerdheid, en de wijze, op welke de beoefening van dezelve moet worden aangeleid.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie*, MEURSIUS, *Athen. Bat.*

TIBAUT. (PIETER JANSZOON) Wij maaken van deezen perſoon gewag; om onze Leezers te doen opmerken, hoe al vroeg, zints de eerſte verkondiging, de gezuiverde Leere der Onroomſchen te *Amſterdam* ingang hadt gevonden, en met een, op hoedanig eene wijze dezelve aldaar verſpreid wierdt. TIBAUT, naamelijk, was een Boekdrukker in de gemelde Stad. Op den zevenden Augustus des Jaars 1628 wierdt hij veroordeeld, bij Vonnis van Schepenen, om twee uuren op de Kaak te ſtaan, en vervolgens eenen Bedevaart te doen na onze *Lieve Vrouwe* te *Rijsſel*. De misdaad, hem ten laste geleid, en om welke hem deeze ſtraffe wedervoer, was, het drukken van *ſchandelijke en oneerlijke briefgens*. De Heer WAGENAAR is van oordeel, dat deeze *briefgens* op de Leere der Onroomſchen doelden, en dat door dezelve moeten verſtaan worden zekere kleine *Liedekens*, welke, zo als uit eene Keure der Stad van den Jaare 1531 blijkt, langs de ſtraaten en voor de Huizen gezongen wierden, om alzo de begrippen en leerſtellingen van de predikers der Kerkhervorminge te verſpreiden. Een niet ongepaste inval voorwaar. Men weet, hoe men, ter verſpreidinge van zekere ſtaatkundige begrippen, het zelfde hulpmiddel, meermaalen, met een gewenscht gevolg, te baate heeft genomen.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam.*

TICHELAAR, (WILLEM) man van ſlegt berugte zeden, Wondheeler te *Piershill*, een Zuidhollandsch Dorp, in het *Land van Putten*. 't Is bekend, dat de beroemde KORNELIS DE WITT de waardigheid van Ruwaard van dat diſtrikt bekleed-

kleedde. In zekeren zin, derhalven, was TICHELAAR aan zijn gebied onderhoorig. Wat den man de eerste aanleiding gaf tot zijn volgend snood bedrijf, is twijfelagtig; maar dit zeker, dat hij den Ruwaard, bij het Hof van Holland, verklaagde, als schuldig aan eenen toeleg op het leeven des Prinsen VAN ORANJE. Gelijk de tijden toenmaals boos en agterdogtig waren, leende men aan dés Woudheelers zeggen gehoor, en vondt het, uit hoofde der veelvuldige omstandigheden, met welke hij zijne beschuldiging bekleedde, zo aanneemelijk, dat de Advokaat Fiskaal, Mr. JOAN KUISCH, na *Dordrecht* wierdt gezonden, om den Ruwaard te ligten, en na *'s Graavenhage* te voeren. Hier bragt men hem in de Kasteleinij van den Hove van Holland, alwaar TICHELAAR insgelijks verscheen, doch vrijheid van gaan en koomen hadt. Hij keerde, eerlang, na *Piershill*, om, zo als hij zeide, andere bewijzen te halen van de misdaad, waar mede hij den Ruwaard beschuldigd hadt. 's Manns aanbrengen en beschuldiging kwam, hoofdzaakelijk, hier op neder: „ Op den „ zevenden Julij des Jaars 1672, gekoomen zijnde aan het „ Huis van den Ruwaard, om hem te spreeken over zeker „ regtsgeding, waar in TICHELAAR tegen den Heer en den „ Schout van *Piershill* was ingewikkeld, tot 's anderendaags „ was uitgesteld. Op den bestemden tijd zich, andermaal, „ vervoegd hebbende, was hij bij den Ruwaard toegelaaten; „ hoewel deeze nog te bedde lag. Van de bijzonderheden, „ in deeze zamenkomst voorgevallen, gaf de Woudheeler het „ volgende verslag: Dat de Ruwaard beloofd hadt, hem in „ zijn regtsgeding behulpzaam te zullen zijn, mids hij zich „ verbondt, den Ruwaard ook zekeren dienst te zullen doen; „ dat TICHELAAR zich hier toe genegen en bereid getoond „ hebbende, de Ruwaard hem, met veel omslags van woorden en redenen, hadt voorgehouden, dat de Prins nu Stadhouder geworden was, en men niet zoude rusten, voor „ en aleer men hem Souverein gemaakt hadt; dat dit, intusschen, zeer verderflijk voor den Lande was, zaardien de „ Prins ligtelijk met eene dogter van de eene of andere buitenlandsche Mogendheid konde trouwen, en alzo het Land „ aan eenen vreemden Heer brengen; dat het 'er eindelijk

„ om-

„ onder of over, bulgen of barsten moest, en het den Lande
„ niet wel konde gaan, of de Prins moest van kant geholpen
„ worden; dat 'er wel dertig voornaame lieden waren, wel-
„ ke het hier op hadden toegelegd, die alleenlijk na een be-
„ kwaam voorwerp zogten, om het ſtuk te volvoeren; dat
„ hij Ruwaard, ten dien einde, het oog op hem hadt laaten
„ vallen, en, indien hij zich wilde verbinden, op de eene of
„ andere wijze, 't zij door vergif, ſtaal of ſchietgeweer,
„ den Prins van kant te helpen, hem eene belooning van
„ dertigduizend Guldens zoude bezorgen; behalven het Bal-
„ juwſchap van *Beijerland*; dat hij, verleid door zo ſtree-
„ lende beloften, zich, ter volvoeringe van het ſtuk, bij
„ eede verbonden, en voorts, van den Ruwaard, zes Zilve-
„ ren Dukatonnen op hand hadt ontvangen; dat hij hier op
„ van den Ruwaard was gegaan, doch, naa verloop van acht
„ dagen, zijne verbintenis nader overwoogen hebbende, eene
„ zo ondraaglijke wroeging van de ſnoodheid van het ſtuk
„ hem hadt aangetast, dat hij zich na het Leger bij *Bodt-*
„ *grave* begeeven, en aldaar, eerst aan den Heere VAN AL-
„ ERANTSWAARD, 's Prinſen Hofmeester, en vervolgens aan
„ den Heere VAN ZUILENSTEIN, het gantſche geheim ontdekt
„ hadt; dat hij voorts, met den eerstgenoemden Heere, na
„ *'s Graavenhage* gereisd zijnde, de zaak aan zijne Hoogheid
„ zelve hadt geopenbaard, door welke 'er het Hof van Hol-
„ land kennis van hadt gekreegen."

Intusſchen was TICHELAAR, op ſterk aanhouden der Regeeringe van *Dordrecht*, in naauwe bewaaring geſteld op de Voorpoort van den Hove, werwaarts de Ruwaard, uit de Kaſteleinij, insgelijks was overgebragt. Hij zat aldaar, tot zo lang het Vonnis van den Ruwaard was opgemaakt. Toen ſtelde men hem op vrije voeten. Eer hij de hegtenis verliet, was hem door zekere iemand in 't oor geluisterd, dat over den Ruwaard geene zwaarder ſtraffe, dan die van ballingſchap, was uitgeſproken; doch dat hij (TICHELAAR) nu maar na buiten gaan moest, en het volk ophitzen, om zulk eenen ſchelm, die den Prins hadt willen vermoorden, van kant te helpen. Hoe getrouw hij aan deeze opſtooking het oor leende, is genoeg bekend. Want naauwlijks was de

Raad-

Raadpenſionaris JOAN DE WITT, met oogmerk om zijnen broeder den Ruwaard af te haalen, op de Voorpoort getreeden, of TICHELAAR tradt na buiten. Onder het gaan over het Buiten- en Binnenhof wierdt hij door zommigen ſtaande gehouden, tegen welke hij zeer ſtoute redenen gebruikte, zeggende, onder anderen, dat de Ruwaard zijn Vonnis hadt, doch niet zwaar genoeg, alzo een van hun beiden zekerlijk zijn leeven hadt behooren te verliezen: de Ruwaard, indien hij ſchuldig ware, of hij zelve, indien hij hem valſchelijk betigt hadde. Zijnen weg vervorderende tot aan de Kaſteleinij, ontmoette TICHELAAR aldaar eenen befaamden Ligtmis, *Jonker* VAN DER MOREL in de wandeling geheeten. Met deezen aan de praat geraakt zijnde, tradt hij voorts na binnen, daar hij vervolgens plaats nam voor de opengeſchoovene glasraamen. Gedagtig aan de opſtookingen, bij zijne loslaating hem in 't oor gefluisterd, wendde hij thans zijne aanſpraak tot de menigte, die, van tijd tot tijd, begon aan te groeien. Hij zeide, onder andere, „ dat men den Ruwaard ſlegts om de leus gepijnigd hadt; dat men hem den kop voor de voeten hadt behooren te leggen; doch dat „ de Regters hem ſlegts met ontzetting van zijne ampten en „ met ballingſchap geſtraft hadden, om dat de Regters, zo „ wel als de Ruwaard zelve, ſchuldig waren." Door zulk eene taal de gemoederen van het volk, tot eene aanmerkelijke hoogte, hebbende opgezet, en daar uit hoop ſcheppende op het treffen van zijn doelwit, ſtak hij het hoofd buiten het Venſterraam, en riep met luider ſtemme: *Mannen, die Hond*, meenende den Ruwaard HORNELIS DE WITT, *zal daadelijk met zijnen broeder* (den Raadpenſionaris JOAN DE WITT) *uitkoomen. Wreekt u nu aan die Schelmen.* De andere daar naa. *Daar zijn 'er nog wel dertig aan vast.* Hoe gelukkig dit middel van opſtookinge voor den booswigt, doch hoe rampzalig voor de gebroeders ſlaagde, is van elders bekend, en zal, op het Artikel dier ſlagtoffers van Staat, door ons verhaald worden.

Hoe het kwaad dikmaals zijnen meester ſtraft, blijkt uit de lotgevallen, welke vervolgens deezen ſnooden onverlaat bejegenden. De Heer J. WAGENAAR meldt, hier omtrent, eenige

eenige bijzonderheden, die, in allen deele, het voorkomen van echtheid hebben. Op 's Mans bekende kunde en omzigtigheid ons verlaatende, zullen wij dezelve hier overneemen.

„ Niet lang naa het ombrengen der broederen DE WITT (dus verhaalt de naauwkeurige Hiſtorieſchrijver) kwam TICHELAAR ten huize van den Heere VAN HEEMSTEDE, toen oudſten Rekenmeester van Holland, begeerende van hem het Ampt, welk hem toegezeid was, voor den dienst, dien hij aan 't Land gedaan hadt. De Heer VAN HEEMSTEDE vraagde, *wie hem het Ampt toegezeid hadt? De Heer* VAN ZUILENSTEIN, antwoordde TICHELAAR. *Ga dan*, hernam de Heer VAN HEEMSTEDE, *na den Heer* VAN ZUILENSTEIN, *en laat die u het Ampt geeven.* TICHELAAR kreeg, eerlang, een Ampt, Hij wierdt Stedehouder van den Heer JOHAN FRANÇOIS VAN SCHAGEN, *Heere van Heenvliet*, die Ruwaard van *Putten* geworden was, in de plaats van KORNELIS DE WITT. Doch JOHAN BOREEL, Luitenant-Kolonel, in Staatſchen dienst, in den Jaare 1681, Ruwaard geworden zijnde, gaf den Prinſe te verſtaan, dat hij met TICHELAAR niet te handelen wist, en hem gaarne, met goedvinden van zijne Hoogheid, zou afdanken. Hij vraagde, te gelijk, of zijne Hoogheid zich ook iet aan deezen mensch liet gelegen zijn? De Prins antwoordde, *neen:* daarbij voegende, *geef den hondsvot een voet in 't gat, en laat hem loopen.* Hij wierdt ook, kort hier naa, om zeker misdrijf, afgedankt. 't Schijnt egter, dat de Prins, ook naa dat hij Koning van *Groot-Britannie* geworden was, TICHELAAR nog met een Jaargeld ondersteund heeft. Immers, ruim een jaar naa 's Konings dood, in den Zomer des Jaars 1703, vervoegde hij zich bij GODARD WILLEM VAN TUIL VAN SERROOSKERKE, *Heere van Welland*, toen, wegens *Utrecht*, voortzittende ter algemeene Staatsvergaderinge, hem zeggende „ dat hij, van wegen zijne Koninglijke Majeſteit, jaarlijks, „ achthonderd guldens ontvangen hadt, in vergelding van den „ dienst, door hem, in 't Jaar 1672, aan den Lande ge„ daan; dat de Akte, welke hij hier van hadt, egter maar „ ſprak van vierhonderd guldens, willende zijne Majeſteit niet „ weeten, dat hij hem, jaarlijks, zo veel gaf." Voorts, verzoekende „ dat hunne Hoog Mogendheden, als Executeurs

„ van 's Konings Testament, hem, die nu oud en behoeftig „ was, uit 's Konings domeinen, de jaarlijksche achthonderd „ guldens lieten trekken, als te vooren." Doch men kan ligtelijk denken, dat zulk een verzoek toen geen' ingang vondt. TICHELAAR verviel, daar naa, tot de diepste elende. Men heeft hem, in eenen hoogen ouderdom, op krukken, in den *Hage*, zien bedelen, zonder dat iemand bijna, die hem kende, zich zijns erbarmde. Ook sleet hij zijne dagen in geduurige ongerustheid, erkennende, nu en dan, onder vier oogen, dat hij den Ruwaard valschelijk beschuldigd hadt, en oorzaak van den moord der twee Broederen geweest was. Hij is, volgens zommiger verhaal, in of omtrent het Jaar 1714, in den *Hage*, gestorven.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie.*

TIDEMAN, (PHILIPS) hoewel een buitenlander, verdient, nogthans, eene plaats in onze Verzameling, om dat hij in de Nederlanden, met naame te *Amsterdam*, zijnen meesten en besten leeftijd gesleeten heeft, en ook gestorven is. Hij wierdt, naamelijk, gebooren te *Hamburg*, op den twaalfden December des Jaars 1657. Gelijk het verborgen kunstvermogen, al vroeg, te weeten op het twaalfde jaar zijns ouderdoms, door eenen inwendigen aandrang zich ontwikkelde, zo wierdt zijn Vader wijslijk te raade, deeze leiding der Natuure te volgen. Hij bestteedde hem in de plaats zijner wooninge, bij zekeren RAAS, een Kunstschilder van veel vermaardheids. Acht jaaren lang het onderwijs diens Meesters genooten hebbende, beving TIDEMAN de lust, zich na *Amsterdam* te begeeven, om 'er voor eigen onderhoud te zorgen. Vooraf, egter, begaf hij zich onder het getal der Leerlingen van den vermaarden GERARD DE LAIRES, die toen een zeer beroemden naam hadt, wegens zijne bekwaamheid in het schilderen van Historiën; een vak der Schilderkunde, 't welk ook inzonderheid in TIDEMANS smaak viel. Niet langer evenwel dan een half jaar genoot hij thans dit onderwijs. Hij ging voor hem zelven werken, en hadt, wel haast, zeer veel aanzoeks om

voort-

voortbrengzels van zijn penseel. Doch het leedt niet lang, of LAIRES lokte hem wederom in zijnen dienst; in welken hij nu twee jaaren volhardde, om vervolgens, in de hoedanigheden van meester en leerling, voor altoos te scheiden. Het goed gerugt, 't geen van TIDEMANS bekwaamheid, intusschen, was uitgegaan, bezorgde hem, zints het eerste oogenblik, dat hij, voor eigen rekening, de schilderkunst begon te oefenen, zeer veel aanzoeks, en gaf hem de handen vol werk. Dit deedt hem het besluit neemen, om te *Amsterdam* zijn bestendig verblijf te houden. Hij kogt het burgerregt, en begaf zich tevens in den huwelijkenstaat. Onder de groote stukken, aan welke hij zijn kunstvermogen heeft te werk gesteld, en die nog heden van de kenners bewonderd worden, munt vooral uit het Orgel in de Lutherſche Oude Kerk te *Amsterdam*. De menigte van tekeningen en schetzen, zo van Historien als Fabelen en Zinnebeelden, welke hij heeft nagelaaten, strekken tot onwraakbaare bewijzen, zo wel van 's Mans bekwaamheid, als van zijnen onvermoeiden ijver. En, inderdaad, men vondt hem zelden ledig. Den tijd, welken hij buiten het schilderen besteedde, sleet hij met het leezen van 't een of ander nuttig boek, of met het beschouwen van tekeningen. Zo hij al eenige uitspanning nam, 't was met de Viool, waarop hij meer dan gemeen bedreeven was. Daarenboven gaat hem de naam na van opregtheid en vroomheid van gedrag; waar toe hij, nog in zijn uiterſte, zijne kinderen ernstig vermaande. TIDEMAN overleedt, op den negendeen Julij des Jaars 1705, in den ouderdom van ruim achtenveertig jaaren.

TIEL, een van ouds beroemde Stad, in *Gelderland*, in het Kwartier van *Nieuwmegen*, aan den rechter Oever van de Rivier *de Waal*, tusschen de Steden *Nieuwmegen* en *Bommel*, zes uuren gaans beneden de eerstgenoemde, en drie uuren boven de laatstgemelde Stad gelegen. Zij is tegenwoordig de hoofdſtad van de *Tielerwaard*, en was het, eertijds, van het Graafſchap *Teisterbant*; althans wordt zij bij zommige Gelderſche Historiefchrijvers, daar voor gehouden. De tegenwoordige gelegenheid der Stad, wat de ómme-

landen betreft, verſchilt van de alonde uitwendige gedaante. Volgens het gevoelen van zommigen, zou, van ouds, de Rivier *de Waal* haar omvangen, en alzo tot één Eiland gemaakt hebben. Men wil, naamelijk, dat de gemelde Rivier, een weinig boven de Stad, zich in twee armen verdeeld hebbende, een weinig beneden dezelve zich wederom vereenigde. Van grond is dit gevoelen niet ontbloot, alzo men, in de nabuurſchap, eenen ſtrook lands ontmoet, zijnde thans zeer voortreffelijk Weiland, welke nog den naam van *Waal* voert. Het oude bed der Riviere zou over dien grond geloopen hebben.

Niet even eens wordt de naam der Stad geſpeld. Zommigen ſchrijven *Thijl* of *Thiel*, anderen *Tijl* of *Tiel*. De meesten houden de laatſte voor de echte leezing, en zoeken den oorſprong der benaaminge in de betekenisſe diens woords, zijnde zo veel als *rij* of *regel*, welk zij dan meenen te doelen op een *tal* of *regel* Huizen of Viſchershutten, welke, om de bekwaame gelegenheid tot eene landing, hier zouden gebouwd zijn, en vervolgens met een Burgt of Kasteel, tot dekking of beſcherming, voorzien; al hetwelk dus den eerſten grond der volgende Stad zoude geleid hebben. Zo veel alsdans is zeker, dat, uit even geringe beginzelen, menig eene wijdvermaarde Stad is voortgekoomen.

Wat de eerſte opkomst van *Tiel* betreft, of den tijd, in welken het eene Stad is geworden, de Oudheidkundigen zijn het daar omtrent op verre na niet eens. Met zommigen te beweeren, dat zij reeds omtrent het midden der Vijfde Eeuwe eene Haven van *Belgisch Gallie*, en, gevolglijk, zo niet eene Stad, immers eene bewoonde plaats zoude geweest zijn, ſchijnt meer na grootſpraak en eene buitenſpoorige geſteldheid op eene vroege afkomst, dan na de eenvoudige waarheid te zweemen. Doch wij willen liever dit geſchil onbeſlist laaten, en de Hiſtorie der Stad, zo veel wij deswegen met zekerheid kunnen melden, kortelijk verhaalen.

Reeds zedert haare vroegſte vermaardheid, heeft *Tiel* dikmaals een pijnlijk gevoel gehad van de herhaalde ſlagen van brand, oorlog en inwendige beroerten. In den Jaare 838, of, volgens anderen, in 880, wierdt zij, door de alles afloo-

loopende *Noormannen*, voor de eerſte reize, en andermaal in den Jaare 1007 of 1009, verwoest en geplonderd. Een felle brand, in den Jaare 1134, leide een gedeelte, en, twee jaaren laater, een diergelijk ongeval een ander deel der Stad in koolen. Nog grooter was de ramp, welken, in den Jaare 1420, deeze Stad, door een gelijken ramp, geleeden heeft. Niets anders ſpaarde het alvernielend vuur, deeze laatſte reize, dan de *St. Walburgs-* en de *St. Maartenskerk*, nevens het Tolhuis en nog tien burgerwooningen. Eenige jaaren naa de tweede verwoesting, hadt de Hertog van *Brabant*, uit handen van Biſchop ADELBOLD *van Utrecht*, onze Stad ter leen ontvangen. Reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe moet *Tiel* met muuren beſlooten geweest zijn. Want men vindt aangetekend, dat Graaf REINOUD DE I, in den Jaare 1304, op de aanmadering der Brabanders, de Stad verlaaten en van alle haare Vestingwerken ontbloot hebbende, de burgers, in het volgende jaar, de muuren wederom hebben opgebouwd. Doch deeze ſtonden niet langer, dan tot in den Jaare 1332, wanneer zij, door de Gelderſchen, van nieuws om verre geworpen wierden. *Tiel* ſtondt toen nog op zich zelve. Naa de bemagtiging der Stad, door REINOUD DEN II, Hertog van *Gelder*, omtrent dien zelfden tijd voorgevallen, wierdt zij, bij het Verdrag van Vrede, kort daar op geſlooten, met *Gelderland* voor altoos vereenigd. Geduurende de befaamde burger- of liever adelkwisten, tuſſchen de *Bronkhorſten* en *Hekerens*, welke *Gelderland* niet minder dan die der Hoekſchen en Kabeljaauwſchen *Holland* beroerden, hieldt *Tiel* het met de laatstgenoemden. De Heeren VAN VALKENBURG, VAN ASPEREN EN VAN AREEL, allen Bronkhorstgezinden, en die het met Hertog REINOUD hielden, overvielen, uit dien hoofde, de Stad, in den Jaare 1346, als ook om dat zij het met EDUARD, jonger broeder, doch te gelijk vijand van gemelden Hertog, hieldt. De *St. Walburgskerk* wierdt in brand geſtoken, en honderdvijfenveertig menſchen, die op den Toren gevlugt waren, verlooren 'er het leeven in de vlammen. Het dak der Kerke, 't welk, bij die gelegenheid, merkelijk beſchadigd was, wierdt, in den Jaare 1388, of volgens andere, eerst in den Jaare 1400, wederom herſteld,

ſteld, door WARNER VAN BUDREN, Kommandeur van het Duitſche Huis. In den Jaare 1374 bemagtigde Heer RAINOUT VAN BREDERODE de Stad. De Waaldijk, tuſſchen *Tiel* en *Zandwijk*, wierdt doorgeſtoken, en het water ſtroomde met zo veel geweld ter Stad in, dat de Dampoort 'er door inſtortte. Op Paaſchdag des Jaars 1378, ontſtondt 'er, onzeker om welke reden, eene geweldige beweeging in de Stad. De burgers ſchaarden zich in twee hoopen, en vatteden tegen elkander de wapens op. Veelen der voornaamſten ſneuvelden aan wederzijden. Men behieldt, zedert, de gedagtenis deſ treurigen voorvals, in de benaaming van *kwaaden Paaſchdag*. Den brand, in den Jaare 1420 voorgevallen, hebben wij reeds vermeld. In den Jaare 1528 heeft *Tiel*, boven veele andere Steden, zich beroemd gemaakt, door eenen kloekmoedigen en dapperen tegenſtand aan Keizer KAREL DEN V, die, met een Leger van achtien of twintigduizend man, het beleg rondom de Stad geſlagen hadt. Ondanks zijn hevig beſchieten en herhaald ſtorm loopen, was hij genoodzaakt, het beleg op te breeken en af te trekken. In den aanvang der Spaanſche beroerten hadt *Tiel* veel te lijden van den overlast der Spaanſche en Walſche Krijgsbenden. Doch naauwlijks waren deeze ter Stad uit getrokken, of de burgers koozen de Staatſche zijde. Prins WILLEM DE I, hier van de lucht gekreegen hebbende, wierdt ſtraks te raade, in de maand Februarij des Jaars 1579, om den Amptman DIDERIK VYGH, *Heer van Zoelen*, last te geeven, om op zijnen naam Krijgsknegten aan te neemen, en de Stad op de best mogelijke wijze te beſchermen. Met lof kweet hij zich van den opgedragen last. Want als de Hertog VAN PARMA vergeefs zijne poogingen te werk ſtelde, om zich door geweld van de Stad te verzekeren, ſloeg hij eenen anderen weg in, om door omkooping zijn doelwit te bereiken. Ten dien einde zoga hij, door groote beloften, den gemelden Amptman in zijne belangen over te haalen. Doch 's Mans eerlijkheid en trouwe deedt hem, ook ten deezen opzigte, het hooſd ſtooten. Minder getrouw aan de belangen van den Staat was een ander Amptman, JAKOB MOM genaamd. Reeds vóór het uitgaan van het twaalfjarig Beſtand met *Spanje*, hadt deeze met den vijand

vijand heimelijk verſtand gehouden, en de belofte gedaan, de Stad *Tiel* in deszelfs handen te zullen leveren. EIBERT VAN ROTBERGEN, Geldersch Edelman, ADRIAAN VAN EINDHOUTS, Schout in het Overkwartier van *Kuik*, en eenige anderen waren zijne deelgenooten in den verfoeielijken toeleg. Doch hun handel wierdt nog bij tijds ontdekt, en aan de Vloekverwanten de verdiende ſtraffe geoeffend, door hun het hoofd voor de voeten te doen leggen. Op den zeventienden April des Jaars 1621 ontvingen zij allen drie, in *'s Graavenhage*, hun doodvonnis. Ten tijde van den inval der Franſchen in de Verééнigde Gewesten, in den Jaare 1672, bevondt zich *Tiel* genoegzaam zonder Vestingwerken, zonder Magazijn, zonder Bezetting, zonder alles, 't geen, tot het bieden van tegenſtand, vereischt wordt. Hierom vaardigde de Wethouderſchap eenigen uit haar midden af aan den Prinſe, om eenigen bijſtand te verzoeken. Doch deeze wierdt hun geweigerd, immers niet gezonden. Om evenwel den vast naderenden vijand, zo veel mogelijk, te keer te gaan, wierdt men te raade, den Dijk, tusſchen de Over- en Neder- Betuwe, met eenige manſchap te bezetten. Hier door, meende men, zouden *Tiel* en *Tielerwaart*, nevens de Landen tusſchen *Waal* en *Rhijn*, benedenwaarts, kunnen verzekerd worden. Met dit ontwerp zonden de Tielſche Heeren eenige Afgevaardigden aan den Amptman en aan de Ridderſchap van de *Neder-Betuwe*; die hetzelve goedkeurden, en 'er voorts den Prins van verwittigden. Doch de Stadhouder was reeds opgebroken, en de vijand naderde. De meesten van de Wethouderſchap waren na *Holland* gevlugt. Die nog in de Stad gebleeven waren, de Burger-Kapiteinen op het Stadshuis ontbooden hebbende, wierden met dezelven te raade, nogmaals Afgevaardigden aan den Prinſe, om onverwijlden bijſtand, te zenden. Doch deeze keerden insgelijks onverrigter zaake te rug: weshalven men beſloot, aan den Franſchen Maarſchalk Hertog DE TURENNE Gelastigden, uit de Stad te zenden, om van zijne Excellentie Vrijehoede te verzoeken. Op den zeventienden Junij des Jaars 1672 maakten zich de Franſchen meester van de Stad. Zij vertoefden 'er, tot op Paaschtijd des Jaars 1674. Naa den dood van den Stadhouder, Prinſe

weel grooter dan tegenwoordig, zedert het Koor, of liever deszelfs puinhoopen, door een zwaaren braud veroorzaakt, is weggenomen. Het marmeren Praalgraf van den Generaal Graave VAN WELDEREN is het voornaamſte ſieraad, welk men van binnen aantreft. Ook ziet men 'er Gedenktekens van 's Graaven naazaaten. De andere, of *Cecilienkerk*, heeft weinig aanziens. Zij is, waarſchijnlijk, het overblijfzel van het *Cecilien-Klooster*, 't welk, volgens SLIGTENHORST, eertijds binnen *Tiel* zou geſtaan hebben. Ouder, dan de twee voorgaanden, was de *St. Walburgskerk*, aangaande welke men vindt aangetekend, dat zij reeds omtrent het Jaar 950 bekend was. Naa herhaalde lotgevallen is zij ten eenemaale verdweenen, en de geheugenis daar van alleen overgebleeven in den grond, die nog heden den naam van *St. Walburgs Kerkhof* draagt, hoewel het niet meer tot eene begraafplaats dient. Van eenige andere gewijde Geſtigten of Kloosters, welke men eertijds te *Tiel* hadt, ontmoet men nog ginds en elders eenige overblijfzels. De Hervormden te *Tiel* worden door twee gewoone Predikanten bediend, en eenen derden hun toegevoegd, om dat hij enkel de weekbeurten, en, in drie wintermaanden, de Zondags avondbeurten waarneemt. Gemeenlijk wordt dit werk verrigt door den Leeraar van het een of ander Dorp, in de Klaſſis van *Tiel*, op aanſtelling van de Regeeringe der Stad.

Behalven die der Hervormden, heeft men ook eene Gemeente van *Remonſtranten* binnen *Tiel*; doch deeze beſtaat uit een zeer klein aantal Ledemaaten. De *Roomschgezinden* hebben 'er eene Statie, die door eenen Priester van de Orde der Predikheeren wordt bediend.

De Regeering van *Tiel* beſtaat uit eenen Rigter over de Stad en het Gerigt van *Zandwijk*, eene ſtreek lands rondom de Stad, die in Schepensbank voorzit, doch in burgerlijke zaaken niets te zeggen heeft; hij wordt gemeenlijk uit de Ridderſchap verkoozen; voorts uit twee Burgemeesteren, die twee jaaren aanblijven. Die in het tweede jaar zijner Regeeringe is, wordt, bij uitſteekendheid, *Regeerend Burgemeester* genoemd. Van de twee jaaren, welke zij buiten Burgemeestersbank zijn, bekleeden zij, het eerſte jaar, de waar-

Wij gaan nu over tot eene meer bijzondere beſchrijving van de inwendige gelegenheid der Stad, en de bijzonderheden, daar toe behoorende.

Onmiddelijk aan de rivier *de Waal* gelegen, bezit de Stad, aan die zijde, eene natuurlijke ſterkte, welke men, ter dier plaatze, met twee Bolwerken heeft vermeerderd. Men heeft 'er vier Poorten, twee aan de Landzijde, en twee aan den Rivierkant. De twee eerstgemelde voeren de naamen van de *Zandwijkſche* en de *Buurenſche Poort*, de andere die van *Kleibergſche* en *Westluidenſche Poort*. Onder de Openbaare *Waereldlijke* Gebouwen, voor hoedanigen het Stadshuis, Gasthuis en Weeshuis gehouden worden, verdient geen van allen eenige bijzondere opmerking. Het zo genaamde *Armanshuis*, hoewel niet tot de Openbaare Stads Gebouwen behoorende, is een treffelijk geſtigt. Volgens het Jaargetal, welk men in den Voorgevel leest, zoude het reeds in den Jaare 1562 getimmerd zijn. In de tegenwoordige Eeuwe heeft men het merkelijk veranderd en verbeterd.

Twee Kerken, ten dienſte der Nederduitſche Gereformeerden, heeft men te *Tiel:* de *Groote* of de *St. Maartenskerk*, en de *Kleine* of *Cecilienkerk*. De Groote, of St. Maartenskerk, dus genoemd naar den H. MARTINUS, Biſchop van *Tours*, ſtaat aan het benedeneind der Stad, tegen of gedeeltelijk bijkans in den Wal. De juiste tijd der ſtigtinge is niet bekend. Zij moet reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe in weezen geweest zijn, naardien men vindt aangetekend, dat zij, in den Jaare 1327, met verſcheiden Voorregten wierdt begiftigd; voorts, dat men, in den Jaare 1378, een nieuw gebouw aan den Toren heeft ondernomen; dat men, twee jaaren laater, het Kruiswerk der Kerke aan de Noordzijde, in den Jaare 1394 aan de Oostzijde, en in den Jaare 1403 aan de Zuidzijde heeft begonnen te vernieuwen, en, eindelijk, in den Jaare 1410 het geheele getimmerte voltooid was. In 't eerst ſtondt op de Kerk een houten Toren, gebouwd in den Jaare 1387, zeventig voeten hoog, en met leien gedekt. In den Jaare 1431 wierdt de tegenwoordige Toren naast de Kerk gebouwd. Het is een hoog zwaar vierkant, van ſteen, met eenen ſpits gedekt. Van ouds was de Kerk

kelom tot een weinig voorbij *Loeveſtein* uitſtrekt, is thans een Eiland. Voorheen plagt zij een Schiereiland, en, voor een gedeelte, aan den vasten wal verknogt te zijn. Door middel van eene doorgraavinge, uit de *Linge* in de *Waal*, bragt DIDERIK VYG, *Heer van Zoelen*, Amptman van *Tiel* en *Tielerwaart*, het distrikt in de tegenwoordige gedaante. Men heeft in de *Tielerwaart* de volgende eenentwintig Kerspels of Dorpen en Heerlijkheden: *Tuil*, *Sennewijne*, *Op-Hemert*, *Varik*, *Heezel*, *Op-Tnen*, *Neer-Tnen*, *Hiern*, *Haaften*, *Heeloud*, *Herwijnen*, *Vuuren* en *Eſt*; alle deeze behooren onder den Geregtsbank van *Tuil*; wijders, *Deil*, *Drumpt*, *Wadenoijen*, *Geldermalſem*, *Enſpijk*, *Rumpt*, *Gellekom* en *Meteren*, allen aan den Geregtsbank van *Deil* onderhoorig. Zommigen deezer Dorpen hebben eigen Predikanten, anderen eenen Leeraar met een nabuurig Dorp gemeen.

TIENHOVEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Holland*, in het *Land van Vianen*, tuſschen *Ameide* en *Langerak*, ten Noorden van de Lek. Te gader met *Ameide*, waar nevens het aan éénen Ambagtsheere behoort, vinden wij het getal der Morgens Lands op ruim achthonderd begroot. *Tienhoven* bevat, verre weg, hier van het kleinſte gedeelte. Volgens de jongſte opneeming, ſtonden in het Ambagt zevenënveertig Huizen en een Steenplaat. Het Dorp, aan den Lekdijk gelegen, heeft een klein Kerkje, met een vierkanten ſpitſen Toren voorzien. Digt bij het Dorp plagt eertijds het Huis *Herlaar* te leggen, welcer, naar 't ſchijnt, een ſterk Slot, doch nu geheel verdweenen. De Predikant van *Ameide* neemt ook den dienst te *Tienhoven* waar. Eertijds was deeze Heerlijkheid een eigendom der Heeren VAN BREDERODE.

TIENHOVEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, aan de regterzijde van de Rivier de *Vegt*, ſtrekkende tot aan het Hollandſche grondgebied onder *Loosdrecht*. De Veenen daar mede onder gerekend zijnde, wordt de uitgeſtrektheid van het Ambagt op achthonderd Morgens gronds begroot. Het behoorde eertijds aan de

Kerk

Kerk van *St. Pieter* te *Utrecht*. Het Kapittel verkogt het, in den Jaare 1621, aan den Heere ADRIAAN PLOOS VAN AMSTEL. Zedert is het Ambagt meermaalen van eigenaaren veranderd. Het Dorp *Tienhoven*, omtrent anderhalf uur van *Breukelen*, en even zo verre van *Maarzen* gelegen, is tamelijk volkrijk en welvaarend. De Kerk is een klein gebouw, hebbende, op den Voorgevel, flegts een fpitsagtig Koepeltorentje. De Hervormde Gemeente wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend.

TIETJERK, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Tietjerkfteradeel*, welke van daar haaren naam ontleent, en in welke zij zesëndertig Stemmen uitbrengt. Het Dorp, 't welk klein is, en uit flegts weinige Huizen beftaat, legt aan den Rijdweg, die van *Leeuwarden* na *Groningen* loopt. De Gemeente der Hervormden wordt, nevens die van *Zuwoude*, door éénen Leeraar bediend.

TIL, (SALOMON VAN) een vermaard Nederlandsch Godgeleerde, zag het eerfte leevenslicht, in Holland, in de Stad *Weesp*, in den aanvang des Jaars 1643. Zijn Vader was JOANNES VAN TIL, uit een niet onaanzienlijk geflagt in Kleefsland afkomftig. Te *Weesp*, alwaar hij zich met der woon hadt nedergezet, geneerde hij zich met eenig tijdlijk beroep, en bekleedde 'er, eenige maalen, den post van Ouderling der Hervormde Gemeente. Doch vermits 's Mans zucht tot de beoefening der Godgeleerdheid overhelde, maakte hij, onder het waarneemen van zijn beroep, zo groote vorderingen in dezelve, dat hij zich, eindelijk, aan die weetenfchap, en daar mede vermaagfchapte kundigheden, geheel overgaf, en vervolgens in Noordholland tot Leeraar te *Zuidfcharwoude* en *Broek* beroepen wierdt. Het voorwerp des tegenwoordigen Artikels was toen reeds gebooren. De Leeraar, in zijnen Zoon een leergierigen en veel goeds beloovenden inborst befpeurende, zondt hem in 't Latijnfche School te *Alkmaar*. Dewijl hij aan zijns Vaders verwagtinge in allen deele beantwoordde, wierdt deeze te raade, onzen SALOMON na *Utrecht*, aan 't Hoogefchool, te zenden. Een geregeld plan van letteroeffe-

oefeningen volgende, besteedde hij eerst eenigen tijd aan de beoefening der Wijsbegeerte en fraaie Letteren, vooral aan die der Oosterſche talen. Daar aan zich meer bepaaldelijk op de Godgeleerdheid zullende toeleggen, verkoos hij tot zijne eerſte Leermeesters den vermaarden GISBERTUS VOETIUS en ERPENIUS; vervolgens genoot hij de lesſen van FRANCISCUS BURMANNUS. Onder den laatstgenoemden verdeedigde hij eenige Stellingen: *De Veteri Testamento*, „ Over het Oude Testa„ment."

Hoewel dus de letteroeffeningen van onzen VAN TIL in zulkervolge wierden ingerigt, als dienſtig was om hem tot eenen Openbaaren Verkondiger van het Euangelium te vormen, ſcheen hij, nogthans, zijn beſluit deswegen niet vast bepaald te hebben. Hij was, naamelijk, met eenige belemmering in zijne uitſpraak gekweld. Dit deedt hem, bij wijlen, angſtige vermoedens opvatten aangaande zijne bevoegdheid tot het predikampt. En vermids hij, nevens zijne algemeene zucht tot kennis en geleerdheid, eenige overhellende geneigdheid tot de Geneeskunde gevoelde, wierdt hij te raade, zich ook op die weetenſchap toe te leggen, om, in alten gevalle, indien het ongemak, om 't welk te verdrijven hij zijne uiterſte poogingen aanwendde, hem niet verliet, en hij dus tot den Katzel onbevoegd mogt bevonden worden, eene andere toevlugt open te hebben. En, inderdaad, zo gelukkige vorderingen maakte hij in de Geneeskunde, dat hij, in den Jaare 1662, en dus ſlegts negentien jaaren oud zijnde, in overleg nam, eene Verhandeling in 't licht te geeven, onder den titel, *Hortus Sanitatis, continens plurima diverſorum morborum remedia, in unum coacem digeſta:* „ Gezondheidshof, bevattende zeer veele geneesmiddelen van „ verſcheiden ziekten, in één boekdeel verzameld." Doch, 't zij hem de uitgave door meer kundigen wierdt ontraaden, of om eenige andere reden, de ontworpene Verhandeling heeft nooit het licht gezien. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat VAN TIL, naderhand, een dienſtig hulpmiddel tegen zijne belemmerde of ſtotterende uitſpraak vondt, in het zorgvuldig vermijden van zodanige woorden, die hem de meeste hapering veroorzaakten. Van hier dat hij naderhand den

SALOMON VAN TIL.

den Kanzel beklimmende, bij niemand, voor 't overige daar van onkundig, van zulk een ongemak verdagt konde gehouden worden.

Ondanks des Jongelings beoefening van de Geneeskunde, voor zo veel hij eene bovendrijvende zucht tot het Leeraarampt, en de daar toe dienstige weetenschappen koesterde, bleef de Godgeleerdheid zijne hoofdstudie. Om in de waare meening der gewijde Schriften zo veel te dieper door te dringen, leide hij zich, onder andere, toe op eene naarstige beoefening der Brieven van PAULUS; treedende, ten dien einde, in eene naauwkeurige Ontleeding van dezelve, en zorgvuldig onderzoekende den juisten tijd, wanneer, de gelegenheid, bij welke, en het bijzonder oogmerk, waar toe ieder Brief geschreeven was. Door dit alles won VAN TIL, meer en meer, de genegenheid en vriendschap van den Hoogleeraar HULSMANNUS, die hem, vervolgens, den raad gaf, om, ter verdere voortzettinge en uitbreidinge van reeds gemaakte vorderingen, ook het *Leidensche* Hoogeschool te bezoeken.

Hier bloeiden thans de wijdvermaarde Mannen ABRAHAM HEIDANUS, JOHANNES COCCEJUS en JOHANNES HOORNBEEK, bekend onder de grootste Godgeleerden van hunnen leeftijd. Alle deeze wierden zijne Leermeesters. In de Oosterfche taalen, met naame in het Arabisch, bediende hij zich van het onderwijs van den niet minder beroemden JOHANNES GOLIUS. Men verhaalt, dat VAN TIL, bij zijne komst te *Leiden*, zich bij COCCEJUS vervoegende, en denzelven eene door hem opgestelde Verhandeling ter hand stellende, van den Hoogleeraar, naa het Geschrift doorbladerd te hebben, dus minzaam en verwonderende wierdt aangesproken: „ Wat beweegt u, mijn „ Zoon, daar gij, in zo jonge jaaren, in de kennis der ge„ wijde Letterkunde, reeds zo groote vorderingen hebt ge„ maakt, u bij mij te vervoegen?" en dat de Jongeling hier op tot antwoord gaf: „ Om door u in de binnenste geheimenisfen van het Heilig Boek, den eenigen wellust mijner „ Ziele, dieper te worden ingewijd."

Terwijl VAN TIL te *Leiden* vertoefde, en voornaamelijk den raad en het geleide van COCCEJUS volgde, begon de leerwijze des vermaarden Mans bij zommigen in 't oog te loopen,

pen, en beſpeurde men reeds eenige vonken van dien Godgeleerden twist, welke, zedert, de Nederlandſche Hoofdkerk zo jammerlijk ontruſtte. Het gerugt hier van kwam ook ter ooren van den Vader onzes wakkeren Jongelings, en maakte hem dermaate bekommerd, uit vreeze dat de bekende aankleeving van den verdagten Hoogleeraar zijnen Zoon, in 't vervolg, zoude nadeelig zijn, dat hij hem verboodt, de Schriften van zijnen hooggeſchatten Leermeester te leezen, en tot het aankoopen van dezelve penningen weigerde te verſtrekken. Doch zo groot was de begeerte des Jongelings om met die ſchatten zijnen leergraagen geest te verrijken, dat hij, hoe gehoorzaam, voor 't overige, aan zijnen Vader, in dit opzigt zijnen wil tegenſtondt, en zich een geruimen tijd zeer zuinig behielp, om voor de uitgeſpaarde penningen zich van de greetig begeerde Schriften te voorzien. Een zeldzaam voorbeeld, voorwaar, hooglijk te roemen boven het gedrag veeler Jongelingen, die het geld, door hunne Ouderen zomtijds met zuinig overleg beſpaard, in losbandigheid verkwisten.

Ten deezen tijde begon zich VAN TIL ook op de beoefening der Profeetiſche Schriften toe te leggen. Gelijk hij eenen gereeden toegang tot COCCEJUS hadt, bediende hij zich van die gunſtige gelegenheid, om in zaaken, die hem duister voorkwamen, raad en opheldering te vraagen. Onder andere raadpleegde hij zijnen Meester over het volgende onderwerp, 't welk de overdenkingen van eene menigte Godgeleerden heeft bezig gehouden: „ Of de woorden der Profeeten, in „ het Nieuwe Verbond aangehaald, volgens het oogmerk der „ Profeeten waren bijgebragt? dan of zij, zo als veelen willen, alleenlijk op het een of ander voorval waren toegepast? Indien zij volgens het oogmerk der Profeeten waren „ aangevoerd, vraagde hij na een middel om dit uit de Profeeten zelve te bewijzen: alzo hij voornaamelijk zich hier over bezwaard vondt, dat, naamelijk, de meeste voorzeggingen, den Meſſias betreffende, verbonden waren niet ſlegts aan beloften, maar ook aan dreigementen, op den uitwendigen en tijdlijken toeſtand des Israëlitiſchen Volks „ doelende." Des jongen VAN TILS diep inzigt van zaaken kan uit deeze proeve worden afgeleid.

In

In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat het geen wij boven, aangaande des Jongelings beoefening van de Geneeskunde, verhaald hebben, op zijn verblijf aan 't *Leidensche* Hoogeschool moet worden thuis gebragt.

Met eenen schat van kundigheden, als uit het reeds vermelde kan worden opgemaakt, toegerust, wierdt VAN TIL, in den jare 1666, tot den predikdienst bekwaam verklaard. Niet lang stondt hij ledig op de Markt. Nog in dat zelfde jaar aanvaardde hij het Leeraarampt, in den Noordelijksten hoek van Holland, te *Huisduinen en op de Helder*. In deeze afgelegene plaats genoot hij ruimte van tijd, om op de geleide gronden van verscheiden Weetenschappen verder te bouwen. Doch hoe rijk ook in kundigheden, VAN TIL bezat een zwak gehengen. Dit belemmerde hem in het van buiten leeren van zijne opgestelde Leerredenen. Meermaalen plagt hij, zedert, te verhaalen, hoe hij dikmaals, deswegen schreiende, langs duinen en dalen hadt gezworven. Dit gebrek deedt hem op eene predikwijze vallen, welke zedert veele navolgers heeft gevonden. Hij overdagt en schreef vervolgens eene korte schets zijner Leerrede, in de Latijnsche taale, in welke hij de hoofdzaaken en schriftuurteksten optekende, om 't een en ander op den Kanzel verder uit te breiden. Doch ook dit uitbreiden viel hem, in 't eerst, bezwaarlijk, bij mangel aan genoegzamen voorraad van gepaste woorden. Maar ook hier tegen vondt hij een hulpmiddel. Onder de Leden zijner Gemeente hadt hij een persoon, zeer kundig in de gewijde Schriften, doch, door volslagene blindheid, onbekwaam om zich te oeffenen in Godgeleerde Weetenschappen. Met deezen man maakte onze Leeraar verkeering, en verbondt zich, om genoegzaam dagelijks hem te verhaalen, wat hij geleezen of overdagt hadt. Langs deezen weg vermelde hij voorraad van woorden, en oeffende zich tevens in het voor de vuist spreeken. Aan zijne Leerlingen gaf hij naderhand den raad, om dit voorbeeld te volgen.

Gedurende zijn verblijf aan *de Helder*, hoewel VAN TIL van de Godgeleerdheid en daar mede vermaagschapte weetenschap zijn hoofdwerk maakte, keerde hij tevens te rug tot de beoefening der Geneeskunde. Aanleiding daar toe gaf een

zweevend gerugt, volgens 't welk alle Leeraars, die de begrippen van COCCEJUS volgden, en openlijk predikten, van hunne posten zouden ontzet worden. Zelf verſpreidde men onder de hand eene lijst van gedreigde Predikanten, op welke het onweder in de eerſte plaats zoude nederdaalen. Op die lijst las men ook den naam van onzen VAN TIL. Om zich tegen het gedreigde gevaar te wapenen, en voor zijn gezin te kunnen zorgen, vondt hij het geraaden, zich tot het beoefenend gedeelte der Geneeskunde bekwaam te maaken. Doch, gelijk het vervolg zal leeren, VAN TIL, nevens alle de anderen, kwam vrij met den ſchrik.

Elders genoegzaam onbekend ſleet aldus onze Leeraar zijnen tijd aan *de Helder*, dien beſteedende aan de ſtigting zijner Gemeente en de beoefening van nutte weetenſchappen. De vermaarde Zeeſlag, voor *Kijkduin*, onder het beleid van den Admiraal DE RUITER, in de maand Julij des Jaars 1673 voorgevallen, gaf aanleiding om hem eenigzins te doen bekend worden. Zie hier het zonderling beloop dier zaake. Op het gerugt der naderende vijandelijke Vlooten, in het gezigt van het Hollandſche ſtrand, hadden verſcheiden aanzienlijke Mannen, onder andere van *Amſterdam*, zich na *de Helder* begeeven. Nevens deeze, terwijl de Vlooten aan elkander waren, hadden zich ook de Dorpelingen Duinwaarts begeeven. VAN TIL bevondt zich onder dezelven. De vreemdelingen onzen Leeraar in het oog krijgende, wierden te raade, hem te verzoeken tot het doen van een vuurig gebed tot God, om zegen en hulp voor de onzen. Hij voldeedt aan dit verzoek, en met zo veel ernſt, vuur en gepaste nadrukkingen, dat hij de goedkeuring der verſtandigen wegdroeg. Zedert wierdt hij meer bekend, en ging van hem een gunſtig gerugt uit bij mannen, wier aanprijzing ter bevorderinge hem van dienſt konde zijn.

En, inderdaad, nog drie jaaren verliepen 'er, wanneer hij in de bloeiende Gemeente in *de Rijp*, in Waterland, tot Leeraar wierdt beroepen. Hier hadt hij beter geoeffende toehoorders, dan op zijne eerſte ſtandplaats, en gevoelde hij, dienvolgens, meer opgewekheid om hunne kundigheden verder voor te lichten. Behalven de gewoone oeffeningen voor

de

de aankoomende Jeugd, verklaarde hij, des Zondags na den middag, aan de meerbedreevenen, het *Euangelium van* MATTHEUS. Dit leide den grond tot de Uitlegging dienS Euangeliums, welke naaderhand in openbaaren druk verscheen. Zes jaaren vertoefde aldus VAN TIL, met nut en stigting, in *de Rijp*, wanneer hij na *Medenblik* wierdt verroepen. Hij deedt aldaar zijne eerste Leerrede op den achtsten November des jaars 1682. Doch zijn verblijf aldaar was van korten duur: niet langer dan tot den zevenden Julij des volgenden Jaars 1683. Hij vertrok, naamelijk, na *Dordrecht*, door bewerking, inzonderheid, van den Heere ARNOLD MUIS VAN HOLY, Burgemeester van die Stad. Spoedig won VAN TIL hier de agting van de aanzienlijkste inwooners, onder anderen van den geleerden JAN DE WITT, die hem eenen vrijen toegang tot zijne keurlijke Boekerij verleende, en het gebruik toestondt van zoodanige Werken, als hem in het opstellen van Schriften van dienst konden zijn. VAN TIL was hier de stigter van een uitgeleezen Gezelschap van eenigen der aanzienlijkste Stedelingen, die, op eenen gezetten dag der weeke, zamen kwam, om door leerzaame gesprekken over en weder tot nut en vermaak te zijn. Onze Leeraar, evenwel, vertigtte hier het meeste werk. Zijne bedenkingen over de godlijkheid, het gezag en de echtheid der historische boeken van het Oude Verbond deelde hij zijnen Vrienden mede, die dezelve uit zijnen mond op het papier stelden. Zijn Werk, tot titel voerende *Atrium Gentium apertum*: „ Het Voorhof der Heidenen geopend", is hier aan zijne geboorte verschuldigd, gelijk ook zijne *Bedenkingen over de acht eerste Hoofdstukken van 't Boek Genesis*.

Een jaar of daar omtrent hadt VAN TIL te *Dordrecht* het Leeraarampt bekleed, wanneer het beroep in de aanzienlijke Stad en Gemeente van *Amsterdam* hem wierdt opgedragen. Doch de Dordrechtenaars, nu 's Mans waarde hebbende leeren kennen, beslooten hierop tot het doen van eene pooging, om hem te behouden. Zij booden hem aan, niet slegts eene vermeerdering van Jaarwedde, maar ook den titel en waardigheid van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenissen. Naar den wensch der aanbiederen gelukte

deeze pooging. VAN TIL verbondt zich, van nieuws, aan *Dordrecht*, en paarde, zedert, nevens het openbaar Kerkelijk onderwijs, het geeven van lesſen ten zijnen huize. Zo hoog geagt en gezien wierdt hij, meer en meer, onder de Stedelingen, dat men hem, veelal, met den naam van *Vader* VAN TIL begroette. Het Hoogleeraarampt hadt onze Leeraar aanvaard, met het uitſpreeken van eene Latijnſche Redevoering, *De Officio Magiſtratus erga ſcholas et gymnaſia, atque eos, qui ſtudiorum patrocinia pro viribus ſuſcipiunt*; „ Over „ den pligt der Wethouderen omtrent de laagere en Kweek„ ſchoolen, en de zulken, die de voortzetting der letteroef„ feningen naar vermogen op zich neemen."

Verſcheiden Werken gaf VAN TIL in 't licht, geduurende zijn verblijf te *Dordrecht*, getuigenis draagende van zijne uitgebreide geleerdheid, en ervarenisſe in veelerhande weetenſchappen: Wijsbegeerte, Penning-, Tijdreken- en Aardrijkskunde, Joodſche, Griekſche en Romeinſche Oudheden, en verdere takken van Geleerdheid, die den dooroeffenden Godgeleerde vormen. Onder de Schriften, welke VAN TIL, geduurende zijn verblijf te *Dordrecht*, het licht deedt zien, zijn deeze de voornaamſte: *Methodus Concionandi*, „ Predikwijze"; wordende voorafgegaan van eene Verhandeling, getiteld, *Methodus ſtudendi*; „ Manier van ſtudeeren" 1688. *Dichte Zang- en Speelkunſt, zo der Ouden, als bijzonder der Hebreen*, 1692. *Het eerſte Boek der Pſalmen des Konings en Profeeten Davids*, 1693. *Het Voorhof der Heidenen voor alle Ongelooviigen geopent*, 1694. *Vervolg op het Voorhof der Heidenen*, 1695. *Het tweede Boek der Pſalmen, beginnende met Pſalm* XLII, *en eindigende met Pſalm* LXXII. 1696. *Eerſte Werelds Op- en Ondergang, na Moſis oogwit en beſchrijving ontvouwt*, 1697. *Het derde Boek der Pſalmen, beginnende met Pſalm* LXXIII, *en eindigende met Pſalm* LXXXIX, 1698. *Phoſphorus Propheticus, ſeu Moſis et Habacuci Vaticinia*, &c. 1700. *Malachias illuſtratus*, &c. 1701. Wij zwijgen van zijne bezorging der uitgaven van Geſchriften van andere voornaame Mannen.

Ruim

Ruim negentien jaaren hadt dus VAN TIL ten flerraad verſtrekt voor de Gemeente van *Dordrecht*, en voor de Stad zelve, wanneer de tijd verſcheen om het luisterrijkst tooneel der Geleerdheid in de Verëénigde Gewesten te betreeden. Op den zesden Maij des Jaars 1702 beriepen hem de Bezorgers van het Leidenſche Hoogeſchool tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Deeze aanbieding meende hij niet te mogen van de hand wijzen. Hij verzoefde nog eenigen tijd te *Dordrecht*, tot omtrent het midden van Augustus, en aanvaardde vervolgens zijn ampt te *Leiden*, met eene Redevoering, *De exitu Eccleſiæ Reformatæ ex Babylonia ſpirituali*; „ Over „ den uitgang der Hervormde Kerke uit het geeſtlijk Babel." Met groote toejuiching bekleedde hij zijnen aanzienlijken post, vermits hij, uit verſcheiden Gewesten, ook van buitenlands, Leerlingen trok; alle welken, indien hij in dezelven eene zucht voor waare Geleerdheid beſpeurde, tot hem eenen vrijen toegang hadden. VAN TIL, naamelijk, konde niet verdraagen, dat Jongelingen, die tot het Predikampt wierden opgeleid, terſtond bij hunne komst aan 't Hoogeſchool, eenen aanvang maakten met de beoefening der Godgeleerdheid, zonder, alvoorens, in de Wijsbegeerte, Taalkunde, Hiſtorien en verdere takken eener geleerde Opvoedinge, eenige vorderingen gemaakt te hebben. Onze Hoogleeraar, niet lang na zijne komst te *Leiden*, door de Wethouderſchap der Stad verzogt zijnde, om maandelijks de Nederduitſche Gemeente met eene Leerrede te ſtigten, nam ook dien last op zich, onder andere met oogmérk, om zijnen Leerlingen proefkundige voorbeelden te geeven van de regels, welke hij in zijne leſſen over de Predikwijze aan de hand gaf. Behalven dit alles ging VAN TIL voort met het ſchrijven en uitgeeven van Werken over verſchillende onderwerpen; alle welken, zo wel van 's Mans uitgebreide en algemeene geleerdheid, als van zijne zeer naarſtige tijdbeſteedinge, overvloedige getuigenisſen draagen.

Onder zo veele werkzaamheden wierdt onze Hoogleeraar zomtijds merkelijk belemmerd met een pijnlijk Voeteuvel, waar aan hij, reeds geduurende zijn verblijf te *Dordrecht*, verſcheiden jaaren hadt gezukkeld. Onder dit laſtig onge-

mak wierdt hij van eene Beroerte aangetast, die hem eerst van zijn geheugen beroofde, en voorts van het leeven, op den eersten November des Jaars 1713, en dus in den ouderdom van ruim zeventig jaaren. Wie begeerig is na eene Lijst van 's Mans Werken, zo in 't Latijn als Nederduitsch geschreeven, kan zijnen lust voldaan vinden, in eene Voorrede, door den Heer HERMANUS VAN DE WALL geplaatst voor een der Werken van zijnen Vriend, gaatteld *Commentarius de Tabernaculo Mosis.*

Tweemaalen is onze Hoogleeraar gehuwd geweest. Zijne eerste Echtgenoote was MARIA TETRODE, en hij bij haar Vader van twee Dogters; eene van welke zich in den echt begaf met BENJAMIN VAN HEES, Leeraar onder de Hervormden. De tweede Echtgenoote van den Heere VAN TIL, was AGATHA CATHARINA MOLENSCHOT, bij welke hij verwekt heeft eenen Zoon, JOHAN ROCHUS VAN TIL, Penſionaris van *Purmerend*, Balljuw van de *Beemſter*, en vervolgens, van wegen de Algemeene Staaten der Verééenigde Nederlanden, Reſident aan het Hof van *Portugal.*

Zie HERMANNI VAN DE WALL *Præfatio in Commentarium de Tabernaculo Moſis.*

TILBURG, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenboſch*, in het Kwartier van *Oosterwijk*, aan de Rivier *de Leije*, ongeveer vier uuren gaans van de Stad *'s Hertogenboſch*, in het Zuidwesten. Volgens zommigen zou de oorſpronklijke benaaming *Drieburg* zijn, naar de drie Burgten of Kaſteelen, welke 'er van ouds zou geſtaan hebben. Veel meer den naam van *Stad*, dan dien van *Dorp*, zou deeze Plaats verdienen, indien men de uitgebreidheid en het getal der Huizen in aanmerking neeme. Althans beliep hetzelve, voor ruim veertig jaaren, weinig minder dan dertienhonderd. De bloeiende ſtaat der Laakenweeverijen is 'er de oorzaak van. Want, in dien zelfden tijd, vinden wij het getal der Weefgetouwen op ruim vijfhonderd begroot. De Gereformeerde Kerk, die midden

in

in het Dorp, op een ruim Kerkhof staat, is een schoon en groot gebouw, gelijk ook de Toren, die van boven met een grooten Knop, in de gedaante van een Peer, prunkt. De Leeraar deezer Plaatze neemt ook den dienst waar te *Goorle*, 't welk te gader met *Tilburg*, onder eenen zelfden Heer behoort. Het Gerecht bestaat uit Drossaard, eenen Burgemeester, zeven Schepens en twee Tienmannen, of Gaarders der belastingen; alle welken, uitgezonderd de laatsten, verkoozen worden door den Heer van *Tilburg*, wiens inkoomen van deeze Plaats op ruim vijfduizend Guldens begroot wordt. Op een ruim Plein, met fraai geschoorene Lindeboomen beplant, worden, behalven de Weeklijksche, vier Jaarmarkten gehouden. Een deerlijke ramp wedervoer den *Tilburgers*, op eene dier Jaarmarkten, in den Jaare 1672. De *Franschen* overvielen de weerelooze Dorpelingen, en beroofden dezelven van hunne Lakens, huisgeraden, geld, vee en andere goederen. Doch de drukke Lakenweeverij deedt hen dien ramp spoedig te boven koomen. Eindelijk merken wij nog aan, dat het Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, te *Tilburg* eenen Ontvanger, Contrarolleur en eenen Commies ter Recherge houdt.

Zie *Tegenw. Staat van Staats-Brabant.*

TILEMAN. Gaarne vermelden wij de namen van perſoonen, die, reeds vóór het opgaan van het licht der Kerkhervorminge, de diepe duisternis bemerkten, in welke zij heendwaalden, en uit dien hoofde verlangden na beteere tijden, in welke de verſtanden der Christenen van den klaaren glans des Euangelíums zouden beſtraald worden. Zulk een beter onderrigt Geestelijke was TILEMAN. Hij leefde in het laatst der Vijftiende Eeuwe, wanneer hij een zeer hoogen onderdom bereikt hadt. Zijne woonplaats was de Stad *Groningen*, en hij aldaar Monnik onder de Orde der Minderbroederen. Hoewel, veelligt, ook bij andere gelegenheden, bleek zijne denkwijze, op eenen tijd, als zeker burger, JAN LUDER genaamd, bij hem ter biegt kwam. Want als deeze zijnen Geestelijken

Vader klaagde, dat men zijn gemoed met allerlei ik weet niet welke menschelijke inzettingen bezwaarde en verstrikt hieldt, gaf hij zijnen biegteling tot antwoord „ Dat tegen die menschelijke inzettingen veel te zeggen viel; maar dat het vrijmoedig voordragen van zijne begrippen, daar omtrent, niet vrij stondt: alzo hij, die de waarheid sprak, groot gevaar liep; dat hij, wat aangaat de voorwaarden van eenwige behoudenisse, de zaak aldus moest begrijpen: te weeten, dat CHRISTUS voor ons gestorven, en alleen onze Zaligmaaker is, op welken men zijn vertrouwen moest stellen; dat alle andere dingen, als Aflaaten en diergelijken, niets meer of anders dan loutere beuzelingen waren, van welke men, derhalven, wat het weezen der zaake aanbelangde, geen werk moest maaken."

Zie Catalogus Testium Veritatis.

TILIUS, (THOMAS) was een persoon, die van de noodzaakelijkheid eener Kerkhervorminge, en de schriftmaatigheid der begrippen van de zodanigen, die dezelve voorstonden en predeeven, in goeden ernst moet overtuigd geweest zijn. Dit althans schijnt men te moeten besluiten uit de zeer aanzienlijke tijdelijke opofferingen, die hij aan zijn Geweeten deedt; Hij was, naamelijk, Abt van *St. Bernard*, bij *Antwerpen*, en trok, van die waardigheid, een jaarlijksch inkoomen van zestighondert guldens. Aan de leere der Omroomschen kennis gekreegen, en dezelve aan de gewijde Schriften getoetst hebbende, vondt hij zo veele overeenkomst tusschen dezelve, dat hij van eenen zwaaren gemoedsangst wierdt bestreeden, en bij zich zelven rust noch duur hadt, voor dat hij het Pausdom openlijk verzwakt hadt. Te *Antwerpen* konde zulks niet geschieden, buiten dreigend lijfsgevaar, vermits aldaar de vervolgingen zeer geweldig woedden, ten tijde als de twijfelingen meer en meer op zijn gemoed indrongen. Hierom wierdt hij te raade, zijne Abtdij en Vaderland te verlaaten, en eene schuilplaats te zoeken in het Land van *Kleef*. Hij volvoerde dit ontwerp in den Jaare 1567, niets anders met

met zich neemende, dan vierhonderd guldens aan gereede penningen. In het gemelde Landſchap leidde hij het geeſtlijk gewaat af, en begaf zich in den echten ſtaat. Niet genoeg, intuſſchen, oordeelde hij het, van de Roomſche Kerk zijn affcheid te hebben genomen. Door drang zijns gemoeds vondt hij zich genoopt, de gezuiverde Leere te verkondigen. Dit en zijne begaafdheden wierden, eerlang, in *Holland* rugtbaar; waar op men hem beriep tot Leeraar der Hervormden te *Haarlem*, en naderhand te *Delft*, alwaar hij, in den Jaare 1590, zijne dagen eindigde. HOOFT verhaalt, van onzen TILIUS, eene bijzonderheid, volgens welke hij, tot de verandering van zaaken, te *Amſterdam*, in den Jaare 1578, niet weinig toegebragt; althans de gemoederen, tot de daadelijke volvoering van het ontworpen plan, kragtdaadig zou hebben aangezet. Te weeten, terwijl hij nog te *Haarlem* het Leeraarampt bekleedde, kwam hij, op Zondag den vijfentwintigſten van Maij des Jaars 1578, nabij *Amſterdam*, op de *St. Antonijsdijk*, om 'er de Hervormden met eene Leerrede te ſtigten. Welken Text hij verkoozen hadde; en of zijne Redevoering tot ophitzinge diende, zegt de Hiſtorieſchrijver niet te weeten; dit wel, dat ſtraks na het ſcheiden der Vergaderinge, veelen zijner toehoorderen zich gemoedigd vonden om de handen uit den mouw te ſteeken; met dat gevolg, dat de tegenwoordige Wethouderſchap, kort daar na, uit de Stad gedreeven, de geheele Regeering veranderd, en aldus de Hervormde Leere openlijk wierdt ingevoerd.

Zie HOOFT, *Nederlandſche Hiſtorien.*

TILLY, (*Graaf van*) bekleedde den post van Ritmeester, in dienst van den Staat, en lag in Bezetting in *'s Gravenhage*, ten tijde als de Gebroeders DE WITT op de bekende rampzalige wijze de ſlagtoffers der woede van het Graauw wierden. Hoewel gehoorzaam aan de bevelen der Overheid, gaf hij, egter, geene onduidelijke blijken van zijne gunſtige gezindheid jegens het doorluchtig broederpaar. Terwijl het gemeen omtrent de Voorpoort zamenrotte, en telkens nieuwe

dreigementen uitfloeg, ontving TILLY fchriftlijk bevel van Gekommitteerde Raaden, om zijne eigen Kompagnie Ruiters, en nog twee andere, ten fpoedigfte te doen opzitten; hij zelve moest de Wagt betrekken, en de twee andere op de Plaats doen post vatten. Voorts wierdt hem belast, niets te doen, maar de bevelen van Gekommitteerde Raaden af te wagten. Kort daar op ontving hij last, om met zijne Kompagnie, op de Plaats, buiten de Gevangenpoort, voor de Herberg *de Zwaan*, en de twee andere, de eene op den Kneuterdijk, de andere op het Buitenhof, te doen post vatten. Eene zeer ongunftige ftandplaats hadt TILLY, om dat twee Burger Vaandels zich zo kort voor en nevens zijne Ruiters plaatften, dat de paerden zich naauwlijks konden beweegen, zonder de burgers uit het gelid te dringen. Terwijl TILLY aldaar ftondt, verfpreidde zich fpoedig een gerugt door *'s Graavenhage*, dat de boeren, uit den omtrek der Hofplaatze, in aantogt waren, om de Heeren DE WITT te ontzetten; welk gerugt, naderhand, bleek verzonnen te zijn, alleenmet oogmerk, om de Ruiterij, vermits dezelve den burgeren, in hun ontwerp omtrent het broederpaar, over de hand was, te doen aftrekken, om de toegangen te bezetten. Naar wensch ftaagde men in dit Ontwerp. TILLY ontving bevel om de boeren te gemoet te trekken. Doch, voor zo veel dit bevel hem flegts mondeling wierdt gegeeven, weigerde hij te gehoorzaamen, en zijnen post te verlaaten, 't en ware hij daar toe fchriftlijken last ontving. Niet lang leedt het, of hij ontving met 'er daad zodanigen last. Thans zeide ik: *Ik zal gehoorzaamen*, maar voegde 'er deeze merkwaardige woorden nevens: *doch nu zijn* DE WITTEN *doode luiden*. De uitkomst vervulde fpoedig deeze voorzegging.

Zie COSTERUS, *Hiftorisch Verhaal*.

TIRNS, in de landtaal *Tuns*, een Dorp, in de Frieſche Grietenij *Wijmbritzeradeel*, onder het Kwartier van *Westerga*. Onder de achtëntwintig Dorpen dier Grietenije is het, in rang van ſtemmen, het drieëntwintigſte, met drieëntwintig ſtem-

ſtendragende Plaatzen. *Tirns* legt aan de Vaart, die van *Sneek* na *Franeker* loopt. Men vindt 'er ſlegts weinige Huizen. Met *Tsbrègtum* en *Tjalhuizen* heeft het den Leeraar gemeen. Niet verre van het Dorp legt een hooge Wier; waar uit zommigen beſluiten, dat weleer hier eene adelijke State heeft gelegen.

TITELMAN. (PIETER) Wij maaken gewag van deezen perſoon, onder andere om het merkwaardig getuigenis, welk hij van de Doopsgezinden gaf, ten tijde als deeze lieden onder de zwaarſte vervolgingen zuchtten, van welke hij zelve het vuur hoip ſtooken. Hij was Deken te *Ronſen*, en Inquiſiteur van *Vlaanderen*. Van 's Mans bedrijven, in de laatſte hoedanigheid, zullen wij thans verſlag doen, met oogmerk om onze Leezers te doen opmerken, het overgroot geluk der tegenwoordige in vergelijking van vroegere tijden, met opzigt tot het onbelemmerd genot van vrijheid, om den Almagtigen, maar de inſpraak des Geweetens, openlijk te mogen dienen.

Op den twintigſten April des Jaars 1554, wierdt voor hem te regt geſteld, zekere GELEYN DE MUELERE, Schoolmeester van Vlaamſche leerkinderen te *Oudenaarden*, van Ketterij betigt, om dat hij zich zeer naarſtig in de gewijde Schriften oeffende. Hij vondt zich in geen klein gevaar. Van den eenen kant, vreesde hij God en de waarheid te beleedigen; aan de andere zijde drukte hem de zorge voor Vrouw en vijf jonge Kinderen. Geen veiliger weg meende hij dan te kunnen inſlaan, dan zich, voor den Inquiſiteur, op de Wetthouderſchap der Stad, zijnen wettigen Regter te beroepen. Doch TITELMAN hier op geene agt ſlaande: *Dit dient niet ter zaake*, gaf hij hem tot antwoord; *gij zijt door mij gevangen, die des Paufſen en des Konings Gemagtigde ben? Antwoord daarom op mijne vraagen.* Als de gevangene bij zijne beroeping volhardde, ſprak hem TITELMAN aldus aan: „ Daar ſtaat geſchreeven: alwie mij belijden zal voor de „ menſchen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader, „ die in de Hemelen is; maar wie zich mijns en mijner „ woorden ſchaamt, voor dit overſpeelig geſlagt, diens zal „ zich de Zoon des menſchen ook ſchaamen, wanneer hij

„ koo-

„ koomen zal in de Heerlijkheid zijns Vaders, met de Hei-
„ lige Engelen. En de H. PETRUS gebiedt, dat wij altijd
„ bereid zullen zijn om reden te geeven allen den geenen,
„ die van ons rekenſchap eiſchen, van de hoop, die in ons
„ is. Ik begeer dan te deezer uure rekenſchap van uw ge-
„ loof." Thans des Schoolmeesters tong los gebroken zijnde, en hij allen ſchroom ter zijde ſtellende: *O mijn God*, riep hij uit, *'t is nu tijd: ſtaa mij bij naar uwe belofte.* Zich voorts tot den Inquiſiteur wendende: *Vraag nu wat gij wilt*, voegde hij 'er nevens, *ik zal u rondelijk antwoorden, 't geen mij Gods Geest zal ingeeven te ſpreeken, en niets verzwijgen.* En, inderdaad, de gevangene deedt hierop eene belijdenis, waar in hij het Pausdom ronduit verzaakte. Als men hem hier op aan zijne Vrouw en Kinderen deedt gedenken, en hem vraagde, of hij dezelve niet lief hadde: „Gij weet", gaf hij tot antwoord, „dat ik die van harte beminne. Ik „zeg u de waarheid, indien de geheele waereld louter goud „ware, en mij toekwam, dat ik die zeer gewillig zou over-„geeven, om mijn Vrouw en Kinderen bij mij te hebben, „met brood en water, in gevangenis en ſmaad." Als men hem hier op te gemoet voerde, dat hij, om bij Vrouw en Kinderen te koomen, ſlegts zijn gevoelen hadt te herroepen, verklaarde hij, zulks gaarne te zullen doen, zó 't niet met Gods gebod en zijn Geweeten onbeſtaanbaar ware. TITELMAN het Vonnis van hardnekkige Ketterije over hem hebbende uitgeſproken, wierdt de Gevangene geſteld in handen der waereldlijke Overheid, en voorts gewurgd en verbrand.

In den Jaare 1560 viel, op aanbrengen van den Paſtoor, in handen van den TITELMAN, zekere JAN DE CREUS, welke, na *Yperen* gevoerd zijnde, door den Inquiſiteur ondervraagd, en voorts op den Pijnbank wierdt gebragt. Alzo hij bij zijn gevoelen volhardde, deedt hem de Kettermeester in den Ban, en gaf hem aan den waereldlijken Regter over, om volgens den inhoud der Plakaaten behandeld te worden.

Dus als een andere SAULUS, welke naam hem door zommigen wierdt gegeeven, voortſtaande in zijne woede, ontmoette hij, eerlang, eenigen tegenſtand van eenige Leden van den Raad van *Vlaanderen*; welke nevens aanweesen, hoe zeer

zeer het Geloofsonderzoek, op de wijze, zo als het wierdt geoeffend, zelf bij Roomschgezinde Overheden, begon in 't oog te loopen. 't Was, naamelijk, in den Jaare 1564, dat de gemelde Raaden hunne bezwaaren tegen TITELMAN inbragten, klaagende „ dat hij zich gedroeg als Inquisiteur des Geloofs, hoewel hij zijnen Lastbrief nooit vertoond hadt, en „ zich dagelijks vervorderde, ten nadeele van 's Lands oude „ Vrijheden en gewoonten, zonder kennis van zaaken te doen „ vangen zulke persoonen, als 't hem goed dagt, ja die uit „ hunne huizen te doen trekken, en huiszoeking te doen „ buiten weeten der Wethouders, alleen tot zijne hulpe neemende de Baljuwen en Schouten, die hem in verscheiden „ zaaken geenen bijstand durfden weigeren, uit vreeze van „ bij hem verdagt of aangeklaagd te worden. Zaaken, meenden zij, van zulk een gevolg, dat indien men den Inquisiteur zulke ongerijmde en onverdraaglijke nieuwigheden langer liet gebruiken, het te vreezen stondt, dat de Gemeente „ zoude aan 't muiten slaan." Hier op volgde een verbod tot beschreidenheid aan den Inquiteur TITELMAN; doch deeze bekreunde zich dien weinig, maar zogt zijn Regtsgebied, van tijd tot tijd, nog al verder uit te breiden. Zijne woede eindigde alleen met zijnen dood, die omtrent het Jaar 1566 moet zijn voorgevallen.

In 't begin deezes Artikels gewaagden wij van een merkwaardig getuigenis, welk deeze wreedaart, 't eenigen tijde, van de Doopsgezinden gaf. Het geval wordt aldus verhaald. Op zekeren tijd, van slegts twee of drie Dienaars verzeld, rondloopende, om lieden, die bij hem verdagt waren, inzonderheid Doopsgezinden, te zoeken en te vangen, wierdt TITELMAN ontmoet van de, dus genaamde, Rooderoede, die hem met verwondering vraagde, „ hoe hij met zulk een „ klein gezelschap durfde uitrekken om de luiden te vangen, „ daar ik, zeide hij, mijn ampt niet kan oeffenen, dan met „ eene menigte van Dienaaren, wel gewapend, en met lijfsgevaar?" Het antwoord, welk TITELMAN hem hier op te gemoet voerde, luidde aldus: *Ik heb hier niet te vreezen; want ik gaa alleen uit om goede menschen te vangen, die geenen tegenstand bieden, en zich gewillig laaten vangen.*

„ Is

Stemmen uitbrengt. *Tjerkwerd* legt aan de Trekvaart, tusschen *Bolswerd* en *Workum*, ongeveer een half uur gaans van de eerstgenoemde Stad. De Kerk is zonder Toren. De Leeraar, welke in dezelve den Predikdienst waarneemt, bedient ook het nabuurig Dorp *Dedgum*. Onder het Dorp behooren verscheiden kleine Buurten of Gehugten. Van ouds lagen hier verscheiden Adelijke Staten, zedert in gemeene boerewooningen vermaerd. Eene derzelven, *Holtema-State* genaamd, vertoont nog heden de kennelijke blijken van haaren alouden luister. Het Huis legt, naamelijk, beslooten binnen eene wijde Graft, over welke een steenen brug, of, zo als men 't in *Friesland* noemt, een Pijp legt; boven welke een Poort staat, groot genoeg, bijkans, om voor eene Stadspoort te dienen. Langs eenen ruimen eiken Wenteltrap klimt men hier na een groot Bovenvertrek, van waar men, op de nabuurige Stad *Bolswerd*, een vermaaklijk uitzigt heeft. Volgens overlevering, zou deeze Poort zeshuizend guldens gekost hebben. In eene der Kameren der alouде Heerenhuizinge, welke men, van wegen haare bouwvalligheid, in den Jaare 1779, meerendeels afgebroken en vertimmerd heeft, zag men, eertijds, twee fraai gewerkte houten deuren, welke den toegang gaven tot een ander Vertrek, in 't welk een sierlijk Roomsch Altaar stondt. Men besluit hier uit, dat Jonkheer ROITEMA, ten dienste van zich zelven en zijner Huisgenooten, eenen Kappellaan zal gehouden hebben. Voorts gaf de geheele inrigting des gebouws eenen vermogenden eigenaar te kennen.

TJUM, bij zommigen *Tzum* gespeld, is, in rang, het eerste Dorp in de Friesche Grietenij *Franekeradeel*, in het Kwartier van *Westergo*. Nevens de Buurten of Gehugten, tot hetzelve behoorende, bevat het zesënvijftig Stemdraagende Boerderijen. Het Dorp is vrij geregeld aangeleid; het bestaat uit eene breede Straat, ter wederzijden met Huizen bebouwd, op welke eenige mindere Straatjes uitloopen. De Kerk is een ruim gestigt. Nevens dien van het Dorp *Koudum*, wordt de Toren deezer Kerke voor den hoogsten in de Pro-

vin-

vincie aangezien. Jaarlijks wordt hier een vrij bloeiende Paardemarkt gehouden. Eertijds lagen in en bij dit Dorp verscheiden aanzienlijke adelijke Staten, van welke men alleenlijk de overblijfzels in groote Boerderijen ziet. Daarenboven lag, niet verre van *Tjum*, eertijds, een Vrouwen Kloosters, *Medum* genaamd. Twee Boederijen, naar men wil, op den grond daar van gelegen, voeren nog dien naam. Het gewijde gesticht was aan MARIA MAGDALENA geheiligd. Eene zwaare overstrooming deedt het dermaate verarmen, dat de Zusters genoodzaakt waren, behalve te verlaaten, en met haarer handen arbeid den kost te winnen. MARTINUS RIMUS eerst Roomsch Priester in dit Dorp, doch vervolgens der Hervormde Leere toegedaan, deedt, op last der Regeeringe, in den Jaare 1566, de eerste Leerrede te *Leeuwarden*.

TJUMMARUM, een aanzienlijk Friesch Dorp, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Barradeel*, in welke het den derden rang bekleedt, en achtëndertig Stemmen uitbrengt. Zeer aangenaam en vermaaklijk is de gelegenheid deezes Dorps, in het best en vrugtbaarst gedeelte der Provincie, in 't midden van keurlijke bouwlanden, die de beste soort van Graanen, in menigte, voortbrengen. Van hier dat, in den zomertijd, de doortogt zeer menigvuldig is, en de Landzaaten, om hunne oogen in het bekoorlijk gezigt van het te velde staande Koorn te verlustigen, deezen en den omliggenden oord zeer druk koomen bezoeken. Het Dorp zelve is zeer geregeld aangeleid; het bestaat uit eene dubbele buurt. De Kerk is groot, en pronkt met een dikken, vierkanten Toren, die in een schuins opgaand dak eindigt. De Leeraar, welke hier de Hervormde Gemeente bedient, verrigt insgelijks het predikwerk in het nabuurig Dorpje *Firdgum*. Voorheen hadden 'er ook de Doopsgezinden eene Vergaderplaats, in welke een Leeraar der nabijgelegene Stad *Franeker*, van tijd tot tijd, eene Leerrede deedt. Doch, van wegen de verminderde en genoegzaam uitgestorvene Leden der Gezinte, is men, zints veele jaaren, daar mede uitgescheiden. In overoude tijden zag men, in de nabuurschap van *Tjummarum*, veele adelijde Staten, zommige van welke, onder de

gedaante van aanzienlijke Boerderijen of Burgerlijke Lustplaatzen, nog in weezen zijn. Zo wel onder de eene als andere gedaante ziet men 'er, onder andere, *Harkema-State*, eenen vermogenden burger van *Harlingen* toebehoorende. Om de bovengemelde reden vindt men insgelijks in de Kerk verscheiden aanzienlijke begraafplaatzen; onder andere die van den Edelen HARINO POPPEMA, *Heere van Terschelling en Grind*, op den zevenëntwintigsten Maart des Jaars 1553 in of bij dit Dorp overleeden. Zijn hoogbejaarde Vader was toen nog in leeven, en rigtte hem een Gedenkteken op, volgens den inhoud van het volgende Grafschrift, welk men op den Zark leest:

„ Quem monumenta tuum referunt, Haringie, nomen,
„ Poppema, decrepitus condidit ipse pater.
„ Carpe Viator iter, sed ne peregrina capesce
„ Nomina, sunt patriæ stemmata clara tuæ;
„ Sunt domini Schellinga tui, et tua jura tuentur,
„ Quæque jaces avido Gryna subesa salo.
„ Te tamen o! Sublate patri magis ilia bearunt
„ Ante, per ingenium dona sublata tuum."

TOLHUIS, (*Het*) van ouds een zeer vermaard gebouw, en inzonderheid bekaamd geworden, zedert den overtogt der Franschen over den Rhijn, in den Jaare 1672, welke bij dit gestigt geschiedde. Het *Tolhuis* legt in het Kwartier van *Gelderland*, de *Over-Betuwe* genaamd, doch zeer nabij het Dorp *Lobeth*, tot het Kleefsche grondgebied behoorende. Voorheen wierdt dit Gestigt van den Rhijn bespoeld. Doch zedert het doorsteeken van het Panderensche Gat (zie Art. PANNERDEN, Deel XXIII.) heeft die Rivier een anderen loop genomen; waar door veroorzaakt is, dat het gestigt, of liever deszelfs puinhoopen, meer dan een half uur 'gaans landwaarts van het water gevonden worden. Van het *Tolhuis* vindt men aangetekend, dat het, in zijnen bloeienden staat, zo vast en sterk was, dat het muurwerk met geene Kanonkogels kon doorboord worden. Het was een eigendom der Geldersche Hertogen, die 'er, van tijd tot tijd, hun Zomerverblijf kwamen nee-

beemen. Aan den ongelukkigen Hertoge ARNOUD diende het, voor een korten tijd, tot eene Gevangenisse; zijn Zoon ADOLF hadt hem derwaarts doen voeren. In 't einde der Zestiende Eeuwe maakte 'er zich Prins MAURITS meester van. Zedert leide men 'er Bezetting binnen, om, van dien kant, den vijand het inrukken binnen Gelderland te beletten. Boven hebben wij, met een woord, aangetekend, dat de *Franschen*, in den Jaare 1672, alhier over den *Rhijn* trokken. Van het gedenkwaardig voorval, van wegens deszelfs heilloozе gevolgen voor de Vereenigde Gewesten, vinden wij de volgende bijzonderheden aangetekend.

De Prins VAN CONDÉ, na de Stad *Emmerik* te hebben bemagtigd, bevondt zich, in 't begin van Junij, binnen de gemelde Stad, en beraamde 'er het ontwerp van eenen inval in de Vereenigde Nederlanden. De *Rhijn* lag tusschen beiden; en hoewel deeze Stroom, door den droogen Voorzomer, op eenige plaatzen, voor de Ruiterij, waadbaar was, hadt, egter, de Fransche Bevelhebber geene genoegzaame kundschap van den oord, om den overtogt te durven onderneemen. Ter goeder uure kwam hem thans een verraaderlsche Geldersman, JAN PIETERSZ genaamd, zijnen dienst en geleide aanbieden. Hij was een Veerman, en dus in de gelegenheid om den toestand des *Rhijnstroms* naauwkeurig te kunnen kennen. Hij berigtte den Prinse VAN CONDÉ, hoe hij al voor lang hadt opgemerkt, dat, bij het *Tolhuis* eene droogte in den *Rhijn* was, die, bij het tegenwoordige laag water, van de Ruiterij zeer gemaklijk kon doorwaad worden; als mede, die dezelve geringen tegenstand zoude ontmoeten, alzo de aangeweezene plaats, door den Kolonel VAN AYLVA, slegts met eene kleine bende Ruiterij bezet wierdt. Een gunstig berigt was deeze opening van den trouwloozen Geldersman. Mes dit alles lag 'er evenwel ook nog andere Bezetting langs den Stroom, onder JAN BARTON DE MONTBAS, Kommissaris-Generaal der Ruiterije van den Staat; deeze lag op drie plaatzen, langs den oever, tusschen het Dorp *Heusen* en het *Tolhuis*.

Aangemoedigd door het berigt van den boven genoemden aanbrenger, besloot de Prins VAN CONDÉ, den Stroom te

doen bezigtigen. Doch de Bevelhebber, welken hij, ten dien einde, hadt afgevaardigd, keerde onverrigter zaake te rug, hebbende met het volk van MONTBAS schuitgevegt gehouden. Toen wierdt CONDÉ te raade, van eenige anderen verzeld, in eigen persoon, het werk te gaan opneemen. Tot zijne verwondering vondt hij de bezette posten verlaaten. Men weet, hoe de Heer MONTBAS, om deeze ontwijking van den vijand, zich den haat van Grooten en Geringen op den halze haalde, en vervolgens wierdt te regt gesteld; zo dat hij zekerlijk zijn bedrijf met den hals zou hebben moeten boeten, indien hij niet uit zijnen Kerker ontvlooden ware. In 't voorbijgaan merken wij hier aan, dat volgens de aantekening van zommigen, MONTBAS voldoende bewijzen in handen hadt, om zijne schijnbaare misdaad te regtvaardigen; doch dat de gelegenheid des tijds niet toeliet, zich van dezelve te bedienen. Zie, op 's Mans naam, Deel XXIII; bl. 95. CONDÉ, intusschen, vermoedende, dat de onzen slegts geweeken waren, om vervolgens, wanneer de overtogt zoude ondernomen worden, te heviger aan te vallen, sprak zijne Troepen moed in 't hart, door de voorstelling van het gewigt der onderneeminge, en de eere van het volvoeren. De overtogt wierdt op den twaalfden Junij ondernomen. De Graaf VAN GUICHE reedt eerst in den Stroom, geleid wordende door den gemelden JAN PIETERSZOON; dien, evenwel, nu het hart gedurig ontzonk: zo dat hij telkens met eene teug Brandewijns moest gemoedigd worden. De Graaf VAN GUICHE vondt den Stroom waadbaar op twee plaatzen, op de eene voor acht en tien man naast elkander, op de andere voor een geheel geschaard Eskadron. Veertig Fransché Edellieden reeden vooruit, en bereikten, ondanks het schieten der Staatschen uit eenen Toren bij het *Tolhuis*, de overzijde der Riviere. Doch hier eenige Staatsche Ruiters ontmoetende, wierden zij te rug gedreeven in den Stroom; uit welken zij andermaal voet aan land zetteden, doordien de Staatschen, voor het vuur eener Fransche Batterije, aan de overzijde van den Stroom, de vlugt moesten neemen. Dit schieten, intusschen, was de oorzaak van het omkoomen van een goed deel Franschen in de Riviere, naardien zij, door het schrikken van hunne paerden

voor

voor het ſchieten, van het pad gedwongen waren. Eindelijk gelukte het den Graave VAN GUICHE, zo veel volks over den Stroom bij een te bekoomen, dat hij in de Benuwe konde post vatten.

Deeze merkwaardige overtogt geſchiedde in de tegenwoordigheid en onder 't oog van Koning LODEWYK DEN XIV, die zich begeerig toonde, om, even als zijne Troepen, de Rivier te paerd te doorwaaden. De Prins VAN CONDÉ raadde hem zulks af, welken het Voeteuvel verhinderde, te water te gaan, doch die, evenwel, niet zou hebben durven agterblijven, indien de Koning hem ware voorgegaan. Sedert dien de Prins zich over de Rivier zetten. Wat al leeds en onheils voorts den Lande wedervoer, is van elders bekend; ons plan verbiedt ons het verhaal daar van.

Kort naa den overtogt, maakten zich de *Franſchen* meester van het *Tolhuis*, en verwoeſtten het ten eenemaale. Geene andere overblijfzels zijn 'er van voorhanden, dan eenige zwaare puinhoopen, gelegen in eenen diepen Kuil, aan zijde de Graft, welke het Kaſteel omringde. Wij hebben reeds aangetekend, dat het *Tolhuis* niet meer aan den Rhijn, maar op eenigen afſtand van daar landwaarts is gelegen.

TOMBE, (LA) een vermaard Kunſtſchilder, wierdt gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1616. In 't eerst beoefende hij de kunst in zijn Vaderland. Begeerte na hooger vorderingen deedt hem het kunstkweekend *Italie* bezoeken. Hij vertoefde aldaar verſcheiden jaaren, en een goed gedeelte van dezelve te *Rome*. Zo zeer was hij ingenomen met de ſchoonheid der Voorwerpen, welke Natuur en Kunst, in dat Gewest, voor het Penſeel, in groote menigte, uitleveren, dat hij, naa zijne wederkomst in het Vaderland, bijkans niets anders dan *Italiaanſche* Gezigten, Graften, Grotten en Bergwerken ſchilderde. LA TOMBE overleedt in zijne Geboorteſtad, in den Jaare 1676, het zestigſte zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

TONGERA (OUDE) zie OUDE TONGE, Deel XXIII. bladz. 302.

TONGELAAR, (*Het Land van*) een distrikt, in het gedeelte van *Staats Brabant*, bij den naam van *Land van Kuik en Graave Graave* bekend. *Tongelaar* is onderhoorig aan een klein Dorpje, omtrent een vierendeel uur gaans van de Stad *Graave* gelegen. Men ontmoet in het Landschapje een Kasteel: 't heeft, egter, weinig aanziens meer.

TONGELAR, ook wel *Tongerlo* of *Tongeren* genaamd, een Dorp in *Staats Brabant*, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, tusschen de Steden *Helmond* en *Bindhoven*. Het getal der Huizen wordt op ongeveer honderddertig begroot. De Hervormden hebben 'er eene Kerk, staande, nevens haaren spitsen Toren, midden in het Dorp, die door den Predikant van *Wensel* wordt bediend.

TONGEREN, eene Buurt van slegts eenige weinige Huizen, in het Geldersch Kwartier, het *Landdrostampt van Veluwe* genaamd, niet verre van het aanzienlijk Dorp *Epe*.

TOORNEBURG, een van ouds vermaard Kasteel, in *Kennemerland*, in den Jaare 1555, door Graaf WILLEM DEN II gebouwd, volgens BEKA, *tot een eeuwigdurende aanstoot der Friezen*, naamelijk der *Westfriesen*, als die daar door in bedwang gehouden wierden. Volgens MELIS STOKE, lag dit Kasteel tusschen het van ouds vermaarde *Vroonen* en *Alkmaar*, en wel zo digt bij twee andere Kasteelen, dat ze, over en weder, elkander konden beschieten. Tegenwoordig zijn 'er, van het aloude Gestigt, geene Overblijfzels te vinden.

Zie ALTING, *Notit. Germaniæ Inferioris*.

TOREN. (*Blaauwe*) Bij deezen naam is bekend een Heerenhuis, in de *Tielerwaart*, in het Dorp *Herwijnen*. De tegenwoordige gedaante, zijnde die van een zwaaren ronden Toren, met een spits leijen dak, wijst uit, dat het, voormaals,

maals, eene sterkte of Kasteel geweest is. Volgens sommigen zoude het, eertijds, Hertoge KAREL *van Gelder* tot een Blokhuis tegen de Hollanders gedient hebben.

TORRE. (JAKOB DE LA) Van de koenheid van veele Amsterdamsche burgers, in het bieden van tegenstand aan de gewelddadigheden van 't Spaansche Hof, ten tijde van het opgaand licht der Kerkhervorminge, kan het wedervaaren van deezen persoon, onder anderen, ten bewijze dienen. 't Is bekend, hoe de Heer VAN BREDERODE, nevens verscheiden andere Edelen, om des te beter der goede zaake van hunne hulp te dienen, in den Jaare 1567, zich na *Amsterdam* begeeven hadt. Dit der Landvoogdesse zijnde overgebriefd, baarde ten Hove geen geringen agterdogt. De genoemde JAKOB DE LA TORRE bekleedde thans den post van Geheimschrijver van den Geheimen Raad, en bevondt zich te *Utrecht*, ter verrigtinge van eenige zaaken, de belangen des Konings van *Spanje* raakende. Hier ontving hij last van de Hertoginne-Landvoogdesse, om zich na *Amsterdam* te begeeven, om de Regeering te vermaanen, tot het doen ontzeggen van haare Stad aan den Heere VAN BREDERODE, des noods zelf met geweld van Wapenen. Geene kleine verlegenheid veroorzaakte deeze boodschap bij Burgemeesteren, als die zich verzekerd hielden, dat de Heer VAN BREDERODE aan zulk een bevel zich weinig stooren zoude. 't Geen zij zich voorspeld hadden, gebeurde inderdaad aan eene bezending uit de Vroedschap. Toen begaf zich DE LA TORRE, in eigen persoon, van twee Schepenen verzeld, bij den Edelman; die den Geheimschrijver insgelijks afwees, voor reden geevende zijne ongehoudenheid om zich naar 't bevel der Landvoogdesse te gedragen. Intusschen hadt het gerugt deezer onderhandelingen zich door de Stad verspreid, en onder de Gemeente, onder welke BREDERODE veele vrienden hadt, merkelijke opschuddingen veroorzaakt. 't Bleef hier niet bij. De Geheimschrijver DE LA TORRE kwam, eerlang, in merkelijk gevaar. Eenige Friesche en andere Edellieden, onder andere LANCELOT VAN BREDERODE, bestonden hem, in zijne Herberg en Kamer, op den Dam, te overvallen, en tot 's anderendaags

in gijzeling te houden. Zij doorsnuffelden zijne papieren, en brigten de gewigtigste derzelven bij den Heere VAN BREDERODE. DE LA TORRE, welken men, zo als hij zelve naderhand verhaald heeft aan iemand, die dit schrijft, in dit bezoek, met woorden en wapenen, den dood gedreigd hadt, zich binnen *Amsterdam* niet veilig agtende, verliet in allen spoed en heimelijk de Stad.

Sedert viel DE LA TORRE, eenigen tijd, in ongenade bij den Hertog VAN ALVA. Men weet, hoe deeze dwingeland het opbrengen van den Tienden en Twintigsten Penning den Landzaaten opleide, doch tevens van zommigen merkelijken tegenstand ontmoette. Van deeze onwilligheid in het voldoen aan zijn Gebod, zogt de Hertog de reden, onder andere, in de verspreiding van zekere Pauslijke Bulle, naar de eerste woorden *In Coena Domini* genaamd. Deeze dreigde met den kerkelijken Ban eenen iegelijk, die dusdanige schattingen inwilligde of ontving, buiten toestemming van den Paus. De Geheime Raad hadt, tot het doen drukken der Bulle, verlof gegeeven, en de Geheimschrijver DE LA TORRE den Verlofbrief ondertekend. De Hertog strafte hem daar voor met bekommering in zijn huis, en verbod om zijn ampt in den tijd van een rond jaar te mogen oefenen.

Zie P. C. HOOFT.

TORRENTIUS. (JOAN) Niet t'onregt leggen zommige Dichters onder den blaam, van hun edel vermogen misbruikt te hebben in dichterlijke tafereelen, door het schetzen van de onkuscht in een bevallig licht, en dus de harten der Jeugd bemet en de zaaden des bederfs in dezelve gestrooid te hebben. Even zeer staan verscheiden Schilders aan die misdaad schuldig. De edele Schilderkunst, geschikt om verhevene denkbeelden in de Ziel te verwekken, diende, in de hand van TORRENTIUS, om geilen wellust en onkuscht voort te planten. In den Jaare 1589 wierdt hij te *Amsterdam* geboooren. Hij leidde zich inzonderheid toe op het schilderen van Stukken, die de kuische dogen kwetsten, en den vleeschlijken wellust prik-

prikkelden. 't Zij om deeze reden, en zijn daar zoveel gepaard slegt gedrag, 't zij om eenige andere oorzaak, ons niet gebleeken, zeker is het, dat hij, in 't eenigen tijde, zijne Geboortestad verliet, en zich met der woon te *Haarlem* nederzette. Zijn aanhoudende voortgang in slegtigheden, zo van de eene als van de andere soort, deede hem hier, bij de Regeering, dermaate in 't oog loopen, dat hij gevat en in het Tuchthuis wierdt opgesloten. Dit viel voor, in den Jaare 1630. Niet lang, evenwel, schijnt hij aldaar vertoefd te hebben. Immers vindt men aangetekend, dat TORRENTIUS, op hooge voorspraak, uit den Kerker ontslagen zijnde, na zijne Geboorteplaats wederkeerde; alwaar hij ook zijne dagen eindigde. Eenen Voorganger in het kwaade, hadt onze TORRENTIUS in zijnen Vader; van welken de Schepen GERARD ACHAAP *Pieterszoon* verhaalt, dat hij de eerste Tuchteling in het Amsterdamsche Raaphuis geweest is.

Zie HOUBRAKEN, en J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam*.

TRELCATIUS, (LUCAS) Predikant in de Waalsche Gemeente, en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool te *Leiden*, was van geboorte een Franschman, als mijnde ter wereld gekoomen te *Erin*, bij *Douay*, in den Jaare 1542. Hij hadt eene Moei, die, in de even genoemde Stad, den post van *Mater*, of Opzieneres van een Nonnenkhooster bekleedde. Deeze nam de zorge en kosten zijner opvoedinge op zich, en zondt hem in het Latijnsche School te *Douay*, met oogmerk om hem tot den Geestelijken stand op te leiden. Na de eerste gronden der talkennisse geleid te hebben, verzoek hij na *Parijs*, alwaar hij zich, in de talen en andere voorbereidende weetenschappen, verder oefende. De twee vermaarde mannen JOHANNES MERCERUS en PETRUS RAMUS hadt hij hier tot Leermeesters.

Onder dit alles vatte hij eenige vermoedens op, omtrent de misbruiken en bijgeloovigheden der Roomsche Kerke. Van hier dat hij zijne oefening inzonderheid inrigtte tot het rechte

begrip der gewijde Schriften. 't Gevolg was, dat hij van de eer nog toe aangeleerde dwalingen overtuigd wierdt, en tot de gemeenschap der Hervormden overging. Ligt is het te denken, dat zijne Moei, en de verdere bekostigers zijner opvoedinge, hem, zedert, de gewoone hulp onttrokken. In deeze verlegenheid vondt hij eene uitkomst, in de gunstige aanbieding van eenige Rijsselsche Koopluiden van de Gemeente der Hervormden; deeze beloofden hem hunnen bijstand, onder voorwaarde, dat hij, na de voleindiging van den gewoonen loop zijner letteroefeningen, zich ten dienste van hunne verdrukte Gemeente zou laaten gebruiken. Dienvolgens vertoefde hij nog eenigen tijd te *Partijs*, en vervolgens te *Orleans*; zich met onvermoeiden vlijt toeleggende op het verzamelen van kundigheden, in eenen bekwamen Leeraar noodig. De burgerlijke onlusten, welke, kortstoken, het Koninkrijk *Frankrijk* begonden te bemeuren, noodzaakten hem, elders eene veilige schuilplaats te zoeken. Hij vondt dezelve in *Engelland*.

Gedurende zijn verblijf in *Frankrijk*, was TRELCATIUS, te *Santerre*, in den echt getreeden. Om voor hem zelven en zijn gezin een voegzaam onderhoud te vinden, opende hij nu een School te *Linden*, waar in hij de Jeugd in de Latijnsche taale onderwees. Den ledigen tijd, die hem, van het waarneemen van zijn hoofdberoep, overschoot, besteedde hij aan de verdere beoefeninge der Godgeleerdheid, en van daar mede verwantschapte Weetenschappen. In deeze leevenswijze wierdt hij gestoord, door het opontbod der *Rijsselaaren*, die, ingevolge der voorheen gemelde voorwaarde, hem opeischten, om hunner Gemeente ten dienste te staan. Vier kinderen had hij thans reeds bij zijne Huisvrouw verwekt. Met dit gezin vertrok hij na *Antwerpen*, met oogmerk om aldaar, omtrent zijne bedreevenheid in Godgeleerde Weetenschappen ondervraagd, en tot den Predikdienst bevorderd te worden. Kort daar na vertrok hij na *Rijssel*. Doch de beroerdheid der tijden, vooral de haat tegen de Hervormde Leeraars, gedoogde aldaar geen lang verblijf. Met goedvinden en toestemming zijner Gemeente, vertrok dan TRELCATIUS na *Brussel*. Zes jaaren nam hij hier den Predikdienst waar, en eindigde dien

met

met de overgave der Stad, aan den Hertog VAN PARMA, in den Jaare 1585. Zedert vertrok hij na *Antwerpen*, en wierdt vervolgens in verscheiden Gemeenten beroepen. Benevens andere, bezat TRELCATIUS, in groote maate, de hoedanigheden van nederigheid en onbaatzuchtigheid. Van hier dat hij weigerde eene keuze te doen, maar de beslissing zijns lots, ten aanzien eener vaste standplaatze, overliet aan de uitspraak zijner medebroederen, in een Sijnode vergaderd. Deeze weezen hem toe aan de Waalsche Gemeente te *Leiden*. Nog in het bovengenoemde Jaar 1585 maakte hij aldaar eenen aanvang van zijnen dienst. De ijver, met welken hij zich van zijnen post en pligt kweet, en de lof, welken hij daar door behaalde, was de oorzaak, dat de Bezorgers van het Hoogeschool, reeds in den Jaare 1587, te raade wierden, den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan hem op te dringen. Hij aanvaardde deeze nieuwe bediening, en behaalde daar mede geenen minder roem. De Pest, welke, in den Jaare 1602 verscheiden andere beroemde Leeraars wegrukte, maakte ook een einde aan zijne bezigheden. TRELCATIUS overleedt, op den achtentwintigsten van Augustus, in den ouderdom van zestig jaaren. Hij liet tien kinderen na; van eenen derzelven zullen wij in 't volgende Artikel spreeken.

Zie FRANC. JUNIUS, *Oratio Funebris in Lucam Trelcatium*; MEURSIUS, *Athenæ Bat.*

TRELCATIUS, (LUCAS) *de Jonge*, Zoon van den bovengemelden, en zijn Opvolger in het Hoogleeraarampt, was geboren te *Londen*, op den vijftentwintigsten April des Jaars 1570, terwijl zijn Vader zich aldaar met het ampt van Latijnschen Schoolmeester geneerde. Reeds in zijne vroege jeugd vertoonde hij de blijken van eenen veelbeloovenden geest; ten bewijze waar van men, onder andere, vindt aangetekend, dat hij reeds zo vroeg als in zijne zeventiende jaar den Predikstoel openlijk hadt beklommen. Zo uitsteekende begaafdheden voor den Kanzel bezat hij, dat hij deswegen wierdt ge-

en de Landen van *Steenbergen*, thans woonende in *'s Hage*, ontvange, bij deezen, onze opregte dankbetuiging voor de betoonde edelmoedigheid. Mogten de Leden van nog andere oude Vaderlandſche Geſlagten, door dit voorbeeld, ter even hulhartige mededeelinge, worden uitgelokt.

Wanneer in ons *Woordenboek* eenige misſlag ingeſloopen, of eenige onnaauwkeurigheid begaan is, rekenen wij ons verpligt, en zijn zelf overbodig genegen, het onnaauwkeurige of kwalijk geſteide te verbeteren. Dus zullen wij, in het tegenwoordige geval, handelen. Toen het boven gemelde Artikel, in het Zeſde Deel, geſteld wierdt, hadden wij niet den toegang tot de bronnen, welke nu voor ons geopend zijn. Volgens de kundigheden, daar uit ontleend, zullen wij, met weglaating der Zijlingſche takken, ons alleen tot het regelrecht opgaande en onmiddelijk nederdaalende Geſlagt van onzen Admiraal bepaalen, met tuſſchenvoeging der voornaamſte leevensbijzonderheden van onzen Vaderlandſchen Held. Vooraf zullen wij laaten gaan een Affchrift in de Franſche taal, met eene Nederduitſche Overzetting, van een echt Gedenkſtuk, door den boven genoemden Heer Berigter, ons ter hand geſteld, als zullende hetzelve over het doorluchtig Geſlagt een nieuw licht verſpreiden, en kunnende, daarenboven, dienen, om hetgeen in het gemelde Artikel verkeerd mogt geſteld zijn, te recht te brengen. Van woord tot woord luidt het echte Stuk, in het Oorſpronklijke, aldus:

„ Nous Arnaud Jean Philippe de Raet van der Voort,
„ Chevalier de L'ordre Militaire de Jeſus Christ &c.
„ Certifions et Atteſtons, a la Riquiſition de Meſſire Jaſ-
„ per de Blois de Treslon van Ginderdeuren Chlr, que nous
„ (apres pluſieurs recherches faites tant dans nos archives
„ memoires et notices genealogiques et Armoliales, que dans
„ les Vielles Chartres et munimens, repoſants en divers lieu
„ de ces pays) avons trouvé, que la Famille de Blois de
„ Treslon, procede par ſucceſſions de temps et Repreſenta-
„ tion de Perſonnes en ligne directe et maſculine de L'an-
„ cienne et illuſtre Famille de Chaſtillon ſur marne; et que
„ vers L'an 1350. Jean de Chaſtillon ae. du nom Comte de
„ Blois

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG.
Admiraal van Zeeland.

„ Blois et Dunois, Duc de Gueldre, Sire d'Avesnes de Lan-
„ dresies, de Chimay, de Trelon, de Gouda, Schoonhoven
„ et Tertholen &c. (lequel ne laissant aucun hoirs de sa
„ Femme Marguerite Fille de Renaut, Second huitieme Com-
„ te et Premier Duc de Gueldre) avant son mariage avoit
„ procreé de Sophie de Dalem, de la noble et Ancienne
„ Maison d'Arkel deux Fils naturels (ou selon L'opinion de
„ quelques uns, d'un mariage Clandestin avec la dite Dame
„ Sophie) scavoir Jean B: de Blois Chir, de L'ordre de St.
„ Anthoine, Conseillier du Comte d'Hollande, et Guy B: de
„ Blois Chir. Seigneur de Hasten en Zelande, le quel Jean
„ B: de Blois recevoit de son Pere entre autres Terres et
„ Seigneuries celle de Trelon en Haynaut, la quelle a donné
„ le nom de Trelon a la Posterité du dit Jean, du sur nom
„ de Blois, qui epousa Marie de Heemstede, Fille de Ge-
„ rard et de Marie de Polanen de Wasfenaar, de la quelle
„ il en gendra Plusieurs Enfents, et parmi ceux Lois de
„ Blois de Trelon Chir. Seigneur de Cabau, Conseillier du
„ Comte d'Hollande qui s'allia a une autre Marie de Heem-
„ stede, Fille de Raffe et d'Agnes d'Ostende, dont il eut en-
„ tre autres un Fils nommé Jean de Blois de Trelon, Chir.
„ Seigneur de Cabau, grand Ballieu de Goude et Conseillier
„ a la Haye, qui prit a Femme Etiéne de Bouckhorst, la
„ quelle lui donna Jaspen de Blois de Treslong 1e. du nom,
„ Grand Bally de la Ville d'Haerlem, et du Bailliage de Ken-
„ nemerland, Marié avec Catherine Oem van Wijngaarden,
„ dont est issu Guillaume de Blois de Trelon Seigneur d'Ou-
„ denhoorn et Pettegem &c. Grand Veneur d'Hollande et
„ Admiral de Zeelande; Conjoint avec Adrienne d'Egmont,
„ du quel mariage vint Jasper de Blois de Trelon 2e. du
„ nom, né L'an 1576 Sr. d'Oudenhoorn et Pettegem, allié
„ a Lucrece de la Salle, Fille de Jean Francois Chir. Sei-
„ gneur de Crabbendyck dont il laissa plusieurs Enfants: Or
„ il est bon de remarquer icy, avant de les poursuivre, que
„ le sieur du Chesne paroit n'avoir pas sceu cette alliance,
„ puis qu'il le nomme mort, sans avoir été Marie, dans son
„ Livre intitulé Histoire de la Maison de Chastillon sur Mar-
„ ne; Imprimé a Paris L'an 1621 ce que Pontus Heuterus

„ sem-

„ ſemble ſuivy ; or il eſt Conſtant par le reverend Pere
„ Chriſtophore Butkens Prelat de St. Sauveur en Anvers.
„ dans ſon Livre intitulé Genealogies des Seigneurs Nobles &c.
„ Tôme 4me repoſant dans nos Archives, comme par plu-
„ ſieurs autres bons Auteurs, dont les ouvrages ſont en
„ grande Veneration et eſtime, auſſy bien que par des beaux
„ Documents Domeſtiques qui nous ont été exhibés, ſi bien
„ que vray eſt que le Sumommé Jasper de Blois 2e. du
„ nom, qui nacquit L'an 1676 Trepaſſa L'an 1620, par un
„ accident de Glace Fondu ſous luy, laiſſant de ſa dite Fem-
„ me Lucrece de la ſale Jean de Blois de Trelon, Philip
„ Robert de Trelon, Eleonore et Eliſabeth de Trelon; le
„ quel Jean eut à Femme Magdalene Fille de Jean Donker,
„ Grandveneur de l'Empereur Rudolphe ſecond d'Auguſte
„ Memoire; la quelle entres autres heritiers luy donna Jasper
„ de Blois de Trelon 3e. du nom, le quel d'Eliſabeth de
„ Ginderdeuren Procrea Jean Babtiſte de Blois de Trelon,
„ qui joignit le nom de Ginderdeuren, a celuy de ſa Famille,
„ a cauſe du Prerogative que ſon oncle Adrien de Ginder-
„ deuren lui fist par Teſtament (a nous pareillement Exhibé)
„ moyennant et a condition qu'il porta le nom de Ginder-
„ deuren en ſa Memoire; il contracta Mariage avec Jacque-
„ line Mentop, dont eſt iſſue le ſieur requiſant; le quel
„ comme deſcendu en ligne directe et maſculine legitime du
„ ſu nommé Jean B. de Blois Chlr. Seigneur de Trelon, avec
„ tous ſes devanciers, a porté ſes Armes de Gueule a deux
„ faſces rebretelées d'Argent qui eſt d'Arckel au Franc quar-
„ tier du premier a trois pats de vair au chef d'or (qui
„ eſt de Chaſtillon) ainſy que le ſusdit Jean B. de Blois,
„ les a pris de ſa Mere, et les a briſé de Chaſtillon ſon
„ Pere au quartier dextre, l'ecu ſur morte de deux timbre
„ d'Argent, Couronnés d'or, le premier timbre ſommé d'un
„ Dragon naiſſant de Gueule (Cimier de Chaſtillon) les
„ Lambrequins d'or, de Gueule et d'Azur; le ſecond timbre
„ ſommé d'un Cigne Volant d'Argent, accollé d'une Couronne
„ d'or, (Cimier d'Arckel) les Lambréquins d'Argent et de
„ Gueule, iceluy ecu ſupporté de deux Lions d'or, ainſy
„ qu'elles ſont cy deſſus peintes et blaſonnées; et Certifions

„ en

„ en outre que la dite Famille de Blois de Treslon eſt no-
„ ble et reconnue pour telle dans ces Pays; comme il paroit
„ par les ordres Militaires et Chevalleries ou ils ont eté re-
„ cues; comme celle de l'ordre Teutonicque, dont pluſieurs
„ ont merités d'etre Chevaliers, et Commandeurs d'Utrecht,
„ de Rene et de Maasland, de la quelle dignité ils ſe ſont
„ acquites avec beaucoup de Gloire en de Reputation; auſſy
„ voit on les Filles de cette Famille recues au rang de
„ Chanoineſſes ou Religieuſes des Chapitres et Couvents
„ d'Ancienne Nobleſſe, Communement dit Adelyeke Stiften,
„ ce qui eſt une marque evidente de leur Nobleſſe; outre
„ qu'ils ſe ſont acquis beaucoup de luſtre a raiſon de la
„ grandeur de leurs alliances Conjugiales qu'ils ont contractés
„ avec les premieres Familles des Paysbas, comme Egmont,
„ Croy, Ligne, Barbanſon, Montmorency, Merode, Lannoy,
„ Humieres, Rubempré, Borſelen, Aſſendelft et pluſieures
„ d'autres.

„ Certifions et Atteſtons encore que le Sieur Requirant
„ avec tous ſes ſus ſucceſſeurs ont toujours Vecus, tant en
„ Hollande qu'ailleurs fort ſplendidement et en Perſonnes de
„ Qualité et Condition ſans avoir jamais fait aucune profeſ-
„ ſion Ville ou Mecanicque et derogeante a la Nobleſſe.

„ Et comme il eſt juſte et raiſonnable de donner temoigna-
„ ge de la Verité, nous avons donné ce preſent a la requiſi-
„ tion de Meſſire &c., ſous nos ſeing et ſcel de nos Armes,
„ Utrecht ce douzieme du mois d'Avril l'An de Grace
„ Mille ſix cents quatre vint et quinze. (En is ondertykent)
„ *Arnold Jean Philip de Raet van der Voort.*"

Ter zyden ſtont het Wapen van den Heere
De Raet van der Voort, op het Perga-
ment in rood Lak.

De zin deezes Getuigſchrifts koomt hier op neder:

„ Wij ARNOUD JAN PHILIPS DE RAET VAN DER VOORT, Rid-
der van de Krijgsorde van JEZUS CHRISTUS, enz.

„ Verklaaren en getuigen, op verzoek van den Heere JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG (*) VAN GINDERDEUREN, Ridder, dat wij (na veelvuldige naaſpooringen, zo in onze Archiven, Memorien en Geſlagt- en Wapenkundige Beſchrijvingen, als in de oude Handveſten en Gedenkſtukken, op verſcheiden plaatzen hier te Lande berustende) gevonden hebben, dat het Geſlagt van BLOIS VAN TRELON, in vervolg van tijd en door perſoonsvertegenwoordiging, in regelrechte en mannelijke linie, afkomſtig is van het aloud en doorluchtig Geſlagt van CHASTILLON SUR MARNE; en dat omtrent het Jaar 1350, JAN VAN CHASTILLON, de Tweede van dien naam, Graaf van *Blois* en *Dunois*, Hertog van *Gelder*, Heer van *Avennes*, *Landrechies*, *Chimay*, *Trelon*, *Gouda*, *Schoonhoven*, *Tertholen*, enz. (dewelke, geene kinderen naalaatende bij zijne Vrouwe MARGARETA, dogter van REINOUT *den Tweeden*, achtſten Graave en eerſten Hertog van *Gelder*) vóór zijn huwelijk hadt geteeld, bij SOPHIA VAN DALEM, uit het adelijk en oude Huis van ARKEL, twee natuurlijke Zoonen (of, volgens het gevoelen van zommigen, in een heimelijk huwelijk met de gezegde Vrouwe SOPHIA) te weeten, JAN B. VAN BLOIS, Ridder, van de Orde van S. ANTONY, Raad van den Graave van *Holland*, en GUY B. VAN BLOIS, Ridder, Heer van *Hafren* in

(*) *Aldus wordt, bij wijlen, deeze naam geſpeld; zomtijds ook* TRELLONG, *of wel* TRELON; *doch de waare ſpelding is* TRESLONG. *Zo ſchrijft men ook nu eens* BLOIS, *en dan wederom* BLOYS. „ *Guy, Graave van Blois of Bloys in Vrankryk, Heer van Gouda, Schoonhoven, Tertholen &c., zijn Graafſchap van Bloys in den Jare* 1391 *aan den Hertoge van Orleans verkogt hebbende, bragt hij den naam van dit Graeffchap over op zijne Heerlijkheden in Noord-Holland, aan de Zaan gelegen; welke Heerlijkheden, als doe, te ſamen genomen, bekent waren, met de naam van Zanen of Saande, en die van die tijd af, zoo als nog op den huydigen dag, met den naam van* de Landen van BLOYS, *genoemt worden.*"

in *Zeeland*; welke JAN B. VAN BLOIS, van zijnen Vader, en der andere Landen en Heerlijkheden ontving die van *Trelon* in *Henegouwen*; naar welke de naakoomelingschap van deri gemelden JAN, genaamd VAN BLOIS, den naam TRELON ontleend heeft; welke trouwde MARIA VAN HEEMSTEDE, dogter van GERARD, en VAN MARIA VAN POLANEN VAN WASSENAER; bij welke hij veele kinderen verwekte, en onder andere LODEWYK VAN BLOIS VAN TRELON, Ridder, Heer van *Cabau*, Raad van den Graave van *Holland*, die insgelijks ten huwelijk nam eene MARIA VAN HEEMSTEDE, dogter van RAES, en van AGNES VAN OOSTENDE, bij welke hij, onder andere, teenen Zoon hadt, genaamd JAN VAN BLOIS VAN TRELON, Ridder, Heer van *Cabau*, Hoofdschout van *Gouda* en Raadsheer in *'s Hage*; welke ter Vrouwe nam STEPHANA VAN BOUCHORST, welke hem baarde JASPER VAN BLOIS VAN TRELON, den Eersten van dien naam, Hoofdschout der Stad *Haarlem*, en Baljuw van *Kennemerland*, gehuwd aan CATHARINA OEM VAN WYNGAARDEN, waar uit gesprooten is WILLEM VAN BLOIS VAN TRELON, Heer van *Oudenhoorn* en *Pettegem*, enz. Opperjaagermeester van Holland en Admiraal van Zeeland, gehuwd aan ADRIANA VAN EGMONT; uit welk huwelijk gebooren is JASPER VAN BLOIS VAN TRELON, de Tweede van dien naam, in den Jaare 1576, Heer van *Oudenhoorn* en *Pettegem*, gehuwd aan LUCRETIA DE LA SALE, dogter van JAN FRANÇOIS, Ridder, Heere van *Krabbendijk*, bij welke hij verscheiden kinderen heeft naagelaaten. Eer wij voortgaan tot de verdere afstammelingen, is het dienstig, hier aan te merken, dat de Heer DU CHENE van deeze verbintenisse onkundig schijnt geweest te zijn, dewijl hij zegt dat hij ongehuwd overleeden is, in zijn werk, getiteld: *Hiſtorie van het Huis van Chastillon ſur Marne*, gedrukt te *Parijs*, in den Jaare 1621; 't geen door PONTUS HEUTERUS schijnt gevolgd te zijn. Maar het is bekend, uit het Boek van den Eerwaardigen Vader CHRISTOFFEL BUTKENS, Priester van *St. Sauveur* te *Antwerpen*, getiteld, *Geſlagtregisters der Heéren, Edelen*, enz. Deel IV, in onze Archiven berustende; gelijk ook uit veele andere goede Schrijvers, welker Werken in groote agting en aanzien zijn, als mede uit voortreffelijke

Familieberigten, welke aan ons vertoond zijn; zo dat het waarheid is, dat de gemelde JASPER VAN BLOIS, de Tweede van dien naam, welke gebooren wierdt in den Jaare 1576, overleeden is in den Jaare 1620, door te verongelukken in het ijs; naalatende, bij gemelde zijne Vrouw LUCRETIA DE LA SALE, JAN VAN BLOIS VAN TRELON, PHILIP ROBERT VAN TRELON, ELEONORA en ELIZABETH VAN TRELON; welke JAN ter Vrouwe hadt MAGDALENA, dogter van JAN DONKER, Oppersjagermeester van Keizer RUDOLPUS DEN II, doorluchtiger gedagtenisse; dewelke, behalven andere erfgenaamen, hem baarde JASPER VAN BLOIS VAN TRELON, den Derden van dien naam; die, bij ELIZABETH VAN GINDERDEUREN, verwekte JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRELON, welke, bij zijnen Geslagtnaam, dien van GINDERDEUREN voegde, ter oorzaake der Voorregten, welke zijn Oom ADRIAAN VAN GINDERDEUREN hem besprak bij Uitersten Wille (insgelijks aan ons vertoond) mids en op voorwaarde dat hij den naam van GINDERDEUREN, ter zijner gedagtenisse, zoude voeren; hij tradt in 't huwelijk met JAKOBA MENTON, uit welke de Heer Requirant gesprooten is; dewelke als in onmiddelijke en wettige mannelijke Linie afstammende van den boven genoemden JAN B. VAN BLOIS, Ridder, Heere van *Trelon*, nevens alle zijne Voorzaaten, hebben hunne Wapens gevoerd, het eerste Quartier met Zilvere Balken op een Rood Veld, aan twee zijden met Zilver opgeslagen, zijnde dat van VAN ARKEL; in het eerste Quartier met drie Zilvere Bellen op een blaauw Veld, daar boven Goud, zijnde dat van CHASTILLON, zoo als de bovengenoemde JAN B. VAN BLOIS, dat van zijne Moeder verkregen, en het met dat van CHASTILLON, zijn Vader, in 't Regter Quartier gebroken heeft; het Wapenschilt verheven met twee Helmen van Zilver, met Goud gekroond, boven de eerste Helm, een, zijn bek openende draak, met het Helmstuk van CHASTILLON; de Helmdekfels van Goud, open en hoogblaauw, boven de tweede Helm een vliegende Zwaan van Zilver, met een Goude Kroon om den hals, met het Helmstuk van VAN ARKEL, de Helmdekfels van Goud, open en hoogblaauw; dezelve Wapens ondersteund door twee Gouden Leeuwen, zo als die hier boven behoorlijk geschilderd en uitgeleegt zijn.

„ En

„ En getuigen wij daarenboven, dat het genoemde Geslagt VAN BLOIS VAN TRELON van adel is en hier te Lande daar voor erkend wordt; gelijk blijkbaar is uit de Krijgs- en Ridderorders, in welke zij zijn aangenomen, als in de Duitsche Order, van welke het Lidmaatschap aan veelen is opgedragen, en van de Kommandeurs van *Utrecht*, van *Rheenen* en van *Maasland*, welke waardigheid zij met grooten roem en lof bekleed hebben. Ook heeft men de Dogters deezes Geslagts zien aangenomen worden in den rang van Kanunnikessen of Geestelijke Dogters van Oudadelijke Kapittels of Kloosters, gemeenlijk *Adelijke Stiften* genaamd, 't geen ten klaarblijkelijken bewijze van haaren adeldom verstrekt. Behalven dat zij veel aanziens hebben verworven, uit hoofde der grootheerlijkheid hunner huwelijksverbinteniſen, welke zij met de voornaamſte Geslagten in de Nederlanden hebben aangegaan, als met die van EGMONT, CROY, LIGNE, BARBANSON, MONTMORENCY, MERODE, LANNOY, HUMIERES, RUBEMPRÉ, BORSSELEN, ASSENDELFT en veele anderen.

„ Verklaaren en getuigen wij, daarenboven, dat de Heer Requirant en alle zijne Voorzaaten, altoos, zo in *Holland* als elders, zeer luisterrijk geleefd hebben en als perſoonen van rang en vermogen, zonder immer eenig veragtelijk beroep of handwerk gedreeven te hebben, 't welk vernederende was voor den Adelſtand.

„ En gelijk het redelijk en billijk is, aan de waarheid getuigenis te geeven, hebben wij de tegenwoordige Verklaaring gedaan, op verzoek van den Heere enz. met ons gewoon Zegel en Handtekening bekragtigd.

„ Utrecht den twaalfden van de maand April van 't jaar onzes Heeren duizend zeshonderd vijfennegentig. (Was geteekend) ARNOLD JAN PHILIP DE RAET VAN DER VOORT."

Ter zijden ſtondt het Wapen van den Heere DE RAET VAN DER VOORT, op Pergament in rood Lak.

Thans gaan wij over tot onzen Grooten Admiraal; naa alvoorens, 't geen in ons Zesde Deel, aangaande deszelfs Voorouders, niet of gebrekkig gemeld is, te hebben aangetekend. Wij maaken eenen aanvang van zijnen Oud-Over-Grootvader; deeze was JAN VAN BLOIS, welke, van zijnen Vader, onder andere Goederen en Heerlijkheden, die van *Treslong*, in *Henegouwen*, hadt verkreegen. Hij nam ter Vrouwe MARIA VAN HEEMSTEDE, dogter van *Gerard van Heemstede* en van *Maria van Polanen van Wassenaar*. Behalven verscheiden andere Kinderen, verwekte hij bij haar,

LOUIS of LODEWYK VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, *Heer van Cabau*, Raadsheer in den Hove van *Holland*. Hij tradt in 't huwelijk met eene Jonkvrouwe van den zelfden naam als zijne Moeder, MARIA VAN HEEMSTEDE, dogter van *Raas van Heemstede* en van *Agnes van Oostende*, en wierdt bij haar Vader, van

JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Ridder, *Heere van Cabau*, Raad in *'s Graavenhage*, en Hoofdbaljuw van *Gouda*. Zijne Echtgenoote was STEVINA VAN BOEKHORST, en hij bij haar Vader, van

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, Hoofdschout van *Haarlem* en Baljuw van *Kennemerland*. Hij begaf zich in 't huwelijk met CATHARINA OEM VAN WYNGAARDEN. Behalven andere Kinderen, wierdt uit deezen echt gebooren de hoofdpersonaadje van ons tegenwoordig Artikel,

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, *Heer van Oudenhoorn en Pettegem, Admiraal van Zeeland, Overste van Oostende en Kapitein van twee Compagnien Voetknegten*, en vervolgens *Lieutenant Houtvester en Groot Valkenier van Holland en Westfriesland*, overleeden in den Jaare 1597.

De dageraat der Nederlandsche Vrijheid was het tijdstip van zijnen bloeienden leeftijd. In verscheide Leden van zijn Geslagt hadt hij het voorbeeld van kloeke poogingen, ter afschuddinge van het Spaansche juk. Zijn Broeder JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, hadt het vermaarde Verbond, en het Smeekschrift der Edelen ontworpen en benevens hem onderteekent; voor welke Vrijheidsliefde gemelde zijn Broeder, in den Jaare 1568, onder meer andere 's Lands Edelen, te *Brussel*,

sel, onthoofd is geworden. Dien zelfden geest ademende, wierdt onze Held niet afgeschrikt, maar begaf zig te Velde, en zogt de goede zaak te helpen schraagen, onder de banieren van Graave LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinse WILLEM DEN I. In het straks genoemde jaar verzelde hij deezen op den togt na *Groningen*, en van daar, in den aftogt, na *Jemmingen*, een Dorp aan de rivier de *Eems* gelegen. Bekend is de Veldslag, welke, bij dit Dorp, voorviel, op den veertiendeu Julij, tusschen den Hertog VAN ALVA en Graaf LODEWYK, als mede de zwaare nederlaag, den laatstgenoemden aldaar toegebragt. Onder het dapper strijden, bekwam TRESLONG eene zwaare wonde, doch hadt het geluk van 's vijands handen te ontkoomen, en, over den Stroom, na *Embden* gevoerd te worden. Hier deedt hij zich geneezen, en diende vervolgens, eenigen tijd, den Graave van *Oostfriesland*, als Edelman.

Intusschen gebeurde het, dat Prins WILLEM, in de hoope van gelukkiger te Water dan te Lande te zullen slaagen, bestelling ter Zee uitgaf, aan gevlugte Edelen en Kooplieden, om met schepen, voor eigen rekening uitgerust, den vijand alle mogelijke schade toe te brengen. TRESLONG, onder andere, aanschrijving van den Prinse bekoomen hebbende, voorzag hij zich van een schip, en diende KORNELIS GERLOFSZOON ROOBOL onder hem als Luitenant. Naa dat hij dit beroep eenigen tijd hadt bij de hand gehad, en terwijl hij, in 't begin des Jaars 1571, te *Embden* lag, deedt hem de Graaf in verzekering neemen. De reden of het voorwendzel dier behandelinge, was, dat TRESLONG, binnen *Embden*, zekeren Amsterdamschen burger ranzoen hadt afgedwongen, en dat zijn Luitenant ROOBOL, op 's Graaven bodem, eenige vijandlijkheden hadt bedreeven. TRESLONG zat verscheiden weeken in hegtenis, doch verworf, eindelijk, verlof tot het vrije gebruik der straaten van *Embden*, onder eenen borgtogt van duizend guldens, en de belofte van, zonder 's Graaven toestemming, de Stad niet te zullen verlaaten. Intusschen hieldt men zijne zaak al aan sleepende. Dit verveelde zijnen werkzaamen geest. Op zekeren tijd den kans schoon ziende, ontzeilde hij de Stad, agterlaatende eene Verklaaring, bij welke

hij beloofde, alzoo te zullen gereed zijn, zich te vervoegen ter plaatze, alwaar men hem geregtelijk zoude aanspreeken.

Uit zijne hegtenis ontslagen, begaf zich TRESLONG in dienst van den Prinse VAN ORANJE. In den aanvang des jaars 1572 ontving hij last van zijne Doorluchtigheid, om twee schepen in Zee te brengen. Met een van deeze hengelde hij, in de maand Februarij, omtrent en binnen het Texelsche Zeegat. Hier noodzaakte hem het vriezend weder, onder het Eiland *Wieringen* te loopen. Door bezetting van het Ys, moest hij aldaar tot in de maand Maart vertoeven. Terwijl TRESLONG aldaar lag, gaf hij, van tijd tot tijd, vrijheid aan zijn volk om aan land te mogen gaan. Zeer duur stondt deeze vrijheid aan zeventien personen. Op grond van eenigen moedwil, door hen bedreeven, wierden ze allen, in éénen nacht, omgebragt door de *Wieringers*; welke, daarenboven, TRESLONG, onder eede, deeden belooven, dien moord nimmer aan hun te zullen wreeken.

Onder dit alles kwam de maare deezer beklemminge van TRESLONG tot BOSSU, van wegens den Hertog VAN ALVA, Landvoogd over *Holland*. Deeze zondt den Onderadmiraal JAN SIMONSZOON ROL, met vier Vaandels Knegten, om het schip te bemagtigen. Het wierdt eerst, naar Krijgsgebruik, opgeëischt. Als TRESLONG, wijzende op zijn geschut, hun ten antwoord gaf, dat hij niets dan kruid en lood ten beste hadt, rukten de Spanjaards aan, doch wierden in zulkervoege ontvangen, dat zij raadzaamst oordeelden, zich agter den Dijk te verschuilen. Toen stelden de Spanjaards praamen en sleden met aarde toe, en bragten dezelve met het grof geschut op het Ys; slaakende voorts bijkans tweehonderd schooten op het schip; die, egter, door TRESLONG zodanig ontvangen wierden, dat ze andermaal moesten te rug wijken. Intusschen arbeidde het volk van TRESLONG met onvermoeiden vlijt om het schip los te bijten; 't geen eindelijk ook gelukte. Ondanks het schieten en schelden des vijands, schoot het schip uit het Ys, en ontkwam het dreigende gevaar, met verlies van slegts éénen man.

Dus

Dus de ruime Zee te baate hebbende, wendde TRESLONG den ſteven na *Engeland*, om 'er zich te voegen bij 's Prinſen Vloot, die aldaar lag, en nu door WILLEM, *Graaf van der Mark*, *Heer van Lumei*, als Admiraal gebooden wierdt. Bekend zijn de redenen, welke de Vaderlandſche Helden *Engeland* ſpoedig deeden verlaaten: de herinnering, naamelijk, der ſchande, voor eerlijke lieden, om zich met enkel zeeſchuimen te geneeren, en het bevel der Engelſche Koninginne, door opſtooken des Hertogs VAN ALVA, aan onze Zeelieden, om de Engelſche Havens te verlaaten.

Nevens de overigen ſtak hierom TRESLONG in Zee, den ſteven wendende na *Texel*, met oogmerk om vijandlijke ſchepen te bemagtigen, of zich van de eene of de andere Noordhollandſche Stad te verzekeren. Het keeren van den wind deedt hen van koers veranderen, en dien na de *Maaze* zetten. Thans deedt TRESLONG den voorſlag om, ware het mogelijk, *den Briel* te bemagtigen; het geen door den Graave VAN DER MARK, als Vlootvoogd, en de verdere Scheepskapiteinen wierdt goedgekeurd. Eerst twee, en vervolgens nog vieröntwintig ſchepen, ſtrijken, op den eerſten April des Jaars 1572, 's naamiddags ten twee uure, voor het Hooft van *den Briel*. Niemand dagt aan de *Watergeuzen*. De Veerman JAN PIETERSZOON KOPPESTOK kreeg daar van den eerſten inval. Straks roeit hij met zijn Vaartuig na de Vloot, en vraagt na TRESLONG, welken hij, in perſoon kende, alzo TRESLONGS Vader Baljuw van *den Briel* geweest was. Zo ras hadt onze Held zulks niet vernomen, of hij vreedt een voorſchijn, en van den Veerman verwelkoomd zijnde, brengt hij den man bij den Admiraal, Graave VAN DER MARK; welken hij voorts berigt, dat deeze de rechte man was, die tot hun oogmerk konde dienen. Men begeert dan op hem, dat hij eene boodſchap in de Stad gaa doen. KOPPESTOK, niets te verliezen hebbende, aanvaardt dien last, mids voorzien wordende, op zijn verzoek, om te meer geloofs te vinden, van TRESLONGS Zegeling, om ſtraks genoemde reden bij de Wethouderſchap van *den Briele* wel bekend.

Aldus uitgerust, begeeft zich de Veerman na de Stad, alwaar hij de Wethouderſchap vergaderd vondt. Hier diende hij

hij derzelve aan, hoe hem door den Graaf VAN DER MARK, nevens TRESLONG en anderen van 's Prinſen Hoplieden was gevergd, te verzoeken dat de Magiſtraat twee Gemagtigden, om met hun te ſpreeken, na buiten geliefde te ſchikken, de welken niets kwaads wederraaren zoude, alzo de komst der Vloote alleenlijk diende, om de Stad van ALVA's dwingelandij, den Tienden Penning en het Spaanſche jak, te verloſſen. Dit gezegd hebbende, bragt hij, ten bewijze der echtheid van zijnen last, TRESLONGS Zegelring ten voorſchijn. Naa eenigen tegenſtand kreeg hij 'er twee mede, die den Graave, nevens TRESLONG en anderen, middelwijl aan land getreeden, ontmoetten in een huis, tuſſchen het Haven hooft en de Stad. Hier verworven ze twee muren heraads. Deezen tijd verſtreeken, en een beſlisſend antwoord nog niet zijnde binnen gekoomen, beſloot de Admiraal, uit vreeze dat men zich van binnen ſterken zoude, met zijn Volk in twee hoopen aan te rukken. Hij zelve ſtelde zich aan het hoofd der eene bende. De andere, gang neemende na de Zuidpoort, wierdt door onzen TRESLONG aangevoerd. Hij ontmoette aldaar den Rentmeester JOAN VAN DUIVENVOORDE, die het vlugten in den zin hadt, doch welken hij bewoog tot blijven. Terwijl de Graaf, de Noordpoort bemagtigd hebbende, 's avonds ten negen uure de Stad binnen trok, deedt TRESLONG, ten zelfden tijde, zijne intrede door de Zuidpoort, aan 't hoofd van omtrent tweehonderdvijftig man, in alles, ten deele Luikerwaalen, rap Volk, maar moedwillig, ten deele gevlugte Nederlanders. 's Daags naa deeze merkwaardige bemagtiging, ging het op een ſtormen der beelden, ſchenden en berooven van Kerken en Kloosters. Doch de burgerij wierdt geſpaard. Hadde men voorts 's Graaven zin gedaan, men zou de Stad in brand geſtoken, en met den ſtank geruimd hebben. Doch TRESLONG, nevens JAKOB SIMONSZOON DE RYK, en eenige andere Hoplieden, verklaarden zich daar tegen. Men hadt nu, zeiden ze, den voet op den drempel, en moest dieper na binnen zoeken door te dringen. Men moest, voegden ze 'er nevens, nu het geluk hun in den mond liep, en men den ſleutel des Lands in handen hadt, den Prinſe daar van kennis geeven, die den misſlag niet begaan zoude, om hen verle-

gen

gen te laaten. Door zulk eene verſtandige taal van TRESLONG en diens lotgenooten, liet de Graaf VAN DER MARK zich omzetten, en gaf den Prinſe kennis van de behaalde zege.

Zedert vertoefde TRESLONG nog eenigen tijd in *den Briel*; en gelijk hij de bemagtiging hadt bevorderd, zo was hij ook van merkelijken dienst, om eene pooging ter heroveringe, door den vijand te werk geſteld, te doen mislukken. Want naauwlijks hadt de Hertog VAN ALVA het verlies van *den Briel* vernomen, of hij zonde den Graaf VAN BOSSU, met eenige ſchepen, derwaarts, met oogmerk om hem de Stad te doen herwinnen. Terwijl het Spaanſche Krijgsvolk, voet aan land gezet hebbende, de Stad naderde, en aldaar, uit het grof geſchut, naauwlijk ontvangen wierdt, voer TRESLONG, nevens ROOBOL, met eenig Volk, na het Water *de Bornisſe*, alwaar BOSSU zijne ſchepen gelaaten hadt. Een deel derzelven ſteekt TRESLONG in brand, boort anderen in den grond, of zendt ze van den oever op de ruimte. Zo zwaar een ſchrik beving hier door de Spanjaards, dat ze ſtraks de Stad verlieten, en zich in het Water *de Bornisſe* worpen; door 't welk zij het, met zwemmen, op het Land van *Putten*, en voorts op *Nieuw-Beijerland* ontkwamen, uitgezonderd eenigen, die verdronken, of in den modder verſmoorden.

't Is eene overbekende zaak, en van agteren gebleken, dat bij deeze gelegendheid, alhier in *den Briel*, de Eerſte Steen aan deeze Vrije Republiek gelegd is geworden.

Wij zullen hier laaten volgen den Brief van den Kapitein JAKOB SIMONSZOON DE RYK, wegens deeze gebeurtenis, aan Prinſe WILLEM DEN I geſchreeven, door eenen onzer Vaderlandſche Dichters in Vaerzen gebragt: te meer, om dat de verrigtingen van TRESLONG daar in zeer kragtig worden afgeſchetst.

JACOB

JACOB SIMONSZOON DE RYK

AAN

WILLEM DEN EERSTEN,

PRINSE VAN ORANJE.

„ Ik schrijf, Doorlugte Vorst! dees brief u uit den Briel;
„ Denk, denk niet meer: De Rijk zwerft troosteloos op de stroomen,
„ En vind in Neerland geen verblijf dan op zijn Kiel;
„ O Neen, mijn Prins, God lof den Briel is ingenoomen.
„ Geheel de Vloot ligt thans geänkerd voor den wal.
„ God lof! die Stad heeft reeds Oranjes zij gekooren.
„ Gij schrikt... Ik weet, dat u deez' maar ontzetten zal;
„ Doch, schep nu moed: de hoop op Vrijheid is geboren;
„ De Spanjaards vlugten, — wij zijn Meester van de Stad,
„ En onzer aller trouw, hoe 't ga zal nooit bezwijken,
„ Al dreijgde ons Alva zelfs met galg en strop en rad;
„ Wij zullen voor Bossu de Oranje vlag niet strijken.
„ Dat vrij het Beulenrot ons Watergeusen noem;
„ Wij zworven lang genoeg als arme Bannelingen,
„ Doch dragen op dien Naam, uit zucht tot Vrijheid, Roem,
„ Maar ook niet minder moed op onze helden Klingen.

„ 't Is

„'t Is waar: het heeft voor lang mijn Ziele wee gedaan,
„Dat ik uit Eerlijk bloed van ouds hervoord geſprooten,
„Niets tot behoudenis van 't Land kon onderſtaan;
„Mogt ik ſlegts, door mijn Schip, uw Oorlogsroem vergrooten?
„Dan, 'k heb uw taay geduld, o! Vorst! te lang gerekt,
„'k Moet U in dezen brief, onze overwinning ſchrijven,
„Op dat U dapperheid, die 't Land tot heil verſtrekt,
„Nu onze kleine magt met Oorlogsvolk zou ſtijven.
„Der Britten Kooningin, geperst door Alva's taal,
„Deed aan Lumey 't verblijf der Vloot in 't Rijk ontzeggen.
„Wij volgen dra den raad van uwen Admiraal,
„Om 't dus op Texel, of Enkhuijſen aan te leggen.
„Wij ſteevenen driftig voort, daar elk de Vrijheid mint.
„De wakkere van der Mark doed aller moed ontbranden;
„Roept „Mannen! Zeilen bij!.. Klampt aan! en overwint....
„Schiet toe" zoo dat wij fluks twee Scheepen overmanden.
„De wind loopt eensklaps om, met aangenaam geblaas,
„Jaagt met een ſtijve koelte, ons over Nereus ſtroomen,
„Wij zeilen met de Vloot tot in de breede Maas,
„En zijn, ſchier eer men 't dacht, dus voor den Briel gekoomen.
„De Stad loopt uit, en kijkt verleegen van den Wal,
„Wij ſtrijken Zeil, en zien den Veerman tot ons naderen.
„„Treslong! waar is Treslong? (dus roept hij overal)
„„„Ik ken dien Deppren Held, beroemd door brave Vaderen!"
„Treslong ontfangt hem ras met gulle minzaamheid,
„En zegt: „aan Koppeſtok durf ik de zaak betrouwen."
„Dies word hij in der ijl naar van der Mark gelelijd,
„Om dus ons Krijgsbeſluijt aan deezen man t'ontvouwen.

„Hij

„ Hij heemt den voorslag aan, roeijt driftig naar de Stad,
„ Vraagt uit des Graaven naam, den Magistraat te spreeken,
„ Toont hun iets van Treslong, daar hij zijn Handring had;
„ Maar zag geheel den Raad, door bange schrik, verbleeken.
„ Voorts zegt hij: „ Van der Mark, des Princen Admiraal,
„ „ Komt, tegen Alvas's woen, en voor de Vrijheid vegten,
„ „ Kies vrijheid of den dood..... wie volgt mij uit dees Zaal?
„ „ Besluijt.. hij heeft voor 't minst vijfduijsendt Oorlogsknegten."
„ Men sammelt; doch in 't eijnd komt Koppesloh aan boord,
„ De fiere Graaf ontfangt met hem twee Zendelingen,
„ En vraagt uit uwen naam de Sleutels van de Poort;
„ Of dat hij hen eerlang tot de overgaaf zal dwingen.
„ Verbeeld U welk een angst dit in de Stad verwekt!
„ De Raad was 't eijnde raad, want niemand dorst zig uiten,
„ En daar men dus den tijd met overleggen rekt,
„ Moest van der Mark met ons, tot Krijgsgeweld besluijten.
„ De Vlootling word ontscheept, men grijpt een zwaren Mast,
„ Rammelt dus op de Poort, dat slot en grendels kraaken.
„ Voorts was 'er stroo en pik en rijs op een gemast,
„ Om door het woedend vuur, een grooter log te maaken.
„ Och! kon ik U, o Vorst! den onverschrokken moed,
„ Van Robol, Entes, Brandt, Ruijkhaver, Abelszoonen,
„ En Everdingen, Looy, Dirk Duijven, van den stoet
„ Dier Helden, naar den eijsch in dezen brief vertoonen?
„ Maar 'k weet dat gij hun deugd en doppre daaden kent:
„ 'k Noem slegts Merout, Vlierhop, van Utrecht, Daan en Franfen,
„ Gelain, en Cabeljauw, en Spiegel en van Gent,
„ Al Mannen, waardig om met Laauwerblaan te kranfen!

„ Deez

„ Deer Helden door Treslong en d'Admiraal der Vloot,
„ Trouwhartig aangevoerd, doen ons de Stad verwinnen.
„ Lumey zwaait met zijn Staf... we ontzien geen nood of dood.
„ Maar ſtroeven, als een heir van Leeuwen, fier naar binnen.
„ Toen hief het Krijgsgeſchreij der Vlootelingen aan...
„ 't Was moorden!... doch wij doen de Plonderzucht bedaren,
„ Dan, ach de Geeſtlijkheid kon 't woeden niet ontgaan;
„ Des trachten wij vooral de Burgerij te ſpaaren.
„ Lumey, wel ſtout van hart; maar al te woest van aart,
„ Sloeg driftig voor, om heel de Stad in brand te ſteeken;
„ Doch, door Treslong en mij, en Entes wat bedaard,
„ Ziet hij de ſchoone kans, en laat zig overſpreeken;
„ Ja zegt getroost te zijn, met ons, het wreedst geweld
„ Des trotſchen Spanjaards zelfs, het uiterſt af te wachten.
„ Dus blijft dit Krijgsbeſluijt bij allen vaſtgeſteld;
„ De Stad word dra verſterkt met onvermoeijde kragten,
„ Ach, zaegt gij zelfs hoe thans, hier in den Vrijen Briel,
„ De Vrijheidmin herleeft, door zulk een zwaay der zaaken;
„ Dat zou u Vorſtelijk Hart, uw vrijgebooren Ziel,
„ Nog meer, dan ooit voorheen, in Heldevuur doen blaaken,
„ O! Heil en Heul des Volks, die 't kwijnend Nederland,
„ Van 't prangendt Oorlogs-wee, eens eindelijk zult bevrijden!
„ Verſterk gij onzen moed, door ſterken onderſtand.
„ Blijf, nooit volroemde Vort, den Spaanſchen Beul beſtrijden!
„ 't Geſchut der Vloot ſtaat reeds gelaaden op den muur;
„ Veel faten zijn geſtopt met Vis- en Haaringtonnen.
„ De Vrouwen ſchreeuwen: „ Sa, geeft op den Spanjaard vuur,"
„ En draaijen van heur kleen, ons Lonten voor Canonnen.

„ Zelfs

„Zelfs roept de hef des Volks, ſamt heel de Burgerij:
„„Oranje leeve en blijve in 's Koonings naam regeeren,"
„In 't eijnd, de Magiſtraat vloekt Alvaas dwinglandij.
„Elk wenscht U, hier, o Prins! als zijn beſchermer te eeren.
„Godlof! mijn hoop herleeft, hoe mindert nu mijn ſmarte!
„Ik zie de goude Zon der Vrijheid eindelijk daegen.
„De mensch is altijd veeg: maar 't deugd bemindend hart
„Blijft willig goed en bloed, voor de Edele Vrijheid waegen.
„Daar zal ik proef van doen, tot ik mijn geest vergiet:
„Ja moet ik, braafſte Vorst; voor Recht en Vrijheid ſterven!
„Mijn Heijl berust in Hem, die al mijn daaden ziet!....
„'k Schep moed!... 'k zal nu een graf in 't Vaderland verwerven."

G. BEIJER.

Niet lang naa *den Briel*, wierdt ook *Vliſſingen* omgezet, en de Spaanſche bezetting daar uit verdreeven. Onkundig van 't geen aldaar was omgegaan, was *Don* PEDRO PACIECO, Spanjaard van hoogen rang, Opper-Ingenieur des Hertogs VAN ALVA, in de Haven van *Vliſſingen* binnen geloopen, en ſtraks in hegtenis genomen. Omtrent dien zelfden tijd, vernomen hebbende wat 'er in *Zeeland* gaande was, hadt TRESLONG, met drie ſchepen, aldaar binnen gebragt ſtijf tweehonderd man. Het waren meestal Haagſche, Delftſche, Rotterdamſche en Brielſche burgers, uitgeſtreeken met Kazuifels, Monnikskappen en diergelijk gewaat, in plaats van wapenrusting. Op ſtroom deedt men hen wapenen en monſteren. Kort naa TRESLONGS komst te *Vliſſingen*, verweest men den Spanjaard PACIECO ter galge. En wanneer deeze, op zulk een einde geene rekening gemaakt hebbende, groot losgeld aanbood, drong TRESLONG op voortgang met het gevelde Vonnis, uit weerwraak, meent men, van zijnen broeder, welken de Landvoogd Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1568, nevens ande-

andere Edelen op het Schavot te *Brussel*, hadt doen ombrengen. TRESLONG, naamelijk, was van oordeel, ALVA geenen gevoeliger spijt te kunnen aandoen, dan met eenen schandelijken dood van zo aanzienlijk een persoonadje, welke men zelde den Hertoge in den bloede te bestaan.

Door zo veel ijvers, ten algemeenen beste, met een gelukkigen uitslag bekroond, hadt TRESLONG de algemeene agting en het vertrouwen der Overheid verworven. Van hier dat hem, eerlang, de aanzienlijke rang en waardigheid van *Admiraal van Zeeland* wierdt opgedragen; in welken post hij zich ook altoos, ten nutte van de goede zaak, met den meesten ijver heeft bezig gehouden. Zo hoorde men, in den Jaare 1578, van onzen Held spreeken, ter gelegenheid van een ontwerp, 't welk, indien het tot rijpheid gekoomen en volvoerd ware, den reeds behaalden roem merkelijk zoude vergroot hebben. Te weeten, om den Spanjaarden ter Zee, zo wel als te Lande, afbreuk te doen, wierdt, bij de Algemeene Staaten, in overleg genomen, de voorslag eener landinge op de Zeekusten van *Spanje*, of anders het aantasten en bemagtigen der Spaansche Zilvervloot, die uit de Westindiën verwagt wierdt. 't Was onze Admiraal TRESLONG, die dit Ontwerp aan de hand gegeeven, en bij veelen smaakelijk gemaakt hadt. Hij beweerde gezags en invloeds genoeg te bezitten, om zommige steden en bijzondere persoonen te beweegen tot het oprigten eener Maatschappije, die achtentwintig schepen zoude verschaffen, het kleinste van tachtig lasten, ieder voorzien van dergelijks tachtig bootsgezellen, nevens twaalf metaalen of ijzeren Gotelingen, schietende ieder niet minder dan acht of tien ponden ijzer, en met mondbehoeften en krijganoodwendigheden voor zes maanden voorzien; alles buiten kosten van 's Lands Staaten, mids deeze konden verstaan daar nevens te voegen zes Jagten, behoorlijk uitgerust, met twaalf of vijftienhonderd kloeke Nederlandsche Soldaaten bemand, onder den Graave VAN HOHENLO, of eenig ander Opperhoofd van gelijke agtbaarheid. Het ontwerp behelsde wijders, dat de buit, dien men zou behaalen, zoude koomen ten voordeele van de Reeders: uitgenomen, dat de Krijgsheden het gewoonlijk aandeel der bootsgezellen daar van genie-

ten, en ook de Overheid en Amptenaaren, naar gebruik en behoorlijk, zouden erkend worden. Zo ſtreelende was het Ontwerp, 't geen het vernuft van onzen Admiraal beraamd hadt; zo veel behaagens vondt daar in Prins WILLEM DE I, dat deeze het den Algemeene Staaten voorgeleid en aangepreezen, en reeds den Admiraal eenen Lastbrief hadt ter hand geſteld, om tekening en inlaag der Maatſchappije te bevorderen. Waren 'er geene onverwinnelijke hinderpaalen in den weg gekoomen, het zou, hoogstwaarſchijnlijk, in het uitzigt op een gewenschten uitſlag, voortgang gehad hebben. Doch, ongelukkigtijk, deeden de aanwasſende inwendige verdeeldheden, die thans het Vaderland jammerlijk beroerden, den ſtreelenden toeleg in rook verdwijnen.

Hoewel TRESLONGS Boedel, door het uitrusten van ſchepen, voor eigen rekeninge, in het manhaftig voorſtaan der Vrijheid, en zijnen ijver tegen de Spanjaarden, zeer verminderd was; te meer, daar hij de Penningen, gevonden aan boord van veroverde Spaanſche ſchepen, in 's Lands Schatkist aanbragt, hogt hij, nogtans, in den Jaare 1580, als de Staaten van Holland, na den afval des Graaven VAN RENNENBERG, de goederen dien trouwloozen hadden aangeſlagen, uit dezelve, de Heerlijkheid *den Ouden Hoorn*, voor zestienduizend guldens; eene zeer aanzienlijke ſomme in dien tijd, de ſchaarsheid van penningen in aanmerking genomen zijnde.

Daar TRESLONG allerlei ſoort van bootsvolk op zijne ſchepen hadt, allen den Vaderlande niet even eens gezind, is 't geen wonder, dat hij, bij wijlen, met wederhoorigheid moest worſtelen, vooral wanneer de betaaling der ſoldije traaglijk binnen kwam; een voorval, dan 't welk niets natuurlijker viel in die zorgelijke tijden, in welke een klein Land tegen den Koning van een uitgebreid Rijk de wapenen moest voeren. Zulk een morrend ongenoegen, van de zijde van zijn ſcheepsvolk, bejegende den Admiraal, in den Jaare 1583. Hij lag thans met de Vloot in Zeeland. Door gebrek aan betaaling veel honger en kommer lijdende, hadt men de Vlootelingen al eenigen tijd hooren mompelen, zij wilden tot den vijand overloopen, zo ras *Duinkerken* in de magt der Spanjaarden zoude gekoomen zijn. Nog luider hoorde men hier

van

van ſpreeken, zints de bemagtiging van die Stad door den Hertog VAN PARMA; vooral zints toen Doorluchtigheid die Stad voor eene vrije Haven hadt verklaard, die voor alle volken open ſtondt. En, inderdaad, kwamen reeds veelen van dreigementen tot dadelijkheden, en hadt men een grooter verloop te vreezen, zonder dat de Admiraal zich in ſtaat bevondt, dien vloed te keeren. Eenige behoedmiddelen, door den Prins, met behulp der Hollanders en Zeeuwen, daar tegen te werk geſteld, deeden, ten langen laaſte, den oproer bedaaren.

Bij de reeds verkreegene waardigheden, welke TRESLONG hu bekleedde, kwam, eerlang, eene nieuwe, dienende ten klaarſpreekenden bewijze van het groot vertrouwen, welk Prins WILLEM in hem ſtelde. In de maand Junij des Jaars 1584 ontving hij eenen Lastbrief van zijne Doorluchtigheid, bij welken hij tot Overſte of Stadvoogd van *Oſtende* wierdt aangeſteld. Eene gevaarlijke muiterij, in die Stad uitgebroken, riep hem ſpoedig derwaarts, en hadt hij het geluk om de rust aldaar te herſtellen. Te weeten, bij gebrek aan betaaling, was de Bezetting van *Oſtende* aan 't muiten geſlagen; en wierdt daar in geſtijfd, doordien de Hertog VAN PARMA, door eenigen zijner Zendelingen, eene belofte hadt gedaan van acht maanden ſoldije, in gereede penningen. Zo hoog rees de muitzucht, dat veelen, zo uit de Magiſtraat, als uit de aanzienlijkſte burgers, zich huns lijfs niet veilig agtende, van daar geweeken waren. In zulk eenen hachelijken ſtand van zaaken wierdt TRESLONG na *Oſtende* gezonden, om de geenen, die hij aan wederſpannigheid of weifelinge ſchuldig vondt, aan te taſten, en de Bezetting te veranderen. Bij zijne komst te *Oſtende*, vondt hij alles in verwarring; met ongelooflijke moeite en niet zonder gevaar van zijn leeven, gelukte het hem, de gemoederen der Krijgsknegten tot bedaaren te brengen, door betaaling van eene maand ſoldij; waar op zij, van nieuws, gemonſterd wierden, en den eed van trouwe herhaalden. Zo hoog was de moedwil onder het Krijgsvolk geſteegen, en de tucht zo diep vervallen, dat zij, ongeſtraft, de huizen plonderden of om verre haalden. Vóór zijn vertrek ſtelde TRESLONG den Hopman MORQUIN aan, om

in zijne plaats en afweezigheid het beſtier te oeffenen; hem en den Krijgsraad tevens belastende, het breeken en ſchenden, bij openbaaren trommelſlag, op den hals, baltingſchap of andere ſtraffe, te verbieden. Eindelijk was het den Overſte TRESLONG ook gelukt, de verandering der Bezettinge, zonder ongemak, te wege te brengen. De uitgeweekenen, door de genomene maatregels gemoedigd, keerden ook eerlang te rug.

Thans zijn wij gekoomen tot bijzonderheden in den leevensloop van den Admiraal TRESLONG, die hem bijſtere moeite berokkenden, en hem in den Kerker bragten; uit welken hij, egter, ten langen laatſte, en met eere ontſlagen wierdt. Het zonderling beloop van zaaken vordert een omſtandig verhaal.

Vooraf moeten wij aanmerken dat Prins WILLEM DE I, aan wiens Hof TRESLONG, als Page, was opgevoed, bij wien hij zeer geacht was, en die hem in veele zwaarwigtige zaaken gebruikte, zodra niet door den moordenaar BALTHAZAR GERARDS, in den Jaare 1584, was omgebragt, of onzen Held wedervoeren allerhande onaangenaamheden: zeer dikwils het ongelukkig lot van uitſtekende Mannen; vooral, wanneer zij de Vorſten, bij welke zij zich verdienſtelijk gemaakt hebben, koomen te verliezen.

TRESLONG, een man, ſchrijft HOOFT, „ uitſtoekende in „ aanzienlijkheit van perſoon, luister van leeven, grootheit „ van moedt, en ſchattende zijne dienſten, die gewisſelijk „ achtbaar waaren, niet beneeden hunne waarde; kon (gelijk „ doorgaands de geenen, die zich in bewindt van waapenen „ vinden) quaalijk eenigh weederſtreeven, van luiden op 't „ kusſen zittende, met geduldt verzwelghen." Uit deezen grond ontſtondt het, dat hij, zints eenigen tijd, groot ongenoegen hadt opgevat, voornaamelijk tegen eenen HEEMS, Raadsman, en VALERIUS, Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in *Zeeland*. Dit ongenoegen brak uit in den Jaare 1585. Het geviel, naamelijk, dat hij, zijnde afgezonden van den Graave VAN HOHENLO na *Middelburg*, met Geloofsbrieven van Graave MAURITS en den Raad van Staate, om over zekere aanſlagen, en de nodige toebereidzels tot dezelve, te handelen, bij zijne komst

te

te *Middelburg* geweldig begon te klagen, dat men twee Lastbrieven, al eenigen tijd geleeden in gereedheid gebragt, voor twee Kooplieden, op zijne benoeming ter vrijbuit gemagtigd, weigerde uit te geeven. Als men hem de redenen daar van onder 't oog bragt, voer hij, met bijstere klagten, uit, tegen den Raadsman HEINS, door wiens bestelling hij zeide deeze vertraging veroorzaakt te weezen; leggende hem tevens verscheiden vuilen stukken ten laste. Desgelijks gebruikte hij zeer hooge woorden tegen den Advokaat Fiskaal VALERIUS, welken hij voor eenen schelm scholdt; met nevensgevoegde klagten over de oneerbiedigheid, met welke hij van denzelven behandeld wierdt. Als TRESLONG thans wierdt onder 't oog gebragt, dat het hier op nu niet aankwam, maar wel op dienst te doen: „ Daartoe ben ik bereid", hernam daar op, in den zelfden toon, de moedige Admiraal; „ werwaarts men mij beveelt te gaan, zal ik gaan, en de zege „ daar af brengen, al zoude ik met al mijn volk berſten. „ Maar, om te lijden dat zulk gezelschap" (hij doelde op HEINS en VALERIUS) „ over mij den meester maken, ik ben „ van die leest niet." Hoe zeer men TRESLONG ook zogt neder te zetten, met belofte van onpartijdig regt, tusschen hem en zijne partijen, liep het, egter, ten laatste zo hoog, dat hij zwoer, en voor eerloos wilde gehouden worden, indien hij dien eed niet na kwam, den Lande geenen dienst te zullen doen als Admiraal, zo lang HEINS en VALERIUS van hunne ampten niet wierden afgezet.

Van dit alles wierdt, 's anderendaags, den zesëntwintigsten Februarij, aan de Staaten van *Zeeland* verslag gedaan, door Graaf MAURITS en de Raadslieden van Regeeringe; die aan Hun Edel Mogenden tevens in bedenking gaven, of TRESLONG niet van alle zijne ampten en waardigheden behoorde verlaaten te worden, voornaamelijk om zijn zeggen, van den Lande geenen dienst te kunnen of te zullen doen. Zommigen bragten hier op in 't midden, dat zijne betuiging van gewilligheid tot gaan, werwaarts het hem bevolen wierdt, grootlijks ten zijnen voordeele pleitte; waar op anderen aanmerkten, dat zulks gezegd was op eene voorwaarde, naamelijk, zo zijne tegenstreevers hem voortaan den voet niet dwars zetteden.

In weerwil hier van, en vermits de menigte der zulken, zo onder de Zeeuwſche Staaten als onder de Raaden ter Admiraliteit, die den Admiraal minder gunſtig waren, wierdt met meerderheid van ſtemmen beſlooten, en zonder hem vooraf gehoord te hebben dat men TRESLONG van alle zijne ampten ontzetten, en voorts in behoorlijke verzekering zoude ſtellen, tot dat hij, van het thans voorgevallene, en van 't geen verder ten zijnen laste mogt worden ingebragt, geregtelijk zoude gezuiverd weezen.

Nog dien zelfden avond, in den Raad van Staate ontbooden zijnde, wierdt TRESLONG kennis gegeeven van dit Vonnis, en hij diensvolgens vervallen verklaard van zijne poſten van Admiraal van Zeeland, Overſte van Oſtende en Hopman van twee Vaandelen Voetknegten. In het Admiraalſchap hadt TRESLONG tot Opvolger JUSTINUS VAN NASSAU, Baſtaartzoon van wijlen Prinſe WILLEM DEN I.

Terſtond naa de uitſpraak van dit Vonnis, wierdt de afgezette Admiraal overgeleverd aan DAVID ZOMER, Baljuw van *Middelburg*; die, geſterkt met eenen hoop burgers, hem kwam afhaalen, en na 's Graavenſteen, de gewoone gevangeplaats, overbragt. Eerst hadt hij hier 's Graaven zaal, en vervolgens, hooger in het Gebouw, eene andere Kamer tot zijn verblijf. *Zes of zeven weeken zat hij hier, zonder iemands toegang, zelf van zijne Echtgenoote.* Vergeefs leverde deeze, aan Graave MAURITS en den Raade van Staate, verſcheide Smeekſchriften over, om toegang tot haaren man, zo niet voor haar zelve, immers voor eenigen Advokaat of Prokureur. Lieden van aanzienlijken rang, Krijgsoverſten en Hoplieden, met 's Mans ongelukkig lot begaan, en hem voor ONSCHULDIG houdende, keerden zich tot den Graaf van HOHENLO met ſchriftelijk verzoek, dat TRESLONG voor zijnen bevoegden Regter geſteld, en hem onvertoogen regt mogt gebeuren; dat men hem althans vrijheid gunde, onder genoegzaamen borgtogt, om te mogen uitgaan, of dat, bij mangel van dien, zijne beſchuldigers, nevens hem, in hegtenis mogten geſteld worden. Hoe zeer de Graaf VAN HOHENLO alle deeze redenen onderſchraagde, met aandrang van zijn verzoek, dat de gevangene onder borgtogt mogt ontſlagen worden; alles was vrugteloos. Men gaf

tot

tot antwoord, indien TRESLONG zich bezwaard hieldt, hij mogt zich tot de Algemeene Staaten keeren, die daar in voorzien mogten, zo als dezelve het zouden geraaden vinden. Maar in die Vergadering was het werk zodanig beſtoken, dat TRESLONG, op een Smeekſchrift, van zijnentwege ingeleverd, wierdt verweezen aan de gemagtigde Regters, zijnde Graaf MAURITS met den Raad van Staate. Eene laatſte, hoewel insgelijks vrugteloozе pooging, waagde nog eens de Graaf VAN HOHENLO, met een verzoek, dat den afgezetten Admiraal zijn huis tot kerker mogt gegund worden.

Al eenigen tijd hadt TRESLONG in hegtenis gezeeten, eer men onderrigting (informatien) tegen hem hadt genomen. Eerlang, egter, verpijnde zich de Baljuw ZOMER, om van heinde en verre ſtoffe ter zijner bezwaarnisſe bij een te haalen. Op den vierden en vijfden April des jaars 1585 wierdt TRESLONG, voor de eerſte maal, ten overſtaan der Wethouders van *Middelburg*, breedvoerig ondervraagd. Weinige dagen later, 's morgens ten tien uuren, deedt ZOMER hem, onder een grooten toeloop van volk, in de openbaare Vierſchaar brengen. Hier beſchuldigde hij den gevangene met een bijſter groot getal van euveldaaden: wederſpannigheid of Majeſteitſchennis, meineedigheid, roof of verkorten van 's Lands penningen, doodſlag, moord en roof; eiſchende en beſluitende, uit dien hoofde, dat hij behoorde geſtraft te worden met den zwaarde, voorts zijn hoofd, op een ſtaak, drie uuren lang, voor eenen iegelijk ten toon geſteld, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen, ten voordeele van den Lande en der Algemeene Staaten. Naa deezen eisch verzogt TRESLONG, wien tot nog toe nooit gegund was, over zijne verdeediging, met iemand te mogen raadpleegen, dat de Vraagpunten, nevens zijn antwoord op dezelve, hem mogten worden voorgelezen. Dit wierdt hem toegeſtaan, en voorts de toegang 't hemwaarts voor zijne Echtgenoote en gezin, ter beſcheidenheid van den Baljuw, als mede voor Advokaaten en Pleitbezorgers.

Thans was Zeeland in last, om iemand te vinden, die de verdeediging van den ongelukkigen Admiraal op zich wilde neemen. Doch bij niemand vondt men zo veel harts of trouwhartigheids. Elk ſchoof die taak van den hals, met voorwen-

den van verfcheiden beletzelen. Op den Baljuw zelven viel het vermoeden, allen èn eenen iegelijk, onder de hand, eenen angst te hebben aangejaagd. Om dit alles vondt TRESLONG zich genoodzaakt, iemand, tot zijne zeer zwaare kosten, uit *'s Gravenhage* in Zeeland te doen overkomen.

Intusschen hadt men TRESLONGS Geheimschrijver, PIETER VAN LAAR, nevens eenen Hopman OUWEN, insgelijks in verzekering genomen; waar na den geweezenen Admiraal alle toegang, voor eenigen tijd, wederom ontzegd wierdt.

Op den negenëntwintigsten der gezegde maand, in de volle Vierschaar en in de tegenwoordigheid van een grooten zamenloop van nieuwsgierigen, doch in afweezen des Gevangenen, deedt de Haagsche Avokaat eene uitvoerige verweering tegen de aanklagt, eerst bij monde, en gaf voorts dezelve in geschrift over; antwoordende ten principaale, en dringende, bij voorraad, op ontslag onder borgtogt. Doch dit mogt hem niet gebeuren. Met klaare blijken van ongunst tegen den Admiraal, hieldt men de zaak, van den eenen Regtdag tot den anderen, stil stende. Veeleer betigtte hem de Baljuw met nieuwe schelmstukken, waar van in den voorigen eisch niet gezegt was. Om het stuk te sterker door te zetten, handelde de Baljuw zeer hard met den Geheimschrijver VAN LAAR; doende hem brengen tot scherp onderzoek; 't welk, egter, niets meer op hem vermogt, dan de aantijging van een enkel punt tot bezwaar van TRESLONG; van 't welk deeze, evenwel, zich volkomen zuiverde.

In deezen toestand van zaaken, kwamen eenigen, 't zij in goeden ernst of uit valschheid, den Gevangene met schrikverwekkende vertellingen aan boord. Zommigen bragten hem onder 't oog, dat hij den Pijnbank niet ontgaan zoude; anderen, dat hij, waarschijnlijk, zoude moeten sterven, met verbeurdverklaaring van goederen, en behoud alleen van de geene, welke zijn Echtgenoote hadt ingebragt.

In deze gemoedsgesteltenisse, en onzeker aangaande zijn toekomstig lot, kwam bij TRESLONG, op zekeren dag, in den Kerker, de Cipier, JAN VAN BOSBEEK geheeten. Met een gelaat en woorden, den schijn van medogen draagende, betuigde hij den Gevangene zijn leedweezen over den ramp, die hem be-

bejegend hadt, en met een zijnen wensch om hem te kunnen redden. Tevens vraagde hij hem, wat hij hem geeven wilde, indien hij daar toe zijne hulpe boodt. TRESLONG, hier aan het oor leenende, en overpeinzende het gerugt, wegens de aanstaande pijniging, die, waarschijnlijk, omtrent hem zou worden te werk gesteld, boodt hem straks geld, en sloot het verdrag voor twee duizend guldens, te betaalen de eene helft op hand, de andere nadat hij in vrijheid zou geraakt zijn. Wijders zou de Cipier met TRESLONG na *Engeland* reizen, en bij overkomst aldaar een geschenk ontvangen, voor 't verlies zijns huisgeraad; voorts, in dat Koninkrijk, kostvrij gehouden worden, tot dat TRESLONG, daar of hier te Lande, hem een bestaan bezorgd hadt. Het Verdrag, in geschrift gesteld, wierdt bij beiden ondertekend, en daarenboven, van den kant des Cipiers, onder eede beloofd, hetzelve te zullen nakomen, zonder eenige valschheid, bedrog, erg, of list, op verbeurte van zijn aandeel in 't hemelrijk, en verdoemenis zijner Ziele.

Op de heiligheid van zulk eene plegtig gestaafde Verbintenisse zich verlaatende, zag TRESLONG vast te gemoet, zijne aanstaande redding uit den Kerker. Doch zie hier een schrikwekkend voorbeeld eener allerverfoeilijkste en godhoonendste meineedigheid.

De onderhandeling, tusschen TRESLONG en de Cipier, was begonnen en voltooid met medeweeten en op aanraaden van den Baljuw; die, wanneer TRESLONGS huisvrouw den Cipier de eerste duizend guldens kwam tellen, niet slegts bij de hand was, maar ze ook na zich strook. Daar en boven ontnam hij haar met geweld, en zeer onwaardige bejegening, nog agt honderd guldens. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat des Baljuws erfgenaamen, volgens Vonnis des Hofs van Holland, deeze somme, nevens de rente, naar het beloop des tijds, wederom hebben moeten uitkeeren.

Zo dra nu hadt de Baljuw ZOMER de bewijzen voor TRESLONGS voorneemen ter ontvlugtinge niet in handen, of hij meende veel gewonnen te hebben, en vorderde hem ter pijniginge. Doch zo wijd konde hij zijne boosheid niet voortzetten. Zijne Voorspraaken dreven, dat gelijk iemand, die in huiszaaken zijnen beschuldiger met giften de oogen uitstak,

daar aan niet verbeurde, alzo ook een gevangen niet, aan 't omkoopen van den Stokhouder; ſtaande het eenen iegelijken vrij, zijn bloed te ranſoenen. Dat de betigtiging ſlegts beſtondt uit giſſingen zonder blijk; waar op de Wetten uitdrukkelijk verboden Vonnis van pijniging te vellen; 't welk men wel te betragten had, gemerkt een Rechter, die iemand ongeregtelijk ter banke doemde, zelfs ſtrafbaar was aan lijf en leven.

Intuſſchen kwam de maare der harde behandelinge van den Gevangene ter ooren van eenigen zijner magen, die zich voorts aan de zaak ernſtig lieten gelegen zijn. Zijn Schoonbroeder OTTO VAN EGMONT, *Heer van Keetenburg*, Ridder, en andere zijner naaſte Bloedverwanten, Edellieden van de aanzienlijkſte Huizen in Holland, verzogten, in hunnen eigen naame, dat de Wethouders van *Middelburg*, na een ſpoedig verhoor van den Gevangene en het brengen van de zaak in een ſtaat van wijzen, mogt behagen, dezelve, ten overſtaan van eenige hunner Gemagtigden, te doen herzien van een voegzaam getal onpartijdige Regtsgeleerden uit den *Hage*, van *Utrecht* of van elders, en alsdan te vonniſen, naar dat zij Regters verſtaan zouden: alles ten koſte van de Verzoekers; die zich voorts wilden verbinden, zulk eene ſomme van penningen in verzekering te geeven, als Burgemeeſters en Schepenen van *Middelburg* zouden geraaden vinden. Doch ook dit middel was zonder vrugt, en wierdt de zaak hoe langer hoe meer op de lange baan geſchooven.

Terwijl TRESLONG, in den Kerker, met verdriet zijne dagen ſleet, wierdt de onderhandeling tuſſchen Koningin ELISABETH *van Engeland* en de Algemeene Staaten, over de opdragt der Opperheerſchappij aan haare Majeſteit, ijverig voortgezet. Nu meende de Admiraal hem den kans ſchoon te ſtaan, om een einde van zaaken te vinden. Hij hadt, namelijk, verſcheiden Vrienden en goede bekenden aan het Hof der Engelſche Koninginne. Deeze nam hij in den arm, en deedt, door dezelve, aan haare Majeſteit vertoonen, „ hoe het der Middelburgſche Wethouderſchap, als oneervaren in het ſtuk der „ Oorlogen, aan de nodige kennis ontbrak om over zijn be„ drijf te oordeelen; dat hij behoorde te regt te ſtaan voor „ den Krijgsraad, en voor de zulken, welke het de Algemee-

„ ne

„ ne Staaten behaagde daar nevens te voegen; of dat hij, als „ een Hollandsch Edelman, anderzins den Hove van Holland „ onderworpen was, en niet aan een burgerlijken Regtbank „ in Zeeland, veel min dien van Middelburg." In zo verre hadden deeze Vertoogen kiem, dat de Koningin, dikmaals, den zijnen behoeve, voorschrijven deedt zenden aan de Algemeene en aan de Zeeuwsche Staaten, mitsgaders aan de Wetsbouders van Middelburg; alles evenwel, ondanks de magtige hand dien voorschrijvens, zonder eenige uitwerking.

Schier wanhoopig aan een gelukkigen afloop zijner zaake, was nu de ongelukkige TRESLONG, wanneer dezelve, onverwagt, eene gelukkige wending nam. De overkomst herwaarts des Graaven VAN LEICESTER tot Algemeenen Landvoogd veroorzaakte dien gewenschten ommekeer. Naauwlijks was hij eenigermaate in zijn bewind gevestigd, of zich de zaak des Admiraals aantrekkende, wederriep hij den Eisch der gemagtigde Regters, en stelde andere Pleitbezorgers. Het eerste, 't welk de Landvoogd te wege bragt, was dat de Admiraal uit de beslootene hegtenisse wierdt ontslagen, en zijn huis tot Kerker verkreeg, mids onder eede zich verbindende, daar binnen te zullen blijven. Voorts bezorgde hem LEICESTER de vrijheid, om zich na *'s Hage* te mogen begeeven, en dit tot eene gevangenis te hebben, mids onder gelijken eed van blijven, en daarboven eene bepaalde somme gelds tot borgtogt. Eindelijk, op den vijfentwintigsten November des jaars 1586, verwierf hij verlof, om te mogen gaan vertrekken, werwaarts zijne gelegenheid en 's Lands dienst kwam te vereischen; onder eed van ten eersten en alle vermaaning op straffe van belijder en overtuigde (*Confessi & Convicti*) in persoon te verschijnen voor het Hof van Holland, 't welk door den Graaf en den Raad van Staate, tot het uitwijzen der zaake gemagtigd was. Nevens den Graaf VANLEICESTER deedt nu TRESLONG, ingevolge des ontvangenen verlofs, eenen keer na Engeland, om de Koningin voor haare gunsten te bedanken.

Ondanks deezen gunstigen keer, was de zaak van TRESLONG nog niet geheellijk afgedaan. Eer dit gebeurde, verliepen 'er nog etlijke jaaren. Van hier dat de Admiraal, kort na zijne wederkomst uit *Engeland*, den Baljuw ZOMER voor het Hof van

van Holland deedt dagvaarden, om het nog hangend Pleitgeding te agtervolgen. Doch de Baljuw wierdt daar van ontlast, bij Vonnis van 't Hof, alzo hij zeide, dat de zaak hem niet aanging, maar hij zich derzelve eenigtijk gemoeid hadt, op uitdrukkelijk bevel der voorige Regeeringe. Intusschen bleeven de papieren, het geding betreffende, berusten onder de Wethouderschap van Middelburg, die, hoe dikmaals ook vermaand om dezelve, geflooten en verzegeld, over te zenden, onder allerlei voorwendzels daar mede draalde, tot in den jaare 1588. Thans verzogt TRESLONG, dat de Advokaat Fiskaal en Prokureur Generaal mogt magt gegeeven worden, om de zaak van wegen de Hooge Overheid te vervolgen. Doch beiden verklaarden, naa het overzien der Stukken, zig daar toe niet gegrond te vinden.

De moedige TRESLONG, agtende, met dit alles, de fchennis, zijner eere toegebragt, nog niet geheel te zijn uitgewischt, deedt alle de geenen, welke iets ter zijner bezwaaringe wisten in te brengen, voor het Hof daagen. Doch niemand verfchheen. Dus bleek, naa zo veele jaaren verdriets en moeilijkheids, zijne onfchuld. Op den negentienden Junij des jaars 1595, wierdt hij, eindelijk, van alle misdaaden, hem ten laste gelegd, *zuiver en onfchuldig verklaard.* Dit vrijfpreekend Vonnis des Hofs bekragtigden de Staaten van Holland; die hem voorts beloofden, de hand te zullen houden aan zijne bevordering tot eenigen dienst des Lands; hem, intusfchen, teezegging doende van eene Jaarwedde van zevenhonderd guldens. Niet lang daar naa ftelde hem Graaf MAURITS aan, met goeddunken der gemelde Staaten, tot Lieutenant-Houtvester, en vervolgens tot Groot-Valkenier van Holland en Westfriesland.

Tot befluit van dit Verhaal voegen wij hier nog nevens, hoe de Admiraal, zedert, meermaalen heeft getuigd, dat hij, om brieven van voorfchrijvinge aan de Engelfche Koninginne te verkrijgen, eene aanzienlijke fomme had moeten befteeden; en dat deeze, gevoegd bij de kosten van het Pleitgeding, met den aankleeve van dien, hem te zamen op wel vijftig duizend Guldens te ftaan kwamen.

Ondanks dit alles, gelijk de Ridderlijke Hiftorieschrijver elders

ders aanmerkt, *dat nooit jemandt zoo eerlyk leefde, oft een anderdeel der menschen tasterd' hem: nocht jemandt zoo oneerlyk, oft een anderdeel loofd' hem*, TRESLONG badt, nog in 't vervolg zijns leevens, de ondervinding van deeze waarheid. Want, opdat wij, nogmaals, des Drosaarts woorden de onze maaken: „ aangezien al de boven vermelde proeven van „ TRESLONGS onnooselheit; ongeacht het getal zijner meenig- „ vuldighe dienſten; ongevoeldt een' billijk meêdooghen oqver „ zijne langduurighe en 't onrecht geleede quellaadjen; ſpeln- „ den zich zijner benijders niet alleenlijk van achterklap niet; „ maar braghten, jaa, te weeghe, dat zeeker amptgenootſchap „ (ik vind niet welk) zeer verfoeilijk van hem ſchreef, aan „ de Staaten van Hollandt. En, vervolgt HOOFT, hoewel zij „ hier meede kleenen dank begingen; ook de Ridderſchap niet „ zweegh dat zulx haar zeer verdroot: de gewortelde wrok „ hiel plaats, oorzaak (mijns bedunkens, zegt de Ridder) „ dat TRESLONG buiten Krijgsberoep bleef, en 't ooverſchot „ zijns leevens, in 't oeffenen der gemelde Hofampten toe- „ braght."

Tot beſluit van dit leevensberigt, moeten wij 'er het volgende nog nevens voegen.

Zijne Koninklijke Majeſteit van Deenmarken liet den Admiraal, door zijnen Gezant bij de Algemeene Staaten, aanbieden, om als Generaal en Overſte van een Regiment in zijnen dienst te treeden; dan voor welke Eer en gunst hij beleefdelijk bedankte.

Hoe onzen Admiraal, niettegenſtaande zijne voor verhaalde, verregaande en ondankbaare mishandelingen, de goede zaak en den Lande is genegen gebleven, vind men vermeld in de keurige Bijvoegſels en Aanmerkingen, voor het Agtſte Deel der *Vaderlandſche Hiſtorie* van WAGENAAR, door de geleerde Heeren VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI en ENGELBERTS, onlangs uitgegeeven, alwaar dezelve, ſpreekende van TRESLONGS Huisvrouw, aldus ſchrijven: „ Zij was ADRIANA, Dog- „ ter van OTTO VAN EGMOND, *Heere van Kenenburgh*. De „ nog aanweezige Brief, door TRESLONG aan haar geſchreeven, „ den 5 van Hooimaand, op 't oogenblik, dat hij vermeende „ zijne te ſtrenge gevangenis te zullen verlaaten, die brief, „ zeg

„ zeg ik, met de eenvoudige benoeming van ARIAANTJEN be-
„ ginnende, ſcheurt mijnen inzien, genoeg, de eerlijke denk-
„ wijze, trouwe en liefde voor het Vaderland, van dien,
„ meer dapperen, dan, mogelijk beſcheiden Krijgsman. *Gij*
„ *zult* „ ſchreef hij „ *mijne Heeren* „ (doelende op Grave MAURITS, den Raad van Staaten, en de Weth van *Middelburgh*) *verſekeren, dat ik niet doen of attenteren ſal, 't geen dat ſoude mogen prejudiciabel weſen, aen onſen bedrukten Vaderlande*, en wat verder: *ik verhope te betonen, ſo lange mijn ſiel in 't lijf ſlaet — te weſen een ſlaef en dienaer van den Vaderlande — en daer in ſal ik volharden en ſterven.*
„ Ook heeft zijn volgend Leeven, hoe zeer men hem buiten
„ Staats- en Krijgsbedieningen hield, nimmer, voor zoo ver
„ men kan nagaan, deeze woorden wederſprooken."

Van de Echtverbintenisſen en van Naakoomelingen des beroemden Mans, tot op den tegenwoordigen tijd, zullen wij nu nog verſlag doen.

Tweemaalen is onze doorluchtige Vaderlander getrouwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote was ADRIANA VAN EGMONT VAN KENENBURG, Dogter van den Heer *Otto van Egmont van Kenenburg* van de branche van *Mereskijn*, en van *Agnes Groeſinck*, die, behalven andere kinderen, hem baarde,

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, *Heer van Oudenhoorn en Petteghem*, van welken in 't vervolg nader.

Na het overlijden zijner eerſte Vrouwe, hertrouwde onze Admiraal met CORNELIA VAN DEN HEUVEL, Weduwe VAN BERGHEM, bij welke hij twee kinderen naaliet:

1. ENEAS VAN BLOIS VAN TRESLONG, en
2. SUSANNA VAN BLOIS VAN TRESLONG.

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, boven vermeld, is, even als zijn Vader, tweemaalen gehuwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote was LUCRETIA DE LA SALLE, Dogter van den Ridder *de la Salle*, Heere van *Krabbendijk*, Ritmeester van eene Kompagnie Cuiraſſiers in dienst der Verééniigde Gewesten. Vier kinderen wierden uit dit huwelijk gebooren

I. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, die volgt.

II. PHILIP ROBERT VAN BLOIS VAN TRESLONG, volgt insgelijks.

III.

III. *Eleonora van Blois van Treslong.*

IV. *Elizabeth van Blois van Treslong.*

Na het overlijden der eerste Echtgenoote, hertrouwde JASPER met ADRIANA VAN STEENBUIZEN, Dogter van den *Heer van Steenhuizen, Heere van Herne*, enz. en verwekte bij dezelve vijf kinderen.

A. WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, Majoor in dienst der Vereénigde Nederlanden, overleeden in den Jaare 1676, en in *den Brielle*, met acht Kwartieren, begraven.

B. *Catharina van Blois van Treslong*, gehuwd aan *Willem van Steenhuizen*, Kapitein in dienst van den Staat.

C. *Agnes van Blois van Treslong*, de Echtgenoote van *Maximiliaan van Steenhuizen*, insgelijks Kapitein in dienst deezer Landen.

D. *Sophie van Blois van Treslong.*

E. *Anna Maria van Blois van Treslong.*

I. JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, als de oudste Zoon van JASPER, boven genoemd, uit deszelfs eerste huwelijk, nam ter Vrouwe *Magdalena Donker*, Dogter van *Jan Donker*, Opper-Jaagermeester en Groot-Valkenier van Keizer RUDOLFUS DEN II (*), en verwekte bij haar,

JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, die in den echt tradt met *Elizabeth van Ginderdeuren*, overleeden in den Jaare 1647; wordende, in het Jaar 1650, van haaren man in het graf

(*) *Uit dit Huwelijk van* JAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, *met* Magdalena Donker; *uit dat van* JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, *met* Elizabeth van Ginderdeuren; *uit dat van* JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRESLONG, *bijgenaamd* van Ginderdeuren; *en uit dat van* JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG VAN GINDERDEUREN, *met* Geertrude van der Hem, *alle alhier agter een volgende genoemd, zijn, van 's Moeders zijde, voortgekoomen, of zijn daar aan, door Huwelijken, vermaagschapt, zeer veele voornaame Familien in de Nederlanden, en voornaamelijk ook binnen de Stad* Amsterdam.

graf gevolgd. Onder andere kinderen was uit dit huwelijk geboren,

JAN BAPTISTA VAN BLOIS VAN TRESLONG, bijgenaamd *van Ginderdeuren*. Hij overleedt in den jaare 1650, zijnde gehuwd geweest met *Jakoba Menten*, die in den Jaare 1668 overleedt. Twee kinderen wierden uit deezen echt geboren:

1. *David van Blois van Treslong van Ginderdeuren*: ongehuwd gestorven.

2. *Jasper van Blois van Treslong van Ginderdeuren*, Ridder, Baronnet des Heiligen Roomschen Rijks, volgens Diploma van Keizer LEOPOLD, gegeeven te Weenen, den zestienden Meij des Jaars 1694. Hij was gehuwd aan *Geertruit van der Hem*, Dogter van *Laurens van der Hem*, Heere van *Nederstein*, *Carel* en *Hiltebrand*, en van *Margareta Lap van Waveren*, genaamd *Schagen*. Drie kinderen zijn uit deeze Echtverbintenisse nagebleeven:

1. *Laurens van Blois van Treslong*, Stalmeester.

2. *Agatha Theresia Maria van Blois van Treslong*, overleeden in den Jaare 1695, gehuwd aan *Jakob Lodewijk de St. Gilles*, die bij haar verwekte,

Jan François de St. Gilles.

3. *Jan Baptista van Blois van Treslong.*

II. PHILIP ROBBRT VAN BLOIS VAN TRESLONG, *Jaspers* tweede Zoon uit zijn eerste huwelijk, overleedt in den Jaare 1620, zijnde gehuwd geweest met *Sophia Hagens*, Dogter van den Ontvanger *Jeremias Hagens*. Eén Zoon was de vrugt deezer echtverbintenisse, en zijn naam

CORNELIS VAN BLOIS VAN TRESLONG, die ter Vrouwe nam *Maria Zegers*, met welke hij een ampteloos leeven leidde, op zijn Landgoed, onder het Regtsgebied van Rozendaal, in de Baronnij van Breda. Zes kinderen wierden uit dit huwelijk geboren:

1. *Abraham van Blois van Treslong*, die volgt.

2. *Johan van Blois van Treslong*, volgt hier na.

3. *Cornelis van Blois van Treslong*; zie hier agter.

4. *Lucretia van Blois van Treslong*, overleeden in den Jaare 1673, en te Rozendaal begraaven.

5. *Cor-*

5. *Cornelia van Blois van Treslong*; volgt insgelijks.

6. *Jacobus van Blois van Treslong*, volgt mede.

Abraham van Blois van Treslong, boven genoemd, bekleedde den post van Sekretaris in de Westindiën, en was gehuwd met *Antonia Enfrenten*, bij welke hij verwekte eene Dogter;

Cornelia van Blois van Treslong, die in den Jaare 1748 overleedt.

Johan van Blois van Treslong, Burgemeester in de Vrijheid van den Oudenbosch, nam ter echtgenoote *Sijke van der Meer*, doch verwekte bij haar geene kinderen.

Cornelis van Blois van Treslong, Contrarolleur van hun Hoog Mogende de Staaten Generaal, ten aanzien van de Spaansche Regten op de Schelde, overleedt in den Jaare 1738.

Cornelia van Blois van Treslong, gehuwd aan *Jakob Cornelis Zegers*, en overleeden te Rozendaal in den Jaare 1678, laat bij hem Moeder van twee kinderen:

1. *Cornelis Zegers.*
2. *Magdalena Zegers.*

Jacobus van Blois van Treslong, Burgemeester en Ontvanger der Verpondingen binnen den Oudenbosch, Markgraafschap van Bergen op den Zoom, nam ter huisvrouwe *Cornelia Augusten*, Dogter van den Burgemeester *Joost Augusten*; beiden overleeden in den bloei hunner jaaren; in den korten tusschentijd van negen dagen na elkander, in den Jaare 1702, nalaatende één Zoontje van veertien maanden, genaamd

Cornelis van Blois van Treslong, Dijkgraaf in den Oudenbosch, overleeden in den Jaare 1747, zijnde gehuwd geweest met *Geertruid van der Straten*, Dogter van *Joseph van der Straten*, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk in den dienst van den Staat, en van *Maria Boerberghi* Zij overleedt in den Jaare 1739, zijnde Moeder geworden van zeven kinderen:

1. *Jacobus van Blois van Treslong*, Cadet in het Regiment van de Colonel DIBBITZ, zeer jong, in den Jaare 1741, overleeden.

2. *Cornelis Johannes van Blois van Treslong*, die volgt.

a. CORNELIS JOHAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kolonel en Kapitein ter Zee, in dienst van het Ed. Mog. Kollegie ter Admiraliteit van Noordholland en Westfriesland, gebooren binnen de Stad Steenbergen, den zeventienden December 1752, gehuwd aan zijne Nigt *Cornelia Geertruid van Blois van Treslong*, boven vermeld, als de Dogter van CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij welke hij verwekt heeft drie kinderen:

(1) JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren in 's Hage, op den vijfëntwintigsten Augustus 1787.

(2) *Cornelia Isabella Johanna van Blois van Treslong*, gebooren als boven, op den achttienden Augustus 1788.

(3) CORNELIS GERARD JOHAN VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren als boven, op den zesëntwintigsten Maart 1790.

b. *Cornelia van Blois van Treslong*, overleeden in 't Jaar 1779.

c. JOHAN ARNOLD VAN BLOIS VAN TRESLONG, Kolonel en Kapitein ter Zee, onder het Ed. Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze, gehuwd met *Adriana van den Bergh*, Dogter van den Solliciteur Militair *van den Bergh*, voormaals Weduwe van den Sekretaris *Kalkart*. Zes kinderen zijn de vrugt deezer verbintenisse:

(1) JOHAN ARNOLD VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Velsen, op den zesden Februarij 1784.

(2) CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Delft, op den achttienden April 1785, overleeden 1786.

(3) CORNELIS JOHANNES VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren te Delft, op den vijfëntwintigsten Augustus 1786.

(4) JAKOB CONSTANT VAN BLOIS VAN TRESLONG, gebooren in de Beverwijk, op den dertienden April 1788.

(5) *Adriana Margaretha van Blois van Treslong*, gebooren in de Beverwijk, op den eersten September 1789.

(6) *Johanna Arnoldina van Blois van Treslong*, gebooren in de Beverwijk, op den achtsten September 1791.

d. *Paulina van Blois van Treslong*.

Vier

Vier Kapiteinen en twee Luitenants, uit dit Geslagt, allen hier vooren genoemd, zijn thans in 's Lands Zeedienst. 'Er zijn geene redenen om te twijfelen, of dezelvé zullen, in allen gevalle, de voetstappen hunner braave Vaderen volgen. — Drie van dezelve, te weeten JOHAN ARNOLD, CORNELIS IZAAK, en WILLEM OTTO VAN BLOIS VAN TRESLONG, hebben, op den dertigsten Maij 1781, met 's Lands Fregat *de Kastor*, onder het bevel van den niet min kundigen dan dapperen Kapitein (nu Schout bij Nagt) PIETER MELVILL, omtrent twee en een half uur, bijna boord aan boord, een allerhardnekkigst gevegt, op de hoogte van Kaap *St. Marie*, tegen een verdubbelde magt der Engelschen, uitgehouden; zijnde de vierde JACOB ARNOLD BASTINGIUS VAN BLOIS VAN TRESLONG, in de hoedanigheid van Luitenant, voor de Admiraliteit der Stad Amsterdam, tegenwoordig geweest in het gevegt tegen de Engelschen, op *Doggersbank*, aan boord van het Schip *de Admiraal de Ruiter*, onder Kommando van den dapperen Schout bij Nagt (nu Vice-Admiraal) J. A. ZOUTMAN, op den vijfden Augustus des Jaars 1781. Gelijk zij daar voor ook allen vier, benevens de andere Heeren Officieren, die dit gevegt hebben bijgewoond, met Eereteekenen beschonken zijn geworden.

ELEONORA VAN BLOIS VAN TRESLONG, boven vermeld, onder de kinderen van JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij LUCRETIA DE LA SALLE, wierdt de Echtgenoote van *Tomas Cupijt*, Predikant in de Waalsche Gemeente te Leiden.

WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, ingelijks boven genoemd, als de Zoon van gemelden JASPER VAN BLOIS VAN TRESLONG, bij zijne tweede Echtgenoote ADRIANA VAN STERNBUYSEN, trad in 's huwelijk met ENNA DE HARTOGH, en heeft bij dezelve twee Zoonen verwekt:

1. *Jan van Blois van Treslong*, Majoor van de Guarde, Ridder van de Teutonische Orde ter Ballingie van Utrecht, beschreeven in de Orde met vier Kwartieren. Uit zijn huwelijk, met *N. N. van Velsen* zijn geene kinderen nagebleeven.

2. *Otto van Blois van Treslong*, Kapitein ter Zee, in den vermaarden vierdagschen Zeeslag, in den Jaare 1666, onder den Admiraal *de Ruiter*, voor 't Vaderland moedig strijdende, roemrugtig gesneuveld.

TRICHT, een Geldersch Dorp, in het Graafschap *Buuren*, aan de Rivier *de Linge*, en, volgens eene niet onwaarschijnlijke gissing, dus genaamd, omdat men 'er, van ouds, eenen overvaart over de gemelde Rivier hadt. Want, dat deeze de eigenlijke betekenis diens woords is, weeten alle Taalkenners. Het Dorp is vrij aanzienlijk, en een der beste van het Graafschap. De Hervormde Gemeente wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend. Niet verre van *Buuren* legt de van ouds bekende Heerlijkheid *Rijersvoort*. Van het Huis, op 't welk de Heeren van dien naam hun verblijf plagten te houden, zijn nog eenige overblijfzels voorhanden, aanwijzende, hoe het, eertijds, van geen gering aanzien moet geweest zijn. In den voet van een zwaaren Toren, welks bovenste gedeelte niet meer in weezen is, zijn verscheiden Vertrekken, welke, voormaals, van de Heeren VAN RYERSVOORT, bewoond wierden. Men meent, dat deeze, behalven andere uitsteekende Voorregten, het regt van leven en dood bezeeten hebben. Prins WILLEM DE V is thans, gelijk van het geheele Graafschap, ook Heer deezer Heerlijkheid. KETEL, laatste Heer van *Rijersvoort*, stondt de Heerlijkheid, nevens alle derzelver Gerechtigheden, af aan Prinse WILLEM DEN III, die dezelve met het Graafschap heeft vereenigd.

TRIGLANDIUS, (JACOBUS) een bekend Nederlandsch Godgeleerde, en ijverig tegenstreever der Remonstranten, wierdt geboren te *Gouda*, in den jaare 1583, van Roomschgezinde Ouderen. Wat hem bewoog den Vaderlijken Godsdienst te verlaaten, vinden wij niet aangeteekend. Omtrent het jaar 1607 moet deeze verandering van Kerkgemeenschap zijn voorgevallen. Van zijne jeugd af eene geleerde opvoeding gehooten hebbende, en, waarschijnlijk tot den Geestelijken stand zijnde opgeleid, stelde zijne bedrevenheid in de talen hem ook in staat, om met zijne kundigheden anderen daarin voor te lichten. Van hier dan het Schoolbestuur te *Vianen* hem wierdt opgedraagen. Doch hij begaf zich, eerlang, tot het beroep, waar toe hij oorspronkelijk was opgeleid. De Gemeente van *Stolwijk*, een Dorp in de nabuurschap van zijne geboortestad, verkreeg hem tot haaren Leeraar, doch behield hem niet lan-

langer dan drie jaaren, naa verloop van welke TRIGLAND tot Leeraar der Hervormden in de Gemeente te *Amſterdam* wierdt beroepen. Hij bekleedde aldaar het Leeraarampt geduurende den tijd van vierëntwintig jaaren. Thans tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* beroepen zijnde, eindigde hij aldaar zijne dagen, in den jaare 1654. in den onderdom van eenënzeventig jaaren. Van 's Mans Schriften is zijne *Kerkelijke Hiſtorie* meest bekend. In de Kerkelijke twisten en oneenigheden der onrustige dagen, welke hij beleefde, heeft hij rijkelijk zijn aandeel gehad; hij deedt al wat hij konde om de zaak der Remonſtranten te beſtrijden; waar door hij, zomwijlen, tot uiterſten overſloeg. Om een ſtaal te geeven van 's Mans denkwijze, zo in het Godsdienſtige als Staatkundige, oordeelen wij genoeg, het melden van zijn oordeel over den perſoon en het karakter van JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Hij getuigde dan van den onthalsden Advokaat „ dat hij was een hoogmoedig en laatdunkend man, die 't „ gantſche beleid der zaaken van Holland en Westfriesland, en „ genoegzaam van de Vereenigde Nederlanden, in zijne han„ den gekreegen hebbende, zich hadt laaten voorſtaan, dat „ hij de zaaken der Religie, gelijk de Politieke zaaken be„ hoorden te beleiden naar zijnen last en welgevallen; dat de „ Advokaat de waare Religie nooit gunſtig geweest zijnde, „ in dezelve verandering zogt te maaken, door de herzieninge „ van de Confeſſie en den Katechiſmus, door ARMINIUS, en „ daarna den Arminiaanen de hand te bieden, en daar door „ de Kerkelijke Orde ten eenemaale te verbreeken; hebbende, „ om die diſordre te doen behouden, de jaarlijkſche Sijnode „ afgeſchaft, en getragt, het valſch en onſchriftmaatig gevoe„ len der Arminiaanen met het ſchriftmatig gevoelen der Gere„ formeerde te vermengen; dat hij, ten dien einde Decree„ ten en Reſolutien geſmeed hadt, eerst van de onderlinge „ Verdraagzaamheid, en daarnaa van de manier, hoe men „ openlijk in de Kerk zoude leeren: doende die Reſolutien „ zo ſcherp ſtellen, dat vroome en getrouwe Leeraars, be„ leefdelijk weigerende dezelve te gehoorzaamen, van hunne „ dienſten zijn afgezet en ter poorten uitgeleid en de vroo„ me ledemaaten op menigerlei wijze gekweld, en van de

„ oeffening van den waaren Godsdienst beroofd: hebbende al-
„ zo eene nieuwe Vervolging en Geweetensdwang in de Ge-
„ reformeerde Kerken aangerecht; dat hij, om die onbehoor-
„ lijke daaden ſtaande te houden, Waardgelders hadt aangeno-
„ men, en het land met zijne factie gebragt in gevaar van te
„ vervallen in een binnenlandſchen Oorlog, en dat juist in
„ den tijd van het Beſtand, toen hetzelve begon ten einde te
„ loopen; dat het bedenkelijk was, of zulks niet recht daar
„ toe aangeleid ware, om den vijand goede gelegenheid te
„ geeven van het Land, met het uitgaan van het Beſtand, als
„ onmagtig te overvallen, of tot een ſchandelijk verdrag of
„ tot overgave te dwingen; en of zulks wel konde geſchied
„ zijn, zonder heimelijk verſtand met derzelver vijand; dat
„ die man, die alzo in de Kerk Gods domineerde, als of hij
„ magt over de harten en Conſcientien der menſchen hadt ge-
„ had, die de Religie alzo wilde ſtellen, en ſtelde naar zijn
„ goedvinden, niet anders dan of hij meeſter in dezelve wa-
„ re geweest, gelijk de Paus doet in 't Pausdom, alzo een
„ Politiek Pausdom in de Gereformeerde Kerk oprichtende;
„ die de Religie veranderen, de Kerken hadt begonnen te ver-
„ woeſten, en den Politieken Staat, daar mede, en nevens
„ dien, in de uiterſte verwarring ſtelde: dat die man, om dee-
„ ze zijne daaden, van vierentwintig Regters, naar alle regt
„ en billijkheid, met den zwaarde was gedood." *Ex ungue Leonem.*

Zie WITTE *Diarium*; J. TRIGLAND, *Kerkelijke Hiſtorien.*

TRIGLANDIUS, (JACOBUS) Kleinzoon van den ſtrijd vermeldden Hoogleeraar, was de Zoon van eenen insgelijks geheeten JACOBUS TRIGLANDIUS, laatst Predikant onder de Hervormden te *Amſterdam*, en van JOHANNA DE MONTES, geſprooten uit een deftig geſlagt in den Burgerſtand in de gemelde Stad, nog heden ten dage aldaar bekend en in weezen. Onze JACOBUS wierdt gebooren, op den achtſten Maij des jaars 1652, in

in het naburig *Haarlem*, alwaar toen zijne Ouders woonden. Beide deezen ontvielen hem door den dood, toen hij den ouderdom van slegts elf jaaren had bereikt. Dit verlies was oorzaak, dat hij zich met der woon na *Amsterdam* begaf, om 'er, onder 't oog en toezigt zijner Bloedverwanten te worden opgevoed. In deeze Stad leide hij de gronden der geleerde Taalkennisse, en vertrok vervolgens na *Harderwijk*, om aldaar na hooger Weetenschappen te streeven. Onder deeze was thans de Wijsbegeerte het voornaamste voorwerp zijner beoefeninge. Het Hoogeschool te *Leiden* was thans vervaard, door den roem der Godgeleerdheid van drie doorluchtige Godgeleerden en Oosterſche Taalkenners, ADRIANUS RELANDUS, CHRISTOPHORUS WITTICHIUS en FREDERIK SPANHEIM. Na eenigen tijd vertoevens aan het Gelderſche Hoogeschool, bekroop den jongen TRIGLANDIUS de lust, om, onder het geleide dier beroemde Mannen, tot in de diepſte verborgenheden der Godgeleerdheid in de Oosterſche Taalkunde door te dringen. In naarſtigheid en vorderingen munte hij uit boven veelen zijner tijdgenooten. Doch, vermits hij het overhaasten voor ſchadelijk hieldt, volharde hij in zijnen loop, tot in het vierentwintigſte jaar, eer hij zich aanbood om tot den gewijden Predikdienst bevorderd en bekwaam verklaard te worden. Zedert bekleedde hij het Leeraarampt, eerſt op een Dorp, vervolgens te *Breda* en te *Utrecht*, en wierdt daarna tot Predikant te *Leiden* beroepen. Dit viel voor in den jaare 1681. ANTONIUS HULSIUS, die aan het Hollandsch Hoogeschool het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid bekleedde, overleedt in den jaare 1687. De roem, welke TRIGLANDIUS, in het waarneemen van zijnen post, behaald hadt, en de reuk der geleerdheid, welke van hem was uitgegaan, bewoogen de Bezorgers om den opengevallenen ſtoel aan hem op te dringen. Hij aanvaardde dien post, en kweet zich van denzelven met zo veel roems, dat, in den jaare 1702, ook het onderwijs in de Hebreeuwſche Oudheden hem wierdt aanbevolen. Geen lang genot, nogthans, hadt hij van deeze nieuwe waardigheid; want hij overleedt op den tweeëntwintigſten September des jaars 1705, het vierenvijftigſte zijns ouderdoms. Tweemaalen, te weeten, in de jaaren 1689 en 1699, hadt hij, op

aanprijzing van Prinse WILLEM DEN III, bij welken deeze Hoogleeraar zeer gezien was, de waardigheid van *Rector Magnificus* bekleed. Behalven drie dogters, liet TRIGLANDIUS eenen Zoon naa; die vervolgens, te Leiden, eenen post in de Regeering der Stad bekleed heeft. Hij heeft geschreeven: *de Hedone*, *de Kardis*, *Scripturæ Vindiciæ*, en verscheidene kleinere stukken, Verhandelingen en Redevoeringen, onder anders eene Vertoog, waar in hij zogt te beweeren, dat de Patriarch Joseph, onder het zinnebeeldig teken van den gewijden Os, van de Egijptenaaren weleer wierdt aangebeeden; en een ander, waar in hij naspoort den oorsprong en de redenen der Moraïsche plegtigheden.

Zie JOH. A. MARK, *Oratio Funebris in* J. TRIGLANDIUM.

TRIP. (*Geslagt van*) Van wegen de vermaardheid deezes Geslagts, en de veelvuldige takken, daar uit gesprooten, mogen wij niet naalaaten, daar van verslag te doen: te meer, vermits de afstammelingen van hetzelve nog ginds en elders in aanzien en eere zijn. De Stamvader, althans de eerste, welken wij onder dien naam vermeld vinden, was,

JACOB TRIP; hij leefde, doch op welke plaats vinden wij niet vermeld, omtrent het jaar 1550. Zijne Echtgenoote was N. N. ELIAS, en hij bij haar Vader van

ELIAS TRIP, gebooren te *Bommel*. 't Was deeze, welke dien naam na *Amsterdam* overgebragt, en, door zijne talrijke aanzaaten, aldaar heeft voortgeplant. Aanleiding hier toe gaf zijn huwelijk met eene burgeresse van *Dordrecht*, wegens welke Stad hij voorts den post bekleedde van Bewindhebber der Oostersche Maatschappije ter Kamer van *Amsterdam*; hij hield zijn verblijf in deeze Stad tot in den jaare 1635, wanneer zijn overlijden voorviel. In zijn eerste huwelijk hadt ELIAS TRIP, in den jaare 1595, ter Vrouwe genomen *Maria de Geer*, van *Luik*, en bij haar verwekt drie Zoonen, *Jacob*, *Louis* en *Elias*, die wel den mannelijke ouderdom bereikt, doch geene kinderen hebben naagelaaten. Naa het overlijden deezer

Vrou-

Vrouwe, voorgevallen: in den jaare 1605, hertrouwde hij met ALETTA ADRIAANS, dogter van *Adriaan Janszoon*, Burgemeester van Dordrecht, en overleeden in den jaare 1656. Twee Zoonen en drie Dogters waren de vruchten dezer Echtverbintenisse. Zij waren de volgende

A. ADRIAAN TRIP.
B. JACOBUS TRIP.
C. SOPHIA TRIP.
D. MARIA TRIP.
E. JACOBA TRIP.

Alle deeze hebben kinderen gehad, en het Geslagt verder voortgeplant.

A. ADRIAAN TRIP, *Heer van Warfumbourg*, trad, in den jaare 1645, in 't huwelijk met ADRIANA DE GEER, dogter van Louis de Geer, den broeder van zijns Vaders eerste huisvrouwe. Waarschijnlijk om Zaaken van Koophandel begaf hij zich na Zweeden, en zette zich te Noordkopping neder. Eerlang keerde hij terug na Holland, en nam zijn verblijf in de Beverwijk. Wat hem tot eene volgende verhuizing bewoog, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, na Groningerland vertrok, en aldaar zijn verblijf nam op eene Heerlijkheid, naar zijnen naam genoemd, omtrent de Wildervank, alwaar hij ook zijne dagen heeft geëindigd. Twaalf kinderen hadt ADRIAAN TRIP verwekt, doch alleen naakomelingen bij de vijf volgende, die, in het genoemde Gewest, hunnen naam tot heden toe hebben voortgeplant.

I. LOUIS TRIP.
II. JOSEPH TRIP.
III. LAURENS TRIP.
IV. ADRIANA TRIP.
V. SOPHIA CHRISTINA TRIP.

I. LOUIS TRIP, gebooren te Noordkopping, in den jaare 1654, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Johanna de Geer*, Weduwe van den Hoogleeraar Tobias Andreæ, en vervolgens met zijn Nicht CHRITINA TRIP, dochter van zijns Vaders

ders broeder JACOBUS TRIP. Uit dit laatste huwelijk zijn vier kinderen gebooren:

1. ADRIAAN JOSEPH TRIP, die volgt.
2. JACOB ELIAS TRIP, volgt insgelijks
3. LOUIZA CHRISTINA TRIP.
4. ELIZABETH SOPHIA TRIP. Welke beiden insgelijks volgen.

1. ADRIAAN JOZEPH TRIP, eerst President van den Krijgsraad, en vervolgens Hoofdman van de Justitie-Kamer van Stad en Lande binnen Groningen, geboren in den jaare 1687, tradt, voor de eerstemaal, in 't huwelijk met *Anna Elizabeth Wolthers*, doch verwekte bij dezelve geene kinderen. In den jaare 1714 hertrouwde hij met JOHANNA BONDINA GALES, en wierdt bij haar Vader van

(1) *Louis Trip*, gebooren in 1721.
(2) *Vincent Berent Trip*, gebooren in 1723.

2. JACOB ELIAS TRIP, gehuwd aan ANNA TITIA NYSINGH, Zet eenen zoon na, genaamd

(3) JAN LUCAS TRIP, gebooren in 1726, Burgemeester van Groningen, beroemd om zijne uitmuntende Dichtwerken, die hem, op de lijst der vermaardste Nederlandsche Dichters een aanzienlijken naam hebben doen verwerven. Van deezen zijn althans nog twee Zoonen in leeven.

3. LOUIZA CHRISTINA TRIP, gehuwd aan *Gerard Sichterman*, Kolonel in dienst van den Staat, en Kommandeur der Stad Grave, was moeder van

Christina Trip, gehuwd aan *Andreas Conring*, eerst Ontvanger Generaal, en naderhand Raadsheer te Groningen.

4. ELIZABETH SOPHIA TRIP, Echtgenoote van *Jan Wichers*, Raadsheer te Groningen, en bij hem moeder van de volgende zeven kinderen:

(1) *Louis Wichers*.
(2) *Wicher Wichers*.
(3) *Jan Wichers*.

(4) *Rau-*

(4) *Reerta Wichers*, gehuwd aan *H. M. Appius*, Secretaris der Stad Groningen.

(5) *Wibbina Wichers.*

(6) *Christina Wichers.*

(7) *Elizabeth Wichers.*

II. JOSEPH TRIP, gebooren te Noordkopping, in den jaare 1656, en vervolgens Raadsheer te Groningen, was getrouwd met *Beerta Elizabeth Gockinga*, en verwekte bij haar eenen Zoon,

SANTO TRIP, die bij *Maria Laut*, Vader wierdt van de volgende kinderen:

1. *Joseph Trip.*
2. *Hendrik Jan Trip.*
3. *Hendrik Rudolph Trip.*
4. *Anna Trip*, gehuwd aan *W. Muntinghe.*

III. LAURENS TRIP, na zijns Vaders wederkomst uit Zweden, gebooren in de Beverwijk, in den jaare 1663, en vervolgens mede te Groningen woonagtig, nam aldaar ter Vrouwe LUCRETIA GOCKINGA, en verwekte bij dezelve twee kinderen:

1. ADRIAAN TRIP, die volgt, en
2. *Henrietta Trip*;

1. ADRIAAN TRIP, gehuwd aan zijne Nicht *Adriana Bothenius*, teelde bij dezelve twee kinderen:

(1) *Laurens Trip*, en

(2) *Adriaan Trip.*

2. *Henrietta Trip*, baarde haaren man *Antony van Peer*, eenen Zoon, wiens naam wij niet vermeld vinden.

IV. ADRIANA TRIP, even als twee van haare bovengemelde broederen, te Noordkopping, en wel in den jaare 1649, gebooren, wierdt de Echtgenoote van *Hendrik Bothenius*, Burgemeester van Groningen, en bij hem moeder van

Adriaan Bothenius, Luitenant Kolonel in dienst van hun Hoog Mogende, gehuwd aan *Sophia van Velsen*, bij welke hij de reeds gemelde *Adriana Bothenius* verwekt heeft

V. So-

Echtverbintenis kinderloos was, stelde de Heer *Corver*, de Diakonie der Hervormde Gemeente tot zijne erfgenaame; met oogmerk dat uit zijne nalatenschap een Godshuis, ten behoeve van oude en behoeftige Echtgenooten, zou gesticht worden. Zijne Weduw *Sara Maria Trip* voegde, ten gelijken oogmerke, daar nevens eene somme van dertigduizend guldens.

2. LUCAS TRIP, gebooren in den Jaare 1666, Burgemeester der Stad Amsterdam, in de Jaaren 1720, 1732, 1724, en op den vijftienden November dien jaars overleeden, had ter Vrouwe *Elizabeth Calkoen*, en bij haar twee Zoonen:

(1) DIRK TRIP.

(2) CORNELIS TRIP.

(1) DIRK TRIP, Heer van Groot, gebooren in den Jaare 1691, Kolonel van de Burgerije, Schepen in den Jaare 1723, en Burgemeester in de Jaaren 1735, 1742 en 1748, op den tweeden April van welk laatstgenoemde jaar hij overleedt, trad, voor de eerste reize, in 't huwelijk met *Christina Eigels*, en verwekte bij dezelve

a. *Catharina Elizabeth Trip*, gebooren in 1715.

b. *Lucas Trip*, gebooren in 1720.

c. *Pieter Trip*, gebooren in 1724.

Na het overlijden zijner eerste huisvrouwe, trad hij in een tweede huwelijk met *Agata Levina Geelvinck*, dogter van den Burgemeester *Lieve Geelvinck*; uit welk huwelijk is voortgekoomen,

Jan Trip, gebooren in 1732.

(2) CORNELIS TRIP, Vrijheer van Oud- en Nieuw-Gouderlant, gebooren in den Jaare 1695, Schepen in den Jaare 1729, bij de buitengewoone verandering van den Jaare 1748, door Prins WILLEM DEN IV, tot Burgemeester aangesteld, en vervolgens met de zelfde waardigheid bekleed in de Jaaren 1750 en 1753. In welk laatstgemelde jaar hij op den zevenden Maart overleedt, was getrouwd met *Maria le Sextre*, en verwekte bij dezelve eenen Zoon

Lucas

Lucas Trip, gebooren in den Jaare 1720, Schepen in 1746.

3. JACOBUS TRIP, Commissaris der Stad Amsterdam, en aldaar zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit: wegens het Noorder-Kwartier, was geboren in den Jaare 1671, trad in 't huwelijk met *Jacoba Margarita Clopper*, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

(1) JAN TRIP.
(2) *Margarita Trip.*
(3) *Catharina Trip.*
(4) *Sara Agatha Trip.*

(1) JAN TRIP, gebooren in den Jaare 1702, naderhand Sekretaris der Stad Amsterdam, trad in 't huwelijk met *Elisabeth Johanna Schildhouwer*, en heeft bij dezelve eenen Zoon verwekt,

Jacobus Trip.

(2) *Margarita Trip*, gebooren in den Jaare 1699, wierdt de Echtgenoote van *Herman Hendrik van de Polli*, welken zij kinderen gebaard heeft.

(3) *Catharina Trip*, gebooren in den Jaare 1701, trad in 't huwelijk met *Gillis van Hoven*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam, wien zij baarde:

a. *Jacoba Margarita van Hoven*, in den Jaare 1728.
b. *Catharina Johanna van Hoven*, in 1729.

(4) *Sara Agatha Trip*, gebooren in den Jaare 1704, wierdt de echtgenoote van *François Lestevenon*, Sekretaris der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van,

a. *Jacoba Margarita Lestevenon*, gebooren in 1726.
b. *Geertrui Lestevenon*, gebooren in 1729.

C. SOPHIA TRIP, gebooren in den Jaare 1615, begaf zich in 't huwelijk met *Jan Coijmans*. De volgende acht kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

I. *Jan Coijmans*, in den Jaare 1683 Schepen van Amsterdam, getrouwd met *Eikenraat Bernard.*

II. *Elias Coljmans*, in den Jaare 1682, Commisſaris van Amſterdam, getrouwd met *Elizabeth Catharina van der Meulen.*

III. *Joſeph Coljmans*, gebooren in den Jaare 1686, insgelijks Commisſaris, Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappije te Amſterdam, en Dijkgraaf van de Beemſter, gehuwd aan *Clara Valkenier.*

IV. *Sophia Coljmans*, getrouwd met *Jan Huidekoper*, Ridder, Heere van Maarſeveen en Neerdijk, Burgemeester en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije te Amſterdam, en alzo Voorzaat van den tegenwoordigen nog leevenden Amſterdamſchen Regent.

V. *Elizabeth Coljmans*, getrouwd met *Willem van der Meulen*, Heere van Nieuwoop, Blijenburg, enz. Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Utrecht.

VI. *Aletta Coljmans*, getrouwd met *Carel Veet.*

VII. *Johanna Cornelia Coljmans*, gehuwd van *Everard Scott*, Schepen, Raad en Bewindhebber der Westindiſche Maatſchappij te Amſterdam.

VIII. *Eliana Coljmans*, gehuwd aan *Samuel Timmerman.*

D. MARIA TRIP, gebooren in den Jaare 1619, wierdt de Echtgenoote van haars Zusters Mans ouder broeder *Balthazar Coljmans*, welken zij de volgende Dogters baarde:

I. *Baltina Coljmans*, gehuwd aan *Jan Bernard.*

II. *Aletta Coljmans*, eerst getrouwd met *Geleijn Lamſingh*, en ten andere met *Nicolaus Dag.*

III. *Maria Coljmans*, gehuwd met *Gualterus Boudaan*, Predikant onder de Hervormden te Amſterdam, en Vader van den Burgemeester *Gualterus Petrus Boudaan.*

IV. *Iſabella Coljmans*, de echtgenoote van *Jakob Boreel*, Heere van Duinbeek, Westhove en Meereſtein, Schout, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, Afgezant van hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal in Frankrijk en Muskovie, en Gevolmagtigde op de Vredehandeling te Rijswijk.

V. *So-*

V. *Sophia Coljmans*, gehuwd aan *Pieter Boudaan*, Bewindhebber van de Oostindische Maatschappij ter Kamer Zeeland.

VI. *Constantia Coljmans*, getrouwd met *Karel Smitsaert*, Hoofdschout te Rheenen, en Afgevaardigde in de Generaliteits Rekenkamer wegens de Provincie Utrecht.

E. JACOBA TRIP, geboren in den Jaare 1622, wierdt de Echtgenoote van *Joseph Coljmans*, neeve des Echtgenoots van haare Zusters *Sophia* en *Maria*, Heere van Bouchem en Nieuwal, en Baljuw van Brederode, doch zonder kinderen overleeden.

Behalven de nu gemoemden, vinden wij nog eenige andere Leden van dit Geslagt op de Regeeringslijst van Amsterdam vermeld; waar uit de luister en het aanzien van dit Geslagt mag worden afgeleid. Nog verder kan de rijkdom van eenigen van denzelfs leden blijken uit het zo genaamde *Trippen-Huis*, buiten tegenspraak, wat de grootheid en bouworde aangaat, een der prachtigste en aanzienlijkste burgerwooningen te *Amsterdam*, en van 't welk eene der voornaamste Graften haaren naam ontleend heeft. De Heer WAGENAAR verhaalt, dat de vermaarde MARIA DE MEDICIS, Koninginne-Moeder van *Frankrijk*, ten tijde van haar verblijf te *Amsterdam*, in den Jaare 1638, haaren intrek nam ten Huize van ELIAS TRIP, ten dien tijde eenen der voornaamste Kooplieden. In den Jaare 1674, wist LOUIS TRIP (dien wij, egter, op de bovenstaande Geslagtlijst niet vermeld vinden) toen Burgemeester van *Amsterdam*, nevens zijne Ampgenooten GILLIS VALCKENIER, NICOLAAS PANCRAS en JOAN HUNTER, uit aanmerking dat de Boedel van Prinse WILLEM DEN III, met veele schulden was bezwaard, en zijne Hoogheid daar door belet wierdt, in een huwelijk, aan zijnen rang voegende, te staan, bij den Raad te bewerken; om ter Vergaderinge van Holland voor te staan, dat men den Prins behoorde te ontslaan van eene schuld van twee millioenen guldens, die ten zijnen laste liep, en dezelve over te nemen voor rekening der Provincie; zo als ook geschiedde. In de Jaaren 1680 en 1681 hadt de zelfde Heer het opzigt, nevens andere Gelastigden, over de gewigtige onderneeming, het maaken van eene nieuwe Waterkeering langs

den Maart. Waarschijnlijk zal gemelde Heer LOUIS TRIP de Eigenaar geweest zijn van het boven gemelde *Trippen-Huis*, naardien wij, onder de voornaame gebouwen, welke door den zwaaren storm van den Jaare 1674, merkbaar beschadigd wierden, het Huis van den Heere Burgemeester LOUIS TRIP bij naame genoemd vinden.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam.*

TROMMIUS, (ABRAHAM) een man, die, door ongeloofelijke naarstigheid en onvermoeidheid vlijt, in het zamenstellen der bekende *Concordantien*, zich verdienstelijk heeft gemaakt, wierd geboren te *Groningen*, in den Jaare 1633. Zijn Vader was JOANNES TROM, man van eenig aanzien in deze Stad, als bekleedende den post van Gezworene, en daarenboven dien van Ouderling der Hervormde Gemeente. Na het schoolstof te hebben afgeschud, om te voldoen aan de bestemming zijner Ouderen en zijne eigen begeerte, genoot hij het hooger onderwijs van MARESIUS, ALTING, ANDREAS, SCHOPCKIUS en andere Hoogleeraaren, in de Taalkunde, Wijsbegeerte, Historiën en andere voorbereidende Weetenschappen. Vervolgens zich meer bepaaldelijk op de Godgeleerdheid hebbende toegeleid, maakte hij zo hoeke en spoedige vorderingen, dat hij, in het tweeënzwintigste jaar zijns ouderdoms, onder het getal der Proponenten wierd aangenomen. Hoewel het hem daar toe aan geene gelegenheid en aanzoek ontbrak, tot het aannemen van een vast beroep, konde TROMMIUS toen nog niet besluiten. Onder jonge lieden, welke na hooger vorderingen in geleerdheid streefden, dat tot het zamenstellen van eene Leerrede volstrekt noodzakelijk vereischt wordt, was, ten dien tijde, in vrij algemeen gebruik, het bezoeken van buitenlandsche Hoogeschoolen, en het hooren van Geleerden, van welke een gerugt door de wereld uitging. Dienvolgens ondernam ook onze jonge Geestlijke eene uitlandsche reize. Eerst bezogt hij een gedeelte van *Duitschland*, en vervolgens *Zwitzerland*, en wel het laatstgenoemde Ge-

Gewest, inzonderheid, om 'er door den vermaarden BUXORF in de Oosterſche talen verder te worden onderweezen. Op zijne wedertreize na het Vaderland, bezogt hij *Frankrijk* en *Engeland*, en vertoefde een geruimen tijd in ieder dezer Koninkrijken.

Met eenen ſchat van geleerdheid toegerust, aanvaardde hij, kort naar zijne thuiskomst, het leeraarsampt in de Gemeente te *Haren*, een Dorp in *Groningerland*. Hij nam aldaar den gewijden dienst waar, tot in dep jaare 1671, wanneer hij na zijne Geboorteſtad verroepen wierdt. Geduurende zijn verblijf te *Haren*, begon TROMMIUS, in den jaare 1662, te arbeiden aan zijne Concordantie van het Oude Verbond. Aanleiding daar toe zal hem, veelligt, gegeeven hebben ſoortgelijk een arbeid aan het Nieuwe Testament, door zijnen Schoonvader JOHANNES MARTINIUS, in dat zelfde jaar, ondernomen. In den jaare 1665 wierdt deeze, door den dood, in zijn nuttig werk geſtoord, en TROMMIUS daar op te raade, zijn eigen werk te ſtaaken, tot dat hij de afgebroken taak des overleedenen zou volvoerd hebben. In Februarij des jaars 1672 verſcheen de eerſte uitgave, in één hoofddeel in folio, van meer dan duizend bladzijden. Intuſſchen zijne eigen taak niet uit het oog verliezende, bragt hij ook deeze, met een onbezeefbaar geduld, in het tijdverloop van achtentwintig jaaren ten einde. Het eerſte deel der Concordantie van het Oude Verbond, bevattende de *Hiſtoriſche Boeken*, verſcheen in den jaare 1685, het ander, behelzende de zo genaamde *Leer- of Profeetiſche Boeken*, van JOB TOT AAN MALEACHI, in den jaare 1690, te zamen beſtaande bij de drieëntwintighonderd bladzijden in folio. Naa dit werk te hebben voleindigd, ondernam de werkzaame TROMMIUS ſoortgelijk een arbeid, ten aanzien der Griekſche Overzetting van het Oude Verbond, gemeenlijk die der Zeventigen genoemd. Ook hier aan hadt hij reeds in den jaare 1710 de laatſte hand geleid. Eenige vertragingen van de Drukperze waren oorzaak, dat het niet vroeger dan in den jaare 1718 in 't licht verſcheen, in twee deelen in folio. Reeds meer dan tachtig jaaren oud zijnde, maakte TROMMIUS een ontwerp van Verbeteringen van zijne Nederduitſche Con-